

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

WIDENER LIBRARY

HX Q4K W 3

Lv 22. 6.

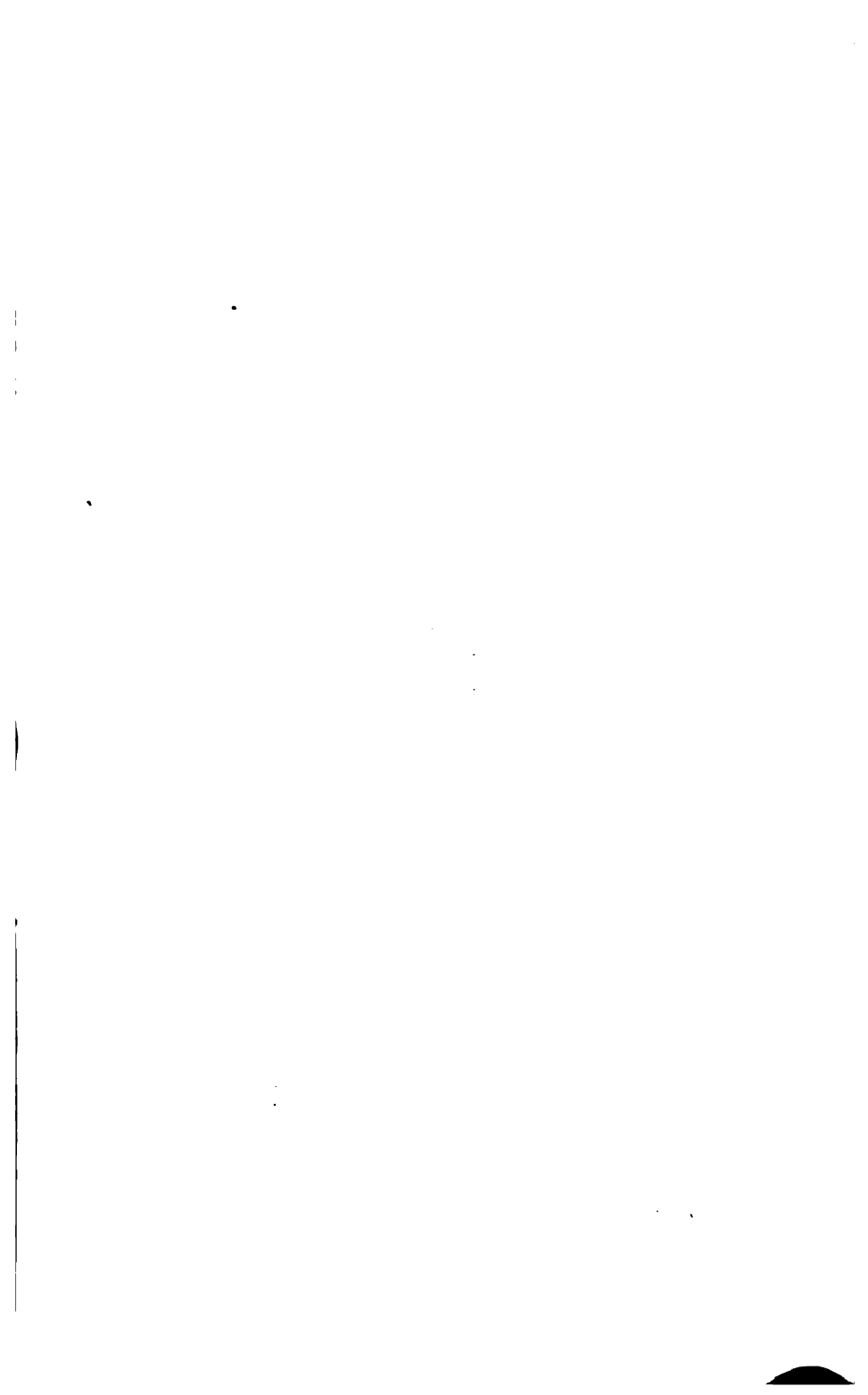

39-5

M. VERRII FLACCI \

QUÆ EXTANT

ET

SEXTI POMPEII FESTI

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBRI XX.

EX EDITIONE ANDREÆ DACERII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN PRIMUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1826. —

L-22.6

CONSPECTUS

EORUM QUÆ HAC EDITIONE

CONTINENTUR.

	Pag.
ANDRÆÆ DACERII Epistola Serenissimo Delphino	1
Andrææ Dacerii Præfatio	4
Antonii Augustini Præfatio de M. Verrii Flacci et Sex. Pompeii Festi Libris	11
Johannis Clerici de Editione Daceriana a se auctius recusa Admonitio Lectori	14
De M. Verrio Flacco	15
M. Verrii Flacci quæ extant	16
Epistola Paulli ad Carolum Regem	28
Sex. Pompeii Festi Lib. I.	29
Lib. II.	107
Lib. III.	125
Lib. IV.	209
Lib. v.	231
Lib. VI.	253
Lib. VII.	283
Lib. VIII.	299
Lib. IX.	312
Lib. X.	345
Lib. XI.	367
Lib. XII.	449
Lib. XIII.	505

	Pag.
Sex. Pompeii Festi Lib. XIV.	550
Lib. XV.	692
Lib. XVI.	716
Lib. XVII.	795
Lib. XVIII.	947
Lib. XIX. XX.	995
De Festi Fragmento	1021
Sex. Pompeii Festi Fragmentum	1024
Schedæ quæ Festi Fragmento detractæ apud Pom-	
ponium Lætum extabant	1177
NOTÆ VARIORUM	1211
NOTITIA LITERARIA	1235
Codices Sexti Pompeii Festi qui in Bibliothecis Bri-	
tannicis asservantur	1239
INDEX Vocabulorum	i
Index Auctorum, Carminum, Foederum, Legum, et	
aliorum monumentorum	xxii
Index in Festi Fragmentum et Schedas	xxix

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

SERENISSIMO
D E L P H I N O

S. P. D.

ANDREAS DACERIUS.

SI mihi cum alio principe nunc res esset, eique Festi Pompei libros offerrem, mihi fortasse verendum foret, ne ille, ditissimos antiquitatis Romanæ thesauros ignorans, velut inutile munus aspernaretur. Tibi vero eos hodie consecro, DELPHINE SERENISSIME, qui non solum pleno gradu in literarum studiis processisti, sed intima quoque disciplinarum penetralia reserasti, et sic etiam incredibili semper nova discendi cupiditate teneris. Quare tuto augurari posse videor, fore ut volens propitiusque Festum Pompeium accipias, qui si non omnem sitim tuam explere, eam certe lenire, possit, et liquidissimo salientium aquarum flumine temperare. Vera dico, DELPHINE SERENISSIME, inter præstantissimos scriptores, qui res Romanas literis mandarunt, nullus est qui te plura bona doceat, immo et ipse solus est qui te multa doceat, cum aliis scriptoribus intacta, tum et superioribus nostris sæculis inaudita.

Ipse quidem de verborum significatione in hisce commentariis acturum se profitetur, sed quamvis late pateant verborum significationes, differentiæ, proprietates, eaque

vera totius eloquentiæ fundamenta dici possint, plus tamen habet in recessu, quam in fronte promittit. Nam si perdiscendum jus civile; si cognoscendæ leges; si percipienda omnis antiquitas, senatoria consuetudo, disciplina Reipublicæ, jura sociorum, fœdera, pactiones; si causa imperii cognoscenda, eorum omnium fontes tibi Noster aperiet. Ille tibi duodecim tabulas explicabit, unde jus commune Galliarum manasse, jam diu est cum ex Justiniani Imperatoris et promulgatis et compositis legibus cognovisti. Ille tibi eruet veneranda juris Pontificii Romanorum, ritualium librorum, commentarii sacrorum monumenta: leges Regias interpretabitur, Romuli, Tatii, Numæ, Servii Tullii: Augurales libros evolvit: auspicio- rum cærimonias illustrabit, fœdera et Salaria carmina vix sacerdotibus suis satis intelligenda. Ille te Senatorum reliquorumque Magistratum consuetudinem, ducum, et imperatorum ritus, arcana imperii et militiæ disciplinam docebit. In iis quædam interjecta fateor, DELPHINE SERENISSIME, quæ te vix digna fortasse videantur, præsertim ea ætate qua nunc es, quaque jam ab invictissimo tuo parente in imperii partem ascitus, consiliorumque omnium particeps factus, nihil aliud tibi agendum proponis quam ut ejus divinam eloquentiam imiteris, sicut ejus res gestas olim imitaberis, cum factis tuis super omnes omnino imperatores tete compones. Verum et illa ipsa non ingenia puerilia, sed altissimam exercere eruditionem ac scientiam possunt. Præterea, ut Fabii verbis utar, Grammaticorum illæ artes non obstant per eas euntibus, sed in iis hærentibus. Neque enim Cali Cæsaris præstantissimi imperatoris dignitatem minuerunt, vel vim fregerunt editi de analogia libri. Viris principibus, non minora didicisse, sed majora neglexisse, flagitium est. Tu igitur, DELPHINE SERENISSIME, qui maximas animo disciplinas amplexus es, ne quam laudem vel Cæsaribus ipsis reliquisse videaris, utere Festo Pompeio, seu, ut verius dicam, Verrio Flacco. Illum olim Augustus nepotibus suis præceptorem elegit, et illum hodie sapientissimi Lodoici Magni jussu tibi et notis

et emendationibus illustravi. Neque tam infelicem, si Deo placet, ei operam contulerim, ut non aliquando in maximis difficultatibus et densissimis tenebris, quæ nigrore suo eum occæcant, tibi facem præluceam. Hoc si mihi contingat, DELPHINE SERENISSIME, totum illud flagrantissimo studia tua juvandi, tibi que memet probandi, desiderio est imputandum. Cum enim neque usu satis, doctrina et ingenio parum possim, ex desiderio illo mihi subsidium petivi, illud mihi in nocte vel atra lumen fuit, et hæc omnia, qualiacumque sint, doctrinam, ingenium, industriam, et exercitationem suppeditavit. Vale, DELPHINE SERENISSIME, et si aliquos vel utilitatis vel voluptatis fructus ex lucubratiunculis nostris percepturus es, mihi crede, eos annos tantum me vere vixisse existimabo, quos in laboribus istis consumsero. Vale diu, DELPHINE SERENISSIME, mihi que tibi nova subinde paranti fave.

ANDREÆ DACERII

PRÆFATIO.

POSTQUAM Illustrissimus, et omnium virtutum emendatum exemplar, Carolus Sancta-Mauræus, Montauzerii, Dux **SERENISSIMI DELPHINI** adolescentiæ moderatè factus est, Divinumque illum et omni sua cura dignum infantem gremio suo impositum suscepit, eo studia omnia contulit ut iis virtutibus alumnum suum imbueret, quæ robustum quoque, et jam magnum principem, olim etiam, sed post multos annos, si Deo placet, maximum Regem, ab illa puerili institutione prosequerentur. Eum igitur omnibus disciplinis, et humanioribus præsertim literis, instituendum curavit. Eaque semina ut profundiores radices agerent, Invictissimo et Sapientissimo Regi auctor fuit ut viris eruditissimis omnes Latinos auctores, in usum **SERENISSIMI DELPHINI**, notis et interpretationibus illustrandos mandaret.

Nihil quidem, **SERENISSIMO DELPHINO**, deerat ad veram et solidam doctrinam adipiscendam. Præstantissimo Præceptore utebatur Illustrissimo ac Reverendissimo Jacobo Benigno Bossuetio, Episcopo Condomensi, cui etiam in partem curarum ascitus Illustris et admodum Reverendus P. Daniel Huetius Abbas Alnetanus, omnium artium ad miraculum eruditus. Sed verebatur Illustrissimus Montauzerii Dux, ne cum olim præceptoribus exemptus esset **SERENISSIMUS DELPHINUS**, togamque mutasset, multa elaberentur quæ illi sapienter tradita fuerant. Quare in consequentes annos hoc ei subsidium paravit.

Præterea cum intelligeret Rex Sapientissimus non minus

politicae quam belli artibus regna constare, suum esse duxit, quantum Imperii sui terminos protulisset, tantum etiam promoveri artes politicas. Illudque ab eo ita præstitum est, ut dubitari possit plusne industriae ei coronis nectendis adhibeant Mars, Pallas, Enyo, bellipotentia illa numina, an Apollo ipse omnisque Musarum chorus.

His accedit etiam, quod sic vere paternum in subditos animum se testari posse putavit Rex Optimus, si eis ad literas ita viam muniret, ut qui in re tenuissima essent, nihilominus vel minimo sumtu regiae institutionis participes esse possent.

Hæc sunt, Lector, quæ tecum communicata oportuit: nunc de Festo Pompeio et hocce meo instituto dicere aggrediar, si prius aliquid de Verrio dixerō.

Ex Suetonio discimus Marcum Verrium Flaccum nobilissimum grammaticum sub Augusto floruisse, ejusque nepotibus præceptorem electum in palatio docuisse. Multa scripserat; citantur enim ejus libri *rerum memoria dignarum*, *De obscuris Catonis*, *De verborum significatione*, *Epistolæ*, *Carmina*, et alia multa. Sed eorum fragmenta quædam ad nos pervenerunt quæ sitim tantum nostram accendunt. Soli de verborum significatione libri integriores servati sunt cura Pompeii Festi, qui eorum epitomen fecit.

Sexti Pompei Festi ætatem incertam putant viri doctissimi, qui et eum multo antiquiorem faciunt, quam fuit. Sed Eruditissimus Vossius eum sub Imperatoribus Christianis vixisse vere conjecit ex ejusdem verbis in *supparus*; cum enim dicat supparos appellari vela linea in crucem expansa, inde recte colligitur eum iis temporibus natum quibus sacra crux in honore habita est. Certe dubitari non potest quin post Martialem et Canium vixerit, cum eos laudet. His argumentis alterum addi potest, Festum Pompeium a nullo auctore citari qui ante ea tempora scripserit. Hic Verrii de verborum significatione libros brevavit, ibique intermortua et sepulta verba præterit. Cave tamen istos *de verborum significatione* libros eosdem esse credas ac eos qui dicuntur *priscorum verborum cum exemplis*. Viros doctos qui ita existimarunt in errorem induxit hic Festi lo-

cus male intellectus in voce *profanum*: 'Cujus (Verrii) opinionem neque in hoc, neque in aliis compluribus refutare minime necesse est, cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermortua jam et sepulta verba, atque ipso sæpe confitente nullius usus aut auctoritatis, præterire, et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos. Ea autem de quibus dissentio, et aperte et breviter ut sciero scripta in his meis libris inveniuntur, qui inscribuntur *priscorum verborum cum exemplis*.' Sed hæc tantum innuunt Festi consilium fuisse, in hisce libris *de verborum significatione*, Verrii Flacci ejusdem argumenti libros in epitomen redigere, præteritis tantum verbis intermortuis et sepultis. Tum et alterum volumen conficere *priscorum verborum cum exemplis*, ubi ea tantum referre cogitabat quæ in prioribus hisce de verborum significatione præteriisset, et breviter ea de quibus dissentiret exponere. Et hæc aliter intelligi non posse fatebuntur qui attendent Festum in hisce de verborum significatione libris, neque Verrii reprehensionem instituere præter quam in locis admodum paucis, neque multa verba intermortua aut sepulta referre, quæ scilicet in alium locum reservabat, quod et ipse testatur alicubi. Audi illum in voce *Tatium*: 'Tatium occisum ait Lavinii ab amicis eorum legatorum, quos interfecerant Tatiani latrones, sed sepultum in Aventino Laureto. Quod ad significationem verborum non magis pertinet, quam multa alia et præterita jam et deinceps quæ referentur.' Ubi cum dicat Festus se jam multa præteriasse quæ deinceps relaturus esset, aperte significat se ea omnia in libros *priscorum verborum* reservasse. Neque enim multa adhuc in libros *de verborum significatione* relaturus erat, cum jam ad eorum metam pervenisset.

Necesse est igitur Festum scripsisse *de verborum significatione*, et *de verbis priscis*. Posteriores ejus lucubrationes plane interciderunt, nescio etiam an unquam in publico visæ sint. Dubitari certe potest an eas auctor absolverit, vel e manibus suis emisit, quanquam ad earum exemplum Fulgentius Placiades librum unum inscripsisse videtur: *Expositio sermonum antiquorum cum testimoniis*.

Libri de verborum significatione integri extitere usque ad tempora Caroli Magni, quis Paulus Diaconus Longobardus, homo confidentissimus et ineptissimus, eos mutilavit, corruptit. Victo enim ac profligato Desiderio, qui ultimus Longobardorum rex fuit, captus a Carolo Magno Imperatore, magnam et a victore et a posteritate se initurum gratiam putavit, si Sexto Pompeio Festo faceret quod ipse Verrio fecisset. Sed homo barbarus hunc scriptorem, quo utillorem lingua Latina non habet, ita accepit, foede laniavit, et inhonestis vulneribus confecit, ut cadaver pro homine, truncum pro corpore, semianimem pro vivo nobis reliquerit. Magno tamen favore et plausu exceptus est barbari mutilatoris liber, et loco Festi in omnibus bibliothecis substitutus. Unde brevi factum est ut verus Festi liber non amplius apparuerit. Unus tantum adhuc extabat cladis superstes, sed qualis incendio ereptus, consumptis vestibus, ustulatis membris, deformata facie, vel qualem ille

laniatum corpore toto

Deiphobum vidit, &c.

Ejus libri advecti ex Illyrico habuit aliquas pagellas Pomponius Lætus, ut Pius, ut Politianus scripserunt.* Majorem libri partem Manilius Rallus. Ab his Angelus Politianus librum accepit, agnovit, et exscripsit. Pervenerunt reliquiae libelli ad Aldum Manutium, qui conatus est cum Pauli epitome eas conjungere, et unum corpus ex duplicibus membris conficere. Simili ratione ex utroque libro confectus alter liber extabat apud Achillem Maseum Bernardini Cardinalis fratrem, qui Aldino locupletior. Eum exscripsit vir eruditissimus Antonius Augustinus Episcopus Herdensis, et hoc amplius lectores admonuit, quæ Festi, quæ Pauli essent. Omnia quoque fragmenta quæ habuerat ex bibliotheca Amplissimi viri Farnesii Cardinalis describi curavit, et commentariis illustravit. Post eum criticorum Princeps Josephus Scaliger huic auctori emendando diligentissimam operam præstitit, multa vulnera sanavit, et

* Ex Anton. August. Ex Politian. Cent. 1. cap. 73.

pauca alienæ diligentiae reliqua fecisset si emendatiorem codicem nactus esset. Hunc secutus Illustris et de literis optime meritis Fulvius Ursinus, qui cum videret Antonium Augustinum Farnesianum codicem, unde fragmenta sua descripserat, minus diligenter tractasse, et in eo describendo multa præterisse, eundem et ipse inspicere voluit. Itaque cum eas reliquias ei arbitrâtu suo habere liceret, omnes notas et apices accurate secutus, et aliis usus auxiliis, quæ divinare non possumus, brevi Romæ librum publicavit, qui reliquis omnibus auctor et emendatior; et unde postea propagatæ omnes editiones, ubi magna ex parte supplementæ lacunæ.

Atque hæc de Festi Pompeii variis casibus ad nostram ætatem dici potuere. Nunc quædam subjicienda cur post tantos viros me expugnari passus sum ut eundem laborem aggrederer.

Sane priusquam onus subirem, Horatii consilio usus, quid valerent, et quid ferre recusarent humeri, diu seduloque versavi. Sed etiam si me imparem cognoscebam, non ideo præsumpta desperatione animum omnino respondi. Mihi quidem arduum visum est perficere tantum opus, quod tanti viri non perfecissent, sed eo ipso quod tanti viri non perfecissent, inde mihi illud tentandi confidentia nata est. Præterea cum multa in hoc ipso opere vidisset Scaliger, quæ ne quidem suboluerant Antonio Augustino, multa Fulvius Ursinus quæ Scaligerum et Augustinum lætuerant, et adhuc multa superessent, quæ neque Fulvio Ursino, neque Scaligero, neque Antonio Augustino in mentem venissent, mihi continuo ad exhortationem succurrit, 'non capere id rerum naturam, ut quicquid non est factum ne fieri quidem possit.' Arbitratus sum itaque per multos labores multasque vigilias fieri posse, ut fastigia quædam adderem doctissimorum virorum inventis. Idque mihi facilius persuasi cum re ipsa expertus sum me ex conjectura multa restituisse, quæ mihi deinde Schedæ approbaverunt. Neque ego hoc dico mei jactandi causa, qui sum ab omni jactatione alienissimus, et ingenio mei tenuita-

tis plane consocius, sed ut ostendam in auctoribus recognoscendis et emendandis multa viris doctissimis quotidie elabi, quæ se se postea viris mediocri ingenio perhibent. Addam et illud quoque, hic sæpius a viris præstantissimis erratum esse, quia nemini unquam contigit non errare, et majus est quam ut convenire in humanam infirmitatem possit. Quare illis certe magna injuria fieret, si eorum ingenii magnitudo hoc uno labore æstimaretur. Paucæ eorum præstitit Antonius Augustinus quæ præstare potuisset. In multis divinus Scaliger, sed dum ingenio suo nimium indulget, sæpe nubes captat, et nil minus quam Festum interpretatur. Fulvius Ursinus, reliquis felicior, utiliorem operam navavit, sed sic etiam Festum, non tam emendatum, quam emendandum et emendari facilem, tradidit. Igitur rem actam me non acturum existimavi si similes conatus meos proferrem. Multum ab heroibus illis adjutum me fateor, multa tamen contra eorum sententiam sum interpretatus. Schedas et fragmenta a Fulvio Romæ edita diligenter consului, literarum ductus, notas, et apices anxie pervestigavi, unde consecutus sum ut tuto pronuntiare possim nullam bonam Festi editionem extare, nullam quæ truncata non sit et parte sui mutila. Majora quam credi possit menda sustuli, horrendas trajectiones detexi, quæ ab iis natæ sunt qui Festi verba alphabetico, ut vocant, ordine disposuerunt. Festus enim, ut solebant illi veteres, primam literam indicasse contentus, nulla observata serie, voces omnes ab eadem litera incipientes in eundem locum contulit. Deprehendi etiam alterum et ex eodem fonte natum errorem. Verbum *ait*, quod apud Festum sæpe solum legitur, in Schedis semper ad superiora pertinet, ubi nomen auctoris ad quem illud *ait* referendum, verum postea ordine turbato, viri docti ita de Verrio simpliciter et absolute loqui Festum credidere, et de Verrio illud *ait* semper interpretati sunt, cum de alio quovis auctore sæpius esset intelligendum. Multa supplevi, nonnulla addidi in aliis editionibus prætermissa. Neque tamen Festum Pompeium integrum præstare ausim cum videam quædam a Grammaticis citari quæ hic frustra quæ-

ras. Sic alicubi me legisse memini Festum interpretatum esse vocem *Abilam, montem altum*.

Hoc quoque monendus es, lector, divisionem Festi aliam fuisse. Ista enim, ut singulæ literæ libros singulos contineant Aldi est, non Festi, qui ante M literam XII. libros confecit. Liber XIII. incipiebat in medio literæ M, ante vocem *Mulus*. Inde usque ad literam O libri duo continebantur. Initio literæ Q incipiebat liber XVI. Initio literæ Q liber XVII. In medio literæ R liber XVIII. ante vocem *rideo*. In medio literæ S liber XIX. ante vocem *Scirpus*. Liber ultimus duas ultimas literas amplectebatur T et V.

E variis lectionibus quæ omnium editionum margines insederunt, illas tantum in notas rejeci quæ mihi alicujus momenti visæ sunt. Reliquis facile est carere. Ego sane ita semper existimavi variarum lectionum multiplicationem locorum corruptelam citius parere, quam eorum emendationem. Habes, lector, quibus te fere volebam. Reliqua omnia ipse melius cognosces. Ita tamen velim existimes me tibi potius exorsam, quam detextam telam tradere. Quare cum in errores meos, nimis fortasse multos, incurres, fac memineris me ea ætate hæc scripsisse qua etiam errari cum excusatione aliqua potest. In reliquis si nonnulla sunt quæ tolli mereantur, quæque te vel utilitate vel amœnitæ sua delectare possint, nil deprecor quin tibi continuo in animum succurrat: Neque in bona segete nullum esse spicum nequam, neque in mala non aliquod bonum. Vale.

ANTONII AUGUSTINI

PRÆFATIO

DE

M. VERRII FLACCI

ET

SEX. POMPEII FESTI

LIBRIS.

SEX. POMPEIUS^a Festus his viginti libris, quos *de verborum significatione*, sive *priscorum verborum cum exemplis* inscripsit, libros Verrii Flacci ejusdem argumenti in breviorē formam redegit. Abstulit^b enim verba nimis antiqua, intermortua jam, et sepulta, ut ipse Verrius dicebat, quæque nullius erant usus, et auctoritatis: apertius quoque et brevius de eisdem verbis tradidit minori volumine librorum prisca verba referendo; exempla etiam in aliis libris reperta recensuit. Sæpius autem Verrii errores notavit; et cur id faceret, non minus docte semper reddidit rationem. Accidit vero huic libro, ut multis modis ab antiquitate læderetur. Nam neque quis hic Festus fuerit, neque quo tempore hæc scripserit, potuimus invenire. Vix etiam voluminis hujus aliqua mentio reperitur in Charisii, et Macrobbi uno atque altero libro.^c Cumque liber ipse totus extaret Caroli Regis tempore, Paulus, nescio quis, operæ pretium fore ratus est, si epitomen quandam effice-

^a Ex Pauli epist. ad Carol.

^b Ex Festo verbo *Profanum*.

^c Ex Charis. lib. 11. et Macrobb. lib. 111. Saturn.

ret eorum, quæ ipsi magis placuerunt. Is liber indoctis viris adeo placuit, ut pro Festo in omnibus bibliothecis substitueretur.* Unus adhuc liber extabat totius cladis superstes, sed qualis victis commilitonibus et occisione occisis, miles truncis naribus, altero oculo effosso, mutilo altero brachio, cruribus fractis repit alicunde. Ejus libri advecti, ut ferunt, ex Illyrico habuit aliquas pagellas Pomponius Lætus, ut Pius, ut Politianus scripserunt; majorem libri partem Manilius Rallus. Ab his Angelus Politianus^f librum accepit, agnovit, et exscripsit, et ex eo in centuria versum Catulli emendare tentavit. Ab eodem Politiani exemplo Petrus Victorius^g aliquot locis in variis lectionibus vulgares Festi libros emendare doctissime, ut solet, coepit: pervenerunt ipsæ reliquæ libelli ad Aldum Manutium, qui conatus est cum Pauli epitome eas conjungere, et unum corpus ex duplicibus membris conficere. Sed tam multa omissa sunt, tam multa aliter edita, ut alios emendatores res desiderarit. Simili ratione ex utroque libro confectus alter liber extat apud Achillem Maseum Bernardini Cardinalis fratrem, qui Aldino locupletior est. Ita tres ejusdem libri editiones, omnes autem imperfectæ extiterunt. Vetus ille liber Festi dimidiatus, cujus ante M literam nihil extat; ab ea vero litera ad finem vix dimidium est, quod superest, ejus, quod antea fuerat. Alter liber est Pauli epitome, quæ quam negligenter facta sit, ex collatione verborum Festi et Pauli, quod hac editione ostendimus, vel indoctissimus quisque agnoscere potest. Tertius est ex utroque confectus, quales sunt Aldi, Masei, et noster. Sed nos hoc amplius fecimus, quod illi neglexerunt; ut lectores admoneremus, quæ Festi, quæque Pauli essent. Omnia quoque fragmenta Festi describi curavimus, ne quid desiderari posset; in quibus interpretandis quam operam posuerimus, ex his, quæ in commentariis ascripsimus, judicare lector possit. Habuimus autem hoc monumentum

* Ex Pio in annot. post. cap. 16.

Var. lect. et lib. XVIII. cap. 7. et

^f Ex Politian. cent. 1. cap. 73.

alibi.

^g Ex Petro Vict. lib. XVII. cap. 2.

antiquitatis, ex locupletissima bibliotheca amplissimi viri Rainutii Farnesii Cardinalis, cui propter singularem bonarum literarum amorem, ingeniumque præclarum, atque in utraque lingua maximos progressus, et non vulgarem eruditionem, a Michaële Silvio Cardinali ex testamento relictum est. In hac editione mutatus est verborum ordo Verrii, Festi, et Pauli: ut lector facilius, quid de quaque rescriptum sit, reperiat. Nam Veteres, nescio quo modo primam literam indicasse contenti, omnia verba ab eadem inchoata in unum locum conferebant; nostri melius omnibus syllabis ordinem adhibuerunt literarum: ita facile verba reperies; quæ tamen si obiter dicta sint, præsto erit quærenti index obiter dictorum. Divisio librorum Festi omissa est, propterea quod ea, quam Aldus confecit, ut singulæ literæ libros singulos contineant, Festi non est: nam in his pagellis, quas habuimus, liber XVIII. et liber XIX. in medio verborum, quæ ab R et S inchoantur, incipiunt. Initio vero O literæ liber XVI. et initio Q liber XVII. incipiant, ut ex quibusdam literarum vestigiis agnoscere potuimus. Verba, quorum initium est P litera, credimus in duos libros fuisse divisa. Ultimum librum ante finem T literæ inchoasse arbitramur. Ita ante O literam libri XIII. ab ea litera ad extremum libri septem. Sed et Macrobius libro III. refert, Festum scripsisse lib. XIII. de verborum significationibus: Mos est institutum patrium, &c. Hæc quia nimis incerta sunt, et minus utilia, prætermisimus. Sed quia ad manus nostras non pervenerunt omnia Festi fragmenta, notam addidimus iis, quæ Festi esse arbitrabamur, ad ea vero, quæ scimus ejus esse, cognomen ejus ascripsimus. Reperietur hoc in M, O, P, T, V literis. Ea ex Aldi et Masei libris sumimus: in quibus poterit hæc editio ab iis, qui eas pagellas habent, emendatior fieri. Et quoniam Verrius Flaccus primus hujus operis auctor fuit, quæcumque ejus opera extant, quæque de eo ab aliis referantur, initio collocavimus.

JOHANNIS CLERICI

DE EDITIONE DACERIANA

A SE AUCTIUS RECUSA

ADMONITIO LECTORI.

CUM statuissemus recudere Parisiensem Editionem Pompeii Festi, moniti sumus ei nonnulla deesse, quæ si supplerentur, Lectorum usibus accommodatior futura hæc nostra Editio videbatur. Primum deerant notæ integræ viri summi Jos. Scaligeri, quas contractas suis admiscuerat Vir Clarissimus And. Dacerius, plerumque quidem addito nomine Scaligeri, sed et interdum omisso. Eas integras, atque subjecto constanter Scriptoris nomine, edi hic curavimus. Secundo, idem præstitimus in notis Ant. Augustini et Fulvii Ursini, quas deesse etiam videbamus, nisi earum obiter meminisset Dacerius. Scaliger quidem et Augustinus nondum viderant Fragmentum Festi; sed tamen felicissime lacunas exemplarium suorum subinde supplere, præsertim Scaliger; a quo ideo inspectum fragmentum, quamvis dissimularit, fuere qui crediderint. Attamen et interdum ab ejus vocibus abit, ita tamen ut si aberret docte omnino hallucinetur, et lectu sit dignissimus. Tertio, Fragmentum et Schedas, cum notulis Ful. Ursini, subjunximus, ut a Lectoribus possent cum superioribus comparari. Tametsi enim ex iis suppletæ sint lacunæ Festi, nonnulla etiamnum sunt quæ in eo non comparent, et quæ interciderent negligentia nostra nefas duximus. Hæc de hac Editione monenda habebamus, ad quæ hoc unum accedet; innumera menda Typothetarum, quæ in Editionem Parisiensem irrepserant, ex hac fuisse diligenter sublata. Vale.

DE

M. VERRIO FLACCO.

VERRIUS FLACCUS libertinus docendi genere maxime inclaruit : namque ad exercitanda discentium ingenia æquales inter se committere solebat, proposita non solum materia, quam scriberent, sed et præmio, quod victor auferret: id erat liber aliquis antiquus, pulcher, aut rarior. Quare ab Augusto quoque nepotibus ejus præceptor electus transiit in palatium cum tota schola : verum ut neque amplius posthac discipulum reciperet. Docuitque in atrio Catilinæ domus, quæ pars palatii tunc erat, et sestertia centena in annum accepit. Decessit ætatis exactæ sub Tiberio. Statuam habet Præneste¹ in inferiore fori parte contra hemicyclum, in quo fastos a se ordinatos et marmoreo parieti incisos publicarat. *Ex Suet. de Grammaticis.*

Scribonius Aphrodisius, Orbilii servus atque discipulus, mox a Scribonia Libonis filia, quæ prior Augusti uxor fuerat, redemptus, et manumissus, docuit quo Verrius tempore : cujus etiam libros de Orthographia rescripsit non sine insectatione studiorum, morumque ejus. *Ex Eodem.*

Marcum quidem Antonium, ut insanum, increpat Augustus, quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines, quam intelligant, &c. Tuque dubitas, inquit, Cimberne Annius, an Verrius Flaccus imitandi sint tibi, ita ut verbis, quæ Crispus Sallustius excerpsit ex originibus Catonis, utaris ? an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententiis verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda ? *Ex Eod. Aug. 86.*

Ante obitum Augusti anno quarto Athenodorus Tarsensis stoicus Philosophus, et M. Verrius Flaccus grammaticus, insignes habentur. *Ex Euseb. in Chron.*

¹ Alii pro *Vesta* conj. teste Scalig.

M. VERRII FLACCI

QUÆ EXTANT.

M. VERRII FLACCI

RERUM MEMORIA DIGNARUM

LIB. I.

VERRIUS hoc libro refert, cur dicatur versus ille ex Hesiodo, Malum consilium consultori pessimum est. Statua Romæ in comitio posita Horatii Coclitis fortissimi viri de coelo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum haruspices ex Etruria acciti, inimico atque hostili in populum Romanum animo, instituerant eam rem contrariis religionibus procurare. Atque illam statuam suaserunt in inferiorem locum perperam transponi, quem Sol oppositu circum undique aliarum ædium nunquam illustraret. Quod cum ita fieri persuasissent, delati ad populum, proditique sunt; et cum de perfidia confessi essent, necati sunt: constititque eam statuam, perinde ut veræ rationes post compertæ monebant, in locum editum subducendam, atque ita in area Vulcani sublimiori loco statuendam. Ex qua re bene et prospere reip. cessit. Tunc igitur, quod in Etruscos haruspices male consulentes animadversum vindicatumque fuerat, versus hic senarius scite factus cantatusque esse a pueris urbe tota fertur.*

* Ex Gel. lib. iv. cap. 5.

INCERTI LIBRI.

PLURIMAS prodidit Verrius mortes repentinas.^f

Roma plurimos elephantos vidit anno quingentesimo secundo, victoria L. Metelli Pontificis in Sicilia de Pœnia captos. CXLII. fuere transvecti ratibus, quas doliorum consortis ordinibus imposuerant. Verrius eos pugnasse in circo, interfectosque jaculis, tradit, penuria consilii: quoniam neque ali placuisset, neque donari regibus.^g

Tenuissimum murænis tergus, contra anguillis crassius, eoque verberari solitos tradit Verrius prætextatos, et ob id mulctam his dicit non institutam.^h

Populum Romanum farre tantum e frumento trecentis annis usum Verrius tradidit.ⁱ

Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat in oppugnationibus ante omnia solitum a Romanis sacerdotibus evocari Deum, cujus in tutela id oppidum esset, promittique illi eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultumve.^k

Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscum Verrius tradit.^l

Enumerat auctores Verrius, quibus credere sit necesse, Jovis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam, triumphantumque corpora. Sic Camillum triumphasse. Hac religione etiam nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis, et a Censoribus in primis Jovem miniandum locari.^m

Verrius Flaccus ait, cum populus Ro. pestilentia laboraret, essetque responsum id accidere, quod Dii despicerentur, anxiam urbem fuisse, quia non intelligeretur oraculum: evenissequē, ut Circensium die puer de cœnaculo pompam superne despiceret, et patri referret, quo ordine secreta sacrorum in arca pilenti composita vidisset. Qui

^f Ex Plin. lib. vii. cap. 53.

^g Ex eod. lib. viii. cap. 6.

^h Ex eod. lib. ix. cap. 23.

ⁱ Ex eod. l. xviii. c. 7.

Delph. et Var. Clas.

^k Ex eod. lib. xxviii. cap. 2.

^l Ex eod. l. xxiii. c. 3.

^m Ex eod. lib. cap. 7.

Pomp. Fest.

cum rem gestam senatui nuntiasset, placuisse velari loca ea, qua pompa veheretur : atque ita peste sedata puerum, qui antiquitatem sortis absolverat, togæ prætextæ usum munus impetravisse.^a

M. VERRII FLACCI SATURNUS.

SATURNALIORUM dies apud Græcos quoque festi habentur.^o

Dilucide me de constitutione Saturnaliorum scripsisse arbitror.

Cur autem Saturnus ipse in compedibus visatur, Verrius Flaccus causam se ignorare dicit.

XII. Kal. Jan. feriæ sunt divæ Angeroniæ, cui Pontifices in sacello Volupiae sacrum faciunt : quam Verrius Flaccus Angeroniam dici ait, quod angores ac animorum solitudines propitiata depellat.

M. VERRII FLACCI DE OBSCURIS CATONIS.

LIB. I.

LIB. II.

IN eo libro scriptum inventum est, receptitium servum dici nequam, et nulli pretii, qui, cum venum esset datus, redhibitus ob aliquod vitium, receptusque sit. Propter ea, inquit, servus ejusmodi sectari maritum, et flagitare pecuniam jubebatur : ut eo ipso dolor major, et contumelia gravior viro fieret, quod eum servus nihili petendæ pecuniæ causa compellaret. Cum pace autem, cumque venia istorum, si qui sunt, qui Verrii Flacci auctoritate capiuntur, dictum hoc sit : receptitius enim servus in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est, quam Verrius scripsit.^p

^a Ex Macrob. lib. I.

lib. I.

^o Hæc et seqq. ex Macrob. Sat.

^p Ex Gell. lib. XVII. cap. 6.

M. VERRII FLACCI

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

LIB. I.

LIB. II.

LIB. III.

LIB. IV.

VERRIUS hoc libro dies, qui sunt postridie Kalendas, Nonas, Idus, quos vulgus imperite nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitosque atros esse scribit. Urbe, inquit, a Gallis Senonibus recuperata L. Atilius in senatu verba fecit, Q. Sulpitium Tr. Mil. ad Alliam adversus Gallos pugnaturum, rem divinam dimicandi gratia postridie Idus fecisse: tum exercitum populi Romani occisione occisum, et post diem tertium ejus diei urbem præter Capitolium captam esse. Compluresque alii senatores recordari sese dixerunt, quotiens belli gerendi gratia res divinæ postridie Kalendas, Nonas, Idus a magistratu populi Romani facta esset: ejus belli proximo deinceps prælio rempublicam male gestam esse. Tum senatus eam rem ad Pontifices rejecit, ut ipsi, quod videretur, statuerent. Pontifices decreverunt nullum iis diebus sacrificium recte futurum.¹

Historiam ab annalibus quidam differre eo putant, quod, cum utrumque sit rerum gestarum narratio, earum tamen proprie rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret: eamque esse opinionem quorundam Verrius refert. Ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem videri putat nonnihil esse rationis in ea opinione, quod historia Græce significat rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus, annale omnino id esse, quod historiæ sint; historias non omnino esse id, quod annales sint.²

¹ Ex Gell. lib. v. cap. 17.² Ex Gell. lib. v. cap. 18.

LIB. V.

SALVA res est, dum saltat senex, quare parasiti Apollinis in scena dictitent, causam Verrius in libro quinto, quorum prima est P litera, reddidit. Quod C. Sulpicio, C. Fulvio Consulibus, &c. At in hoc libro refert Sinnii Capitonis verba, &c. Quam inconstantiam Verrii nostri non sine rubore retuli.¹

LIB. VI.

INCERTI LIBRI.

BELLITUDINEM sicut magnitudinem Verrius (alias Varus) dixit.¹

Impetum, industrium, indulgentem perinde composita ait Verrius, atque impunis, et immunis : mihi non satis persuadet.²

Mamphula appellatur panis Syriaci genus, quod, ut ait Verrius, in clibano ante, quam percoquatur, decidit in carbones, cineremque, &c.³

Mater Matuta, manes, mane, matrimonium, materfamiliae, matertera, matrices, materiae dictae videntur, ut ait Verrius, quia sint bona, &c.⁴

Matronae a magistratibus non summovebantur, &c. quam ob causam ait Verrius *neque earum viros* sedentes cum uxoribus in vehiculo, descendere *coactos*.⁵

Mendicum dici Verrius putat a mente ejus, quem fefellerit fortuna : vel quod precetur quemque, ut vitae suae medeatur cibo.⁶

Metaphoram quam Græci vocant, nos *tralationem*, id est, domo mutuatum verbum, quo utimur, inquit, Verrius, &c.

Naucum ait Ateius Philologus poni pro nugis, &c. Qui-

¹ Ex Festo, verbo *Salva res est*.

² Ex Festo vel Paulo.

³ Ex eod.

⁴ Ex eod.

⁵ Ex eod.

⁶ Ex Festo et Paulo.

⁷ Ex eod. ut et cetera omnia.

dam nucis juglandis, quam Verrius juglandam vocat, medium, velut dissepimentum, &c.

Occare, et occatorem Verrius putat dictum ab occædendo, quod cædat grandis globos terræ : cum Cicero venus tissime dicat ab occæcando fruges satas.

Orcum quem dicimus, ait Verrius ab Antiquis dictum uragum, &c. sed nihil affert exemplorum, &c.

Oscos, quos dicimus, ait. Verrius Opscos antea dictos teste Ennio, cum dicat : ' De muris res gerit Opscus.' Adjicit etiam, quod stupra inconcessæ libidinis obscena dicantur ab ejus gentis consuetudine inducta. Quod verum esse non satis adducor, &c.

Pedum est quidem baculum incurvum, &c. Sed in eo versu, qui est in Iphigenia Ennii, Procede, gradum proferre pedum, nitere : cessas ? id ipsum jaculum significari cum ait Verrius, mirari satis non possum, &c.

Percunctatio pro interrogatione dicta videtur ex nautico usu, &c. ob quam causam ait Verrius etiam secundam syllabam per O solere scribi. Mihi id falsum videtur, &c.

Piari eos, veluti proprio verbo ait Verrinus, qui parum sint animati, &c.

Pictor Zeusis risu mortuus, dum ridet effuse pictam a se anum γράν. Cur hoc loco relatum sit a Verrio, cum de significato verborum scribere propositum habuerit, equidem non video, &c.

Prædia rursus Verrius vocari ait ea remedia, quæ data Cæcilia, &c. ea vocari ait, quod mala prohibeant.

Prærogativæ centuriæ dicuntur, &c. Verrius probabilius judicat esse, ut cum essent designati a prærogativis, in sermonem res veniret, &c.

Profanum, quod non est fanum, &c. ut Verrius, &c. cujus opinionem neque in hoc, neque in aliis compluribus refutare minime necesse est : cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermortua jam et sepulta verba, atque ipso sæpe confitentem ullius usus atque auctoritatis, præterire : et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos. Ea autem, de quibus dissentio et

aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis invenientur, inscribuntur: PRISCORUM VERBORUM CUM EXEMPLIS.

Quatere suspensum et vicinum rei alicujus motum significat: non, ut Verrius putat, ferire, &c.

Refert cum dicimus, errare nos ait Verrius: esse enim rectum Rei fert, &c. sed esse jam usu possessum.

Repagula sunt, ut Verrius ait, quæ patefaciundi gratia ita figuntur, ut ex contrario quæ oppangantur, &c.

Repastinari ager is dicitur, ut Verrius existimat, cujus natura mutatur fodiendo, &c.

Repudium Verrius ait dictum, quod fit ob rem pudendam, &c.

Rhegium appellare oportere ait Verrius id municipium, quod in freto e regione Siciliæ est, &c.

Romuliam tribum, &c. invenisse ait Verrius *vetitam*, &c.

Ruscum est, ut ait Verrius, amplius paulo herba, et exilius virgultis, &c.

Sacram viam quidam appellatam esse existimant, &c. nec appellari debere ait Verrius, sed disjuncte, ut ceteras vias Flaminiam, Appiam, Latinam: ut ne novam viam quidem, &c.

Salicem Verrius virgulti genus, non arboris, dicit, et ridicule interpretatur dictum, quod ea celeritate crescat, ut salire videatur.

Salinum in mensa pro aquali solitum esse poni ait cum patella, quia nihil aliud sit sal, quam aqua.

Sas Verrius putat significare eas, auctore Ennio, &c. cum suas magis videatur significare, &c.

Satis verbum Verrio melius fuit præterire, ut mihi videtur, quam tam absurdas opiniones suas de eo recitare, quas sciens præterii, tam Hercules, quam de scabro, quod proximum sequebatur.

Scruptæ dicebantur nugatoriæ, ac despiciendæ mulieres, ut ait Verrius, ab iis, quæ screa iidem appellabant, &c.

Scurræ vocabulum Verrius ineptissime aut ex Græco tractum ait, quod ex *σχυράζειν*, aut a sequendo, cui magis assentitur, &c.

Senonas Gallos Verrius ait existimari appellari, quia novi venerint, &c.

Serilla Verrius appellari putat navigia Istrica, &c. cum *περιφραστικῶς*, et ficto vocabulo usus sit, &c.

Sertorem quidam putant dictum a prendendo, &c. quod totum Verrius *ἀπιδάνας* introduxit.

Silicernium Verrius existimat, &c.

Solea, ut ait Verrius, est non solum ea, quæ solo pedis subjicitur, sed etiam pro materia robusta, &c.

Solida sella, &c. *appellabant*, inquit Verrius, quod *scilicet tota esset*, absurde ut mihi videtur, &c.

Sola appellantur sedilia, &c. quæ, ut ait Verrius, omnia dicta sunt a sollo, &c.

Spondere Verrius putat dictum, quod sponte sua, id est voluntate, promittatur. Deinde oblitus inferiore capite sponsum et sponsam ex Græco dictam ait, &c.

Stellionem *genus lacertæ* Verrius dictum ait, &c.

Stipatores ait dictos a stipe, &c.

Suburam Verrius alio libro a pago Succusano dictam ait: hoc vero maxime probat eorum auctoritate, &c.

Supervacaneum *ut videtur* secludit Verrius *ab vacuo*, &c.

Tæniæ Græcam vocem sic interpretatur Verrius, ut dicat ornamentum esse laneum capitis honorati, &c.

Talionis mentionem fieri in duodecim ait Verrius, &c. neque id, quid significet indicat, puto quia notum est, &c.

Taminia uva sylvestris generis videtur Verrio dicta, quæ tam mira sit quam minium.

Tarquitias scalas, &c. appellatas esse ait vulgo existimari Verrius.

Tartarino cum dixit Ennius, horrendo et terribili Verrius vult accipi, a Tartaro, qui locus apud inferos.

Tentipellium Artorius putat esse calciamentum, &c. Titinium ait Verrius existimare id medicamentum esse, &c. cum ille *τροπικῶς* dixerit.

Tonsillam esse Verrius ait palum dolatum, &c.

Tumultum dici ait Verrius, qui ab aliis oriatur, quam ab Italicis, et Gallicis hostibus, &c.

Turrhenos Etruscos appellari solitos ait Verrius, a Turrheno duce Lydorum, &c.

Vacerram Verrius et alii complures vocari dicunt stipitem, ad quem equos solebant religare.

Vineæ, ut Verrius præcipit, quod vini feraces sint, &c.

M. VERRII FLACCI EPISTULÆ.

NAM crebro in antiquis lectionibus invenitur, sicut in epistulis probat Verrius Flaccus exemplis, auctoritate, ratione dicens in adverbiiis pro V, O plerumque majores ponere consuetos, et sic pro *Huc*, *Hoc*, Veteres dicere solebant, sicut pro *illuc*, *illoc* dicimus.^a

M. VERRII FLACCI CARMINA.

Blanditusque labor molli curabitur arte.^a

INCERTA VERRII FLACCI.

SÆVITIAQUE eorum abominaretur ab hominibus.^b

Festinat a fando dicitur: quoniam isti ignaviores, qui nihil perficere possunt, plus verborum, quam operæ habent. Sed id nimis coactum, atque absurdum videtur, inquit Gellius.^c

Caper ostendit de dubiis generibus Verrium Flaccum posuisse alecem hanc dicens.^d

Alicam sine aspiratione dictam Verrius tradit, et sic multi dixerunt.^e

^a Ex Servio lib. viii. Æn.

^b Ex Prisc. lib. viii.

^c Ex Prisc. lib. viii.

^d Ex Gell. lib. xvi. cap. 14.

^e Ex Prisc. lib. vi.

^f Ex Charis. lib. i.

Helenius Acron Verrium dicit errare, qui putat hos ambo dici debere.^f

Amœna loca Varro dicta ait, eo quod solum amorem præstent, et ad se amanda alliciant. Verrius Flaccus, quod sine munere sint, nec quicquam his officiat: quasi amunia, hoc est, sine fructu, unde nullus fructus exsolvitur: inde etiam nihil præstantes, immunes vocantur.^g

Non negat Verrius Flaccus Kal. Apr. postea constitutum, ut matronæ Veneri sacrum facerent.^h

Nonnulli etiam ex participiis putaverunt talia figurari: ut Verrius Flaccus, qui ab eo, quod est audens, audenter.ⁱ

Camara dicuntur, ut Verrius Flaccus affirmat, non camera per E. Sed Lucretius, *cameraque caminis ex cratibus*, etiam *cameram* dici posse ostendit.^k

Incohavi ab inchoo dicendum putat Julius Modestus: quia sit compositum a caho initio rerum, quod Verrius (et) Flaccus in postrema syllaba aspirandum probaverunt. Cohum enim apud Veteres mundum significat.^l

Clunes Verrius Flaccus masculino genere dici probat, quoniam in IS syllaba terminata omnia carentia nominativo singulari masculina sunt: ut panis, cinis, crinis, et similia.^m

Diligente. Verrius Flaccus, inquit Plinius, eorum nominum, quæ NS finiuntur, casu nominativo, ablativus in E dirigendus est.ⁿ

Differt fatigatus a fesso, ut Verrius ait, quod fatigatus, cum quis per alium laborare compellitur: fessus vero, cum quis labore deficit, ut lassus.^o

Nec hanc solum Romani meretricem colunt, sed Faulam quoque, quam Herculis scortum fuisse Verrius scribit.^p

Verrius Flaccus sic distinxit: modica esse labra, labia immodica, et inde Labiones ^q dici.^q

2 Alii Labæones.

.....

^f Ex eod. lib.

^g Ex Isid. lib. xiv. cap. 8. etym.

^h Ex Macrob. lib. i. Saturn.

ⁱ Ex Charis. lib. ii.

^k Ex eod. lib. i.

^l Ex Diom. lib. i. probavit.

^m Ex Charis. lib. i.

ⁿ Ex eod. lib.

^o Ex Diomed. lib. i.

^p Ex Lact. lib. i. cap. 20.

^q Ex Charis. lib. i.

Verrius lacte pro lac dicit.^r

Nonnulli synalephas quoque circa observandam scripti-
onem existimaverant : sicut Verrius Flaccus : ut ubicum-
que prima vox M litera finiretur, sequens a vocali incipe-
ret, M non tota, sed pars illius prior tantum scriberetur, ut
appareret exprimi non debere.^a

Manibus per duo I dicendum, quia sunt a manibus, ut
putat Verrius : sed et manubiæ per V dici possunt.^t

Nomenclator sine V dicitur, ut Verrius ait, velut nomi-
nis calator.^a

Panis genitivo plurali panum Verrius dixit.^r

Polenta dici debet per O, cujus rei Verrius Flaccus ra-
tionem reddit, quod usu omnium poliatur.^w

Cum autem quid hoc est hominis quæritur, inquit, de ali-
cujus quæro hominis qualitate * qui necesse sit * hic mas-
culine dicendus est, ut Verrius ait : quoniam neutra in I et
in VS non exeunt.^r

Sal neutro genere Verrio etiam placuit.^r

Porphyrio ex Verrio et Festo, in auguralibus, inquit, li-
bris ita est, SANE SAROTIQUE.^r

Verrii Flacci scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia
hæc fuerunt. Senatam dici et pro loco, et pro hominibus,
civitatem et pro loco, et oppido : et pro jure quoque homi-
num, et pro hominum multitudine : tribus quoque et decu-
rias dici, et pro loco, et pro jure, et pro hominibus : concio-
nem autem tria significare, locum, suggestumque unde ver-
ba fierent ; item significare coetum populi assistentis ; item
orationem ipsam, quæ ad populum diceretur.^a

Verrio Flacco videtur eandem esse apud nos V literam
quæ apud Græcos Y ; namque his exemplis argumentatur :
quod illi dicunt κύμνον, nos cuminum, quam illi κυπάρισσον,
nos cupressum : illi κυβερνήτην, nos gubernatorem : necnon

^r Ex eod. lib.

^a Ex Velio Longo de Orthog.

^t Ex Charis. lib. I.

^w Ex eod.

^a Ex eod.

^r Ex eod.

^a Ex eod.

^t Ex eod.

^w Ex eod. lib. II.

^a Ex Gel. lib. XVIII. cap. 7.

ex ejusmodi Theseus, Menœceus, Peleus, et similibus affirmat.^b

X et Z Verrio Flacco placet mutas esse: quoniam a mutis incipiant, una a C, altera a P: quod si quos movet, quod in semivocalem desinant, sciant, inquit, Z literam sic scribi ab iis, qui putant illam ex C et D constare, ut sine dubio muta finiatur.^c

Ex Verrio Flacco Plinii lib. III. VII. VIII. XIV. XV. XVIII. XXVIII. XXIX. XXXIII. XXXIV. XXXV.^d

^b Ex Velio Longo de Orthogr.

^d Ex Plin. lib. I. de Nat. Hist.

^c Ex eod.

EPISTOLA PAULLI

AD

CAROLUM REGEM.

DIVINÆ largitatis munere, sapientia potentiaque præfulgido Domino Regi Carolo Regum sublimissimo Paullus ultimus servulus. Cupiens aliquid vestris bibliothecis addere, quia ex proprio perparum valeo, necessario ex alieno mutuavi. Festus denique Pompeius Romanis studiis affatim eruditus, tam sermonum abditorum, quam etiam quarundam causarum origines aperiens, opus suum ad viginti usque prolixa volumina extendit: ex qua ego prolixitate superflua quæque, et minus necessaria prætergrediens, et quædam abstrusa penitus stylo proprio enucleans, nonnulla ita ut erant posita relinquens, hoc vestræ celsitudini legendum compendium obtuli. In cujus serie, si tamen lectum ire non dedignabimini, quædam secundum artem, quædam juxta etymologiam posita non inconvenienter invenietis, et præcipue civitatis vestræ Romulæ viarum, portarum, montium, locorum, tribuumque vocabula diserta reperietis, ritus præterea gentilium, et consuetudines, varias dictiones quoque poëtis et historiographis familiares, quas in suis opusculis frequentius posuere: quod exiguitatis meæ munusculum si sagax et subtilissimum vestrum ingenium non usquequaque repulerit, tenuitatem meam, vita comite, ad potiora excitabit. Vale.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER I.

ABACTI * magistratus dicebantur, qui coacti deposuerant imperium.

Abalienatus ^b dicitur, quem quis a se removerit.

Abambulantes, ^c abscedentes.

Abarcet, ^d prohibet.

Abavus * dicitur, quia abest ab avo, et est avus avi.

Abditivi ^f abortivi.

NOTÆ

* *Abacti*] Magistratu depulsi, deturbati. Gloss. 'Abacti, aposthentes, repulsi.' *Dacrius*.

^b *Abalienatus*] Proprie qui alienus factus est, *apallotriomenos*, improprie vero abalienatus, remotus, id est, quem quis a se movit, unde non male in Gloss. 'apallotrio, removeo.' *Idem*.

^c *Abambulantes*] Ambulare est ire, iter facere. Cic. ad Att. lib. ix. Ep. 8. 'Si recte ambulavit is qui hanc epistolam tulit, in ipsum tuum diem incidit.' Et lib. viii. Fam. Ep. 22. 'Ita ambulat Cæsar, ut timeam ne citius quam opus sit ad Brundisium accesserit.' *Idem*.

^d *Abarcet*] Gloss. 'Abarceo, *apeirgo*, repelle.' *Idem*.

* *Abavus*] Quartus pater ex versu Plauti Pers. 1. 2. 'Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos.' Unde Virgil. 'Pilumnusque illi quartus pater.' 1. 'Abavus.' Sed non sat huius nominis rationem aperit Paulus, 'quia abest ab avo,' quasi non atavus et tritavus longiori absint intervallo. Non dubito apud Festum scriptum fuisse, *quia jam abest ab avo*. Et hæc est Isidori sententia, 'abavus proavi pater, jam longe ab avo.' *Idem*.

^f *Abditivi*] Glossarium optimum vetus: 'Abditivus, *ἀποσπαστός*.' 'Abdere' enim contrarium τῷ 'Indere.' Quare non immerito pro abortu. *Jes. Scaliger*.

Abditivi abortivi] 'Abdere' contrarium est τῷ 'indere.' Quare op-

Abemito^s significat demito, vel auferto: emere enim Anti-
qui dicebant pro accipere.

Abgregare,^h est ab grege ducere: adgregare, ad gregem du-
cere: segregare, ex pluribus gregibus partes seducere:
unde et egregius dicitur e grege lectus: quorum verbo-
rum frequens usus non mirum si ex pecoribus pendet.
Cum apud Antiquos opesⁱ et patrimonia ex his præci-
pue constiterint, ut adhuc etiam pecunias, et peculia di-
cimus.

Abietaria^k negotia^r dicebantur, quam materiam nunc di-
cimus, videlicet ab abietibus coëmendis.

~~~~~

ⁱ Fulv. Ursin. indicavit in Ma. legi *negotatio dicebatur*, et pro *materiam* malit *materiarum*. Scaliger malit *negotatio*, quam *materiationem*, impro-

NOTÆ

time additivus, abortivus, quamvis
sine exemplo. Gloss. 'Additivus,
ἀποσπαστικός,' abstractus, avulsus. Op-
time, ex unico Planti loco in argu-
mento Pænuli: 'Sed illi seni qui
mortuus est, filius Unicus qui fuerat,
olim additivos a patre, Puer septuenni-
s surripitur Carthagine.' Ut mira-
ri satis nequeam hic virum alioqui
doctissimum pessime se dedisse, qui
abductus in textum recepit, quod ab
studioso quodam, ut mos est, ad oram
codicis scriptum fuerat, ut vocem *ab-*
ditivos explicaret. In vett. edd. legi-
tur *abdivitiis*, quod manifeste probat
corruptum ex *abditivos*. Dacérius.

^s *Abemito*] Glossarium: 'Abemito,
ab eo accepit, ἔλαβεν.' Sic 'Surre-
mit,' sursum emit: hoc est, susce-
pit: et, 'Surrempsit,' suscepit. *Jes.*
Scaliger.

Abemito] Gloss. 'Abemito, ab eo
accepit, ἔλαβεν.' Emere, quod nunc
mercari, Antiquis significabat sumere,
accipere. Sic 'surremit:' i. sursum
emit, accepit, Lucil. 'Inque manum
surremit hastam.' Et 'surrempsit,'
suscepit. Vide in 'Surremit.'
Dac.

^h *Abgregare*] Abgregare et Segre-
gare non tam ex pluribus gregibus,
quam ex grege seorsum ducere. *Idem.*

ⁱ *Cum apud Antiquos opes*] Quia Ve-
teres pecuariam exercebant, ita ut
omnis eorum copia in pecore consi-
deret, ut ex Sacris Literis et Homero
ipso notum. Inde fit ut hodieque et
'pecunias' et 'pecunia' dicamus.
Vide 'Pecunia.' Inde etiam opes
pro divitiis, quod Antiqui oves *opes*
dicebant. Unde 'opulentus,' πολύ-
μυλος. Varr. lib. II. de Re Rust. cap.
1. 'De antiquis illustrissimus quisque
pastor erat, ut ostendit Græca et La-
tina lingua, et veteres poetæ, qui
alios vocant πολέμους, alios πολυμή-
λους, alios πολυβούτας, qui ipsas pecu-
des propter caritatem aureas habu-
isse pelles tradiderunt.' *Idem.*

^k *Abietaria*] Mallem, *Abietaria ne-*
gotiatio, quam *materiationem* nunc di-
cimus: subjicit enim: 'videlicet ab
abietibus coëmendis,' ut non sint ἔδ-
λα, sed ἐυλογγία, quam Vitruvius et
alii recte 'materiationem' vocant:
vulgarem tamen lectionem retinere
possumus. *Jes. Scal.*

Abietaria negotia] Fulvius Ursinus

Abiisse pro adiisse¹ dicebant.

Abitionem² antiqui dicebant mortem.

Abnutare,³ sæpe abnuere.

Ab oloes⁴ dicebant, pro ab illis: antiqui enim literam non geminabant.

*****

bante Dacerio.—2 Alii obiisse.

NOTÆ

indicavit in Ms. legi *abietaria negotiatio*. Infra pro *materiam* Scaliger legit *materiationem*: Frustra: nam *materia* est *ξύλη*, 'lignatio,' lignorum *συλλογή*. *Abietaria negotiatio*, Gall. *trafic de bois*. A *materia* est *materiaris*, qui *fournit le bois*. Plant. Mil. Glor. III. 2. 'Assunt fabri architectique, eam quidem ad rem haud imperiti: Si non nos materiarius remoratur, quod opus est qui det.' *Dac.*

¹ *Abiisse pro adiisse*] Restituunt viri docti *abiisse pro obiisse*. Ut infra 'abitionem antiqui dicebant mortem.' Putabam olim scriptum fuisse *obiisse pro adisse*. Nam infra ait 'obitu dicebant pro aditu.' Neque obstat series literarum, cum multa alia sint quæ suum ordinem non servant. *Idem.*

² *Abitionem*] Notavimus in Conjectaneis, quantum Veteres *θανάτου* vitaverint in mortis mentione: ut de mortuo dicebant, *VIXIT*: et in veteribus marmoribus idem visitur, præsertim in illis, quæ extant Narbonæ: ut, *VIXIT. C. FLAVIVS. FELIX*: et, *VIXIT. VALERIVS. EMELVVS*: et, *VIXIT. DOMITIUS. PRIMVS*. Itaque *ABIIT* dicebant, pro perit. Tertull. Si de aliquo jam pridem defuncto tanquam vive quis requirat, præ manu occurrat dicere: *ABIIT JAM*, et, *REVERTI DEBET*: sic pro eodem dicebant, *FUIT*. ut notamus alibi. *Jos. Scal.*

Abitionem Antiqui] Veteres ut male ominatis verbis parcerent et a mortis

mentionem abstinere, si quem e vita decessisse indicarent, dicebant, *Fuit*, *vixit*, *abiit*. Quomodo et Græcisuum *σχεῖσθαι* et *ἀποσχεῖσθαι* usurpabant. Sic *plures* etiam pro mortuis, ut Græci *πλεῖονας*. Sic et *felices*, quos Græci *μακάρας*. Horat. 'Omnes composui felices.' Et id nos vulgo hodieque dicimus. *Dac.*

³ *Abnutare*] 'Abnutivum' in Pandectis: quod in constitutionibus Græcis non raro dicitur *ἀνανέσαι*. Sic Martianus 'orationem abnutivam,' et 'adnutivam,' *τὴν ἀποφατικὴν, καὶ καταφατικὴν*: et Glossarium: 'Abnutivum, *ἀπωμοτικόν*': 'Adnutivum, *καταμοτικόν*.' *Abnutivum* et *Adnutivum* quod vocat Martianus Capella, est Negatorium et Confessorium. *Jos. Scal.*

Abnutare] Frequentativum a *nuo*, quod a *νέω*. *Nuo*, *nuto*, *abnuo*, *abnuto*, *ἀνανεύω*. *Abnuto* est, abjuro, nego; unde Gloss.. 'Abnutivum *ἀπωμοτικόν*, abjuratorium, negatorium.' Cui contrarium 'adnutivum *καταμοτικόν*, dejerativum, confessorium.' *Dac.*

⁴ *Ab oloes*] In lege Regia: *SEI. PARENTES. PUER. VERBERIT. AST. OLOS FLORASSINT. PUER. DEIVEIS. PARENTUM. SACER. ESTO*. In hac lege, *OLOR*, est, olli, vel illi. Nam *E* post in *O*, ut *Apello* et *Apollo*. Deinde non geminabant literas: postremo, Nominativi masculini plurales, qui postea in *I*, antea in *on* desinebant: sic in carmine Sallari, *PILUMNOR POPLOS*,

Aborigines^r appellati sunt, quod errantes convenerint in agrum,^q qui nunc est populi Romani; fuit enim gens antiquissima Italiæ.

Abortum^r gravidæ mulieris dicitur, quod non sit tempestive ortum.

Abrogare, infirmare.^o

Abs^t præpositio a Græco deducitur ἀψ. significat autem retractionem in partem posteriorem.

*****

3 Conjicit Dac. *Abortus*.

NOTÆ

hoc est, Pilumni populi: et FASCI-
NOX pro Fascini. *Jes. Scal.*

Ab oloes] Oli, pro olli, et olli pro illi: oloes autem illoes est, et pro illis accipitur Græca terminatione. Vide 'Loebesum' et 'ollic.' *Ant. Augustinus.*

Ab oloes] Recti plurales, qui nunc in i, antiquitus desinebant in *oe*, *Pilum-nec, poploe*, pro *pilumni, popli*. Ex imitatione Græcorum, apud quos nominativi plurales terminantur in oi. Hic *olli* simplici i *oli*, antiqua terminatione *oleo*. In sexto casu *oloes* pro *olliis*, illiis. In lege Regia, 'Sei parentis puer verberet, aut oleo plorasint, puer Divis parentum sacer esto.' *Dac.*

^r *Aborigines*] Hic Festus aborigines dicit pro *aberrigines*, antiqua consuetudine, simplici r, et e converso in o. Cui sententiæ favet auctor de origine Gentis Rom. 'Alii *aborigines* cognominatos volunt quod errantes illo venerint, primo *aberrigines*, post mutata prima litera altera adempta *aborigines* cognominatos.' Sed utrique falsi sunt, nam aborigines sunt indigenæ *αὐτόχθονες* qui ab origine in Italia fuerint, nec aliunde advecti, ut ait Euripides de Atheniensibus, qui se etiam *αὐτόχθονες* gloriabantur: *Λαὸς οὐκ ἐνακτὸς ἑλλοθεν, αὐτόχθονες*

ἔφυγεν. 'Populus non advectus aliunde, indigenæ nati sumus.' *Idem.*

^q *In agrum*] Qui postea *Latium* vocatus est, et ipsi aborigines post *Æneæ* adventum cum Trojanis permisti *Latini* dicti sunt. *Idem.*

^r *Abortum*] Verbum elegans Aboriri. Varro, Gallo Fundanio de Admirandis: 'Vinum, quod ibi natum sit in quodam loco, si prægnas biberit, fieri ut aboriatur.' Titulum Varreniani libri emendamus ita apud Neanium. *Jes. Scal.*

Abortum] Melius forsitan *abortus*. Tamen et *abortum* retinere possis. *Abortus* autem ab aborior; id est, abortum facio. Varro, Gallo Fundanio, 'Vinum, quod ibi natum sit eis quodam loco, si prægnas biberit, fieri ut aboriatur.' *Dac.*

^o *Abrogare, infirmare*] Optime igitur Glossa. 'abrogo, ἀποκαρῶ, λαττώ.' Id est, irritum facio, infirmo, minuo. Sæpius tamen *abrogare* pro omnino tollere, eripere, ut abrogare fidem alicui, ut 'abrogare legem,' est legem perlatam prorsus tollere. *Idem.*

^t *Abs*] Certe hic frustra est sive Festus, sive Paulus, qui sine ullo exemplo *abs* Latinum a Græco ἀψ dixit proficisci, eo tantum inductus quod ambo eodem modo desinerent. *Abs*, addito s, est a præpositione ab, quæ a

ACERATUM ^a lutum, cum paleis mixtum.

Acerra,^x ara, quæ ante mortuum poni solebat: in qua odores incendebantur: alii dicunt arculam esse thurariam: scilicet ubi thus reponebant.⁴

Acetare dicebant,^y quod nunc dicimus agitare.

Acieris,^z securis ærea, qua in sacrificiis utebantur sacerdotes.

Acies, **Acumen**,^a **Acus**, et **Acuere** dicuntur ab ἀκόνη, quam Latine dicimus cotem.

Aclassis ^b tunica, ab humeris non consuta.

Accrumeruma ^c utensilia ampliora.

⁴ Scilicet ubi thus reponebant. Hæc omnino delenda esse idem censet.—5 Vett. edd. *Ærumeruma*. Legit Scaliger *Ærumina* vel potius *Æramina*, probante Dacerio.

NOTE

Græco ἀρό. Res notior est quam ut exemplis debeat probari. Quod infra legitur *abs* significare retractionem in partem posteriorem, id ab Hesychio: ἀπὸ, πάλιν, εἰς τὰ ὀπίω. *Idem*.

^a *Aceratum*] Nouius: Aceratum est lutum paleis mixtum ut laterariis usus est. Lucil. lib. ix. 'Lateres qui ducit habet nihil amplius nam quam Commune lutum a paleis, cænamque aceroso.' Ubi nemo non videt legendum esse *cænamque aceratam*. *Idem*.

^x *Acerra*] Glossarium: 'Accepturaria, λιθανυρπίς. *Acerra* thuraria legendum. *Jos. Scal.*

Acerra] Nullibi *acerram* pro *ara* me legisse memini, nisi ita accipere luceat in lege 12. tab. 'Unctura servilis tollatur, omnisque circumpotatio: ne respersio, ne longæ coronæ, nec acerræ.' Quod non placet. *Dac.*

^y *Acetare*] Sic 'subicitare,' 'iniciere,' et similia. *Jos. Scal.*

Acetare] Veteres pro *g* scribebant *c*; ut 'pucnando,' 'lectiones,' 'Carthacinenses:' et *e* pro *i*; ut 'exemet' pro 'eximit,' 'navebus,' 'acetare,' et similia. *Dac.*

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

^z *Acieris*] Glossarium: 'Acieris, ἀκίνη τοροφάντου, ὡς Πλαῦτος.' Et, 'Acierium, στόμαμα.' Et, 'Denticulum acierium, στομαματίον.' Unde Itali æs vocant *Aciaio*. Significat et idem, βαφιδόθηκην. *Jos. Scal.*

Acieris] Gloss. [Isidori: 'Acieris, genus securis.' Et Glossarium Philox. 'acieris, ἀκίνη τοροφάντου, ὡς Πλαῦτος.' 'Acieris, securis sacerdotis ut Plautus.' Hodie tamen *acieris* apud Plautum frustra quæras. *Dac.*

^a *Acies*, *Acumen*] Nunquam ab ἀκόνη formabitur *acies*. Sed ab ἀκὴ vel ἀκίς, cuspis ferri a quo etiam 'acus,' 'acuo,' 'acumen.' *Idem*.

^b *Aclassis*] Glossarium: 'Aclassis, λῆμα.' Vide *Calasis*. *Jos. Scal.*

Aclassis] Eadem et *calasis* dicta, a Græco χέλας laxatio, quod non consuta sed laxa ab humeris nodo dependeat. *Acalassis* autem puto pro *ancalasis* ab *an* circum. Sed et *anclases* in Ms. scriptum fuisse docet Voss. manifesto pro *ancalasis*, *anclasis*. Glossarium 'aclasi, λῆμα.' Corrige *aclassis*. Et recte *aclassis* exponit λῆμα, id est, *huma*, quod ab Isido-

C

Acus⁶ palea est. Varro rerum rusticarum tertio: Acus substruendum⁷ parturientibus: Acus in area excutitur.

Idem in eodem primo:⁸ argillam mixtam acere.

Acus dicitur,¹ qua sarcinatrix, vel etiam ornatrici utitur:

~~~~~

6 'Acus, Quia sarcire, &c. in Manuscripto.' Fulv. Ursin.—7 Alii subalternandum conjiciunt, teste Scaligero.—8 Eodem primo rejicienda esse censet idem.

NOTÆ

sentiant. Acupedium Lucilius dixit agipedem: 'agipes vocem mittere cœpit.' At agipes nihil aliud est quam agypes, quod pro acupes, id est, acupedium. Nisi agipedem facete dixerit Lucilius pro pedibus agentem, hoc est, orantem non vero ore et lingua. Qua ratione forsitan non incommode et agipes legetur, quod pede aiat, dicat. Vide 'Pedarium.' Dac.

¹ Acus] Quod ait: 'Exercitus quoque instructio,' &c. falsum est. Non enim Acum, sed Aciem dicimus. Porro Acum intelligit, quam alibi Cnasoem vocat, quæ et discerniculum vocatur. Lucilius xxx. 'Euplocamo digitos, discerniculumque capillo.' Græci καλαμδα. Apuleius 'acum criminalem:' de qua Martialis: 'Tennia ne madidi violent hombycina crines, Figat acus tortas sustineatque comas.' Ita enim legendum in Martiali. Nam in vulgatis perperam, madidos. Quod adeo ejus loci sententiam turbat, ut Turnebo viro dictissimo suspectus quidem locus fuerit: emendare autem dum tentat, totum sensum poetæ inverterit: de Ornatrice habes apud Suetonium, Juvenalem, et eundem Martialem. Græci et κομῆτριαν et κομῆτριαν: quo nomine Fabula edita Nævio. Fuitque munus illud peculiare, ut quædam ancillæ nihil aliud quam ornatrices essent: ut patet ex veteri inscriptione: CIMERIEVS. HANNILLE. ALBIONIE. QVINTIE. ORNATRICE. FESTVS. M. SEPTIMI. GALLI DISPEN. CONTYBERNALI. B. M. F. ET

SIBI. Jos. Scol.

Acus] Ex uno tantum libro hæc sumta sunt, mihi valde suspecta; et quæ referuntur, non reperi lib. III. Varronis, sed hæc: 'in cubilibus, cum parturient, acus substernendum:' et postea: 'Condunt in fures, aut acus.' Et libro primo: 'Ita fit, ut quod levissimum est in eo, atque appellatur acus, evanet foras extra aream.' Et postea: 'Parietes et solum opere tectorio marmoratu loricandi, si minus ex argilla mixto acere e frumento, et ambrea.' Hæc fortasse sunt, quæ Paulus, sive quis alias, referre voluit. Vide Aceratum et Obacerare. Ant. Aug.

Acus] Quæ hic referuntur, ea apud Varronem frustra quæras: legitur tantum in tertio: 'In cubilibus cum parturierit acus substernendum:' et multo post, 'eas substernendum palea.' Et in primo, 'ita fit, ut quod levissimum est in eo, atque appellatur acus, evanet foras extra aream.' Et postea: 'Si minus, ex argilla mixto acere e frumento et amurca.' Quæ omnia Paulus more suo truncavit et verbis suis per epitomen protulit. Sed in ejus verbis aliud turbatum fuisse certum est: scripserat enim: Acus palea est. Varro rerum rusticarum tertio: Acus substernendum parturientibus. Primo: Acus in area excutitur. Idem eodem: Argillam mixtam acere. Dac.

¹ Acus dicitur] Acus ornatricum alio nomine discerniculum vocatur,

paleæ etiam quædam de frumento acus dicuntur. Exercitus quoque instructio; ¹ quod ea pars militum vehementissima est ad hostem vulnerandum acumine telorum: totum autem ex Græco sermone trahitur; cum sarcire apud illos ἀξίσασθαι dicitur.

AD,^m aut proprie personam significat; ut Eo ad Pompeium: aut locum, ut Abiit ad theatrum.

Adagia,^a ad agendum apta.

Adasia,^o ovis vetula recentis partus.

Adaxint:^p adegerint.

NOTÆ

quia ea capillos distinguunt, discernunt. Acum crinale vocat Apuleius. Ornatrices autem nos dicimus *coiffeuses*. Nam fuit apud Veteres munus illud peculiare, ut quædam ancillæ nihil aliud essent quam ornatrices, ut hodieque apud nos. Sueton. in Tiber. 40. 'Hæc matris meæ liberta et ornatrix fuit.' *Idem*.

¹ *Exercitus quoque instructio*] Falsum est; non enim *acum* sed *aciem* dicimus, ut optime Scaliger. *Idem*.

^m *Ad*] Denotat motum ad locum, apud factum in loco. *Ad* verbis motus conjungitur, *apud* non item. Inde Lucilius Sat. ix. 'Sic et apud te longe aliud est, nam idem valet ad te, Intro nos vocat ad se se: tenet intus apud se.' Interdum tamen *ad* sumitur pro *apud*, ut *apud* pro *ad*. *Idem*.

^a *Adagia*] *Lege Adagio*. Varr. lib. vi. de L. L. 'Adagio et litera commutata abagio dicta ab eo quod ambit orationem, neque in aliqua una re consistit sola, ambagio dicta, ut ambustum quod circum nstum est.' Ergo *adagio* pro *ambagio*, quod sit sermo circumambulans, et multis rebus possit convenire. Sic Græcis *ῥαποῦλα*, a *ῥαπὲ* ad et *ὄλως* via. Gloss. 'adagio, *ῥαποῦλα*.' Sed vox illa jam obsoleverat ipsius Varronis ætate; scribit enim lib. vi. 'Apud Valerium

Sorannum vetus adagio est, o P. Scipio. Quod verbum usque eo evanuit, ut Græcum *ῥαποῦλα* pro eo positum magis sit apertum.' *Idem*.

^o *Adasia*] In Glossis Isidori: 'Adasia, ovis major natu.' *Jos. Scal.*

Adasia] Isidor. 'Adasia, ovis major natu.' Sed quid fiet illis *recentis partus*? Dubitabat Doctissimus Vossius num *adasia* sit pro *adaxia*, præter ætatem adacta ad partum, ab *adaxint* pro *adegerint*. Ego potius existimo ista *recentis partus* interpretationem esse vocis *ῥαποῦλον*, 'primogenitus.' Ita ut Pauli verba sic intelligenda et distinguenda sint *Adasia, ovis vetula, recentis partus*. Id est, primogenita, id est, quam recenti sive primo partu mater peperit, et inde patet cur Isidorus dixerit, 'ovis major natu.' Sic infra 'avillas, agnas recentis partus.' Nam avillæ agnæ vetulæ. *Dac.*

^p *Adaxint*] Plant. Aulular. *Jos. Scal.*

Adaxint] Plant. Aulul. i. 1. 'Utinam me Divi adaxint ad suspendium. Potius quam quidem hoc pacto apud te serviam.' Ad quem locum male Nonius *adaxint* dixit esse pro *adigant*. Nam manifesto pro *adegerint*, vel etiam pro *adaxent*, pro *adegissent*. *Dac.*

Adcensi⁹ dicebantur, qui in locum mortuorum militum subito subrogabantur; dicti ita, quia ad censum adiciebantur.

Addicere^r est proprie idem dicere, et approbare dicendo.

Alias addicere damnare^s est.

Addubanum,^t Danubium.⁹

Addues, ^u addideris.

Adeo^x duas habet significationes: nam cum prima acuta effertur, idem significat, quod accedo: ut cum dicimus:

*****

⁹ Vett. libb. *Addubanum, dubium*. Legendum monet Scal. *Ad dubium*: ad dubium: sed vid. Notam Dac. infra.

NOTE

⁹ *Adcensi*] Vide 'adscriptitii.' *Id.*

^r *Addicere*] Approbare: quare in Anguralibus aves dicuntur *addicere*, cum suadent, probant, ratum faciunt. *Idem.*

^s *Alias addicere damnare*] Addicere proprie est, debitorem qui non est solvendo in potestatem creditoris tradere, unde *addictus damnatus*, creditori traditus. Plaut. *Bacchid.* v. sc. ult. 'Ducite quo lubet tanquam quidam addictos.' Inde *Achemenides* apud Virgil. III. *Æneid.* 'huic me, quæcumque fuisset, Addixi.' Addixi, devovi, in servitutem tradidi. *Idem.*

^t *Addubanum*] Lege, *Ad dubium*: ad dubium. Ut ab alio alienus, a socio socienus, sic a dubio dubienus. Jos. Scal.

Addubanum Danubium] Vett. libb. *Addubanum, dubium*, qua re motus Scaliger legendum pronuntiavit, *ad dubium*: ad dubium: ut ab alio, alienus, a socio, socienus, sic a dubio, dubienus. Sed amplius de hoc loco deliberandum existimo. Immo et temere fecit Scaliger. Recte enim *Addubanus*, sive potius *Abnobanus* Danubius dici

potuit a monte Abnoba, unde prorumpit, circa Ducatum Virtembergensem. Forsan et Addubanus non Dannubius, sed is fluvius sit qui Græcis 'Abobas', quique ex Adula monte fluens in partes interiori vicinas Galliarum implet lacum, et inde exit in Padum. Nam in Gloss. 'Addubanus, 'Abobas.' Dac.

^u *Addues*] Veteres dicebant *creduo* et *adduo*. Neque omiserunt veteres illæ Glossæ: 'Adduo, *προσπορεύω*.' et lex XII. Tabularum: SEI. PATER FILIOM. TER. VENOM. DUIT. FILIOS. A PATRE. LEIBER. ESTO. Nam vulgus male edit, *venumdat*: immo barbare, et inepte. Jos. Scal.

Addues] Pro *adduis*, i. *addas*, et addideris: Veteres autem dicebant *duere*, unde *duim*, pro *dem*, sive *dederim*. Terent. *Phorm.* III. 2. 'Di tibi omnes id quod es dignus doint.' i. *dent*, at pro *dederint* apud Plaut. prol. *Amphitr.* 'Sive adeo Ædiles perfidiose quol doint.' Sic Terent. 'perduint' pro 'perdant.' 'Subvortit' pro 'subvortat.' Horat. 'edit' pro 'edat.' Catull. 'annuit' pro 'annuat.' Dac.

^x *Adeo*] Utramque significationem

Adeo prætorem : cum autem secunda, id est quod usque eo ; non quidem secundum rationem ;⁷ quia ad præpositio accusativis accommodata est ; sed vetusta quædam loquendi consuetudine.

Ad exitam ætatem, ad ultimam ætatem.

Adfabrum,⁸ fabrefactum.

Adfatim⁹ dictum a copia fandi, sive abundanter. Livius :

Adfatim edi, bibi, lusi. Terentius adfatim dixit pro eo quod est, ad lassitudinem.

NOTÆ

Glossarium amplectitur, ubi: 'Adeo, ἐπειδὴ οὖρον, ἐπὶ τοῖς, καὶ προσέρχομαι.' *Idem.*

⁷ *Non quidem secundum rationem]*

Cur hoc Festus sive Paulus secundum rationem neget fieri non equidem video. Si enim præpositio ad accusativis accommodatur, accommodatur etiam et adverbis motus, ut 'eo,' 'quo,' 'huc:' dicitur enim 'adhuc' pro 'adhoc' Terent. Adelph. IV. 4. 'Sat adhuc tua nos frustrata est fides.' Et 'ad quo.' Afranius, 'ut scire possis ad quo te expediat loqui.' Ubi *ad quo* nihil aliud est quam *ad quod*, ut nec *adeo*, nihil aliud quam *ad id*. Neque enim *eo*, *quo*, *illo*, sunt accusativi plurales, ut male putavit doctissimus Sanctius in sua Minerva, quasi sit in accusativo, eos, eas, ea, vel eo; illos, illas, illa, vel illo, ut duo et ambo. *Idem.*

⁸ *Adfabrum]* Cum aliquid pulchre factum significatur, *affabrum* dicitur, unde *affabre*, pulchre, quod etiam *fabre* dicitur: Plant. alienbi. Contra *infabre*, fæde. Pacuvius in Nipt. 'Barbaricam pestem navibus nostris obtulit Nova figura factam, commissam infabre.' *Idem.*

Adfatim] Abundanter, ad satiætem, ab affatu, vel a Græco ἀφάρως, quod Hesych. immensum interpreta-

tur. Et ita Priscianus lib. xv. sed ex Servio docemur Veteres dixisse *fatim*. Ita enim i. Æneid. 'Fatiscent, abundanter aperiuntur, fatim enim abundanter dicimus, unde et *adfatim*.' Et ita Festi locus accipiendus. *Idem.* Verba Livii, 'adfatim edi, bibi, lusi,' sunt ex veteri Odyssea, quod Homerus dixerat, τῶν δ' ἐφαγόν τ' ἐβίβον τε, καὶ ἀβόλοιον ἔδωκα. Nam cum melior pars veterum interpretum in eo loco τὸ ἀβόλοιον exponeret ἀφροδισίαις, quod verum est, quicquid excuset Eustath. et prudentes ac scientes errant qui aliter exponunt, Latinus interpres vetus longe castius dixit *lusi*, et tamen abunde explevit sensum Homeri. De eo loco Homeri vide amplius loquacissimum ejus interpretem Eustathium: locus est Ὀδυσσ. O. Jos. Scalig. Huc alludit Sardanapali Epitaph. 'Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas.' *Ludere* enim sæpius de congressu Venereo. Petron. 'Invenit me cum fratre ludentem.' Sic Græci παίζω de eadem re dicebant, ut apud Lucianum alicubi. Et in illo Genes. cap. 26. de Rege Abimelech, εἶδε τὸν Ἰσαὰκ παίζοντα μετὰ Ρεβέκκας τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, vidit Isaac ludentem cum Rebecca muliere sua. *Dac.*

Adfectare^b est primum animum ad faciendum habere.
Adfines,^c in agris vicini, sive consanguinitate conjuncti.
Adgrettus,^d apud Ennium *adgrettus fari*, pro eo quod est
 adgressus ponitur, quod verbum venit a Græco *ἀγρει*.
Adigas^e dare cogas.¹⁰

*****

¹⁰ Legendum putat Scal. *Adigas*, ad rem cogas, vel potius *Adigas*, adire cogas, probante Dac. Fulvius Ursinus legebat, *Adigas*, cogas.

NOTÆ

^b *Adfectare*] Magno affectu aliquid appetere, captare, Terent. *Heautontim.* 11. 3. 'ad dominas qui affectant viam.' Virg. iv. *Georg.* 'Viamque affectat Olympo.' *Idem.*

^c *Adfines*] Glossarium: 'Adfinis, *δῦβρος, πρὸς γένος*. lege: *Adfinis, γαμβρός, πρὸς γένους*. *Idem* post: 'Adfinis *ἀγχιδέμων, καὶ ὁ κατ' ἐγγυμίων συγγενής*.' 'Adfinis, *ἀνεψιός*.' *Jos. Scal.*

Adfines] In agris vicini, qui confines agros possident. Item adfines viri et uxoris cognati, quod duæ cognationes, quæ duæ inter se sunt, per nuptias copulantur, et altera ad alterius cognationis finem accedit: de utroque Gloss. 'adfinis *ἀγχιδέμων, καὶ ὁ κατ' ἐγγυμίων συγγενής*:' i. Conterminus et per nuptias conjunctus. *Dac.*

^d *Adgrettus*] Eodem modo, quo 'Mertus,' 'Pallus,' et similia. Non video quare dicat a Græco *ἀγρει*. Sane diu puto esse, cum desideratur melior pars Græcarum vocum in hac Epitome Festi. Nam quæ hodie extant, fere omnes arbitrio correctorum huc inculcatæ sunt: ut istud *ἀγρει*: quasi illud Homericum *ἀγρει μὲν* habeat aliquid commune cum *Adgretus*. Sed quare deducit a Græco, si dictum est pro *Adgressus*? Manifesto verba hæc ultima intrusa videntur ab aliquo sciolo, sive ipse Paulus mutilator

fuit, sive alius quis illo non doctior. *Jos. Scal.*

Adgrettus] Aggressus, more Græcorum, qui pro *σ* scribunt *τ*, dicebatur etiam *adgretus* simplici *τ*; infra pro *ἀγρει*, quod corruptum est et mutilum, legendum est *ἐγείρωμαι*, i. surgo: ex ipsomet Festo in voce *egretus*, ubi 'egretus et adgretum a Græco sunt ducta, a surgendo et proficiendo.' Quare frustra est Scaliger, cum ista, quod verbum venit a Græco *ἀγρει*, a sciolo quodam huc intrusa suspicatur. Vide 'egretus.' *Dac.*

^e *Adigas*] Puto legendum, *Adigas*, ad rem cogas. Nam ut ineptum esset putare verbum *Adigere* esse, cogere dare; ita Latinissimum scimus esse *Adigere*, ad aliquid cogere, ut 'Adigere aliquem arbitrum:' 'Adigere aliquem ad iurjurandum,' *ἐνδύειν δρεον*. Et melius veteres Glossæ: 'Adegit, *προσώθησεν*.' Potes et legere: *Adigas*, adire cogas. Quod verissimum putamus. *Jos. Scal.*

Adigas] Ut 'adigas iurjurandum,' pro 'iurjurandum dare cogas,' quod non placet; quare legendum cum Scaligero, *adigas*, ad rem cogas. Nam Latinissimum est *adigere* pro ad aliquid cogere; vel potius, *adigas*, adire cogas. Sic *adigere* aliquem arbitrum, id est, agere aliquem ad arbitrum, cogere aliquem adire arbitrum. *Dac.*

Aditulum, parvum aditum.

Adlecti^f dicebantur apud Romanos, qui propter inopiam ex equestri ordine in senatorum sunt numero assumpti: nam patres dicuntur,^g qui sunt patricii generis: conscripti, qui in senatu sunt scriptis annotati.

Adlicit^h est, perducit aliquem in rem:¹¹ dictum a verbo laciit, id est, decipit. Hinc descendit illicere, et oblectare, id est, frustrantem inducere.¹²

Adlivescit, livere incipit: hoc est, lividum fieri.

Admissivæ avesⁱ dicebantur ab auguribus, quæ consulentem juberent.¹³

Adnictat,^k sæpe, et leviter oculo annuit. Nævius in Ta-

¹¹ Censet Dac. forsan rescribendum *perducit aliquem in rete*.—¹² Frustrari, seu *inducere* legendum monet Fulv. Ursin.—¹³ Alii *juberent*, teste Scal.

NOTÆ

^f *Adlecti*] Totus hic locus de Senatoribus nimis præcisus est a Paulo. Sunt enim Senatores Patres, Senatores patricii generis, et patriciorum auctores: sunt Senatores conscripti a L. Junio Bruto, ex primoribus equestriis ordinis, ut Livius scribit, *adlecti*. Hi igitur adlecti dicebantur, quod propter inopiam Senatorii ordinis ex equitibus assumpti sunt. Idem factum est post pugnam Cannensem, adlectis a Dictatore M. Fabio Butone iis, qui magistratum obtinissent, neque in Senatum lecti essent, item qui spolia domi, aut civicam habuissent. Idem Festus verbo 'Qui patres,' alios auctores secutus, a P. Valerio Cos. conscriptos refert. Dionysius utriusque Consulis consilium fuisse ait, et Bruti, et Publicolæ. Tacitus cum Livio consentit, præterquam quod eos minorum gentium appellat, quod Livius centum Senatoribus a Prisco rege adlectis tribuit. Vide etiam Festum verbo 'Conscripti.' *Ant. Aug.*

Adlecti] Eos intelligit qui exactis regibus propter Senatus inopiam ex primoribus equestriis ordinis a Lucio Junio Bruto assumpti sunt. Liv. lib. II. iidem et *conscripti* dicti, vide 'Conscripti' et 'Qui patres.' *Dac.*

^g *Nam patres dicuntur*] Infra tamen a paternæ curæ similitudine Patres appellatos dicit: vide in 'Patres.' *Id.*

^h *Adlicit*] A lacio, quod est decipiendo in fraudem induco. Vide 'Lacit.' Ista, *perducit aliquem in rem*, mihi suspecta sunt. Rescribendum forsan, *perducit aliquem in rete*. Sic et *illicere* proprie est *illaqueare* et *pellicere*, in fraudem inducere. *Idem.*

ⁱ *Admissivæ aves*] Quæ faventes propositum nostrum nos jubent persequi, et consilium nostrum suo garritu vel volatu faciunt ratum. 'Admittere' enim proprie est, sinere fieri. Terent. Eunuch. IV. 6. 'Sed tu quod cavere possis, stultum admittere est.' *Idem.*

^k *Adnictat*] Versus Nævii integrior posuimus in Conjectaneis: sunt

rentilla: ¹ Alii adnutat, alii adnictat, alium amat, alium tenet.

Adolescit ^m a Græco ἀδολεσχῶ, id est, adcreasco, venit: ¹⁴ unde fiunt adultus, adolescens, altare; ⁿ eo quod in illo ignis excrescit; et exoletus, qui excessit olescendi, id est, crescendi, modum: et inolevit, id est, crevit. Adoptatitius ¹⁵ ex adoptato filio natus.

-----

¹⁴ Legendum videtur Scal. *Adolescit, ab olesco, id est cresco, venit.* Pro ἀδολεσχῶ alii ἀλίζω.—¹⁵ Alii *Adoptivus.*

NOTÆ

autem hi: 'Quasi in choro pila Ludens datatim dat se, et communem facit. Alium tenet, alii nutat: alibi manus Est occupata: alii perpellit pedem. Alii anulum dat spectandum a labris. Alium invocat: cum alio cantat: attamen Aliis dat digito literas.' *Jos. Scal.*

Adnictat] Ab inusitato 'niveo,' unde 'conniveo,' 'nictare,' conjugatione mutata, ut a 'dicere,' 'dictare.' In eo autem differunt 'nutare,' 'annuere,' et 'nictare,' quod 'nutare' capiti, 'annuere' vel 'nuere,' naribus vel labiis, 'nictare' oculis dicamur. Sed discrimen illud a Veteribus neglectum aliquando. *Dac.*

¹ *Nævius in Tarentilla]* Verba Nævii aliter Isidorus, qui locum integrum sic adduxit: 'Quasi in choro pila Ludens datatim dat se et communem facit. Alium tenet, alii adnictat, alibi manus Est occupata, ast alii percellit pedem, Alii dat anulum spectandum, a labris Alium invocat, cumque alio cantat, attamen Aliis dat digito literas.' *Idem.*

^m *Adolescit]* Sine dubio legendum: *Adolescit, ab olesco, id est cresco, venit.* Quod confirmatur sequentibus. 'Exoletus,' inquit, 'qui excessit olescendi, id est, crescendi, modum.' Vide 'Subolescit.' Animadvertite semper,

in hac lacera et misera Epitoma, inter alia, quæ ab importunis emendatoribus supposita sunt, duo sæpius occurrere: aliquam etymologiam Græcam, ut hic, et voces has, id est. Quod locis suis indicabimus. Alioqui, si voluissimus, stultorum more, ut inquit ille, esse molesti, et hariolari id dictum a Festo, quod nunquam illi in mentem venisset, potius legeremus, a Græco ἄλδω, vel ἄλδαινω. *Jos. Scal.*

Adolescit] A Græco ἀδολεσχῶ, inepte. Legit Scaliger, *Adolesco*, a verbo *olesco*, ex sequentibus, ubi, 'exoletus qui excessit olescendi, id est, crescendi, modum.' Ut et in 'Suboles.' Si quis erit tamen qui Græcum etymon retineat, pro ἀδολεσχῶ, legat necesse est, vel ἄλδω vel ἄλδησκω. *Dac.*

ⁿ *Altare]* Ab 'adolesco.' Sic igitur ducenda analogia: adolesco, adolitum, adoltum, altum, altare. Vide infra 'altaris,' ubi melius ab altitudine. *Idem.*

^o *Adoptatitius]* Isidori Glossæ: 'Adoptarius, puer ex adoptato natus.' Utra lectio melior, nescio. *Jos. Scal.*

Adoptatitius] Apud Plautum tamen *adoptatitius* manifesto ipse adoptatus. Pœnulus, v. 2. 'Ag. Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium, Ego ipse quem tu quæris. HA. Hem,

Ador^p farris genus, edor quondam appellatum, ab edendo, vel quod aduratur ut fiat tostum : unde in sacrificio mola salsa efficitur.

Adorare¹ apud Antiquos significabat agere, unde et legati oratores dicuntur ; quia mandata populi agunt.

Adoream^r laudem,¹⁶ sive gloriam dicebant : quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret.

~~~~~

16 Distinguendum monet Dac. post *Adoream* : *Adoream, laudem.*

NOTÆ

quid ego audio ? Ag. Antidamarchi gnatum me esse.' Et paulo post : 'Demarcho item ipse fuit adoptatilius.' Dac.

^p Ador] Adar dicebant Veteres, quod Græcum est, ἀδῆρ, nulla litera immutata præter θ, in d : ut *θεός*, Deus. Dicitur et *Adus*, *Aderis*. Glossarium : 'Adus, σῆρος.' Ita enim legendum. Postea declinatum *Adus*, *Adoris* : ut pignus, pigneris : pignoris : tempus, temperis, temporis. Itaque fit, ut in obliquis secunda nunc producat, nunc corripiatur. A. Gannius vetus poëta corripit in illo versu : 'Illam sponte sotos adoris stravi manipulos.' Item : 'Hic adoris dat primitias tibi : sanguine libat.' Ansonius : 'Mox ador, atque adoris de polline pultificum far.' Producit idem Gannius in illo : 'Emicat in nubes nidoribus ardor adoris.' Quare doctissimus Grammaticus Priscianus ait irregulare hoc nomen esse, quod cum in *or* terminetur, tamen obliquos corripit contra aliorum naturam : et cum nentri sit generis, tamen in *or* desinit. Utrumque falsum. Nam neque cum obliquos producit, est neutri generis, sed masculini : neque cum neutri est generis, in *or* terminatur. Quamvis enim dixit Ausonius, 'Mox ador, atque adoris : de polline pultificum far.' tamen *ador* dictum pro *adus* : ut 'corpor' dicebant in neu-

tro : sed *adus* in neutro dictum, et *ador* in masculino, ut 'decus' et 'decor.' Porro *ador* est far, seu *φαῖδ*. In Glossario transposita ita suo ordini restitues, et emendabis. Ita vulgo legitur : *Ador, υἱόθερος. Ador, προσεφύκεν ἔλα. Lege : Adoptatus, υἱόθερος. Ador, φαῖδ. Adparat, προσήφύκεν, παρσευδῆσαι, εὐφραίνεσθαι.* In eodem legitur : 'Adonia, εἶδος σῆρου.' Jos. Scal.

^r Ador] Potius a Græco ἀδῆρ, arista, θ in d. Veteres dicebant *adus* et *ador*. Unde in obliquis secunda modo producta, modo correpta. Producitur ab *ador* masculini generis, corripitur ab *adus* neutrius. Vide infra in 'mola.' Dac.

¹ Adorare] Vide 'Nec' conjunctionem. Ant. Aug.

^r Adorare] In leg. XII. tab. 'Si adorat furtum, quod nec manifestum esset, duplionem luito.' Dac.

^r Adoream] Glossarium vetus, cuius ope multa vetustatis situ sepulta eruimus : 'Adoriosus, ἑρδοτός, ἀδωμυλός, ἀδωμυλῆς πεμπύος.' Lege : *Adoriosus, ἑρδοτός, ὡς Πουμπήλιος. Ador, ἑρδῆ, ὡς Πουμπήλιος.* Quin intelligat nostrum Pomp. Festum dubitandum non est. Hinc, quam multa ad arbitrium suum mutaverit, mutilaverit, perverterit Longobardus iste, facile adverti potest. Nam quæ Glossarius ille annotat, ex hoc integro loco deprompta fuerunt sine ullo dubio. *Ado-*

Adpromissor¹ est, qui quod suo nomine promisit, idem pro altero quoque promittit.

Adrumavit,² rumorem fecit, sive commurmuratus est: quod verbum quidam a rumine, id est, parte gutturis putant deduci.

Adsciscere³ est adungere, vel adsumere.

Adscripti⁴ dicebantur, qui in colonias nomina dedissent, ut essent coloni.

Adscripticii⁵ veluti quidam scripti dicebantur; qui sup-

NOTÆ

rea pro laude accipi cæpta est, postquam præmium militibus frumentum erat, parta victoria. Plantus: 'Qui multa præda atque adorea affecit popularis suos.' *Jos. Scal.*

Adoream] Distingne post *adoream*, hoc modo, *adoream*, laudem, sive gloriam. Parta victoria frumentum militibus dabatur in præmium, unde factum ut adorea pro laude et gloria dici cæpta sit. Itaque optime Gloss. 'Adorea, δόξα ἡ ἀπὸ τοῦ πολέμου.' i. Laus quæ bello parta est. In Glossario vet. ut optime monuit Scaliger, legitur, *adoriosus*, ἑυδοξος ὡς Πομπήσιος. *Ador*, νίκη ὡς Πομπήσιος: i. Adoriosus, gloriosus, ut ait Pompeius. *Ador*, victoria, ut Pompeius. Ubi manifesto nostrum Pompeium Festum intelligit, et ex iis quam multa ad arbitrium suum mutaverit, mutilaverit, perverterit Paulus, facile adverti potest, nam quæ Glossarius ille annotat, ex hoc integro loco depromta sunt absque ullo dubio. *Dac.*

¹ *Adpromissor*] Promissor promittit, adpromissor adpromittit, id est, quod alter promisit in se recipit. Sed hic Festi locus mutilus est, quippe ex eo una vox excidit. Lege igitur, *Adpromissor est qui quod suo nomine promisit alter, idem pro altero quoque promittit*: nihil certius. *Idem.*

² *Adrumavit*] Frequentativum usurpavit Nævius, *Rumilant*: 'Simitu alius aliunde rumitant inter se.' Est

versus Saturnius. Alioqui *Rumare*, est θηλᾶζειν, ut de agnis dicebant Veteres, quos propterea *subrumos* vocabant. Significat item ψευλίζειν τὸν ταῦτα. Glossarium: '*Rumat*, ἐμβρωματίζει.' Sed Isidorus: '*Adrumavit*, rumorem attulit.' Veteres Glossæ: '*Adrumo*, conrumo, φημίζω, vulgo.' *Jos. Scal.*

Adrumavit] Isidor. in Gloss. '*Adrumavit*, rumorem attulit.' Et Gloss. vet. '*adrumo*, conrumo, φημίζω, vulgo.' A *rumo* frequentativum *rumiso*. Nævius: 'Simitu alius aliunde rumitant inter se.' Vide '*Rumito*.' *Dac.*

³ *Adsciscere*] Proprie populo suffragium ferente adoptare, assumere, veluti leges, ritus, mores, et similia. Unde a publicis ad privata translatum adsciscere est hoc vel illud sibi adungere, assumere in usum suum atque commodum. *Idem.*

⁴ *Adscripti*] Qui nomina dederant, ut e patria in coloniam mitterentur. Liv. lib. XIV. 'Coloni adscripti in colonia, quam testem integritatis jstititque habebant.' Ad eorum similitudinem postea adscriptitii dici cœperunt agricolæ, et coloni rusticis prædiis excolendis, sic addicti ut eorum portio quædam et instrumentum rusticum censerentur, et una cum prædiis ad ementes transirent. *Idem.*

⁵ *Adscripticii*] Ex his, quæ hic tractantur, docemur *Adscripticios* dictos Accensos, et Velatos. Quod et

plendis legionibus adscribebantur: hos et adensos dicebant,^a quod ad legionum censum essent adscripti: quidam velatos, quod vestiti inermes sequerentur exercitum: nonnulli ferentarios, quod fundis lapidibusque praeliaturi ea modo ferrent, quæ in hostes jacerent: alii rorarios,^a quod id genus hominum ante, quam acies coirent, in modum rorantis tempestatis dimicaret.

Adfectata^{17 b} femina vel in bonam partem dicitur, velut honorata, vel in malam, quasi ad extremum periculum adducta.

~~~~~

17 *Adsectata* Scal. in textu: sed v. not. inf.

NOTÆ

idem infra confirmatur: 'Velati,' inquit, 'appellabantur vestiti, et inermes, qui exercitum sequebantur, quique in mortuorum militum loco substituebantur.' Postea in municipiis, itemque Romæ, publici ministerii nomen fuit Accensus Velatus, ut apparet ex hac inscriptione:

T. STATILIVS. VOL. PROCVLVS
ACCENSVS. VELATVS. ET. ARGENTARIA
EVTYCHIA. PARENTES. FILIO. OPTV-
MO. ET
ORCIVIAE. ANTHIDI. VXORI. EIVS. SI-
BIQVE. ET. SVIS
LIBERTIS. LIBERTAVS. POSTERIS-
QVE. EORVM.

Item patet ex alio saxo, quod est in via Appia Formiis, ut omnibus, qui Neapolin proficiscuntur, in conspectu sit.

L. VARRONIO. L. F.
PAL. CAPITONI
SCRIBAE. AEDILIC.
ACCENSO. VELATO
IIVIRO. QVINQVENN.
CVRATORI. VIARVM
PATRONO. COLONIAE
ORDO. REGALIVM
QVORVM. HONORE
CONTENTVS. SVA. PECVN.
POSVIT
L. D. D. D. Jos. Scal.

Adscripticii] Item adscriptivi, milites, qui extra ordinem et extra numerum militum adscripti sunt. Plaut. Menæch. 1. 3. 'ER. Extra numerum es mihi. PE. Idem istuc aliis adscriptivis ad legionem fieri solet.' Varr. lib. vi. de L. L. 'Adscriptivi dicti quod olim adscribebantur inermes, qui succederent armatis militibus, id est, si quis eorum deperisset.' *Dac.*

^a *Hos et adensos dicebant*] Vide supra in 'adensi.' Idem et Ferentarii Varr. de vita populi Rom. lib. iii. 'De ascriptivis cum erant attributi Decurionibus et Centurionibus, qui eorum haberent numerum, adensi vocabantur. Eodem etiam vocabant ferentarios qui depugnabant pugnâ et lapidibus, his armis quæ ferrentur non quæ tenerentur.' *Idem.*

^a *Alii rorarios*] Adensos tamen a rorariis diversos fuisse, vel unicos Plauti locus fidem faciet, ex Frivol. 'Sequimini Me hac saltis legiones omnes Lavernum. ubi rorarii Estis? En sunt. Ubi sunt accensi? Ecce.' Rorarii autem dicti a *rore*, 'qui bellum mittebant ante, ideo quod ante rorat, quam pluit,' Varr. lib. v. de L. L. *Idem.*

^b *Adfectata* [*Adsectata*] Veteres editiones, *Adfectata*. Recte. Plautus

Adserere^c manu¹⁸ est admovere : quod ea quoque, quæ in terram dimittuntur, seri dicuntur : unde etiam seræ appellantur,^d quia foribus admotæ opponuntur¹⁹ defixæ postibus ; quemadmodum ea, quæ terræ inseruntur.

Adsidelæ,* mensæ vocantur, ad quas sedentes flamines sacra faciunt.

Adsiduus^f dicitur, qui in ea re, quam frequenter agit, quasi consedissee videatur : alii adsidium locupletem,^g

18 'Verbum manu videtur adjectum : et paulo post, pro dimittuntur legendum fortasse demittuntur.' Fulv. Ursin. Demittuntur quoque legendum monent Scal. Dac.—19 Alii apponuntur.

NOTÆ

Rudente :

Am. Ad vos venio. Scz. Accipiam hospitio, si nox venis, item, ut Adfectatam. Nam nunc nihil est, qui te inanem.*

Quem locum interpretabimur in editione Plautina, si Densnaverit. Nam ita et legendum, et digerendi versus. Jos. Scal.

Adfectata femina] In bonam partem Glossa. 'adfectata, *seurh*,' i. veneranda. Et Plaut. Rud. II. 4. 'Am. Ad vos venio. Scz. Accipiam hospitio, si nox venis, item ut adfectatam. Nam nunc nihil est qui te inanem.' Ubi etiam sunt qui adfectatam in malam partem interpretentur, calamitosam, naufragam, sed manifesto contra mentem Plauti qui 'hospitio te accipiam item ut adfectatam' eodem modo dixit quo nos vulgo, *Je vous recevais comme une grand-Dame, comme une Reine*. Dac.

^c Adserere] Lege, quæ in terram demittuntur. Id explicavimus apud Varronem de re rustica. Nam quod Varro dixerat, 'Deseritur,' glossema appositum est, 'Demittitur in terram.' Jos. Scal.

Adserere] Vide 'Sertorem.' Ant. Aug.

Adserere] Proprio, appropinquare, jungere, maritare. Ut 'adserere vi-

tem ulmo,' est vitem maritare. Varr. I. de R. R. 'Neque propter eos ut adserunt vites :' hoc est, neque propter eos ordines ita adseruntur arbores, ut adseruntur vites ulmis maritandis, quæ propterea dicuntur adsitæ vites. Hinc adserere manum vel manu dicuntur vindices libertatis, qui manum admovent, manuprehendunt, ut in libertatem vindicent. Vide in voce 'Sertorem.' Dac.

^d Seræ appellantur] A serendo seræ, quod serantur, id est, figantur. Sed potius a Græco *σπα* funis, quod olim ante inventam seram fune uterentur. Idem.

* Adsidelæ] De iis nihil apud alios scriptores legisse me memini. Apud Isidorum tantum legitur : 'Adseda, sella quadrijugis.' Et eadem forte quæ adsidela : ut turba, turbela. Idem.

^f Adsiduus] Varr. lib. VI. de L. L. 'qui adest, assiduus.' Cicer. in libello de petitione Consulatus : 'Jam assiduitatis nullum est præceptum, verbumque ipsum docet quæ res sit, prodest quidem vehementer nunquam deesse.' Idem.

^g Adsidium locupletem] Quod assiduit, i. det : itaque in leg. XII. tab. 'Assiduo vindex assiduus esto. Proletario civi quivis volet vindex esto.'

quasi multorum assium dictum putarunt, alii eum, qui sumtu proprio militabat,^b ab asse dando vocatum existimarunt.

Adsipereⁱ et Præsipere dicebant antiqui a sapiendo : sicut nos quoque modo dicimus ab æquo iniquum, a querendo, inquirere.

Adstassent,^k statuerunt.²⁰

Adtegrare^l est, vinum in sacrificiis augere : integrare

.....

20 Legendum monet Scal. *Adstassint, steterint.*—1 Vid. Notas inf.

NOTÆ

Ubi *assiduus*, id est, *locuples*, opponitur *proletario*, qui e plebe tenuissima erat, et nil præter prolem Reipub. exhibebat. Assiduo pro locuplete usna est etiam Plant. Amphit. 1. 1. 'Noctesque diesque assiduo satis superque est, Quo facto aut dicto adest opus quietus ne sis.' *Idem.*

^b *Qui sumtu proprio militabat*] Quia nemo nisi locuples huic sumtui par esse poterat. Verum ut libere dicam quod sentio, assiduus et pro locuplete, et pro eo qui proprio sumtu militat, ab assidendo dictus. Locuples enim assiduus, quod Reipub. adsidebat, aderat, præsto erat. Alter vero in munere suo multus erat, muneri suo adsidebat, totus incumbibat, &c. Cum Festo tamen Cicero, Quintilianus, Gellius, sed qui sæpius manifesti erroris in etymis ducendis deprehenduntur. *Idem.*

ⁱ *Adsipere*] In meis Glossis Isidori : 'Conspit, saporem habet.' Tertullianus de pudicitia : 'Fermentum modicum totam desipit conspersio-nem : ' active posuit. *Jos. Scal.*

Adsipere] Vide in 'Insipere.' Resipere etiam videtur a sapiendo deductum, quod significat, redolere. Cicero lib. 11. de Nat. Deor. 'Minimeque resipiens patriam : ' ita enim legendum ; non, ut habent vulgatæ editio-

nes, *respicens*. Idem mendum irrep-sit in verba Varronis, quæ sunt apud A. Gellium lib. 111. c. 4. sic enim totus Varronis locus legendus. 'Neque tamen dubium est, quin ista, et quæ scripta a Plauto non videntur, et nomi-ni ejus addicuntur, veterum poëta-rum fuerint, et ab eo retractata, ex-politaque sint, ac propterea resipiant stylum Plautinum.' *Pro resipiant*, in vulgatis est *recipiant*. Ful. Ursinus.

Adsipere] *Pro adsipere*, verso *a* in *i*, ut in compositis solet. Sic a 'tacen' 'conticeo : ' a 'quæro' 'inquiri,' &c. Inde Gloss. Isidor. 'conspit, saporem habet,' sed ista omnia nihil ad hunc Festi locum. Ait Festus, 'ut ab æquo iniquus, sic,' &c. Ergo legendum, *Adsipere et præsipere dicebant antiqui a sapiendo, &c.* nihil certius. Antiqui *adsipere et præsipere* dicebant, ut 'con-sipere.' Vide 'conspitum.' *Dac.*

^k *Adstassent*] Scaliger legit, *astas-sint, steterint*. Sed retinendum *adstas-sent*, nec ideo minus significabit *ste-terint*, e pro *i*. Legitur *adstassent, ste-terint*. Sic supra 'addues, addideris.' *Idem.*

^l *Adtegrare*] Ego mutilum locum sic supplendum judico, *Adtegrare vinum, in sacrificiis est vino sacrificium augere. Integrare enim est adtegrum, hoc est minus factum, in statum redigere. Ad-*

enim, et adtegrare minus factum, est in statutum redigere.

Adtestata^m dicebantur fulgura, quæ iterato fiebant, videlicet significationem priorum adtestantia.

Adtritum,ⁿ et tritum ex Græco descendit: quia illi vestem istam *τριβάνιον*^a appellant.

Adtubernalis,³ habitator continuæ tabernæ: quod genus domicilii antiquissimum Romanis fuisse testimonio sunt exteræ gentes, quæ adhuc tabulatis habitant ædificiis: unde etiam tecta castrensia, quamvis pellibus tegantur,⁴ tabernacula tamen dicuntur.

² Alii *τριβανος*. Pro istam Scal. *tritum τριβάνον*.—³ Isidorna habet *attibernalis*. Glossar. *attubernalis*. L. m. *adtubernalis*. Fulv. Ursin.—⁴ Ed. Scal. *contegantur*.

NOTÆ

tegrare vinum in sacrificiis, inquit, est vinum minuere, libare, ut eo sacrificium adoleat, augratur, quod contrarium est verbo *integrare* quod significat *adtegrum*, imminutum, ad tactum restaurare, in statum redigere. *Idem*.

Adtegrare] Locus mendosissimus, qui tamen non erat nullius momenti, cum cognitionem vetustatis contineat. Nam quid est vinum in sacrificiis augere? Nescio an Pauli error sit, qui mentem Festi non assecutus est, cujus culpæ manifestæ alibi deprehenditur: an vero aliorum, quos posterior ætas tulit, barbarorum emendatorum. Quicquid est, ego scio Festum ita scripsisse, *Adtegrare est, vino sacrificium augere*. Quin enim ita loquerentur Veteres, neminem dubitare puto. Sic Plautus dixit, 'augere verbenis aram.' Quin ipsa notio verbi fidem facit huic rei. 'Adteger' est, *προσθρῆς*, qui tactus, et diminutus est. *Attigere* enim Veteres pro *Attigere*: ut contra, 'Integer,' *ἄθρῆς*, *ἄθυρος*. Quare et quæ sequuntur, corrupta esse, si non aliud, certe obscuritas loci, ex quo nullum idoneum

sensum elicere possumus, facile convicerit. Neque solum hæc mendi indoles hunc locum fœdavit, sed et transpositio. Legendum enim: *Adtegrum enim, minus factum. Integrare est, in statutum redigere*. Ubi et lego, *in statum*. Igitur vinum attegrum fit, et attegratur, cum libatur. Tunc enim minuitur, ut sacrificium augeatur. *Jos. Scal.*

^m *Adtestata*] Quæ quod priora fulgura portendebant, id significatione sua comprobant, 'renovativa' etiam dicta, et contraria sunt 'peremptaliibus,' quæ superiora tollunt, perimunt. Vide suo loco. *Duc.*

Adtestata] Fulgura *adtestata* sunt contraria *Peremptaliibus*. Vide in 'Peremptalia.' *Jos. Scal.*

ⁿ *Adtritum*] A tero, adtero, quod a *τριβω*, unde *τριβω*, *τριβάνιον*, vestis trita, lacera. *Dac.*

^o *Adtubernalis*] Vide in 'taberna.' *Idem*.

Adtubernalis] Male in Glossario: 'Atturubernalis, *καπηλογείτων*.' Glossæ Isidori: 'Attibernalis, vicinus.' *Jos. Scal.*

Advelitatio⁵ jactatio quædam verborum figurata ab hastis velitaribus: velites dicuntur⁶ expediti milites, quasi volites, id est, volantes.

Adversus⁷ aut contrarium significat, aut idem quod erga.

Adulari⁸ est compositum ex accedendo, et adludendo.

Adulter,⁹ et adultera dicuntur, quia et ille ad alteram, et hæc ad alterum se conferunt.

Adulterina signa dicuntur alienis anulis facta.

Advocat, sæpe advocat.

Advosem,¹⁰ adversarium, hostem.

5 Vid. Notas inf.—6 Perperam, censente Dac. quidam legendum putarunt *Advortem*.

NOTÆ

⁵ *Advelitatio*] Velitatio et advelitatio levior et umbratilis quædam dimitatio a velitibus qui erant levis armaturæ milites, in acie prima collocati, ut levem pugnam cierent antequam coiret exercitus. Inde ad litigia et jurgia transfertur. Plant. in Rudent. 'Equidem me ad vellitationem exerceo, Nam omnia corasca præ tremore fabulor.' Dac.

Advelitatio] Plantus: 'Velitationem verbis compendi fieri volo.' Jos. Scal.

⁶ *Velites dicuntur*] Certe hæc non sunt Festi, sed barbari racematoris qui non meminit alibi Festum velites velatos dixisse. Vide 'velati.' Dac.

⁷ *Adversus*] Adversus, vel adversum, pro, Contra: Sallust. Jugurth. 'Sylla profligatis iis quos adversum ierat, rediens ab latere Mauris incurrit.' Pro, Erga: ut, 'pietas adversus Deos.' Cicer. Terent. And. 1. 1. 'Id gratum fuisse adversum te habeo gratiam:' quanquam hic *adversum* non tam *erga* quam *apud*. Dac.

⁸ *Adulari*] Locus suspectus. Nonius canum esse proprium affirmat, unde ἀνὸ τῆς οὐρᾶς fortasse origo nominis tracta est, quod canes accedendo et adludendo cauda mota blandiantur.

Ant. Aug.

Adulari] Puto legendum, *Adulari, est compositum ex ad, et ludendo*. In Glossario: 'Adol ἀδολέωτις.' Lege: *Adolatus, θελοσθεῖς*. In manuscriptis exemplarib. legitur *adolari* pro *adulari*. Neque temere in multis aliter scriptum reperias. Jos. Scal.

Adulari] Sane non video quid velit Paulus cum *adulari* ex accedendo et adludendo dicit esse compositum. Legebat Scaliger *adulari est compositum ex ad et ludendo*. In Mss. Codd. legitur *adolari* pro *adulari*, neque temere in multis aliter scriptum reperias, unde non male *adolari* simplici l pro *adolari*, dictum sit quasi ad ollam ire, ollam sectari, quod parasitis solenne. Dac.

Adulter] A præpositione *ad* et *alter*. Nam *a* in compositione vertitur in *u*. Male alii *adulterium* quasi ad alterum torum: adulter, adulterium. Inde 'adulterina signa,' quæ alienis annulis sunt facta. Et 'adulterini nummi,' 'adulterinæ stateræ,' 'adulterinum testamentum,' &c. *Idem*.

¹⁰ *Advosem*] Glossarium: 'Advoces, ἐπαινοῖς, ἐπιδουλοῦν.' Jos. Scal.

Advosem] *Adversus*, extrite *advocus*, a quo *advocis*. Sed dicebant etiam

AE^x syllabam antiqui Græca consuetudine per AI scribebant, ut aulai, pictai, musai.

Ædilis⁷ initio dictus est magistratus,⁷ qui ædium non tantum sacrarum, sed etiam privatarum curam gerebat: postea hoc nomen et ad magistratus translatum est. Dictus est autem^a Ædilis, quod facilis ad eum plebi aditus esset: sed et Ædilatus dicebatur eadem dignitas; sicut pontificatus, magistratus.

Ædis,^a domicilium in edito⁸ positum, simplex, atque uni-

7 Vocem *magistratus* abundare censent Ursin. Scal. Dac. Vid. inf.—8 Majunt Scal. Dac. in *aditu*.

NOTE

hic *advorsis* et hoc *advorsæ*, hic *advorsis* et hoc *advorsæ*. Gloss. 'advorsos, *θεωρητοί*, ' *ἐπιβουλεύων*, advorsos, hostes, qui insidias struit.' Dac.

^a A E] Notum est in veteribus monumentis AMILIUS scriptum esse: item in libris. Jos. Scal.

A E syllabam] Sic in vett. monumentis, item in libris scriptum est, *Amilius* more Græcorum. Dac.

⁷ Ædilis] 'Ædilis,' inquit, 'primo magistratus dictus est: deinde ad magistratus translatum est.' Quid istud verbis est? Sane ego non intelligo. Et verum est illud verbum MAGISTRATUS abundare, ut ita legatur: *Ædilis initio dictus est, qui ædium non tantum sacrarum, sed etiam privatarum curam gerebat*. Nam hoc nomine omnes, ut loquitur Lucretius, 'ædituentes' vocabantur: Ædilis enim principio æditumum significabat. Hæc est mens Festi. Glossarium: 'Ædilis, *ἐπιταλὲς ἀγορανομός*.' Vocat *ἐπιταλὰς*, qui in iisdem ædibus adolevit. In eodem, 'Æditilis, *ρευνάτωρ*.' Jos. Scal.

Ædilis initio dictus est] Verissimum est quod monuit Scaliger, initio vocem *magistratus* abundare, quippe quæ ex linea tertia per librariorum incuriam huc irrepserit. Legendum igitur, *Ædilis initio dictus est qui ædium non*

tantum sacrarum, sed etiam privatarum curam gerebat. Ait enim Festus omnes ædituos, vel, ut loquitur Lucretius, *Ædituentes*, Ædiles vocatos fuisse. Postea Ædilis ad Magistratus translatum, ad quos etiam pertinebat ædium cura. Dac.

^a Dictus est autem] Ab adenndo ædilis, quod placuit etiam Theophilo lib. i. Institut. tit. ii. male: nam ab 'æde' 'ædilis,' ut 'ovillis' ab 'ove.' Idem.

^a Ædis] Corruptum illud, *Ædis, domicilium in edito positum*. Immo contra Varro, quæ plano pede aditur, vult ædim dictam. Lego igitur: *Ædis, domicilium in aditu positum*: simplex, atque unius aditus. Et sane ædes prius a veteribus Ro. dictæ fuerunt, quæ a Græcis *οἰκώδεα*, hoc est, ædificia, quæ de plano adeuntur, vel, ut Tertullianus in libro de pallio, planities adenntur. Jos. Scal.

Ædis, domicilium in edito] Lege potius cum Scaligero in *aditu*. Varr. lib. iv. de L. L. 'Ædes ab adito, quod plano pede adibant. Itaque ex ædibus efferri indictivo fonere præco etiam eos dicit qui e tabernis efferantur; et omnes in censu villas inde dicimus ædes.' Et sane ædes veteribus Romanis quæ Græcis *οἰκώδεα*, æ-

us aditus : sive ideo ædis^b dicitur, quod in ea ævum degatur, quod Græce αἰών⁹ vocatur : itaque ædificare, cum sit propriè ædem facere, ponitur tamen^c pro omni genere constructionis καταχρηστικῶς :

Æditimus, ædis intimus.^d

Ædituus,^e sacræ ædis tutor :¹⁰ id est curam agens.

Ægæum mare^f appellatur, quod crebræ in eo sint insulæ ; ut procul aspicientibus species caprarum videantur : sive quod in eo Ægæa¹¹ Amazonum regina perierit : sive quod in eo Ægeus pater Thesei se præcipitaverit.

9 Alii, teste Scaligero, αἰώνιον.—10 Ed. Scal. tutor.—11 Alii Æge.

NOTE

edificia quæ de plano adeuntur. *Dac.*

^b *Sive ideo ædis*] Ineptum etymon. Potius a Græco αἶτος quod domicilium, habitationem interpretatur Enstathius. *Idem.*

^c *Ponitur tamen*] Abusive et per translationem *ædificare* de re qualibet, quæ quacumque opera fabricatur. Ut Virgil. de equo : 'Instar montis equum divina Palladis arte Ædificant.' *Idem.*

^d *Æditimus, ædis intimus*] Ineptè dictum est : melius Ser. Sulpicius, ut Cicero in Topicis refert, in finitimo, legitimo, æditimo, non plus inesse *timum*, quam in meditullio *tullium*, sed productionem esse verbi vult. Hic, ut Varro ait lib. 1. de Re Rust. et lib. 11. de Ling. Latina, apud Gellium lib. XII. cap. 10. postea ædituus appellatus est, non ab *ædibus tuendis*, ut Varro, Festus, et alii existimant, sed quia æditumus prius diceretur, et una littera elisa sit. Sic testamentum non a mente ducitur, sed productio verbi est, ut in vestimento, et pavimento. Gell. lib. VI. cap. 12. Vide Charis. lib. 1. *Ant. Aug.*

Æditimus, ædis intimus] Ridicule. *Æditimus* ab *æde* tantum. *Timus* nihil

aliud est quam vocis productio. Pro *æditimus, æditumus*, et sublato *m ædituus*, non vero ab *ædibus tuendis*, ut infra Paulus. *Æditimus* enim antiquior est, *ædituus* recenti novitate effectus. Varr. lib. 1. de R. R. 'Rogatus ab æditimo, ut dicere didicimus a Patribus nostris, ut corrigimur a recentibus urbanis, ab ædituo.' *Dac.*

^e *Ædituus*] Videndus Varro in libris de Lingua Latina, et Paulus, et Justinianus sub titulo de tutelis : et ea, quæ antea scripsi. *Ant. Aug.*

^f *Ægæum mare*] Varr. lib. VI. de L. L. 'Ægæum dictum ab insulis : quod in eo mari sic scopuli vocantur a similitudine caprarum.' Nam Capræ Græcis αἶγες. Alii ab Ægeo Thesei patre nomen inditum tradunt, ut Plutarch. in Theseo, Hyginus fab. 48. verius qui a loco quodam Eubææ qui Græce Αἶγαι, Eustath. ad Dionys. periegeten : ibi Neptunus equos statuit : Homer. Iliad. N. Αἶγας ἔθα δέ οἱ κλυτὰ δόματα βένθεσι λίμνης... Ἐνθ' ἱπποὺς ἔστησε Ποσειδάων. 'Ægas : illic autem ei pulchræ ædes in profunditatibus maris...Ibi equos statuit Neptunus.' Vide Eustath. ibid. et Strabonem lib. VIII. *Dac.*

Ægrum ^ε ex Græco ἀνίγρδον appellatur: a quibusdam putatur a voce doloris appellari, quod est αἰ αἶ.

Ægyptinos, ^h *Æthiopus*.

Æmidum, ⁱ tumidum. ¹²

Æmiliam gentem ^k appellatam dicunt a Mamercio Pythagoræ philosophi filio, cui propter unicam humanitatem cognomen fuerit *Æmilos*: alii, quod ab Ascanio descendat, qui duos habuit filios Iulum et *Æmilon*.

*****

12 Al. *timidum*.

NOTE

^ε *Ægrum*] Quamvis ἀνίγρδον mere poëtica vox sit, non ideo tamen ita temere rejicienda: recte enim ex ea *ægum*: ἀνίγρδον sublato γ. αἶγρδον, *ægum*: ἀνίγρδον Hesychius interpretatur φαῖλον, *malum*, quod tam de improbo quam de ægro dici solet. Neque tamen caret ratione *ægum* esse ab αἰ αἶ, ut ultima syllaba sit vocis productio. *Idem*.

Ægrum] Jam superius monuimus pleramque Græcarum vocum partem supposititiā esse. Neque magis erratum est, quam ubi Græca vox considerabatur, ut hic ex una etymologia dūe conflatur. Sane illud ἀνίγρδον, quod est poëticum, non est unius assis. Sed ita puto Festum sensisse: *Ægrum* ex Græco a quibusdam putatur a voce doloris appellari, αἰ αἶ. Neque prorsus caret ratione. Nam Veteres scribebant *Aigrum*. Jos. Scal.

^h *Ægyptinos*] *Æthiopus* eos intellege qui in *Ægypti* parte olim habitant, unde et *Ægyptus* tota *Æthiopia* quondam dicta est. *Dac*.

Ægyptinos] Hic '*Æthiopus*' accipiendum pro nigris hominibus, non tantum pro natione. Nam *Ægyptium* vocabant nigrum, seu fuscum. Glossarium: '*Ægyptium*, φαῖλον.' In quo secuti sunt Græcos, qui ἀγύπτιον, μέλαν vocabant: ut et ἀγυπτῖος, μέλαν. Unde Plautus colorem fus-

cum dixit vulturinum. Nam ἀγύπτιος, vultur. Græci cum scirent ab ipsis *Ægyptiis* Nilum ἡρῶ vocari, hoc est, μέλαν, ἰσοδυνάμῃ verbo suo ἀγύπτιον reddiderunt. Nam ἀγύπτιος, ut jam monuimus, μέλας. Sic cum scirent *Edom* ἐρυθρὸν Græce reddi, ab eo τὴν θάλασσαν ἐρυθραῖαν appellaverunt sinum Arabicum. Quod autem Nilum ἀγύπτιον vocarint, satis patet testimonio Homeri, qui ἀγύπτιον fluvium illum vocat. Cur autem Nilum vocarint, non magis mihi liquet, quam cur Istrum Dannubium, Eridanum Padum, Ararim Sagonam. Jos. Scal.

ⁱ *Æmidum*] A copia sanguinis qui Græce αἷμα. Gloss. Isidori '*æmidus*, tumidus, inflatus.' Et Glossarium, '*æmidus*, περυσμητός.' i. inflatus. *Dac*.

Æmidum] Et Glossarium. '*Æmidus*, περυσμητός.' Manifesto παρὰ τὸ αἷμα, Glossæ Isidori: '*Æmidus*, tumidus, inflatus.' Jos. Scal.

^k *Æmiliam* gentem] Eam tamen Plutarch. in Numa a Mamercio Numæ regis filio, unde et *Æmilii* a gentis principe Mamerci et Mamercini dicti sunt. Alii ab *Æmilio* Ascanii filio. Interpres Virgil. ad illud '*progeniem* sed enim,' '*gentem*,' inquit, '*in*'nuit *Æmiliam*, ab *Æmilio* Ascanii oriundam, ex qua Scipio *Æmilianus* fuit, qui Carthaginem diruit.' *Dac*.

Ænariam ¹³ appellavere locum, ubi *Æneas* classem a Troja veniens appulit.

Ænatores ^m cornicines dicuntur, id est, cornu canentes.

Æneolum, ⁿ quod ex ære fit, ¹⁴ dicimus.

.....

13 *Ænariam* scribendum monet Dac.—14 *Al. sit.*

NOTÆ

¹ *Ænariam*] Campaniæ littori objectam insulam, ab *Æneæ* statione sic dictam. Plin. '*Ænaria* ab statione navium *Æneæ*, Homero. Inarime dicta, Græcis *Pithecosa*, non a simiarum multitudine, ut aliqui existimavere, sed a figlinis dollariorum.' Sed hæc perabsurda; neque enim Homerus *Inarimen* dixit, licet Ita Virgilius, Ovidius, et alii quique inferiores poëtæ, sed dijunctis vocibus *ἐν Ἀφροίς*, in Arimis. Et ab *Ænea* non diceretur *Ænaria* sed *Ænearia*, sive potius *Æneia*, et a doliis *Pithusa*. At a similiis est *Pithecosa*, ut in Africa *Pithecosa*, de quibus Diodor. lib. 11. Sic hanc *Pithecosam* insulam dici volunt a Cercopibus in simias a Jove mutatis et deinceps illo translatis. Vide '*Cercopa*.' Quin et *Ænaria*, vel *Enaria* potius, nomen eodem refert Servius lib. 11. *Æneid.* '*Inarime* nunc *Ænaria* dicitur,...et quia in eam ad contumeliam simiæ missæ sunt, quas Græcorum lingua *ἄφρονας* id est, *enares*, dicunt, ob quam causam *Pithecosam* etiam vocitant.' Nempe ut *simius* dicitur quia *simus* est, ita *enaris* quia *sine naribus*. *Enaris* ut '*elimbis*,' '*elinguis*.' Itaque ab *enaribus* id est, similiis, '*Ἐναρία*, *Enaria*, scribendum, quomodo legere est in Plutarchi Mario. Neque alio pertinet tertium hujus insulæ nomen *Ἀρµα* apud Homerum, si *ἄρµος* est *πίθηκος*, *simia*, ut Strabo et Hesych. tradunt. Ut ut sit, vocabulum est e Phœnicibus translatum, nam Hebræis *harum*, *harem*, vel *harim*, est *simus*, et Arabibus

harm est *simitas*, et *harima*, verbum primæ inflexionis, *simum esse*: ut optime Doctissimus Bochartus in *Geographia sacra. Idem.*

^m *Ænatores*] Romæ et in castris longe diversissimus tubæ et cornu usus, vel *æneatorum*, et cornicinum. Romæ *æneatores* Comitia Tributa convocabant, cornicines Centuriata. In castris ad tubicinem milites tantum movebantur, ad cornicinem etiam signa, et cum in militem animadvertebatur extra portam decurmanam: ut et Romæ exercitus, sen Comitia Centuriata convocabantur, cum in caput civis Romani animadvertebatur, deducebaturque reus per *Exquilinam* portam; unde classicum dictum, quod non nisi classes et exercitus per cornu evocarentur. Glossarium: '*Classicarii, σαλπικταί.*' Ergo *æneatores* vocat cornicines, quod, ut ait Varro, ex ære fieri cœpta, quæ antea ex cornu animalis. Græci tam cornicines, quam *æneatores* uno generali nomine vocant *σαλπικταί*. Latini '*buccinatores.*' *Jos. Scal.*

Ænatores] Pro, *æneatores*; ab ære enim *arinæus*, per Syncop. *æneus*, *ænus*, et *æneus*. *Ænatores* Cornicines, quod, ut ait Varro lib. 11. de L. L. '*Ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*' Verum post tubarum inventionem, Romæ et in castris diversissimus *æneatorum* atque cornicinum usus fuit, ut optime notavit Scaliger. *Dac.*

ⁿ *Æneolum*] Ab ære, *arinæum*, per syncopen *æneum*, a quo diminutive

Ænesi dicti sunt comites *Æneæ*.

Ænolum,^o vas ex ære parvum.

Æquidiale^p apud antiquos dictum est, quod nunc dicimus æquinoctiale : quia nox diei potius, quam dies nocti annumerari debet. Græci quoque in hoc consentiunt, *ισημεριαν*, id est, æquidiale, dicentes.

Æquilavium^{15 q} significat ex toto dimidium : dictum a lavatione lanæ, quæ dicitur æquilavio redire, cum dimidium decedit sordibus.

Ærarii Tribuni^r a tribuendo ære sunt appellati. *Ærarium* sane populus Romanus in æde Saturni^r habuit.

Æribus^t pluraliter ab ære, id est, æramento, dicit Cato.

Ærosam appellaverunt antiqui insulam Cyprum ; quod in ea plurimum æris nascatur.

Ærumnulas^u Plautus refert furcillas, quibus religatas sarcinas viatores gerebant : quarum usum quia C. Marius

15 Quidam *Æquilanum* : male, censente Dacerio.

NOTE

æneolum. Idem.

^o *Ænolum*] Glossarium : ' *Æna*, *λίθης*. ' Isidorus per *E* : ' *Enulum*, caldarium. ' *Jos. Scal.*

Ænulum] Pro *æneus* dicebatur *æneus*, unde *æneum*, inserta aspiratione *æneum*, diminutive *ænulum*. Gloss. ' *Æna*, *λίθης*. ' Isidorus per *E* : ' *Enulum*, Caldarium. ' *Dac.*

^p *Æquidiale*] Gloss. ' *Æquidiale*, *ισημεριανόν*. ' *Æquinoctium*, *ισημεριανόν*. ' Sic et meridiem de media nocte dixere Veteres. Varro Marci pore : ' Repente, noctis circiter meridiem. ' *Idem*.

^q *Æquilavium*] Isidorus quoque in Glossis : ' *Æquilotium*, æquatio. ' *Jos. Scal.*

Æquilavium] Male quidam *æquilanum*. *Æquilavium* est æquatio, cum id quod lavatur ad dimidium decedit.

Isidor. in Glossar. ' *Æquilotium*, æquatio. ' *Dac.*

^r *Ærarii Tribuni*] Et Glossarium : ' *Ærarius*, *ταμνοῦχος*. ' *Jos. Scal.*

Ærarii Tribuni] Idem Varr. lib. iv. de L. L. ' *Tribuni* quoque quibus attributa erat pecunia, ut militi redderent, *Tribuni ærarii* dicti. ' *Dac.*

^r *In æde Saturni*] Sub clivo Capitolino : eam ærarium fecit Valerius Publicola. *Idem*.

^t *Æribus*] *Æra*, ærium, æribus. Liv. lib. v. ' *Tribuni* sollicitant animos, illud esse dicunt quod æra militibus sint constituta. ' *Idem*.

^u *Ærumnulas*] Ut ab *ἐλαμνῆν*, vel *ἡλαμνῆν*, lamina, et lamna, ita ab *αἰρῶμνῆν*, ærumina, ærumna. *Jos. Scal.*

Ærumnulas] Hanc vocem hodie non invenies apud Plautum. Ab *αἰρῶ* tollo, *αἰρῶμνῆν*, ærumina, ærumna, ærumnu-

retulit, muli Mariani postea appellabantur. Itaque ærumnæ labores onerosos^a significant, sive a Græco sermone deducuntur, nam αἶρειν Græce, Latine tollere dicitur.

Æruscare,^y æra undique, id est, pecunias, colligere.

Æstimata poena^a ab antiquis ab ære dicta est: qui eam æstimaverunt ære: ovem decussi,^a bovem centussi, hoc est, decem et centum assibus.

Æstimias,^b æstimationes.

Æstuaria sunt omnia, qua mare vicissim tum accedit, tum recedit.

Agasones^c equos agentes, id est, minantes.^d

NOTÆ

la. Ut ab ἐλαμένη vel ἡλαμένη lamina, lamna. De multis Marianis vide suo loco. *Dac.*

^a *Itaque ærumnæ labores onerosos*] Ut partus dolores Plaut. Amph. 1. 2. 'Pater curavit uno ut foetu fieret; Uno ut labore absolvat ærumnas duas.' *Idem.*

^y *Æruscare*] Æruscatores, quos Græci ἀγύρτας, et μητραγύρτας vocant, etiam Æsculatores dicebantur. Glossarium, 'Æsculator, χαλκολόγος.' *Jos. Scal.*

Æruscare] Χαλκολογεῖν, id est, νομίσματα συλλέγειν, Hesych. l. nummos colligere. Nummi enim minimi pretii æra dicebantur. Græcis χαλκοί. Æruscatores etiam æsculatores dicti. Gloss. 'Æsculator, χαλκολόγος.' Græci ἀγύρτας et μητραγύρτας vocant. *Dac.*

^a *Æstimata poena*] Hæc multa est, ut Gellius notat lib. xi. cap. 1. et Festus verbo 'Multam,' et 'ovibus,' et 'peculatus.' *Ant. Aug.*

Æstimata poena] Certa multa æris secundum æstimationem ejus rei propter quam indicta est. *Dac.*

^a *Decussi*] Decussi nummus æreus decem assium, minori seu priori denario Romano par pretio, Thuronicorum

denariolorum quadraginta duorum, trium Francicorum solidorum cum dimidio. Ergo centussis nummus æreus centum assium, Francicorum solidorum triginta quinque. *Idem.*

^b *Æstimias*] Lex xii. tabul. 'Tribus nundinis continuis in comitium prociato, ærisque æstimiam prædicato.' Pro æstimia postea dixere æstimium. *Idem.*

^c *Agasones*] Minandi verbo pro agendo vel ducendo utitur Paulus, nam Festi usum ignoramus: sic paulo post 'Agere, ante se pellere, id est, minare:' et verbo *inigere* utitur in eadem significatione vetus interpret sacrorum librorum: et una litera mutata Itali omnes *menare* dicunt. *Ant. Aug.*

Agasones] Glossarium: δοῦλος, κτήνησσι. Lege, δοῦλος ἐν κτήνεσσι. *Jos. Scal.*

Agasones] Equorum vel asinorum ductores Tarentina lingua. Nam Tarentinorum proprium est simplicia verba per paragogem producere, ut ab ἄγω, duco, ἀγάγω, ἀγάγω, agaso. Sic ab κναιά scalpo, κνάω, κνάω, unde *cnaso* acna qua mulieres caput

Agea^c via in navi dicta, quod in ea maxima quæque res agi solet.

Agedum significat age modo: est enim adhortantis sermo.

Agere, modo significat ante se pellere, id est, minare. Virgilius: et potum pastas age, Tityre. Modo significat jurgari:^f ut cum dicimus, agit cum eo furti: modo respondere: ut cum dicimus, gratias ago: modo verbis indicare:¹⁶ ut cum dicimus, causam ago. Quin etiam si accessit gestus,^g et vultus quidam decor: ut cum scenici agere dicuntur.

Agina^b est, quo inseritur scapus trutinæ: id est, in quo foramine trutina se vertit: unde aginatores dicuntur, qui parvo lucro moventur.

16. Alii *judicare*.

NOTE

scalpunt. *Dac.*

^d *Minantes*] Vox *minare* posterioribus sæculis usurpata est pro *ducere*, unde Itali *menare*, Vascones *mena*. Antea pro *minari*. Quare hæc Pauli sunt, non Festi. *Idem*.

^e *Agea*] Glossarium: 'Agear, *παρὰ τὸν ποταμὸν καὶ τὸν ποταμὸν πλοῦν*:' ubi conjunctio *καὶ* superflua est. Cetera corruptissima: ita legenda: *Agea, παρὰ Ἐνρίπ, ἢ τὸν ποταμὸν πλοῦν*. Isidorus in etymologicis lib. xix. 'Agea,' inquit, 'viæ sunt, vel loca in navi, per quæ ad remiges hortator accedit: de qua Eanius: 'Multa forom, pontes et, ageaque longa repletur.' Hæc ille, quæ emendationem nostram confirmant. *Jos. Scal.*

Agea] Ineptè Paulus ab agendo. Nam est a Græco *ἀγνὰ*, via. *Dac.*

^f *Modo significat jurgari*] Ut, 'agit cum eo furti.' Etsi ibi *agit* non tam jurgatur, quam furti actionem intendit, nam jurgari de rebus levioribus dicitur. *Idem*.

^g *Quin etiam si accessit gestus*] Vide 'actus.' *Idem*.

^b *Agina*] Placidus in Glos. 'Aginam scapum trutinæ, quod eo mensura ponderis agatur.' *Ful. Ursin.*

Agina... Aginatores] Glossarium: 'Aginat, *στρατεύεται*.' 'Aginare, *στρατεύειν*.' Lege, *τρακτεύεται*, et *τρακτεύειν*. Id enim significat negotiari, estque verbum infimæ vetustatis, a Latino detortum: quo non raro utuntur Constitutiones Imperatorum Græcæ. Et *τρακτεύειν* in iisdem Constitutionibus. Isidorus in Glossis: 'Acinari, tricari, in parvo morari.' *Idem*: 'Aginantes, explicantes.' *Jos. Scal.*

Agina] Placidus in Gloss. 'Aginam scapum trutinæ, quod eo mensura ponderis agatur.' Inde *aginatores* negotiatores qui tricantur et in parvo morantur. Gloss. Isidori, 'acinari, tricari, in parvo morari.' Glossarium, 'aginat, *διαπράσσειται, στρέφει, μηχανάται*' i. Negotiatur, tricatur, dolos struit. Item, 'aginare, *τρακτεύειν*. Aginat, *τρακτεύει*. Ut optime correxit Scaliger: *τρακτεύειν* enim et *τρακτεύειν* est negotiari a Latino *tractare* detorsum et frequenter in constitu-

Agnus¹ dicitur a Græco ἀγνός, quod significat castum : eo quod sit hostia pura, et immolationi apta. Agnus ex Græco ἀμνός deducitur : quod nomen apud majores communis erat generis, sicut et lupus, quod venit ex Græco λύκος.

Agolum,² pastorale baculum, quod pecudes aguntur.

Agonias, hostias³ putabant ab agendo dictas.

Agonium⁴ dies appellabatur, quo rex⁵ hostiam immola-

17 Ed. Scal. qua.

NOTÆ

tionibus Græcis Imperatorum occurrat, ut et nomen τρακτεντών, id est, tractantium, sive, negotiatorum. Dac.

¹ Agnus] Quod venit ex Græco λύκος: immo, quod venit ex Græco ἡ λύκος: vult enim in eo secutos esse veteres Græcos, qui ἡ ἴκτος, ἡ ἄκτος, et similia dicunt. Non enim hic quaerit etymon lupi: sed rationem, quare fœminino genere dicunt Veteres: porro quod ait agnum utroque genere a Veteribus enuntiari, habes in Lege Numæ de opimis spoliis: AGNUM MAREM. CAEDITO. Et in Pellex, AGNUM FEMINAM: nam non agnam, sed agnum fœminam dicebant, ut non lupam, sed lupum fœminam. Ennius: 'Endotnetur ibi lupi' fœmina, conspicio amens.' Jos. Scal.

Agnus] Lege infra, ut optime Scalliger, quod venit ex Græco ἡ λύκος. Non enim quaerit etymon lupi, sed indicare vult Latinis in eo secutos esse veteres Græcos, qui ἡ ἴκτος, ἡ ἄκτος, et similia, dicunt. Et quod ait agnum utroque genere a Veteribus enuntiari, habes in lege Numæ de opimis spoliis, 'agnum marem cedito.' Et in 'pellex,' 'agnum fœminam cedito.' Nam non agnam, sed agnum fœminam: non lupam, sed lupum fœminam, Ennius. 'Endotnetur ibi lupus fœmina, conspicio amens.' Et Græci cum di-

cunt, ἡ ἴκτος, subintelligant θήλεια. Nam Pindarus dixit ἴκτος θήλεια, ἔλαφος θήλεια. Homerus βοῖν ἄρσενα. Sic 'mares homines:' 'canis fœmina:' 'civis fœmina:' 'leo fœmina' dixit Plant. 'Bos fœmina,' Livius. 'Polypus fœmina,' Plin. 'Porcus fœmina,' Cato et Cicero. 'Anguis fœmina' et 'anguis mas,' Cicero. Et alia multa. In his autem et similibus epicœnis si adjectivum adjicitur contra terminationem, mas vel fœmina debet intelligi. Ut 'equus velocissima:' 'Bos auratus:' 'Elephantus gravis.' Sic apud Virgil. 'Ne sævi magna sacerdos.' Et 'amphrisia vatea.' Sic Ovid. in epist. 'nova miles.' Dac.

² Agolum] Suspicio detortum a Græco, ἀγέλαιον: nam prius Agelum: ut Apello, Apollo. Jos. Scal.

Agolum] Prius dicebatur agelum. Nempe detortum a Græco ἀγέλαιον. Scal. Sed frustra, ut a 'cingo,' 'cingulum,' sic ab 'ago,' 'agulum,' ut in o 'agolum.' Dac.

³ Agonias, hostias] Glossarium: 'Agonia, lepeior:' non Aglonia, ut bodie legitur item: 'Agonalia,' et 'Agonaria, θυσία.' Glossæ Isidori: 'Agones, victimæ.' 'Agonia, hostia.' Jos. Scal.

⁴ Agonium] Agonium, id est, ludum, locus mendosus. Varro, præter

bat: hostiam enim antiqui agoniam vocabant. Agonium etiam ¹⁸° putabant Deum dici præidentem rebus agendis: Agonalia ejus festivitatem: sive quia agones dicebant montes: ^p Agonia sacrificia, quæ fiebant in monte: hinc Romæ mons Quirinalis Ægonis, ¹⁹° et collina porta Agonensis. ²⁰ Agonium, ^r id est, ludum, ob hoc dictum, quia locus in quo ludi initio facti sunt, fuerit sine angulo: cujus festa Agonalia dicebantur.

18 Vid. Not. ° inf.—19 Alii, teste Scal. *Agonus*: et ita legendum monet Dac.—20 Ed. Scal. *Ægonensis*.

NOTÆ

dies Agonales, quos dictos esse ait ab agone, quod per eos rex sacrorum in regia arietem immolet, Agonia appellata esse ait etiam Liberalia in libris Saliorum Agonenalium. Ovid. lib. 1. Fastorum, cur Agonalia dicantur, plures reddit causas, quarum ultima hæc est: 'Fas etiam, fieri solitis ætate priorum Nomina de ludis Græca tulisse diem. Et prius antiquus dicebat Agonia sermo: Veraque iudicio est ultima causa meo.' Si iudicium pro ludo legeremus, minus laboraremus. *Ant. Aug.*

Agonium dies] Qui et *agonalis* Ovidio 1. Fast. 'Janna agonali luce piandus erit.' Item, 'Et prius antiquus dicebat agonia sermo.' Ratio autem nominis incerta est. Varr. lib. 1v. a voce *agone*: quia sacrificulus vel populum vel principem civitatis interrogabat an hostiam feriret? 'Dies agonales,' inquit, 'per quos rex in regia arietem immolat, dicti ab agone; eo quod interrogatur princeps civitatis, et princeps gregis immolatur.' Quem locum utinam ne male cepisset vir longe doctissimus, qui *agone* hostia interpretatur, cum sit pro *ferione*? Jubesne ut agam, feriam? Neque enim nisi jussus feriebat. Ut Ovid. 1. Fast. Ubi et alia proponit. *Dac.*

^a *Rex*] Regem sacrificulum intellige, qui rex absolute dicebatur. *Id.*

^o *Agonium etiam*] De agonio Deo nihil alibi. Quæ sequuntur, *agonalia ejus festivitatem*, ne Pauli quidem sunt, et eorum sedem occupant quæ in fine leguntur, *cujus festa agonalia dicebantur. Lege igitur, rejectis glossæmatis, Agonium etiam putabant Deum dici præidentem rebus agendis, cujus festa agonalia dicebantur.* Scaliger. Agonalia autem alia erant 5. *Id.* Januar. et 12. Kal. Jun. alia propriæ *Id.* Decemb. de quibus vide 'Septimontium.' *Idem.*

^p *Agones dicebant montes*] Quippe initio Indii, qui Græce *ἄγῶνες*, fiebant in montibus. *Idem.*

^q *Mons Quirinalis Ægonis*] *Lege: Mons Quirinalis Agonius, vel Agonus. Vide 'Quirinalis.' Idem.*

^r *Agonium*] Non tam Paulo ascribendi sunt errores immanes, qui hic imoleverunt, quam posterioribus emendatoribus. Transposita enim multa: multa etiam corrupta. Primum ita revocanda sunt: quæ in alienas sedes irrepserant. Agonium etiam putabant Deum dici præidentem rebus agendis: cujus festa Agonalia dicebantur. Nam illa verba ne Pauli quidem sunt: *agonalia ejus festivitatem.* Sed de Agonio quod sequitur, circa

Albegmina¹ partes extorum, quæ Diis immolabant.

Albesia scuta² dicebantur, quibus Albenses, qui sunt Mar-
si generis, usi sunt: hæc eadem decumana³ vocabantur,
quod essent amplissima, ut decumani fluctus.

Albiona ager⁴ trabs Tiberim dicitur, a luco Albionarum:
quo loco bos alba sacrificabatur.

1 *Ablegmīna* legend. statnit Scal.

NOTÆ

finem, penitus prodigiosum est. Id nos non dubitamus ita legere: *Agonium, locus, in quo ludi initio facti sunt, ob hoc dictum, quia fuerit sine angulo.* Ubi primum transpositione peccatum erat: deinde adjectione harum vocum id est: quod sæpe accidere hic, supra notavimus. Huic etymo congruit quod vetustissimi Grammatici Græci dicunt περὶ τοῦ ἀγωνος. Ἀγὼν, inquit, ἀγορὰ παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς, ἥ διὰ τὸ ἔχειν, ἥ διὰ τὸ κυκλοτερῇ εἶναι, καὶ μὴ ἔχειν γωνίας, οὐδὲν τινα ἀγωνίον ὄντα. Jos. Scal.

Agonium, id est, ludum] Hic transpositione peccatum esse ait Scaliger, qui verba disponit: *Agonium, locus in quo ludi initio facti sunt, et ob hoc dictum, quia fuerit sine angulo.* Sed et vetus scriptura defendi potest: agonium enim et ludum, et locum ubi ludus celebratur, significat, ut Græcis ἀγὼν. Addit, quod fuerit sine angulo agonium dictum, cui etymo congruit quod vetustissimi Grammatici Græci dicunt, ἀγὼν, ἀγορὰ παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς, ἥ διὰ τὸ ἔχειν, ἥ διὰ τὸ κυκλοτερῇ εἶναι, καὶ μὴ ἔχειν γωνίας, οὐδὲν τινα ἀγωνίον ὄντα. i. 'Agon, conelo dicitur apud Bæotos, vel ab agendo, vel quia rotunda sit, et non habeat angulos, quasi agonium quiddam existens.' Vide Eustath. in Iliad. p. 1335. *Dac.*

² *Albegmina*] Lege *Ablegmīna*: sunt partes, quæ Diis porriciebantur, quæ propterea dicebantur prosicæ, et

prosecta, tanquam separata quædam a reliqua visceratione. Id enim est *ablegere*, imitatione Græcorum, qui dicunt ἀπολέγειν. Ergo *Ablegmīna*, ἀπολεγμῶν. Apud Plautum, 'Ablectas ædes,' in Mostellaria. Neque enim mendum est, quod putant doctissimi viri. Ablectæ ædes, ἡθετημένα, et quasi essent pro derelictis. Sententiam meam adjuvant Isidori Glossæ. 'Ablegmīna,' inquit, 'partes extorum, quæ prosegmina dicuntur.' Sed Tertullianus elegantissime *ablegmīna* circumlocutus est his verbis: 'Non dico quales sitis in sacrificando, cum enecta, et tabidosa quæque mactatis: cum de opimis et integris supervacua quæque truncatis, capitula, et ungulas: quæ domi pueris, vel canibus quoque destinassetis.' Quæ verba etiam Homericum ἀποθερεῖν explicant. Jos. Scal.

³ *Albesia scuta*] Dum fuerunt Albæ. Varr. lib. vii. de L. L. 'Cum dum sint Albæ, ab una dicuntur Albani, ab altera Albenses.' Illa est in Latio sub monte Albano, hæc in Marsis ad lacum Fucinum circa fontes Anienis, quare optime Festus Albenses Marsi generis dicit. *Dac.*

⁴ *Decumana*] Vide 'Decumana ova.' *Idem.*

⁵ *Albiona ager*] De quo mirum apud Veteres silentium, ut de luco Albionarum. *Idem.*

Albogalerus⁷ a galea nominatus : est enim pileum capitis, quo Diales flamines, id est, sacerdotes Jovis utebantur : fiebat enim ex hostia alba Jovis² cæsa : cui affigebatur apex virgula oleagina.

Albula Tiberis² fluvius dictus ab albo aquæ colore. Tiberis autem a Tiberio³ Silvio⁴ rege Albanorum : quod is in eo extinctus est.

Album,^b quod nos dicimus, a Græco, quod est ἄλφον, est appellatum. Sabini tamen alpum dixerunt : unde credi potest nomen Alpium a candore nivium vocitatum.

Alcedo^c dicebatur ab antiquis pro halcyone : ut pro Ganymede Catamitus : pro Nilo Melo.

2 Ed. Scal. Jovi.—3 Alii Tyberino.

NOTÆ

⁷ *Albogalerus*] Suetonius in libro de genere vestimentorum scripsit, tria genera pileorum esse, quibus sacerdotes utuntur, Apicem, Tutulum, Galerum. Apicem, pileum subtile circa medium, virga eminente. Tutulum, pileum lanatum metæ figura. Galerum, pileum ex pelle hostiæ cæse. *Jes. Scal.*

² *Albula Tiberis*] Eustath. in Dionys. καὶ ἐπὶ Τιβέριος Ἀλβουλος ποτὲ καλούμενος. Corrige Ἀλβουλα. Neque enim dictus *albulus*, sed *albula* ; sed cur ab aquis albis cum flavum eum dicat Virgil. ‘Multa flavus arena.’ Et Horat. ‘Flavus quam Tiberis lavit.’ Nempe ibi flavus nihil aliud est, quam pulcher, limpidus, ut *cæruleus*, Virg. ‘Cæruleus Tiberis.’ *Dac.*

³ *A Tiberio Silvio*] Optime viri docti *Tiberino*. Hic Calpeto patri successit, et in Albula submersus nomen reliquit fluvio. Ovid. *Liv. Infra* in voce ‘Tiberis’ ait, ‘vel a Tiberino, vel a Tibri, vel Tiberi rege Tuscorum.’ Sane et Eustath. in Dionys. a Tiberio quodam rege dictum refert ex Dione. *Idem.*

^b *Album*] Alii tamen Alpibus non a colore, sed ab altitudine nomen inditum tradunt. *Albus* enim vel *alpus* Gallia, qui olim Germanica lingua locuti sunt, *altum* significat, unde Isidorus, ‘Gallorum lingua Alpes montes alti vocantur.’ Et Annibal apud *Liv. lib. xxi. Sect. 30.* ‘Quid aliud Alpes esse credentes quam montium altitudines?’ Hinc intelligendus Eustath. in Dionys. ‘Ἡ δὲ Ἀλκίς, inquit, μέγιστον ὄρος, δι’ ὃ καὶ πληθυντικῶς λέγονται αἱ Ἀλκίς. Φασὶ δὲ τὴν λέξιν ταύτην κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μεταλήψιν ταύτην δύνασθαι τῇ κλειστούργῃ. ‘Alpis mons maximus, quare et pluraliter dicuntur Alpes. Aiunt autem vocabulum illud Græce redditum idem valere quod claustrum.’ Sed falsum est vocem Gallorum propriam fuisse, cum illam Græci etiam usurpaverint ; debetur autem Phœnicibus quibus *laban albus*, et *alben* forma Syra, *albescere*. Nisi malis ἄλκιν cum aliis excelsum collem interpretari ab Hebræo αὐ vel *hal*, quod *celsum* sonat, et *pen*, quod *collem* aut *verticem montis*. *Idem.*

^c *Alcedo*] Varr. *lib. vi. de L. L.*

Alebria,^d bene alentia.

Aleonem,^e aleatorem. Nævius : pessimorum pessime, audax, ganeo, lurco,^f aleo.

Aletudo,^f corporis pinguedo.

Alga,^g quam mare ad litus projicit. Virgilius in Bucolicis : Projecta vilior alga.

Algeo^h ex Græco ἀλγῶ dicitur, id est, doleo : ut sit frigus, dolor quidam membrorum rigore conjectus.⁶

Alica^h dicitur, quod alit corpus.

*****

4 Vett. edd. *lustro*.—5 Post *Alga* in ed. Scal. inseritur *herba*.—6 Alii *collectus*.

NOTÆ

‘Hæc avis a Græcis ἀλκυὼν, a nostris alcedo dicitur.’ Plaut. Pœnul. ‘Jam Hercle tu periisti, nisi illam mihi tam tranquillam facias Quam mare est olim cum ibi alcedo pullos educit suos.’ *Idem*.

^d *Alebria*] Glossarium : ‘Alebrus, εὐτροφος, θρεπτός, τροφεύς.’ Pro *θρεπτός* male hodie *θρεμβός* in Glossario. Isidori Glossæ : ‘Alebra, bona, quibus alimur.’ ‘Alibre, alimentum.’ Diomedes l. i. Per genitivum sic, cum a persona ablatum quid significatur : veluti, Ab oratore accepi : A re alebri Ciceronis intellectum est. *Jos. Scal.*

Alebria] Ab ‘alendo’ ut ‘aletudo’ infra. *Dac.*

^e *Aleonem*] In versu Nævii veteres editiones habebant *lustro*, non *lurco*. Et ita inveni in membrana veteris Glossarii. Apud Catullum versus in manuscripto codice in Mamurram ita legitur : *Omnia magna hæc sunt : tamen hic et maximus ultor : Non homo, sed vere M. magna minax.* Legendum sane : *tamen hic est maximus lustro*. Transpositæ tantum erant literæ. *Minacem* autem vocat jactabundum, et qui multa mag-

nifice de se prædicet. Hoc enim est minari. Horatius : ‘Atqui vultus erat magna et præclara minantis.’ Quod Græcorum imitatione dictum est, qui in eadem re verbo ἀρελεύοντων utuntur. Catullus ergo *minacem* vocat, quem postea Romani *Aretalogum*, ut docuimus in eruditissimum poetam Ansonium. Locus ille Catulli a nobis emendatus illustris est, et insignis : ac, siquis alius inter epigrammata, elegantissimus. *Jos. Scal.*

Aleonem] Ab ‘alca,’ ‘aleo,’ i. ‘aleator.’ In versu Nævii veteres editt, habent *lustro*, non *lurco*. Sed cum *ganeo* et *lustro* idem sint, retineo *lurco*, de quo vide in *lura*. *Dac.*

^f *Aletudo*] Supra ‘alebria.’ *Idem*.

^g *Algeo*] Optime Bonaventura Vulcanius in suis ad vett. Gloss. notis legendum vidit infra, ut sit *algor dolor quidam membrorum rigore collectus*. Hinc *algiosus* δόσπρυος. *Idem*.

^h *Alica*] Triticum vel farris genus Plin. lib. xviii. cap. 7. unde etiam pro pulle Martiali Epig. 6. lib. xiiii. ‘Nos alicam, mulsam poterit tibi mittere dives.’ Vide Plin. lib. xviii. cap. 11. *Idem*.

Alicariæ¹ meretrices in⁷ Campania solitæ ante pistrina alicariorum verri⁸ quæstus gratia: sicut hæ,⁹ quæ ante stabula sedebant, dicebantur prostibulæ.¹⁰

Alienatus, qui alienus est factus.

Alimodi¹ pro aliusmodi.

Aliorsum,^m et illorsum, sicut introrsum dixit Cato. .

Ali reiⁿ dixit Plautus pro eo, quod est aliæ rei.

Alites^o volatu auspicia facientes istæ putabantur: buteo, sanqualis, immusculus, aquila, vulturinus.

Aliuta^p antiqui dicebant pro aliter, ex Græco ἄλλη et ἄλλως transferentes. Hinc est illud in legibus Numæ Pompilii: SI QUIS ALIUTA FAXIT, IPSOS JOVI SACER ESTO.

Allus,¹⁰^q pollex scandens proximum digitum: quod velut insiluisse in alium videatur: quod Græce dicitur ἄλλισθαι.

7 Ed. Scal. meretrices appellabantur in.—8 Eadem ed. versari.—9 Alii, teste Scal. ea.—10 Vett. edd. Alex.

NOTÆ

¹ *Alicariæ*] Quæ ante pistrina alicariorum, quia licam molebant. Plant. in Pœnul. Act. 1. sc. 2. 'Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias: id est, alicariorum reliquias. Idem.

² *Prostibulæ*] 'Quæ tibi olant stabulum statumque,' eadem et *prosedas* Plant. supra. Idem.

³ *Alimodi*] Ab *alius* genitivus antiquus *alii*, pro quo, *ali*, unde *alimodi*, sic infra *ali rei*, pro *aliæ rei*. Idem.

⁴ *Aliorsum*] Ab *alius* et *versum* fit *aliorsum* per syncopen *aliorsum*, ut ab 'illo *versum*,' 'illorsum: 'intro-*versum*,' 'introrsum.' Idem.

⁵ *Ali rei*] Plant. in Milite: 'Qui nisi adulterio studiosus, nulli aliæ rei est improbus: fortasse ex hoc loco Festi scribendum est, *ali rei*. Ant. Aug.

⁶ *Ali rei*] Nullibi opinor apud Plautum hodie legi *ali rei*. Nisi ita rescribendum sit in Mil. Glor. III. 1. 'Qui nisi adulterio rei nullæ aliæ

studiosus est improbus.' *Dac.*

⁷ *Alites*] De sanquali, et immusculo, vel immustulo, suis locis videto: et Plin. lib. x. cap. 7. *Ant. Aug.*

Alites] Vide 'oscines.' *Dac.*

⁸ *Aliuta*] M. L. habet *ipseus* pro *ipsos*. Vellus Longus de Orthographia: 'Antiqui æque confusas o et u literas habuere: nam consul scribebant per o, cum legeretur per u, consul. Unde in multis etiam nominibus variæ sunt scripturæ, ut fontes, futes: frondes, frundes,' &c. *Ful. Ursin.*

Aliuta] Ut ab antiquo 'alis,' 'aliter,' sic ab 'alius,' 'aliuta.' *Dac.*

⁹ *Allus* [*Alex*] Hallus inferiori loco idem appellatur: mirandumque est Festum, et in hoc, et in aliis varie scribere: ut 'ederam' et 'hederam,' 'Caïam' et 'Gaiam.' Paulo vero id ascribendum non est; cum ante eum Festi liber literarum ordine esset perscriptus. *Ant. Aug.*

Alliensis dies^r dicebatur apud Romanos obscœnissimi ominis: ab Allia fluvio scilicet, ubi Romanus fusus a Gallis exercitus est.

Alma,^s sancta, sive pulchra; vel alens, ab alendo scilicet.

Almities^t habitus almarum rerum.

Altaria^a sunt, in quibus ignis adoletur. Altaria ab altitudine dicta sunt: quod antiqui Diis superis in ædificiis a terra exaltatis sacra faciebant: Diis terrestribus in terra: Diis infernalibus in effossa terra.

Altellus^x Romulus dicebatur, quasi altus in tellure: vel

NOTÆ

[*Allus*] Veteres editiones habent *Allex*: quod ego item reperi in Isidori Glossis. 'Allex, pollex in pede.' Tamen in litera H vocatur *Hallus*: et Glossarium: 'Hallus, τοὸς μέγας δάκτυλος.' *Jos. Scal.*

^r *Alliensis dies*] XVII. Kal. sextiles. *Dac.*

^s [*Alma*] Eleganter vetus illud et plenum bonæ frugis Glossarium: 'Alma, κλυτή, ἀγρή, ἑρπια, θέρπεια.' *Jos. Scal.*

[*Alma*] Homero ζείδωρος ἄρουρα, alma terra, quod homines nutriat. Inde Gloss. 'almus, ζείδωρος.' *Dac.*

^t [*Almities*] Glossarium: 'Almities, αἰμίσις ἀρχῆς.' 'Almitus, ἀνατροφή, ἀναγωγή.' 'Almites, κάλλος ἀνατροφῆς.' Charisius, 'Almities, εὐπρέπεια.' *Jos. Scal.*

[*Almities*] Interpretatur a Charisio lib. I. εὐπρέπεια. Sic intelliges Pauli verba, quæ mihi mendosa esse videbantur. *Ant. Aug.*

[*Almities*] *Almities* et *almitas* idem est quod Horatio *Faustitas*, id est, terræ fertilitas, salubritas aquarum, et Jovis auræ. Faustus rerum habitus, fausta rerum existentia. Quare optime Charisio 'almities, εὐπρέπεια.' *Dac.*

^a [*Altaria*] Ab altitudine, nta 'Incus,' 'Iucar,' sic ab 'altus,' 'altar;' *altaria* autem et *aræ*, eo differunt, quod illa

Deis superis tantum et inferis dicarentur. Servius in Eclog. v. 'Novimus aras et Diis esse superis et inferis consecratas: altaria vero esse superorum tantum Deorum, quæ ab altitudine constat esse nominata.' Quidam aras terrestribus tantum positas scribunt, inferis scrobes vel focos. Ut hic Festus. In his Latinius Statii interpres: 'Diis superis altaria, terrestribus aræ, inferis Scrobes vel foci dicantur.' Et Porphy. lib. de Nympharum antro, Τοῖς μὲν Ὀλυμπίοις θεοῖς ναοὺς τε καὶ ἱερὰ καὶ βωμοὺς ἰδρύσαντο, χθονίοις δὲ καὶ ἡρώσι δαχάρας, ὑποχθονίοις βόθρους καὶ μέγαρα. i. 'Celestibus quidem Diis templa et altaria statuerunt. Terrestribus et Heroibus aras: inferis scrobes et fossas.' De hisce ultimis Ovid. in Metamorph. 'Haud procul egesta scrobibus tellure dnabus Sacra facit.' *Idem.*

^x [*Altellus*] Est ὑποκοριστικόν, Altus, altulus, altellus. Significat θρεπτόν, τρέφειμον, alumnus. Ita vocabant, qui expositi erant, et inveniebatur, qui eos tolleret. Plinius ad Trajanum: 'Magnus, Domine, et ad totam provinciam pertinens quæstio est de conditione, et alimentis eorum, quos vocant θρεπτοὺς,' &c. Expositum Romulum ab avo, educatum a Faustulo, nemo non meminit. Ita ergo vocantur incerto patre et matre nati.

quod tellurem suam aleret, sive quod aleretur telis: vel quod a Tatio Sabinorum rege postulatus sit in colloquio pacis, et alternis vicibus audierit, locutusque fuerit: sicut enim fit diminutive a macro macellus,¹¹ a vafro vafellus, ita ab alterno altellus.

Alter,^a et pro non bono ponitur; ut in auguriis altera cum appellatur avis, quæ utique prospera non est: sic alter nonnunquam pro adverso dicitur et malo.

Alteras^a ponebant pro eo quod est adverbium alias.

Altercatio,^b jurgatio.

Alternatio,^c per vices successio.

Alterplicem,^d duplicem.

Alterta,¹² alterutra.

11 Aliæ edd. a Marco Marcellus.—12 Al. altertra.

NOTÆ

Sed veteres Grammatici, qui tam anxie etyma verborum rimantur, quid aliud, quam cum ratione insanunt? Jos. Scal.

Altellus] Meræ nugæ quæcumque hic Festus tradit. Ait Scaliger ab *alendo altus, altulus, altellus*. Et ita vocabant eos qui expositi erant postquam inventi ab aliis quam parentibus alebantur. Et sic recte Romulus, qui expositus ab avo, et a Faustulo pastore repertus et educatus, altellus dictus est. Sed omnino altellus est ab *alter, alterulus, altellus*, id est, geminus, quod uterque *alter* esse videatur. Vide 'frater.' Dac.

^a *A macro macellus*] Aliæ editt. habent a Marco Marcellus. Sed altera lectio recta est: nam Latinissimum *macellus*, i. paulo macrior. Lucil. lib. vi. 'Si nosti, non magnus homo est, nasantu, macellus.' Idem.

^a *Alter*] In auguriis puto alterum significasse non bonum, cum altera avis felici priori auspicio vitium faceret, cum fulmen secundum prius perimeret, quod dicebatur propterea

peremptale. Augures vero in templo sedentes ad augurium captandum abstinebant vocibus male ominatis, ideoque potius *alteram avem* quam *adversam* dicebant. Jos. Scal.

^a *Alteras*] Subintelligebant *vices*. Dac.

^b *Altercatio*] Non pro jurgatione tantum, sed etiam pro alternatione sumitur, cum duo alternatim loquuntur, et inter se verba commutant, unde optime Glossar. ἀφμαχία, ἀμφιβολία, ἀντιρήσις, ἀμοιβαῖοι λόγοι: i. 'velitatio, jurgatio, contradictio, mutui sermones.' Idem.

^c *Alternatio*] Glossar. 'alternare, ἀμείβειν, alternatim ἀμοιβαῖος.' Idem.

^d *Alterplicem*] Isidori *λέξeis*: 'Alterplicem, duplicem, dolosum.' Jos. Scal.

Alterplicem] Quem Græci στρεψιμαλλον, versipellēm, astutum, metaphora a velleribus intortas et inversas lanas habentibus. Dac.

^e *Alterta*] Lege ut in al. *altertra*. *Alterutra* syncope *altertra*. Idem.

Alterum^f Sinnius ait idem significare, quod apud Græcos ἕτερον. Quidam vero ex utroque esse compositum ἄλλος et ἕτερος.

Altum^g proprie mare profundum.

Altus ab alendo^h dictus, alias ab altitudine.

Alucinatio:ⁱ erratio.

Alveolum,^k tabula aleatoria.

Alumento^l pro Laumedonte a veteribus Romanis nec dum adsuētis Græcæ linguæ dictum est. Sic Melo pro Nilo, Catamitus pro Ganymede: Alphius pro Alpheo dicebatur.

Alvus venter foeminæ,^m ab alendo dicta est.

NOTÆ

^f *Alterum*] Olim dicebatur *alterus* a Græco ἄλλος, ἕτερος, vel potius, ut placet Angelo Caninio, ab Æolico ἀλλοτρίος pro ἀλλότριος. Æoles enim transponunt et geminant ρ, et mutant ι in ε, ut Πέρριμος pro Πλάμος. *Idem*.

^g *Altum*] Quia quæ profunda sunt, ea non possunt non esse alta, unde factum est ut *sublime* sive *altum* et *profundum* reciproce inter se commutentur. Inde in Gloss. 'altitudo, ἄλτος, ὕψος.' Vide 'profundum.' *Id.*

^h *Altus ab alendo*] Horat. 'vos Cæsarem altum.' *Altum*, id est, *alumnus*, non vero *magnum*, ut quidam volunt. Quod pluribus apud ipsum Horatium, qui brevi Deo iuvante metam stringet. *Idem*.

ⁱ *Alucinatio*] *Alucinari*, *allucinari*, et *hallucinari* scriptum reperias: *allucinari* quasi *adlucinari*, ad lucem offendere. Quod de iis dicitur qui nimia luce oculorum acie perstricta, minus vident: sic 'oblucinasse' ob vel ad lucem errasse. Vide suo loco. Verisimilius tamen est quod docuit eruditissimus Salmasius *alucinari* esse ab ἀλλύσσειν. *Alucinatio* est ἀλόκη, χάσμα, ut Hesych. exponit, id est, *hiatus*, quia frequentes oscitationes oboriuntur eis qui simili tenentur languore et

anxietate animi. *Idem*.

^k *Alveolum*] Nam alveus, ut alveolus de tabula lusoria. *Idem*.

^l *Alumento*] Aio Festum in depravatos codices vetustissimi poetæ Livii Andronici incidisse. Nam 'Laumento' dixit Livius. Ita fere semper veteres Latini, etiam posteriores: ut Petronius 'Lauconte:' 'Gemina nati pignora Lauconte:' et *Lautumia*, non *Laotomia*: quod cognoscimus ex Seneca: sic *Laudicea*, pro *Laodicea*. Plinius libro 11. Epistol. 'Nam ibi Laudiceni dicebantur, per jocum, non cives Laodicæ, sed qui laudes suas cani libenter audiebant: ut et iidem non inurbane vocabantur Λαοφαεῖς, non ut proprio nomine Tragici poetæ, sed quia grande sophos illis dicebatur a conductis et redemtis auditoribus.' Ergo eodem modo *Laumento* pro *Laomedonte*. Jos. Scal.

^m *Alumento*] Optime monuit Scaliger Festum in depravatos Livii Andronici codices incidisse. Fortasse scripserat Festus *Alumeton* pro *Laomedon*: nempe, transpositis literis a et l, et d mutato in t. Quod et doctissimo Menrsio in mentem video venisse. *Dac.*

AMⁿ præpositio loquelaris significat circum: unde infra¹³ servus ambactus, id est, circumactus dicitur.

Amasso,^o amavero.

Amatio^{14p} ab amore denominatum.

Ambactus^a apud Ennium lingua Gallica actus¹⁵ dicitur.

13 Ed. Scal. *supra*.—14 Legendum monet Scal. *amasso*: aliæ edd. habent *amatio*.—15 Alii *servus*.

NOTE

ⁿ *Alvus venter feminæ*] Et viri etiam Masculino genere posuit Accius. 'Ut quam fragillissimus alvus.' *Idem*.

^a *Am*] Præpositio loquelaris est, quæ per se non subsistit, sed cum loquelis: ita Sergius, Probus, Diomedes Grammatici. Ejusmodi præpositiones sunt, *dis*, *con*, *am*, *re*, et similes si quæ sunt aliæ. Nam cum loquelis, aliquid sunt, per se, nihil: sic apud Ciceronem in de somnio Scipionis 'loquelariter annus ad cursum Solis descriptus' esse dicitur: hoc est, contemplatione ipsius Solis, non quod re vera is annus dicendus sit: quemadmodum illæ præpositiones re vera non sunt, nisi contemplatione earum vocum, quibus conjunguntur. Quare manifesto errat Macrobius, qui apud Catonem legit *am terminum*, non *anterminum*, cum *am* per se nihil sit, sed loquelariter: vide quid annotamus voce 'Amtermini.' Apud Ciceronem vulgo non loquelariter, sed populariter excusum. Sed discant omnes Ciceroniani hanc vocem, neque mihi irascantur, si eam, uti in omnibus manuscriptis legitur, probamus. *Jori Scal.*

Am] Servus ambactus fortasse significat servum libertatem esse consecutum. Persius Sat. v. 'Quibus una Quiritem Vertigo facit: hic Dama est non tressis agaso: Verterit hunc dominus: momento turbinis exit Marcus Dama.' Vide 'Manu-

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

mitti.' *Ant. Aug.*

Am] A Græco ἀμφι: nam falluntur qui putant prius Græce dictum fuisse *am*, addito φι, ἀμφι. *Dac.*

^o *Amasso*] *Plant. Casin. v. 4.* 'Si unquam post hoc aut amasso Casinam aut ocepso Modo, ne dum eam amasso.' *Idem*.

^p *Amatio*] *Lege, Amasco*: Isidorus in Glossis: 'Amasco, amare cupio.' *Jos. Scal.*

Amatio] Scaliger legit *amasco*. Favent Glossæ Isidori: 'amasco, amare cupio.' 'Amo,' 'amasco,' ut 'hio,' 'hisco,' 'misereo,' 'misereasco,' &c. quam formationem Latini a Græcis sumiserant, qui τίστω, τιστέσσω, et alia apud eos frequentia. Verum ^e *amatio* retineri potest, qua voce non semel usus est *Plautus*, ut *Casin. II. 5.* 'Verum ædepol tna mihi odiosa est amatio.' *Menæchm* totum ita mavult refingere, *amato*, *ab amo denominatum*. Nempe ut ab 'hio,' 'hiato,' sic ab 'amo,' 'amato.' *Dac.*

^a *Ambactus*] Sane *Paulus* iste non assecutus est mentem *Festi*. Nam *Ambactum Festus* dixit apud *Ennium* significare servum mercenarium: a *Gallia* autem dici clientem, ut legitur apud *Cæsarem*. Vel, quod verius puto, *Festus* tantum ab *Ennio* ita vocatum servum conductitium dixit. *Paulus* vero iste voluit sincerum vas incrustare, et ita a *Gallia* dictum esse scripsit, quia eam vocem

E

Ambaruales^r hostiæ appellabantur, quæ pro arvis a duobus fratribus¹⁶ sacrificabantur. Ambarvalis hostia est, quæ

16 Al. *ac frugibus*. Vid. Not. inf.

NOTE

in Commentariis Cæsaris legerat. Neque dubito quin ita res acciderit. Nam alii longe Ambacti apud Cæsarem, qui non servi erant: alius ambactus apud Ennium, cum servum significet: illud Gallicum vocabulum, hoc plane Latinum. Hinc conjecturæ fidem facit Glossarium illud non satis laudatum, et quod magistellorum manibus teri non debet, sed tantum a doctioribus nocte et die versari. In eo igitur legitur: 'Ambactus, δοῦλος μισθωτός, ἢς "Εννιος." An non satis plane innuere videtur, quod de Pauli audacia odorati sumus? At Ennius videtur de servo ambacto loquens comparatione aliqua aut similitudine dixisse nescio quid tale, ut apud Theognin: μή σε βιάσθω Γαοτήρ, ὅτε κακὸν λάτρυ ἐφημέριον. Nam de eo Theognis sentit, qui quotidie locat operas suas: ut Ennius quoque de eo, cujus herus quotidie collocabat operas, et ex eo rem quærebat. Porro non placet referre ad manumissionum morem, et vertigines illas, quibus liberabatur servus, cum tamen id summis in omni doctrinæ genere viris placuisse videam, eosque in ea hæresi esse. Non possum non ridere, quod Agyrta quidam, homo insignis audaciæ, atque impudentiæ, scripsit contra Turnebum super hac voce 'Ambactus.' Sed ut ejus omnes libri nihil aliud quam impudentissimam sui fiduciam præferunt, ita hanc ejus de hac re opinionem ut impudentissimam et ineptissimam rejicio. Nunquam legi majores nugæ, nunquam insigniorem temeritatem vidi, neque adivi, ut qui omnes lin-

guas a sua barbara deducere velit, adeo, ut ipsam Hebraicam linguam posteriorem Cimbrica asserat: ubi etiam circulator Mosem reprehendit, quod nomina propria veterum illorum patrum a gentilitia sua Hebræa, non a Cimbrica, deducat. Ergo miseros illos veteres Hebræos, qui non Batave scierint loqui: et feliciores longe futuros, si Antuerpienses, quam si Syri, sive Palestini fuissent. Talia infinita habent ineptissimæ illæ Origines, et tamen non desunt, qui admirentur. At de ineptissimo homine plura alias, ubi erit locus. Hoc unum adjiciam, in tanta mole libri vix me reperisse, quod verum esset: et licet aliquid veri invenias, tamen id ejusmodi est, ut in ea alea dicere possis eum, aliquando ut vincat, assidue perdere. *Jos. Scal.*

Ambactus] Cur 'lingua Gallica' dicat, ignoro: ut enim supra scriptum est, id recte Latine dicitur: et mos Romanus significatur. *Ant. Aug.*

Ambactus] Optime notavit Scaliger Festum scripsisse *Ambactus apud Ennium servus dicitur*. Probat Glossarium illud non satis laudatum, ubi legitur: *ambactus, δοῦλος μισθωτός, ἢς "Εννιος, i. 'Ambactus, servus conductitius, ut ait Ennius.'* Paulus vero voluit sincerum vas incrustare, et ita Gallica lingua ambactum dictum esse scripsit, quia in commentariis Cæsaris de bello Gallico legerat, 'Plurimum circum se ambactos clientesque habet.' Sed, ut acute ad Vopiscum Salmasius, ex verbis Cæsaris non magis liceat colligere Gallicam vocem esse *ambactos* quam *clientes*. Car non enim

rei divinæ causa circum arva ducitur ab iis qui pro frugibus faciunt.

Ambaxioqui : ' circum euntes catervatim.

Ambegni¹ bos, et vervex appellabantur, cum ad eorum utra-

NOTÆ

et 'clientes' vox Gallica? Quos hic *ambactos* vocat Cæsar, paulo infra 'servos' appellat, et cum clientibus jungit. Ita ut frustra sit Scaliger qui notavit *ambactus*, cum servum significat, Latinum esse, at cum pro cliente, Gallicum. *Ambactus* mere Latina vox est, ὁ ἀμφιπεριμέμμενος, ὁ περιπεριμέμμενος, quasi *circumactus* et nunquam consistens, qui hac et illac circumducitur mercedis gratia, cujus operas quotidianas Dominus locat lucelli causa, qui et ideo locellaris et lucellaris appellatur. *Ambagere* autem vetus verbum pro *circumagere*. Neque enim recurrendum ad manumissionum modum et vertigines illas quibus liberabatur servus, quod viris doctissimis placuit. *Ambactus* etiam dictus *ambaxus*. Infra *ambaxi*. Nempe ut a 'figo' 'fixus' et 'fictus' : a 'tago', 'taxus' et 'tactus', sic ab 'ago' 'axus' et 'actus.' *Ambaxus ambactus*. Inde *ambactia* et *ambaxia*, servitium vel opera mercede conducta, pro quo recentiores Latini *ambasciam* scripserunt, ut *ascilla* pro *axilla*. Inde *ambasciator* et *ambaxiator*, internuntius, intercursor, domesticus, adsecula. *Dac.*

Ambactus] Glossar. 'Ambact. δουλος μισθωρὸς, ὁς "Errvus." Cæsar l. vi. 'Ita plurimos circum se ambactos clientesque habet.' *Ful. Ursin.*

'*Ambarvales*] A duobus fratribus : fortasse pro XII. legerat II. et fugit eum nota denarii numeri. *Jos. Scal.*

Ambarvales] A duodecim fratribus scriberem, non a duobus, ex Plin. lib. XVIII. cap. 2. Gellio lib. VI. cap. 7. et Fulgentio de obscuris ; ut intelligatur de duodecim fratribus arvali-

bus : sed quæ sequuntur Macrobius refert lib. III. uti a Pompeio Festo conscripta : et in his nulla mentio fratrum : ideo videndum est, an *arvis et frugibus* emendare oporteat. *Ant. Aug.*

Ambarvales hostias] Infra pro a duobus fratribus scribendum, ut optime Scaliger, a duodecim fratribus. Scriptum fuerat a XII. fratribus, et nota denarii numeri omissa est. Intelligit autem fratres arvales, quorum talem esse ferunt originem. Acca Laurentia Romuli natrix consueverat pro agris semel in anno sacrificare, XII. filiis sacrificium præcedentibus. At cum unus mortuus esset, propter nutricis gratiam Romulus in vicem defuncti se succedere pollicetur. Unde ritus processit cum XII. jam deinceps sacrificare, qui duodecim fratres arvales dicti sunt. Inde in Glossis, 'Arvales sodales, οἱ περὶ ἑσὺν διαγινώσκοντες θύματα', 'de finibus agrorum cognoscentes iudices.' *Dac.*

'*Ambaxioqui*] Mendosus locus. Scribendum, *Ambaxi*, qui circum eunt, et catervatim. *Ambaxes* sive *Ambaxi* compositum ex *Am* et *Axes*, hoc est, glomerati. Infra, 'Axes, adglomerati, universi.' Potest et legi *Axci*, ab *Axus*, *Axi. Jos. Scal.*

Ambaxioqui] Vide supra 'Ambactus.' *Dac.*

'*Ambegni*] Ex *am* et *agnus*, *ambagnus*, *ambegnus*. *Ambegnæ* oves, quæ ex utraque parte habeant agnos. Et 'bos ambegna' apud Varronem lib. XVII. de L. L. quam circum aliæ hostiæ constituentur. Fulgentii locum de ambegna ove corruptum pato,

que latera agni in sacrificium ducebantur.

Ambest⁴ ita tertiæ personæ verbum est, ut nullam aliam habeat declinationem.

Ambidens sive bidens⁵ ovis appellabatur, quæ superioribus et inferioribus est dentibus.

Ambiguum⁷ est, quod in ambas agi partes animo potest : hujusmodi apud Græcos ἀμφίβολον dicitur.

Ambitio⁸ est ipsa actio ambientis.

NOTÆ

scribit Fulgentius : 'Bebius Macer, qui fastalia dierum scripsit, ait Junoni eas, quæ geminas parerent oves, sacrificare cum duobus agnis altrinsecus alligatis, quas oves ambegnas vocari, quasi ex utraque parte agnos habentes.' Legendum et distinguendum 'ait Junoni eas, quæ geminos parerent, oves sacrificari,' &c. Ovis enim immolabatur cum duobus agnis quos pepererat. Neque requirebatur ut ea duas oves peperisset. *Dac.*

Ambegni] Varro lib. vi. de Lingua Latina : 'Ambegna bos' apud augures, quam circum aliæ hostiæ constituntur. Fulgen. Placides de obscuris : 'Bæbins Macer, qui fastalia dierum scripsit, ait, Junoni eas, quæ geminas parerent, oves sacrificare cum duobus agnis altrinsecus alligatis, quas oves *ambignas* vocari, quasi ex utraque parte agnos habentes.' Vide hunc *ambignas*, illum *ambiegnas*, Nostrum *ambegnas* dicere. *Ant. Aug.*

⁴ *Ambest*] Ex *am* et *edo*, ambedo, *ambest*. *Dac.*

⁵ *Ambidens sive bidens*] Varie bidentem interpretantur. Vide Gellium lib. xvi. cap. 6. et Macrobi. lib. vi. atque Servium Virgilii interpretem : qui Nigidio consentiunt bidentes dici bimas hostias; sive quasi biennes, sive quod emineant ea ætate bini dentes. Vide 'Bidental,' et 'Bovem bidentem.' *Ant. Aug.*

Ambidens] Bidentes vel ambiden-

tes, hostiæ quæ cornigeræ essent, et duos dentes emicinos haberent. Id enim requirebatur in hostiis, alioqui, si carerent illis, *ætelis* erant et ad sacrificia ineptæ. Neque quod aliqui putarunt, *bidens* dicitur quasi *biens*, duobus annis nata, cur enim *bidentis* non *bidennis* aut *biennis* diceretur? Gellius tamen invenisse se dicit in commentariis quibusdam ad jus Pontificum pertinentibus, 'bidentes, bimas hostias,' *bidennes* primo dictas litera *d* immissa quasi biennes, tum longo usu loquendi corruptam esse vocem, et ex bidennibus bidentes factam : sed addit idem, Hyginum Jullum, qui jus Pontificum non ignorabat, in quarto librorum quos de Virgilio fecit, bidentes appellari scripsisse hostias quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. Hygini verba sunt, 'quæ bidens est hostia, oportet habeat dentes octo, sed ex his duos ceteris altiores, per quos appareat, ex minore ætate in majorem transcendisse.' Vide Gell. lib. xvi. cap. 7. *Dac.*

⁷ *Ambiguum*] Quod in ambas agi partes possit, et sic dubium sit, Virgil. 'Agnovit prolem ambiguum, geminosque parentes.' *Idem.*

⁸ *Ambitio*] Plant. Prolog. *Amphit.* 'Virtute dixit vos victores vivere, non ambitione neque perfidia.' Qui locus apprimè notandus, ibi enim *ambitio* pro *ambitu*, id est, pro ipsa acti-

Ambitus^a proprie dicitur inter vicinorum ædificia locus duorum pedum et semipedis, ad circum eundi facultatem relictus: ex quo etiam honoris ambitus^b dici cœptus est a circum eundo, supplicandoque. Ambitus proprie dicitur circuitus ædificiorum patens in latitudinem pedes duos et semissem; in longitudinem idem, quod ædificium: sed et eodem vocabulo crimen avaritiæ, vel adfectati honoris appellatur.

Ambo^c ex Græco dictum¹⁷ videtur, quod illi ἀμφω dicunt. **Ambrices**^d tegulæ,¹⁸ quæ transversæ asseribus: et tegulis interponuntur.

Ambrones^e fuerunt gens quædam Gallica, qui subita inun-

~~~~~

17 Alii libri, teste Scal. ductum.—18 Ed. Scal. regulæ.

NOTÆ

one ambientis. Quomodo et apud Salustium allicubi. *Idem.*

^a *Ambitus*] Varr. lib. iv. de L. L. ^a Ambitus, iter quod circumeundo teritur, nam ambitus circumitus, ab eoque duodecim tabularum interpretes ambitum parietis circumitum esse dixerunt. *Idem.*

Ambitus proprie dicitur] Eadem quæ superiora, unde facile hic geminam manum agnoscas, et quæ sequuntur a Paulo esse non immerito suspiceris. *Idem.*

^b *Ex quo etiam honoris ambitus*] Cum largitionibus et profusionibus iudices corrumpere conabantur, *ambitus* dicebatur, *ambitio* vero, ipsam honoris desiderium. *Ambitus* re et actu perficitur, *ambitio* tantum in animo est, quamquam *ambitus* et *ambitio* invicem confunduntur, et *ambitio* pro ipsa ambientis actione ut supra. *Ambitio* etiam extra omnem cupiditatem hominum est obsequentior popularitas et impensum studium captandæ popularis gratiæ, unde ambitiosi, supra modum erga sibi subjectos faciles et indulgentes studio captandæ popula-

ris auræ. Cicer. l. ad Quintum fratrem ep. 112. 'Qua de re ac de hoc genere toto, ne forte me in Græcos tam ambitiosum factum esse mirere, paucæ cognosce.' *Idem.*

^c *Ambo*] Vide incerta Verrii Flacci. *Ant. Aug.*

^d *Ambrices*] Addito *l* dicimus *lembris*. *Dac.*

^e *Ambrones*] Quod ait de Ambroniis, subita inundatione maris ejectos patriis sedibus fuisse, id ridet Strabo, qui ejus sententiæ auctorem facit Ephorum, quem hic sequitur Festus. Nam de Cimbris, quorum pars erant Ambrones, ita scribit: περὶ δὲ Κίμβρων τὰ μὲν οὐκ εὖ λέγεται, τὰ δ' ἔχει πιθανότηας οὐ μετρίας. οὔτε γὰρ τὴν τοιαύτην αἰτίαν τοῦ πλάνητος γενέσθαι καὶ ληστρικῶς ἀποδέξαι ἔν τις, οἱ χαρρόνησον οἰκοῦντες μεγάλην πλημμυρίδι ἐξελεῖν ἐκ τῶν τόπων ἠναγκάσθησαν. καὶ γὰρ οὐκ ἔχουσι τὴν χώραν, ἣν εἶχον πρότερον. Post: γελοῖον δὲ τῷ φυσικῷ καὶ αἰωνίῳ πάθει δις ἐκάστης ἡμέρας συμβαίνει παραγοργισθέντας ἀπελεῖν ἐκ τοῦ τόπου. lege reliqua, quæ sequuntur. Quod ait turpis vitæ homines dictos

datione maris, cum amisissent sedes suas, rapinis et prædationibus se suosque alere cœperunt: eos, et Cimbros, Teutonosque C. Marius delevit: ex quo tractum est, ut turpis vitæ homines Ambrones^f dicerentur.

Ambulacra,^g ambulationes.

Amburbiales hostiæ^h dicebantur, quæ circum terminos urbis Romæ ducebantur.

Ambustus,ⁱ circumustus.

Amenta,^k quibus, ut mitti possint, vinciuntur jacula, sive solearum lora: ex Græco, quod est ἄμματα, sic appellata: vel quia aptantes ea ad mentum trahunt.

Ameria,^l urbs in Umbria: ab Amiro sic appellata.

Amia,^m genus piscis.

NOTÆ

inde Ambrones, idem invenies in Glossis Isidori: 'Ambro,' inquit, 'devorator, consumptor patrimoniorum, decoctor, luxuriosus, profusus.' *Jos. Scal.*

Ambrones] Quod hic ait Festus id fuisse refellit Strabo lib. vii. ejusque sententiæ auctorem Ephorum laudat, quem Festus secutus est. Tamen Festo consentit Florus lib. iii. cap. 3. 'Cimbri' (quorum pars Ambrones), 'Theutoni, atque Tigurini ab extrema Galliæ profugi, cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant.' Idem etiam eos alibi gentem vagam et prædabundam vocat. *Dac.*

Turpis vita homines Ambrones] Gloss. Isidori: 'ambro, devorator, consumptor patrimoniorum, decoctor, luxuriosus, profusus.' *Idem.*

Ambulacra] Plaut. Mostel. iii. 2. 'Viden' vestibulum ante ædes hoc? et ambulacrum quojnsmodi? Et *ambulatio* pro *ambulacro* Catul. 'In magni simul ambulatione.' *Idem.*

Amburbiales hostiæ] Quibus urbs et pomerium lustrabatur: ut ambarvalen, quibus arva. Vide 'amtermini.' *Idem.*

Ambustus] Glossarium, 'ambustus, περιπεφλεγμένος, περικεκαυμένος.' i. Circumustus. *Idem.*

Amenta] Amentum, lorum in media sagitta revinctum quod primoribus digitis alligabant, ut eo ad se hastam retraherent simul ac eam emisissent. Hinc intelligendus locus Virgilii iv. *Æneid.* 'Qualis conjecta cerva sagitta. Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum, Nescius.' Ubi male interpretes. Verum est autem quod ait Festus, amentum esse ab ἄμμα simpliciter ἄμμα, unde 'amen,' 'amentum,' sive potius immediate ab antiquo 'apio,' id est, 'apto,' 'apimen,' 'amen,' 'amentum.' Nam quod infra legitur, *quia aptantes ea ad mentum trahunt*, Pauli putidum commentum est. *Idem.*

Ameria] Oppidum in Umbria viminibus et virgis ejusmodi flexilibus abundans. Virg. i. *Georg.* 'Atque Amerina parant curvæ retinacula viti.' De Amiro sive potius Amerio nihil me legisse memini. *Idem.*

Amia] Piscis cujus incrementum singulis diebus cernitur. Plin. *Heayc.* ἄμια ἰχθὺς, ubi male quidam pro λαμία

Amicinum¹⁹ utris pediculum, ex quo vinum diffunditur.

Amicitiae^o vocabulum ab amore deducitur: quamvis interdum vituperandus sit amor: ab Antiquis autem ameci^p et amecæ per æ literam efferebantur.

Amiculum^q genus est vestimenti a circumjectu dictum.

Aminula^r urbs parvarum opum fuit in Appulia.

Amita,^s patris mei soror, quia similiter tertia a me sit, atque avia, videri potest dicta: ex eo, quod ab antiquioribus avita sit vocitata: sive amita dicta est, quia a patre

//////////

19 Al. *Anucinum*.—20 Quidam libri, teste Scal. *Animula*.

NOTE

esse dubitant. Enstath. ait *amiam* esse ab α privativo et *μα*, quod nunquam sola per æquora currat, sed cum sociarum numero. *Idem*.

^a *Amicinum*] Glossarium: 'Amicinus, ἀσκού στόμα.' Vult Amicinum esse os, sive iuram utris, cum Festus velit esse τὸν λεγόμενον ἀσκού πόδα, ἦτοι ποδῶνα, cujus fit mentio in oraculo, quod Laio Thebanorum Regi datum fuit. Sed mirum quod in aliis Glossis legitur: 'Arvianus, ἀσκού στόμα.' Sed profecto et in illis quoque *Amicinus*. Jos. Scal.

Amicinum] Male quædam editt. *Anucinum*. Amicinus est os utris, quæ vinum infunditur et diffunditur. Glossarium: 'amicinus, ἀσκού στόμα,' 'os utris.' Utris pedem sive pediculum intelligit, ἀσκού πόδα Græci vocant, ut et propter similitudinem, membrum illud quo viri sumus. Oraculum quod Laio Thebanorum regi datum fuit Euripid. in *Medea*. 'Ἀσκού μὲν τὸν προηχόντα μὴ λῶσαι πόδα, Πρὶν ἢ πατρίαν αὖθις ἔστιν ἄν μὲν λῶν.' Utris ne eminentem solverem pediculum, Prinsquam patriam iterum ad domum pervenirem.' *Dac*.

^o *Amicitia*] Ait ab Antiquis *amecum*, non *amicum* solitum dici. Et sane amicus compositum est, *Amæquus*,

vel, ut ipsi scribebant, *Amecus*: eodem modo dictum, quo *Amimecus*, pro *Animæquus*. Glossarium: 'Amimecum, ἰσόφυχον.' Isidorus in Glossis: 'Animæquus, patiens animo.' Jos. Scal.

Amicitia] Amo, amicus, amicitia. Neque enim ab amore *amicitia* immediate. *Dac*.

^r *Ameci*] Verosimile non est, quod ait Scaliger, *amecum* esse pro *amæquum* ex *am* et *æquum*, ut ipsi scribebant *amecum* eodem modo quo *animæcum* pro *animæquum*. Nam simplicius multo ut *amecus* sit pro *amicus*, i mutato in e: et ita Festus. *Idem*.

^q *Amiculum*] Glossarium: 'Amiculum, ἀναβόλαιον.' Jos. Scal.

Amiculum] Ab amicio, quod ab *am*, circum, et *icio*, jacio. Quare optime Festus a circumjectu. *Dac*.

^r *Aminula*] Male in ora scriptum fuerat *animula*. *Idem*.

^s *Amita*] Si verum est, quod ait Festus, Amitam, quasi avitam, aut quasi amatam dictam: videtur apud Veteres mediam syllabam productam habuisse, cum Persius corripuerit. 'si mihi nulla Jam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis.' Jos. Scal.

Amita] Quasi *avita*, nam reliqua etyma duriore sunt. *Dac*.

meo amata est: nam plus sorores a fratribus, quam fratres diligere solent: videlicet propter dissimilitudinem personarum, quæ ideo minus habent dissensionis, quo minus æmulationis.

Amites,¹ perticæ aucupales.

Amnenses² appellabantur urbes sitæ prope amnem, ut a mari maritimæ: unde Interamnæ, et Antemnæ dictæ sunt; quod inter amnes sunt positæ, vel ante se habeant amnes.

Amnis³ proprie dicitur a circumnando, quoniam *am* ex Græca præpositione sumtum, quæ est *amphi*, significat circum, et nare, fluere.

Amœbæum⁴ carmen est, quotiens aliqui ex æquali numero⁵ versuum canunt: et ita se habet ipsa responsio, ut aut malum, aut contrarium aliquid dicat.

Amœna⁶ dicta sunt loca, quæ ad se amanda alliciant, id est, trahant.

1 Ursino videtur legendum et æqui numero in fine, pro verbo malum, idem opinatur reponendum majus; deleta voce ipsa.

NOTÆ

¹ Amites] Glossarium: 'Amites, οὐράδες, ῥετινὸς κλάυος.' Jos. Scal.

Amites] Ames, furcula qua rete suspenditur. Horat. Epod. 11. 'Ant amite levi rara tendit retia, Turdis edacibus dolos.' Dac.

² Amnenses] Varr. lib. iv. de L. L. 'Oppidum Interamna dictum quod inter Amnes est constitutum. Item Antemnæ, quod ante amnem qui infuit in Tiberim.' Interamna oppidum in Umbria, item aliud via Latina in Samnio. Antemnæ in Sabinis. Idem.

³ Amnis] Ab *am* circum et *no* nato. Sed melius Varr. lib. iv. ab *am* tantum, 'amnis id flumen est, quod circumcivit aliquid, nam ab ambitu amnis.' Idem.

⁴ Amœbæum] Videtur legendum, et æqui numero: nam ita habet Serv. in eclog. 111. 'Amœbæum,' inquit, 'est quoties ii, qui canunt, et æquali nu-

mero versuum,' &c. in fine, pro verbo malum, opinor reponendum, majus; deleta voce, ipsa. Ful. Ursin.

Amœbæum] Cum aliqui alternis vicibus inter se contraria loquuntur pari versuum numero, ut apud Virgil. Thyrsis et Corydon. 'Alternis igitur contendere versibus ambo Cœpere, alternos Musæ meminisse volebant. Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.' Servius Eclog. 111. 'Amœbæum est quoties ii, qui canunt, et æquali numero versuum utuntur, et ita se habet ipsa responsio, ut aut majus aut contrarium dicat.' Quæ ad verbum in Festo; ubi etiam pro malum Fulvius Ursinus rescribat majus e Servio. Quod non utique necessarium est. Malum enim rectum esse potest cum in amœbæo sæpe alter alteri maledicat. Dac.

⁶ Amœna] Vide incerta Verrii Flacci

Amosio,^a annuo.

Ampedices dicebantur ab Antiquis, quod circum penderent, quos nunc appendices appellamus.

Amputata,^b id est, circumputata, dicitur ab eo, quod Antiqui putum pro puro dicebant: unde deducuntur pudor, et pudicus.^c

Amsegetes^d dicuntur, quorum ager viam tangit.

Amtermini,^e qui circa terminos provinciæ manent. Unde amiciri,^f amburbium, ambarvalia, amplexus dicta sunt.

^a Melius censente Dac. ex Mss. *Ampedices*.—^b Al. *Amtermini* et *amptermini*.

NOTE

ex Isidoro. *Ant. Aug.*

Amæna] Virg. vi. *Æneid.* 'Amæna vireta Fortunatorum nemorum.' Ubi Servius: 'Amæna, loca sunt quæ solum amorem præstant, in ceteris amunia, hoc est, sine fructu.' Idem etiam Verrius: 'Amæna loca solius voluptatis gratia, sine fructu, quasi amunia.' Eadem et *amænia* Gloss. 'amænia, *al' àrral*.' Sed ita dicta pôtius quod nos immunes præstant. *Dac.*

^a *Amosio*] Scribo: *Annos, annua*. Glossarium: 'Annos, annua, *πολυετής*.' Est autem 'annua' hic annus, non *ἐτήσιος*. Propterea interpretatus est *πολυετή*. Et, 'Annua, *γραῦς, πολυετής*.' Declinatur autem Annos, annotis. Unde 'Annotinus, *ἐπείσιος*.' *Jos. Scal.*

Amosio] Lege ex Scaligero annos, annua. Gloss. 'annos, annua, *πολυετής*.' Et, 'annua, *γραῦς, πολυετής*.' Quamvis ibi Bonaventura Vulcanius legit *anna* vel *anus* pro *annua*. Declinatur autem annos, annotis, unde 'annotinus': Gloss. 'annotinus, *ἐτήσιος, ἐνιαυτός*,' 'etesiae, annui.' *Dac.*

^b *Amputata*] Putare proprie est vacantia et inutilia auferre, excidere, ita ut id tantum relinquantur quod sine vitio. Sic vites et arbores putatæ dicuntur, cum id quod uocebat abla-

tum est. Virg. ii. *Georg.* 'Et curvo Saturni dente relictam Prosequitur vitem attondens, fingitque putando.' *Amputata* igitur id est, *circumputata*. Idem.

Unde deducuntur pudor, et pudicus] Male, nam a 'pudeo,' 'pudicus,' 'pudor,' ut ab 'amo,' 'amicus,' 'amor.' Idem.

^d *Amsegetes*] Leg. xii. tab. 'Amsegetes viam munlunto, si via immunita escit, qua volet, jumentum agito.' Idem.

^e *Amtermini*] Qui sunt illi, qui circa terminos provinciæ manent? ant quænam ea est provincia? Vetustissimum verbum est *Amtermini*: provinciarum appellatio non ita vetusta res apud Romanos. Quid ergo hic dicemas? An mendo caret hic locus? Non, si quid in me iudicii est. Sed Festum ita scripsisse puto: *Amtermini, qui circa terminos P. Ro. vicinia manent*. Notum enim, quam corrupte notæ illæ legantur; P. Ro. aliis Prætozem, aliis alia legentib. Seneca Nat. Quæst. lib. i. cap. ult. 'Jam libertinorum virgunculis in unum speculum non sufficit illa dos, quam dedit pro se Scipio:' lege: *quam dedit P. Ro. Scipioni*. Intelligit per Amterminos, eos, qui non erant in agro

Amussim,* regulariter; tractum a regula, ad quam aliquid exæquatur, quæ amussis dicitur. Quidam amussim esse dicunt non tacite: ^b quod mutire interdum dicitur loqui.

ANATEMⁱ morbum anuum dicebant, id est, vetularum: sicut senium, morbum senum.

NOTE

Romano, sed in vicinia. Cujus rei agrorum quatuor genera ponit Varro: Gabinum, Peregrinum, Hosticum, Incertum. Qui enim in iis agris habitabant, erant *Antermini* agri Romani. Quid est ager Romanus? quicquid ambarvali vel amburviali sacrificio uno die lustrari poterat. Arvales enim fratres, seu sodales, ad hoc creati erant, ut terminos agri Romani suovetaurilia circumferrent. Cujus rei imaginem præbebant patresfamilias. unusquisque in agro suo, cum fines fundi suovetaurilibus lustrabat. Cujus rei exemplum habes apud Catonem. Et allusit Virgilius: 'et cum lustrabimus agros.' Strabo: μεταρ τοῦ πέντε καὶ τοῦ ἑκτοῦ λίθου τῶν τὰ μῖλια διασημαίνοντων τῆς 'Ρώμης, καλεῖται τόπος φῆστοι. τοῦτον δ' ὅριον ἀποφαινόνσι τῆς τότε 'Ρωμαίων γῆς, ὃς τε ἱερομνήμονες θυσίαν ἐκτελοῦσιν ἐνταῦθά τε, καὶ ἐν ἄλλοις τόποις πλείοσιν, ὡς ὁρίοις, αὐθιμερὸν, ἢν καλοῦσιν ἀμβαρουάλαν. Ergo fines agri Ro. definiuntur amburvio: quod idem est cum ambarvali: et notandum præcipue, quod dixit, αὐθιμερὸν, ut designetur exiguus modus agri Ro. Porro primum *Anterminos* puto, qui postea *Antermini*, dictos: id est, ἀμφιτέρμονας, ut olim interpretati sumus: sed Varro aliam assignat causam. Non solum autem Antermini dicti sunt, sed et Antermines: quia etiam termen dicebant, auctore Varrone. Cato in Origini-bus: 'Oratorum anterminum.' Errat Macrobius, qui divulsa legit, *an terminum*: cum sit adjectivum, *Antermina*: unde Antermines oratores.

Hæc Scaliger acutissime, ut omnia. Sed cum ait *ambarvale* et *amburviale* idem esse, percavit imprudens, nam *ambarvale* erat, quo circum arva hostiæ ducebantur, quæ et ideo *ambarvales* dictæ. *Amburbium* vero sen *amburviale* quo circum urbem, *Amburbio* urbs lustrabatur: arva et agri *ambarvali*. Et *ambarvale* ab *amburviali* sic aperte distinguit Servius: 'Dicitur hoc sacrificium ambarvale, quod arva ambiat victima, sicut amburviale vel amburbium, quo urbem circuit et ambit victima.' *Idem*.

'Unde amiciri'] Certe hinc aliquid excidit, et necessario Regendum, a *præpositione an*, unde amiciri. Res est nimis aperta. *Idem*.

s *Amussim*] Proprie funem creta vel rubrica illitum, quo demisso fabri explorant opera. Græcis dicitur σταθμή. Hesych. σταθμή, σπάρτος ἐν ᾧ ἀπορροῦσι οἱ τέκτονες, 'Amussis, funis est quo dirigunt fabri.' Dicitur 'regula fabrorum,' quare hic Festus, 'tractum a regula.' Vide 'examussim.' *Idem*.

^b *Amussim non tacite*] Ab a privativo, et mutire, inarticulate loqui et mutare. *Idem*.

'*Anatem*] Glossarium: 'Anas, γῆρας κατ' ὀργὴν θεῶν.' 'Antas, γεροντία. Antites, γεροντία.' 'Anet, γῆρας.' 'Annos, θεοχολασία, ἢ μήνις.' In aliis Glossis, 'Anitas, γράστης.' Apuleius lib. 1. Metamorphos. 'Ab unico egressu annosam pestilentem contraho: id est, θεοχολασίαν. Jos. Scal.

Anatem] 'Anus,' 'anitas,' 'anas.' Glossarium: 'anas, γῆρας κατ' ὀργὴν

Ancæsa dicta sunt ab Antiquis vasa, quæ cælata appellamus: quod circum cædendo talia fiant: ipsum quoque cælare verbum ab eadem causa est dictum, D littera cum L permutata.

Anceps^k significare videtur id, quod ex utraque parte caput habeat, ut securis, bipennis: sed magis a capiendo, quod ex utraque parte æque captatur,⁴ appellatum est.

Ancillæ^l dictæ ab Anco Marcio: quod is bello magnum fœminarum numerum ceperit: sive ideo sic appellantur, quod Antiqui anculare dicebant, pro ministrare: ex quo Dii quoque ac Deæ feruntur coli, quibus nomina sunt Anculi et Anculæ.

Anclabris,^m mensa ministeriis divinis apta; vasa quoque ænea, quibus sacerdotes utuntur, anclabria appellantur.

Anclare,ⁿ haurire: a Græco ἀντλῶ descendit. Livius: florem anclabant⁵ liberi ex carchesiis.

4 Alii libri *capiatur*.—5 Vid. Not. inf.

NOTE

θεῶν, i. 'Anilitas per Deorum iram.' Et 'antas' idem. Gloss. 'antas, γεροντία, antites, γεροντία.' Inde etiam 'aneo, γηράω.' Gloss. 'anet, γηρά.' Porro quod hic Festus dicit morbum, optime Glossarium interpretatur κατ' ἀρχὴν θεῶν. Intelligit enim uterque vitium illud, quo plerumque laborant anus, quæ delirant scilicet. *Dac.*

^k *Anceps*] Quod ex utraque parte caput habeat ut securis. Respicit locum Planti Menæch. v. 2. 'Faciam quod jubes, securim capiam accipitem, atque hunc senem Exossabo, dein dedolabo assulativum viscera.' Pro *anceps* dictum fuit *ancipes* quasi *ancapes*, ut *concepes* in leg. xii. tab. Quod probat a capite potius oriri quam a capiendo, contra Festi sententiam. Hinc Gloss. 'anceps, δικέφαλος.' *Idem.*

^l *Ancillæ*] Sane, quia primum dicuntur Anculæ. Argumento Dii illi, qui-

bus nomen Anculi et Anculæ, tantum ministri quidam. *Jos. Scal.*

Ancillæ] A Græco ἄγγελος, minister, veteres Latini fecere *angulus, anculus*, ut a Σικελός, Siculus. Gloss. Isidori, 'Anculus, ministerialis domus regis.' Inde *anculari*, ministrare, et *ancillari* diminutive. Unde *ancilla*. *Dac.*

^m *Anclabris*] Vide 'Escariæ' et 'Exanclare.' *Ant. Aug.*

Anclabris] Vide in 'Escariæ.' *Ful. Ursin.*

Anclabris] Pro *anculare*, dicebant *anclare*, unde *anclabris* pro *anculabris*. *Dac.*

ⁿ *Anclare*] In versu Livii legendum, *Florem anculabant*: lege in Glossario, 'Anclat, ἀρίτεας': non *anclat*. Glossarium: 'Anclator, ἀντηρτής.' lege, *Anclator*. *Jos. Scal.*

Anclare] Si vera esset scriptura, *anclare*, haurire, nunquam non cum

Ancunulentæ ° foeminæ menstruo tempore appellantur : unde trahitur inquinamentum.

Ancus^p appellatur, qui aduncum brachium habet, ut exporrigi non possit.

Andron^q locus domicilii appellatur angustior longitudine, in quo viri plurimi⁶ morabantur, ut gynæceum a mulieribus.

Andruare,^r id est, recurrere, a Græco verbo ἀναδρᾶν, id est, invenire : hinc et drua vocata est.

Angeronæ ° Deæ sacra a Romanis instituta sunt, cum angina omne genus animalium consumeretur : cujus festa Angeronalia dicebantur.

~~~~~

6 Pro viri plurimi quidam habent plurimum, male, censente Dac.

NOTÆ

anciare, ministrare, confunderetur. Quare certum est, pro haurire *antlare* ubique scribendum esse per t a Græco ἀντλῆν, ut distinguatur ab *anciare* quod ab *anculare*. Versus etiam Livii Andronici sic legendus. *Floremque antlabant liberi ex carchesiis*. Neque enim assentior Scaligero legenti *Florem ancubant*. Sed occupavit Doctissimus Vossius in Etymologico suo nunquam satis laudato. Dac.

° *Ancunulentæ*] Perperam in Glossario : 'Ancodata, περιπαθῖσα.' Manifesto legendum, *Ancunulenta* : per hoc verbum omnia spurca et sordida expresserunt veteres Latini, Cænum, cunæ, inquinare, conquiniscere, et alia, quæ non dicam. Quæ per u, antea per æ extulerunt : ut in 'pœnire,' 'punire.' Jos. Scal.

Ancunulenta] 'Cunire,' ut infra Festus, est stercus facere, unde 'ancunulentus' sordidus. Unde 'inquinare,' 'inquinamentum.' Cænum, cunæ, cunire, inquinare, conquiniscere. Dac.

^p *Ancus*] Qui Latine *Ancus*, is a Græcis γαλιγκῶν, Meminit et Glossarium : 'Ancus, Mancus, κυλλός,

λορδός.' Jos. Scal.

Ancus] Glossarium : 'ancus, mancus, κυλλός, λορδός.' Inde 'Ancus Martius' rex dictus. Dac.

^q *Andron*] Græcis ἀνδρῶν. Infra pro viri plurimi quidam habent plurimum, male. Cum in androne plurimos homines habitasse dicit Festus, ita innuit amplum domicilium fuisse, ut erat. Hesych. ἀνδρεῶν, ὁ μέγας οἶκος. Idem.

^r *Andruare*] A Græco ἀναδρᾶν. Quod istud sit verbi, nescio, magis, quid ejus vicem substituam non habeo. Non pnto verbum Græcum hic desiderari. Sed scripsisse Festum, *andruare est recurrere, a verbo truaré, id est, movere. Hinc trua vocata*. Tamen si ἀναδραμεῖν reponamus, tolerabilis erit lectio, ita, *andruare, id est, recurrere, a Græco verbo ἀναδραμεῖν, id est, indevenire*. Nescio quid sibi voluerit auctor Glossarii, qui scripserit 'andruare, ἀνδρίσθαι.' Nisi putavit 'andruare' dictum παρὰ τὴν ἀνδρῆαν. Jos. Scaliger. Vide 'redamtruaré.' Dac.

^s *Angeronæ*] Glossarium : 'Angerona, ἡ θεὸς τῆς βουλῆς καὶ πόλεως.' Jos. Scal.

Anginam¹ vinariam habere dicuntur, qui vino suffocantur.

Angiportus,² iter compendiarium in oppido: eo quod sit angustus portus, id est, aditus in portum.

Angor³ est animi vel corporis cruciatus, proprie a Græco συνάγχει, id est, strangulatione, dictus: unde et faucium dolor angina vocatur. Plautus: vellem me in anginam verti, quo huic aniculæ fauces præoccuparem.

Angulus,⁴ a Græco ἀγκύλον: sive ab eo, quod est ἄγκυς, id

NOTÆ

Angerona] Ab angina, si sequimur Festum. Sed potius ab angendo ore, est enim Dea silentii. Solin. cap. 1. 'Inter antiquissimæ sane religiones sacellum colitur Angeronæ, cui sacrificatur ante diem duodecimum Kalendarum Januariarum: quæ Dea præsul silentii istius prænexo obsignatoque ore simulacrum habet.' *Dac.*

Anginam] Quisquis dixit anginam vinariam pati eum, qui vino suffocaretur, secutus est eum, qui Demosthenem dixit ἀγγυράχην ἔχειν. in Glossario: 'Anguina, ἄγκυρα, συνάγχει, κύναγχος.' Quod interpretatur 'Anguinam, ἄγκυραν,' confirmatur testimonio Cinnæ: 'Atque anguina regit stabilem fortissimam cursum.' *Jos. Scal.*

Anginam vinariam] Sic lepide Demades dixit Demosthenem habere 'anginam argenteam, ἀγγυράχην,' quod argento corruptus nihil dixerit contra Milesios, sed se angina premi simularit. *Dac.*

Angiportus] Angustus portus, id est, aditus in portum, obscurius dictum est; nisi addas, hoc est, in domum. Varro libro quarto, ab angendo et portu; et quinto, quia in eo nihil potest agi. Festus: 'portum pro domo in duodecim positum omnes consentiunt' et Ulpianus: 'Portus est conclusus locus quo importantur, et inde exportantur merces: unde angiportum dictum est.' *Dona-*

tus in Adelph. 'Angiportum est angusta et curta via, quasi angiportus:' alii, quod inter portus sit locus angustus, hoc est, inter domos. *Ant. Aug.*

Angiportus] Via angusta, ab angendo et portu, Varro lib. iv. Donatus, ab angue et portu, angiportum quasi angiportum, id est, viam flexuosam in modum anguis. Portus enim Antiquis viam significabat. *Dac.*

Angor] Plaut. in Mostell. paucis immutatis. 'In anginam ego nunc me velim verti, ut veneficæ illi Faucesprehendam.' *Ant. Aug.*

Angor] Scribe, a Græco ἀγγόνη. Miror a doctissimis viris margini appositum ἀγγυρέλλειν. Hoc quid sit, ne ipsi quidem sciunt. Sed quisquis hoc ausus est, non dubium, quin ita legerit in lexico suo, cum legendum potius esset, ἄγκυειν, ἄλλειν. Nam ἄγκυς, est ἄλλω. Vide, quam sæpe honi et docti viri suos sibi oculos ipsi fascinant. *Jos. Scal.* Locus Plauti quem infra Festus, est e Mostell. 1. 3. 'In anginam ego nunc velim verti, ut veneficæ illi Faucesprehendam, atque onicem scelestam simulatricem.' *Dac.*

Angulus] Hic quædam trajecta putavit doctissimus Vossius, qui legit, *Angulus*, a Græco ἀγκύλον, quod aduncatur, sive ab eo quod est ἄγκυς. Sensus est, angulum factum esse vel ab ἀγκύλος, incurvus, quia omnis angulus aduncatur, hoc est, incurvatur, vel

est, prope; quod aduncatur,⁷ quod ex diverso coacta faciunt anguli formam.

Annaria^a lex dicebatur ab Antiquis ea, qua finiuntur anni magistratus capiendi.

Annus^a ex Græco venit, quem illi ἔννος dicunt, et quod nos triennium,⁸ illi dicunt τριέννος.

Anquirere^b est, circumquærere.

Antarium^c bellum, quod ante urbem geritur.

Ante^d Terentius pro antea⁹ ponit.

Antefixa,^e quæ ex opere figulino tectis adfiguntur sub stillicidio.

7 Alii adducatur.—8 Alii trimum.—9 Ursinus opinatur legendum *Antidea*.

NOTÆ

ab ἐγγὺς, prope, quia latera appropinquantia et concurrentia efficiunt angulum. Sed et recte legas, ut in veteri Aldina, *angulus*, a Græco ἀγκύλον, vel ab eo quod est ἐγγὺς, prope, quod adducatur. Idem.

^a *Annaria lex*] Quæ et *villia*, quia eam tulit L. Villius, Tribunus plebis, L. Manlio, Q. Fulvio Coss. quot annos nati quemque Magistratum peterent caperentque. Ovid. in Fastis: 'finitaque certis Legibus est ætas, unde petatur honos.' Idem.

^a *Annus*] ἔννος, Æolice ἔννος, e mutato in a, annus. Idem.

^b *Anquirere*] Ab an, circum, et *quæro*, Cicero Tuscul. v. 'Studiose ab his siderum magnitudines et intervalia anquirebantur.' Anquirere etiam verbum est forense. Liv. lib. xxxvi. 'Cum Tribunus his pecuniæ anquisisset, tertio capitis se anquirere diceret.' Ubi 'pecuniæ et capitis anquirere,' est ad populum ferre de multa et capite alicujus. Idem.

^c *Antarium*] Antarium bellum eodem modo dictum quo a Vitruvio 'Antarii funes.' Veteres Glossæ: 'Antarium bellum, δ πρὸ τῶν πυλῶν πόλεμος.' In veteri Glossario: 'Anta-

rium, ἀνταρμύς,' hoc est, antepagamentum: ab eadem mente dictum. Jos. Scal.

Antarium bellum] Quod ante portas geritur, Glossar. 'antarium bellum, δ πρὸ τῶν πυλῶν πόλεμος,' i. 'ante portas bellum:' sed magis placet antarium bellum dici, quod Tyrannus seu apostata adversus regem suum gerit, ab ἀνταρμύς, 'rebello.' Nam et Græci antarium ἀνταρμύς vocant. Gloss. 'antarium, ἀνταρμύς.' Falluntur enim viri doctissimi, Vulcanius et Scaliger, qui ibi antarium et ἀνταρμύς de antipagamento accipiunt: inde ἀνταρμύς, Latine *antartia*, pro quo et *antarta*, rebellis, tyrannus, apostata. Hesych. ἀνταρμύς, τύραννος ἀντιβαλὼν βασιλεῖ, 'Antarta, tyrannus rebellans adversum regem.' *Dac.*

^d *Ante*] Quasi vero ante pro antea solus Terentius usurparit. Idem.

^e *Antefixa*] Horum mentio est apud Livium lib. xxxiv. 'Antefixa fictilia Deorum Romanorum ridentea.' Et lib. xxxvi. 'In æde Concordiæ Victoria, quæ in culmine erat, fulmine icta decussaque, ad Victorias, quæ in antefixis erant, hæsit, atque inde procidit.' Quid sint disertim

Antes^f sunt extremi ordines vinearum : unde etiam nomen trahunt antæ, quæ sunt latera ostiorum.^g

Anteurbana prædia,^h urbi propinqua.

Antiaⁱ muliebres capilli demissi in frontem appellati ex

Græco videntur : quod enim nos contra, illi ἀντί^{io} dicunt.

Anticum^k Veteres etiam pro janua posuere.

Antigerio^l Antiqui pro valde dixerunt.

Antios,^m id est, excruciatos.

//////////

10 Pro ἀντί quædam edd. ἀντίον.—11 Scaliger et Ursin. legendum putant *Antios*.

NOTE

explicat Vitruvius lib. III. 'In Areostylis autem nec marmoreis Epistylis uti datur : sed imponendæ de materia trabes perpetuæ : et ipsarum Ædium species sunt baricæ, humiles, laxæ. Ornantque signis fictilibus aut æreis inauratis earum fastigia, Tuscanico more : nti est ad Circum maximum, Cereris, Herculis Pompeiani, item Capitolii.' Ita locum illum Vitruvii legimus. *Idem*.

^f *Antes*] Glossarium : 'Antes, στῖχοι ἀπὸ τῶν. Antium, τῶν, ἀρχάτων.' *Jos. Scal.*

Antes] Ordines anteriores. Virg. II. Georg. 'Jau canit effætos extremus vinitor antes : ' ubi interpres : 'Antes sunt extremi ordines in ingressu, qui et finis est laboris cum ad eum perventum est.' Gloss. 'antes, οἱ τῶν ἀπὸ τῶν στῖχοι,' 'vinearum ordines.' Item 'antium, τῶν, ἀρχάτων.' *Dac.*

^g *Antæ, quæ sunt latera ostiorum*] Pilæ sive columnæ lapideæ in lateribus ostiorum, quadras columnas exponit Nonius. Glossæ : 'antæ, παραστώδες et παραστώδες.' Hesychio sunt πρὸς τοῖς πύλαις τετραμμένοι κίονες, 'columnæ muris applicatæ.' Eadem Glossæ antes pro antæ 'antes παραστώδαι.' *Id.*

^h *Anteurbana prædia*] Imitatio Græcorum, προδοτεία χωρία. *Jos. Scal.*

ⁱ *Antia*] Glossarium : 'Antide, κό-

μαι διὰ τῶν κροταφῶν κρεμῆσθαι γυναικεῖαι.' Lege *antia*, i. 'Comæ muliebres per media tempora descendentes.' Aliæ Gloss. 'antia, τρίχες αἱ μεταρὸ τῶν κροτῶν τῶν βοῶν,' i. 'Crines intra cornua boum.' Tert. de pallio : 'genuinos inter antias adumbratos.' *Jos. Scaliger*. Aliæ glossæ : 'antia, προκίμων.' *antia* alio nomine *Capronæ* dictæ : vide 'Capronæ.' *Dac.*

^k *Anticum*] Vide 'Posticum.' *Ant. Aug.*

Anticum] Smbintelligitur *ostium*. Vide 'Posticum.' *Dac.*

^l *Antigerio*] Glossæ veteres Latinae : 'Antigerio, valde.' 'Antigerium, quemadmodum, imprimis.' *Jos. Scal.*

Antigerio] Placidus in glossis : 'Antigerio, vel quemadmodum, vel in primis.' *Ful. Ursin.*

Antigerio] Quintilian. lib. VIII. cap. 3. 'Quid necesse est dicere oppido, quo sunt usi paulo tempore nostro Superiores ? vereor ut jam non ferat quisquam. Certe antigerio, cujus eadem significatio est, nemo nisi ambitiosus utetur.' Isidorus in Glossis : 'Antigerium, quemadmodum, in primis.' Item, 'antigerio, valde.' Glossarium : 'antigerio, πρόλημα, νίκη ἀντιωρδός.' Lego πρόλημα νίκης, ἀντιπρῶσις. *Dac.*

^m *Antios*] Sine ullo dubio legendum

Antipagmenta,^a valvarum ornamenta : quæ antis adpanguntur, id est, adfiguntur.

Antiquare^o est in morem pristinum reducere.

Antras,^p convalles, vel arborum intervalla.

Antroare,^q gratias referre: truant, movent: tuam quoque vocant, quo permovent coquentes exta.

Anus^r dicta est ab annorum multitudine: quoniam Antiqui non geminabant consonantes: vel quod jam sit sine sensu, qui Græce dicitur *ροῦς*.

NOTE

Anctos. Adstipulatur et optimum illud Glossarium: 'Anctos, ἀνγκασ-θέρας. Ancti, ἀγκάμενοι.' *Jos. Scal.*

^a *Antipagmenta*] Gloss. 'antipagmenta, προπήγματα.' Sculpturæ Deorum, hominum, animantium, aliarumve rerum, quæ postibus aut columnis postes sustentibus pangi solent. *Dac.*

^o *Antiquare*] Verbum solenne quo populus Rom. utebatur cum significabat se legem non accipere, 'antiquo' est deleo, aboleo, in antiquum morem reduco, id est, ut antiquum jus valeat, nec novum statuatur. Gloss. 'antiquare, ἀρχαῖωσαι;' et 'antiquo, ἀρχαῖω.' *Idem.*

^p *Antras*] Placidus in Glossis: 'Antras, convalles, vel arborum intervalla:' ἄγκρα ποτήρτα, Homerus. *Ful. Ursin.*

Antras] Glossarium: 'antras, ancræ, ἄγκρα, ἀβλῶνες.' Videtur Glossarii lectio verior: confirmatur enim glossis Isidori: 'Angræ, intervalla arborum, vel convalles.' Nam cognatæ sunt C. et G. Fortasse scribendum *anceæ*, ant, ut Isidorus, *angeæ*: nam a Græco ἄγκρα: quin etiam in aliis glossis Græco-Latinis: 'averca, ἀβλῶν, ὁ στενὸς τόπος, καὶ ἐπιμήκης:' extant, enim vestigia vocis *ancra*: ita enim legendum. Item 'ancris, φάργε;', 'vallis.' *Jos. Scal.*

^q *Antroare* [*Antruare*] Vide, an idem sit quod paulo superius 'andrare:' et quod hic 'trua' dicatur, illic 'drua' appelletur. *Ant. Aug.*

Antruare] Glossarium: 'Antruare, σπηλεῖσαι.' Ita corrigimus: σπήλαιον enim *antrum*. Longe alia significatione posuit, ac Festus ipse. *Jos. Scal.*

Antruare] Glossarium: 'antruare, σπηλεῖσαι.' Rescribit Vulcanius σπηλεῖσαι. Scaliger σπηλεῖσαι. Uterque sane nullo sensu: nam σπηλεῖσαι est contaminare, inficere, quod verbo *antruare* nunquam convenire possit, at σπηλεῖσαι ab σπήλαιον, *antrum*, inaudita vox, et quæ nunquam referri ad τὸ *antruare*, neque enim *antruare* ab *antro*. Lege igitur *antruare, σπεῖσαι*, i. 'citato gradu ferri.' Nunc quod ait Festus, *antroare, gratias referre*, id mihi dubium est, atque *redamtruare* potius pro gratias referre positum fuisse, nam *antruare* est motus edere, *redamtruare*, eodem motus invicem referre, unde non invenusta metaphora pro gratias referre dici potuit *redamtruare*. Nihil aliud video. *Dac.*

^r *Anus*] A Græco ἀνους, *amens*: neque enim ab *annis* esse potest, cum *anus* vetula priorem syllabam corripit, *anus* vero pro *annus* eandem producat. *Idem.*

Anxur¹² vocabatur, quæ nunc Terracina dicitur Volscæ gentis: sicut ait Ennius: Vulsculus¹ perdidit Anxur.

Ape² apud antiquos dicebatur, prohibe, compesce.

Apellinem³ antiqui dicebant pro Apollinem.

Aperta⁴ idem Apollo vocabatur; quia patente cortina⁵ responsa ab eo dentur.¹³

Apex,⁶ qui est sacerdotum insigne, dictus est ab eo, quod comprehendere antiqui vinculo, apere dicebant. Unde aptus⁷ is, qui convenienter alicui junctus est.

*****

12 Vet. ed. *Anxur*; quod probat Scaliger.—13 Alii libri *darentur*.

NOTÆ

¹ *Anxur*] Placet vetus editio, *Anxur*. Nam certissimum est ex Servio, Veteres ita dixisse, ob Jovem imberbem, sive ἄερον, qui ibi colebatur. Et in nummo argenteo Pansæ, ab uno latere, JOVIS. AXUR. VIRIVS. C. F. C. N. ab altero, PANSÆ. *Jos. Scal.*

Anxur] Vel *Axur*, ut legitur in Pansæ numismate, Volcorum oppidum, a Latinis *Terracina*; quinquagesimo milliario ab urbe distans. Liv. lib. iv. 'Anxur fuit quæ Terracinæ sunt.' Idem Plinius. *Terracina* autem Græcis τραπεζή a loci asperitate. Strab. lib. v. *Axur* autem dixere Veteres ob Jovem imberbem sive ἄερον, qui ibi colebatur, ut scribit Servius. *Dac.*

² *Ennius*: *Vulsculus*] Lib. iv. *annal.* Sed ibi *Volscus* non *Volsculus*. 'Volscus perdidit Anxur.' *Idem.*

³ *Ape*] Glossarium, 'Ape, πάλωρον.' 'Apet, ἀποσοβεί.' *Jos. Scal.*

Ape] Ab antiquo ἀπεο, prohibeo, compesce. *Dac.*

⁴ *Apellinem*] Ut 'homo' pro 'homo;' 'agelum,' 'agolum.' *Idem.*

⁵ *Aperta*] Immo *Aperta* lingua Tarentina, quæ magna ex parte Eolensis fuit, ἀπερά id est, ἡνιπεράτης, quod transmarinus Deus sit et peregrinus; nam regiis temporibus ignotus Apollo Romanis, ut ex Pontificiis libris *Ar- Delph. et Var. Clas.*

nobis refert: cujus rei fidem facit nomen Apollinis Græcum. Si enim antiquitus Romanis notus fuisset, peregrino eum nomine non designassent: at Venus peregrinum quoque numen, nomen autem Romanum, sed ita, ut peregrinum significet; Venus enim a veniendo quasi dicas προσήλυνον θεόν. *Jos. Scaliger.* 'ἡνιπεράτης, ei mutato in ε, et η in α, ut *Æoles* solent, ἀνιπεράτας, ἀνιπεράτα, et syncope, quam etiam *Ælorum* est propria, ἀνιπερά, aperta. Sic autem dictus quod ex Græcia venerit, quæ Græcis ἡνιπερος. Pacuvius in armorum judicio, 'Apertai fatur dictio, si intelligas: Tali dari arma qualis, qui gessit, fuit, Jubet, potiri si studeamus Pergamo.' *Dac.*

⁶ *Cortina*] A Græco χάρπας, gramen, undeseptum rotandum, quia χάρπας, gramine, in orbem signabatur, χάρπας dictum est Homero. Et inde vocabulum nostrum *la courté*. Inde etiam locus, unde dabantur Apollinis oracula, *cortina*. *Idem.*

⁷ *Apex*] Cacumeu pilei. Eam sic describit Servius: 'Apex dicitur in summo Flaminiis pileo virga lanata; id est, in cujus extremitate modica lana est.' *Idem.*

⁸ *Unde aptus*] Virg. 'ubi maximus Atlas Axem humero torquet stellis F

Apica^c dicitur ovis, quæ ventrem glabrum habet.
 Apiculum^d filum, quo flamines velatum apicem gerunt.
 Apluda¹⁴ est genus minutissimæ paleæ frumenti, sive panici: de qua Nævius: Non hercle apluda est hodie quam tu nequior: sunt qui apludam sorbitionis liquidissimum putent genus; quod flatu dejiciatur, et quasi adplaudatur.
 Aplustria¹⁵ navium ornamenta; quæ quia erant amplius, quam essent necessaria usu, etiam amplustria dicebantur.

14 Alii *Applida*.—15 Quædam edd. *Aplustra*, et mox *amplustra*.

NOTÆ

fulgentibus aptum, 'Aptum,' id est, strictum, colligatum, connexum.
Idem.

^c *Apica*] Ovis quæ ventrem lana nudum habet. Varr. lib. ii. de R. R. 'Ovem collam et ventrem pilosum habere oportet. Quæ id non haberent majores nostri apicas appellabant, ac rejiciebant.' Apicus a Græco ἀπικος, glaber, ab a privativo et πικος, vellus, lana. *Idem.*

^d *Apiculum*] Veteres Grammatici aiunt, *Flamines*, quasi *filamines* dictos, quod cum ipsis capite nudo in publicum prodire fas non esset, apicem pone regerebant, et filo velati incedebant. Quid sit autem *filum* Livius explicat, cum dicit 'velamentum lanæ' esse. Ergo hi Grammatici mihi quidem non probant etymon suum; non enim flamen, quasi filamen dictus est: sed tamen, cum hæc dicunt, morem priscum circa caerimonias flaminis nos docent. Quæ cum ita sint, non dubito legere, *Apiculum*, *filum*, *quo flamines velati apicem regeant*. Pone enim regerebant apicem, ne gravis esset summis æstatis caloribus: amentis enim, quæ offendices dicebantur, sub mentum adductis religabant, ut, cum vellent, regerent, et pone pendere permitterent. Nam duarum rerum necessitate semper ob-

strictus erat flamen, nunquam nudo capite in publicum prodeundi, nunquam apicem dimittendi. Hoc enim est caput ex lege Flaminica SINE APICE. SVB. DEIVO. ESSE. N. FAS. ESTO. IN. TECTO. VTEL. LVB. LICETO. Ergo cum filo propter æstatis diei velati erant, apicem tamen gerunt; sed non in capite, uti dicimus. Possumus tamen vulgatam lectionem tueri. Nam certum est, velamenta gestare solitos, quæ mea vocabantur. Dionysius: (Flamines) ἀπὸ τῆς φορήσεως πλάτων καὶ στεμμάτων, ἃ νῦν ἐν τοῖς φοροῦσι, φλοκαλοῦντες, οὕτω προσαγορεύουσι. Prior conjectura magis placet. Scaliger. Sed nihil agit vir doctus; nam certum est laneum i filum, quo totus apex sive virga a velabatur, *apiculum* a Veteribus tum fuisse. *Dac.*

^e *Apluda*] Alii *applida*. Plin. xviii. cap. 10. 'Milli et panis sesamæ purgamenta appludam cant.' Alii frumenti furfurem interpretantur. De sorbitionis generis mihi adhuc incompertum est. I.

^f *Aplustria*] A Græco ἀπὸ Apollonius. Glossarium, 'Aplustria] Summa pars pupæ, quæ etiam ornamenta quæ sem-

Apollinares ludos,^s hoc est, in laudem Apollinis, populus laureatus spectabat stipe data pro cujusque copia.

Apor,^{16 h} apud.

Appellitavisse, appellasse.

Appia via,ⁱ et aqua ab Appio Claudio est appellata.

Apricum^k locum a Sole apertum: a Græco vocabulo *φρίκης* appellatur, quasi *ἀφρίκης*, id est sine horrore, videlicet frigoris: unde etiam putatur Africa^l appellari.

Aptus^m cum propria significatione intelligatur, poni tamen solet pro adepto: sicut apisciⁿ pro adipisci.

Apua,^o genus minimi pisciculi.

16 Quidam *Apot*.

NOTÆ

summa puppis parte, non in prora, ut plerique Veterum scripserunt, collocantur. Nam quæ in prora erant, dicebantur acrostolia. *Aplustria* autem et *aplustra*, nam utroque modo Antiquos protulisse docet Priscianus, Græce *ἀπλαστρα*, postea *amplustrum* et *amplustre* dictum est. *Dac.*

^s *Apollinares ludos*] Qui fiebant iii. nonas Quintil. Eorum origo ex Cn. Martii carminibus petita, quæ legere poteris apud Liv. lib. xxv. Sect. 12. *Idem.*

^h *Apor*] Glossarium, 'Ape, *ραπό*.' ut in alterutro mendum sit. *Jos. Scal.*

Apor] Pro *apur*, ut Antiqui scribebant pro *apud*. Ut *arcentum* pro *adventum*. Male quidam *apot*. *Dac.*

ⁱ *Appia via*] Quæ ab urbe Brundisium usque lapidibus strata erat, ab Appio Claudio exstructa. Appia simpliciter dicta, Horat. 'Minus est gravis Appia tardis.' De aqua Appia ab eodem Claudio in urbem introducta meminit Cicero in Cælio. *Idem.*

^k *Apricum*] Melius quasi *apericum*, Soli apertum. *Idem.*

^l *Unde etiam putatur Africa*] Melius qui ab *Afro* uno ex posteris Abraham de Cethura. Alii aliter. Sed solus veram originem ostendit Doctiss. Bochartus in suo Canaan lib. i. c. 25. ubi docet Africam sic dictam a Pœnis ab Arabico *pheric* sive *feric* *spica*, quasi terram spicæ, id est, phrasi mere Ponica *γη εβωραχus*, terra spicarum ferax, qualem fuisse Africam omnes tradunt, unde et in notitia Imperii symbolum est Africæ mulier binas utraque manu spicas ostentans, et sub pedibus duas habens naves frumento onustas, cum his literis superne inscriptis: PROCOO. AFRICÆ. *Idem.*

^m *Aptus*] *Adeptus* ab antiquo *apiscor*. Unde *adipiscor*. Terent. Heauton. iv. 3. 'Deorum vitam apti sumus.' *Idem.*

ⁿ *Sicut apisci*] Plant. in Prolog. Rudent. 'Qui hic litem apisci postulant perjurio.' *Idem.*

^o *Apua*] *Ἀφύνη* Græce dicunt, sed Latini tenni pro aspirata utuntur, ut in aliis. Vide 'Albani.' *Ant. Aug.*

Apua] Græcis *ἀφύνη*. Plin. l. xxxi. c. 8. 'Apuam nostri, Amphyn Græci

Apud^p mutua loci et personæ conjunctionem significat: ut cum dicimus: Coeno apud amicum. Apud et Penes^q in hoc differunt: quod alterum personam cum loco significat: alterum personam, et dominium, ac potestatem, quod trahitur a penitus.

Aqua^r dicitur, a qua juvamus.¹⁷ Aqua et ignis^r interdici solet damnatis: quam accipiunt nuptæ: videlicet, quia hæ duæ res humanam vitam maxime continent. Itaque funus prosecuti redeunt ignem supergredebantur aqua aspersi: quod purgationis genus vocabant suffitionem.

Aquælicium^t dicitur, cum aqua pluvialis remediis quibusdam elicitur: ut quondam, si creditur, manali lapide in urbem ducto.

~~~~~

17 Alii vivamus: et mox quidam conjiciunt quæ accipiant.

NOTE

vocant, quoniam is pisciculus e pluvia nascitur.' Meminit Aristoph. in Equit. *Ὀρνέωρ' ἀφ' ὧν ἔλθω ἀπὸ τῆς πλάγας*, 'Numquam apnas vidi pretiosiores.' Ubi Schol. 'Apna pisciculus minutissimus, qui ex limo concreascit et vivit, naturæ miraculo, nullius cibi indigens, sed alter alterum lingendo pas-citur.' *Dac.*

^p Apud] Vide 'ad.' *Idem.*

^q Apud et penes] In eo differunt, quod apud custodiam tantum, penes vero dominium comprehendat, et penes se rem habet qui eam omnino possidet, ut Dominus. Apud se habet qui eam ut depositarius tenet. Ulpian. 'Penes te amplius est quam apud te. Nam apud te est quod qualiter at e tenetur, penes te est, quod quodam modo possidetur.' Verum apud Jurisconsultos et alios auctores plerumque confunduntur. *Idem.*

^r Aqua] Varro minus dure: Aqua quod æqua summa: quanquam neutrum implet aures meas. De aqua,

et igni, quæ accipiunt nuptæ, idem Varro videndus libro iv. et Plutarch. in Problem. et infra 'Facem.' *Ant. Aug.*

Aqua] Videtur hic locus ita legendus: *Aqua et igni tam interdici solet damnatis, quam accipiuntur nuptæ.* Scævola in L. Scia. D. de donat. inter vivos: 'Quidam virgini die nuptiarum, priusquam ad eum transiret, et prius quam aqua et igni acciperetur, id est, nuptiæ celebrarentur, obtulit decem aureos dono.' *Ful. Ursin.*

Aqua dicitur] Optime Caninius ab ἀχόα, a fusione. Nam sæpe Latini articulum nominibus jungunt. *Dac.*

^r Aqua et ignis] Fulvio Ursino unice adsentior, qui legit, *Aqua et igni tam interdici solet damnatis quam accipiuntur novæ nuptæ.* De utroque more Ovid. v. Fast. 'Quod in his vitæ causa est, hæc perdidit exul, His nova fit conjux: hæc duo magna putant.' Vide 'facem.' *Idem.*

^t Aquælicium] Tertullian. 'Aquilicia Jovi immolatis: nudipedalia populo

Aquagium * quasi aquæ agium, id est, aquæ ductus appellatur.

Aquarioli * dicebantur mulierum impudicarum sordidi adseclæ.

Aquilus † color est fuscus, et subniger : a quo aquila dicta esse videtur : quamvis eam ab acute volando dictam volunt. **Aquilus** autem color ab aqua est nominatus : nam cum antiqui duos omnino naturales nossent, id est,

NOTÆ

denunciatis.' Fortasse Varro *Tuscum aquiligem*, vel *Aquilicem* dixit, quod sacrificiorum, et rei divinæ procuratione, quarum rerum periti Tusci erant, aquas eliciebat. Verba Varonis sunt hæc ex Satyra Quinquatribus : 'An hoc præstat Hierophilus Diogeni, quod ille e ventre aquam mittit? an hoc te jactas? at hoc pacto utilior te Tuscus aquilex.' Tamen nihil impedit, et pro libratore aquarum sumere. Glossarium : 'Aquilices, *οἱ τὰ ὑδραγωγία ἐργαζόμενοι, οἱ ἀνοχετάριοι, ποταμίται, ὑδροσκόποι.*' Ita enim legendus est locus ille apud auctorem Glossarii. *Jos. Scal.*

Aquaticium] Cum propter nimiam siccitatem manalem lapidem in urbem protrahabant, ut aquas elicerent. Vide 'Manalis lapis.' Sacrificia tum peracta innuit Tertullian. 'Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denuntiatis.' Aquilex qui hujusce rei procuratione aquas eliciebat, 'Tuscus aquilex' dictus quod harum rerum periti Tusci erant. Varro in Satyra Quinquatribus : 'An hoc præstat Hierophilus Diogeni, quod ille e ventre aquam mittit? an hoc te jactas? at hoc pacto utilior te Tuscus aquilex.' Quamvis ibi, ut optime Scaliger, aquilex simpliciter sumi possit pro aquarum libratore. Glossarium : 'aquilices, *οἱ τὰ ὑδραγωγία ἐργαζόμενοι, οἱ ἀνοχετάριοι, ποταμίται, ὑδροσκόποι.*' Prout ipse hunc locum digessit qui corruptissi-

me legitur. Infra ista, si creditur, sunt barbari mutilatoris, qui dubitavit olim Romæ manales verrere solitos fuisse. *Dac.*

* **Aquagium**] Idem quod **Aquarium**. Glossarium : 'Aquarium, *ὑδραγωγίον.*' *Jos. Scal.*

Aquagium] Idem quod **Aquarium**. Glossarium : 'Aquarium, *ὑδραγωγίον, aquæductus.*' *Dac.*

† **Aquarioli**] Sic proprie dicebantur qui aquam meretricibus ministrabant, qua se post Venerem abluerent. Glossarium, 'aquarioli, *βαλλιδες,*' nam *βαλλὰς* a *βάλλον* *ὑδωρ* ab aqua jaciunda. Inde postea lenones et stupri conciliatores **aquarioli** dicti. *Idem.*

† **Aquilus**] Glossarium, 'Aquilum, *μέλαν, ὡς Λουκίλλιος.*' Varro, *κοσμοτορίνη, περὶ φθορᾶς κόσμον* : 'Atque Ægeus fluctu quam lavit ante Aquilo, Sævus ubi posnit Neptuni filius urbem.' 'Aquilum fluctum,' *μέλαν ὕδωρ*, poëtæ. *Jos. Scal.*

Aquilus color] Medius inter album et nigrum. Sed male Festus ab aqua dictum putat, cum sit ab *aquila*, quod et innuit Plaut. Rudent. II. 4. 'Eja corpus quojusmodi? Subvoluturum illud quidem, subaquilum volui dicere.' *Aquila* autem ut optime Caninius a Cyprio *agor*. Hesych. *ἀγὼρ, ἀεὶς, ἑκπριος* : *agor*, aquila, Cyprii. *Agor*, r mutato in l, 'agol,' 'agul,' 'agul,' 'aquila.' *Dac.*

album et nigrum; intervenerit autem is quoque qui ita neutri similis est, ut tamen ab utroque proprietatem trahat; potissimum ab aqua eum denominarunt, cujus incertus est color.

Aquilus prænomen ¹⁸ ab aquilo colore, id est, nigro, est dictum.

Aquilo ^a ventus a vehementissimo volatu ad instar aquilæ appellatur.

Aquipenser ^b genus piscis.

ARABICE olet, id est, ex odoribus Arabicis.

Arbilla ^c arvina, id est, pinguedo corporis.

Arbiter ^d dicitur iudex, quod ¹⁹ totius rei habeat arbitrium, et facultatem.

Arbitrarium, ^e cum adhuc res apud arbitrium geritur.

Arbitrium ^f dicitur sententia, quæ ab arbitro statuitur.

18 Alii *Aquillius* nomen.—19 Quidam libri qui.

NOTÆ

^a *Aquilus prænomen*] Aquillia familia duplex; patricia et plebeia, utraque consularis. Ideo *Aquillius nomen* malim, nam *prænomen Aquilius*, vel *Aquillius*, nunquam extat, quod sciam. *Aquillium* autem scribendum esse, non *Aquilium*, docent fasti Capitolini, et nummi. *Ant. Aug.*

Aquilus] Simpliciter pro *Aquillius*, ut constanter Fasti Capitolini et nummi. Aquillia familia duplex, patricia et plebeia. Utraque consularis, ideoque legunt viri doctissimi, *Aquillius nomen*, &c. cum nusquam legatur *prænomen aquilius*. *Dac.*

^a *Aquilo*] Optime Caninius a Græco ἀκίρως. Hesych. ἀκίρως, βορρᾶς. ἀκίρως, ρ in i, ἀκίλως, aquilo. *Idem.*

^b *Aquipenser*] Scribitur et *acipenser*. Horat. Satir. 2. lib. II. 'haud ita pridem, Galloni præconis erat acipensere mensa Infamia.' Vulgo vocatur *sturio*, *esturgeon*. Quamvis au *aquipenser* sit *sturio* dubitari certe

possit, cum *aquipenser* sit marinus tantum, *sturio* vero et marinus et fluviatilis. Sed de hoc apud Horatium: *aquipenser* autem ab acumine rostri dictus. *Pezum* enim Antiqui dicebant acutum. Inde *aquipenser* primo, postea *aquipenser* et *acipenser*. *Idem.*

Arbilla] *Arvina* seu *arbina* non est quævis pinguedo, sed *arcum* tantum. Glossarium: 'arvina, λίπος ἀρεν σαρκός.' Hæc enim est definitio sevi: est autem Sæculum verbum: Hesych. ἀρβύλη, κρέας, Ξικελόι. Legendum fortasse στέαρ, non κρέας. *Jos. Scal.*

^d *Arbiter*] Iudex a prætore datus, vel ex conventionem litigatorum electus. *Arbiter* autem et *iudex* eo differunt, quod ille certos habeat terminos quos non excedat, hic nullos. *Dac.*

^e *Arbitrarium*] Plaut. Amphit. 'Hoc quidem profecto certum est, non arbitrarium.' *Idem.*

^f *Arbitrium*] De differentiis *arbitrii*

Arbosem pro arbore antiqui dicebant,^a et **robosem** pro robore.

Arbutus^b genus arboris frondibus raris. Virgilius : Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra.

Arca diminutivum facit **arculam**, et **arcellam** : ut a porco porculum, et porcellum : a mamma mammulam, et mammillam.

Arcani sermonis^c significatio trahitur sive ab arce, quæ tutissima pars est urbis, sive a genere sacrificii, quod in arce fit ab auguribus, adeo remotum a notitia vulgari, ut ne literis quidem mandetur : sed per memoriam successorum celebretur : sive ab arca, in qua quæ clausa sunt, tuta manent : cujus ipsius origo ab arcendo pendet.

Arcere^d est continere : unde et arcus in ædificiis dictus est : quia se ipsum continet. Alii dicunt arcum dictum esse ab opere arrigendo in altitudinem. Arcere prohibere est : similiter, abarcet, prohibet : porcet quoque dictum ab antiquis, quasi porro arecet, et pro eo, quod est continet,

NOTÆ

et iudicii sic Cicero pro Roscio Comædo. 'Aliud est iudicium, aliud arbitrium. Iudicium est pecuniæ certæ, arbitrium incertæ. Ad iudicium hoc modo venimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus ; ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantum quantum postulavimus consequamur.' Aliquando tamen arbitrium pro iudicio ponitur, ut arbiter pro iudice. Præterea etiam arbitrium usurpatur in funeribus pro præmio eorum qui funera curabant. Cicer. post reditum in Senat. decima septima : 'Nondum palam factum erat concidiase rempublicum tibi arbitria funeris solvebantur.' *Idem.*

^a *Arbosem pro arbore antiqui dicebant*] Placidus in Glossis : 'Hæsenam antiqui dicebant, ut asas, quas nos aras, et Lases quos Lares dicimus.' Velius Longus de orthogra-

phia : 'Fesias antiqui pro serias : et hæsenam, pro harena.' *Ful. Ursin.*

. *Arbosem*] Ut 'advosia' pro 'advoria,' 'hæsenam' pro 'arena,' 'asa' pro 'ara,' et similia. Lege infra, *robose* pro *robore*. *Dac.*

^b *Arbutus*] Virg. Ecloga vii. *Ant. Aug.*

^c *Arcani sermonis*] Ab 'arca,' 'arcannus,' ut ab 'oppido,' 'oppidanus.' *Arca* autem ab *arceo* Varr. lib. iv. de L. L. 'Arca quod arcantur fures ab ea clausa.' Sive potius ab *arcere*, quia id Veteribus erat continere. Unde et arcus qui sine fulcris se ipsum continet. Eadem et *arcela*. Glossarium, 'arca, arcela, κιβηρίς, σάκος, κἀμπτρα, λάρναξ.' *Idem.*

^d *Arcere*] *Ἀρᾶν*. Contineo, capio, item prohibeo, propulso. Et inde arcere ; neque enim audiendus Festus qui ab ἄρχω, impero. *Idem.*

ponitur: unde et coërcere, continere, dicimus: trahitur autem hoc verbum a Græcorum magistratu, quem illi ἀρχοῖτα vocant; in cuius potestate est cogere, vel prohibere.

Arcubis, qui excubabant in arce.

Arcula¹⁰¹ dicebatur avis, quæ in auspiciis vetabat aliquid fieri.

Arculata^m dicebantur circuli, qui ex farina in sacrificiis fiebant.

Arculum^a appellant circulum, quem capiti imponebant ad sustinenda commodius vasa, quæ ad sacra publica capite portabantur.

Arculus^o putabatur etiam Deus, qui tutelam gereret arcuum.¹

Arcuma^{2p} genus plaustrī est modici, quo homo gestari¹ possit.

*****

20 Fulv. Ursin. Jos. Scaliger et Dacerius legendum putant *Arciva*.—1 Pro *arcuum* nemo, inquit Dac. non videt legendum *arcuum*.—2 Quidam libri *Arcima* vel *Arcirma*.—3 Alii quod homo *gestare*.

NOTÆ

¹ *Arcula*] Lego, *Arciva*. Veteres Glossæ, 'Arcivus, ἐλαττικός, κωλυτικός.' Et sane cum dictum sit hoc ab 'arcendo,' *Arcivum* dicendum esse quis non videt? Jos. Scal.

Arcula dicebatur avis] Legendum *arciva*, ut in veteri libro. Est enim ab arcendo. Veteres Glossæ, 'arcivus, ἐλαττικός:' i. impeditivus, ineber. In auspiciis aves arcivæ dicebantur etiam 'clivivæ,' quia difficilia dicebant 'clivia.' Et 'remores' a remorando, et 'inebræ' sive 'enebræ.' Dac.

Arcula] L. m. habet *Arciva*; et ita opinor legendam. Fulv. Ursin.

^m *Arculata*] Ab *arculo*, id est circulo, qui fiebat ex virga, in modum cottonæ curvata, et a regina in capite gestabatur. Vide 'inarculum.' Dac.

^a *Arculum*] Vide 'Cesticillus.' Ant. Aug.

Arculum] Vide 'arculata:' idem 'cesticillus' dicebatur. Dac.

^o *Arculus*] De arculo Deo nihil usquam legi. Idem.

^p *Arcuma*] Videtur esse genus modici plaustrī, quo homo tantum gestari poterat, et a servis, non a mannis trahebatur. Unde vocabatur Chiramaxiam. Petron. 'Hinc involutus coccina gausapa lecticæ impositus est, præcedentibus phaleratis cursoribus iv. et chiramaxio, in quo delicæ ejus ferebantur,' &c. Jos. Scal. Pro *arcuma* scriptum fuerat ad oram libri *arcima*, cui favere videntur Glossæ veteres: 'arcirma,' (vel 'arcirna,') ἀμαξίς. Dac.

Area⁴ proprie dicitur locus vacuus, quasi exaruerit, et non possit quicquam generare.

Arferia⁵ aqua, quæ inferis libabatur: dicta a ferendo: sive vas vini, quod sacris adhibebatur.

Argea⁴ loca Romæ appellantur: quod in his sepulti essent quidam Argivorum illustres viri.

Argennon⁶ argentum percandidum.⁵

Argeos⁷ vocabant scirpeas effigias,⁶ quæ per virgines Ves tales annis singulis jaciebantur in Tiberim.

//////////

4 Legendum monet Scaliger *Argei*.—5 Idem hic legendum monet *Argennum*, *argenteum*, *percandidum*.—6 Idem legit *effigies*.

NOTE

⁴ Area] Ab areo, quod sit arida; melius forsan a Græco ἀρά, λ enim sæpe mutatur in ρ. Idem.

⁵ Arferia] Arferia aqua, ut 'inferium vinum': ab 'adferendo,' et 'inferendo.' 'Arferium' pro 'adferium': sic 'arvenire,' 'arcire,' 'arcedere,' et similia: eodem modo 'Adferia aqua': veteres Glossæ: 'Adferial, ἄδωρ τὸ ἐπὶ τοῖς νεκροῖς σπενδόμενον.' Jos. Scal.

Arferia aqua] Ab 'adferendo,' ut 'inferium vinum' ab 'inferendo.' *Arferia* autem, quia veteres pro ad dicebant ar, 'arvenire,' 'arcire,' 'arcedere,' 'ardicere,' et similia. Porro non aqua tantum, sed quæcumque mortuis libabantur *arferia* dicta sunt, ut lac, mel, vinum. Quæ omnes vocabantur *inferia*, Græcis χοαί. Dac.

⁶ Argea] Lege *Argei*, ex Varrone, Ovidio, Plutarcho, et aliis. Glossarium: 'Argiarra, ἀργύρεα.' Lege *Argei, ara*. In lege Flaminia: CVM EAT. AD. ARGEOS. NEQVE. CAPVT. COMITO. NEQVE. CAPILLVM. DEPECTITO. Jos. Scal.

Argea] Scal. Varro lib. iv. de L. L. 'Argeorum sacraria in septem et viginti partes urbis sunt disposita. Argeos dictos putant a principibus qui

duce Hercule Argivo venerunt, et in Saturnia subsederunt. Equis prima est scripta regio Suburana, secunda Esquilina, tertia Collina, quarta Palatina.' Nam distributa primum sunt urbes in quatuor illas urbanas tribus per quas diffusæ erant *Argei* per viginti septem sacraria. Unde in sacris Argeorum scriptum est, 'primæ regionis quartum sacrarium.' Livius lib. x. 'Multa alia sacrificia locaque sacris faciendis, quæ Argeos Pontifices vocant, Numa dedicavit.' Vide Ovid. in Fast. 'Itur ad Argeos: qui sint sua pagina dicet.' Perperam hos Argeos confundit Beroaldus cum Argeis, hominum simulacris, de quibus infra. Dac.

⁷ Argennon] 'Αργεννόν. Jos. Scal.

Argennon] Legebat Scaliger, *argennum*, *argenteum*, *percandidum*; ego vero, *argentum percandidum*: nam certum est argentum proprie nihil aliud esse quam album. Græce ἀργεννόν. Hesych. ἀργεννῶσι, λαμπραῖς, λευκαῖς. Ubi Homeri locum respicit ex Iliad. Γ. ἀργεννῶσι καλυφμένη ἰδδύρησι, 'Candidis cooperta lintea.' 'argennum,' 'argendum,' 'argentum.' Dac.

⁸ Argeos] Varr. lib. vi. de L. L.

Argus, oculus. Argus nomen est hominis, qui fuisse fingitur oculis plenus.

Argutum iri, in discrimen vocari.

Aridum ^a proprie est, quod naturalem humorem amisit: dicitur autem per contrariam significationem, quod irrigari desierit: nam Græce irrigare est ἄρδεν.

Arilator, ^y qui etiam cocio ⁶ appellatur, dictus videtur a voce Græca, quæ est ἀρε, id est, tolle: quia sequitur merces, ex quibus quid cadens lucelli possit tollere: lucellum diminutivum est a lucro.

Ariminum ^a a nomine fluminis propinqui est dictum.

Aristophorum ^a vas, in quo prandium fertur, ut discus.

Arma ^b proprie dicuntur ab armis, id est, humeris, depen-

6 Al. coctio: et mox ἄρε.

NOTE

^a Argei sunt e scirpela virgultis. Simulacra sunt hominum triginta: ea quotannis a ponte Sublicio a Sacerdotibus publice jaci solent in Tiberim.' Ovid. lib. v. Fast. 'Tum quoque priscorum vulgo simulacra viro-
rum Mitti roboreo scirpea ponte solent.' Tum: Idibus Maii. Adi locum. Vide et in 'sexagenarios.' Idem.

^x Aridum] Ridiculis Paulus cum sua hac antiphrasi: 'aridus' est ab 'areo,' ut 'timidus' a timeo.' Idem.

^y Arilator] Melius scriberetur Arilator. Non enim ab ara, sed ab arra dictus. Est enim, qui emturiens data arra postulat sibi credi. Unde a 'cunctando' cunctio, seu cuctio dictus. Nam veteres cuctum, quod postea cunctum. Hoc genus hominum Berguignens vocant Galli ab antiqua appellatione, quæ ad posteriora etiam Latinitatis tempora duravit, nempe *Bargenna*. De quo alias. Glossarii auctor sequitur vulgarem scripturam: 'Arilator, ἐφέτης, Βαμοφόρος, πραγματοετής.' Idem: 'Arila-

tor, μεταβάλος, ἀρχ.' hoc est, ἀρχαῖος. Glossæ Isidori: 'Arilator, Cocio, μεταβολεύς.' Apud Gellium legitur Arulator, de quo in voce 'Cocio.' Jos. Scal.

Arilator] Arilator pro arilator: Veteres enim non geminabant literas: et arulator pro arilator, ut 'maximus' et 'maxumus,' &c. Dac.

^a Ariminum] Urbs vetus intra viam Flaminiam, et Æmiliam, Ubrorum Colonia: portum habet Ariminum et fluvium cognominem. Strab. lib. v. Plin. 'Ariminum Colonia cum amnibus Arimino et Aprusa.' Idem.

^a Aristophorum] Ἀριστον enim Græcis prandium. Idem.

^b Arma] Idem Servius: 'Proprie arma sunt quæ armos tegunt, hoc est, scutum, quod Græcis δλον ὄπλον dicitur, cum cetera sua nomina habeant.' Et Isidor. lib. ult. cap. 6. 'arma proprie dicta sunt eo quod armos tegunt.' i. Humeros. Et ita proprie de scuto Virgil. 'At Lausum socii exanimem super arma ferebant.' Idem.

dentia: ut scutum, gladius, pugio, sica, et ea quibus prope praeliatur: sicut tela, quibus procul.^c

Armata^d dicebatur virgo sacrificans, cui lacinia togæ in humerum erat rejecta. Legibus etiam Laurentium sancitum est, ne pomum ex alieno legatur in armum, id est, quod humeri onus sit.

Armentum^e id genus pecoris appellatur, quod est idoneum ad opus armorum. Invenies tamen foeminine armentas^f apud Ennium positum.

Armillas^g ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant: unde arma ab his dependentia sunt vocata.

NOTE

^c *Sicut tela, quibus procul*] Nam tela dicuntur quæcumque in hostes mittimus. Virg. *Æneid.* ix. 'Telorum effundere contra Omne genus Teucri.' Unde et *missilia* dicta sunt. Idem: 'pellere vallo Missilibus certant.' Vide 'tela.' Quandoque tamen utriusque vocabuli appellatione latissime utantur non modo iuriconsulti, sed ipsi quoque oratores et historici: nam arma vocant omnia quibus quis instructus est ad propulsandam aut inferendam vim, ut gladios, hastas, fustes, saxa. Cujuscumque etiam artis instrumenta *arma* dicuntur, ut Græcis *ὄπλα*. *Telum* autem omne id quo quis se tegit ac tuetur. *Idem.*

^d *Armata*] Intellige Maximam, virginem Vestalem. In veteribus nummis visitur sæpe hoc habitu sacrificans Maxima virgo, lacinia togæ pone rejecta, et disco libatorio dextra vinum invergens. Eleganter vero 'pomum in armum legere,' quod Græci dicerent *ἀνδραχθῆς ἐκ τοῦ ἀλλοτρίου χυλοῦ καρπὸν ἀνδραχθῆ μὴ ἐπιφορτισθῆναι*. *Jes. Scal.*

Armata] De Laurentium legibus

nihil aliud umquam legi. *Dac.*

^e *Armentum*] Ab 'armaudo,' 'armamentum,' 'armentum.' Virgil. de equis: 'Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur.' Sed verius ab *aramento*. Varro lib. iv. de L. L. 'armenta, quod boves ideo maxime parabantur, ut inde eligerent ad arandum: inde aramenta dicta postea tertia littera extrita.' Nec ob stare debet quod Virg. equos armenta dixerit, nam et idem alibi de cervis dicit: 'Tres littore cervos Prospicit errantes, hos tota armenta sequuntur.' *Idem.*

^f *Armentas*] Hunc Ennii versum refert Nonius: 'ipsius ad armentas eandem.' Ubi facile quivis legendum viderit: *Ad armenta ipsius easdem.* *Idem.*

^g *Armillas*] Ab armis. Armi autem humerorum cum brachiis commissura. Græci *ἀρμύς*, compages. Armillas autem ex auro militarium virorum ornamenta fuisse, et in sinistra gestari solita, vel ex Sabinis illis notum est qui Tarpeiam virginem clypeis obruerunt, cum illa eis portas prodidisset. Vide Flor. lib. i. cap

Armillum^b vas vinarium in sacris, dictum, quod armo, id est, humero, deportetur.

Armilustriumⁱ festum erat apud Romanos, quo res divinas armati faciebant, ac dum sacrificarent tubis caneant.

Arnæ caput,^h agni⁷ caput.

Arquites¹ arcu præliantes, qui nunc dicuntur sagittarii.

*****

7 Quidam hic pro agni legunt agnæ: male, iudicibus Scaligero et Dac.

NOTÆ

1. *Idem.*

^b *Armillum*] Proverbiū fuit vetus: 'Anus ad armillum redit.' Lucilius libro xxviii. 'Hinc ad me, hinc licet anus rursus ad armillum.' Quod proverbium bis apud Apuleium reperies, libro vi. 'et ægra facie matris suæ repentinam sobrietatem pertimescens ad armile redit.' Item lib. ix. 'ad armillum redit, et ad familiares fœminarum artes accenditur.' Non tamen ab Erasmo animadversum: significat, redire ad ingenium: nota est annum in vinum propensio. *Jos. Scal.*

Armillum] Varro lib. i. de vita populi Rom. 'Etiam nunc pocula quæ vocant capulas ac capides, quod est poculi genus, item armillum quod est urceoli genus vinarii.' Glossæ Isidori: 'Armillum, crater, vas vinarium.' Hinc proverbium, 'anus ad armillum,' ab Erasmo prætermisum. Lucil. lib. xxviii. 'Hinc ad me, hinc licet anus rursus ad armillum.' Apul. lib. vi. Metam. 'Interea Cupido nimio amore peresus, et ægra facie matris suæ repentinam sobrietatem pertimescens, ad armile, (vel, ut alii, ad armillum,) redit.' Et lib. ix. 'tamen altius commota atque exasperata ad armillum revertit.' Significat autem, ad ingenium redit. Nam nota est annum in vinum propensio. *Dac.*

ⁱ *Armilustrium*] Quo res divinas armati faciebant. Saltem debuit di-

cere 'rem divinam.' In veteri Glossario: 'Armilustrium, *ὄπλοκαθαρισμός*, *ὄπλοκαθαρίσις*.' Ego existimo centuriatis comitiis exercitum armatum lustrari solitum. Quod puto esse ex vetustissimo instituto Atheniensium, apud quos οἱ *περιστῆται* comitium lustrabant: et ubicumque populus conveniret, id facere solebant: unde id *καθάρσιον* vocabant. Sed Longobardus iste, hic nobis rei vetustissimæ cognitionem barbara mutilatione sua totam nobis interceptit. Neque credibile est tubis in eo sacro canere solitos, sed classico. Aliter enim classes aut exercitus convocari non poterant, quod 'vocare illicium' dicebatur. *Jos. Scal.*

Armilustrium] Armilustrium fiebat xiv. Kalend. Nov. in Circo maximo. *Dac.*

^h *Arnæ caput*] Glossarium: 'Arna, *μήτηρ*, κατὰ Βάρβαντα.' Supplendum, *ἔκς μήτηρ*. Male quidam agnæ hic legunt. *Jos. Scal.*

Arnæ caput] Glossarium: 'Arna, *μήτηρ*, κατὰ Βάρβαντα.' Supple cum Scaligero *ἔκς μήτηρ*. 'Arna, ovis mater, secundum Varronem.' Ex hoc loco apparet mutilum esse hunc Festi locum, adeoque legendum, *arnæ caput, agni matris caput*. Male qui pro agni legunt agnæ. *Dac.*

¹ *Arquites*] Qui arcu pugnant. Glossarium: 'arquites, *ραξόται*.' Ii veteribus *arcutes* dicti. Gloss. 'arcutis,

Arse verse, averte ignem significat: Tuscorum enim lingua arse, averte: verse, ignem constat appellari: unde

Afranius ait: Inscribat aliquis in ostio, ARSE VERSE.^m

Arsineum,ⁿ ornamentum capitis muliebris.

Artifices^o dicti, quod scientiam suam per artus exercent;

NOTÆ

δ τοξότης, ' arcutes, ol τοξόται.' Et ' arcites.' Glossæ Isidori, ' arcites, sagittarii.' Sic ab ' armis,' ' armites,' δαίματα, qui ' armutes,' ut a ' flexus,' ' flexitis,' et ' flexutes,' equites.

Idem.

^m Arse verse] Ita versus Afranii legendus est: *Inscribat aliquis Arse Verse in ostio.* In quo versiculo ostenditur superstitio Veterum, qui ad deprecandum incendium inscribebant in ostio nescio quid, quod ad eam rem faceret. Plinius lib. xxxii. ' Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur.' *Jos. Scal.*

Arse verse] His vocabulis utebantur ad avertendum incendium. Plin. lib. xxviii. ' Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur.' Neque arse, averte, verse, ignem, cum Festo interpretor: sed contra arse videtur pro arsisse, et verse pro verte, id est, averte. Nisi malis hæc omnia esse ad arbitrium ficta, ut hodie fieri videmus ab his qui artes magicas tractant. *Dac.*

Inscribat aliquis] Hunc versum Afranii sic legit Scaliger: *Inscribat aliquis Arse Verse in ostio.* Opinor autem esse eum ex Afranii fabula ' incendio.' *Idem.*

ⁿ Arsineum] Cato Origine vii. ' Mulieres opertas auro purpuraque, arsinia, rete, diadema, coronas aureas, russeas fascias, galbeas, lineas, pelles, redimicula.' Glossarium: ' Arsineum, δακρυμνα.' *Jos. Scal.*

Arsineum] Non satis constat quale ornamentum fuerit. In vet. Gloss.

exponitur, ' δακρυμνα, discerniculum.' Unde suspicari licet ornatum fuisse quo capilli in duos ordines discriminabantur, quod fiebat vitta, pectine, et acn, quæ inde discriminialis dicta est. Arsinæ meminit Cato in Origin. vii. ' Mulieres opertas auro, purpuraque: arsinia, rete, diadema, coronas aureas, russeas fascias, galbeas, lineas, pelles, redimicula.' In *Mss.* Festi scriptum erat *arsineum*, quod nihili est. Vide ' Roscnm.' *Dac.*

^o Artifices] Hic Histriones intelligit Festus, quos κατ' ἐξοχὴν artifices dictos fuisse creditum est. Ab arte autem artifex, non vero, ut Festus, sive Paulus, quod opera artent, vel quod scientiam per artus exerceant, Neque artifices potius histriones dicti sunt quam tibicines, medici, pictores, autores, et alii. Quin etiam artifices ab histrionibus distinguit Plant. in prolog. Amphit. ' Sive qui ambisint palmam histrionibus; Seu quoli-quam artificii.' Ubi male Lambinus, qui putat Plautum idem dicere: ibi enim artifex dicitur unus eorum qui modos fecere; posset etiam et unus e machinariis intelligi, sed prior explicatio magis placet. De medicis et autoribus Varro lib. iv. de L. L. ' Artificibus maxima causa ab arte, id est, ab arte medicina ut sit medicus, a su-trina autor.' De pictoribus idem lib. viii. ' Pictores Apelles, Protogenes, sic alii artifices non reprehendendi.' De tibicinibus Ovid. lib. vi. Fast. ' Adde quod Ædilis, pompam qui funeris irent, Artifices solos jussit esse decem.' *Idem.*

sive quod apte opera inter se artent, qua ex causa etiam artes ^p appellatæ sunt.

Artitus, ^a bonis instructus artibus.

Artus ^r ex Græco appellantur, quos illi ἄρθρα ^a dicunt: sive artus dicti, quod membra membris artentur.

Arvum ^a dicimus agrum necdum satum.

Arytenam, ^t sive artenam, vas ab hauriendo sic appellabant.

ASPARAGUS ^a herba dicta, quod in aspero virgulto nascatur.

Assa ^a dicebatur cantus tiliarum.

~~~~~

8 Quidam libri ἀρτεσθαι.

NOTÆ

^p *Qua ex causa etiam artes*] Potius ἀπὸ τῆς ἀρτῆς per syncopen; vel a Siculo ἀπερὶς pro ἀπερῇ. *Idem.*

^a *Artitus*] Ab arte artitus, bonis instructus artibus: 'centum puer artium' diceret Horat. Glossarium, 'artitus, πόντερος, δαίδαλος.' *Artitus* item validus. Nam ἀπερῇ robur, ut Latium 'virtus.' Plant. Asin. III. 2. 'Ubi sæpe causam dixeris pendens adversus octo Artitos, audaces viros, valentes virgatores.' Ubi male quidam *astutos*. *Idem.*

^r *Artus*] Proprie nodi et membrorum commissuræ, a Græco ἄρθρον, amisso ρ, ut a λέκτρον lectus. Antiqui pro artus dicebant artu, unde in plurali artus Plant. *Idem.*

^a *Arvum*] Ab aro, Varr. lib. I. de R. R. cap. 29. 'Seges quod aratum satum est, arvum quod aratum, nondum satum.' *Idem.*

^t *Arytenam*] Apud Lucilium *Arutena*, cum ait, 'Arutenas, et aquales,' ut citat Charisius. Glossarium: 'Atena, εἶδος ποτηρίου δοτράκου, ὃ οἱ πρῶτα ἐν ταῖς θυαλαῖς χρῶνται.' Legendum *Artena*. Nam et Artenam solere dici hic quoque monet Festus.

Eam 'matulatam' vocat idem Glossarium. *Jos. Scal.*

Arytenam] Lucil. 'arutenas et aquales,' citante Charisio. Glossarium: 'artena, εἶδος ποτηρίου δοτράκου, ὃ οἱ πρῶτα ἐν ταῖς θυαλαῖς χρῶνται:' i. 'Artena genus vasis fictilis quo L. viri Athen. in sacrificiis utuntur.' *Arytena* sive potius *arytæna*, Græcis ἀρυτάνα, ab ἀρύω haurio. Aristoph. in equit. Sc. I. Act. III. τοῦ δήμου καταχεῖν ἀρυτάνη πλουθυλείαν: 'In populum infundere arytena opes et sanitatem.' Ubi Schol. notat *arytænam* fuisse vas æreum, quo oleni in lychnos infundebant. Quidam vas balnearium esse dicunt. Vide Pollucem. *Arutænam* 'matulatam' vocat Glossarium. *Dac.*

^a *Asparagus*] Melius Varr. lib. IV. de L. L. 'Asparagi quod ex asperis virgultis, et ipsi scapi asperi sunt, non leves:' nisi Græcum, illic enim quoque dicitur ἀσπράγγος: sed et ἀσπράγγον interpretatur Hesych. ἐκ τῶν ἀκρωτῶν φυόμενον τραχὺ, quod ex asperis virgultis asperum nascitur. *Idem.*

^a *Assa*] Nonius assam vocem interpretatus meram et solam vocem sine

Asseres⁹ dicti, quod assideant parieti, trabibusque.

Assiratum⁹ apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino et sanguine temperatum: quod Latini prisci sanguinem assir vocarent.

Ast significat at; sed, vel, autem.

Astu^a apud poëtas astutiam significat: cujus origo ex Græco ab oppido ἀστὺ^b deducitur: in quo qui conversati adsidue sint, cauti atque acuti esse videantur.

Astutus, arte tutus.^c

9 Alii *Assaratum*.

NOTÆ

organico instrumento ex Varrone: et Peditanus in Divinatione: 'Cani remigibus celenma per symphoniacos solebat, et per assam vocem, id est, ore prolatam, et ut in Argo navi per citharam.' Hæc igitur Pauli verba, non Festi esse credendum est. *Ant. Aug.*

Assæ] Servius in II. Georg. 'Assæ tibie dicuntur quibus canitur sine chori voce.' Non solum autem tibie assæ dicuntur, quæ sine voce, sed etiam 'assa vox' quæ sine tibis. Nonius, 'assa voce, sola voce, lingue tantummodo aut vocis humanæ, non admistis aliis musicis, esse voluerunt.' Nam *assum*, nihil est quam tostum, aridum, siccum. Unde et pro solo usurparunt, ut et siccum et aridum. Sic Plantus in Rudente dixit 'arido argento est opus:' id est, solo argento; *argent sec.* Sic et nos hodie panem solum et siccum dicimus *du pain sec.* *Dac.*

Asseres] Non est verum etymon *asseres* ab *assidendo*, quanquam et propterea a Græcis viderentur *σπέρσις* dicti. Sed *axis*, *axeris*, ut suis *sueris*: Jovis, Joveris: bovis, boveris: nucis, nuceris. Ab *axeris*, *asseris*; nam *x* frequenter abit in *ss*, unde Veteres indifferenter *coassare* et *coassare*

dicunt. *Jos. Scal.*

^a *Assiratum*] Monet dictum ab eo quod *Assir* sanguinem vocabant. Glossarium: 'Assir, *αἷμα*.' *Idem.*

Assiratum] Ab *assir*, sanguis. Gloss. 'assir, *αἷμα*.' Utitur Cato de Re Rustica cap. 33. 'Daps Jovi assir a pecu in urna vini caste profanato sine contagione.' De potione autem e vino et sanguine Sallust. Catilin. 'humani corporis sanguinem vino permistum in pateris circumtulisse.' *Dac.*

^b *Astu*] Astute. Plaut. in Prolog. Pœnuli. 'Ita docte atque astu filias quærit suas.' Terent. And. 'Quæ si non astu providentur.' *Idem.*

^c *Ab oppido ἀστὺ*] Astu per excellentiam de veteri urbe Athenarum. Terent. Eunuch. 'an in astu venit?' Sed male quidam sibi persuasere de solis Athenis *astu* sic absolute dictum. Nam de alia quavis urbe exempla suppetunt. De Mileto Herodot. pag. 8. de Lydorum urbe pag. 37. de Cyrenis in fine lib. xi. *Idem.*

^d *Astutus, arte tutus*] Non recte: melius ab astu dictus: ut paulo ante. *Ant. Aug.*

Astutus, arte tutus. Sed quod jam supra de astu dictum est, satis ostendit Festum scripsisse, *astutus, astu tutus.* *Dac.*

AT differentiam rerum significat: ut cum dicimus, Scipio est bellator, at M. Cato orator.

Atanuvium^{10d} est poculi fictilis genus, quo in sacrificiis Romani utebantur sacerdotes Potitii.¹¹

Atavus; * quia tata est avi,¹² id est, pater: ut pueri usurpare solent.

Atra bilis^f ab atro, id est, animi vitio dicta: est enim atrum nigrum, id est, a candore remotum.

Atratas,^g atrii coloris.¹³

Atriplexum^h herba, quæ nunc atriplex dicitur.

Atriumⁱ proprie est genus ædificii ante ædem continens mediam aream, in quam collecta ex omni tecto pluvia descendit: dictum autem atrium, vel quia id genus ædificii Atriæ primum^k in Etruria sit institutum, vel quia a terra oriatur, quasi aterreum.¹⁴

10 Alii *Atavium*.—11 Alii *potioni*.—12 Legendum monet Dac. ut in ora ed. Scaligeri ascriptum: *Atavus, quia alta est abavi*.—13 In ed. Scal. est *Atratas atratii coloris*: sed legendum monet *Atritas, ater color*. improbat Dac.—14 Quidam *alterum*.

NOTE

^d *Atanuvium*] Glossæ Isidori: 'Atanabo, genus vasæ.' Glossarium: 'Atanulus, ἄτυον λεπτὸς σκεῦος, κρητήριον.' Lege, *Atanuvius*. Jos. Scal.

Atanuvium] Attanulum ex Græco ἄττανον, quod ῥήγανον significat, inde ἄττανῖται panes et placentæ. Inde denominativum *attanulum*. Unde *atanuvium* factum eliquato lambda in iota, ut ex 'simpulo,' 'simpuvium,' 'ambuvia' ex 'ambula,' &c. Salm. in Solin. Dac.

* *Atavus*] Lege ut in ora ascriptum, *atavus, quia alta est abavi*. Atavus quartus pater, id est, pater abavi. *Atta* autem est honorifica appellatio junioris ad seniore. Vide 'attam.' Idem.

^f *Atra bilis*] Animi vitio: mendose. Ant. Aug.

Atra bilis] Lege, *atra bilis ab atro animi vitio dicta*. Hæ voces, id est,

male huc irrepserunt, ut alibi sæpe factum est. Dac.

^g *Atratas*] Lego, *Atritas, ater color*. Jos. Scal.

Atratas] Ab atrare, atratus, qui est nigri coloris; 'atratas quæ sunt nigri coloris.' Nihil itaque mutandum. Scaliger legit tamen, *atritas, ater color*. Dac.

^h *Atriplexum*] Græce ἀτρίπλαξ. Itali nomen retinent, vocant enim *atriplice*. Galli *bonne-dame*. Idem.

ⁱ *Atrium*] Area subdialis quæ erat ante ædes, ab Atria urbe Tuscorum, ubi exemplum sumtum. Varr. lib. iv. de L. L. alterum Festi etymon quod 'a terra oriatur' insulsum plane et ineptum. Quidam ab ἀτρίπιον, verius. Idem.

^k *Atria primum*] Ex Varrone illud ut supra. Atria autem Tuscorum oppidum, a quo nomen mari Adriatico &

Atroces¹ appellantur ex Græco, quia illi atrocitas¹⁵ appellant, quæ cruda sunt: sive atrox dicitur ab eo, quod nihil timeat: *τῆρας* enim Græci dicunt timere.

Attæ^m appellantur, qui, propter vitium crurum aut pedum, plantis insistunt, et attingunt magis terram, quam ambulant: quod cognomen Quintio poëtæ adhæsit.

Attamⁿ pro reverentia seni cuilibet dicimus; quasi eum avi nomine appellemus.

*****

15 'In L. m. est *ἀτρεκτα*, pro atrocitas; et quidem Latinis literis, *atrocta*.' Fulv. Ursin. Vid. Not. inf.

NOTÆ

mutato in *d*. Plin. 'Quæ septem maria appellantur, nobili porta oppidi Tuscorum Atriæ, a quo Atriatium mare antea appellabatur, quod nunc Adriaticum.' *Idem*.

¹ *Atroces*] *Lege*, quia illi *ἀτρεκτα*, vel Latino literis, quia illi *atrocta*: facili error, sed non parvi momenti. Sane *ἀτρεξ*, est purum putum Græcum, *ἀτρεξ*, *ἀτρεξος*, quod nondum maturum esui. In Glossario ita corrige: *Atrox*, *δευδς*, *σκαυδς*, *ἀτρεξος*. *Atroce* vero pro crudo, quod hic dicitur, Veteres usurpassent testis Nævius, qui dixit, 'Simul exta porricerent atrocitas ministratores.' *Jos. Scal.*

Atroces] Optime emendavit Scaliger, quia illi *atrocta* appellant, &c. Et ita in libro suo exaratum testatur Ursinus. Sane *atrox* est purum putum Græcum *ἀτρεξ*, *ἀτρεξος*, quod nondum maturum esui. In Glossario, ut correxit Scalig. *Atrox*, *δευδς*, *σκαυδς*, *ἀτρεξος*. Sævus, asper, intolerabilis. Inde *atrox* Latinis *crudus*. Nævius: 'simul exta porricerent atrocitas ministratores.' Per metaphoram *atrox* ad animum transfertur, ut apud Horat. 'præter atrocem animum Catonis:' i. Integrum, invic-

tum, impavidum. Quo sensu aliquando etiam 'crudus.' *Dac.*

^m *Attæ*] Glossarini, 'Atta, ὁ τοῖς ποσὶν ἀρχόμενος περιπατεῖν.' Ab eo ait Quintium poëtam Attam cognominatum. Ad quod puto allusisse Horatium: 'Recte necne crocum floresque perambulet Attæ Fabula.' Propterea enim verbo *perambulare* utitur. *Jos. Scal.*

Attæ] Ab attingendo, inquit Festus. Est autem attingere leviter, quasi summis vel pedum vel manuum digitis tangere. Terent. Adelph. 11. 1. 'Tetigine tui quicquam? Si attigisses, ferres infortunium.' Glossarium, 'atta, ὁ τοῖς ποσὶν ἀρχόμενος περιπατεῖν,' qui pedibus ambulare incipit. Glossus Isidori, 'atta, qui primis plantis ambulat.' Sed melius *atta* ab *ἀτρεξ* *salio*, quod qui hoc vitio laborant, non ambulant, sed saliant. Sic vocatus fuit poëta celeberrimus Titus Quintius Atta, de quo Horat. 'Recte necne crocum floresque perambulet Attæ Fabula.' Ubi etiam ad ejus vitium allusisse recte monet Scaliger. *Dac.*

ⁿ *Attam*] Græcum est *ἀττα* *πάρεπ*. Vide supra 'atavus.' *Jos. Scal.*

Atticissat,* Attice loquitur. Plautus: non Atticissat, sed¹⁶

Sicillissat: id est, Sicule loquitur.

Attinge¹⁷ pro attingam posuere.

AUCTA,* saepe aucta.

Auctarium¹ dicebant antiqui, quod supra mensuram vel pondus justum adjiciebatur: ut cumulus vocatur in modio.

Auctor¹ communis generis apud antiquos.

Auctum¹ vocabatur spatium circi, quod supra definitum modum victoriae adjungitur.

~~~~~

16 Quidam, testo Scal. conjiciunt verum.—17 'Legendum Attingam: quomodo habet L. m.' *Fab. Ursin.* Scribendum monet Scal. Attingam, attingam.

NOTÆ

* Atticissat] Plant. in Menæch. *Ant. Aug.*

Atticissat] Locus Plauti est in *Præf. Menæch.* Sed ibi non *Sicilissat*, ut hic, sed *sicilissat*. 'Atque adeo hoc argumentum græcissat, tamen Non atticissat, verum sicilissat.' *Dac.*

Attinge] Locus mendosus: scribe, Attingam, attingam. Nam Attingeo, claudio: et Attingebo, claudere, verbo, dicebant. Vide Nonium. *Jos. Scal.*

Attinge] Correxerit Scaliger, attingam, attingam. Et ita in libro *Ursini*. Idem error in voce recipit. *Quintilian.* lib. 1. cap. 7. 'Quid? non Cato Censorius dicam et faciam, dicem et faciem, scripserit? eundemque in ceteris quæ similiter cadunt modum tenuit? quod et ex veteribus ejus libris manifestum est, et a *Messala* in libro de *s* littera positum.' *Dac.*

Aucta] In *Mss.* erat *aucta*, unde doctissimus *Vossius* legit *auctata* ab *auctare*, i. Sæpe augere, forsitan *aucta*, id est, aucta, ut a 'caveo,' 'cautum,' et 'cavum,' unde 'cavitationes' *Festo*; sic ab 'angeo,' 'auctum' et 'auctum.' *Idem.*

Auctarium] Plant. *Mercat.* 'Auctarium Adjicito vel mille nummum plusquam poscet.' *Gloss.* 'auctarium, *ἐπιμαρτυρία*.' *Leg. auctarium.* *Idem.*

Auctor] *Juno* apud *Virgilium*, 'Auctor ego audendi.' Neque solum Auctor, sed et alia pleraque omnia verballa. *Ovidius*: 'Sponsor conjugii stat *Dea picta sui*.' Sed quid longinqua conquirimus? Ecce obvia semper vox *Uxor* est *feminini generis*. *Uxor* dicendum erat, pro *unctor*. Ejusmodi enim erant verballa apud *Veteres*; *uxor*, pro *unctor*; *pactio*, pro *pactio*: ita dicta est, quia *adipem lupino postes novi mariti ungeret*. Sed et *Æschylus* *τῆχῃ σωτῆρα* dixit in *Agamemnone*: *τῆχῃ δὲ σωτῆρα σωταλὸν ἔφευρο*. Quod sane silentio prætereundum non erat. *Jos. Scal.*

Auctor] *Juno* apud *Virg.* *XII. Æneid.* 'Auctor ego audendi.' *Ovid.* *IV. Fast.* 'Optima tu proprii neminis auctor eris.' Et alia pleraque verballa. *Ovid.* 'Sponsor conjugii stat *Dea picta sui*.' *Græcorum more.* *Æschyl.* *τῆχῃ σωτῆρα*, *Fortuna servator*. In *Agamem.* *Dac.*

Auctum] Quando *Circus* ob aliquam victoriam ampliabatur, spatium

Audacia ab avide, id est, cupide agendo, dicta est.

Audacias pluraliter Cato dixit.

Audax diminutivum facit **audaculus**.

Audivitavi,¹⁸ sæpe audiivi.

Aventinus mons intra urbem dictus est; quod ibi rex Albanorum **Aventinus** bello fuerit extinctus, atque sepultus.

Avere nihil aliud est, quam cupere: argumento est avidum, et aviditatem;¹⁹ ex quibus præcipua cupiditas intelligitur, cum significet et gaudere.

Aves ab adventu earum dicuntur, quod inde veniant, unde quis non suspicetur.

Augur ab avibus, gerendoque dictus; quia per eum avium gestus ediscitur:²⁰ sive ab avium garritu: unde et augurium.

~~~~~

18 Scal. et Dac. legendum monent, ut in vett. edd. *Auditavi*.—19 Alii *aviditas*.—20 Alii *editur*.

NOTE

Circo additum auctum dicebatur. Ampliatur autem Circus, opinor, propter ludos frequentiores. *Idem*.

¹⁸ *Audacia*] Inapte Festus, *audacia* enim ab *audco*, quod ab *aves*, inserto *d*, ut a 'gaveo,' 'gaudeo.' *Idem*.

¹⁹ *Aventinus*] Ab Aventino XII. rege Albanorum. Liv. lib. 1. 'Is, Aventinus, sepultus in eo colle qui nunc est pars Romanæ urbis, cognomen colli fecit.' Plures neminis rationes affert Varro lib. 1v. de L. L. 'Aventinum aliquot de causis dicunt. Nævius ab avibus, quod eo se ab Tiberi ferrent aves. Alii ab rege Aventino Albano, quod ibi sit sepultus. Alii ab adventu hominum, quod commune Latinorum ibi Dianæ templum sit constitutum. Ego maxime puto ab adventu: nam olim patribus mens erat ab reliquis disclosus, itaque eo ex urbe qui advehbantur ratibus, quadrantem solvebant.' Hæc Varro, et Varronis sententiam infra

secutus Festus post *Noverca*. Locum adi. Idem Varro tamen in gente populi Rom. dicit, 'Sabino a Romulo susceptos istum accepisse montem, quem ab Avente, fluvio provinciarum, appellaverunt Aventinum.' Vide Servium in VIII. *Æneid*. Ceterum Aventinus, a Remo Romuli fratre, Remurinus; a Marcia Socordia Dæ sacello, Murcius; a Dianæ templo colli Dianæ dictus. *Idem*.

¹⁹ *Avere*] Cupere. Lucil. 'Parasiti avent divitias.' Inde 'avidus,' 'aviditas;' ut a 'caleo,' 'calidus;' a 'torreo,' 'torridus.' Infra tamen Festus *avidus* a non videndo. Ubi ejus inconstantiam ride. *Idem*.

²⁰ *Aves*] Melius Isidorus lib. XII. Originum: quod 'per avia quæque discurrant.' *Idem*.

²⁰ *Augur*] Ab avium gestu, quod ex modo quo se gerunt aves in volando futura prænnuntiet. Inde et *augurium* quasi *avigerium*. Alii ab avium gustu

Auguraculum^b appellabant antiqui, quam nos arcem dicimus: quod ibi augures publice auspicarentur.

Augustus^c locus sanctus, ab avium gestu; id est, quia ab avibus significatus est, sic dictus: sive ab avium gustatu; quia aves pastæ id ratum fecere.

Avidus^d a non videndo propter nimiam cupiditatem appellatur; sicut amens, qui mentem suam non habet.

Avillas,^e agnas recentis partus.

Aulas^f antiqui dicebant, quas nos dicimus ollas; quia nullam literam geminabant. Itaque aulicoqua¹ exta, quæ in aulis coquebantur, dicebant; id est, elixa.

Avolant,² evolant.

Aureas^h dicebant frenos, quibus equorum aures religantur.³

~~~~~

1 Ms. *aulicoctia*: mox pro *aulis* quidam conjiciunt *ollis*.—2 Ed. Scal. retiguntur.

NOTE

vel garritu. *Idem*.

^b *Auguraculum*] Casula in loco editiori, specula sublimior patente in loco ad liberum aspectum capiendis auguriis ex volatu et cantu avium. Quod autem hic putat Paulus *arcem* recentiorum esse, ibi certe frustra est, ut ex Veterum exemplis patet. Cicer. iii. de Off. 'cum in arce augurium acturi essent augures.' Liv. lib. i. 'Numa deductus ab augure in arcem.' In arcem, hoc est, in auguraculum. Tabernaculum etiam dicebatur. Cicer. i. de Divinat. 'Gracchus cum tabernaculum vitio cepisset imprudens.' Ibi enim *tabernaculum* nihil aliud est quam auguraculum, arx. *Idem*.

^c *Augustus*] Locus augurio consecratus. Sueton. August. cap. 7. 'Loca religiosa, et in quibus augurato quid consecratur, augusta dicuntur, ab auctu, vel ab avium gestu, gustuque, sicut etiam Ennius docet, scribens: 'Augusto augurio postquam incluta condita Roma est.' *Idem*.

^d *Avidus*] Inepte. Vide supra 'avere.' *Idem*.

^e *Avillas*] Ovis, ovilla, et o mutato in a villa; ovis vetula, recentis partus. Vide 'adasia': nam inde patebit falli Meersium, qui avillas dici putavit, quæ nondum velli possent. *Idem*.

[^f *Aulas*] Aula, mutato *ax* in *o*, ola; addito *l*, olla; ut 'cauda,' 'coda.' Varr. 'Sed ut canis sine coda.' Infra *aulicoqua exta*: in Ms. *aulicoctia*. Forsan pro *aulicoctia*, nempe a coquo, cocutum, et cocitum, ut a 'faveo,' 'fautum' et 'favitum,' unde 'favitores' Plauto. *Idem*.

² *Avolant*] Avolare, præcipiti cursu auferri. Virg. ix. 'At juvenis, vicissè dolo ratus, avolat ipse, Haud mora, conversisque fugax auferitur habenis.' *Idem* alibi *evolant*, lib. vii. 'Evolat, et natam frondosis montibus addit.' Et lib. ix. 'Evolat infelix.' *Idem*.

^h *Aureas*] Ab aure, aurea; ut ab ore, oreæ. Verum *aureas* et *oreas* idem ut cauda, coda; cautes, cotes; aula,

Aureax¹ auriga: aurea enim dicebatur² frænum, quod ad aures equorum religabatur: orias quo ora coërcebantur.

Aureliam³ familiam ex Sabinis oriundam a Sole dictam putant: quod ei publice a populo Romano datus sit locus, in quo sacra facerent Soli, qui ex hoc Auselii dicebantur, ut Valesii, Papisii, pro eo, quod est Valerii, Papirii.

Aurichalcum,¹ vel orichalcum quidam putant compositum ex ære et auro, sive quod colorem habeat aureum: orichalcum sane dicitur, quod in montuosis locis invenitur: mons etenim Græce ὄρος appellatur.

~~~~~

3 Fulv. Ursino legendum videtur dicebant.

NOTÆ

olla. Sic ab ore, oreæ, aurea; ut Græcis στοπλς ab στόμα. *Idem.*

Aureax] Vide 'Oreæ.' *Ant. Aug.*

¹ **Aureax**] Glossarium: 'Aura, exsolitarius, ἰπποαρχής.' lege, **Aureax**, *solitarius*. Confirmant Glossæ Isidori, 'Aureax, eques solitarius:' solitarium vocat, quem sibi idem auctor Glossarii 'singulatorem,' hoc est, κέλυρα. Idem etiam 'Caballarium.' Melius tamen eodem Glossæ Isidori, 'Caballarius, alaris.' *Jos. Scal.*

Aureax, auriga] Non tantum auriga; aureax enim est equus solitarius, Græcis ἰπποαρχής, et eques qui equo solo ac singulari vehit, ut Græcis κέλυρα. Hesych. κέλυρα, ἵππος καὶ ἰπποαρχής ἰπποαρχής. Ita enim legendus hic locus. 'Celes, equus et eques solitarius, monator.' Inde etiam singulatorem Latini dixerunt monatorem et simplum. *Dac.*

² **Aureliam**] A Sole Auselii, origo dura: forte ab aureo Sole: nam aurum dicebant ausum Sabini, ut mox videbimus: sic a Corneo Cornelius, a Cereo Cerellius. *Ant. Aug.*

Aureliam] Aurelia gens plebeia, Sabinis oriunda, nobilis tamen et con-

sularis et triumphalis, tribus distincta cognominibus, Cottæ, Orestæ, et Scauri. A Sole dictam vult Festus, 'Ausellam,' 'Aurellam;' ut 'Valesii,' 'Valerii.' Sol etiam Sabianum verbum. Varro lib. iv. de L. L. 'Sol, vel quod ita Sabini, vel quod solum ita lucet, ut ex eo dies sit:' alii Aureliam ab aureo Sole, nam aurum Sabini dicebant ausum. *Dac.*

³ **Aurichalcum**] Cum Græci dicant ἀρσίχαλκον, tamen Latini scripserunt **Aurichalcum**, quod putarent id ex auro et ære componi, addita Cadmea terra; ut electrum ex auro et argento: de quo intellexit Martialis: 'Pallida sic niveo radiant electra metallo, Et niveum felix pustula vincit ebur.' Intelligit enim de illa materia composita, non de succino. Igitur ex vitio pronuntiationis nata est falsa illa de compositione auri et æris opinio. Quare et auctor Glossarii recte dixit, 'Aurochalcæ, κράματινόν,' quod putarent esse auri, et chalcæ, seu æris κράματι, et compositionem quandam. Non nego ex auro et ære præstantissimum æs fieri, ut prodiderunt Veteres de Corinthio ære, sed id ἀρσίχαλ-

Auritus^m a magnis auribus dicitur, ut sunt asinorum et leporum: alias ab audiendi facultate.

Aurum^a dictum, quia præcipue custoditur. Græce enim

NOTE

κον esse, id vero pernego. Aristotelem enim habeo auctorem, qui apud interpretem Apollonii negat ὀρείχαλκον esse in rerum natura. Hesychius: ὀρείχαλκον, τῶν εἰσὶ διαδομένων τεύχεων. οἱ δὲ πλείους πέρχων αὐτόν. ἔστι δὲ καὶ ὅλη ὁμοία χαλκῷ. Sane ὅλην ὁμοίαν χαλκῷ vulgo vocamus *Letonium*: et de eo intellexit Horatius: 'Tibia non, ut nunc, orichalco vineta.' Sed illud commentitium aurichalcum tanti fuit apud Veteres, ut, cum nusquam esset, tamen quasi esset, etiam auro excellentius haberetur. Id quod ex Plauto cognoscimus, qui aurichalcum pluris facit, quam talentum auri. Quod et non prætermittit Servius in Virgilium. *Jos. Scal.*

Aurichalcum] **Orichalcum** prius dictum, postea e verso in *au*, *aurichalcum*, ut ab 'osculor,' 'ausculor.' Et hæc aurichalci pronuntiatio effecit, ut prave omnes crederent esse ex auro et χαλκῷ ære: compositionem ex auro, ære, et cadmea terra; quale κράμα in rerum natura negat esse Aristoteles. **Orichalcum** a Græco ὄρος, et χαλκός æs, quod e montibus eruatur, vulgo vocamus *Letonium*: ὅλην ὁμοίαν χαλκῷ, materiam auro similem, vocat Hesychius. De eo intellexit Horat. in Poëtica: 'Tibia non, ut nunc, orichalco vineta, tabæque Æmula.' Orichalci mixturam sic describit Strabo lib. xiiii. 'Lapis est apud Andeira, qui ustus in ferrum transit, deinde cum quadam terra in camino excoctus Pseudargyrum seu falsum argentum stillat, cui ubi est æs additum, mixtura fit quam nonnulli orichalcum dicunt.' Sane orichalcum, quod iustar auri fulvum esset, tanti fuit apud Veteres, ut auro

etiam excellentius haberetur, ut ex Plauto videre est, qui aurichalcum pluris facit quam talentum auri; et ex Plinio, qui scribit, in usu gemmarum diu illud apud Veteres in admiratione fuisse, qui auri vica eo uterentur ad includendas gemmas. Sed postquam vere cognitum est, tum etiam et in ordinem redactum; nam Vitellius, pro auro et argento quod templis surripuerat, stannum et orichalcum supponit. Sueton. in Vitell. cap. 6. *Dac.*

^m **Auritus**] Glossarium, 'Auritus, ὀστροειδής, ὀστροειδής, δεικνύων σελήνην.' ὀστροειδής, est Flaccus, plantus, ut canes venatici. *Jos. Scal.*

Auritus] Non admittenda Festi divisio, ut *auritus* modo a magnis auribus, modo ab audiendi facultate dicatur. Nam plane est ab *auribus*. Plant. in Prolog. Asin. 'Fæce jam tu præco nunc omnem auritum populum.' Et Horat. Od. 12. lib. 1. 'Et auritas fidibus canoris Ducere quercus.' *Dac.*

^a **Aurum**] Male citatur *Hippocrates*; legendum enim *Hypsicrates*, qui a Varro et Gellio, lib. xvi. citatur, scripsitque de Romanis vocibus, quæ a vetere lingua Græca derivantur. **Aurum** vero priscum vocabulum Græcum, et ab eo Thesaurum dictum, divitiarum et divitiarum conditorium. Quod sequitur, *nonnulli quod mentes hominum avertat*, vereor ne Paulus prætermiserit quod clarius Festus exposuerat: *Nonnulli quod mentes hominum auruncet, id est avertat*. Indifferenter enim *auruncare* et *averruncare* dicebant; ut *cauneas* pro *cave ne eas*. Glossarium, 'auruncus ὁδὸς ἀποτρέπων': nam ita in veteribus codicibus non semel legi. Quin et *Aurunci*

ἀψις, custodire dicitur: unde et thesaurum. Hippocrates⁴ medicus de nomine inventoris id dictum putat, quem vocitatum ait Aurum; quidam a similitudine auroræ coloris nomen traxisse existimant; nonnulli quia mentes hominum avertat; alii a Sabinis translatam putant; quod illi ausum dicebant.

Ausculari^o dicebant antiqui pro osculari, quod est os cum ore conferre.

Ausis,^p audeas.

Ausoniam^q appellavit Auson, Ulyssis et Calypsus filius, eam primam partem Italiæ, in qua sunt urbes Beneventum et Cales: deinde paulatim tota quoque Italia, quæ Apennino finitur,^s dicta est Ausonia ab eodem duce, a quo etiam conditam fuisse Aruncam^r urbem ferunt.

//////////

4 Reponendum putant Scal. et Ursin. *Hipsicrates*.—5 Quidam conjiciunt *funditur*: mox pro *Aruncam* vett. edd. habent *Auruncam*: et ita legendum monent Scal. Dac.

NOTÆ

veteres Italiæ populi ab ea eadem mente dicti, quod est idem *ἀστυαὶ ὄρεες*, avulsi a sedibus suis, quod nempe *πλάγῃες*, et aborigines fuerint. Eodem modo dicebant *dortium* pro *diortium*. Terpillus Leucada, 'Antefacta in ignem committo, tristitia ante dortium.' Quod et lex trochaici et vetus lectio manuscripta docet. Jos. Scal.

^o *Ausculari*] Ab 'osculor.' At contra 'cauda,' 'coda,' 'aula,' 'olla,' &c. Dac.

^p *Ausis*] Audeas, et ausus sis. Id.

^q *Ausoniam*] Lege infra, *Auruncam*, ut et veteres editiones habent. Suesæ Auruncorum etiam apud Livium et alios dicitur, unde fuit Lucilius; cujus Satiræ dicuntur propterea Camenæ Suesæ ab Ausonio ad Tetradium: 'Rudes Camenæ qui Suesæ prævenis.' Ita enim legendum esse apud Ausonium, ostendimus in Lec-

tionibus nostris Ausonianis. Porro Glossarium vetus habet, 'Aurunci, *ολυφροες Ἰταλίας*.' Jos. Scal.

Ausoniam] Beneventum et Cales inter urbes Ausoniæ memorat etiam Livius. Ausonem autem Circes et Ulyssis alii, alii Calypsus et Atlantis filium dicunt. Vide Eustath. ad Dionys. Dac.

^r *Aruncam*] Lege *Auruncam*, ut in vett. libb. et eam urbem intellige quæ a Sidicinis deleta fuit cum eam Aurunci deseruissent, Suesamque confugissent, quæ ab eo postea Aurunca est appellata. Liv. lib. viii. cap. 15. 'Fama affertur Auruncos metu oppidum deseruisse, profugosque cum conjugibus ac liberis Suesam commuaisse, quæ nunc Aurunca appellata; monia antiqua eorum, urbemque a Sidicinis deletam.' Vide supra 'aurum.' Idem.

Auspicium ¹ ab ave spicienda : nam quod nos cum præpositione dicimus aspicio ; apud Veteres sine A præpositione spicio ⁶ dicebatur.

Autumnus ¹ quidam dictum existimant, quod tunc maxime augeantur hominum opes coactis agrorum fructibus.

Avunculus, ² matris meæ frater, traxit appellationem ab eo, quod æque tertius a me, ut avus est, sed non ejusdem juris, ideoque vocabuli facta deminutio est : sive avunculus appellatur, quod avi locum obtineat, et proximitate tueatur sororis filium.

Avus, ³ patris matrisque pater, dictus a Græco vocabulo, quod est apud eos πάππος, mutatis quibusdam literis. Alii volunt, quod ex ea voce appelletur, quod apud eosdem Græcos τάρτα ⁷ appellatur, significatque magnum ; cum veluti magnus pater sit avus. Alii putant avum dictum esse, quia ad duos attingat, quasi adduum ; vel quia ad patrem sit additus.

Auxiliares ⁸ dicuntur in bello socii Romanorum extera-

~~~~~

⁶ 'Legendum, apud Veteres sine præpositione, spicio : sive ut est in l. m. *specio*.' Fulv. Ursin.—⁷ Scribendum monet Scal. ἄρτα, ut apud Callimachum. Vett. libb. habent ἀγός.—⁸ Vide Notas inf.

NOTÆ

¹ *Auspicium*] Quasi avispicium ab 'ave' et 'aspicio,' ut Antiqui dicebant pro *aspicio*. Plant. Mil. Glor. III. 2. 'Flagitium est, si nihil mittetur quo supercilio spicit.' Vide 'specio.' *Auspicium* non tantum ex cantu, vel volatu, vel garritu avium, sed etiam ex victimarum extis, ex piscibus, et acuminibus, tonitru, fulgure, et aliis. *Idem*.

¹ *Autumnus*] Non est dubium dictum a Veteribus sine C ; ut 'Autor' pro 'Auctor.' Ergo Autumnus pro Auctumnus. Jos. Scal.

¹ *Autumnus*] Pro 'auctumnus,' ut 'autor' pro 'auctor.' 'Auctumnus' ab 'auctu,' quod tunc augeantur opes. 'Auctumnitas,' auctumni tempestas :

Varro. *Dec.*

² *Avunculus*] Matris frater. Per diminutionem, quasi parvus avus, quia remotior est quam patruus, qui patris frater quasi secundus pater est. *Idem*.

³ *Avus*] A Græco πάππος, qui Græcis avus. Vel ἄρτα, vel etiam ἄρτα. Sic enim infra legendum est pro τάρτα. *Idem*.

⁷ *Auxiliares*] Corruptus est in fine locus, atque ita dissimulata Festi sententia, ut vix ullum vestigium appareat. Scribendum : dicti ex Græco vocabulo αἰτή, a quo nos dicimus rerum crescentiam, *auctionem*. Quam hæc eleganter diæta ; contra, quam adversetur Festi menti vulgata lec-

rum nationum; dicti ex Græco vocabulo αἰχῆραι, quod nos dicimus rerum crescentium auctionem.

Auxilla,² olla parvula.

AXAMENTA³ dicebantur carmina salaria, quæ a Saliis sa-

NOTE

tio, nemo non videt. Quin andeo affirmare ne illud quidem rerum Festi esse. Quare expunge. *Jos. Scal.*

Auxiliaries] Et auxilla, milites, qui a sociis vel fœderatis gentibus mittebantur. Varro lib. iv. de L. L. 'Auxilium appellatur ab auctu, cum accesserant qui adjumento essent alienigenæ.' Quæ sequuntur corrupta sunt, eaque sic optime restituit Scaliger, *Ex Græco vocabulo αἰχῆρ, a quo nos dicimus rerum crescentiam, auctionem.* Ubi etiam τὸ rerum expungendum arbitratur. Neque tamen ab αἰχῆρ immediate *auxiliaria*. Sed ab 'augeo,' 'auxi,' 'auxillum,' 'auxilia,' 'auxiliaria.' 'Augeo' autem ab αἰχῆρ. *Dac.*

² *Auxilla*] Glossarium: 'Auxillæ, μικρότερα, ὡς Βάβρων.' Ab eo autem 'ollæ' dictum, ut ab 'Axilla,' 'ala.' Sic 'Axillites' pro 'Alites.' Glossarium: 'Anxillites, ἄνθρωποι, οὐκ ὄντες.' Scribendum *Axillites*. Qui error non est librarii, sed ipsius auctoris: quod apparet ex ordine literarum. *Jos. Scal.*

Auxilla] 'Aula,' 'auxilla,' ut 'palus,' 'paxillas.' Sed frustra est doctissimus Scaliger cum huc traducit locum illum Glossarii, 'auxillæ, μικρότερα, ὡς Βάβρων.' Neque enim ista convenient μικρότερα cum 'ollis.' Sane corrupte legitur in Glossario *auxilla*; rescribendum *avicellæ*; avicellas enim μικρότερα, i. parvas aves, dixit Varro, non auxillas. Locus est lib. vii. de L. L. *Dac.*

³ *Axamenta*] Glossarium: 'Axamenta, στήχοι ἐπὶ θυσιῶν Ἡρακλέους.' Ubi notandum est sacrificia, quæ Sali fa-

ciebant, non Marti, sed Herculi fieri: cum tamen Salii sint Martis sacerdotes. Quare scriptor doctissimus illius Glossarii secutus est auctores eos, quos et Virgilius, dum attribuit Sallios Herculi, non Marti. Sed et Antonius Nipho, et Octavius Herennius olim ostenderant Sallios Herculi dicatos esse. Porro *Axamenta* dicta sunt ab *Axare*: hoc est, ut ipse Festus explicat, nominare. Glossarium: 'Anaxant, ἀναμάσσειν.' Sed non magis puto *axare* proprie esse nominare, quam apud Græcos στήλασθαι, τὸ δημεύσαι, aut τὸ ἐβρίσκειν. Sed in axibus seu tabulis illa carmina describebant, item ut leges suas Græci ἐν τοῖς ἔξωσι. Quia enim legitime concepta erant illa carmina, propterea non minus ediscebantur a Saliis, quam a leguleis actiones, et formulæ juris. Itaque et Cicero ait a pueris prætextatis carmen Saliare tanquam legitimas formulas disci solitum. Sed et erant alia carmina, quæ a pueris discebantur, ut carmen Nelei de moribus, et similia. Quæ quia religiose ediscebantur, et solemniter concepta erant, nihil impedit legitima dici. Sic Terullianus disertissimus ac eruditissimus scriptor, in libro de persecutione, orationem Dominicam legitimam vocavit elegantissime: quod a nobis, et ab omnibus, qui Christo sacramento dixerunt, ut carminis lex quædam discatur. *Jos. Scal.*

Axamenta] Ab 'axis' tabula, quod in tabulis descripta. Eadem 'assamenta,' quod 'assis' dicebant præb 'axis.' Glossarium: 'assamenta, στήχοι ἐπὶ θυσιῶν Ἡρακλέους.' Unde discimus axamenta fuisse versus qui

cerdotibus componebantur⁹ in universos homines (composita). Nam in Deos singulos versus facti, nomini-
bus eorum appellabantur : ut Janvalii, Junonii, Minervii.
Axare,^b nominare.

Axe^c adglomerati, universi stantes, id est, cohortibus, aut
legionibus.

Axis, quem Græci ἀξίς dicunt, plures habet significationes.

Nam et pars cœli septemtrionalis, et stipes teres, circa
quem rota vertitur : et tabula sectilis axis appellatur.

Axitiosi^d factiosi dicebantur : cum plures una quid agerent,
facerentque. Axit autem antiquos dixisse, pro egerit,
manifestum est. Unde Axies^e mulieres, sive Dii diceban-
tur una agentes.

⁹ Pro componebantur rescribendum putat Dac. caneantur.

NOTÆ

in sacrificiis Herculis ab ejus Saliis
caneantur. Infra pro componeban-
tur rescribendum puto caneantur.
Nam falsum est ea carmina a Saliis
fuisse composita, quæ ipsi etiam ob-
scura ipso Fabio teste lib. i. cap. 6.
'Saliorum carmina vix sacerdotibus
suis satis intelligenda.' Dac.

^b Axare] Ab 'axis.' Glossarium,
'anaxant, ἀναξάντων, nominant.' Id.

^c Axe] Legè axes, vel axei. Vide
'ambaxioqui.' Infra, id est cohorti-
bus : more Græcorum pro cum cohorti-
bus, ἀβραῖς οὐλοῦσαι. Et οὐλοῦσαι tan-
tum. Idem.

^d Axitiosi] Ita apud Plautum, ci-
tante Varrone : 'Axitiosæ annonam
caram e villi concinnant viris.' Glos-
sarium : 'Axitas, ἀνδραγαθηαί.'
Legè Axites. Unde et infra Axites

mulieres legendum, non Axies. Jos.
Scal.

Axitiosi] Plaut. in Astraba : 'Axi-
tiosæ annonam caram e villi concin-
nant viris.' Ab axit, egerit, quæ usus
Pacuvius in Peribosa. 'Aut quæ
egi, ago, vel axim, averrancem.' Sed
rescribendum axitiosi et axitiosæ. Nisi
malis axitiosi dictum putare pro axi-
tiosi, ut 'axillites' pro 'alites.' 'Axiosi'
pro 'actuosi,' ab 'axis' pro 'actus,'
'fixus' pro 'fictus,' 'taxus' pro 'tac-
tus,' &c. Varro lib. vi. de L. L. 'Ut
ab una faciendo factiosæ, sic ab una
agendo actiosæ dictæ sunt.' Dac.

^e Unde Axies] Legè axites. Glossari-
um : 'axites, ἀνδραγαθηαί.' Item
'mulieres sive Dii.' Rescribe mulie-
res sive viri. Idem.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER II.

BACAR^a vas vinarium simile bacrioni.¹

Bacchanalia^b dicebantur Bacchi festa.

Bacrionem^c dicebant genus vasis longioris manubrii: hoc alii trullam appellant.

Bajulos^d dicebant Antiqui, quos nunc dicimus operarios: unde adhuc bajulari dicitur.

Balænae^e nomen a Græco descendit: hanc illi *φάλαγγα* di-

1 Vett. libb. *Baccioni* vel *Batrioni*.—2 Hic quoque vett. libb. *Baccionem* vel *Batrionem*.

NOTÆ

^a *Bacar*] Glossarium, 'Bavar, *εἶδος ἀγγείου*.' Luge, *Baccar*. Isidori Glossæ, 'Baccarium, vas aquarium.' Quod hic dicitur bacrioni vas simile, immo idem est 'bacar,' 'bacarium,' et 'baccario,' seu 'baccio.' Isidori Glossæ, 'baccario, orceoli genus.' Glossarium, 'baccario, *πορρωδίκονος*:' meretricibus aquam infundens. Recte: nam a vase, ministri etiam dicti baccariones, aquarii; nam aquarii seu aquarioli *πορρωδίκονος* a Veteribus dicebantur, ut superius annotavit Festus ipse, utitur et Tertullianus, item Apuleius, et alii. *Joa. Scal.*

^b *Bacchanalia*] Per auctumnus de nocte celebrata, quibus viri nudi cum

mulieribus itidem nudis, omnes pariter omnia membra pampinis et racemis impediti, huc et illuc varia gestulatione discurrerent in conditum carmen Baccho cantabant, donec ebrii omnes procumberent. *Dac.*

^c *Bacrionem*] Bacrio tamen et trulla eo differunt, quod ille, vas aquarium, hæc vero vinarium. Horat. Sat. lib. II. 'Qui Velentanum festis portare diebus Campana solitus trulla, vappamque profestis.' *Idem.*

^d *Bajulos*] A bajulando, id est, ferendo: quo usus Plautus, Asinar. 'Ego bajulabo, tu, ut decet dominum, ante me ito inanis.' *Idem.*

^e *Balæna*] In fine corruptus locus:

cunt antiqua consuetudine, qua *πύρρον* burrum, *πύξον* buxum dicebant. Balænam belluam marinam, ipsam dicunt esse pistricem, ipsam esse cetum.

Balatrones,¹ et bateas bullas luti ex itineribus: aut quod de calciamentorum soleis eraditur, appellabant.

Barathrum² Græci appellant locum præcipitem, unde emergi non possit: dictum ab eo, quod est *βαθύς*.³

3 ¹ Fortasse scripsit *βαπὺς*, non *βαθύς*. Jos. Scal.

NOTE

legendum suspicarer; *Balanam*, belluam marinam, ipsam dicunt esse, id est, Cetum. Sane *Pistricem* ineptissime hic legitur pro *Pristim*. Quadrigarius: 'Quinque Pristes: navigium ea forma a maribus bellua dictum est.' Virgilius: 'Frons hominem præfert, in pristim desinit alvus.' Masculinum est *πρίστῃς*. Sed Romani et declinationem et genus mutarunt. Jos. Scal.

Balanæ] In fine corruptus locus. Legendum suspicarer, *balanam*, belluam marinam, ipsam dicunt esse, id est, cetum. Sane *pistricem* ineptissime hic legitur pro *pristim*. Jos. Scaliger. Errat vir doctissimus, ex veteribus enim constat dici *pistricem*, *pistrim*, et *pristim*. Dac.

¹ *Balatrones*] A bullis, sive ballis, balatrones. Vel a *βάλλω*, jacere, quæcumque de coriis resecantur et jaciuntur. Unde balatrones homines nihili, &c. Quanquam verisimilius est balatrones convicium fuisse in eos quos abominabantur, et barathrones potius dictos tanquam dignos qui in barathrum Atheniensium more dejecterentur. Sed hæc omnia vere nugæ sunt. *Balatro* vox est adhuc omnibus ignota, et in qua exponenda æque falluntur cum veteres tum recentes; est enim more Græcum *balatro*, et a balceis tractum. Ut a *καλέω*, *καλέσω*, *καλιστῶ*, sic a, *βάλλω*,

βαλῶ, *βαλίσσω*, *βαλῶ*, *βαλίσσω*, *βαλῶ*, *βαλίσσω*, *βαλῶ*, *βαλίσσω*, *balastro*, *balatro*, et *balastrum*. Glossæ Isidori: 'ballastrum, balineum.' Erat igitur *balatro* aquariolus, qui in domo lenonia meretricibus lavantibus ministrabat in aqua aggerunda, *βαλλὰς* indidem dictus et *βαλλῶ*. Et quia homines sordidi et viles huic ministerio operas suas locabant, inde factum ut homines quilibet impuri et nequam balatrones dicerentur. Possit etiam et alia ratio hujus nominis inveniri, et fortasse verior, ex eadem tamen origine; nam *βάλλω* et *βαλίσσω* absolute dixerunt veteres Græci pro *ὀρχεῖσθαι*, saltare. At a *βάλλω* Latini fecere *ballare*. Glossæ Græco-Lat. '*βαλίσσω*, ballo.' Unde nostrum *bal*, *balet*. A 'ballare,' 'ballator,' saltator, per transpositionem 'balatro.' Quare apertum est cur cum mimis balatrones conjungat Horatius: 'Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne.' Et cur etiam *balatrones* dicti fuerint homines, non quisquiliæ. *Idem*.

² *Barathrum*] Locus Athenis in immensam altitudinem depressus, in quem malefici præcipitabantur, ut Spartæ in *Caiadam*. Sic dictus a *βαθύς* profundus, vel, ut legit Scaliger, a *βαπὺς*, gravis, molestus. Sed durum utrumque. Quare potius Martinium sequor, qui docet easse a Chaldaico *ber*, puteus, et *ahar*, lacus. Nam et

Barbari^h dicebantur antiquitus omnes gentes exceptis Græcis: unde Plautus Nævium, poëtam Latinum, barbarum dixit: et de se cum transferret fabulam ex Græco dixit.

Marcus Attiusⁱ vertit barbare: fortasse et hinc noster Apostolus^j Græcis ac barbaris se debitorem esse fatetur.⁴

Barbaricum^k appellatur clamor exercitus: videlicet quod eo genere barbari utantur.

Bardus^l stultus a tarditate ingenii appellatur. Cæcilius: Nimis audacem, nimisque bardum barbarum. Trahitur autem a Græco, quod illi *βάρδης* dicunt. Bardus Gallice cantor^m appellatur, qui virorum fortium laudes canit, a gente Bardorum, de quibus Lucanus: Plurima securi fudistis carmina Bardi.

⁴ Fortasse, &c. . . fatetur rejicienda esse censet Scal. licet in omnibus libris reperta sint.

NOTÆ

beralthrum, et *berethrum* dicebant. *Dac.*

^h *Barbari*] Plaut. in *Milite*: 'Nam os columnatum poëtae inaudivi esse barbaro, Quoi vivi custodes semper totis horis accubant:' idem in *Asinaria*: 'Marcus vortit barbare.' Locum Apostoli ex epist. ad Rom. i. nemo credat Festi fuisse, sed Pauli, qui epitomen confecit. *Ant. Aug.*

Barbari] Locus Plauti est in *Mil. Glor.* ii. 2. 'Nam os columnatum poëtae esse inaudivi barbaro.' *Dac.*

ⁱ *M. Attius*] Lege tantum *Marcus*. Ut in ora scriptum fuerat. Locus est in *Prolog. Asin.* 'Demophilus scripsit, Marcus vortit barbare.' *Idem.*

^j *Noster Apostolus*] Ista a Paulo, non a Festo sunt. Intelligit autem D. Paulum qui epist. i. ad Rom. vers. 14. scribit, 'Græcis et barbaris, sapientibus et insipientibus, debitor sum.' Sed non Græci tantum barbaros vocabant exteros, Romani etiam omnes præter Italos sic vocabant, et quicquid alienum erat imperio Roma-

no *Barbariam* et *Barbaricum*. Sic et *Ægyptii* omnes eos qui ipsorum lingua non uterentur. *Idem.*

^k *Barbaricum*] Hunc clamorem barritum etiam vocant. *Veget.* lib. iii. 'Clamor, quem barritum vocant, non prius debet exaudiri quam acies utraque se junxerit.' *Idem.*

^l *Bardus*] *Βραδὺς*, *βαρδὺς*, *bardus*, tardus, cui contrarium *ἄκρως* velox. In versu Cæcilli, nimi' audacem, &c. *Idem.*

Bardus] *Lucan.* lib. i. qui cum alio loco non referatur a Festo, suspectum hunc facit. *Ant. Aug.*

^m *Bardus Gallice cantor*] Vide *Strabonem* lib. iv. et *Ammian. Marcell.* lib. xv. Bardi fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyrae modulis cantitarunt. Est autem vox Gallica, bodieque, ut recte observavit doctissimus Voss. Britannis *Bard* dicitur qui versibus pangit facta illustria. Et vetus Celtarum lingua eadem fuit quæ Britannica. *Dac.*

Barium ^a urbem Italiae appellaverunt conditores ejus expulsi ex insula Bara, quæ non longe est a Brundisio.⁵

Barrire ^o elephanti dicuntur: sicut oves dicimus balare, utique a sono vocis.⁶

Basilica ^p ἀπὸ τοῦ βασιλέως, hoc est, rege, dicta.

Basilicum, regale.

Basiliscus ⁱ appellatur genus serpentis: vel quod in capite habeat album instar diadematis, vel quod reliqua ^r serpentum genera vim ejus fugiant.

Batus, ^s genus herbæ.

BELLARIUM et bellaria ^t res aptas bellis appellabant.

5 Ed. Scal. *Brundisio*.—6 Eadem ed. a sono ipso vocis.

NOTÆ

^a *Barium*] In Apulia distans a Brundisio 700. stad. Piscosum vocat Horat. Sat. 5. lib. 1. 'Postera tempestas melior, via pejor ad usque Barimonia Piscosi.' Insulam Baram, de qua hic Festus, Pharon esse existimavit Ortelius. Ea hodie S. Andrea, nisi fallunt tabulæ. *Idem*.

^o *Barrire*] Glossarium, 'barrit, ρρ[ι]ς, ἑλάφας βοῶ.' Jos. Scal.

^p *Basilica*] Regum palatia, templa etiam, et alia quælibet loca ampla et magnifice exstructa, ut ea quibus forum Rom. ornatum erat, ut Basilicæ, Julia, Trajana, Portia, Sempronia, &c. *Dac*.

ⁱ *Basiliscus*] Plin. lib. viii. cap. 21. 'Eadem et basilisci serpentis eat vis. Cyrenaica hunc generat provincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate, insignem. Sibilu omnes fugat serpentes.' Vide Solin. cap. 20. 'Alba quasi mitrula lineatus caput.' *Idem*.

^r *Vel quod reliqua*] Festum sequitur Isidor. in origin. lib. 11. 'Basiliscus Græce, Latine interpretatur regulus, eo quod rex serpentium,

adeo ut eum videntes fugiant, quia olfactu suo eos necat.' *Idem*.

^s *Batus*] Glossarium: 'Batis, ἄβος ἀκρότης βότρυς. Batum, πρῶτον.' Isidori Glossæ: 'Batis, genus oleris.' Jos. Scal.

^t *Batus*] Rubus, Græcis βῆτος. Theocrit. Idyl. 1. Νῦν γὰρ μὲν ποπόρρε βῆτοι, ποπόρρε δ' ἄκρωται. 'Nunc violas quidem feratis bati, feratis et spinæ.' *Dac*.

^t *Bellaria*] Puto legendum: *Bellarium, et bellaria, res bellas appellabant*. Sane Latini *Bellariorum* nomine accipiunt, quæ Græci ἐπαῖα vocant, hoc est, cupedias. Nam ἐπαῖος bellus, et pulcher. Unde et pulchralia eadem dixit Cato in ea, quam habuit de fundo oleario: 'Pulchralibus, atque cupediis:' et res bellas pro cupediis. Terentius in Adelphis: 'atque unum quidque quod erit bellissimum Carpam.' *Friendises*, Galli. Græci etiam τραγήματα. Neque solum esculenta, sed et poculentorum delitias. Nam et 'Liberi bellaria' dicebant. Jos. Scal.

Bellarium et bellaria res aptas bellis] Legebat Scaliger, *bellarium et bellaria*

Bellicrepam saltationem * dicebant, quando cum armis saltabant: quod a Romulo institutum est: ne simile pateretur, quod fecerat ipse, cum a ludis Sabinorum virgines rapuit.

Bellitudinem sicut magnitudinem Verrius⁷ dixit.

Bellona * dicebatur Dea bellorum: ante cujus templum erat columella,⁷ quæ bellica vocabatur, supra quam hastam * jaciebant, cum bellum indicebatur.

7 Vett. edd. *Varns*.

NOTE

res bellas appellabant. Perperam: legendum enim quod et viris doctissimis placuit *res aptas epulis appel.* Latini bellariorum nomine accipiunt quæ Græci *ἐπαία* vocant, hoc est, cupedias, ut optime Scal. nam *ἐπαίος* bellus et pulcher. Unde et pulchralia eadem dixit Cato in ea quam habuit de fundo oleario: 'pulchralibus atque cupediis.' Et res bellas pro cupediis Terent. in *Adelphis*: 'Atque unumquemque quod erit bellissimum carpam.' Galli vocant *friandises*. Græci *τραγῆματα*: unde Gallicam vocabulum *dragées*. Neque solum esculenta bellaria, sed et poculentorum delicias: nam et 'liberi bellaria' dicebant. *Dac.*

* *Bellicrepam saltationem*] Gloss. *Isidori*, 'Bellicrepa quoddam genus ludorum cum armatis.' *Loze*, *bellicrepa saltatio*. Ea Græcis *ἀνέλιος ἔργον*. A Romulo institutam dicit *Festus*, sed ante Romulum eam *Curetes* exercuerant. *Callimach.* et alii. Vide 'Salios.' Hæc eadem fuit quæ *Cretensium pyrrhica*, nisi quod ista gravior. *Idem.*

* *Bellona*] Hujus rei penitus ignorata ratio extat apud vetustissimum interpretem *Virgillii*, qui est penes *Danielem nostrum*. 'Post tertium,' inquit, 'et tricesimum diem, quam res repetissent ab hostibus, *Feciales*

hastam mittebant. Denique cum *Pyrrii* temporibus adversam transmarinam hostem bellum *Romani* gesturi essent, nec invaderent locum, ubi hanc solennitatem per *Feciales* indicendi belli celebrarent, dederunt operam, ut unus de *Pyrrii* militibus caperetur, quem fecerant in *Circo Flaminio* locum capere, ut quasi in hostili loco jns belli indicendi impleverent. Denique in eo loco ante ædem *Bellonnæ* consecrata est columna.' *Varro* in *Caleno* ita ait: 'Duces, cum primum hostilem agrum introirent, omnis causa prius hastam in eum agrum mittebant, ut castris locum caperent.' *Jos. Scal.*

Bellona] *Glossarium*, 'Bellona, *Ἐρως*, *Ἐρωδης*, ἢ δὲ πολεμική. *Enuo*, *Eriunys*, Dea bellorum.' *Dac.*

* *Columella*] Parva columnula: nam Antiqui scribebant *columa*, unde recte *columella*. *Quintil.* lib. 1. cap. 8. 'Et *columa* exenta * litera et consonales geminata * litera *Coss.* legimus.' *Idem.*

* *Supra quam hastam*] *Servius* ad illud lib. 12. *Æneid.* 'Et jaculum intorquens emittit in auras, Principium pugnae:' docet, cum bellum indicere vellent *Romani*, *Feciales* hastam ferratam, aut sanguineam præsentam ad fines eorum misisse, post tertium et tricesimum diem quam res

Bellule,^a apud Plautum, deminutivum adverbium est a bene, quod facit belle, et bellule.

Bellum^b a belluis dicitur: quia belluarum sit perniciose dissenso.

Bellutus,^c bestię similis.

Beneficiarii^d dicebantur milites, qui vacabant muneris beneficio: e contrario munifices vocabantur, qui non vacabant; sed munus reipublicę faciebant.

Beneventum^e colonia cum deduceretur, appellari cœptum

NOTÆ

repetisset pater patratus. 'Sed cum Pyrrhi temporibus adversus transmarinum hostem bellum Romani gesturi essent, nec invenirent locum, ubi hanc solemnitatem per Feciales indicendi belli celebrarent, dederunt operam, ut unus de Pyrrhi militibus caperetur, quem fecerant in Circo Flaminio locum capere, ut quasi in hostili loco jus belli indicendi implerent. Denique in eo loco ante Ædem Bellonę consecrata est columna. Varro in Caleno ita ait: Duces cum primum hostilem agrum introirent, ominis causa prius hastam in eum agrum mittebant, ut castris locum caperent.' Unde discimus non in omnibus bellis hastam super eam columnam jecisse Romanos, sed tantum cum deerat vere hostilis locus. Atque hunc morem procul dubio nobis apertius Festus explicaverat, nisi verba ejus nobis mutilator barbarus invidisset. Porro Pnb. Victor in descriptione urbis, in regione 9. 'Ædes Bellonę versus portam Carmentalem. Ante hanc ædem columna index belli inferendi.' *Idem.*

^a *Bellule*] A bene, benule, belle, bellule. *Idem.*

^b *Bellum*] A belluis, ut vult Festus. Sed bellus potius a bello. Prius dicebatur *duellum*, inde *bellum*. Quintilian. lib. 1. cap. 5. 'Sed B quoque in locum aliarum dedimus aliquando,

unde *Burrhus* et *Bruges* et *Balana*. Nec non eadem fecit ex *duello*, *bellum*. Unde *Duellios* quidam dicere *Bellios* ausi.' *Idem.*

^c *Bellutus*] Malim *belluatus*, ut belluata tapetia, quę belluas referunt; sed legendum *belluus*. Glossę Isidori: 'belluus, moribus belluarum.' *Idem.*

^d *Beneficiarii*] Emendabat Salmasius, qui *muneribus vacabant beneficio*. Sed quia per beneficium imperatorum vacabant muneribus, legendum est: potius, qui *vacabant munere ducis beneficio*. Illa *munere ducis*, oblitterata syllaba *du*, *Munerecia*, in *muneris* postea corrupta. Beneficiarii iidem, inde et immunes dicti. Ut contra *munifices* qui munus obibant, ut fossas, vallum struerent, excubias et stationes obirent, atque id genus. *Idem.*

^e *Beneventum*] Vide Segesta. Liv. lib. ix. Plin. lib. iii. cap. 11. Steph. de Urbibus. *Ant. Aug.*

Beneventum] Omnibus nota est causa nominis in Benevento mutandi: nemo tamen vere antiquam appellationem reddidit. Nam de Malœtio nugę. Sed Veteres prius sine dubio dixerunt *Malœstra*, ut *Arœstra*, *Sipuntum*, *Orœstra*, *Opuntum*. Sic ergo Malœnta, Maluntum, et Maluentum, ut Auruncum et Averruncum. Prius siquidem dixerunt, *Sipuentum*, *Opuentum*, *Maluentum*. Sic *Tœpœstra*, *Hydruntum*: quanquam et ipsum

est melioris ominis causa: namque eam urbem antea Græci incolentes *μαλοίτιον*⁸ appellarunt.

Benignus⁹ proprie dicitur is, qui bonis et dignis largitur: est autem compositum ex bono et gignendo.

Benna¹⁰ lingua Gallica genus vehiculi appellatur: unde vocantur conbennones in eadem benna sedentes.

Bes¹¹ appellatum est, quod bis triens sit, quamvis dura compositio fiat¹² bessis ex triente: bessis unciae octo sunt, trientis¹³ quatuor.

*****

8 Alii *μαλεβερτόν*.—9 'Videtur scribendum, *compositio sit*, deletis verbis: *bessis ex triente*: quæ videntur adjecta.' Fulv. Ursin.—10 Ed. Scal. *triens*.

NOTÆ

dixerunt *ὀπρῶντα*, ab *ὀπρός*, ut est apud Stephanum. Sed sic semper ex *ὀπρός* contractum. Quod proprium est Dorum idiomatis, a quibus Tarentini, et magna pars Græciæ. Sic enim et *τιμῶντα* et *αγλῶντα*, pro *αγλῆντα*, *τιμῆντα*. Jos. Scal.

[*Beneventum*] Pelignorum in Samnitibus oppidum. Putat Scaliger Veteres prius dixisse *Μαλόντα*, ut *Ξηρόντα* Sipuntum, *Ὀπόντα*, Opuntum; sic ergo *Μαλόντα*, Maluntum, et Maluentum, prius siquidem dixerant Sipuntum, Opuntum, Maluentum. Unde Malebentum, quod in Beneventum postea ominis causa mutatum est. Nam ridiculum est τὸ *μαλοίτιον* de quo hic Festus: sed fortasse scripserat *μαλόντον*. *Μαλόντος* a *μάλεις*, quæ *Eolica* vox est ἀπὸ τῶν *μάλων*, hoc est, *μήλων*, ab ovibus. Apuliam enim ovibus et lana nobilem esse, quæ Appula dicebatur, satis notum est. Hinc *Μαλόντος* urbs illa quam ibi condidit Diomedes, δ *Μαλόντος*, τοῦ *Μαλόντος*. *Ætoli* vero more suo δ *Μαλόντος*, τοῦ *Μαλόντος*. Nam ex genitivo casu aliorum suum nominandi faciebant, ut δ *μάκρυτος*, τοῦ *μακρότου*, δ *μάκαρος*, τοῦ *μακάρου*. Salm. in Solin.

⁹ *Benignus*] Ridicule Festus. *Be- Delph. et Var. Clus.*

ignus a *bonus*, ut dicebant pro *bonus*. Ut Apello, Apollo. *Benus*, *benignus*, ut *malus*, *malignus*. *Benignus*, *liberalis*, et *largus*; *malignus*, *illiberalis* et *parcus*. *Dac.*

¹⁰ *Benna*] De hoc alibi. Glossarium: 'Benarius, *ἐκπάρχης*.' Jos. Scal.

[*Benna*] Vox Belgica, *benne*, quæ corbem significat et vehiculum vimineum quadratum duabus rotis volubile. Quin et apud eos hodie genus carri itemque apud Helvetios *cindene* vocatur. A *benna*, *conbennones*. Et in Lexico Latino-Græco, *conbennit*, *συνβασιτάριον*. *Dac.*

¹¹ *Bes*] Inepta Etymologia, et morosa. Prius *Bes* dicebatur, ut *dnominus*, *bonus*; *duellus*, *bellus*. Auctor Varro. As ita in partes suas secatur, vel tribuitur, ut ab uncia ad octo fiat partium incrementum; ab octo ad duodecim fiat diminutio. Cum ergo ad octo perventum est, tunc de asse deminuum in ratione partium ineunda. Non enim, ut ante, quadrans, triens, semis dicitur, quæ unciarum adjectione incrementum capiunt: sed deest uncia, deest sextans, deest quadrans: id est, denarius, sextans, dodrans. Ergo ab octo de asse

Pomp. Fest.

H

BIBLIOTHECÆ, et apud Græcos et apud Latinos, tam librorum magnus per se numerus, quam locus ipse, in quo libri collocati sunt, appellantur.

Bidental¹ dicebant quoddam templum, quod in eo bidenti-

NOTE

deminitur, unde des, dessis, dictus primum a Veteribus; et hæc est vera etymol. ratio. Varro in enumeratione assis partium, postquam ad septuncem pervenit: 'Reliqua,' inquit, 'obscuriora, quod a deminutione: et ea, quæ deminuntur, ita sunt ut extremas syllabas habeant.' Sed Festus eandem ponit etymologiam in besse, quam Græci ἐν διμοίρῳ. Nam et διμοίρον dictum, quod duas portiones, hoc est, duos trientes habet. Sed Græci in assis distributione, quam posterioribus temporibus οὐγκισμὸν vocarunt, aliam rationem sequuntur: ita enim numerant, ut post trientem adjiciant tantum unciam: ut triens uncia, hoc est, quincunx: semis uncia, hoc est, septunx: deinde jam altero triente facto, quem μοῖρον vocant, διμοίρον dicunt. Ita autem numerabant ultimis temporibus: δωδέκατον ἔκτον τέταρτον τρίτον τρίτον δωδέκατον ἡμισὺν ἡμισὺν δωδέκατον διμοίρον διμοίρον δωδέκατον διμοίρον ἔκτον διμοίρον τέταρτον λίτρα. Tria enim tantum hic variant. Primus triens, qui simplici accessione unciarum progreditur. Alter triens compositus vel ex se et uncia, vel ex semisse et uncia. Tertius triens, qui ex se et augmento unciarum compositus est. Et iterum repetit ordinem primi trientis, uncia, sextans, quadrans. Nam se composit cum illis besuncia, besextans, besquadrans. Ut non dubitari possit, quare διμοίρον Græci vocarint: cum possent aliter facere, et a tribus quadrantibus dodrantem potius, quam a duobus trientibus bessem. Jos. Scal.

¹ *Bidental*] Apage sis illa verba,

quoddam templum. Nunquam enim doctissimus Festus ea scripsit. Verba sunt barbari mutilatoris. Festus ita scripsit: *Bidental dicebant, quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur.* Quis enim nescit Bidental omnem locum esse, qui de cælo tactus est? Tantum abest, ut templum duntaxat dici debeat. Glossarii auctor recte exposuit: '*Bidental, τόπος κεραυνώλης.*' Quin Persius ipsum hominem κεραυνώληγα *bidental* vocat: 'Triste jaces lucia, evitandumque bidental.' Artemidorus libro II. δ κεραυνὸς τὰ ἄσχημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνδρυσμένους βαμβοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινόμενας θυρίδας. De Bidentibus alibi diximus in Conjectaneis. Glossarium: '*Bidentis, διετὴς δὲς, ἄροισα πρόβατα.*' lege, διδόοντα πρόβατα. *Bidentes, ἐπὶ τῶν προβάτων, διὰ τὸ διδόοντα εἶναι.* Græci bidental vocant ἐπαλώσιον. Glossæ Græcorum, ἐπαλώσια, τὰ κατασκηφθέντα χωρία. Nam σκηπτὸς fulgur. Porro de Bidentibus abunde diximus in Conjectaneis. Bidentes sunt, quas μετὰσσας Homerus vocat: quæ neque agnæ sunt, quia illæ nondum dentes ediderunt, neque adasæ, quia jam ejecerunt: a quo λειπογνέμονας oves vetulas vocant Græci. Jos. Scal.

Bidental] 'Locus sacro percussus fulmine, qui bidente ab aruspiciibus consecratur, quem calcare nefas est.' Vetus interpres Persii: '*Bidental a bidente, quod bidentibus ovibus expiabatur.*' Scaliger hæc duo verba, *quoddam templum*, quasi barbari mutilatoris respuit, quod *bidental* dicere tur quivis locus de cælo tactus. Sed frustra est Scaliger. Nam cum a bi-

bus hostiis sacrificaretur. Bidentes autem sunt oves¹¹ duos dentes longiores ceteris habentes.

Bigenera^k dicuntur animalia ex diverso genere nata: ut leopardus ex leone et panthera; cicur sus¹² ex apro et scropha domestica; mulus ex equa et asino.

Bignæ^l geminæ dicuntur, quia bis una die natæ sunt.¹³

Bilbit^m factum est a similitudine sonitus, qui fit in vase.

Nævius, Bilbit amphora, inquit.

Bilinguesⁿ Brutates Ennius dixit, quod Brutii et Osce et Græce loqui soliti sint: sunt autem Italiæ populi vicini Lucanis.

11 Quidam libri *hostia*.—12 Alii *hibris*.—13 Rescribendum monet Dac. quia *binæ una die natæ sunt*.

NOTE

dente *bidental* dictum constet, constat etiam non prius dictum quam a bidente fuerit expiatum et consecratum. Ergo templum quoddam jure dicitur, id est, locus religionis causa muro, palis, fune, aut simili re, clausus septusque. Et re vera ut in libris fulguralibus Tagetis et aliorum Etruscorum continetur, Aruspex pura veste indutus bidente locum expiabat, expiatum consecrabat, consecratum sepiabat, quia calcari nefas erat. Et hic Festus egit de prima origine vocis *bidental*: postea vero fieri potuit ut *bidental* diceretur quivis locus fulmine tactus, qui bidente non fuerit expiatum; nam et Persius hominem etiam *bidental* vocavit. Sed non ideo verba Festi sic temere mutilare debuit vir doctissimus. Dac.

^k *Bigenera*] Docti viri putant aliquid mutandum in *cicur sus*. Quod quare sibi persuadeant, non video. Jos. Scal.

^l *Bignæ*] *Bignus*, pro *Bigenus*, eodem modo dictum quo *Privignus*, pro *prigenus*. Nam *Pri* pro *Præ* dicebant, ut *Pridie*. *Idem*.

Bignæ] *Bignus* pro *bigenus*. Infra, quia *bis una die natæ sunt*. Rescri-

bendum, quia *binæ una die natæ sunt*. Dac.

^m *Bilbit*] Glossarium: 'Billbit, *ἐπισκιασµὸς φωγῆς*.' 'Bilbit, *βομβίξυ*.' Jos. Scal.

Bilbit] Vox ad imitationem strepitus quem edit aqua vel vinum, cum per angustum phialæ collum funditur. Glossarium: 'bilbit, *ἐπισκιασµὸς φωγῆς*.' Imitatio vocis. Bilbere Græci dicunt *βομβάλλειν* et *βομβόξεν*. Gloss. 'Bilbit, *βομβίξυ*.' Inde 'bombylium.' Dac.

ⁿ *Bilingues*] Lego *Brutiates*, non *Brutates*. *Bperidra*. Apud Porphyriionem tamen veterem Horatii interpretem legitur *Brutaces*, in eum locum, 'Canusini more bilinguis.' 'Bilinguis,' inquit, 'dicitur, quoniam utraque lingua Canusini usi sunt, sicut per omnem illam tractum Italiæ, quem ex majori parte Græci incoluerunt. Ex quo magna Græcia nomen accepit. Ideo ergo et Ennius et Lucilius Brutaces Bilingues dixerunt.' Ita enim ex veteri Codice emendandus ille Porphyriionis locus. In quo vides eadem quæ hic scribit Festus. Jos. Scal.

Bilingues] *Brutates* legitur apud

Billis apud Afros appellatur semen humanum humi profusum.

Binomius,¹⁴ cui geminum est nomen, ut Numa Pompilius, Tullus Hostilius.

Biseta porca dicitur, cujus a service setæ bifariam dividuntur, cum jam esse incipit major sex mensium.

Bitienses dicuntur, qui peregrinantur assidue.

BLANDICELLA verba blanda per diminutionem sunt dicta.

Blaterare est stulte et percupide loqui; quod a Græco βλάξ originem ducit, sed et camelos, cum voces edunt, blaterare dicimus.

Blennos stultos esse Plautus indicat, qui ait: Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones.

*****

14 Legendum monet Scaliger, *Binominis*.

NOTÆ

Eanum lib. viii. Sat. 'Brutates . . . . . bilingues.' Brutates autem lidem qui Bruttii in inferiori parte Italix qua Siciliæ contigua est, a Lucanis orti, et ab iis etiam dicti Bruttii, quod ab eis defecissent. Lucani enim Bruttios vocabant apostatas et fugitivos. Strab. lib. vi. et Diodor. Sicul. lib. xvi. Hinc Glossarium, 'Bruttiani, οἱ τὰς δουλικὰς τὰς χροιστοῦντες.' Servilia officia debentes. Vide 'Bruttiani.' *Dac.*

° *Binomius*] Legit Scaliger. *Binominis*, ut 'cognominis.' Sed et *Binomius* rectum erit e Græco διώνυμος. Glossæ 'Binomius, διώνυμος.' Leg. διώνυμος. *Idem.*

° *Biseta*] Bisennum vocat Glossarium: 'Bisænnus, χοῖρος ἐξαμηνιαῖος.' et tamen non video, quomodo Bisænnus, vel Bisenus sit ἐξαμηνιαῖος. Idem est apud eundem auctorem, 'Bibiles, διμαλλοι.' et, 'Bicerres, διμαλλοι, διπροσοι.' Vide ipsum Festum in 'Disulcus.' *Jos. Scal.*

Biseta] A bis et seta quod ex utraque parte setas habeat. Quod tum

incipit cum sex menses nata est. Unde eleganter Glossarium 'Bissestus, χοῖρος ἐξαμηνιαῖος.' Porcus sex menses natus. *Dac.*

° *Bitienses*] A Bitiendo: de quo in Conjectaneis. Dicebatur idem et 'Bætere,' seu 'Betere,' et 'Bitire.' Glossarium: 'Bæsis, προσώδης.' *Legge, Batia. Jos. Scal.*

Bitienses] A verbo bito pro beto, id est, eo. Varro. 'Mulierem foras betere iussit.' A bito igitur bitio, unde bitiensis, qui peregrinatur assidue. *Dac.*

° *Blaterare*] βλάξ. Glossarium, 'Blax, εὐήθης.' Legendum *Blax. Jos. Scal.*

Blaterare] Stulte loqui et inaniter. Plaut. Aulul. 'Ubi tu es quæ blaterasti jam vicinis omnibus.' *Blatero*, a blatio, quo usus est Plaut. in Amphit. 'Qui, malum! intelligere quisquam potis est, ita nugas blatis!' *Blatio* a βλάξ piscis nihili. Unde per Metaphoram blax, fatuus, stultus. Gloss. 'Blax, εὐήθης.' *Dac.*

° *Blennos*] Proprie quos vulgo di-

Blitum¹ genus oleris a saporis stupore appellatum esse ex Græco putatur, quod ab his βλάξ dicatur stupidus.

Boa¹⁵ serpens est aquatilis; quem Græci ὄβρον vocant: a qua icti obturgescunt: crurum quoque tumor viæ labore collectus boa appellatur.

Boare,² id est, clamare, a Græco descendit βοάω,

15 Alii libb. *Bova*.

NOTÆ

cimus morveux. Nam βλήνα est μύξα, morve. Locus Planti est in Bacchid. v. 1. *Idem*.

¹ *Blitum*] Plant. Pseud. III. 2. 'Ap-
ponunt rumicem, brassicam, betam,
blitum.' Inde fatui *blitei*. Plant. Tru-
cul. IV. 4. 'Blitea et lutea est mere-
trix, nisi quæ sapit in vino ad rem
suam.' *Blitum* autem non a βλάξ sed
a βλίτον. Hesych. βλίτον, λαχάνου
εἶδος. 'Genus oleris.' Schol. Aristoph.
βλίτον μάρην εἶναι δοκεῖ λαχάνον, 'bli-
tum videtur esse olus insipidum.' Et
forte βλίτον a βλατὸν abjiciendum.
Idem.

² *Boa*] Crurum tumor. Lucilius:
'Inguen ne existat, papulæ, tama,
ne boa noxat.' Glossarium: 'Bor, ὁ
τοῦς πόδας φλεγµαίνων.' Puto *Boa*.
Nam et a morbo ægrotans ipse dici
potuit, ut Carcer, qui in carcere est,
et Ergastulus, qui in ergastulo. Lu-
cilii: 'Non ergastulus unus, et
alius judicem Opposuit.' *Idem*: 'ut
nemo sententiam libere, quasi ergas-
tulus, possit dicere.' Sic servus *Noxa*
dicebatur, qui noxam fecerat. Unde
'dedere noxam' dicebant Veteres.
Est etiam *Boa*, morbus boum Aucto-
ribus rei rusticæ. Glossario quoque
'*Bova*, νόσος βοῶν.' Sive *Boam*, sive
Boeam scribas, nihil interest. *Joa*.
Scal.

Boa] Vel *Bova*, nihil enim interest,
sic dicta quod bubulo lacte nutriatur,
ait Plin. lib. VIII. cap. 14. 'Faciunt
his fidem in Italia appellatæ boæ in

tantam amplitudinem exeuntes, ut D.
Claudio principe occisæ in Vaticano
solidus in alvo spectatus sit infans.
Aluntur primo bubuli lactis succo
unde nomen traxere.' Mihi magis
placet a magnitudine *boas* vel *doas*
dictas. Inde crurum tumor *boa*. Lu-
cil. 'Inguen ne existat, papulæ, ta-
ma, ne boa noxat.' Inde etiam *boa*
dictus qui hoc vitio laborat. Glos-
sarium: 'Bor, ὁ τοῦς πόδας φλεγµαίνων.'
Lege, ut optime Scaliger, *boa*. Et
etiam *boa*, morbus boum auctoribus
rei rusticæ, Glossario quoque '*boa*,
νόσος βοῶν.' Salmassius vero *boam* ser-
pentem dictum putat a Græco δόης,
quod idem est ac δότης. *Æoles* Boe-
otii dicebant βότης, inde *boa*, ut φόνος,
πόρα: δότης et δότης idem est quod κο-
λυβητής. Hesychius, δότης, κολυμ-
βητής, δότης. Dicebatur et δότης pro
eodem, sic ἀμμοδότης et ἀμμοδότης,
idem, alterum genus serpentis: qui
Græce sciunt norunt me verum loqui.
Natrixem eandem cum *boa* faciunt
Glossæ: 'Natrix, *boa*, ἔχιος εἶδος.'
Ita scribendum. *Boa* vero pro tu-
more, qui ex labore viæ in cruribus
colligitur, aliam habet originem, sed
æque Græcam, δόη est κακοπάθεια, πό-
νος, ταλαιπωρία, *Æolice* βόη, Latine
boa. Sic δερτὸν, βερτὸν, verber: δελφός,
βέλφον, vulva. κλάδα, κλάβα, clava.
Idem et βόπηον dicebant qui aliis
δότης. *Dac.*

² *Boare*] Resonare, clamare. Plant.
'Boat cælum fremitu virum:' et En-

Boarium forum Romæ dicebatur; quod ibi venderentur boves.

Bocas⁷ genus piscis: a boando, id est, vocem emittendo appellatur.

Boiæ,⁸ id est, genus vinculorum, tam ligneæ, quam ferreæ dicuntur.

Boicus ager⁹ dicitur, qui fuit Boiorum Gallorum: is autem est in Gallia citra Alpes, quæ togata dicitur, in qua¹⁰ sunt Mediolanenses.

Bombitatio¹¹ b est sonus apum, ab ipso sonitu dictus; sicut mugitus boum, hinnitus equorum.

Bona,^c id est, substantia rerum, dicta sunt quæ digna sint bonis.

Botulus^d genus farciminis propter connexionem a bolis sic appellatur.

~~~~~

16 Al. in quo.—17 Alii Bombizatio, vel Bombigatio.

NOTE

nus, 'clamore bovantes.' Inde Glossarium: 'bobantes, βοῶντες.' Leg. *Bovantes*. Idem.

⁷ *Bocas*] *Boca* dicitur et *box* a Græco βόας, βῶξ, ἀπὸ τῆς βοῆς, a voce, idoque et Mercurio dicatus. Athen. lib. vii. De piscibus vocalibus idem Athenæus lib. viii. et ibid. Casaub. *Idem*.

⁸ *Boiæ*] *Boia* proprie collare: veteres Glossæ: 'Boia, κλοιός.' et 'imboio, κλοιὸν περιτίθημι.' Sæpius in veteribus historiis Martynum manuscriptis legitur: ut, 'Tolle boiam de collo meo.' Non mediocriter errat Brodæus, qui Boiam eandem cum Taurea facit: cum Taurea sit scutica. Hesychius: μάραγμα, μάστιξ, ῥάβδος, ταυρεία, et, μαράγμα, τῇ ταυρείᾳ. Artemidorus de carnibus bubulis, quod non bonum sit videri in somniis eis vesci, præsertim servis: δούλοις δὲ βασάνους (σημαίνει) διὰ τὸν ἰμάντα, καὶ τὴν ταυρείαν. Allusit Plautus: 'Boius Boiam terit.' Nam Boiam accipiendum pro collari,

cum tamen qui hoc dicit, vellet accipi, tanquam si dixisset ipsum Gallum, cum Gallia cubare. Notum enim Boios esse Gallos. et Glossarium: 'Bos huc, βοῶντες, ὅς οἱ Γάλλοι.' Scribe: *Bos*, *Boüs*. *Boi*, ἑτεροίως οἱ Γάλλοι. *Jos*. *Scal*.

⁹ *Boicus ager*] *Boli* Galli qui circa Padum olim habitavere sed inde a Romanis ejecti ad Istrum apud Tauriscos. Strab. lib. v. et Liv. lib. v. *Dac*.

^b *Bombitatio*] βόμβος Græcis vox apum. Inde bombito, bombitatio. *Idem*.

^c *Bona*] Per substantiam intellige οὐσίαν. Quidam bona a beando: nam et Veteres dicebant *bonum*, pro *bonum*. Vossius ab Æolico βὸνς ab inusitato βή vel ab ἐνός vel ἐνημι, juvo. Sed *bonum* a prisco *duonum*, ut a 'duellum,' 'bellum;' a 'duis,' 'bis.' Vide 'duonum.' *Idem*.

^d *Botulus*] Glossarium: 'Botulus, φύσκος.' Bolos hic prima longa acci-

Bovem bidentem * a dentium numero dicunt appellari.

Bovinatur,^f conviciatur.

BRACHIUM * nos, Græci βραχίον dicunt: quod deducitur a βραχὺ, id est, breve: eo quod ab humeris ad manus breviora¹⁸ sint, quam a coxis plantæ.

Brassica^b a præsecando est dicta.

Breve a Græco descendit, quod est βραχύ.

Brumaⁱ a brevitate dierum dicta.

Brundisium^k quidam poëtæ brevitatis causa Brendam¹⁹ dixerunt.

18 Ed. Scal. breviores.—19 Alii Brundam.

NOTÆ

plendum: per bolos enim farciebantur. *Jos. Scal.*

Botulus] Lucanica carnis suillæ bolis farta. Unde et nomen, ut vult Festus. Sed repugnat quantitas. Bolus enim primam producit, botulus vero, et per diminutionem botellus, eandem corripit. Quare optime Vossius a βορς cibus. Vel a βόβαλον farcimen. *Dac.*

* *Bovem bidentem*] Vide 'ambidens.' *Idem.*

^f *Bovinatur*] Bovinator, tergiversator. Gell. lib. xi. cap. 7. *Ant. Aug.*

Bovinatur] Nusquam reperies hoc verbum pro conviciari. Bovinari enim est tergiversari: de quo satis alibi. Glossarium: 'Bovinatores, θορυβοποιοί, θρόλλον ποιούντες, ἢ παραχρή.' Glossæ Isidori melius: 'Bovinatores, inconstantes.' *Jos. Scal.*

Bovinatur] Vocabularium vetus: Bovinator, convitiator, inconstans. Bovinari, convitiari, damnare, clamare. Glossarium: 'Bovinatores θορυβοποιοί, θρόλλον ποιούντες, ἢ παραχρή.' Id est, turbantes, rumorem facientes, vel tumultum. Glossæ Isidori: 'Bovinator, inconstans.' Nempe bovini est, tergiversari. Lucil. 'Hicce strigosu' bovinatorque ore improbu'

duro.' A bove in arando strigante. Vide Gellium lib. xi. cap. 7. *Dac.*

* *Brachium*] Os ab humero ad cubitum. Græcis βραχίον, a βραχὺ, quod breve sit si cum osse femoris conferatur. *Idem.*

^b *Brassica*] A *præ* et *seco*, p mutato in b, et e in i. Varro lib. iv. de L. L. 'Brassica, ut præseca, quod ex hujus scapo minutatim præsecatur.' *Idem.*

Breve] A βραχὺ, mutato χ in v, ut a μαλάχη malva. *Idem.*

ⁱ *Bruma*] A brevitate dierum. Sic igitur ducenda etymologia brevissimus, brevimus, brevima, breuma, bruma. Varr. lib. v. de L. L. 'dicta bruma quod brevissimus dies est.' *Idem.*

^k *Brundisium*] Immo Βρεντήσιον, seu Βρεντέσιον. Prius Βρέντη dictum videtur: idque esse antiquum nomen ejus oppidi: quod significat lingua Creten-sium Cervum. *Jos. Scal.*

Brundisium] Nullibi hodie *Brendam* apud poëtās reperies. Sed omnino rescribendum *Brendum* vel *Brentium*; Brundisium enim dictum quod portus habeat cervi cornua referentes, quem Messapii Βρένδον et Βρέντιον vocant. Hesych. Βρένδον, ελαφον. Vide Strabonem lib. vi. et Eustath. in Homer.

Brutianæ parmæ¹ dicebantur scuta, quibus Brutiani sunt
usi.

Brutiani^m dicebantur, qui officia servilia magistratibus
præstabant: eo quod hi primum se Hannibali tradide-
rant; et cum eo perseveraverunt, usquedum recederet de
Italia.

Brutumⁿ antiqui gravem dicebant.

BUBINARE^o est menstruo mulierum sanguine inquinari.

Lucilius: Hæc, inquit, te imbubinat, et contra te imbul-
bitat. Imbulbitare est puerili stercore inquinari. Dic-
tum ex fimo, quod Græci appellant βόλβιτον.

NOTE

p. 1409. Stephanus auctorem hujus
etymologiæ citat Seleucum in Glossis.

Dac.

¹ *Brutianæ parmæ*] Vide 'parmu-
lis.' *Idem.*

^m *Brutiani*] Videndus Gell. lib. x.
cap. 3. *Ant. Aug.*

Bruttiani] *Brettiani* esset legen-
dum, quia a Brutiis, quos Græci Βερ-
τίους dicunt, ductum est nomen: nec
aliter habent manuscripti libri Livi, *quam Brettii.* Vide A. Gellium lib.
x. cap. 3. *Ful. Ursin.*

Brutiani] *Elegantier* vetus Glossa-
rium: 'Brutiani, οἱ δουλικὰς τάξεις
χρησιμοποιῶντες.' Non enim vocat δου-
λους. Eos Fulgentius ait etiam *Ge-
rones* dictos. 'Congerrones,' inquit,
'qui aliena ad se congregant.' Unde
apud Romanos *Gerones* Brutiani dic-
ti. Quod verum est. Nam *Gerones*
sunt χειρισταί, πρακτῆρες, ut auctor
Glossarii docet. Apud Plantum sunt
Geruli, in Truculento: 'Ite hac simul
muli aëris, damnigeruli, forasgerones,
Bonorum hamaxagoga.' Atque hæc
est prima conjectura nostra de Bru-
tianiis geronibus. Sed, ut ingenue
fateamur, putamus potius dictos, quia
gerones literarum et publici cursores
erant. Strabo: τῶν δὲ Πικερτῶν ὑπἄρχε
μητρόπολις Πικερτία. συνὶ δὲ κομητὸν ζῶ-
ειν ἀποσπῶντες ὑπὸ Ρωμαίων διὰ τὴν πρὸς

ἀντίβαν κοινωσίαν. ἀντὶ δὲ στρατείας ἡμε-
ροδρομεῖν καὶ γραμματοφορεῖν ἀπεδείχ-
θησαν ἐν τῇ τότε δημοσίᾳ, καθάπερ καὶ
λευκανοί, καὶ βρέττιοι κατὰ τὰς αὐτὰς αἰ-
τίας. *Jos. Scal.*

Brutiani] Vide 'bilingues.' Quod se
Annibali dedidissent, hoc pœnæ iis a
Romanis impositum, ut cursores es-
sent et tabellarii. Vide Gell. lib. x.
cap. 3. et Strab. extremo lib. v. qui
non Brutiis tantum, sed Picentinis
etiam et Lucanis factum tradit. Inde
etiam Bruttii *gerones* apud Fulgenti-
um. Porro ab ultimis usque sæculis
victoribus is mos fuit, ut gentes de-
victas, quas penitus nollent excin-
dere, ad villa servitia cogerent: sic
Josue Gabaonitas, quos delere ei ne-
fas erat propter sacramentum, aqua-
tores fecit et lignarios. *Dac.*

ⁿ *Brutum*] Horat. 'quo bruta tel-
lus.' Estque ex Etruscorum librorum
doctrina, in quibus etiam eodem modo
'bruta fulmina' dicebantur. *Jos.
Scal.*

^o *Bubinare*] Glossæ Isidori: 'Bu-
vinare, sanguine inquinare mulieris
menstruatæ.' Versum Lucilii sic le-
gebat Franciscus Dusa: 'Hæc te im-
bubinat, et contra te imbulbitat ille.'
vel, 'Te imbulbitat iufans.' Imbul-
bitare autem est quovis stercore in-
quinare, non tantum puerili. Sed

Bubleum²⁰ est genus quoddam vini.

Buccina¹ quam nos appellamus, Græci buchianon¹ a similitudine soni dicunt.

Bucephalus¹ vocatus est equus Alexandri regis, propter quandam bubuli capitis similitudinem.

Bucerum¹ pecus de bubus dicimus.

Bulgas¹ Galli sacculos scorteos appellant.

Bulimam² Græci magnam famem dicunt, adsueta magnis

*****

²⁰ Al. *Bubeum* et *Bublinum*.—1 Legendum monet Scal. *Græci Bucanen*.—2 Scal. et *Dac.* corrigunt *Bulimum*.

NOTÆ

hic Lucilli verum Festus explanavit, ubi de puerili stercore loquitur. *Dac.*

¹ *Bubleum*] Theocritus Eydyl. xiv. Byblini vini facit mentionem. *Ant. Aug.*

Bubleum] Et *Bublinum*. Græce βύβλωσις. Theocrit. Idyl. xiv. 'Ἀνῆξα δὲ βύβλωσις αὐτοῖς ἐβόηεν, τετάρων ἑταίρων.' 'Relevi autem Bubleum illis Frangens, quatuor annorum.' *Dac.*

¹ *Buccina*] A Græco βυκίνη, ut optime correxit Scaliger, a similitudine soni, quia bou bou canit; ut sentit etiam Varro lib. iv. de L.L. 'Etiam buccinator a vocis similitudine et cantu dicitur.' *Idem.*

¹ *Bucephalus*] Contra Festum scholiastes Aristophanis: οὐ γὰρ, inquit, βουκεφάλους ἵππους καλοῦμεν διὰ τὸ μορφήν τοιαυτὴν αὐτοὺς ἔχειν, ἀλλὰ διὰ ὅτι τινος ἐπικυράχου, ὡς καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα δ' ἵππος ἦν. i. e. 'Neque enim Bucephalos equos dicimus, quod tali forma præditi sint, sed quod talem notam inustam gerant, ut equus Alexandri Macedonis.' Idem Arrianus: vel quod notam candidam in capite habuerit equus Alexandri, ipse totus niger. Sed verum est ita dictum fuisse quia Thessalus esset, herbamque boncranion inustam haberet. Ita enim generosos quosque equos suos inurebant Thessali. *Idem.*

¹ *Bucerum*] Glossarium: 'Bucerum, γέννημα βόης.' lege, βόης. *Jos. Scal.*

Bucerum] Eleganter Lucret. lib. v. 'Lanigeræque simul pecudes et buccera secla.' Et Ovid. lib. vi. Metamorph. 'Lanigerosque greges, armenta que buccera pavit.' Gloss. Philoxeni: 'Bucerum, γέννημα βόης' leg. *Bucerum seclum.* *Dac.*

¹ *Bulgas*] Adhuc Galli nomen retinent, sed ἐποκοριστικὸς, Bulgetas. Sunt autem risi scortei. *Jos. Scal.*

Bulgas] Ita sacculos pellaceos crumenas Veteres appellarunt. Lucil. 'Cui neque jumentum est, nec servus, nec comes ullus, Bulgam, et quicquid habet nummorum, secum habet, ipse Cam bulga cœnat, dormit, levit, omnis in una Spes homini bulga, hac devincta est cetera vita.' Vocabulum Gallicum, quod Festus intelligit, est *bouge*, et diminutivum *lougette*. Et Latinos a Gallis vocem *bulgam* accepisse creditum est. Sed melius Vossius qui ab Æolico βολγὸς, pro μολγὸς, deduct, nam μολγὸς, βόειος ἀσπὸς. *Dac.*

² *Bulimam*] Lege *Bulimum*. Ego id πῶτος invenio *Furcillam* dictum a vetere collectore Glossarum: 'Furcilla, βούλιμος, ὁ μέγας λιμός.' In Isidoro, 'Curcilla, oppilago:' et contra,

et amplis rebus præponere *BU*, a magnitudine scilicet bovis: hinc est, quod grandes pueros *bupædas* appellant; et *mariscam ficum*, *busycon*.

Bulla * aurea insigne erat puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis a pectore, ut significaretur eam ætatem alterius regendam consilio: dicta autem est a Græco sermone *βουλή*, quod consilium dicitur Latine: vel quia eam partem corporis *bulla* contingat, id est, pectus, in quo naturale manet consilium.

Burránica potio † appellatur lacte commixtum sapa: a rufo colore, quem *burrum* vocant.

Burranicum, † genus vasis.

Burrum † dicebant antiqui, quod nunc dicimus rufum: unde

NOTÆ

‘*Oppilago, curcilla.*’ Quod ait de particula *βοῦ*, miratus sum a Justiniano imperatore *Βουκόνηρον* compositum esse, Novella vi. *Βουκόνηρον κοπέλαν*. Porro *βοῦκαῖα* dicebant, quem Latini *Catulastrum*. Glossarium: ‘*Catulastrer, βοῦκας.*’ Alii Glossæ: ‘*Catulester, pupa, pupula, πάλληξ.*’ *Catulastrer* est vetus lectio apud Vitruvium lib. viii. cap. 4. Quod a nobis admodum adolescentibus olim animadversum fuit. *Jos. Scal.*

Bulimam] Corrige cum Scaligero *bulimam*, Græce *Βούλιμος*, a particula epitatica *βοῦ*, a bovis magnitudine, ut *βουλμία*, *βοῦκεια*, *βουγαῖος*, *βούγλωστος*, *βοῦκας*, *βοῦσκον*, et alia multa. *Dac.*

* *Bulla*] *Βουλή*. Tarentine *βουλή*, *βόλλα*: et *ἀναβολή*, *ἀμβόλλα*: unde *Ἀβολία*. Quod *Æolismum* resipit. *Jos. Scal.*

Bulla] Varro, ut refert Plutarch. ab *Æolico βόλλα*, pro *βουλή*, et pueris datam ut *εἰςβουλίας σύμβολον*, quod cum Festo facit. *Bulla* autem in collo pueris ingenuis suspendebatur aurea, libertinis scortea, et a Tarquinio Prisco originem habere putatur. *Dac.*

† *Burránica potio*] Vide, quæ in

Conjectaneis de hoc olim scripsimus. *Jos. Scal.*

Burránica potio] Hanc facit lacte, id est, lac, cum sapa, id est, mulso decocto. *Burranicam* potionem designat Ovid. lib. iv. *Fast.* ‘*Dum licet, apposita, veluti cratere, camella, Lac niveum potes, purpureamque sapat.*’ *Dac.*

* *Burranicum*] A burro, id est, rufo. *Idem.*

* *Burrum*] Eleganter homines ex potione rubentes ait *Burros* a Veteribus dictos. Quod verbum in eodem sensu retinet Hispanica lingua. *Burraceos* enim vocant ebriosos, et vas vinarium, *Burraceam*. Glossarium: ‘*Burrum, πυρρὸν, ξαθόν.*’ *Jos. Scal.*

Burrum] *Burrus* a Græco *πυρρὸς*. Glossar. vet. ‘*Burrus, πυρρὸς.*’ pro *burrus* sæpe scribebant *byrrus*. Servius: ‘*Pyrrus a colore comæ sic dictus, qui Latine byrrus dicitur.*’ Sic *Πυρρίδας*, nomen proprium, apud Latinos veteres comicos *Byrrias* dicitur. Sic genus equi brevioris a colore Græci *πυρρίχον*, Latini *burricum* appellantur. Unde nostrum *bourrique*. *Dac.*

rustici burram appellant bucnlam, quæ rostrum habet
rufum: pari modo^b rubens cibo ac potione ex prandio
burus appellatur.

Bustum^c proprie dicitur locus, in quo mortuus est com-
bustus et sepultus: diciturque bustum quasi bene us-
tum: ubi vero combustus quis tantummodo, alibi vero
est sepultus, is locus ab urendo ustrina vocatur: sed mo-
do bustum, eo, quod sepelitur, sepulcra vocamus.

Buteo^d genus avis, quæ ex eo se alit, quod accipitri eri-

NOTE

^b *Pari modo*] Hinc Nestor: 'Burus dicitur qui ex potione cito fit rubens.' Hoc verbum in eodem sensu retinet Hispanica lingua, *burraeos* enim vocat ebriosos, et vas vinarium *burraeam*. Idem.

^c *Bustum*] Ab hoc inauspicatum genus avium *Ambustaneum* dictum putarim, quod circa busta versetur. Glossarium, 'Ambustandus: *ἄβος ὀπρίων*.' lego, *Ambustaneus*: ut *Circæna avis*: quæque *Ambustanea* aves dictæ videntur, quæ de busto seu rogo aliquid in tecta deferebant, et incendium portendebant: unde 'incendiariæ aves' in augurali disciplina. Servius in Fragmentis: 'Sane bubo, si cuius ædes insederit, et vocem miserit, mortem significare dicitur. Si autem de busto eodem ad tectum detulerit, incendium ædibus portendere.' Quin eandem Spinturnicem fuisse cum incendiaria, non dubito. Græco enim nomine dicta est, *καρὰ τῶν σπυρίων*: quod carbonem ex rogo, aut ex altari in ædes inferret: *σπυρίων* est strictura ignis. Neque vero præmittendum, quod de Ustrina hic dicitur, separatam aliquando a sepulcro, aliquando conjunctam fuisse. Ideo hoc cavebatur a Veteribus: quin et lex monumentis applicabatur, ut licet notare in antiquis duobus saxia Romæ: HVC. MONIMENTO. VSTRINVM. APPLICARI. NON. LICET. Item,

AD. HOC. MONIMENTVM. VSTRINVM APPLICARI. NON. LICET. Vetus Glossarium: 'Ustrina, *τροπικά*: 'ustrina,' *καύστρον νεκρῶν*.' Servii Fragmenta: 'Apparatus mortuorum funus dici solet: extractio lignorum, rogos: subiectio ignis, pyra: crematio cadaveris, bustum: locus, ustrina: operis constructio, sepulcrum: inscriptum nomen, memoriaque, monumentum: publicæ autem ustrinæ erant in exquillis,' inquit Acro. *Jos. Scal.*

Bustum] Area soli in qua corpus crematur et sepelitur, unde et busta olim sepulcra dicta sunt. Vide infra in 'sepulcrum.' Et Cicero in ii. de legibus: 'Pœna est si quis bustum, hoc est, tymbon, aut monumentum violarit.' Locus ubi corpora combusta sunt, nec sepulta, *ustrina* dicitur. *Pyra*, lignorum congeries, *rogus* est cum jam ardere cœpit. Virgil. 'Constituere pyras. Ter circum accensas, cincti fulgentibus armis, Decurrere rogos.' *Monumentum* est lapidea structura sepulcro imposita, cui ad memoriam demortui quippiam inscribebatur. Cic. i. Tuscul. 'Monumenta sepulcrorum ex vulgari scilicet saxo, aut ex marmore,' quibus inciderentur laudes demortui, ut propagaretur ejus memoria. *Dac.*

^d *Buteo*] Accipitris genus. Quæ subiungit Festus, ea refellit Voss. nam cum avis timidissima sit, cum

puerit : vastitatisque est causa his locis, quæ intraverit, ut bubo : a quo etiam appellatur buteo.

Buttubata,* Nævius pro nugatoriis posuit, hoc est, nullius dignationis.

NOTE

accipitre congredi non audet, nedum illi cibum eripiat; nec vastitatis causa est, cum sit boni ominis, ut patet ex Plinio, qui et familiam ex eo cognominatam dicit cum prospero auspicio ducis in navi sediaset. *Idem*.

* *Buttubata*] Ut nugarum facilis et obvia materia, ita nomina multa a Veteribus excogitata, ut Buttubata a puerorum vocibus, quas primas in infantia discunt, Bu, Tu, Ba, Ta. Bu, est bibere: unde 'bum potus': et 'vinibum' Lacillio ebriosæ. Varro Cato de liberis educandis: 'Cum cibum ac potionem buas ac papas vocent; matrem, mammam: patrem, tatam.' Ba, est papa. Unde Plautus: 'Tum puero dandum, quod papet.' Ta, est appellatio Tatæ. Tu, etiam appellatio cibi, unde Tubucari factum, pro manducare. *Idem* et Titia: Glossarium: 'Titia *απέτα τητίαν*, δ λέγουσι.' Sed præstat Ba pro Ma, hoc est, mamma dictum: ut facilis est lapsus a Bad M, Buttubata ergo, quasi Buttumata. Sunt et aliæ appellationes nugarum: Hettæ, Lire lire, Nauci, Gerræ, Apinæ: quod est detortum ab 'Αφάναι: quod fuit ignobile oppidum. Stephanus: 'Αφάναι, *χαριών Σικελίας, ἱσημον. ἀφ' οὗ* El eis 'Αφάνας, *ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἐκτερονισμῶν*. Proverbium vult accipi Stephanus de remotissimis: et Hesychius, qui non in Sicilia, sed in

Attica ponit. 'Αφάναι, *χαριών τῆς Δαματρίδος φυλῆς. πόρρωθεν*. proverbialiter ἀφάναι, *ἀπὸ τοῦ πόρρωθεν*. At Romani de rebus nugatoriis. Glossarium, 'Apinæ, φάναι.' lege ἀφάναι. Neque aliud est Affanix apud Apuleium libro ix. 'Hæc et alias similes affanias frustra oblatrantes eos retrorsum abducunt pagani.' Et libro x. 'ore semiclauso effutens nescio quas affanias effutire.' Apud eundem Apuleium *Folia*, pro nugis: in vita Gallienorum Imp. 'Cyclopem etiam luserant omnes apenarii: lege apinarii: id est, quos vulgo in Gallia *Plaisantins*: ab apinia, et nugis. *Jes. Scal.*

Buttubata] Nugatoria, a puerorum vocibus, bu, tu, ba, ta, quas primas in infantia discunt. Bu est bibere. Tu appellatio cibi. Ba est papa. Ta est appellatio tatæ: vel ba est pro ma, hoc est, mamma, ut facilis est lapsus a m ad b buttubata, quasi buttumata. Scaliger. Verius, ut videtur, Martinus, qui ab Hebræo bitu bote esse putat, quod significat, locutionem garrina, sive futilia effutens, et sane non pueriles, sed fictitias voces fulsæ ostendit Sosipater, apud quem disjuncte legitur, 'Bu tu bat ta. Plautus pro ungis posuit, ut in glossis veterum bat tat ti anagmenorum' (*anaxamentorum* recte Meursius) 'voca veterum Interpres ascribit.' *Dac.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER III.

CACULA ^a servus militis. Plautus : Video caculam militarem : dicitur autem a Græco *κᾶλον*, quod fustibus clavisque ligneis ad tutelam dominorum armari soliti sint.

Caculatum, ^b servitium.

Cadmea terra, ^c quæ in æs conjicitur, ut fiat orichalcum.

Caduca ^d auspicia dicunt, cum aliquid in templo excidit, veluti virga e manu.

NOTÆ

^a *Cacula*] Plant. in Trinum. *Ant. Aug.*

Cacula] Glossarium : 'Cacula, δοῦλος στρατιώτου.' *Jos. Scal.*

Cacula] Locus Plauti est in Trinum. act. III. Sc. 3. 'Video caculam militarem me futurum haud longius.' A *κᾶλον*, id est, lignum, deducit Festus, inepte, nam est a *κακὸς imbellis*, quod non esset in numero militum. Caculam cum calone in etymo confundit Festus. *Dac.*

^b *Caculatum*] Ut *ædilatum*. *Jos. Scal.*

Caculatum] A *cacula*, intellige autem servitium *cacularum* : *caculatus*, ut *ædilatus*, &c. *Dac.*

^c *Cadmea terra*] In æs injicitur, ut facilius fundatur. Plin. lib. XXXIV. cap. 10. 'Ipse lapis, ex quo fit æs, Cadmea vocatur, fusuris necessarius, medicinæ utilis.' Lapidem calaminarem vocant officinæ. Dicta autem *Cadmea* a Cadmo qui metallorum fusuram invenisse dicitur. Alii aliter. *Idem.*

^d *Caduca*] Virgam e manu Flaminis, quam Commentaculum vocabant, excidiisse, Caducum auspiciū faciebat : et, ni fallor, infelix erat : in Glossario : 'Caducus, τωτικοπολιτικός, δημόσιος.' lege, *πρωτικός*. In eodem, 'Caducos, ἐπιληπτικόν.' lege, *ἐπιληπτικούς*. *Jos. Scal.*

Caduceatores * legati pacem petentēs. Cato : Caduceatori, inquit, nemo homo nocet.

Cæcultant,^f cæcis proximi sunt oculorum acie obtusa. Plautus : Numnam mihi * oculi cæcultant ? estne hic noster Hermio ?

Cæcultare est cæcos imitari.

Cæculus condidit Præneste.^h Unde putant Cæciliosⁱ ortos, quorum erat nobilis familia apud Romanos. Alii appellatos eos dicunt a Cæcade Trajano Æneæ comite.

Cæcum vallum^k dicitur, in quo præacuti pali terræ adfixi herbis vel frondibus occuluntur.

NOTE

* *Caduceatores*] Caduceum Græcum est pro Caruceum. *καρκεον* Syracusanè, et Tarentine, quod aliis *καρβανον*. R in D, ut contra sæpe D in R. *Idem*.

Caduceatores] Legati, præcones, faciales, qui caduceum gerebant in signum pacis, Græce *καρκεον*, apud Lucian. et in epigram. Tarentinis et Syracusanis *καρκεον*, et *ρ* in *δ* mutato *caduceum*: de Caduceo Hygin. lib. II, Astron. cap. 8. 'Ab Apolline virgulam quandam muneri accepit Mercurius, quam manu tenens cum proficisceretur in Arcadiam, et vidisset duos dracones inter se conjuncto corpore alium appetere, ut qui dimicare inter se videretur, virgulam inter utrumque projecit, itaque discesserunt, quo facto, eam virgulam pacis causa dicit esse constitutam, nonnulli etiam cum faciunt caduceos, duos dracones implicatos virgula faciunt, quod initium Mercurio fuerat pacis.' Græci tantum Caduceos gerebant, Romani vero herbas quasdam, quæ *sagmina* vocabantur. *Dac*.

^f *Cæcultant*] Gloss. 'Cæculto, *ἀκουλῶν*,' et ita forte rectum esse putavit Vossius, quem non sequor, nam a 'cæco,' 'cæcuntio,' nt 'audio,' 'audito,' 'ausculto.' *Idem*.

* *Numnam mihi*] Hic versus Plauti est ex amissis ejus comædiis, quarum etiam nomen desideratur. *Idem*.

^h *Cæculus condidit Præn.*] Virg. VII. Æneid. 'Nec Prænestinæ fundator default urbis, Vulcano genitum pecora inter agrestia regem, Inventumque focus omnis quem credidit ætas, Cæculus.' Ubi Servius : 'Cæculus filius Vulcani sic dictus quod minoribus oculis fuerit, quam rem frequenter efficit fumna. Hic collecta multitudine, postquam diu latrocinatus esset Prænestinam civitatem in montibus condidit,' &c. Et Solin. cap. 8. 'Præneste, ut Zenodotus refert, a Præneste Ulyssis nepote, Latini filio, aut, ut Prænestini sonant libri, a Cæculo quem juxta ignes fortuito invenerunt, ut fama est, Digitiorum sorores.' *Idem*.

ⁱ *Unde putant Cæciliis*] Cæcilia gens plebeia, Metellorum cognomento clara, e Præneste oriunda, puta a Cæculo. Alii a cæcitate Cæciliis dictos putant. *Idem*.

^k *Cæcum vallum*] Occulta munitio ex præacutis in summo vallis alte ac dense stipata in humo depactis, eorum modice prominente cuspidè, ac ea frondibus aut virgultis obducta, qua transituri sunt hostes, qui se la-

Cædem¹ putant ex Græco dici, quod apud illos *κτείνειν*¹ significat interficere.

Cædere^m a cædendo dictum.

Cæditæ tabernæⁿ in via Appia a domini nomine sunt vocatæ.

Cælassis^o cælaveris.

Cælestia auguria vocant, cum fulminat, aut tonat.

Cælibem^p dictum existimant, quod dignam cælo vitam agat.

Cælla,^q quod ea cælentur, quæ volumus esse occulta.

Cæna^r apud antiquos dicebatur, quod nunc est prandium.

Vesperna, quod nunc cænam appellamus.

1 Alii *καίειν*.—2 Alii *cedere a cadendo dictum*.

NOTÆ

tentibus spiculis induant. Cæsar lib. 1. belli civilis: 'Cæsariani milites positis scalis, Brundæli muros ascendunt, sed moniti a Brundisiniis, ut vallum cæcum fossasque caveant, subsistunt, et longo itinere ab iis circumducti ad portum perveniunt.' *Idem*.

¹ *Cædem*] A *cædo*, quod a *καίω*, occido, unde et *caido* Antiqui dicebant. *Idem*.

^m *Cædere*] Lege, *cædere a cadendo dictum*, ut in marg. Sed etymon illud Festi falsum est. Vide 'cædem.' *Idem*.

ⁿ *Cæditæ tabernæ*] Ex hoc loco Sipontinus: 'Cæditæ tabernæ non a cædendo dictæ sunt, sed a domini nomine qui Cæditius vocabatur, a quo in via Appia ædificatæ sunt.' Non longe ab eadem via circa Vestinos alicubi campus nomine *Cæditius*, cujus meminit Plin. unde optimus caseus; et circa Sinuessam *Cæditiani* coloni. *Idem*.

^o *Cælassis*] Cælaveris. 'Cælasso,' 'cælavero,' 'amasso,' 'amavero,' et similia, quam formationem Latini a

Græcis mutuati. Ex aëristis subjunctivi. *Idem*.

^p *Cælibem*] *Κόλιψ* est, Carens concubitu, ut *αβύλιψ*, Carens capris, *κερκόλιψ*, carens canda: *κείω*, *κοίος*, unde *ἑρπυκοίος*, in montibus cubans. Ea est vera etymologia. *Jos. Scal.*

Cælibem] Hoc Festi Etymon vulgo receptum fuit; nam et Donatus apud Terent. 'Romani,' inquit, 'cælibem, quasi cælitem dicunt.' Sed tamen falsum est. Nam *cælebs* a Græco, *κόλιψ*, id est, carens concubitu, ut *αβύλιψ*, carens capris, *κερκόλιψ*, carens cauda. A *κείω* est *κοίος*, a quo, et *λείω*, *κόλιψ*. *Dac.*

^q *Cælla*] Gloss. 'Cellarium et Cellaromarium, *ταμείον*.' Lege: *Cellarium et Cellar, Omarium*. Omarium et Aumarium dicebatur. Petronius apud Fulgentium: 'in aumarium memet ipsum conieci.' *Jos. Scal.*

Cælla] A cælando. Melius per simplex *c*: *cælla a cælando*. *Dac.*

^r *Cæna*] *Idem* in 'prandium.' 'Prandium,' inquit, 'a Græco est dictum; nam meridianum cibum cœnam vocabant:' et in voce 'scensas,' 'Scen-

Cænacula¹ dicuntur, ad quæ scalis ascenditur.

Cærimoniæ² :¹ causam alii ab oppido Cære dictam existimant; alii a caritate dictam iudicant.

Cæsar,³ quod est cognomen Juliorum, a cæsarie dictus est, quia scilicet cum cæsarie natus est.

*****

3 Ed. Scal. *Cærimoniæ*.

NOTÆ

sas Sabini cœnas dicebant, quæ autem nunc prandia sunt cœnas habebant, et pro cœnis vespernas appellabant.¹ Sic apud Plantum 'vesperna.' Eodem modo apud veteres Græcos δαῖπνον, quod cœna nunc est, significabat prandium, δάπνον autem vespertinas epulas. Quod splendido Theocriti loco probatur qui est in fine Ἡρακλῆσκ. Δαῖπνον δὲ κρῖα τ' ὀπταῖα, καὶ ἐν κανὼν μέγας ἕρως Δωριεύς. ἀσφαλῆς κε φυτοσκόφος ἄνδρα κορέσσαι. Αὐτὰρ ἐπ' ἡματι τινὸν ἐνευ πυρὸς αἰνυτὸ δάπνον. Id est: Prandium autem carnes assatas et grandis e canistro panis Doricus, qui facile etiam fossorem satiare posset. Verum finito die exilem adeoque igne tunc erat canam. Sed de hoc apud ipsum Theocritum, si conatus nostros porro promoveat Deus opt. max. *Idem*.

² *Cænacula*] Superiores sedium partes, quod ibi cœnarent. Gloss. 'Cænaculum, ὑπερφόν.' Inde Ennius: 'Cænacula maxima cœli.' Cænaculum suum sic describit Martialis. 'Et scalis habito tribus, sed altis.' Infra legendum quod scalis ascenditur: putavit cænacula dicta quasi scandacula, quia scriptum erat scænacula. Ignorans scilicet Sabinos scænacula dicere pro cænacula, ut scatum pro catum, scena pro cama, et similia. Vide 'scenasas.' *Idem*.

³ *Cærimoniæ*] Cerus veteri lingua sanctus, a quo Cerimonia. Ut a 'sanctus,' 'sanctimonia:' et mysti-

cum erat nomen Jani 'Cerus manus' in carmine Saliari. Quamvis et Creator bonus exponatur a quibusdam veteribus. Nonnulli a Cerere *cærimonia*s. Propterea Glossarium: 'Cerimonia, δημήτρια.' *Jos. Scal.*

Cærimoniæ] Scaliger deducit a cerus, id est, sanctus, ut ipse exponit, sed contra Festum qui cerus creator interpretatur, quod si ita sit, ut et re vera est, inde cærimonia nomen accepisse non potest. Erit igitur ab oppido Cære in Tuscia non longe a Tarquiniiis, quod sacrarium populi Rom. diversorium Sacerdotum, ac Romanorum sacrarum receptaculum vocat Livius. Vide Strab. lib. v. Alii a Cerere cærimoniæ dicunt, unde et in Gloss. 'cærimonia, δημήτρια.' Quidam a caritate, ut Festus subjicit, id est, a carendo, sicut in cærimoniis esse dicuntur qui certis rebus abstinere, ut infra in 'purimenstrio,' et illud etymon probavere Massurius Sabinus apud Gellium lib. iv. cap. 9. Macrobi. lib. iiii. cap. 8. Augustin. lib. ii. retract. cap. 37. et Isidor. lib. vi. cap. ult. *Duc.*

⁴ *Cæsar*] 'Vel ab elephanto qui Mauris Cæsar dicitur, vel a cæso matris utero, vel a Cæsarie, vel quod oculis cæsis.' Spartian. in Ælio Vero. Postremum etymon prorsus ineptum: secundum multi amplectuntur, quod si verum, putandum est, id nomen accepisse quendam ex majoribus imperatoribus, non ipsum imperato-

Cæsariati,* comati.

Cæsones⁷ appellantur ex utero matris exsecti.

Cæstus² vocantur et ii, quibus pugiles dimicant: et genus quoddam^a muliebris ornatus.

Calassis^{4 b} tunicæ genus, quod Græci καλάσιν dicunt. Alii dicunt nodum esse tunicæ muliebris, quo connexa circa cervicem tunica submittitur.

4 Scaliger et Augustinus unica l scribunt.

NOTE

rem, quem jam puberem et Gallias subigentem matrem amisisse satis constat. Sed aliud omnino querendum est; nam vetustissimum Cæsaris nomen, quippe et ante bellum Samniticum quidam 'Claudius Cæsar' exitit. Sane *Cæsar*, ut optime notavit Salmasius, antiqua vox Latina, quam τὸν κυριῶτα significat, unde *cæsaries* vel *cæsaria*, ἡ κόμη κυριῶσα. *Idem*.

* *Cæsariati*] Plant. in milite: 'qui miles admittiletur cæsariatus.' *Idem*.

⁷ *Cæsones*] Plinius: 'Auspiciatus enecta parente gignuntur:' sicut Scipio Africanus prior natus, primusque Cæsarum a cæso matris utero dictus: qua de causa cæsones appellati. Quod ait de Scipione et apud Tertullianum legitur libro de anima: 'Possumus illos quoque recogitare, qui exsecto matris utero vivi aërem hauserunt, Liberi aliqui, et Scipiones.' *Jos. Scal.*

Cæsones] A cædendo, quia secto matris utero in lucem prodeunt. *Dac.*

² *Cæstus*] Lamiæ ferreæ aut annuli connexi, quibus pugiles armabant brachia. Clavæ etiam plumbeas pilas loris bubulis appensas habentes cæstus dicebantur per *æ* a cædendo. *Idem*.

^a *Et genus quoddam*] Cingulum intelligit, sed hic frustra est Festus sive Paulus, nam cum pro ornato

Delphi. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

muliebris, per *e* scribitur, a Græco *cæstos*, quod apud Homerum, Lucianum, et alibi quoque observavi. Cum vero pro armis pugilum, per *æ*, a cædendo, et ita sensi videtur Servius. Sed cogitanti mihi succurrit nihil opus esse dividua ista originatione; cæstus enim pugilum et cæstus muliebris per *e* simplex, a *κεστός*, quod adjectivum, a *κεστός*, pingo. Cæstus quasi acu pictus et compunctionibus elaboratus et distinctus, quo modo Veneris cingulum sive balteum *κεστόν ἰμάτιον* dixit Homer. *Iliad*. ξ. Et Hesychius interpretatur *ροσέλιον*. Ab eo igitur Latini substantive formarunt cæstus, cæsti, de muliebris ornatu; et cæstus, hujus cæstus, de armis pugilum. Ille quod acu variegatus, iste quod inserto ferro et plumbeis bullis sive sphaerulis quasi compunctionibus distingueretur. *Idem*.

^b *Calassis*] Vide 'Aclassis.' *Ant. Aug.*

Calassis] Manifesto Græcum nomen *χάλασις*, laxamentum tunicæ nodo retentum. *Jos. Scal.*

Calassis] A voce Ægyptia *καλάσις*, id est, vestis lineæ, ad talos demissa, Ægyptiis propria. Herodot. 'Ἐθελίκασι δὲ κίθωνας λινέους περὶ τὰ σκέλεα θύσαντες, οὗς καλοῦσι καλάσις. Id est, 'induti sunt vestes lineas, circum crura fimbriatas, quas vocant calasi-

Calathos ° Græci, nos dicimus quasillos.

Calatores ° dicebantur servi, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est vocare; quia semper vocari possent ob necessitatem servitutis.

Calbeos ° armillas dicebant, quibus triumphantes utebantur, et quibus ob virtutem milites donabantur.

Calces ° ampullæ plumbeæ.

Calicata ° ædificia calce polita. Calicatis, calce politis.

NOTÆ

ris.' De Egyptiis loquitur. Sed probabilius est Calassia esse a Græco χάλασις. Vide 'Aclassia.' *Dac.*

° Calathos] Græce κάλαθος, ubi mulieres fusos, lanas, et penas reponerant. Virgil. 'Non illa colo calathisque Minervæ Fœmineas assueta manus.' Latine *quasillus* dicitur. Calathus etiam apud Veteres pro quolibet vase vel poculo. *Idem.*

° Calatores] Verrius apud Charisium lib. 1. 'Nomenclator sine o dicitur, νεστὶ nominis elator.' Sed legendum *calator*. Ful. Ursin.

Calatores] 'Calatores, ἐκβιβασταὶ ἱερῶν. δοῦλοι θεμύσιοι, περίτολοι.' Calator, κλήτωρ.' Glossæ Græcorum. Et Isidorus: 'Calator, minister sacrorum.' Quemadmodum Calatores sunt sacerdotum præcones, ita etiam κήρυκες ab Homero καλήτορες dicuntur: 'Ες δ' ἔγαγεν κήρυκα καλήτορα τοῖο γέροντος. Calator ergo καλήτωρ. *Jos. Scal.*

Calatores] A calare, vocare, nominare, quod a Græco καλεῖν. Plant. Mercat. v. 2. 'Egomet mihi comes, calator, equus, agaso, armiger.' Et Pseudo l. iv. 2. 'Harpax calator meus est ad te qui venit.' Sed non ideo dictus calator quod vocari posset ob necessitatem servitutis, ut Festus putavit, sed quod ipse calaret, diceret, nomina, qui et ideo *nomenclator* dicebatur. Horat. 'Mercemur servum qui dicet nomina.' *Dac.*

° Calbeos] Suetonius Galbeos, et historici. Glossarium Calba: 'Cal-

ba, κόσμα.' *Jos. Scal.*

° Calbeos] Salmasius monuit esse a καρπός, Junctura manus. Nam Veteres κάρπιον dicebant quicquid in modum armillæ χειρὸς καρπὸν vinciebat. Carpiō, calpiō, calbiō, calbeum, galbeum, quod etiam Festus exposuit ornamēti genus. Et Gloss. 'Calba, κόσμα.' Leg. Cabi. Placidus: 'calvea, ornamēta.' Ubi etiam rescribendum *calbei*, nisi malle *calbea*. Quanvis, hoc calbeum, dixisse Veteres satis non constat, sed, hic calbeus. Cato in Origin. vii. 'Galbeos lineos, pelles, redimicula.' *Dac.*

° Calces] Per ampullas plumbeas non video quid intelligat Festus, nisi significet ampullas lividas quæ sub pedibus nascentur. *Idem.*

° Calicata] Veteres dicebant Calicata, ut legitur hodie in Tabula vetustissima Aletri, quam descripsit ita amicus noster Aldus Manutius Pauli F. juvenis doctissimus: 'L. Betilienus L. F. Varnus hæc, quæ infra scripta sunt, de Senatu sententia faciēda coiravit. Semitas in oppido omnis: porticum, quæ in arcem citur: campum, ubi ludunt: horologium, macellum, Basilicam calecandam: sedes, lacum balnearium: lacum ad portam,' &c. *Jos. Scal.*

Calicata] A Græco χάλις, per synopēn calx, calix dicebatur, unde 'calicare,' 'decalicare:' infra Fest. 'Decalicatum, calce litum.' In veteri tabula Aletri, 'Coiravit Basil-

Calim^b antiqui dicebant pro clam; ut nisⁱ pro nobis; sam^t pro suam; imⁱ pro eum.

Caliptra^m genus vestimenti, quo capita operiebant.

Calix,^a quod in eo calidum bibitur: vel a Græco κάλυξ.

Calones,^o calcei ex ligno facti. Calones militum servi, dicti, quia ligneas clavas gerebant, quæ Græci κάλλα vocant. Is quoque qui hujusmodi telo utitur, clavator appellatur.

Calpar^p vinum novum, quod ex dolio demitur sacrificii causa, antequam gustetur. Jovi enim prius sua vina libabant, quæ appellabant festa vinalia. Calpar genus vasis fictilis.

NOTÆ

cam caleandam.' Id est, calce illinendam: de tectorio opere. Tectorii enim operis proprium 'linere' et 'polire,' ut 'albarii' dealbare. Illud fiebat arenata calce, vel marmorato; istud calce nuda, id est, cui nulla arena admixta. Inde in veteri inscriptione: 'Eosque parietes marginesque omnes, quæ lita non erunt calce harenata, lito politoque et calce nuda dealbato.' *Dac.*

^b Calim] Inde Latini fecere clam.

Non a clavibus, ut infra Festus. *Idem.*

ⁱ Nis] Fortasse a Græco νῆς. *Idem.*

^t Sam] A Dorico σῶν pro ἥν. Vide 'sos.' *Idem.*

ⁱ Im] A Græco ἴν. *Idem.*

^m Caliptra] Leg. Calyptra. καλύπτρα, κεφαλῆς καλύμματα. Hesych. Id est, 'Calyptra, capitis operimenta.' *Idem.*

^a Calix] A Græco κάλυξ, quod urnam significat, vel a caldo, hoc est, calido, quod et sentit Varro lib. iv. de L. L. 'Calix a caldo, quod in eo calda puls apponebatur, et in eo calidum bibebant.' Sed magis placet si a Græco κάλυξ. *Idem.*

^o Calones] Calcei ex ligno. Nihil tale usquam hodie legitur. Id si verum sit, Calones a κάλον, vel Latino

cala, lignum. Sed multum se metnere dicit doctiss. Vossius, ne Paulus confuderit Calones cum calopediis, quæ calopediæ sunt pedes lignei: formas vocat Horat. et ita nos vulgo. *Idem.*

Calones] Scribendum περισπωμένης, κάλα: ut κάλκαρα κάλα. Glossarium: 'Calo, δοῦλος δημόσιος.' Isidorus: 'Calones, Galearii militum.' *Jos. Scal.*

Calones] Scribe infra, quæ Græci κάλα vocant. Calones servi, qui clavas ligneas gerebant, ligna colligebant, ac foco subministrabant, a Græco κάλον, lignum, vel, ut vult Servius, a Latino cala. Calas enim dicebant majores nostri fustes, quos portabant servi sequentes dominos ad prælium: verum non tantum fustes calas dicebant, sed et quavis alia ligna. Unde Lucilius: 'Sciunde puer calam ut caleas.' Etsi ibi calam vectem interpretatur Scaliger. Sed de hoc alias. *Dac.*

^p Calpar] Glossarium: 'Calcar, θοῖσαι ἀπαρχὴν οἴνου.' Vides legendum esse, ut hic, Calpar. Item, 'Calpar, οἶνος ἐν θοῖσιν.' Vide Arnobium, et Conjectanea nostra. Græcum est a κάλπη, ut ab Aula, aular. Nam Calpar non vinum proprie est, sed vas

Calpurnii¹ a Calpo Numæ regis filio sunt oriundi.

Camara,² et camuri boves, a curvatione, ex Græco καμῆ, dicuntur.

Camelis Virginibus³ supplicare nupturæ solitæ erant.

Camenæ⁴ musæ a carminibus sunt dictæ, vel quod canunt

NOTE

ipsum vini. Varro apud Nonium. *Jos. Scal.*

Calpar] Dolium, vas vinarium, a Græco κἄλῃ; ut ab *aula*, *aular*. Postea *Calpar* metonymice pro ipso vino sumtum fuit Varr. lib. 1. de vita populi Rom. 'Quod antequam dolli nomen prolatum esset, cum id genus vasorum calpar diceretur, id vinum calpar appellatum.' Glossar. 'calcar, θυσία ἀπαρχὴν ὀύου.' Lege *calpar*: item, 'calpar, ὀύος ἐν θυσίᾳ.' Calpar autem Jovi libabant festis vinilibus, priusquam gustarent, quippe ni ita fecissent, reliquum omne vinum sacrum fiebat et usibus humanis eripiebatur, ut optime monnit Scaliger in conjectanelis ad Varr. Itaque cum calpar libabant, inferium vocabant, quod solum inferretur his verbis: MACRE HOCCE VINO INFERIO XSTO. Et hoc præcipue dicebatur de vino diffuso et doliar: nam alioqui de eodem musto libabant, sed id *sacrima* vocabatur, postea quam poluxerant eas confectiones, quæ vocabant suffimenta, ex faba, milioque molito, mulso sparso, quæ Diis eo tempore dabantur quo uvæ calcatæ prelo premebantur; quomodo et in frumentis quoque quod sacrificii causa ante præmetebatur, *præmessum*, vel *præmetium*, appellabant. Ceterum ipsa festa vinalia Atheniensibus etiam celebrata, qui et ipsa vocabant *πιδρύλας*, quod e dolio vina libarent, priusquam inde quicquam gustassent. Plutarch. III. Sympos. Fiebant autem die undecima mensis Augusti, et tum Deos præebantur, ut ea libatione

contenti, reliqui vini usum illis innocentem concederent. *Dac.*

¹ *Calpurnii*] Lucanus in Panegyrico ad Pisonem: 'hinc tua, Piso, Nobilitas, veterisque citant sublimia Calpi Nomina, Romanas inter fulgentia gentes.' *Jos. Scal.*

Calpurnii] A Calpo Numæ filio originem duxisse scribit etiam Plutarch. in Numa. Vetus Horatii interpretæ Numæ filium *Calpur* non *Calpus* vocat. *Dac.*

² *Camara*] Vide incerta Verrii ex Charisio. *Ant. Aug.*

Camara] A Græco καμῆρα. Ex hoc loco Charisius: 'Camara dicuntur, ut Verrius Flaccus affirmat, non camera per E. Sed Lucretius, 'cameræque caminis ex cratibus,' etiam cameram dici posse ostendit. At Cameri boves sunt, ut ait Servius, qui conversa introrsum cornua habent, quibus contrarii patuli, qui cornua diversa habent; quorumque cornua terram spectant, his contrarii Licini qui sursum versum cornua habent.' *Camurus* a Græco καμύβλος, curvus, rejecto κ, et λ verso in ρ. Quidam a camera dici putant; et idem sensisse videtur Erythræus cum dubitat an *camerus* vel *camurus* sit scribendum apud Virgil. in Georg. 'Camuris hirtæ sub cornibus aures.' *Dac.*

³ *Camelis Virginibus*] Γαμηλιάς θεαίς, *Camelis* pro *Gamelis*. Nam G sæpissime mutatur in C; ut supra in voce 'acitare.' *Idem.*

⁴ *Camenæ*] A carminibus, nam primo *casmenæ* dictæ sunt, postea *carmenæ*, ut 'casmen,' 'carmen.' *Cas-*

antiquorum laudes : vel quod sint castæ mentis præsidēs.

Camillus * proprie appellatur puer ingenuus.

Cana * dicunt Græci, nos canistra, et per deminutionem canistella.

Canalicolæ † forenses, homines pauperes dicti, quod circa canales fori consisterent.

NOTE

men ab antiquo *casno* pro *cano*. Et hoc multo probabilius videtur quam si a *cano ἀκνός* deducatur, quasi *canena*, et, x verso in m, *camena*. Prorsus ineptum quod sequitur, a casta mente *camenas* dictas. *Idem*.

* *Camillus*] Versiculus ille exagittatus a veteribus Criticis: 'Prætextum in cista mures rosere camilli.' Camillum intellexit Ovidius cum ait: 'Stat puer, et manibus lata canistra tenet.' Vide Conjectanea nostra. Glossarium: 'Camilla, ἱέρεια.' Servius P. Danielis: 'Alexander,' inquit, 'Ætolus poëta in Musis refert Camillam nomen fuisse Dianæ ab Ephesiis dedicato templo ei impositum.' Hæc Servius in Schedis reconditis, quæ sunt in Bibliotheca Danielis nostri. Sed profecto magnus ille Virgilii interpretes fallitur. Nam in eo poemate Alexander Ætolus non Camillam, sed *διν* Dianam vocat. Cujus versus habes apud Macrobiū. Sed est *μηχανικὸν ἀμάρτημα*. *Jos. Scal.*

Camillus] Καμήλιος. Bæotis minister Deorum dicebatur, quam vocem a Phœnicibus didicere qui ministrum vocant *Chadmel*, et ita proprie Bæotis dictus Mercurius, quod Deorum esset minister. A cadmillus factum *casmillus*, et *camillus*, et *casmillam* dictam *Mercurium*, ex Callimacho Varro scribit lib. iv. 'alii *camillam*,' ut Statius Tullianus. Servius in xi. Æneid. Inde qui Diis serviebant, vel, in sacris, sacerdotibus minia-

trabant, *Casmilli*, et, demto s, *Camilli*, dicti. Hinc Pacuvius in *Medea*: 'Cælitum camilla expectata, advenis, salve hospita.' Et quia huic officio pueri ingenui deligebantur, nus postea obtinuit, ut quilibet pueri ingenui vocarentur *Camilli*, ut hic Festus, et ostendit vetus carmen: 'Hyberno polvere, verno lato, grandia farra camille metes.' Neque homines tantum *camilli* dicti, sed quilibet alia quæ rei cuiquam inservirent, ut infra Festus notavit *cameram*, sive vas in quo nubentis utensilia ferebantur *casmillum* fuisse vocatum. *Dac.*

* *Cana*] Idem sentit Varro lib. iv. de L. L. 'Tryblia et canistra, quæ putant esse Latina, sunt Græca: τρυβλίον καὶ κάνιστρον Græca sunt.' Ergo *κανῶ* a *κάνιστρον*, in plurali *κάνεα*, et per contractionem *κανῶ*. Sed *canistrum*, ut optime Voss. non minus est a Græco quam *cana*. A voce *κάνιστρον* scilicet, quam Hesychius exponit, δοτρακον, τρυβλίον, κανόν. *Idem*.

† *Canalicolæ*] Forenses vocat, ut etiam Græci ἀγοράους, hoc est, *χυδαίους*. Ceterum singulari numero, propter *canalem*, legendum est, non, ut hic, propter *canales*. Plantus Curculione: 'In foro infimo boni homines atque dites ambulant. In medio, propter *canalem*, ibi ostentatores meri.' *Jos. Scal.*

Canalicolæ] Forenses homines qui circa canales fori versabantur: Græcis ἀγοράοι. Per canales autem fori

Cancri^a dicebantur ab antiquis, qui nunc per deminutionem cancelli: ex quo genere sunt calces, qui per deminutionem appellantur calculi.

Candelabrum^a dictum, quod in eo candelæ figantur.

Canentas^b capitis ornamenta.

Canephora^c mulier appellatur, quæ fert canum; id est, qualum quod est cistæ genus.

Canicæ^d furfures de farre, a cibo canum vocatæ.

Canitudinem^e pro canitie. Plautus: Stultus est adversus ætatem et capitis canitudinem.

5 Alii *Canifera*.

NOTÆ

cancellos intelligo qui *canales* dicti: et ita hunc locum accepit doctissimus Salmasius qui hunc Tertulliani locum adduxit: 'Jam et de negotio provocat; ego, inquit, nihil foro, nihil campo, nihil curis debeo, nihil officio advigilo, nulla rostra præoccupo, nulla præterita observo, canales non adoro, subsellia non contundo,' &c. Scaliger non *canales* sed *canalem* legebat, ut apud Plaut. Curcul. iv. 1. 'In foro infimo boni homines atque dites ambulant. In medio, propter canalem, ibi ostentatores meri.' Ita ut 'meri ostentatores' Plauto dicantur, qui Festo 'canalicolæ' *Dac.*

^a *Cancri*] Cancer, canceris, et mutato *n* in *r*, Carcer, carceris: non a coercendo, ut Varro. Apuleius: 'Inter Orci caneros jam ipsos adhæsisisti.' *Jos. Scal.*

Cancri] Apuleius: 'Inter Orci caneros jam ipsos adhæsisisti.' *Cancri* per diminutionem *cancelli*, ut a 'calces' 'calculi.' Sunt autem *cancelli* septa quædam, rectis, obliquis, et transversis lignis contexta, fenestellis distincta. *Dac.*

^a *Candelabrum*] A candelâ dictum, docet etiam Varro lib. iv. de L. L.

brum autem est vocis productio. Frustra igitur qui a *candela* et *λαβειν* *capere*, vel a *candela* et *labrum*. *Idem.*

^b *Canentas*] Capitis ornamenta: forsan, inquit Voss. a *καυσις*, quæ in capite portabant Canephoræ, nisi legatur *carentas*, a Græco *κρηνη*, caput. *Idem.*

^c *Canephora*] Græce *Κανηφόροι*, virgines quæ in Panathenæis allivæ festis cana capite ferebant, ut Palladi, Cereri, Baccho, Dianæ etiam. *Idem.*

^d *Canicæ*] A canibus scilicet: vide proverbium, *κῆνος ἀπὸ μαραλῆς*. Pacuvius: 'Qui apud te quasi servos est canicaceum panem.' *Jos. Scal.*

Canicæ] Furfures de farre; Veteribus ita dictum quod cibi canum sint. Lucil. lib. xxvii. 'Quanti vellet quam canicis apud te et magoni' Manu.' Hinc *Caninaceum* pro *furfuraceo*. Pacuvius: 'Qui apud te quasi servos est caninaceum panem.' *Dac.*

^e *Canitudinem*] Perlit ea fabula cujus locum laudabat Festus. Albitudinem etiam dixit Plaut. Trinum. iv. 2. 'Lesbonicum hic adolescentem quæro in his regionibus Ubi habitat, et item alterum ad istam capitis albitudinem.' *Idem.*

Cannensem⁶ cursorem Titinius pro pistore dixit.

Canta⁷ pro cantata ponebant.

Cantherius⁸ hoc distat ab equo, quod maialis a verre, capus a gallo, vervex ab ariete: est enim cantherius equus, cui testiculi amputantur.

Canturnus¹ nomen loci.

Caperatum,² rugosum, a cornuum caprinorum similitudine dicitur.

6 Quidam *Canensem*. Vid. Not. inf.

NOTE

⁶ *Canensem*] Locus non tam obscurus, quam ridiculus: obscurus tamen. Quod et me tacente satis per se patet. Ego sane non dubito ita legere: *Canensem, cursorem Titinius præpos-tere dixit*. Recte. Nota est consternatio, et fuga eorum, qui ex Cannensi clade evaserant: qui noctes et dies nunquam cursum et fugam intermiserint. Quod Livius nominatim monet. Ab eo joculariter Cannenses, hoc est, qui ex clade Cannensi effugerant, vocabantur cursores, ut suspicari licet. At contra, præpostere Titinius cursorem vocavit Cannensem. Non enim, si Cannenses cursores dicebantur, ab eo consequens erit et cursorem quemvis Cannensem dici. Sed comica licentia eleganter hoc dictum a Titinio accipiendum est. *Jos. Scal.*

Canensem cursorem] Legit Scaliger *Canensem, cursorem Titinius præpos-tere dixit*. Et ita cursorem Titinium dixisse suspicatur, allusione facta ad consternationem et fugam eorum, qui ex Cannensi clade evaserunt, qui noctes et dies nunquam cursum et fugam intermiserint, quod præpostere dictum vult Festus: cum etsi Cannenses cursores dicerentur, non continuo et quivis cursor Cannensis dici poterit. Ego vero existimo Festum non esse assecutum mentem Titinii, qui Cannensem cursorem vocavit quen-

dam sum ætatis hominem ut eum *φρυμάχον*, ut Horatius diceret 'fugacem,' designaret. Itaque nulla distinctio post *Canensem*; neque enim *Canensem* sic absolute dixit Titinius. Sed alia etiam mens Meursio; putat enim scriptum fuisse *canensem* unico n: nempe a cane, quod erat vinculi ferrei genus, et catenatos fuisse pistores nemo ignorat. Itaque *canensem* lepide vocat, tanquam a loco aliquo regioneve nomine deducto. Et *cursorem* propter cursum quem exercebant in circumagitanda mola. *Dac.*

⁷ *Canta*] In Saliari carmine, ut puto, unde *pa* pro *parte*, *po* pro *populo*, Festus adduxit. Vnde ibi notata. Verum hic mihi locus suspectus est, et, ni bene fallor, legendum, *Cante pro cantate ponebant*. Ex hoc Varronis lib. vi. de L. L. ubi voces e carmine Salliorum adducit, 'Ab eadem voce *canite*,' inquit, 'pro quo in Saliari carmine scriptum est *cante*, hoc verum: Divum exta cante, Divum Deo supplice cante.' *Idem*.

⁸ *Cantherius*] Cantherios equos dictos putat Varro quod semine careant: inepte sane. Optime Caninius, in Alphabeto, a Græco *καθήλιος*, λ mutato in ρ. *Idem*.

¹ *Canturnus*] Geographis ignotus. *Idem*.

² *Caperatum*] A *caper* est caperare, unde caperata frons rugis contracta.

Capidulum¹ genus vestimenti, quo caput tegebatur.

Capillatam^m vel capillarem arborem dicebant; in qua capillum tonsum suspendebant.

Capis,ⁿ poculi genus, dictum a capiendo.

Capita Deorum^o appellabantur fasciculi facti de verbenis.

Capital⁷ facinus,^p quod capitis poena luitur. Capital, linteum^q quoddam, quo in sacrificiis utebantur.

Capitalis^r lucus, ubi si quid violatum est, caput^s violatoris expiatur.

~~~~~

7 Alii *Capitale*.—8 Vett. edd. *capite*. Vid. Not. inf.

NOTE

A caprorum frontibus crispis, potius a caprinorum cornuum similitudine. Varr. in Eumenid. 'Quin mihi cape-ratam tuam frontem, Strobile, omit-tis.' *Idem*.

¹ *Capidulum*] Gloss. 'capidulum ves-timentum capitis.' *Idem*.

^m *Capillatam*] Supplendum ex Plinio de Vestalibus libro xvi. cap. 44. *Jos. Scal.*

Capillatam] Juvenes, capillum Diis consecrantes, eum vel templis vel arboribus suspendebant. Sic Bere-nice crinem suum in Veneris templo posuit, et Vestales antequam in collegium sacrarentur detonsum crinem ad certam arborem defererebant, quæ ideo *capillata* vel *capillaris* dicta: de qua Plin. lib. vi. cap. 44. 'Antiquior illa est Lotos, sed incerta ejus ætas, quæ capillata dicitur, quoniam Vestalium Virginum capillus ad eam defer-tur.' Neque Diis tantum comas suas Veteres consecrabant, sed flumi-nibus etiam, interdum et amicis, ut in insula Delo testatur Callimachus: 'Ἦτοι Ἀηλιάδες μὲν, ὅτ' εὐήχης ὁμέναιος ἦθεα κούρῳ μορμύσσεται, ἥλικα χαιτήν Παρθενικαί, παῖδες δὲ θέρος τὸ πρῶτον ἰόβλην ἄρσαντες ἡΐθουσιν ἀπαρχόμενοι φορεύουσιν. Quem locum vel levicula menda male deformat. Legendum

παρθενικαῖς. Ἀηλιάδες παρθενικαῖς. παῖ-δες δὲ ἄρσαντες ἡΐθουσιν. Nam τὸ Ἀηλιά-δες, *παρθενικαί* comprehendit. Et ita olim legisse videtur Scholiastes, cujus verba: *παρθενικαί, ἀπὸ κοινῷ τὸ φορέου-σιν.* Ait Callimachus: 'Etenim Delia-des, quando sonorus hymenæus mores puellarum terret, comætanæ capillos virginibus, at juvenes primam lanugi-nem, mares maribus primitiarum loco offerunt.' *Dac.*

ⁿ *Capis*] Varr. lib. iv. de L. L. 'A quo illa capis et minores capulæ a capiendo, quod ansatæ ut prehendi possint, id est, capī. Harum figuras in vasis sacris ligneas et fictiles anti-quas etiam nunc videmus.' A *capis* diminutivum *capidula*, unde *capula*. *Idem*.

^o *Capita Deorum*] Quæ et *Struppi*. Vide 'struppi.' *Idem*.

^p *Capital facinus*] Quod capite lui-tur. Capital etiam absolute dixit Plant. Menæch. 1. 1. 'Nunquam Ædopol fugiet tametsi capital fecerit.' In vet. lex. Græco-Lat. vet. *κεφαλικὴ τιμωρία, capitale*. *Idem*.

^q *Capital, linteum*] Linteum intelli-git quo caput velabant, de quo Hele-nus apud Virgil. 'Purpureo velare comas adopertus amictu.' *Idem*.

^r *Capitalis*] Non possum aliter mihi

Capitarium ¹ æs, quod capi potest.

Cappas ² marinos equos Græci a flexione posteriorum partium appellant.

Capræ ³ dictæ, quod omne virgultum carpant, sive a crepitu crurum. Unde et crepas eas prisci dixerunt.

Capreoli ⁴ vitium cincinni intorti, quia ad locum capiendum tendunt appellati.

Caprilia ⁵ appellatur ager, qui vulgo ad Capræ paludes dici solet.

⁹ Legendum monet Dac. *Campas*, ut in ora ed. Scaligeri.

NOTÆ

persuadere, quin Festus ita scripserit: *Capitalis locus, ubi si quid violatum est, capite violatoris expiatur*. Nam *capite*, non *caput* habent et priscæ editiones. Quare Ovidius 'capitale templum,' Minervæ captæ intelligit, cum scribit Fast. III. 'Aut quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas Ex illo jubeat furta recepta loco.' Ergo capitalis locus est, qui habet legem, ut capital sit, qui quid in eo violarit. *Capitalis lucus* hoc modo dicetur. Quare *locus*, non *lucus* legendum, quia *locus* et *lucum*, et alia comprehendat. *Jos. Scal.*

Capitalis lucus] Lege cum Scaligero, *capitalis locus, ubi si quid violatum est, capite violatoris expiatur*. Nam *locus* *lucum* et alia comprehendit. Sic Ovid. 'capitale templum' captæ Palladis intelligit lib. III. Fast. 'An quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas Ex illo jubeat furta recepta loco.' Dac.

¹ *Capitarium*] Jam et hoc nego a Festo unquam ne in mentem quidem venisse: sed, *Capitarium æs, quod caput est*. Ait *Capitarium æs*, id est, sortem *Capitarium* vocari, quia *caput* sit usuræ. Græci ἀρχαίων. Ego tamen malo *Capitarium æs* esse, quod *capite* penditur: aliud enim ex censu pendebatur. Vide 'Tributorum.' Jos.

Scal.

Capitarium] *Æs quod capi potest*. Ridicule: lege cum Scaligero, *quod caput est*. Græcis Κεφάλαιον dicitur. Cicero *caput* vocat; tamen magis placet Scaligero ut 'capitarium æs' dicatur quod capite penditur. Nam tributorum conlatio, alia in capite, alia ex censu, ut Festus alibi. Vide 'tributorum.' Dac.

² *Cappas*] Lege *campas*, ut in marg. Græcis καμή, quo nomine dicitur omne cetaceum, et quivis ingens piscis, a caudæ flexura quæ καμή dicitur. *Idem*.

³ *Capræ*] A carpendo dictas tradit etiam Varro duobus locis; Isidorus etiam, qui utrumque Festi etymon adducit; sed est a Tyrrhenis, quibus caper κάπρος dicitur, capra, κάπρα. Hænych. κάπρα, αἰ. Τυρρῆνοι. *Idem*.

⁴ *Capreoli*] Varr. lib. I. de Re Rust. cap. 31. 'Capreolus vites ut teneat, serpit ad locum capiendum, ex quo a capiundo capreolus.' Sed melius a capreolis animalibus deducas, quia *capreoli* illi vitium, ut capreolorum cornua, vel potius capreoli propter suam teneritudinem sic dicti, quomodo et Græci novellos ramos vocant μύρχους. *Idem*.

⁵ *Caprilia*] Ante urbem. *Idem*.

Capronæ^a equorum jubæ in frontem devexæ, dictæ quasi a capite pronæ.

Caprunculum^a vas fictile.

Capsæ^b a Græco appellantur. Has illi κάμπτas¹⁰ dicunt.

Capsit^c prehenderit.

Captus locus dicitur ad sacrificandum legitime constitutus.

Capuam^d in Campania quidam a Capy appellatam ferunt,

~~~~~

10 Alii κάμψas. In ed. Scal. est κάμπτas.

NOTÆ

^a *Capronæ*] Vide 'Anſm.' Nonius non equorum tantum jubas, sed et hominum comas quæ sunt ante frontem, *capronas* dicit, ex illo Lucilii: 'Aptari caput, atque comas, flutare capronas, Altas, frontibus immixtas, ut mos fuit illis.' Forsan et de *capronis* istia intelligendus elegans ille locus in Canticis Canticorum, cap. 4. 'Capilli tui sicut greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad.' *Idem.*

^a *Caprunculum*] Vas fictile, forte sic dictum quod capri figuram haberet, ut vult Vossius, qui dubitat etiam num legendum sit *caprunculum*, quod erit diminutivum a *capis*. *Idem.*

^b *Capsæ*] Cistulæ a Græco κάμψas. Nam sic legendum. Heaych. Κάμψη, θήκη. Item Κάμψia, καὶ, καρίονα. *Idem.*

^c *Capsit*] Prehenderit. Plaut. Pseudol. iv. 8. 'Si occasionem capsit, qui fiet malus.' *Idem.*

^d *Capuam*] Sane Cypus Græcum vel Tarentium videtur Latine expressam per Falconem. Nam κάμψas, παρὰ τὸ κάμπεσθαι, ἵγναι κάμπεσθαι. quod incurvos habeat pedes: unde et Capus dictus κατ' ἄρχην. ut ἵππος Gallina κατ' ἄρχην. et multa alia ejusmodi. Ut et unus tantum ex genere

accipitrum vocatus Falco; non omnes accipitres, quamvis omnes sint κάμψιδόρυχοι. hoc enim significat Falco. *Jos. Scal.*

Capuam] Virgil. x. Æneid. 'Et Cypus; hinc nomen Campanæ ducitur urbi.' Ubi Servius: 'Cælius, qui Trojanum Capyn condidisse Capuam tradidit, eumque Ænem fuisse sobrinum. Alii hunc Capyn filium Capeti volunt esse, Tiberini avum, ex quo fluvius Tyberis appellatus est: eumque Capnæ conditorem producit: alii Capyn Samnitum condidisse Capuam confirmant. Sed Capuam vult Livius a locis campestribus dictam in quibus sita est: constat tamen eam a Tuscia conditam de viso falconis augurio, qui Tusca lingua cypus dicitur, unde est Capua nominata. Tuscos autem omnem pæne Italiam subjungasse manifestum est. Alii a Tuscia quidem retentam et prius Aliternum vocatam: Tuscos a Samnitibus exactos Capnam vocasse: ob hoc quod hanc quidam Falco condidisset, cui pollices pedum curvi fuerunt, quemadmodum falcones aves habent, quos viros Tusci Capnas vocant. Varro dicit propter cæli temperiem et cespitis fecunditatem campum eundem Campanum sive Campanum dictum,

quem a pede introrsus curvato nominatum antiqui, nostri Falconem vocant: alii a planicie regionis.

Capulum * et manubrium gladii vocatur; et id, quo mortui efferuntur: utrumque a capiendo dictum: sane a capulo fit capularis.

Caput^f ex Græco dictum, quod illi interdum *κάρα* dicunt.

Carinantes,^g probra objectantes: ^h a carina dicti, quæ est infima pars navis: sic illi sortis infimæ.

11 Alii objicientes.

NOTÆ

quasi sinum salutis et fructuum.' Hæc Servius. *Capys* autem Tuscia *Falco*, a Græco *καρτέσθαι* id est, *καρτερόσθαι*, incurvari, inflecti. Sed unice placet Livii sententia, cujus verba lib. iv. 'Vulturum Etruscorum urbem, quæ nunc Capua est, ab Samnitibus captam, Capnamque ab duce eorum Capye, vel, quod propius vero est, a campestri agro appellatam.' Et hoc ipsum est quod Festus in fine: alii a planicie regionis. Nam *Capus* quasi *campus*, a *campo*, agro campestri, quæ vox *campus* planiciem signat ut *aquis*. Ab hujus sententiæ partibus facit quod ipsa *Capus* prius *campus*, sive *campus* dicta. Unde *Campani* et *Campos* apud Plautum. Eustath. in *Dionys*. 'Ὅτι οἱ Καμπανοί, ἐν τῷ πεδίῳ λατρεῖν διὰ τὴν εὐκαρίαν λέγουσι, ἀπὸ τῶν ἀποκαθημένων ἐκεῖ κάμπων ὀνομασθήσων, ἢ ἀπὸ Κάμπου πόλεως. Id est, 'Campani, quorum pingue solum propter fertilitatem dicit, a subjacentibus campis vocati, vel a Campo urbe.' Manifesto Capuam urbem intelligit, quod non satis perpensum his qui *Campum* nescio quam a *Capus* diversam fingunt. *Dac*.

* *Capulum*] Ensis manubrium, Virg. 'Et lateri capulo tenns abdidit enssem.' Pro arca funebri, Lucil. 'Quem

cum vidissent Hortensia' Posthumiusque, Ceteri item in capulo hunc non esse, aliamque cubare.' Ab hac capuli significatione dictus *capularis* morti contiguus. Plant. 'Quid ais tu? tam tibi ego videor oppido Acherunticus? Tam capularis? tamne tibi diu videor vitam vivere?' *Idem*.

[*Caput*] Potius a *κεφαλή*, φ mutato in π. *Idem*.

g *Carinantes*] Glossarium: 'Carinari, *καρτερτέσθαι*.' Isidorus: 'Carinantes, illudentes.' Ennius, 'Contra carinantes verba, atque obscæna profatus.' Et tamen corripit in sequenti mediam 'neque me decet hanc carinantibus edere chartis.' Qui versus, nondum excusi, citantur a Servianis schedis doctissimi Danielis nostri. Ita factum *carinari* a *carina*: ut apud Græcos *γεφυρίστω* a *γέφυρα*. Idemque valet, ac *carinari*. *Jos. Scal*.

[*Carinantes*] Gloss. Isidori: 'Carinantes, illudentes.' *Carinari* a *carina*, infima navis parte, ut vult Fest. vel, ut Voss. eo quod qui in carina essent alios contumeliosis verbis solerent lacerare, quomodo Græci a *γεφύρα*, ponte, fecere *γεφυρίστω*, quasi de ponte convicia jacere. Inde etiam ludi dicti *γεφυρισμαί* in quibus convicia jacta-

Carissam^h apud Lucilium vafram¹² significat.

Carnificis locoⁱ habebatur is, qui se vulnerasset, ut moretetur.

~~~~~

12 Vett. edd. *Caprissam* ... *vafrum*.

NOTE

bantur. Sed quia obstat quantitas, cum secunda in *carinari* corripiatur, contra quam in *carina*, addit Voss. *Carinari* vel esse a *χαρις*, ita ut *carinari* sit quod dicimus *plaisanter*: unde in Gloss. *carinari*, *χαριερλγεςθαι*: vel potius, (quod unice placet,) a *carere*, id est, radere, carpere: a 'caro' 'carino' ut a 'nato' 'natino.' Juvat quod ut *carere* Latinis de veste et dictis mordacibus dicitur, sic Græcis *πλύνειν*, vestes lavare, et conviciis et maledictis lacessere. Quomodo et Gallis vox *laser*. Carinandi verbo usus Ennius. lib. 1. Annal. 'Sed neque me decet hæc carinantibus edere chartis.' Et alibi: 'Ac contra carinans, verba atque obscæna profatus.' Ut eum locum emendavit Salmasius. Valgo contra *carinantes*. Dac.

^h *Carissam*] In veteribus editionibus *vafrum*, non *vafram*. Cui astipulari videtur auctor Glossarii: 'Carissa, *μανιστής, πορνοβοσκός*. Isidori Glossæ contra fœminino: 'Carissa, lena vetus, et litigiosa: ancilla dolosa, et fallax.' *Jos. Scal.* Retineo *vafram*, et verba Glossarii, quæ ambigua sunt, interpretor, 'lena et quæ prostibula alit.' Sic in fœminino Glossæ Isidori, 'Carissa, lena vetus, litigiosa, ancilla dolosa et fallax.' *Carissa* a Græco *χάρις*, ut vult Voss. Legitur etiam et *caprissa* a *capra*, scilicet quasi eam siguet quæ capræ vel meretricis mores imitetur. Sed omnium optime Lucas Fruterius, qui in epistola quadam ad Muretum reponendum putavit *catissa*. Nam catos pro calli-

dis et ingeniosis apud Veteres dictos. Dac.

ⁱ *Carnificis loco*] Originem hujus moris explicat vetus scriptor Cassius Emina apud Servium: 'Tarquinius,' inquit, 'Superbus, cum cloacas populum facere coëgisset, et ob hanc injuriam multi se suspensio necarent, jussit corpora eorum cruci affigi. Tunc primum habitum est turpe mortem sibi consciscere.' Ut non tantum de eo qui se vulnerasset, ut moreretur, intelligendum sit, sed de eo qui quovis modo mortem sibi conscisceret. Quare adeo ejusmodi homines abominabantur vetustissimi Romani, ut ne eis quidem justa facerent. Servius in Schedis: 'Varro ait suspensiosis, quibus justa fieri jus non sit, suspensio oscillis, veluti per imitationem mortis parentandum esse.' Artemidorus lib. 1. 'Ατιμός τε καὶ φυγὰς γενόμενος, ἀναρτήσας ἑαυτὸν ἐτελεύτησε τὸν βίον, ὅς μὲν ἀποθανὼν ἔχειν ὄνομα τοῦτον γὰρ μόνους ἐν νεκρῶν δέπνοις οὐ καλοῦσιν οἱ προσήκοντες. Id est, 'Inglorius et fugitivus se ipsum suspensio necavit, ne post mortem quidem nomen habiturus: ejusmodi enim homines solos ad mortuorum cœnas non vocant propinqui.' In Caristiis enim et parentalibus omnium carorum jam vita functorum nomina clere solebant. Ansonius: 'nomina tantum Voce clere, suis sufficere tumultis.' Quæ Ausoniana paulo diversius interpretatur Turnebus, quod non debuit. *Jos. Scal.*

Casa^k a cavatione dicta.

Casaria,^l quæ custodit casam.

Cascum^m antiquum.

Caseus,ⁿ a coëundo dictus.

Casinam^o fabulam Plautus inscripsit ab ancillæ nomine

Casina, quam amari a sene introduxit.

Casnar,^p senex Oscorum lingua.

Cassabundus^{13 q} crebro cadens.

Cassia^r via a Cassio strata.

~~~~~

13 Unico s scribendam monent Scal. et Dac.

NOTÆ

^k Casa] Potius a caso, id est, cado, quod cadat facile. Alii a καίω, uro, quod facile uratur: alii aliter. Dac.

^l Casaria] Est, quam Græci οίκω-
βια vocant, Hebræi Navam. Jos.
Scal.

^m Cascum] Varro lib. vi. de L. L. 'Cascum significat vetus ejus origo Sabina, quæ usque radices in Oscam linguam egit. Cascum vetus esse significat Ennius cum ait: Quam primum Casci populi genuere Latini.' Scaliger vult esse ab Osca voce casus παλαῖς. Unde et casnar, senex. Vide infra. Dac.

ⁿ Caseus] A coacto lacte casenm vocatum ait Varro lib. iv. de L. L. quasi coaxeum. 'Caseus,' inquit, 'a coacto lacte, ut coaxeus dictus.' Alii a cærendo quod careat sero. Scaliger ab Osco casus, antiquus, ut sit proprie lac vetustate coactum concretumque. Varronis etymon, mihi quidem, ceteris præstat. Idem.

^o Casinam] Hinc Fabulæ nunquam casinam nomen Plautus imposuit, sed sortientes. Nam Diphilus, qui illam Græce scripserat, κλισμένην vocaverat, non κληρουμένην, ut male Camerarius. Neque est quod quemquam moveat argumentum quod illi præ-

mittitur: ubi, 'Post id rursum de-
nuo Latine Plautus cum latranti no-
mine.' Ubi per 'latrans nomen,' ca-
sina intelligitur, nam uno ut verbo
dicam, argumentum illud tam Plauti
est quam quod nunquam fuit. Casi-
nam dixere qui post Plantum nati
sunt. Idem.

^p Casnar] Senem Casnarem Osce
dictum testatur etiam Varro. Scali-
ger deducit a Casus antiquus. Vide
supra 'Cascum.' Vide 'Nonium.'
Verisimile Casnares ab Oscis dictos,
qui Latinis cani a canitudine. Ratio
est quod in vocibus suis Osci, ut et
Sabini, fere semper sibilum addunt,
sive literam s, quam a Græcis Do-
riensibus acceperunt. Idem cascum
pro antiquo nimirum a Græco κακός,
debilis. Cacos, cacus, cascus. Sic
'casmenas' dixerunt pro 'camenis.'
Idem.

^q Cassabundus] Unico s, Casabundus.
Vide Varronem. Jos. Scal.

Cassabundus] Scribendum Casaba-
ndus unico s, a Casare. Plaut. Mil. 'Bac-
chabatur hama, casabant cadi.' Et
Nævius: 'Risi egomet casabundum
ire ebrium.' Dac.

^r Cassia] Ab auctore Cassio. Hæc
extra Flumentanam per Sutrium, Vi-

Cassiculum,* reticulum, a cassibus per deminutionem dictum.

Cassilam † antiqui pro casside ponebant.

Casta mola † genus sacrificii, quod vestales virgines faciebant.

Castrensi corona † donabatur, qui primus hostium castra pugnando introisset, cui insigne erat ex auro vallum.

Casus dicimus non modo ea, quæ fortuito hominibus accidunt, sed etiam vocabulorum formas, quia in aliam atque aliam cadunt effigiem.

Catachresin † tropum nos abusionem dicimus, cum alienis abutimur perinde, ac propriis, cum propria deficiunt.

Catamitum † pro Ganymede dixerunt, qui fuit Jovis concubinus.

Catampo † † genus est lusus.

14 Scaliger legit *Catambo*.

NOTÆ

terbium, et Vulturnos mittebat. Meminit Cicero XII. Philip. 'Tres ergo, ut dixi, viæ, a Supero mari Flaminia, ab infero Aurelia, Media Cassia.' *Idem*.

* *Cassiculum*] Glossæ Isidori: 'Cassiculum, rete, jaculum.' *Jos. Scal.*

Cassiculum] A cassis cassiculus et cassiculum, ut a funis funiculus. *Dac.*

† *Cassilam*] Legendum *cassidam*, ut videre multi. Virg. IX. *Æneid*. 'Aureus ex humeris sonat arcus, et aurea vati Cassida.' *Idem*.

† *Casta mola*] 'Αγρὸς θύμα. Vide 'mola.' *Idem*.

† *Castrensi corona*] Ex auro facta, sed non tota, ut patet ex Sueton. August. cap. 25. ea vallo decorabatur, ideoque vallaris dicta. *Idem*.

† *Catachresin*] Cum vox aliqua licentius a propria significatione ad aliam deflectitur. *Abusio* Latine dicitur. *Idem*.

† *Catamitum*] Pro *Ganymede* dicebant *Ganamidus*, unde *g* in *c*, et *d* in

t, *Catamitus*. Vide 'alcedo.' Plant. Menæch. I. 2. 'Mx. Dic mihi, nunquam tu vidisti tabulam pictam in pariete, Ubi Aquila Catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?' Ubi male Lamb. Catamitum Priami filium facit, cum re vera Trois fuerit. Quamvis eum Cicero Laomedontis dicat, ut et vetus cycli scriptor, cujus tibi versus lepidissimos exhibebit Scholiastes Euripidis in Oreste. *Idem*.

* *Catampo*] Græcum scilicet, κατὰ μῦθον. Videntur verba duorum, qui eum ludum exercebant. Ridiculus est doctiss. vir, qui in Codice Justiniani libro tertio in fine hariolatur de genere lusuum dictum, quod ipsi Imperatori nunquam in mentem venit, præsertim cum de hoc Catampo ibi mentionem fieri putet. Dictum κατὰ μῦθον, ut κατὰ ἔν. Sed puto potius *Catambo* scribendum per *b*: καταμῦθον dictum ut δρισαμῦθον, est autem δρισαμῦθον ἡ εἰς τοῦτον ἀναχάρις. καταμῦθον ἡ εἰς τὸ κέρω καὶ τὸ πῦρ. vide

Catax,^b claudus.

Catifons,^c ex quo aqua Petronia in Tiberim fluit ; dictus, quod in agro cujusdam fuerit Cati.

Catillatio^d grave opprobrium hominibus generosis obiciebatur, si qui provinciâs amicas populi Romani exspoliassent.

Catilones^e appellabant antiqui gulosos.

Catones^f appellantur portus in mari interiores, arte et manu facti.

15 Reponendum monet Scal. *Cothones*.

NOTÆ

Eustathium. *Jos. Scal.*

Catampo] Scaliger legit *catambo*. Ut *καταμβή* sit contrarium τῇ *ὑπισταμῆ*. Ὅπισταμβή ἢ εἰς τοῦτόν ἀναχέρησις, itlo retrograda: *καταμβή* ἢ εἰς τὸ κάτω καὶ τὸ πρὸς, itlo in caput. *Catambo* igitur quod hodie pueri faciunt cum capite ambulat, gradiuntur. *Dac.*

^b *Catax*] Græcum est *κατάξ*, hoc est, *καταγῆς τὰ μέλη*. Isidori Glossæ: 'Catax, claudus, coxus.' In veteribus Græcorum Glossis: 'Coxus, λαλός.' lege, *χολός*. Hispani retinent nomen: claudum enim hodieque vocant *Coxo*: et *Coxusæ*, claudicare. Quod et in illis optimis Glossis reperi, 'Coxigat, *χολαίνει*:' et Nonius, 'Catax dicitur, quem nunc Coxonem vocant:' dicitur et *cloppus*. 'Cloppus, *χολός*.' Glossarium. *Jos. Scal.*

Catax] Græcum est, ἀπὸ τοῦ *κατάξ* αἰ, frangere. Quasi *Καταγῆς τοὺς πόδας*, Fractus habens pedes. Nonius: 'Catax dicitur quem nunc coxonem vocant.' Lucil. lib. II. 'hostibus contra Pestem perniciemque catax quam et Manliu' nobis.' Glossæ Isidori: 'Catax, claudus, coxus.' *Coxus* autem et *coro* est *χολός*. Quam vocem retinent Hispani, qui claudum

vocant *coro*. *Dac.*

^c *Catifons*] Non longe a Roma. Sed de Catifonte nihil alibi legere est. Vide 'Petronia.' *Idem*.

^d *Catillatio*] Catillones ait a Romanis dici, qui provincias Pop. Rom. despoliassent: a *Catillonibus*, qui et catillos ipsos liguriunt, assumpta prius dape. A Græcis vero ejusmodi homines dicebantur *μολγοί*, παρὰ τὸ ἀμύλγειν, καὶ κλέπτειν τὰ ποσά. Ut ille fur apud Maronem: 'Hic alienus oves custos bis mulget in hora.' *Jos. Scal.*

Catillatio] A *Catinus*, catinulus, catillus. A quo *catillare* ligurare. *Catillatio* ipsa actio liguriendi, quæ illi obiciebatur qui populi Rom. Provincias exspoliassent. Qui ideo *Catillones* dicti. *Dac.*

^e *Catilones*] Vide 'catillatio.' Margini ascriptum *catiliones*, quod monet scriptum fuisse *catillones* duplici ll. *Idem*.

^f *Catones*] Repono, ut in veteribus editionibus, *Cothones*: quid monet scriptum a portu, explicat Servius. *Jos. Scal.*

Catones] Legendum monet Scaliger *Cothones*: ut est in vet. edit. Sunt autem cothones parvi portus in mari non naturales, sed arte et manu facti:

Catularia^c porta Romæ dicta est, quia non longe ab ea ad placandum caniculæ sidus frugibus inimicum rufæ canes immolabantur, ut fruges flavescētes ad maturitatem perducerentur.

Catulinam^h carnem esitavisse, hoc est, comedisse, Romanos Plautus in Saturione refert.

Catulusⁱ genus quoddam vinculi, qui interdum canis appellatur.

Caudecæ^{16k} cistellæ ex junco, a similitudine equinæ caudæ factæ.

Caudicaræ¹ naves ex tabulis crassioribus factæ.

~~~~~

16 Scal. et Dac. legendum monent *Caudeæ*: alii legunt *Caudetæ*.

NOTÆ

ut exponit Servius lib. 1. *Æneid.* dicitur *cothön, onis*; et *cothönium*, ni. Atqui *cothön* pro portu fossitio vix Latinum videtur: ita vocabatur parva insula Carthaginis, quæ vicem portus præbebat, et navalia habebat. Strab. lib. vii. Facilitia hæc insula, et euripo circumdata, id est, canali manufacto. Forte *Κάθον* dicta voce Græca, quod rotunda esset instar poculi. Ex illo portu Carthaginensi Cothone, alii, ut videtur, portus manufacti sic dicebantur, si fides est Festo. *Fossas* etiam appellarunt Latini. Hodie quoque apud Nannetes, portus *fossa* dicitur. Græcis *χάρδπος*. *Salmas. in Solin.*

^c *Catularia*] A *catulus*. Quod non longe ab ea immolarentur catuli, id est, canes, unde patet *catulus* de canibus dici, quod pluribus exemplis firmavit Vossius: porro quod rufæ canes ad placandum caniculæ sidus immolarentur, id aperte docet Festus in voce 'rutilæ.' *Dac.*

^h *Catulinam*] Hanc Saturnionem Plauti fabulam respicit Plinius cum ait lib. xxix. 'Catulinam adjicialibus quidem celebrem epulis fuisse

Plauti fabulæ sunt indicio.' *Idem.*

ⁱ *Catulus*] Forsan prima notione *catulus* catenam illam signavit quæ canes vincti: postea vero pro quovis vinculo sumi cæptus. Lucil. 'Cum manicis, catulo, collarique, ut fugitivum.' Dicitur etiam *catellus*. Plant. Curcul. v. 3. 'Delicatum te hodie faciam cum catello ut accubes, Ferreo ego dico.' Ubi non audiendus Lambinus, qui hanc differentiam statuit, ut *catellus* parvum canem, *catellum* vero catenam significet. Nam *catulus* et *catellus* canem et canis vinculum. Ut Græcis σκύλαξ ἑγγονα κύνος et δασύν σκυποῖν notat. *Catulus* autem et *canis* pro vinculo, ut optime Festus. Plant. Casin. 'Deos quæso, ut quidem hodie tu canem et furcam feras.' *Idem.*

^k *Caudecæ*] *Lege, Caudea*. Ita etiam Plantus Rudente. *Jos. Scal.*

Caudecæ] *Lege caudea*, ut optime Scaliger. *Caudea* cistellæ ex junco a similitudine caudæ equinæ factæ. Plant. Rudent. iv. 4. 'Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo.' *Dac.*

¹ *Caudicaræ*] Naves sic dictæ quod

Caviar^m hostiæ dicebantur, quod caviar,¹⁷ id est, pars hostiæ cauda tenus diceretur, et ponebatur in sacrificio pro collegio pontificum quinto quoque anno.

Cavillatioⁿ est jocosa calumniatio.

Cavillum,^o cavillatio, id est, irrisio.

*****

17 Al. cave. Vid. Not. inf.

NOTE

e candicibus, id est, crassioribus tabulis fierent. Varro lib. III. de vita Pop. Rom. 'Quod antiqui plures tabulas conjunctas codicarias appellamus.' Inde Candicarii dicebantur ii qui candicariis navibus frumentum advehebant. *Idem.*

^m *Caviar*] Locns corruptus in sequentibus. Legendum: 'Caviar hostiæ dicebantur quod caviar pars hostiæ cauda tenus dicebatur.' Manifestum est in equo Octobri, de quo hic agitur, partem secundam candam dictam 'Caviar,' ut in bove, 'Palaseam;' in sue, 'offam penitam.' De equo Octobri, inquam, Festus intelligit: cujus coda tanta celeritate in Regiam perferebatur, ut sanguis recens inde in focum stillaret. Fiebat autem hoc sacrificium quinto quoque anno, ut non multo post sequitur: et Propertius refert: 'Qualia nunc curto iustria novantar equo.' *Jos. Scal.*

Caviar hostia] Lege cum Scaligero: *Caviar hostia dicebantur, quod caviar pars hostia cauda tenus diceretur.* Equum Octobrem intelligit, qui in campo Martio mense Octobri Marti immolabatur. In eo pars secundam candam 'caviar' dicta, ut in bove, 'palasea;' in sue, 'offa penita.' Vide 'October equus.' *Dac.*

ⁿ *Cavillatio*] *Cavillari* a *cavere*. Instud de jurisprudentibus dicitur, cum consiliis suis vobis cavent, illud vere Leguleiorum et rabularum fo-

rensiis proprium, cum tergiversantes tricas et morosas juris præstigias effutiant ad fallendum, unde *cavillatio*, frustratio, per fraudem irrisio, calumniatio. Et *incavillatio* per despectum irrisio infra Fest. Glossarium: 'cavillatio, ἀνέσφα, ἀνάρη, ἀπερχήσιν.' i. Insidiæ, fraus, contentio. *Idem.*

^o *Cavillum*] Dictum a cavendo, ἀποκρίσις. Propriumque est Leguleiorum, et moratorum verbum. Nam Jurisconsultorum proprium *Cavere*. Ovidius: 'Illo sæpe loco capitur consultus amore: Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.' Tibullus: 'Hæc mihi quæ caverem Titio, Deus edidit ore.' Hodie inepte, quæ *caverem Titio*: nullo sensu. At Tibullus se prudentum more de amore publice responsurum cuilibet consulenti proponit. Quod ex sequentibus, et ex nomine Titii apparet: sed qui corruerunt, ignorarunt secundam et tertiam conjugationem eandem apud Veteres fuisse: ut igitur deminuerunt nomen in formulariis illis, Leguleios, non jurisprudentes vocantes, sic et verbum professionis: cum *cavillare*, non *cavere* eos dicebant, propter tricas, et morosas juris præstigias. Sane ita esse vel unus Tertullianus satis dederit, qui in libro de corona ait: 'omnibus modis cavillandum,' id est, cavendum: *παιγνίως περιπαισίζων*. Non ergo obscurum, quare in vitium verterit hoc

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

K

Cavitionem ^p dicebant, quam modo dicimus cautionem.

Caulæ ^a a cavo dictæ: antiquitus enim ante usum tectorum oves in antris claudabantur.

Cavum ^r a chao dictum, ex ejus ^{is} inanitate.

CELERES ^a antiqui dixerunt, quos nunc equites dicimus, a Celere interfectore Remi, qui initio a Romulo iis præpositus fuit, qui primitus electi fuerunt ex singulis curiis deni, ideoque omnino trecenti fuere.

Celibari ^o hasta ^t caput nubentis comebatur, quæ in corpore gladiatoris stetisset abjecti occisique, ut quemadmodum illa conjuncta fuerit cum corpore gladiatoris, sic ipsa cum viro sit: vel quia matronæ Junonis Curitis in tutela sint, quæ ita appellabatur a ferenda hasta, quæ

18 Ed. Scal. et ejus.—19 Al. celibari.

NOTÆ

verbum: cum genus hoc hominum male semper audierit. Glossarium vero: 'Cavillatio, ἐνέσπα, ἀπέρη παρ-εγγέλῃσι.' Jos. Scal.

Cavillum] Idem quod *cavillatio*. Dac.

^p **Cavitionem**] Plautus: 'Opportune mihi cavita est hæc Epistola.' Jos. Scal.

Cavitionem] A caveo, cavitum, cautum; cavitio, cautio. Plant. Pseudol. II. 3. 'Nam ipsa mihi Opportunitas non potuit opportunius Advénire, quam hæc cavita est mihi opportune epistola.' Quamquam libri fere omnes habent non *cavita*, sed *cavata*. Quod satis placet: *cavata*, eruta. Dac.

^a **Caulæ**] A cavitate dictas vult Festus, Varro etiam. Sic Lucret. dixit 'caulas ætheris,' id est, cava cæli. Sed melius alii a Græco αἰλή, *aula*, addito c, *caula*. Servius ad Illud IX. Æneid. 'Ac veluti pleno lupus insidiatus ovili Cum fremit ad caulas:' 'Caulæ, munimenta et septa ovium. Est enim Græcum nomen, c detracto.

Nam Græci αἰλὰς vocant animalium receptacula.' Glossæ Cyrilli: 'αἰλή, τῶν προβάτων stabulum.' Inde in sacris ædibus et in tribunalibus septa quæ turbas prohibent caulas vocamus. Quomodo Græci quoque αἰλὰς. Suid. αἰλή τὸ νῦν ἀρχαῖον καλούμενον. Nam ἀρχαῖα eidem sunt τὰ χωρία τῶν κριτῶν. Secretaria scilicet judicium. Inde Glossæ Isidori: 'Caulæ, cancelli tribunalis ubi sunt advocati.' Nam utrumque dicebant *caules* et *caulas*, et *furcilles* et *furcillas*. Idem.

^r **Cavum**] Varr. lib. IV. de L. L. 'Ego magis puto a chao cavum, et hinc cælum.' Chaos a χάω hio. Vide 'cohūm.' Idem.

^a **Celeres**] A Celere interfectore Remi dictos multi consentiunt: sed non dubium est quin *celer* sit a Græco κέλης, eques qui privo equo currit. Κέλης, Æolice Κέληρ, celer. Idem.

^t **Celibari hasta**] Ovidius: 'Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri, Comat virgineas hasta recurva comas.' Vide Plutarch. in Quæst. Rom. qui δολιχίον vocat. Idem.

lingua Sabinorum curis dicitur: vel quod fortes viros genituras ominetur: vel quod nuptiali jure imperio viri subjicitur nubens: quia hasta summa armorum, et imperii est: quam ob causam viri fortes ea donantur, et captivi sub eadem veneunt, quos Græci *δορυκλάτους καὶ δορυκλήτους* vocant.

Celsus ^a ex Græco *κέλης* eques dictus.

Cenina ¹⁰ ^x urbs, quæ fuit vicina Romæ, a Cenite conditore appellata.

Censere ^y nunc significat putare, nunc suadere, nunc decernere.

Censio ^a æstimatio: unde censores. Censio hastaria dicebatur, cum militi mulctæ nomine ob delictum militare indicebatur, quod hastas daret. Censionem facere dicebatur censor, cum mulctam equiti inrogabat.

Censores ^a dicti, quod rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quantum illi censuerint.

Censui censendo ^b agri proprie appellantur, qui et emi et venire ¹ jure civili possunt.

20 Al. *Cenina*, et mox *cenite*.—1 Pro *venire* alii legunt *vendi*.

NOTÆ

^a *Celsus*] Non a *κέλης*, ut vult Festus, sed a verbo antiquo *cello*, quod a *κέλλω*, *ταχύως βαδίζω*, citus ambulo. Ut a composito 'excello,' 'excelsus.' *Celsus* est citus Horat. 'Celsi præter-eunt austera poemata Rhamnes.' Et in illo: 'Incedit citu' celsu' tolutim.' Et Ovid. 'Celsus eques.' Glossarium, 'celsus, ὑψηλός, μετέωρος, κήλιν.' Leg. *κέλης*. *Idem*.

^x *Cenina*] Al. *Cenina*. *Καινίη*. Steph. et Halicarn. *Ceninenses* Livio. In Latio ponit Plin. *Idem*.

^y *Censere*] Modo *putare*, vel *arbitrari*: Terent. Adelph. iv. 2. 'Censen' hominem me esse' modo *æstimare*, 'in censum referre,' ut 'censere populum.' Inde *censor* qui familiam et bona civium recenset, et refert in tabulas publicas. Item *decernere*.

Nam decreta per verbum *censeo* declarantur. Cicero iii. Catil. 'Quoniam nondum est præscriptum S. C. ex memoria vobis, Quirites, quid Senatus censuerit, exponam.' *Censeo* etiam suadeo. Horat. Epist. xvii. 'Ecce docendus adhuc quæ censet amicus.' *Idem*.

^a *Censio*] Censio hastaria, cum censor ob delictum militem hastam dare jubebat. Et censio equitis erat cum equus illi publice adimebatur; et hoc Festus per *multam* intelligit. *Id.*

^a *Censores*] Vide supra 'censere.' *Idem*.

^b *Censui censendo*] Prædia censui censendo dicebantur ea, quæ essent Mancupi: quæ habebant jus civile: quæ subsignari apud ærarium, apud censorem possent: ut auctor est Ci-

Centuriatus ager ³ in ducenta ⁴ jugera definitus. Quia Romulus centenis civibus ducenta jugera tribuit.

Centurionus ⁵ antea, qui nunc Centurio; et curionus et decurionus dicebantur.

Cercolopis ⁶ genus simiæ, quæ ultimam partem caudæ villosam habet.

*****

4 Alii hic et inf. *ducena*.—5 Alii *Cercalopez* et *Cercolips*.

NOTÆ

centuriis, cum a consulibus vocabantur. Hæc verba (*Item curiata*) hinc fuganda, ut optime monnit Scaliger. Neque enim eadem curiata et centuriata comitia. Illis populus Rom. per curias, non centurias, distributis curiatim suffragium ferebat. *Dac.*

³ *Centuriatus ager*] Ager ducentum iugerum, quem sic appellatum vult habita ratione centenorum civium quibus erat attributus; non vero numeri iugerum quibus constabat; quod notandum. Hinc intelligendus Varro lib. 1. de Re Rust. cap. 10. 'Antiquus poster ante bellum Punicum pendebat bina jugera, quod a Romulo primum divisa dicebantur viritim, quæ quod hæredem sequerentur, hæredium appellarunt, hæc postea a centum centuria dicta.' Tamen propius vero esse arbitror, agrum quamvis ducentum iugerum, quod primis temporibus centenorum tantum fuerit, *centuriati* nomen retinuisse. *Idem.*

⁵ *Centurionus*] Centenariæ civium catervæ præfectus, Curio: sive Curionus, curiæ præfectus, *Chef d'une paroisse*, Decurio sive Decurionus, qui decem equitibus præest. *Idem.*

⁶ *Cercolopis*] Legendum sine ulla controversia, *Cercolips*: hoc est Simia, quæ caudam non habet. Martialis: 'Si mihi cauda foret, Cercopithecus eram.' Cercolips igitur opponitur Cercopitheco, et proprium Latinum nomen habet, *Civna*. At Festus hic manifesto errat, qui putat a *κέρκος*, et

λίγος factum, ideo quod crassam, et villosam ultimam caudæ partem haberet. Atqui talia non ab aliis nominibus, sed a verbis componuntur: ut *αἰγίλιψ* παρὰ τὸ λείπεσθαι αἰγός. quod capra careat: quin et nullum est genus talium Simiarum. Catullas quoque harum simiarum mentionem facit in epigrammate: 'et trepidas lingere Cercolipas.' Quam enim apertus senans, omnes vident: quid enim sædus, quam nates Simiæ, præsertim Cercolips? Politianus tamen maluit *Carbatinas*. Quod ipse non excogitavit. Sed ita in manuscriptis viderat. Ita enim habet manuscriptus Catullus clariss. et eruditissimi Cnjacii, J. C. ac senatoris amplissimi. Sed non defuerunt, qui in Politiano candorem animi requirerent. Quod docti viri hic substituunt *Cercalopez* pro *Cercolips*, ut quod ingeniose excogitatum sit laudamus, ita quod alienum a Festi sententia rejicimus. *Jos. Scal.*

Cercolopis] Legendum *Cercolips*, ut bene Scaliger: sed fallitur Festus qui putat dici a *κέρκος* cauda, et *λίγος*, pinguedo, quod caudam pinguem habeat, et villosam; dicitur enim *cercolips*, qui caudam non habent, a *κέρκος*, et verbo *λείπω*, linquo. Ut *αἰγίλιψ* petra dicitur παρὰ τὸ λείπεσθαι αἰγός, quod capris destituta sit, τὸ *cercalopez*, quod a viris doctis oræ ascriptum fuerat, quia Festi sententiæ adversatur, rejiciendum. *Dac.*

Cercopa¹ Græci appellant lucrari undique cupientem, quasi *Κέρδονα*, quem nos quoque lucrionem vocamus.

Cereos² Saturnalibus muneri dabant humiliores potentioribus, quia candelis pauperes, locupletes cereis utebantur.

Cermalus³ locus in urbe sic nominatus.

Cernuus⁴ calciamenti genus.

Cerritus⁵ furiosus.

NOTÆ

¹ *Cercopa*] Quid habebat in animo Festus, aut Verrius, cum hæc scriberet? quæ enim cognatio τῷ κέρπῳ, et τῷ κέρδει? κέρπες a Græcis πανούργου dicuntur. Ejusque rei causam petunt ab historia. *Jos. Scal.*

Cercopa] Festus videtur deducere a κέρδος, lucrum, vel a Græco κέρπος et Latino *cupio*, quasi *cerdocupis*: mernæ nugæ. *Κέρπης* Græcum est, et exponitur animal magnam habens caudam, id est, vulpes, a cujus astutia homines fraudulentum *cercopes* dicti. Unde et nata fabula de Cercopibus populis qui Jovia ira in simias, quæ Græcis πθήκοι, et in insulas delati iis Pithechasarum nomen dedere. Ovid. *Metamorph. xiv.* 'Quippe Denm genitor fraudem et perjuriam quondam Cercopum exosus, gentisque admissa dolosæ, In deformem viros animal mutavit, ut iidem Dissimiles homini possent similesque videri.' *Dac.*

² *Cereas*] Lucernas cera illitas, quas Festus opponit candelis quæ pice illinebantur. Potentioribus cereos dabant humiliores Saturnalibus, de more scilicet; illis enim diebus munera per totam urbem commeabant. Vide *Martial. lib. iv. Epig. 46. et 89. Idem.*

³ *Cermalus*] Varro *lib. iv.* 'Germalum a germanis Romulo et Remo, quod ad Ficum Ruminalem hi inventi.' *Plutarch. in Romulo, Germalum olim a germanis, postea Cermalum*

dictum esse scribit. Vide *Septimontium*, et *Matrem Matutam. Ant. Aug.*

Cermalus] Palatini montis pars quæ forum versus, *Κερμαλός*. *Plut. in vita Romuli. Scribitur et Germalus, C mutato in G. Dac.*

⁴ *Cernuus*] *Lucillus*: 'Cernuus extemplo plantas convestit honestas.' *Ful. Ursin.*

Cernuus] Calciamenti genus esse male putavit Festus hocce *Lucilii* versu deceptus ex *Satir. lib. iii.* 'Cernuus extemplo plantas convestit honestas.' Ubi *cernuus* nihil aliud est quam *inclinatus*, quasi quod terram cernat. Vide *Nonium*. Decepius etiam *Isidorus* qui ait, 'Cernui socci sunt sine solo.' A *cernuus* dictus *Cernulus*. *Gloss. Isidor.* 'Cernulus in capite ruens.' *Glossarium*: 'cernuli, πεταυστοί.' 'Cernulus, πεταυστοίς.' *Idem.*

⁵ *Cerritus*] *Cereriti*, *cerriti*, et *larvati*, *malesani*, *Cereris* ira et *Larvarum* incursione animo vexati. *Plaut. Menæch. v. 4.* 'Num larvatus est ille aut *Cerritus*? Fac sciam.' Et ita, puto, proprie dicebantur qui sibi *Cerem* et *Larvas* vidisse videbantur, ut *Nymphati* qui *Nymphas*. Vide 'Larvati.' *Glossarium*, 'Cerritus, παρεμμάρης, παρεμφάρκτος.' *Male sani*, commoti. Ubi nihil mutandum. Vide *Hezych. in παρεμφάρκτος. Idem.*

Cerrones⁶² leves et inepti a cratibus dicti; quod Siculi adversus Athenienses cratibus pro scutis sunt usi, quas Græci γέρρας appellant.

Cervaria⁷ ovis, quæ pro cerva immolabatur.

Cervus,⁸ quod κέρατα, id est, cornua gerat, dictus.

Cespes⁹ est terra in modum lateris cæsa, cum herba, sive frutex recisus et truncatus est.

Cesticillus^{7b} appellatur circulus, quem superponit capiti, qui aliquid est laturus in capite.

~~~~~

6 Alii libri habent *Congerrones*, et mox pro *stratis*.—7 Alii *Cestillus*.

NOTÆ

² *Cerrones*] Vide 'Gerræ.' *Ant. Aug.*

Cerrones] Inde *Concerrones* et *Concerra*. Lucilius: 'Tapullam legem rident concerræ Opimi.' *Jos. Scal.*

Cerrones] Pro *Gerrones*, G mutato in C. Sic autem dicti a *gerris*, cratibus vimineis, quibus pro scutis usi Siculi, et ab Atheniensibus irrisi, utpote qui se re parum idonea tutarentur, unde factum est ut inepti et leves homines Cerrones hodieque dicantur. Aliter tamen idem Festus infra in voce *gerræ*. Inde 'congerm' et 'congerrones,' vel 'concerro' et 'concerrones,' sodales dicti. Varro lib. vi. 'Congerro a gerra, et Græcum est et in Latina cratis.' Vide 'sodales.' *Dac.*

⁷ *Cervaria*] Cerva mactabatur Dianæ. Ovidius: 'Quæ semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ, Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.' Cum ea non erat, succedaneam ejus mactabant ovem, quæ ob id Cervaria ovis dicebatur. *Jos. Scal.*

Cervaria] Jam alibi monuimus Veteres, cum vera sacrificiis adhibere non poterant, alia quædam vero absentium nomine insignita substituere solitos fuisse. Sic cum cerva deerat quæ Dianæ mactaretur, succedaneam

ejus ovem mactabant, quæ idcirco *cervaria ovis* dicebatur. *Dac.*

⁸ *Cervus*] Idem Varro lib. iv. 'Cervi' quod magna cornua gerunt, mutato G in C, ut in multis, quasi genui.' Sed potius a Græco κεράς dictos putem ἀπὸ τῶν κέρατων. *Idem.*

⁹ *Cespes*] In modum lateris. Propterea elegantissime a Græcis vertitur χορτόπλυνθος, χορτόβυλος, πλύνθος. Male, χορτόβολος, πλῆθος. *Jos. Scal.*

Cespes] Virg. i. Eclog. 'Pauperis et tignari congestum cespitem culmen.' Ubi Serv. 'Cespitem, id est, herba cum propria terra evulsa.' A cædo dictus cespes quod frutice undique reciso quadratam lateris figuram referat. Inde in Glossario: 'cespes, χορτόπλυνθος, χορτόβυλος, πλῆθος.' *Leg. χορτόβυλος, πλύνθος.* Later herba, gleba cum herba avulsa, later, &c. *Dac.*

^b *Cesticillus*] Vide 'Arculum.' *Ant. Aug.*

Cesticillus] A *cestus*, id est, cingulum, *cesticulus*, unde *cesticillus*. Vide 'cestus.' Emendabat Salmasius *Cercitillus*, a voce *cercites*, circuli. Varr. lib. v. 'Ut parvi circuli annuli, sic magni dicebantur circites anni.' *Dac.*

CHALCIDICUM ^c genus ædificii, ab urbe Chalcida ^s dictum. **Chaos** ^d appellat Hesiodus confusam quandam ab initio unitatem hiantem, patentemque in profundum: ex eo et χαῖνυ Græci, et nos hiare dicimus. Unde Janus detracta aspiratione nominatur, ideo quod fuerit omnium primus, cui primo supplicabant ^e velut parenti, ^f et a quo rerum omnium factum putabant initium.

Chilo ^s dicitur cognomento a magnitudine labrorum. Cilo, sine aspiratione, cui frons est eminentior, ac dextra sinistraque veluti ⁹ recisa videtur.

Chœnica, ^h mensuræ genus.

~~~~~

8 Ed. Scal. *Chalcidica*.—9 Eadem Ed. *velut*.

NOTÆ

^c *Chalcidicum*] Vitruv. lib. v. c. 1. 'Sin autem locus erit amplior in longitudinem, chalcidica in extremis constituentur.' Isidor. 'Chalcidicum foris deambulatorium, quod et peribulum dicitur et iterum.' Idem quod *Manianum*. Galli vocant *balcon*. Vide 'Mœniana.' *Idem*.

^d *Chaos*] Vastus et confusus hiatus ab initio creatus: Hesiod. Ἦτοι μὲν ἀπὸ τῆς χάος γένηται... 'Certe quidem initio chaos creatum est.' 'Unitatem hiantem,' vocat Festus de qua Ovid. Met. i. 'Unus erat toto naturæ vultus in orbe, Quem dixere chaos.' Et ii. de arte: 'Unaque erat facies, sidera, terra, fretum.' Ex illo Euripid. in Menalippa: 'Ὁ δ' οὐρανὸς τε γαῖα τ' ἦν μορφὴ μία. 'Cælum et terra erat una facies.' A *chaos* Græci χαῖνυ, et nos hiare dicimus, unde et *Hiænus*, detracta aspiratione *Janus*, sic dictus quod primus Deorum sit, et ex eo omnium, veluti ex *chao*, ducatur initium. *Idem*.

^e *Cui primum supplicabant*] Macrobi. lib. i. Sat. cap. 9. 'Janum quidem solem demonstrari volunt... qui exoriente aperiat diem, occidente

clandat; invocarique primum cum alicui Deo res divina celebratur, ut per eum pateat ad illum Deum, cui immolatur, accessus: quasi preces supplicum per portas suas ad Deos ipse transmittat.' Idem Ovid. i. Fast. *Idem*.

^f *Velut parenti*] Ideo et *pater* addebant: JANÆ PATER. Virg. Horat. &c. *Idem*.

^g *Chilo*] Græci interpretantur ὑποκέφαλον. Jos. Scal.

Chilo] A Græco χαῖλος labrum. Idem Charisius lib. i. 'Cilones dicuntur quorum capita oblonga et compressa sunt. Chilonæ autem cum aspiratione ex Græco, a labris improbiioribus, quæ illi χαῖλα, unde chilonæ improbius labrati.' *Dac*.

^h *Chœnica*] Χάυνιξ, chœnix, semimodius. 'Sextarium' Gaza vertit. Continet tres cotylas, ut ait Pollux. Cotyla autem continet uncias tredecim et dimidiam. Chœnix ergo capit libras tres et uncias quatuor cum dimidia. 'Demensum' Terentio dicitur, quod singulis diebus servis dabatur in cibum, unde et ἡμεροτροφὴν Græcis dicitur. *Idem*.

Choragium,¹ instrumentum scenarum.

Cibus^k appellatur ex Græco, quod illi peram, in qua cibum recondunt, *κιβώτιον*¹⁰ appellant.

Cicatricare,^l cicatricem inducere.

Cicum^m membrana tenuis malorum punicorum.

Cicindelaⁿ genus muscarum, quod noctu lucet, videlicet a candore. Unde etiam candelabra putantur appellata.

Cicum¹¹ avis noctua.

Ciere,^p nominare.

Cilium^q est folliculus, quo oculus tegitur: unde fit supercilium.

.....

10 Alii *κίβος*. Vid. inf.—11 Al. *cucuma*, al. *cecuma*, al. *ciccaba*.

NOTÆ

¹ *Choragium*] Eo nomine intelliguntur ea omnia quibus scenæ ornantur. Plaut. in Prol. Capt. 'Nam hoc pæne iniquum est comico choragio, Conari de subito nos agere tragædiam.' *Idem*.

^k *Cibus*] Orus Milesius in Etymologico apud me manuscripto *Κιβώτιος*, inquit, ὀφείλει διὰ τοῦ εἰ διφθ. διὰ τὸ κείσθαι ἐν αὐτῇ, &c. *Ἰσως δὲ παρὰ τὸ κίβος γέγονεν, ὃ σημαίνει τὴν τροφήν: καὶ κίβωσις ἡ τέτρα, ἥ ἡ Κιβώτιος, παρὰ τὸ κείσθαι ἐκεῖ τὴν βόσιν. Ful. Ursin.*

Cibus] A Græco *Κίβος*, *pera*, nam ita legendum loco τοῦ *Κιβώτιον* pluribus ostendit Voss. In Ms. erat *Cybon*. *Dac.*

^l *Cicatricare*] Cicatricem inducere, de vulnere dicitur: cum obducitur et obœcatur. *Idem*.

^m *Cicum*] Varro lib. vi. Ling. Lat. habet *cicum*. *Ful. Ursin.*

Cicum] Glossarium: 'Cicum, βόας ἑμὴν.' Isidori Glossæ: 'Cicum, mali granati membrana.' Vide Varronem, et Conjectanea nostra. *Jos. Scal.*

Cicum] Varro: 'Cicum dicebant membranam tennem quæ est in malo Punico.' *Dac.*

ⁿ *Cicindela*] *Λαμπρίς*. Glossarium. *Jos. Scal.*

Cicindela] A *cis* et *candeo*, unde et candelæ et candelabrum. In Ms. pro candore legitur *candela*. Sed immediate a *candeo*, unde 'candor,' 'candela,' quomodo a λάμπω splendo λάμπω *νυκτὶς* Græcis dicitur. *Dac.*

^o *Cicum*] Isidori Glossæ: 'Cecuma, noctua.' *Jos. Scal.*

Cicum] Multum variant lectiones: al. *cucuma*, al. *cecuma*. Voss. legendum putat *ciccaba*, vel *ciccuba*: quod noctua Græcis *κυκάβη* dicatur. Sed omnino legendum *cicum*; nam et Græcis etiam *κυκμὶς* dicitur. Schol. Aristoph. in ὄρνιθ. in voce *Κυκαβαῦτὰς* γλαῦκας οὕτω φανεῖν λέγουσιν. ἴδεν καὶ κυκάβας αὐτὰς λέγουσιν. οἱ δὲ κυκμίδας: ὡς Καλλιμάχος, κάρ' ἀγαθὴ κυκμὶς. 1. 'Noctuas ita aiunt clamare: unde eas ciccabas dicunt. Alii *Cicumas*: ut Callimachus, Valde bona *cicum*.' *Dac.*

^p *Ciere*] Vocare. Virg. 'quo non præstantior alter Ære *ciere* viros, Martemque accendere cantu.' Item movere. *Idem*: 'Bella *cient*.' *Idem*.

^q *Cilium*] Glossarium: 'Cilia, ὀφθαλμοῦ.' Lege, ὀφθαλμοῦ. Palpebras intel-

Cillibæ, mensæ rotundæ.

Cimbri lingua Gallica latrones dicuntur.

Cimmerii dicuntur homines, qui frigoribus occupatas terras incolunt, quales fuerunt inter Baias et Cumas, in ea regione, in qua convallis satis eminenti iugo circumdata est; quæ neque matutino neque vespertino tempore sole contegitur.

NOTE

ligit. *Jos. Scal.*

Cilium] Festo consentit Isidor. lib. xi. cap. 1. 'Cilia,' inquit, 'sunt tegmina, quibus cooperiuntur oculi, et dicta cilia quod celent oculos, tegantque tuta custodia.' Sed proprie cilium est crepido superioris tunicæ, unde pili exeunt. Unde *supercilium* quod supra cilium est. *Dac.*

'*Cillibæ*] Dicitur et *cilibantum*: Varro lib. iv. 'Mensa rotunda nominabatur cilibantum, ut etiamnum in castris: id videtur declinatam a Græco, ἀπὸ τοῦ κυλλικός.' Verum in etymo fallitur Varro. Nam *cillibæ* dictæ a Græco κυλλίβας, mensa tripes, supra quam antiquitus bello redeuntes clypeos reponebant. Aristoph. in *Acharn.* τοὺς κυλλίβαντας εἶσε, παῖ, τῆς δωρίδος. 'Cillibantes affer, puer, clypeorum.' Ubi Scholiastes: κυλλίβαντας, τρισκελῆ τινα σκευάσματα, ἐφ' ὧν ἐπιτίθεσσι τὰς δωρίδας, ἐπειδὴν κάμωσι πολεμοῦντες. Id est, cillibantas, tabulas quasdam tribus pedibus fultas, supra quas clypeos ponunt qui belando defessi sunt. Ab harum similitudine poculorum mensæ *cillibæ* etiam dictæ. *Idem.*

'*Cimbri*] Ἀγοτρίκοι sane, καὶ πλάνητες fuerunt. Sed non magis Cimber latronem significat, quam Isaurus piratam; Ambro, dissolutum, ac voracem; Opicus, obscenum. Sed quia tales fuerunt eæ nationes, de earum nomine vocamus, qui tales sunt. *Jos. Scal.*

Cimbr] Germaniæ Septemtriona-

les populi, qui cum huc et illuc prædabundi vagarentur, inde factum est ut Germanica et Gallica lingua latrones *Cimbri* dicerentur. *Dac.*

'*Cimmerii*] Cimmerios in Campania circa Baias et Cumas prope lacum Avernum testantur Lycophron, Silius, Eustathius, Ephorns, et ex eodem Strabo, Plinius, Marcianus, et alii. De iis intelligendus locus Homeri *Odyss.* Α. Ἐνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμος τε πόλις τε, Ἡέρι καὶ νηφέλη κεκαλυμμένοι, οὐδέ ποτ' αἰτῶντος Ἡέλιος φαέθων ἐπιδέρεται ἀκτίνεσσιν... Ἄλλ' ἐπὶ νῆξ ὅλοη τέταται. 'Ibi autem Cimmerium virorum populus et urbs, Qui ære et nebulis tecti, neque unquam eos Sol lucidus illustrat radiis Sed desuper nox tristis obtenditur.' Ulysses enim, ex Circes insula mane discedens, vento secundo sub vesperam ad Cimmeriorum oram appulit. Quod probat de Cimmeriis Scythiis circa Bosphorum non posse intelligi: sed audi Servium ad illud vi. *Æneid.* 'quando hic inferni janua regis Dicitur et tenebrosa palus Acheronte refuso.' 'Acheron,' inquit, 'fluvius dicitur Inferorum, quasi sine gaudio: sed constat locum esse haud longe a Baiis undique montibus septum, adeo ut nec Orientem nec Occidentem Solem possit aspicere, sed tantum medium diem. Quod autem dicitur ignibus plenus, hæc ratio est: omnia vicina illic loca calidis et sulphuratis aquis scatent: sine gaudio autem ideo ille dicitur locus, quod necro-

Cincia,¹ locus Romæ, ubi Cinciorum monumentum fuit.

Cincta flaminica² veste velata.

Cingulo³ nova nupta præcingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis: ut sicut illa in glomos sublata conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus

NOTE

mantia, vel sciomantia, ut dicunt, non nisi ibi poterat fieri; quæ sine hominis occisione non fiebat: nam et Æneas illic occiso Misenò sacra ista complevit, et Ulysses occiso Elpenore, quanquam fingatur in extrema oceani parte Ulysses fuisse; quod ipse Homerus falsum esse ostendit ex qualitate locorum quæ commemorat, et tempore navigationis. Dicit enim eum circa unam noctem navigasse, et ad locum venisse, ubi sacra perfecit. Quod de Oceano non procedit, de Campania manifestissimum est.¹ Inde autem Cimmerios a tenebris nomen habere Phœnices fabulati sunt, ut optime notavit Doctiss. Bochartus in *Chanaan*, lib. 1. cap. 33. quia *cimmer* eis est *nigrescere*. Unde 'cimir tenebrarum atror.' *Idem*.

¹ Cincia] Ad portam Romanam, qui locus ab antiquis appellari solitus 'status Cincie.' Quod ibi ejus familia sepulchrum fuit. Vide 'Romanam portam.' *Idem*.

² Cincta flaminica] Flaminicas nial velatas nefas erat conspici. Quare assidue flamen gestabant. Vide *flameo*. Cincta igitur Flaminica, quæ caput ingebatur flameo, quod flamen hic *vestem* vocat, ut infra in 'flameo,' 'vestimentum.' *Idem*.

³ Cingulo] Varro 'γεγοννιδισακάλω: Novos maritos tacitus taxim uxoris solvebat cingulum.' *Idem* zona dicebatur Catul. 'Quod zonam solvit diu ligatam.' Unde 'zonamolvere' pro devirginare. *Idem*.

⁴ Herculeo nodo] Id est, arctissimo. Vide Erasum. Hunc representant in Mercurii virga Dracones me-

dia corporis parte mutuo implicati. Macrobius. 'Hi Dracones,' inquit, parte media voluminis sui invicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur, primæque partes eorum, reflexæ in circalum, pressis osculis ambitum circuli jungunt, et post nodum caudæ revocantur ad capulum caducei, ornaturque aliis ex eadem capuli parte nascentibus.' Hujus rei rationem exponit Athenagoras, in *Oratione* quæ inscribitur *legatio ad Imp. Antoninos*: Καὶ ὅτι (de Jove loquitur) τὴν μητέρα Πάνα ἀπαγορεύουσιν αὐτοῦ τὸν γάμον ἰδιαι. Δρακόντας δ' αὐτῆς γενομένης, καὶ αὐτὸς εἰς δράκοντα μεταβαλὼν, συνδήσας αὐτὴν τῷ καλουμένῳ Ἡρακλεοτικῷ ἄμματι, ἐμύγη τοῦ σχήματος τῆς μέγας σύμβολον ἢ τοῦ Ἑρμοῦ ραβδός. i. 'Persecutus autem' (Jupiter) 'Matrem Rheam illius concubitus recusantem, cum sese illa in Dracenam convertisset, ipse sese pariter in Draconem commutavit, et cum illa mistus est: cujus misturæ schema et symbolum virga Mercurii est.' Et inde forsan nodus ille in nuptiis celebratus. Quamvis nihil vetat cum Festo propter omen factum intelligere cum Hercules quinquaginta sororibus nodum solvisset. Neque in nuptiis tantum, sed alia quoque in re religiosam ac sacrum nodum illum fuisse ex Veteribus certum est. Ut in vulneribus præligandis, Plin. lib. xxviii. cap. 6. 'Vulnera nodo Herculis præligare, mirum quantum ocyor medicina est. Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo vim quantum utilem habere dicuntur.' *Idem*.

vinctusque esset. Hunc Herculaneo nodo^a vinctum vir solvit ominis gratia: ut sic ipse felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui LXX. liberos reliquit.^a

Cingulos appellabant homines, qui in his locis, ubi cingi solet,¹² satis sunt tenues.

Cinxiae^b Junonis nomen sanctum habebatur in nuptiis, quod initio conjugii solutio erat cinguli, quo nova nupta erat cincta.

Circanea¹³ dicitur avis, quæ volans circuitum facit.

Circites,^d circuli ex ære facti.

Circumluvium^e jus prædiorum.

Cispinus mons^f in urbe Esquilinæ regionis de nomine cujusdam hominis¹⁴ dictus:

Cisterna^g dicta est, quod cis inest infra terram.

*****

12 'In Ms. melius ubi *cingi solent*.' Dac.—13 Alii *Circenda*.—14 Pro *cujusdam hominis* alii habent *Cispii Anagnini*.

NOTÆ

^a Qui LXX. liberos reliquit] Multo plures numerantur filii Herculis, sed eos omnes, de quibus hic Festus loquitur, ex quinquaginta sororibus Thestii filiabus suscepit. Vide Apollod. lib. II. *Idem*.

^b Cinxiae] Tamen Varro apud Augustinum de Civit. lib. IV. cap. 11. ait 'Virginensem Deam fuisse, cui virgines solvebant zonam.' Eandem Fortunam Virginealem vocabant. Arnobius: 'Virginum togulas Fortunam defertis ad Virginealem.' Nam nuptiarum tempus virginibus idem erat ac pueris tyrocinii dies. Eo enim tempore feminae prætextum depohebant. *Jas. Scal.*

Cinxiae] Juno nuptiis præsidebat. Ovid. 'Junonemque toris quæ præsidet alta maritis.' Unde pronuba dicitur et jugalis. Virg. IV. Æneid. 'prima et Tellus et pronuba Juno Dant signum.' Et alibi: 'Junoni ante alias, cui vincta jugalia curæ.' *Dac.*

^c Circanea] Sic generatim aves omnes dictas puto quæ prædam circumcundo lustrant, ut milvus aliæque aves rapaces, a *circando*, circumeundo. *Idem*.

^d Circites] Non solum circuli ex ære facti, sed et quivis alii circuli. Vide 'Cesticellus.' *Idem*.

^e Circumluvium] Cum parte aliquæ divisum flumen agrum alicujus ita ambit, ut inferius unitum illum in insulæ formam redigat. 'Circumluvionem' vocat Cicero. *Idem*.

^f Cispinus mons] Eum inter Esquilini colles numerat Noster, unde et Esquilinum montem *Cispium* et *Oppium* dictum volunt. Vide 'Septimontio.' Diversum tamen facere videtur Varro lib. IV. 'Esquilinus Sexticeps. Cispinus mons Septiceps apud sedem Junonis Lucinae ubi Æditum habere solet.' *Idem*.

^g Cisterna] Quod sit cis terram, quasi *cisterrena*. Sed magis placet esse a *cista*. Quæ sacculum, crume-

Citeria^b appellabatur effigies quædam arguta, et loquax, ridiculi gratia, quæ in pompaⁱ vehi solita sit. Cato in M. Cæcilium:¹⁵ Quid ego cum illo dissertem amplius, quem ego denique credo in pompa vectitatum ire¹⁶ ludis pro citeria, atque cum spectatoribus sermocinaturum?

Citimus,^k extremus. Uls enim facit ultra, ultimus: cis, citra, citimus.

Citior^l comparativum a cito. Plautus: Nullam ego¹⁷ rem^m citiorem apud homines esse, quam famam reor.

Citrosaⁿ vestis appellata est a similitudine citri.

~~~~~  
15 Al. *Carlitus*, teste Scaligero.—16 Scal. et Dac. legendum monent *vectitatum* iri.—17 Ed. Scal. *ergo*.

#### NOTE

nam signat. *Cista*, *cisterna*, aquæ receptaculum, vini etiam; *fossa* enim ad vinum recipiendum *cisterna* dicitur. *Idem*.

<sup>b</sup> *Citeria*] In tanto Veterum silentio vix dici possit, nec quo tempore, nec quo modo effigies ista gerebatur. Licet tantum suspicari hominem fuisse, qui se pro *citeria* locabat, ut alius apud Plantum pro *manduco*, et ante triumphantium currum præcedere fuisse solitum. Quin et illum plane intelligit Livius de Æmilio triumphante: 'Totum agmen claudabatur a quodam qui inepta gesticulatione risum omnibus moveret, hostibus illuderet, eosque virtutis Romanæ et suæ temeritatis admoneret.' Neque prætereundum non deesse qui hominem istum non esse *citeriam* dicant, sed picturas ferre quæ *citeria* dicebantur. Sed eos abunde refellit superior locus Livii. Neque vero *citeria* et *manducus* soli currum triumphantium præcedebant. In partes veniebat anus, quæ *Petreia* dicebatur. Vide '*Petreia*.' *Idem*.

<sup>i</sup> *In pompa*] Triumphali, ut supra diximus. *Idem*.

<sup>k</sup> *Citimus*] Declinabantur olim,

*Cis*, *citis*: Uls, ultis. Pomponius de origine juris dixit, 'ultis Tiberim,' Dixit et Varro alicubi. *Jos. Scal.*

*Citimus*] A *cis* et *citra*, unde *citer*, *citerior*, *citimus*; ut ab *uls*, *ultra*, *ulter*, *ulterior*, *ultimus*. *Citimus* est extremus, sed qui proximus nobis est. Quanquam et enim signare potest, qui nobis sit remotissimus: nam et *cis* pro *ultra* positum invenias. Declinabantur olim *cis*, *citis*, *uls*, *ultis*. Vide '*uls*.' *Dac.*

<sup>l</sup> *Citior*] Vide Macrob. lib. iii. cap. 19. qui Nævium hujus vocis laudat auctorem. *Idem*.

<sup>m</sup> *Nullam ego rem*] Hæc ex amissis Plauti comædiis. Integram Gnomem sic Virgil. 'Fama malum, quod non aliud velocius ullum.' *Idem*.

<sup>n</sup> *Citrosa*] Nævius, 'pulchramque ex auro, vestemque citrosam.' Festus vult ita dictum, quod sit undatim crispa. At Macrobius, quod poma citri vestibus insererentur, ad odorem concipiendum. In quo licet videre Veterum Inconstantiam. Nam alia est citrus, ex qua mensæ fiebant; alia, quæ poma habet, quam Medicam vocarunt. Quam cum di-

Civicam coronam ° civis salutis suæ causa servatus in prælio dabat, quæ erat iligne frondem habens perennem.

CLACENDIX,<sup>18</sup> P genus conchæ.

Clam<sup>a</sup> a clavibus dictum, quod his, quæ cælare volumus, claudimus.

Claritudinem,<sup>r</sup> claritatem.

Classes<sup>s</sup> clypeatas antiqui dixerunt, quos nunc exercitus vocamus.

18 Alii *Calcendix*. Vid. Not. inf.

#### NOTÆ

cant eandem esse cum Homericæ Thyia, ipsi viderint. Vix enim et Virgilianis temporibus non solum Europæ, sed et Asiæ minori cognita erat. *Jos. Scal.*

*Citrosa vestis*] Nævius: 'Pulchramque ex auro vestemque citrosam.' Eam Festus ita dictam vult, quod sit undatim cripa, ut citri arbores, quibus præcipua dos est, si venæ crispæ, ut ait Plinius. Macrobius vero lib. Sat. cap. 16. quod poma citri vestibus insererentur, ad odorem concipiendum: pro quo facit Plinii locus: 'Pomum ipsum non menditur,' (de Amyrio, id est, citreo pomo loquitur,) 'odore præcellit, foliorum quoque, qui transit in vestes una conditus, arcetque animalium noxia.' Quod Latini 'citrum.' Homerus *θύρον*, et quas illi 'citrosas vestes,' ille *θύρεα ἐμυρα*. *Ἐμυρα δ' ἀμφίεσσα θύρεα, στυλίσματα*. 'Vestes induta odoratas (citrosas.)' Unde etiam Nævii locum expressum docuit. Idem Macrobi. *Dac.*

° *Civicam coronam*] Quam dat civis a quo servatus est in prælio, testem vitæ salutisque perceptæ. Ex iligneis vel quernis foliis texitur, non auro: quia nefas erat civem lucri causa servari. Vel quia cibus victasque antiquissimus quercus ca-

pi solitus sit. Vide Gell. lib. v. cap. 6. *Idem.*

° *Clacendix*] Glossæ Isidori: 'Clacindex, concha.' *Leg. clacendix*. Legitur et *claxendix*. Priscianus exponit concham: qua signa sua, quibus res suas obsignabant, claudere solebant Veteres; et ad id probandum e Plauti vidularia hunc locum adducit: 'Opposita est claxendix. At ego dicam signi quid sit.' Claxendix a Græco *κλᾶξαι*, id est, *κλείσαι*, claudere. *Idem.*

° *Clam*] Vide 'calim.' *Idem.*

° *Claritudinem*] Sallust. Jugurth. 'Cum præsertim tam multæ varietate sint artes animi quibus summa claritudo paratur:' ubi *claritudo* pro *claritas*. Sed claritudinem, clarorem etiam dixere. Plant. Mostel. III. 1. 'Speculo claras,' (ædes scil.) 'clarorem merum.' *Idem.*

° *Classes*] Et classem procinctam, exercitum ordinatum. Lex Numæ: QVOIVS. AVSPICIO. CLASSE. PROCINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIUNTUR. JOVI. FERETRIO. BOVEM. CÆDITO. QVERI. CEPIT. AERIS. DVCENTA. DARIER. OPORTETO. *Jos. Scal.*

*Classes clypeatas*] Pro equitibus classes pluraliter Veteres dixisse multis probari potest. Virgilius:

Classici testes<sup>1</sup> dicebantur, qui signandis testamentis adhibebantur.

Classis procincta,<sup>2</sup> exercitus instructus.

Clava<sup>3</sup> teli genus, qua Hercules utebatur.

Clavata<sup>4</sup> dicuntur aut vestimenta clavis intertexta,<sup>19</sup> aut calciamenta clavis confixa.

Claudere<sup>5</sup> et clavis ex Græco descendit: cujus rei tutelam penes Portumnus<sup>6</sup> esse putabant, qui clavim<sup>20</sup> manu tenere fingebatur, et Deus putabatur esse portarum.<sup>1</sup>

~~~~~

19 Al. *intexta*.—20 Al. *clarum*.—1 Alii *portum*.

NOTÆ

'Classibus hic locus.' Et alibi: 'Scio me Danais e classibus unum.' Sed pro exercitu nescio an exemplis possit firmari: tunc enim *classem* numero singulari solebant dicere. Cui rei fidem faciunt Isidorus, Numæ lex, Gellius, et ipse Festus in 'classis procincta.' Locum adi. *Dac.*

¹ *Classici testes*] Hoc est, Cives Romani. Qui enim cives Ro. erant, omnino in aliqua classe censebantur. Qui non habebant classem, nec cives Ro. erant. *Jos. Scal.*

² *Classis procincta*] Exercitus ordinatus, ad pugnam paratus. Fabius Pictor apud Gellium: 'Equo Dialem Flaminem vehi religio est; classem procinctam ante pomerium, id est, exercitum armatum videre.' Numma in lege: 'QVOVIS. AVSPICIO CLASSE PROCINCTA,' &c. Vide 'Optima.' *Dac.*

³ *Clava*] A qua claviger Hercules. Nota interim Festum clavim *telum* vocare. Nam inde tibi patebit Veteres non ea tantum quæ manu mitterentur, sed alia etiam quibus cominus pugnarent tela dixisse. Sic enssem *telum* vocavit. Virg. vi. 'At non hæc telum mea quod vi dextera verstat Effugia, neque enim is teli nec vulneris auctor. Sic ait, et sublatum

alte consurgit in ensem.' *Idem.*

⁴ *Clavata*] Vestimenta clavis purpureis ad oram prætexta, seu tota facie descripta et exarata, quorum alia latius clavis, senatorum, alia angustius clavis, equitum propria, notabantur. Clavi autem illi purpurei figuram non aliam exprimebant quam veri clavi. Unde et nominantur: nam *ῥαυος* etiam Græci vocarunt. Unde *ἑρπλος* vestis purpura clavata. Gloss. 'clavus, πορφύρεα ὑφανμένη.' purpura intexta. *Idem.*

⁵ *Claudere*] Portumnus portibus præesse notat Servius lib. vi. *Æneid.* ex illis Virgillii versibus: 'Et pater ipse manu magna Portumnus euntem Impulit: illa Notis citius volnerique sagitta Ad terram fugit, et portu se condidit alto.' Et Varro lib. v. 'Portumnalia,' inquit, 'a Portumno, cui eo die ædes in portu Tiberino facta, et feræ institutæ.' In æreis nummis Neronis portus Ostiensis agnoscitur, cum hujus Dei imagine. Vide Ovid. lib. vi. *Fastor. Ant. Aug.*

Claudere et clavis] Claudio, a Dorico *κλαῖω*, clavis a *κλῆξ*. *Dac.*

⁶ *Portumnus*] Portunus Deus. Et ita legendum, non *portarum*: de Melicerta, Athamantis filio, qui in Portumnus versus est, nota fabula. Vide

Claudiana tonitrua^b appellabantur, quia Claudius Pulcher instituit, ut ludis post scenam collectus^a lapidum ita fieret; ut veri tonitrus similitudinem imitaretur: nam antea leves admodum, et parvi sonitus fiebant, cum clavi et lapides in labrum æneum conjicerentur.

Clavim^c consuetudo erat mulieribus donare ob significandam partus facilitatem.

Clausula,^d quam Græci κολοφῶνα vocant,^e a brevi conclusione est appellata.

Clavus annalis^e appellabatur, qui figebatur in parietibus

2 Quidam scribunt *conjectus*.—3 'Suspicio, quam Græci κῶλον vocant; ex quo factum κολοφῶν.' *Jos. Scal.* Quidam libri *περίοδος*.

NOTÆ

infra 'Portumnus.' Græcis 'Palæmon' dicitur. Is clavim manu tenebat, quod notandum: per eam autem *clavim* significabatur et aperiendi et claudendi esse potestatem datam. Eaque sæpius non manu tenebatur, sed ex humeris dependebat, qui mos ab ultimis usque temporibus repetendus. Deus enim loquens, apud Isaiam c. 22. vs. 22. de Eliakim, Καὶ δώσω τὴν δόξαν Δαυὶδ αὐτῷ, καὶ ἔρξει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀντιλήγων καὶ δώσω αὐτῷ τὴν κλεῖδα οἴκου Δαυὶδ ἐπὶ τῷ ἔμψυ αὐτοῦ καὶ ἀνοίξει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀποκλείων, καὶ κλείσει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνοίγων. i. 'Et dabo illi gloriam Davidis, et regnabit, neque erit adversarius. Et dabo illi clavem domus Davidis super humeros ejus: et aperiet, neque erit qui claudat, et claudet, neque erit qui aperiatur.' Hinc lucem capit illud Callimachi hymn. in Cererem versu 45. de Cerere in Nicippam conversa: γέντο δὲ χειρὶ Στέμματα καὶ μάνικα. κατωμαθίαν δ' ἔχε κλεῖδα: 'cepitque manu Coronas et papaver, et super humeros habebat clavem:' quod interpretes huc usque latuit, ut abhinc jam quatuor annis apud Theocritum notabamus. *Idem.*

Delph. et Var. Clas.

^b *Claudiana tonitrua*] Phædrus lib. v. fab. 8. 'Aulæo misso, devolutis tonitribus, Dii sunt locuti more translatio.' *Idem.*

^c *Clavim*] Uxori intranti limen viri claves tradebantur, non tantum ut eo facilitatem partus significarent, sed ut ostenderent viros uxorum fidei sese committere, omniaque earum custodiæ mandare. Eadem etiam claves adimebantur mulieri divertenti et exeunti; unde in leg. 12. tab. 'claves adimito.' Mulier etiam nuntium viro remittens, claves remittebat. *Idem.*

^d *Clausula*] Græcis κῶλον proprie est pars orationis inter duas lineas (-) constricta absolutum sensum continens: unde metaphorice pro fine passim usurpatur. Quo sensu Græci dicunt κολοφῶνα; sed frustra est doctissima. Scaliger qui putavit a κῶλον factum κολοφῶν. Quasi vero, ut de scriptura nihil dicam, τὸ κῶλον pro Colophone uspiam legatur. Sed ad Strabonem qui te docebit, quid sit et unde sit *Colophon*. Vide et infra 'Colophon.' *Idem.*

^e *Clavus annalis*] Qui notandis annorum numeris figebatur. Livius

Pomp. Fest.

L

sacrarum ædium per annos singulos, ut per eos numerus colligeretur annorum.

Clientam¹ pro cliente Plautus dixit.

Clingere,² cingere, a Græco κλίσω⁴ dici manifestum est.

Clitellæ³ dicantur non tantum eæ, quibus sarcinæ conligatæ mulis portantur, sed etiam locus Romæ propter similitudinem: et in via Flaminia loca quædam deversa subinde et acclivæ⁵ est etiam tormenti genus eodem nomine appellatum.

Clivia¹ auspicia dicebant, quæ aliquid fieri prohibebant:

~~~~~

4 Vide Notas inf.

NOTE

lib. vii. cap. 3. 'Lex vetusta est, præcis literis verbisque scripta, ut qui Prætor maximus sit idibus Septembribus clavum pangat. Fixus fuit dextro lateri Ædis Jovis Opt. Max. ea ex parte qua Minervæ templum est. Eam clavum, quia raræ per ea tempora literæ erant, notam numeri annorum fuisse ferunt: eoque Minervæ templo dicatam legem, quia numerus Minervæ inventum sit. Voluinis quoque clavos indices numeri annorum fixos in templo Nortie, Etruscæ Dæ, comparere, diligenter talium monumentorum auctor Cincius affirmat.' Item alibi: 'Ab Consulibus postea ad Dictatores, quia majus imperium erat, solenne figendi clavi translatum est.' Neque solum pro numero annorum clavus figebatur. Sed piaculi etiam causa, cum scilicet sive pestilentia quædam inciderat, sive secessio populi, sive prodigium aliquod grave. Vide Livium lib. vii. cap. 3. et lib. viii. cap. 18. *Idem*.

¹ *Clientam*] Plant. in Milite: 'Habeo ecce illam clientam meam, meretricem adolescentulam.' *Ant. Aug.*

Clientam] Plaut. Mil. iii. 1. 'Habeo ecce illam meam clientam, meretricem adolescentulam.' Et in Ar-

gument. ejusdem Fab. 'Suam clientam sollicitandum ad militem subornat.' Et in Pœnuli. 'tantus ibi clientarum erat numerus.' Horat. Od. 18. l. ii. 'Nec Laconicas mihi, Trahant honestas purpuras clientæ.' *Dac.*

² *Clingere*] Omnino legendum, *Clingere, cludere*. Alioqui frustra dixisset a Græco κλίσω manasse. Quin Isidorus plane sententiam nostram adjuvat. 'Clingit,' inquit, 'cludit.' *Jos. Scal.*

Clingere, cingere] Omnino legendum *clingere, cludere*. Alioqui frustra dixisset a Græco κλίσω manasse. Tamen in Ms. non κλίσω sed κλίσω: quod est crebro corporis motu motacillam imitari. Quæ si vera lectio, turpiculum aliquid innuit verbum *clingere*. Sed dubito. Immo et *cludere* et κλίσω retinendum. Juvat Isidor. 'clingit, cludit.' *Dac.*

³ *Clitellæ*] Clitellas etiam pro locis acclivis dicunt Græci. Nam κλίωσις significat non tantum clitellas, et sagmata asinorum, sed etiam, ut dixi, acclivia loca. Quin et iidem Græci κλίον dicunt locum in vallem demissum. A quo Clitellas formarunt Latini. *Jos. Scal.*

Clitellæ] Sellæ doruarie, quæ ad

omnia enim difficilia clivia vocabant; unde et clivi loca ardua.

Cloacæ¹ a conluendo dictæ.

Cloacale flumen dixit Cato pro cloacarum omnium conluvie.

Cloacare,¹ inquinare: unde et cloacæ dictæ.

Cloelia familia^m a Clœlio³ Æneæ comite est appellata.

Clœliæ fossæⁿ a Clœlio duce Albanorum dictæ.

Clucidatum^o dulce et suave dicebatur.

Clumæ^p folliculi ordeï.

//////////

5 Alii *Cloantho*: improbat Dac.

NOTÆ

onera gestanda jumentis imponuntur, a Græco κλῆρις, declivitas, quod sint declives. Unde factum etiam ut loca declivia *clitellas* nominarent, ut apud Græcos κλητέλλαι non tantum clitellas et sagmata asinorum significat, sed etiam acclivia loca. Ut optime Scaliger. *Dac.*

¹ *Clivia*] Vidend. Plin. lib. x. cap.

14. 'Clivinam avem ab antiquis nominatam animadverto ignorari: quidam clamatoriam dicunt, Labeo prohibitoriam.' *Ant. Aug.*

Clivia] Videndus Plinius lib. x. c.

14. *Ful. Ursin.*

Clivia] Clivus proprie locum ascensu difficilem notat: unde *clivium* dictum est omne difficile, et 'auspicia clivia' difficilia, prohibentia. *Dac.*

¹ *Cloacæ*] A *cluo* pro *colluo*, id est, purgo, *cluaca*, u in *o* *cloaca*. Unde 'cloacare', inquinare, et 'cloacale flumen,' in quod cloacæ conflunt. *Idem.*

¹ *Cloacare*] Supra *cloacæ*. Glossæ vet. 'cloaco, μολύνω, inquinō.' Pro *cloacare* vet. liber *cloacare* optime: est enim pro *cluare*, quod Servio est purgare: *cluere* dicit Plin. Quare supra corrigendum est *cloacæ* a *cloacando*

dictæ. At *cloacare* est a *cluaca*, &c. *Idem.*

^m *Clœlia familia*] Patriciam fuisse constat ex Livio. Alba oriundam facit Dionysius lib. iiii. a Clœlio Æneæ comite dictam. Et sic legendam, non *Cloantho*. Nam *Cluentia* familia a *Cloantho* Æneæ comite dicta, a qua diversa *Clœlia*. *Idem.*

Clœlia fossæ] Cluilla fossa Livio lib. i. 'Castra ab urbe haud plus quinque millia passuum locant, fossa circumdant. Fossa Cluilla ab nomine ducis per aliquot sæcula appellata est. Donec enim re nomen quoque vetustate abolevit. In his castris Cluilius Albanus rex moritur.' *Idem.*

^o *Clucidatum*] Vide infra in 'Glucidatum': infra est *Cluma*, et *Gnephosum* pro *ep*, quod paulo post *Cluma* et *Gnephosum*. Vide in 'Orcus.' *Ful. Ursin.*

Clucidatum] A γλυκὺς, *dulcis*, factum *glucidatus*, et verso *g* in *c* *clucidatus*. Meminit Varro lib. vi. 'Clucidatus suavis, tametsi a magistris accepimus mannetum.' Vide infra 'Glucidatum.' *Dac.*

^p *Clumæ*] Glossarium; 'Clunar, κρητὴς λέπνρον.' *Jos. Scal.*

Cluma] Pro *Cluma*, tenuissima

Clunaculum ¹ cultrum sanguinarium dictum; vel quia clunes hostiarum dividit; vel quia ad clunes dependet.

Clunas ² simias a clunibus tritis dictas existimant.

Clunes ³ masculine. **Plautus**: Quasi lupus ab armis valeo, clunes infractos fero.

Clutum ⁴ Græci κλυτὸν dicunt. Unde accepta præpositione fit inclutus. **IN** enim sæpe augendi causa adjicimus, ut invocavit, inclamavit.

NOTE

membrana qua ordeum involvitur. Vide 'Gluma.' In Glossario legitur 'clunar, κρητὴς λευκός.' Ordei membrana, corrupte pro cluma, aut clumarum. Ut optime **Vulcanius**. **Dac.**

¹ **Clunaculum**] Quid sit cultrum sanguinarium, ego nescio. An cultrum jugulatorium? Propterea dicitur σφαγεὶς a Græcis. Sed puto mendosum esse: et ita legendum: **Clunaculum**, cultrum sane victimarium, &c. Ita enim aliquando loquitur: ut supra: 'Ærarium sane populus Ro. in æde Saturni habuit.' Vel simpliciter: **Clunaculum**, cultrum victimarium, &c. Vel, quod verius puto, cultrum saginarium. Est enim culter laniorum, ad jugulanda pecora saginata. Neque dubito, quin hæc vera sit lectio. Ita ergo populum culter vocabitur. **Jos. Scal.**

Clunaculum] **Scaliger** legit, **Clunaculum** cultrum **Saginarium**, ut intelligatur culter laniorum quo jugulabant saginata pecora. Tamen non video cur sanguinarium rejiciatur. Quidni enim sanguinarium culter dicatur qui victimarum sanguine mergitur? De Etymo posterius, nempe quod ad clunes dependet priori multum præstat. Sic in veteri Glossario Arabico-Lat. 'Clunaculum, pugio: dictum quod ad clunes religetur. Idem spatha.' Spatha autem Græcum. **Hesych.** σπάθη μάχαιρα, ξίφος. **Dac.**

² **Clunas**] Glossarium: 'Clura, πιδηκος.' perperam, ut vides, **Clura**, pro cluna. Græce, ut supra monuimus,

κεκολλή. **Jos. Scal.**

Clunas] **Cluna**, simia quæ cauda caret, et nates habet apertas. Pro cluna Veteres dixere clura, n in r mutato ut fit. Gloss. 'Clura, πιδηκος,' ubi **Scaliger** legi debere contendit cluna, perperam. A clura factum clurinum quo usus **Plaut.** **Trucul.** II. 2. 'tu vero clurinum pecus Advenisti huc ostentatum cum exornatis ossibus.' Ubi clurinum pecus dicuntur homines deformes, qui et ideo simiæ. Glossæ **Papiæ**: 'Clura vel clurinum simia dicitur.' Lege: **Clura vel clurinum pecus simia dicitur.** Nam superiorem **Plauti** locum respexit. Sed omnino verum est quod docuit **Salmas.** simias cluras dictas Græce κολουρας. Nam κολουρος proprie qui cauda caret et mutilam habet caudam; ita **Callimachus** κολουρα dixit ecaudia animalia. **Colura** igitur clura, ut γδλωρος, glans, et similia. **Dac.**

³ **Clunes**] Vide incerta **Verrii.** **Ant. Aug.**

Clunes] **Paulo** diversius a **Nonio** citatur locus **Plauti**: 'Clunes masculino. **Plautus** **Agroico**: 'Quasi lupus ab armis valeo: clunes desertos gero.' **Jos. Scal.**

Clunes] 'Clunes infractos,' id est, clunes infirmos. **Nonius** hunc locum adduxit ex **Agroico** **Plauti**, legitque clunes desertos. **Dac.**

⁴ **Clutum**] **Inclytum**, valde celebre, a cluo, quod a κλύω, nude κλυτὸν, et addita præpositione in, quæ sæpe au-

Clypeum^u antiqui ob rotunditatem etiam corium bovis appellarunt, in quo foedus Gabiorum⁶ cum Romanis fuerat descriptum.

CNASONAS,⁷ acus, quibus mulieres scalpunt caput.

Cnephosum⁸ antiqui dicebant tenebricosum; Græci enim κνέφας appellant obscurum.

COCETUM⁹ genus edulii ex melle et papavere factum.

6 Al. Sabinorum.—7 Quidam Cnaonas.—8 Al. Cnephosum.—9 Al. Coccetum. Pro edulii, inquit Dac. melius cum Vossio legas *potionis*.

NOTÆ

get, *inclytum*. Simplex *clutun* non est in usu. *Idem*.

^u *Clypeum*] A Græco κυκλιον, rotundum, per transpositionem literarum. Nam clypeos rotundos fuisse certum est: id aperte declarat Virgilius, qui, ut rotundum Polyphemi oculum demonstret, ait fuisse, 'Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.' Ubi solis et clypei eandem esse formam dicit. Sic Græcis clypeus δωρῆς dicitur. Unde Homerus δωρῆδα πάντοσε ἴσην, 'Clypeum undiquaque æqualem,' quod tantum rotunda forma recipit: δωρῆς autem rotunditatem signat, unde serpens ille orbiculari sese forma involvens δωρῆς dictus est. Quare Hesychius, in illo Homeri Iliad. A. δι' δωρῆδός πεδῖος, δωρῆδες πεδῖον interpretatur περιφερές, 'rotundum.' Sic Attius Agamemnone 'cœli clypeum' dixit: 'In altissimo cœli clypeo temo superat stellas.' Ab hac igitur clypei significatione *clypeum* dixere corium in quo Gabinorum foedus descriptum. *Idem*.

² *Cnasonas*] Isidorus: 'Cnason, acus, qua mulier caput scalpit.' Nam duplex est acus ornatrix: altera, qua scalpunt caput, quæ discerniculum dicitur; altera, qua crines figunt et sustinent, quam Græci καλαμίδα

καὶ σφραγγα vocant. Latini etiam aliquando *stululam*. Est autem *Cnason* Tarentinæ linguae. Nam Tarentinorum proprium est simplicia verba κατὰ παραγωγήν producere: ut ab ἄγω, ἀγάζω. Unde *Agaso*, δ ἀγάζων: Et a κνῶω, κνῶ, κνάζω: unde *Cnaso*, δ κνάζων. Sed de hoc alibi. *Jos. Scal.*

³ *Cnephosum*] L. m. *Cnephosum*. Velius Longus de Orthographia: 'Sequenda est nonnunquam elegantia eruditorum, qui quasdam literas, levitatis causa, omiserunt, sicuti Cicero, qui Foresia, Megalesia, Hortesia, sine π litera libenter dicebat.' *Ful. Ursin.*

Cnephosum] A Græco κνέφας vel κνέφος, 'tenebræ.' Nam utramque dicitur. Vide 'Gnephosum.' *Dac.*

⁴ *Cocetum*] Tertullianus, libro contra Valentinianos: 'Pandoram Hesiodi: Acci patinam: Nestoris cocetum: Miscellaniam Ptolemæi.' *Jos. Scal.*

Cocetum] A Græco κυκῶω, 'misceo,' proprie de potionibus. *Cucetum*, π in o, *cocetum*. Nestoris cocetum nominat Tertullianus in libro contra Valentinianos: 'Pandoram Hesiodi: Acci Patinam: Nestoris cocetum.' Ubi manifesto κυκῶω Nestoris respicit, de qua Homer. Iliad. A. Pro

Coclaeae¹⁰ dicuntur lapides ex flumine rotundi ad coclearum similitudinem.

Coctiones^b dicti videntur a cunctatione, quod in emendis, vendendisque mercibus tarde perveniant ad justī pretii finem. Itaque apud antiquos prima syllaba per V litteram scribebatur.

¹⁰ Alii, teste Scal. *Conchataeae*. 'Doctiss. Vossius putat *cocleaeae*, vel *cocleae*: sed omnino legendum *coclaeae*, a Græco scilicet *κόχλας*.' *Dac.*

NOTE

Eduli melius cum Vossio legas *potientia*. Ad poculenta enim potius quam ad esculenta pertinuit. *Dac.*

^a *Coclaeae*] Nempe Græcè *κόχλας*. *Jos. Scal.*

^b *Coctiones*] Vide 'arilator.' *Ant. Aug.*

Coctiones] Recte definit, quos superius a Gallis *Barguigneurs* vocari monuimus. Et recte, ut ipse ait, a Veteribus per V *Cuctio* scribebatur. Quia *Cuctus* dicebant, quod postea *Cunctus*, et *Cofux*, quod postea *conjux*: et similia. 'Cuctus,' 'conjectus:' ut 'tractus' pro 'trajectus:' de quo in Appendice in Varronem: quia dicebant 'Coicio' et 'coiectus.' Laberius in *Necromantia*: 'Duas uxores? hercle hoc plus negotii Est, inquis. Cocio sex milles viderat.' Ubi *Cocio*, non *cocio* scribitur, ut sæpe alias: ut in Glossario: 'Cocio, *μετάβολος*.' Isidorus: 'Cocio, arilator:' in veteribus Glossis: 'Cociotatura, *μετάπρασις*.' In Glossario: 'Cociatria, *μεταπραγία*.' Mallem *Cociatrina*: ut, 'meditrina.' Quare autem Gellius reprehendat Laberium, qui pervulgate dixerit *Cociotem*, cum Veteres dicerent *Arulotorem*, non video. Plautus enim *Asinaria* usus est. Itaque non est pervulgatum, neque, ut ipse Gellius loquitur, proculentum vocabulum. *Jos. Scal.*

Coctiones] Glossarium: 'cocio, *μετάβολος*.' Glossæ vet. 'cocionatura, *μετάπρασις*.' Glossar. 'cociatria, *μεταπραγία*.' Legit Scalliger *cociatrina*, ut 'meditrina.' Gloss. Isidori: 'Cocio, arilator.' Vide 'arilator.' *Cuctio, cocio, cocio*, eliso t. Plaut. *Asinar.* 1. 3. 'Vetus est, nihili cocio est, scis cujus.' Quem locum pessime accepit doctissimus Salmassius, qui integrum proverbium fuisse putat, 'nihili cocio est qui credit:' nihil dico de conjectura, quæ nullo fundamento nititur: certum est illud a Clemetæ mente esse quam maxime alienum, cujus verba sic explicanda censeo: 'Quemadmodum,' inquit illa, 'nos, quæcumque volumus uti, Græca mercamur fide, ita ut cum æs damus, tum mercem nobis etiam dent, eadem nos disciplina atimur, oculatæ semper nostræ sunt manus, id credunt quod vident, ut vetus dictum est: scis cujus, nihili cocio est.' Id est, pro nihilo ducere debemus eos homines, qui, cum nos usurarias sibi mercantur, tantillulum quid dantes, mercedis reliquum in diem proferri postulant, ut cociones in foro, qui emturientes dant arram, cæca die cetera solnturi. Neque melius idem hoc, 'scis cujus' intellexit qui interpretatur 'scis qualis,' ut 'cujem pecus:' quod miror tanto viro exci-

Coctum^c a cogendo dicitur, quia coquendo coartetur,¹¹ ut ad utilitatem vescendi perducatur.

Cocula^d vasa ænea coctionibus apta: alii cocula dicunt ligna minuta,^e quibus facile decoquantur obsonia.

Codeta^f ager, in quo frutices existunt in modum codarum equinarum.

Codeta appellatur ager trans Tiberim, quod in eo virgulta nascuntur ad caudarum equinarum similitudinem.

Cœlius mons^g dictus est a Cœle¹² quodam ex Etruria, qui

~~~~~

11 Alii cogendo coarctetur.—12 Alii libri *Calio Vibenna*.

NOTÆ

disse: nam *cujus* vel *cujum* nunquam qualitatem designat, semper ἀγνώστου profertur: unde apud Virg. Post '*cujum* pecus,' addit Menalcas, 'an Melibœi?' et respondet Damoetas, 'Non, verum Ægonis.' Redeamus ad coctionem. Elegantissimus Muretus verba Plauti aliter accepit, quippe pro *cancio*, *cocio* dictum tradit, ut '*aula*,' '*olla*.' Idque lenam dicere: 'Vetus est dictum, nihil est cautio, sive syngrapha, nam, qui cautionem habet, sæpe litigare cogitur, at cui soluta pecunia est, ei res omnis in tuto.' Sed ut illud ingeniosè potius excogitatum est quam vere, ita nos Festi potius et veterum criticorum sententiam tuemur. *Dac.*

^c *Coctum*] A *coquendo*. '*Coquere*' a '*cogere*,' '*congere*.' *Idem.*

^d *Cocula*] Sunt Homeri κάρκαρα ξύλα. Et Varro nos docet libro i. de vita P. Ro. '*Cocula*, quæ coquebant panem, primum sub cinere, postea in forno: utriusque vocabulum a forno ductum, id est, a calore.' Isidorus: '*Cocula*, ligna arida, vasa ærea.' *Jos. Scal.*

Cocula] Gloss. Isidori: '*Cocula*, ligna arida vel vasa ærea.' Pro vasie æreis usus est Plaut. Capt. iv. 2. '*Jubes* an non *jubes* astitui *aulas*,

patinas elui? *Laridum* atque *opulas* foveri *cocalis* ardentibus?' Et Cato c. 2. de R. R. dixit '*ahenum* *coculum*.' *Dac.*

^e *Ligna minuta*] '*Ligna arida*' supra Isidor. Eadem quæ Homero κάρκαρα ξύλα, Iliad. φ. Varr. lib. i. de vita Pop. R. '*Coecula*, qui coquebant panem primum, sub cinerem, postea in forno: cujus utriusque vocabulum a forno ductum, id est, a calore.' Sed ibi pro *qui*, vel ut in quibusdam edit. *qua*, legendum puto *queis*. *Idem.*

^f *Codeta*] Pro *candeta*, a *canda*, pro quo dixere *coda*, ut alibi dictum. Hic ager Codetanus in decima quarta urbis regione trans Tyberim. *Idem.*

^g *Cælius mons*] In Suburanæ regionis parte a Varrone recensetur, qui enim sic appellatum fuisse dicit 'a Cælio Vibenna Tusco duce nobili, qui cum sua manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Sabinos.' Hunc Festus non *Calium*, sed *Calen* vocat, ut et Tacit. lib. iv. qui et Cælium montem '*Querquetulanum*' vocatum fuisse docet. 'Haud fuerit absurdum tradere,' inquit, 'montem eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuisse, quod talis sylvæ fre-

Romulo auxilium adversus Sabinos præbuit; eo quod in eo domicilium habuit.

Cœpiam^b futurum tempus ab eo, quod est cœpi.¹³ Cato:

Cœpiam seditiosa verba loqui. Invenitur quoque apud majores et infinitivi modi cœpere.

Cogitativum adverbialiter, pro cogitate.

Cogitatio^c dicta velut coagitatio, id est, longa ejusdem rei agitatio in eadem mora consilii explicandi.

Cognitor^d est qui litem alterius suscipit coram eo, cui datus est: procurator autem absentis nomine auctor^e fit.

Cognitu facilia eadem ratione dicitur,¹⁴ qua dictu facilia, et perspectu, et factu facilia.

*****

13 Vid. Not. inf.—^a Actor in marg. ed. Delph.—14 Ed. Scal. *dicuntur*.

NOTÆ

quens fecundusque erat, mox Cœlium appellatum a Cœle Vibenna, qui dux gentis Etruscæ, cum auxilium appellatum ductavisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit.' *Idem*.

^b *Cæpiam*] In veteri quodam schedio reperi in verbis Catonis *semesa verba*, non *seditiosa*. Erunt ergo verba tertiata et quartata, ut idem Cato dixit aliquem 'tertiato et quartato verba dicere præ metu,' ut notat Servius in Schedis: quod imitatus est, ut alia, Apuleius lib. v. 'tertiata verba semianimi voce substrepsens.' *Jos. Scal.*

Cæpiam] Legendum, *ab eo quod est cæpio*. *Cæpiam* dixit Cæcilius: 'Ære obacuro hercle desine, mans cæpiam.' *Cæpio*. Plaut. *Menæch.* v. 5. 'Neque ego insanio, neque ego pugnās neque lites cæpio.' In verbis Catonis, quæ laudat Festus, Scaliger non *seditiosa verba*, sed *semesa verba* scriptum reperit. Sunt autem *semesa verba* quæ quis tertiato et quartato præ metu substrepsit, ut Cato dixit

aliquem 'tertiato et quartato verba dicere præ metu,' ut notat Servius. Quod est imitatus Apuleius, ut alia, lib. v. 'Tertiata verba semianimi voce substrepsens.' *Dac.*

^c *Cogitatio*] Idem Varro lib. v. 'Primus agitatus mentis, quod primum ea quæ sumus acturi cogitare debemus.' Et paulo post: 'Cogitare a cogendo dictum.' *Idem*.

^d *Cognitor*] A veteribus Græcis, *ἐκδικος*. De eo Asconius. *Jos. Scal.*

Cognitor] Qui defendebat alterum in judicio, aut *patronus* dicebatur, si orator esset, aut *advocatus*, si aut jus suggerebat aut præsentiam suam commodabat amico, aut *procurator*, si negotium suscipiebat absentis, aut *cognitor*, si præsentis causam noverat, et sic turbatur ut suam. Cicero pro Q. Roscio: 'Quid interest inter eum, qui pro se litigat, et eum, qui cognitor est datus? qui pro se litem contestatur sibi soli petit, alteri nemo potest nisi quia cognitor est factus.' *Cognitor* a prætore dabatur. Interdum etiam *cognitor* pro prætore vel

Cognomines¹ dicuntur, qui ejusdem sunt nominis.
 Cohum^m lorum, quo temo buris cum jugo conligatur, a co-
 hibendo dictum. Cohum poëtæ cœlum dixerunt a chaos :
 ex quo putabant cœlum esse formatum.
 Coinquire,ⁿ deputare.¹⁵

15 Suspiciatur Scaliger, *Conquinire, decubare.*

NOTE

judice qui causas audit. *Dac.*

¹ *Cognomines*] Plaut. Bacchid. 1. 1.
 ' Quid agunt dæ germanæ mere-
 trices cognomines ?' Et in Fragment.
 ' Illa mei cognominis fuit.' Certum
 est legi debere: *Ille mi cognominis*
fuit: mi pro mihi. Idem.

^m *Cohum*] Varro lib. iv. de Ling.
 Lat. ' Cavum, a cavo, cœlum,' &c.
Ful. Ursin.

Cohum, cœlum] Ennius, ut notavi, in
 quadam veteri membrana: ' pilam
 vix Sol mediam: complere cohū ter-
 roribū' cœli.' De hoc plura vide in
 Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Cohum] Cnm lorum significat, quo
 temo aratri cum jugo colligatur,
 quasi *cohibum* dicitur. Cum vero pro
cœlo sumitur, est a Græco κῶος, ' ca-
 vitas,' non vero a ' chaos,' ut putat
 Festus. Ennius: ' pilam vix Sol
 mediam: complere cohū terroribū'
 cœli.' *Cœlum* autem non a *chaos*, ut
 Festus, vel a *cavo*, quod a *chaos*, ut
 Varro; sed a κῶλον, quod idem est
 ac *alov*. Unde et *coilum* apud Vete-
 res. Ennius: ' Tollitur in coilum
 clamor exortus utrimque.'

ⁿ *Coinquire*] Suspicio, *Conquinire*,
decubare. A quo *conquinisco*. De eo
 vide apud Nonium. *Conquiniscere*,
 est cernuum se inflectere, vel incli-
 nare: ut faciunt exoneraturi ven-
 trem. Pomponius Atellanarius: ' si-
 mul intro veni, accessi ad patrem,
 prendi manum, In terra ut cubabat
 nuda: ad eum ut conquexi, interim

Mulieres conspiciunt.' Hoc etiam
 Veteres 'cernuare' dicebant. Quan-
 quam et 'cernuare' etiam ἀντὶ τοῦ
 ἀσκαλιῶν accipiebant. Varro lib.
 1. de vita Po. Ro. ' Etiam pelles bu-
 bulas oleo perfusas percurrabant,
 ibique cernuabant.' A quo ille ver-
 sus vetus est in Carminibus: ' Sibi
 pastores ludos faciunt coriis cernua-
 lia.' Hic ludos ἀσκαλία vocabatur:
 de quo Virgilius, 'unctos saliere per
 utres.' Nam cadebant proni in ar-
 mos. Idque 'cernuare' vocabant.
 Erant et Cernui ludii, κυβιστηταί, de
 quibus in Conjectaneis diximus. Et
 ab eo petauristæ, hoc est, funambuli,
 dicebantur cernui. Glossæ: ' Cer-
 nulat, κυβιστῆς.' Seneca Epistola
 VIII. ut est animadversum a N. Fa-
 bro ex veteribus libris: ' Non vertit
 fortuna, sed cernulat, et alldit.'
 ' Cernulus, πεταυριστής.' ' Cernnavit,
 πεπεταριστος: male, *Cernuit*. Lucil-
 lius: ' Modo sursum, modo deorsum,
 tanquam collus cernui.' Hoc est pe-
 tauristæ. Evenit enim illi nunc sur-
 sum, nunc deorsum collum pendere,
 prout aut se deorsum dejecit, aut in
 altum subjicit. *Jos. Scal.*

Coinquire, deputare] Hunc locum
 sic legit Scaliger: *conquinire, decubare*:
 a 'conquinire' est 'conquinis-
 cere,' quod est cernuum se inflectere,
 vel inclinare, ut faciunt exoneraturi
 ventrem. Pomponius Atellanarius:
 ' Simul intro veni, accessi ad patrem,
 prendi manum, In terra ut cubabat

Collus^o 16 quoque masculine dixerunt: est enim genus tormenti e corio.

Colluvialis porcus^p dicitur, qui cibo permixto et colluvione nutritur.

Colophon^q dixerunt, cum aliquid finitum significaretur.

Colossus^r a Caletio¹⁷ artifice, a quo formatus est, dictus.

16 Quidam libri *Culeus*. Vett. edd. *Culleus*: et ita reponendum moneat Scal. *Dac.*—17 Alii *Coletio*: quidam coniciant *Charete*.

NOTÆ

nuda: ad eum ut conquexi, interim Mulieres conspiciunt.' Sed nihil agit Scaliger: *consequi* compositum a verbo *inquo*, quod est *pargo*. *Deputare* autem nihil aliud est quam *putare*, id est, *purgare*. Compositum pro simplici, ut fit. Immo et alibi Scaliger fore substantiam demutat, cum adducit illud e tabula marmorea Romæ: 'Earumque arborum adolefactorum et coinquendarum. Et in eo luco alim sint repositæ.' *Dac.*

^o *Collus*] Repone ex veteribus editionibus, *Culleus*. Non autem aliud genus tormenti fuisse puto, quod hic dicatur, quam culleum, in quem immittebantur parricidæ. Res vulgatissima. Sed tamen apponam de eo quod inveni: *ἐγένετο νόμος τις τοιούτου τρέπου πᾶσιν ἀνθρώποις· ὅπως ὅστις πατροκτόνῃν πεποιθήκει, δημοσίως εἰς μολγὴν περιβεβὴς συρραφῇ μετὰ ἐχίδνης, καὶ κυνὸς, καὶ πιδήκεν, καὶ ἀλέκτορος, ἀσεβῶν ζῶων, ἀσεβῆς ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ ἡμέξης ἰξευγμένος μελαπῶνί βοῦνι καταρραφῇ εἰς θάλασσαν, καὶ βίβῃ εἰς βαθύ.* Et mirum mihi videtur, quod de eadem re Isidorus, scribens in Glossis, ait, Culleum tunicam fuisse ex sparto in modum eruminae factam, et solitam liniri a populo pice, et bitumine. Plautus Vidularia: 'jube hunc insui culleo, Atque in altum deportari, si vis annuam bonam.' *Jos. Scal.*

Collus] Legendum *culleus*, qui sac-

cus erat ex corio, in quo parricidæ conclusi cum vipera, cane, vel gallo, vel simia, in mare mittebantur. Isidor. in Gloss. 'Culleus tunica ex sparto in modum eruminae facta, quæ linebatur a populo pice et bitumine, in qua includebantur parricidæ cum simia, serpente, et gallo, insuta mittebatur in mare, et contententibus inter se animantibus homo majoribus penis afflictebatur.' Plaut. in Vidularia: 'Jube hunc insui culleo Atque in altum deportari, si vis annuam bonam.' *Dac.*

^p *Colluvialis porcus*] Qui cibo mixto et colluvie, id est, sordibus ablatis saginatur. *Idem.*

^q *Colophon*] Κολοφών, τέλος, unde colophona operi imponere, pro ultimam manum ei admove. A Colophone Ionie urbe id tractum docet Strabo lib. XIII. quæ equitatu ita ceteris urbibus prestat, ut ubicumque bellum aliquod ambiguum esset, Colophonio equitatu superveniente dirimeretur. Unde etiam ortum ferunt adagium. 'Colophonem imposuit,' quando rei cuiuspiam finis imponitur. *Idem.*

^r *Colossus*] Plinius lib. XXXIV. cap. 7. 'Ante omnes in admiratione fuit Solis Colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius Lysippi discipulus:' septuaginta cubitorum altitudinis fuit. *Ant. Aug.*

Fuit enim apud Rhodum insulam statua solis alta pedes centum et quinque.

Columnæ¹ dictæ, quod culmin sustineant.

Colurna¹ hastilia ex corno arbore facta.

Comedum bona sua consumentem antiqui dixerunt. Comedo comedonis, qui, ut supra, bona sua consumit.

Comissatio² a vicis, quos Græci κόμαις dicunt, appellatur: in his enim habitabant prius, quam oppida conderentur: quibus in locis alii alios convictus causa invitabant.

Comitiales³ dies appellabant, cum in comitio conveniebant:

NOTÆ

[Colossus] Legendum a Charete, teste vel ipso artifice, qui subscripsit Colosso: Τὸν ἐν Ῥόδῳ Κόλοσσον ἐπὶ δάκτυλῳ Χάρης ἐποίησε πύχυν δ' Ἀλκίνοος. Jos. Scal.

[Colossus a Caete] Legendum a Charete, teste Simonide: Κόλοσσον ἦλθεν πρὸς ἐπὶ δάκτυλῳ Χάρης ἐποίησε πύχυν δ' Ἀλκίνοος. Id est, 'Colossus Solis olim sexaginta et decem cubitorum fecit Chares Lyndius.' Plin. lib. XXXIV. c. 7. 'Ante omnes autem in admiratione fuit Solis Colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lysippi supra dicti discipulus.' Idem Strabo et Eustath. ad Dionys. verum Simonidis versus aliter in quibusdam; nempe: Τὸν ἐν Ῥόδῳ Κόλοσσον ἐπὶ δάκτυλῳ Ἀλκίνοος ἐποίησε πύχυν δ' Ἀλκίνοος. Nisi ibi Χάρης et ἐπὶ δάκτυλῳ, ut supra, sit rescribendum. Colossus post quinquagesimum sextum annum terræ motu cecidit. Vide Plin. et Polyb. lib. v. *Dac.*

¹ Columnæ] Columnæ, quasi columinæ, a columnen. Vitruv. lib. IV. cap. 2. 'Columnen in summo fastigio culminis, unde et columnæ dicuntur.' Donat. 'Columnen vero familiæ, sustentatio vel decus, unde columnæ.' Idem.

² Colurna] Ab arbore corylo dicta potius colurna transpositione litterarum pro cornula, ut sentit Servius.

Virgil. Georg. 'Pinguique in veribus torrebimus exta columnis.' Tamen vet. Gloss. 'Κορμία, κόρμιον: columnum, cornus.' Ergo, 'cornus,' 'cornulus,' 'conulus,' 'columnus,' 'columnum.' Idem.

³ Comissatio] Græci interpretantur ἐπίκαιρος. Jos. Scal.

Comissatio] Proprie convivium quod post cœnam fiebat in multam noctem a Græco κομίζω, 'in multam noctem convivari.' Sive ad Comum lasciviam et conviviorum Deum post cœnam ire cum corollis, conviviali veste, funalibus et tibicinis. Unde 'lasciviarum eruptionem' vocat Tertullianus. Vide Casaub. de Satyrica pœsi lib. I. cap. 4. *Dac.*

⁴ Comitiales] Non omnibus diebus comitalibus conveniebant; neque semper in comitio: comitiales tamen dies sunt, quibus comitia haberi poterant. Ant. Aug.

Comitiales] Comitiales opposit nefastis Plantus, illis jocularibus versibus: 'Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos. Nam istorum nullus nefastus est, comitiales sunt meri. Ibi habitant, ibi eos conspicias quam Prætores sæpius.' Jos. Scal.

[Comitiales dies] Quoniam universus Populus Romæ sive pars illius maxima, comi-

qui locus a coëundo, id est, simul¹⁸ veniendo dictus est.

Commentacula¹⁹ virgæ, quas flamines portant pergentes ad sacrificium, ut a se homines amoveant.

Commentaculum² genus virgulæ, qua in sacrificiis²⁰ utebantur.

Committere^a proprie est insimul mittere. Nunc eo utimur et pro facere, aut pro relinquere,¹ aut pro incipere.

Commugento,^b convocanto.

Comcedias^c constat appellari ex eo, quod initio in vicis juvenes cantare soliti essent convenientes.

Comœdice^d figuratum a comœdo. Plautus: Euge heus adstitisti et dulce et comœdice.

~~~~~

18 Pro id est simul alii habent in simul.—19 Legendum monet Dac. *Commotacula*.—20 Alii *sacris*.—1 *Delinquere* scribendum monet Scal. *relinquere* Fulv. Ursin. et Dac.

NOTÆ

tinum petebant conventus agendi gratia. Fuit autem *comitium* certa fori Romani regio ac portio, ad Hostiliæ curiam adfixa, a *coëundo* dictum. Comitiales dies inter fastos dies numerantur, et illos nefastis opponit Plaut. *Pœnul.* III. 2. 'Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos: Nam istorum nullus nefastus, comitiales sunt meri. Ibi habitant, ibi eos conspicias quam Prætores sæpius.' Dac.

¹ *Commentacula*] Legendum *commotacula* ut in all. editt. nempe a 'commotando,' id est, 'commovendo.' *Idem*.

² *Commentaculum*] Leg. *commotaculum*. Vid. not. superiorem. *Idem*.

^a *Committere*] Scribe, *delinquere*, non *relinquere*. Jos. Scal.

Committere] Insimul mittere, jungerere. Virgil. 'Delphinum caudas utero commissa luporum.' Commissas habens, id est, junctas. Pro *facere*, Cicero lib. I. de legibus: 'Quocirca

vereor committere ne non bene provisæ principia ponantur:' pro *delinquere*, sic enim legit Scaliger pro *relinquere*, Virg. I. *Æneid*. 'Quid meus Æneas in te committere tantum, Quid Troës potuere?' Sed scripsisse potuit etiam Festus *relinquere*. Sic Nonius, 'Committere, donare, relinquere. M. Tullius in Verrem actione II. Is calumniatores ex sinu suo apposuit, qui illam hereditatem Veneri Erycinæ commissam esse dicerent.' Pro *incipere*, Virg. lib. V. 'Et tuba commissos medio canit aggere ludos,' et lib. VII. 'Promissi Dea facta potens ubi sanguine bellum Imbuit et primæ commisit funera pagane.' Dac.

^b *Commugento*] Proprie 'conclamanto:' nam 'mugio' et 'mugeo:' unde 'commugeo.' *Idem*.

^c *Comædias*] A *κόμῳ*, 'vicus,' et *ᾄδῃ*, 'cantus,' quia hi lusus in vicis fiebant antequam in urbes convenissent. *Idem*.

^d *Comœdice*] Plaut. in *Milita*: 'Eu-

Comparsit * Terentius pro compescuit posuit.

Compascuus * ager, relictus ad pascendum communiter vicinis.

Comperce * pro compesce dixerunt antiqui.

Compernes ^b nominantur homines genibus plus justo conjunctis.

Compescere ⁱ est velut in eodem pascuo continere.

Compescere lucum, ^k est lucum suis finibus cohibere.

Compileare ^l est cogere, et in unum condere. ^a

² 'L. m. pro condere habet congere, unde conjecturam facio, congerere scribi debere.' Fulo. Ursin.

NOTÆ

γε δοχμῶρας, Hercle, adatitit, et dulce, et comædice.' Ant. Aug.

Comædice] Id est, festive. Plaut. Milite II. 2. 'Euge, euge, enscheme hercle astitit et dnlice et comædice.' Nam legendum *dulice* non *dulce*: δου-λαῖος, 'serviliter.' Et ita olim Janus Gulielmus. Dac.

* Comparsit] Terent. in Phorm. Ant. Aug.

Comparsit] Locus quidem Terentii notus vulgo ex Phormione, ita tamen, ut in aliam sententiam, ac Festus interpretatur, accipiendus sit. Jos. Scal.

Comparsit] Pro compescuit. Lege compersit, a parco: vidit Salmasius. Locus Terent. est in Phormione, I. 1. 'Quod ille unciatim vix de demenso suo Snum defraudans genium compar-sit miser.' Dac.

* Compascuus] A verbo compasco, simul pascō, compascuus ager, in quo vicinorum pecora simul pascunt. Id.

* Comperce] Plaut. Pænul. I. 2. 'Comperce amabo me attractare, Agarastocles.' id est, compesce, et hanc vocem restituendam puto Bacchid. III. 3. 'Cave malum, et compesce in illam dicere injuste: lego, et comperce: id est, compare. Parco autem et pascō Veteres dicebant. Unde 'pascito linguam,' in sacrificiis, 'linguam coërceto.' Vide 'pascito.'

Idem.

^b Compernes] Græci vocant γορυν-
πῆρους. Jos. Scal.

Compernes] Qui genna conjunctiora habent, quam par est. Plaut. Milite III. 1. 'Aut varum, aut valgom, aut compernem, aut pætum, Aut bron-cum filium.' Græci vocant γορυνπῆ-
ρους. Dac.

ⁱ Compescere] A 'pascō' composi-
ta 'dispesco,' 'impesco,' 'compesco.' Compescere est pecus iisdem pascuis continere, in unum cogere, compellere. Dispescere gregem segregare, ita ut pars seorsim pascat. Impescere vero est pecus in lætam segetem pas-cendi gratia immittere. Vide suo lo-co. Idem.

^k Compescere lucum] Lucum intra descriptos fines colibere: putarem potius esse lucum conlucare adhibito piaculo: nam compescere lucum idem videtur quod apud Virgil. 'ramos,' apud Columellam, 'vitem compes-cere.' Sed Festi auctoritas prægra-vat. Idem.

^l Compileare] Asconius in prætura urbana: 'Compilearit: pilos,' inquit, 'pervellerit: sic fraudaverit furto, ut ne pilos quidem in corpore spolia-tis reliquerit.' Hæc indigna sunt et veteri, et erudito interprete. Saltem syllabæ modulus debebat eum indu-cere, ut aliter existimaret. Sed ver-

Compitalia^m festa, quæ in compitis peragebant.

NOTE

hum est militare, compilare, cogere. Nam pilatum agmen dicebatur pressum, ac densum. Varro apud Servium Daniellus nostri: 'Duo sunt genera agminum: Quadratum, quod immixtis etiam jumentis incedit, ut ubivis possit considerare. Pilatum alterum, quod sine jumentis incedit, sed inter se densum est, quo facilius per iniquiora loca tramittatur. Scaurus de vita sua: In agrum hostium veni: pilatim exercitum duxi: id est, strictim et dense. Ab eo pilare est premere, cogere. Hostius belli Histrici primo: 'Percutit, atque hastam pilans præ pondere frangit.' Idem. 'sententia præsto Pectore pilata est.' Asellio Sempromnius: quartum signum accedebat, sive pilatim, sive passim iter facere volebat. Ennius Satirarum secundo: 'Inde loci liquidas, pilatasque ætheris oras Contemplor,' hoc est, pressas, densas: et, ut ipse ante dicit, 'liquidas.' Ab eo igitur Compilare: non, ut Asconius, a pilis. Qui igitur omnia pressim colligit, dicitur Compilare. Quare hic recte, cogere, ut in unum condere exponitur. In Græcis sane id fero, qui compilare interpretantur, *μαθίζω*. Jos. Scal.

[*Compile*] Pilare, densare, cogere, inde pilatum agmen dicebatur pressum ac densum. Sed en tibi locum illustrem Servii ad illud XII. Æneid. 'Pilataque plenis Agmina se fundunt portis,' 'Quidam,' inquit, 'hoc loco 'pilata agmina' non a genere hastarum positum asserunt, nam paulo post dictum inferunt, 'defigunt tellure hastas:' sed pilata, densa, spissa, ut implere portas potuerint, et postea se in loca apertiora diffundere. Alii 'pilatum agmen' dicunt, quod in longitudine directum est, quale solet esse cum portis procedit. Vel certe pilata

fixa et stabilia, vel a pilo quod figit, vel a pila structili quæ fixa est et manet, nam et Græci res densas et artas *πλάττω* dicunt.' (Lego *πλάττω* vel *πλάττω*) 'Ennius Satir. II. 'Inde loci liquidas pilatasque ætheris oras Contemplor,' cum firmas et stabiles significaret, et quasi pilis fultas. Hostius belli Histrici primo: 'Perculit atque hastam pilans præ pondere frangit.' Pilans, id est figens. Idem: 'Sententia præsto Pectore pilata est.' Id est, fixabilis. Asellio historiarum III. 'quartum signum accedebat, sive pilatim sive passim iter facere volebat.' Scaurus de vitæ suæ: 'in agrum hostium veni, pilatim exercitum duxi,' id est, strictim et dense: nam ubi proprie de genere hastæ loquitur, ait: 'Pila manu sævosque gerunt in bella dolones.' Varro, rerum humanarum, duo genera agminum dicit, 'Quadratum quod immixtis etiam jumentis incedit, ut ubivis possit consistere: pilatum alterum, quod sine jumentis incedit, sed inter se densum est, quo facilius per iniquiora loca tramittatur.' Hactenus Servius: a pilare igitur, hoc est, *πλάττω*, compilare dicitur is qui omnia pressim colligit. Quare hic recte a Festo exponitur 'cogere et in unum condere.' In libro Fulvii Ursini pro *cogere* erat *congerere*. Unde ille faciebat *congerere*. Sed *congerere* pro *cogere* antiqua illa, sed vitiosa scribendi consuetudine; sic 'Thesaurus,' 'cnefonsus,' 'compuriens,' 'quotiens.' Dac.

^m *Compitalia*] Glossæ: 'Compitalia, *θεῶν ἀγυαίων δορταί, αἱ γινόμεναι ἐν ταῖς τριβοῖς ὑπὸ τῶν προσήκοντων τοῖς νεκροῖς*.' Jos. Scal.

[*Compitalia*] Deorum Larum festa in compitis 6. Nonas Maias celebrari solita. Varro lib. v. 'Compitalia dies attributus Laribus, ut alibi. Ideo ubi.

Compluriens^a a compluribus significat sæpe. Cato: Contumelias mihi dixisti compluriens.

Comprædes^b ejusdem rei populo sponsores.

Comptus^c id est, ornatus, a Græco descendit, apud quos κομῆν dicitur comere, et κόσμος, quod^d apud nos comis: et comæ dicuntur capilli cum aliqua cura compositi.

Conauditum^e, coauditum; sicut conangustatum^f dicitur.

Conceptivæ feriæ^g festa dicebantur, quæ incertis diebus servabantur quotannis, ut sementinæ^h, compitaliciæ.

Conciliabulumⁱ dicitur locus, ubi in concilium convenitur.

~~~~~

3 Pro quod alii qui.—4 Alii conangulatum.—5 Quidam sementinæ.

NOTÆ

vix competunt tum in compitis sacrificatur: quotannis is dies concipitur.' Glossarium, 'Compitalia, Θεῶν ἀγνάλων ἱερὰ καὶ γυναικῶν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν προσηκόντων τοῖς νεκροῖς.' Legit optime Vulcanius, ἐν ταῖς τράποις. 'Compitalia, Deorum viarum festa in triviis celebrari solita ab affinibus mortuorum.' Inde Lares viales dicti non semel apud Servium. Vide Macrobi. lib. 1. Sat. cap. 7. et Dionys. Halicar. lib. 14. Plin. lib. xxxvi. c. 37. A Tarquinio Prisco originem duxere. Dac.

^a *Compluriens*] Ut 'quotiens' pro 'quoties,' &c de quo alibi diximus. *Idem.*

^b *Comprædes*] *Præ* is est qui populo se obligat et spondet se aliquid pro altero præstiturum, ni ipse alter præstet; *compræ*s qui junctum cum altero populo se obligat. Vide 'præ.' *Idem.*

^c *Comptus*] A *comere*, quod a Græco κομῆν, unde *coma κόμη*, quasi κόμην, quia coma animalium et arborum est ornamentum. Sed in bocce Festi loco aliquid turbatum fuisse existimo, et huc pertinere quod infra legitur in *conitum*. 'Conitum Afranius

pro ornato et exultu posuit.' Quam manifesto hinc avulsa; legendum enim *conitum Afranius*, &c. Et ita apud Grammaticos citatur. *Idem.*

^e *Conauditum*] *Coauditum* quod undique auditum est. Et *conangustatum* quod undique angustum. *Idem.*

^g *Conceptivæ feriæ*] Quarum incertus dies, et quas prætor certis verbis concipiebat, et cario indicebat. Ovid. 11. Fast. 'Curio legitimis nunc Fornacalia verbis Maximus indicit, nec stata sacra facit.' Ideoque *indictitia* festa etiam dicta: 'conceptas feriæ' vocat Varro. Vulgo 'festa mobilia.' *Idem.*

ⁱ *Conciliabulum*] Locus in agris aut vicis, ad quem rustici frequentes emendi et vendendi causa conveniebant, certis nundinarum diebus, a verbo *conciliare*, emere. Festus vero a *concilium* deducit, ubi per *concilium* convocationem intelligit, quasi *conconitium*, quod plures in unum cōciant, et convocentur. Immo et *concilium* nundinæ etiam dicebantur. Engraphius apud Terent. 'Male conciliate, male empte. Nam concilium nundinas dicimus.' *Idem.*

Conciliatrix¹ dicitur, quæ viris conciliat uxores, et uxori-
bus viros.

Concilium² dicitur a populi consensu: sive concilium di-
citur a concalando, id est, vocando.⁶

Concinnare³ est. apte componere. Concinnere⁷ enim con-
venire est.

Concio⁷ conventus dicta, quasi convocatio. Concio signi-
ficat conventum, non tamen alium, quam eum, qui a ma-
gistratu, vel a sacerdote publico per præconem convoca-
tur. Concionem antiqui masculino genere posuere.

Concipilavisti⁴ dictum a Nævio pro, corripuisti, et invo-
lasti.

6 Alii convocando.—7 Alii conciere, quod improbant Scal. et Dac.

NOTE

¹ Conciliatrix] Lucilius: 'Ætatem et faciem, ut saga et bona concilia-
trix.' Glossæ: 'Conciliatrix, ὑπο-
ξέρητρα.' Jos. Scal.

Conciliatrix] A verbo conciliare, id
est, copulare, quod et in bonam par-
tem sumitur, nec semper de lenocin-
io. De legitimis nuptiis Plant.
Trin. II. 2. 'Tute ad eum adeas,
tute concilies, tute poscas.' Catul.
'Ut semel es Flavo conciliata viro.'
Dac.

² Concilium] Non a consensu, sed
a concalando, hoc est, convocando,
quasi concalium. Supra. Idem.

³ Concinnare] Perperam volunt mu-
tare concinnere in conciere. Vide se-
cundum Conjectaneum nostrum. Jos.
Scal.

Concinnare] Ita rem componere,
ut apte conveniat et hæreat, a verbo
concinnere, (male alii conciere,) id est,
convenire, quod verbum musicum
est: plures enim diverse canentes
concinnere dicuntur cum inter se con-
veniunt. Unde concinnere pro conve-
nire, consentire, ut Græcis συνῶδω.
Tamen magis placet Nonius qui ait

esse a cinnus. 'Cinnus,' inquit, 'est
commixtio plurimorum, unde et con-
cinnare dicitur.' Cinnus quidem
idem quod coctum. Græcis κοκτέω.
A 'coëndo' 'coinus,' unde 'cinnus,'
quod in eum varia coëant; est igitur
concinnare ex pluribus rebus aliquid
efficere et apte componere. Etsi ali-
quando pro simplici 'facere' usur-
petur. Dac.

⁷ Concio] A verbo concies, convoco.
Et est concio conventus a Prætorē
vel Sacerdote convocatus: et frustra
est Varro qui concionem quasi coac-
tionem dici putat. 'Sic a lacte coac-
to,' inquit, 'caseus nominatus, sic ex
hominibus concio dicta.' Idem.

⁴ Concipilavisti] Idem ac 'Com-
pilasti': ut 'reciprocus,' 'reprocus':
'reciperare,' 'reparare': 'incitege-
re,' 'integere.' Jos. Scal.

Concipilavisti] Corripuisti. Locus
Nævii non extat: ea voce usus Plant.
Trucul. II. 4. 'quem ego Ostatim,
jam jam concipilabo.' Concipilare
idem quod compilare, ut 'reciprocus,'
'reprocus': 'incitegere,' 'integere.'
Vide 'incitega.' Dac.

Conclavatæ^a dicebantur, quæ sub eadem erant clave.

Conclavia^b dicuntur loca, quæ una clave^c clauduntur.

Condere,^c imponere.⁹ Condere proprie est unum, et in interiorum locum dare ad custodiam faciliorem: quod verbum nunc significat conscribere, nunc facere, nunc componere, et instruere.

Condicere^d est dicendo denuntiare.

Condictio^e in diem certum, ejus rei, quæ agitur, denuntiatio.

Condictum^f est, quod in communi est dictum.

8 Al. *clavi*. 9 Ed. Scal. *componere* et mox *in unum*.

NOTE

^a *Conclavatæ*] Haud dubie legendum *Conclavia*: et recte huic expositioni convenit Græcorum interpretatio: 'Conclavia, *συνοικία*.' Quia et sequentia confirmant. *Jos. Scal.*

Conclavatæ] Subintelligitur *ædes*. *Ædes* conclavatæ sunt quæ una clave clauduntur, et idem videntur facere quod *conclave* sive *conclavium*; unde et hic etiam *conclavia* legendum concludit doctiss. Scaliger frustra. Aliud enim *conclave*, aliud *conclavatæ*. Nam conclavatæ ædes dixisse Veteres puto compluria cubicula pervia quæ porta una sive clave clauderentur; quamvis hoc non satis dilucide apud Festum. *Dac.*

^b *Conclavia*] *Conclave* et *conclavium*, nam utrumque dicitur, est locus secretior in penetralibus intimis domus, una clave domesticis pervius. Vel, ut ait Donatus, 'conclave est separatio locus in interioribus tectis; vel quod intra eum loca multa et cubicula clausa sint adhærentia triclinio.' *Idem.*

^c *Condere*] Simul in interiorum locum dare custodiæ causa; ut, 'Condit opes alius.' Aliquando 'conscribere,' ut 'exercitum condidit,' id est, conscripsit. Aliquando 'facere,' 'componere,' 'instruere,' ut 'conde-

re carmen,' 'bella,' &c. Aliquando 'renovare,' in integrum restituere. Florus 1. 3. de Tullo Hostilio: 'Hic omnem militarem disciplinam artemque bellandi condidit.' Et alibi: 'Augustus condidit imperium.' *Idem.*

^d *Condicere*] Veteres Græci, *συρτάσσεσθαι μετὰ παραγγελίας*. *Condictio*, *συρταγή*. *Jos. Scal.*

Condicere] Proprie est, cum actor adversario denuntiat ut certa et stata die judicio adsit. Postea factum est, ut in quovis alio negotio *condicere* dicantur ii qui ex compacto quidpiam gerunt, et mutuo sibi denuntiant diem locumque rei gerendæ. Plant. Curcul. 'Si status condictus cum hoste intercedit dies.' Inde *condictio* in diem certum rei quæ agitur denuntiatio, et *condictum* quod in communi dictum est. Inde *condicere* cœnam alicui, est illi denuntiare se apud eum cœnaturum, quod Cicero absolute dixit *condicere* lib. 1. famil. ep. 9. 'cum mihi condixisset, cœnavit apud me.' *Dac.*

^e *Condictio*] Vide not. sup. eadem videtur quæ 'comperendinatio.' Vide 'res comperendinata.' *Idem.*

^f *Condictum*] Nam *condicere* est, simul dicere. Pomp. lib. LXVI. de empt. 'In vendendo fundo, quædam,

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

M

Condulus ¹⁰ s annulus. Condalium similiter annuli genus.

Confecerunt, ^b una fecerunt.

Confeta sus ⁱ dicebatur, quæ cum omni fetu adhibebatur ad sacrificium.

Conflages ¹¹ k loca dicuntur, in quæ undique confluunt ¹² venti.

Confoedusti, ¹ foedere conjuncti.

~~~~~

10 Alii *Condalus*.—11 Vossius et Fulv. Ursin. legunt *Conflages*, Isidorus *confrages*.—12 Alii *confligunt*.

NOTÆ

etiam si non condicantur, præstanda sunt.' *Idem*.

^s *Condulus*] Ita propius accederet ad originem suam, *κόνδυλος*: sed sciunt Veteres *Condalum* dixisse et *Condalium*; v in a, ut *κάλυξ*, *calix*. Plautus quoque fabulam Menandri *δακτύλιον* cum verteret, *Condaliū* eam nominavit. *Jos. Scal.*

Condulus] A Græco *κόνδυλος*, quod articulum notat. Sed Veteres *condalum* et *condalium* dixere v in a mutato, ut *κάλυξ*, *calix*. Plautus quoque cum fabulam Menandri *δακτύλιον* nomine verteret, *condalium* eam nominavit. Est autem *condalium* annuli genus quod servi digitis ferebant. Plant. Trinum. iv. 3. 'Satin' in Thermopolio Condaliū es oblitus, quando thermopotasti gutturem.' *Dac.*

^b *Confecerunt*] 'Una fecerunt.' Sic apud Terent. 'confecistis,' pro 'una fecistis.' Phorm. ii. 1. 'Bonas me absente hic confeciatis nuptias.' Nam quod alii interpretantur, 'effecistis,' 'perfecistis,' non placet. *Idem*.

ⁱ *Confeta sus*] Talis fuit, quæ cum triginta porculis ab Ænea mactata est. Ambegna quoque ovis, confeta dici potest. *Jos. Scal.*

Confeta sus] Qualis fuit quæ cum triginta porcis ab Ænea mactata est, de qua Virg. lib. viii. 'Littoreis ingens inventa sub illicibus sus Trigin-

ta caput sæctus enixa jacebit, Alba soli recubans, albi circum ubera nati.' *Dac.*

^k *Conflages*] Nonius *Conflages* loca, in quæ diversi confluunt rivi. Isidorus lib. xiv. c. 58. *Confrages*. Fulv. Ursin.

Conflages] Isidorus legit *confrages*:^{*} sed idem est propter cognationem F cum R, ut 'suffiamen,' 'sufframen,' 'Fraxtabula,' 'Flaxtabula.' Eodem modo compositum *conflages*, quam Homerus vocat *μωγδάκειαν*. Livius Andromeda: 'Conflages ubi conventu campum totum inhumigant.' *Jos. Scal.*

Conflages] Vossius legit *conflages* propter verbum *confluunt*. Male, ut videtur, nam *conflages* et *conflages* diversa res est, ut mox patebit. Sed pro *confluunt* legendum omnino *conflant*: sic *conflages* loca dicuntur in quæ undique conflant venti. A 'conflatum,' 'conflages,' ut a 'stratum,' 'strages.' Isidorus habet *confrages*, quod idem est; nam L et R cognatæ inter se sunt, et facile commutantur. At vero *conflages* loca sunt in quæ rivi diversi confluunt. Livius Andromeda: 'Conflages ubi conventu campum totum inhumigant.' Homerus *μωγδάκειαν* vocat. *Dac.*

¹ *Confoedusti*] Immo potius videtur *Confoedusti*: a 'fidus,' 'fidustus,' ut ab 'ancus,' 'angustus,' ab 'uncus,'

Confugelam antiqui confugium dicebant.

Congruere ¹³ dictum est a gruibus, quæ non se segregant,¹⁴
sive cum volant, sive cum pascuntur.

Conjector, ¹⁵ interpres somniorum.

Conitum, ¹⁶ genus libaminis, quod farina conspersa faciebant. Conitum Afranius pro ornatu et excultu ¹⁷ posuit.

Conivola, ¹⁸ occulta.¹⁶

¹³ Pro qua non se segregant alii habent quia non fere segregantur.—¹⁴ Alii, teste Scal. *Constus*, vel *Comitus*, vel *comptus*, vel *constum*. Vid. inf.—
¹⁵ Quidam *cultu*.—¹⁶ Alii *ocula*.

NOTE

'ungustus.' *Jos. Scal.*

Confadusti] Scaliger legit *confidusti*: a 'fidus,' 'fidustus.' Sed nihil mutandum; nam, ut optime Vossius, a 'con' et 'fœdus' est 'confœdustus'; ut ab 'onus,' 'onustus.' *Dac.*

¹³ *Congruere*] A gruibus verbum antiquum *gruere*. Glossarium: 'Gruunt, γρουσιζουσι.' Unde *congruere*, expedire, inter se convenire. Terent. Heauton. III. 1. 'Ne nos inter vos congruere sentiant.' *Congruere* etiam est, simul irruere, ut grues, quæ non se segregant. Idem, Ennuch. v. 8. 'cui tam subito congruerint commoda.' *Idem.*

¹⁵ *Conjector*] Conjectoribus viri, conjectricibus mulieres utebantur. Innuitt Plant. Milite III. 1. ubi mulier virum suum alloquitur: 'da quod dem quinquatribus Præcantatrici, conjectrici, hariolæ, atque haruspici.' Inde 'conjecturam facere' proprie dicebantur somniorum interpretes. Plaut. Curenl. II. 1. 'Potius conjecturam facere si narrem tibi Hac nocte quod ego somniavi dormiens?' *Idem.*

¹⁶ *Conitum*] In lib. vet. *Coniptum*, quæ vera lectio. *Coniptum* a κοῖτις, pulvere aspergo. *Idem.*

Conitum] Placeret, *comtum*. Ful. Ursin.

Conitum Afranius] Hæc alio pertinent. Legendum *comtum Afranius*. Vide 'comptus.' *Dac.*

¹⁸ *Conivola*] Duplicem lectionem reperio in Glossis Isidori: 'Conivoli, concordes, juncti;' et 'Cohibuli, concordes, conjuncti.' Utrique astipulatur Glossarii auctor, qui *cohicum* et *conivum* interpretatur κάλυκα βόθου μεμυκότες: ut videatur jam antiquitus in dubium hoc revocatum, utrum *conivum* an *cohicum* dicendum esset. *Jos. Scal.*

Conivola] A κοῖτις Veteres fecere *coius*, et interjecta aspiratione *cohius*, ut *cohercere*. Hinc *cohius* Glossarium interpretatur Calicem rosæ qui adhuc coit, necdum apertus est. 'Cohivum, κάλυξ βόθου μεμυκός.' Quod etiam *conivum* dixere. Idem Glossarium: 'conivum, κάλυξ βόθου μεμυκός.' Hinc diminutivum *conivolus*, occultus qui coit nec apertus est. Unde per metaphoram *conivoli*, et *cohioli*, sive *cohiuli* dicuntur amici concordæ. Glossæ Isidor. 'Coivoli, concordes, juncti.' Item 'cohioli, concordes, conjuncti.' *Dac.*

Conlatia^a oppidum fuit prope Romam, eo quod ibi opes aliarum civitatum fuerint conlatæ, a qua porta Romæ Conlatina dicta est.

Conlativum sacrificium^r dicitur, quod ex conlatione offertur.

Conlativum ventrem^a magnum et turgidum dixit Plautus, quia in eum omnia edulia congeruntur.

Conlucare^t dicebant, cum profanæ sylvæ rami deciderentur officientes lumini.

Conquirere,ⁿ coërcere.

NOTE

^a Conlatia] Latii in via Tiburtina oppidum prope Romam; a quo Conlatina porta; in colle hortulorum ad Septemtrionem, quæ et Pinciaria a palatio Pincii Senatoris. *Idem*.

^r Conlativum sacrificium] Ad quod singuli conferebant, qualia erant sacrificia quæ Latinis feriis et Paganalibus etiam fiebant. *Idem*.

^a Conlativum ventrem] Plaut. in Curcul. *Ant. Aug.*

Conlativum ventrem] Locus Plauti est Curcul. II. 1. 'Qui hic est homo cum collativo ventre atque oculis herbels?' *Dac.*

^t Conlucare] Profanam sylvam dixit: Quia luci sacri erant inædui, propterea ita deprecatur pastor ille apud Ovidium in sacro Palili: 'Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco, Unde data est teneræ fiscina frondis ovi.' Neque tibi imponat, quod in Glossario legitur: 'Conlocatis, ἔδος νεκρῶν.' Legendum enim, Conlocatio, ἔδος νεκρῶν, erat autem 'Conlocare mortuum,' in janna ponere, pedibus in publicum conversis; quod Græci προτίθεσθαι νεκρὸν. Persius: 'tandemque beatulus alto Compositus lecto, crassisque lutatus amomis In portam rigidos calces extendis.' Glossæ Grammaticorum in illud Ἰλιδος T. ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένον. eis τὸ πρόθυρον, inquirunt, βλέπων. τοιοῦτο γὰρ

τὸ σχῆμα τῆς τῶν νεκρῶν προθέσεως. Ex quibus illustratur Persianum, 'In portam rigidos calces extendis.' Mos erat eam πρόθεσιν a filiis fieri. Dio in Tiberio de Livii excessu: καὶ αὐτῷ δὲ Τιβέριος οὕτως προσέειπεν ἐπεσκέψατο, οὕτως ἀποθανοῦσαν αὐτὸς πρόθετο. Male enim hodie προθέτο. *Jos. Scal.*

Conlucare] Succisis arboribus locum implere luce, infra in 'sublucare.' Columel. lib. II. 'Neque terram aperire, neque arborem conlucare.' Glossæ Græco-Lat. 'διακαθαίρει δένδρον, conluco.' Dicitur et 'sublucare.' 'Interlucare' etiam dixit Plin. hoc est, lucis causa superfluos ramos amputare. Hic autem 'profanam sylvam' dixit Festus, quia luci, hoc est, sylvæ sacræ, non cædebantur nisi prius facto piaculo. Vide Caton. de R. R. cap. 130. *Dac.*

ⁿ Conquirere] Legendum Coinquire, vel Coinquere: utrumque enim videtur usurpatum, 'Coinquio,' et 'Coinqueo:' verbum nemini hactenus, quod puto, animadversum. Dictum autem veteri distortionem coinquio, pro coanquio: anquire a Græco ἀγγχεω, a quo anguina. Cinna: 'Atque anguina tenet stabilem firmissima cursum.' Veteres ergo per Q dicebant, quod postea per G: nam Anguere prius fuit, quam Anguere. Coinquire ergo seu Coinquere arbores, est coërcere, ver-

Conregione,² e regione.

Conruspari,³ conquirere. Plautus: Conruspare tua consilia in pectore.

Conscripti⁴ dicebantur, qui ex equestri ordine Patribus adscribebantur, ut numerus Senatorum expleretur.

NOTÆ

bum aptum ei rei. In tabula marmorea non dudum Romæ effossa, cujus exemplum communicavit mihi Cl. Puteanus, ita legitur: EARVM-QUE. ARBORVM. ADOLFACIARVM. ET. COINQVENDARVM. ET. IN. EO. LYCO. ALLÆ. SINT. REPOSITÆ. &c. Videndum igitur, num superius, ubi legimus, *Coinquire*, *deputare*, idem verbum intelligere debeamus, et mutilatoris negligentia commissum sit, quo minus illud explicatum sit. Nam fulguritas arbores coërcere, nihil aliud, quam ea parte ramis collucare, qua de cælo tactæ sunt; ut pro *deputare*, legendum videatur *putare*. Sane quicquid est, illud *coinquire* nihil aliud eat quam id verbum, de quo nunc agimus. *Jos. Scal.*

Conquirere, *coërcere*] Scaliger legebat, *coinquire*, *coërcere*, ut ait quod supra, 'coinquire, deputare.' Sive ut idem hic legit *putare*; nam fulguritas arbores coërcere, nihil aliud, quam ea parte ramis collucare, qua de cælo tactæ sunt: locum adi. Ego quidem nihil mutandum censeo. *Conquirere* ut *inquirere* puto esse verbum juris; et conquirere vitia, fures, &c. dicantur, qui inquirant et ita coërcent. Quare *conquirere*, *coërcere*. Tamen vetus codex ex sententia Scaligeri habet *coinquare*, *coërcere*. Sic *coërcere* pro *coinquare*, sive deputare in precatione sacrificii, quod fieri solebat ad conlucandas arbores sacras apud Catonem: 'Si Deus, si Dea es, cujus illud sacrum est, uti tibi jus siet porco piaculo facere, illius sacri coërcendi ergo;' ubi *coërcere* idem

est, quod *conlucare* supra dicit Festus, quod in sacra sylva fieri non poterat nisi prius facto piaculo. Sic supra Festus *coinquire* interpretatus est *deputare*, ut sexcentis locis apud Plin. et Columel. deputari vites et arbores dicuntur quarum superflui reciduntur rami. Et Ovid. de Nuce: 'Non mihi falx nimias Saturnia deputat umbras.' *Dac.*

² *Conregione*] 'Eregione.' Hac voce utebantur Pontifices in effandis templis auguralibus, vel finibus fanorum et ararum, cum regionum ipsarum terminos concipiebant. Varro lib. vi. 'Interea conregione, conspici-
one, cortumione, utique ea rectissime sensi.' Conregione, hoc est, ut Varro ipse interpretatur, intra eas regiones qua oculi conspiciant. *Idem.*

³ *Conruspari*] *Ruspari* est scrutari, studiose querere. Accius in *Meleagro*: 'Vagent ruspantes sylvas, sectantes feras.' Vide infra '*Ruspari*.' *Plantii* locus quem laudat Festus in editis comædiis non extat. *Idem.*

⁴ *Conscripti*] Ergo iidem sunt conscripti qui adlecti; quos vido suo loco. Eos Junius Brutus legit. Liv. lib. ii. 'Deinde quo plus virum in senatu frequentia etiam ordinis faceret, cædibus regis deminutum patrum numerum, primoribus equestris gradus lectis, ad trecentorum summam explevit, traditamque inde fertur ut in senatum vocarentur; qui patres quique conscripti essent. Conscriptos videlicet in novum senatum appellabant lectos.' Vide 'qui patres.' *Idem.*

Consentia sacra,^a quæ ex multorum consensu sunt statuta. Considerare^b a contemplatione siderum videtur appellari. Consilium^c vel a consulendo dicitur, vel quod in unam sententiam plurium mentes consiliant,¹⁷ et conveniant: sed a silentio credibilius dictum putatur, quo maxime invenitur. Consiluiere^d Ennius pro conticuere posuit. Consiptum^e apud Ennium pro conseptum reperitur:¹⁸ Consiptum clavis præfixum. Consponsor,^f conjurator.

17 Quidam libri *consideant*.—18 Alii *invenitur*.

NOTÆ

^a *Consentia sacra*] Erant gentilium inter se 'Consentia sacra,' et 'Consentes Dii,' ut 'Cornellorum,' 'Valeriorum,' &c. *Jos. Scal.*

Consentia sacra] Erant gentilium inter se, ut 'Cornellorum,' 'Valeriorum,' et pro tota gente fiebant, consentiente gentilitate. *Dac.*

^b *Considerare*] Astrologorum proprium qui sidera intuentur. Vide 'Desiderare.' *Idem.*

^c *Consilium*] Immo omnino a *consulendo*, a verso in i. Sic ab 'exul,' 'exilium.' 'Consulo' autem a 'salio.' *Idem.*

^d *Consiluiere*] Consileo, consilui, ut conticeo, conticui. *Idem.*

^e *Consiptum*] Pro *conseptum* Veteres dixerunt *consiptum*, unde *consiptum*; quod est agri circa templum spatium Deo dicatum. Varro lib. vi. 'Ex templo est continuo, quod omne templum debet circumseptum, nec plusquam unum introitum habere.' Ubi Varroni *circumseptum* est quod Festo *conseptum*, περιβολος, περιφραγμα. Apud Ennium hæc vox hodie non extat; nam quod a Scaliger, Festum intelligere ex Medea Ennii; 'Teneor consipta undique venor;' id vero probare non possum. Ratio est, quod vocem ipsam produxisset Festus, uti ea

apud Ennium, et non mutato genere. Nam ita solet. *Idem.*

^f *Consponsor*] Intelligendum hic conjuratores, qui pœna sacramenti mutuo se provocant, cum in rem aliquam agerent, puta in litem vindictiarum. 'Nam,' ut inquit Varro, 'qui petebat, et qui inficiabatur, de aliis rebus, uterque quinquagenos æris ad pontificem deponebant,' &c. Nam formula provocationis erat hæc: QVANDO. NEGAS. TE. SACRAMENTO. QVINQVAGENARIO. PROVOCO. et, QVA. DE. RE. PETO. LAVDABILITER. JVRA. Hoc erat Consponsio. Nam qui exegerat jnramentum, rursus et ipse sacramentum adigebatur ab adversario. Vide 'sacramentum.' *Jos. Scal.*

Consponsor] Intelligendum hic conjuratores, qui pœna sacramenti mutuo se provocant cum in rem aliquam agerent, puta in litem vindictiarum; 'nam,' ut inquit Varro, 'qui petebat et qui inficiabatur, de aliis rebus, uterque quinquagenos æris ad Pontificem deponebant.' Nam formula provocationis erat hæc: QVANDO. NEGAS. TE. SACRAMENTO. QVINQVAGENARIO. PROVOCO. et QVA. DE. RE. PETO. LAVDABILITER. JVRA. Hoc erat consponsio. Nam qui exegerat jnramentum, rursus et ipse jnramentum adigeba-

Consonsores^c antiqui dicebant fide mutua conligatos.

Consternatio,^b quæ est concitatio quædam subita ex aliquo metu, a sternutamento¹⁹ deducta est, quod eo toto concutimur corpore.

Constitutus¹ hominum a consistentium multitudine appellatur.

Consualia^k ludi dicebantur, quos in honorem Consi faciebant, quem Deum consilii putabant.

Consuetionem¹ Plautus pro consuetudine dixit.

~~~~~

¹⁹ Quidam libri a *sternata mente*, et mox eo quod. *Dac.* legendum monet quod ea toto.

NOTÆ

tur ab adversario. Vide in voce 'sacramentum.' *Scaliger*. Alias *consonsores* etiam dicti, qui se simul pro quopiam obligarunt. *Correi* debiti *Jurisconsultis* dicti. *Dac.*

^c *Consonsores*] Sic eos dicebant, qui sibi mutuam fidem dederant. Usus *Nævius*, ut docet *Varro* lib. v. 'Hinc sponsus, consonsus. Hoc *Nævius* significat, cum ait, consonsi.' *Idem*.

^b *Consternatio*] A sternutamento. Ergo *Festus* per consternationem metum illum intelligit, quem ex ominoso sternutamento *Romani* veteres concipiebant. Sed neque ad vocis originem accessit. Immo et quidam libri habent a *sternata mente*, quam veram lectionem puto. Veteres *sternere* dicebant et *sternare*, quod est dejicere. Ab hoc 'consternare,' 'consternatio,' animi dejectio. In fine lege, quod ea toto. *Idem*.

¹ *Constitutus*] Non leviter depravatus locus. Sic legendum videtur: *Constitutus hominum*, *Consistentium multitudine appellatur*. *Varro*: 'Comitiales dicti, quod tum esset populi constitutus ad suffragium ferendum.' *Jos. Scal.*

Constitutus hominum] *Hominum cætus*. *Varro*: 'Comitiales dicti, quod

tum esset populi constitutus ad suffragium ferendum.' A consistentium multitudine dictum vult *Festus* (neque enim depravatus hic locus, ut perperam voluit *Scaliger*); nam sic apud *Gellium* locus, ubi consistitur, *constitutio*, pro quo libri quidam habent *constitutio*. Melius tamen a verbo *constituere*, quod ibi ad constitutum conveniat populus. Quin et *ad constitutum* apud *Tullium* legitur pro loco ubi conveniebant. In *Orat.* pro *Cælio*: 'Graves erunt homines qui hoc dicere audeant, cum sit his constituendum ne congressu quidem et constituto cæpisse de tantis injuriis experiri.' *Dac.*

^k *Consualia*] *Glossarium*: 'Conso, τῶν ὁπλῶν τῆς ἰσθμῆς.' *Male. Jos. Scal.*

Consualia] *Festa* quæ Deo *Conso* peragebantur 12. Kal. Septembr. *Ovid. Fast.* III. 'Festa para Conso: Conso tibi cetera dicet, Illo festa die dum sua sacra canes.' 'Ludi equestres' etiam dicebantur, quibus *Sabinæ* virginis raptæ sunt. Vide *Liv.* lib. I. *Varr.* lib. v. et *Plutarch.* in *Romulo. Dac.*

¹ *Consuetionem*] Locum *Plantii* quem vult *Festus*, hodie inter fragmenta legere est. Sed male ibi *consuetudo* pro *consuetio* legitur: 'Clandestina ut

Consulas^m antiqui ponebant, non tantum pro consilium petas, et perconteris, sed etiam pro iudices, et statuas.ⁿ

Contagionem^o esse dicendum, non contagium.

Contemplari^p dictum est a templo; id est, loco, qui ab omni parte aspici, vel ex quo omnis pars videri potest, quem antiqui templum nominabant.

Contestari^q est, cum uterque reus dicit, Testes estote.

Contestari litem dicuntur duo aut plures adversarii, quod ordinato iudicio utraque pars dicere solet, Testes estote.

NOTÆ

celeetur consuetudo.' *Leges consuetio*. Immo et hic versus est ex *Amphit.* 1. 2. 'Et clandestina ut celeatur consuetio;' ubi male libri omnes editi, *celeatur suspicio*. *Consuetio* primus restituit Sciooppius. 'Consuetio, *συνηθεια*: consuescere, *συνεθαι*.' Sed hæc nimis nota. *Idem*.

^m *Consulas*] Attius in Bruto: 'qui recte consulat, consul cluat:' ita legendum apud Varronem memini me admoneri ab amico quodam meo Coloniensi, doctissimo juvene. *Jos. Scal.*

Consulas] Consilium pro consilium petere. Cicer. in Verr. II. 'Nunc ego, iudices, vos consulo, quid mihi faciendum putetis.' *Dac.*

ⁿ *Pro iudices et statuas*] Male vel bene de aliquo vel in aliquem consulere, est, statuere, decernere de eo, quod ei vel commodum sit vel incommodum. Terent. *Heaut.* III. 1. 'Quia pessime istue in te atque in illum consulas, si te tam leni et victo animo esse ostenderis.' Livius lib. XXX. 'De perfugis gravius quam de fugitivis consultum.' *Idem*.

^o *Contagionem*] Sallust. 'Post ubi contagio, quasi pestilentia, invasit.' Sed et *contagium* dixit Virgil. 'Nec mala vicini pecoris contagia lædent.' *Contagio* et *contagium* antiquis simpliciter conjunctionem significabant: *tago* pro *tango*, *contago*. Sed postea ad venenum traducta, et morbum quiser-

pit, gliscit, et contactu inficit. *Idem*.

^p *Contemplari*] Templum dicitur quivis locus vacuus et apertus, ut 'æthereæ templa,' regiones ætheris: 'Achernisia templa,' &c. Unde in auguriis templum dicitur locus aspicii causa, quibusdam conceptis verbis finitus, in edito et aperto ad prospectum, singulis ejus lateribus obversis ad singulas mundi plagas, in cujus umbilico erat arx, seu auguraculum, seu tabernaculum, ad observandas alitum auguralium volatus. Ab eo igitur contemplari. Sed vide apud Varronem lib. VI. qui optime totam templorum significationem est persecutus, etsi in etymo operam inserit; neque enim *templum* a *tuendo*, quasi *tuemplum*, sive *tuempulum*, ut ipse docet, verum a *τῆμνος*, quomodo non solum agri partem aliquam, ab aliis divisam et secretam, quæ viris fortibus et regibus pro honore dabatur, ut Tarquinio Superbo in campo Martio, Græci dixerunt; sed locum quemvis patulum et apertum certis quibusdam finibus terminatum: sic *Æschylus* dixit *τῆμνος αἰθέρος*, 'templum ætheris.' *Idem*.

^q *Contestari*] Interpunctionis nota videtur addenda ad verbum *uterque*. Ful. Ursin.

Contestari] Apud veteres Latinos petitor, et is unde petebatur, ille petens, hic negans primum inter se

Contiguum, frustum carnis cum septem costis demptum.

Contrarium æs, grave æs.

Contubernales^a dicuntur a tabernis, quæ fiebant ex tabulis : unde et tabernacula dicta sunt, licet ex tentoriis et ex pellibus fiant.²⁰

Contubernium^t dicitur contubernalium habitatio.

Contuoli^{1a} oculi sunt in angustum coacti conniventibus palpebris.

*****

20 Vid. Not. inf.—1 Alii *Conculi*. Scal. legendum monet *Conitoli*.

NOTÆ

vel in jure apud Prætorem, vel in judicio apud pedarium judicem contendebant, præsentibus testibus, quos uterque sui facti memores esse jubebat hac formula : ' testes estote.' Inde ' contestari litem' et ' litis contestatio' dici cæpta sunt, qua scilicet litis contestatione uterque se liti persequendæ obstringebat apud judicem a Prætore dandum, et ex ea formula quam daret, ita ut a neutro liceret salvâ lite discedere. Unde Gloss. ' lites contestatæ, αὐτῶν λαβούσαι ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀνταποστροφῆς,' ' Lites quæ initium capiunt in judicio ex contestantibus.' Cicero pro Roscio : ' qui per se litem contestatur, sibi soli petit, alteri nemo potest, nisi cognitor est factus.' Nunc in foris Gallicanis ' litis contestatio' non potest constare actoris intentione, et rei inficiatione sola, nisi intervenerit judicis super ea re decretum aliquod litis contestationi absolvendæ; in foris enim dicitur : *Il y a contestation de cause quand le juge a donné son appointment à écrire et à produire.* Dac.

^a *Contrarium æs*] Grave æs, cujus singuli asses pondo libram. Vide ' grave.' *Contrarium* autem quod non numerato, sed appenso debita exolvi et alia quæcumque emi solebant. Sic dictum a *contra* quod eo ad præ-

ponderandum uterentur. Nam quod præponderabat, id ' contra esse,' hoc est, ἀντιπέρειον, et ' contrarium æs,' ἀντιπέρειον. Inde sæpissime apud Plautum invenias, ' auro contra' vel ' contra aurum emere.' ' Talento contra carus non est :' hoc est, auro præponderante, contrario. *Idem.*

^t *Contubernales*] Laudo conjecturam doctorum hominum : *Licet et tentoria ex pellibus fiant.* Ego tamen verius crediderim : *Unde et Tabernacula dicta sunt, licet ex tentis pellibus fiant.* Licet, inquit, non ex tabulis, sed ex pellibus fiant. Lucilius : ' Hic ubi consessum, pellesque ut in ordine tentæ:' et apud Cæsarem, ' detendere tentoria.' *Jos. Scal.*

Contubernales] Vide ' adtubernalis' contubernales qui iisdem tabernis habitant, et sub eodem duce pugnant. Et sic proprie dicebantur decem milites, qui sub uno papillione degebant, quibus decanus præerat, et caput contubernii dicebatur. Infra legendum est, *Licet et tentoria ex pellibus fiant.* Vel ut Scaliger, *licet ex tentis pellibus fiant.* Ut apud Lucilium : ' Nunc ubi consessum, pellesque ut in ordine tentæ.' *Dac.*

¹ *Contubernium*] Sueton. in Julio : ' Stipendia prima in Africa fecit in Thermi prætoris contubernio.' *Idem.*

^a *Contuoli*] Non est dubium, quia

Convallis * est planities ex omni parte comprehensa montibus, collibusve. Vallis duobus lateribus inclusa planities. Vallis deminutivum Vallicula facit.

Conventus ² conditio dicebatur, cum primus sermo de nuptiis, et earum conditione habebatur.

Conventus * quatuor modis intelligitur. Uno, cum quemlibet hominem ab aliquo conventum esse dicimus; altero, cum significatur multitudo ex compluribus generibus hominum contracta in unum locum; tertio, cum a magistratibus iudicii causa populus congregatur; quarto, cum aliquem in locum frequentia hominum supplicationis aut gratulationis causa colligitur.

~~~~~

² Alii *Conventa* vel *Conventio*. Scal. et Dac. legendum monent *Conventa conditio*.

NOTÆ

legendum sit *Conivoli*, ut supra. Quod et ipse Grammaticus declarat, cum dicit 'conniventibus palpebris.' *Jos. Scal.*

* *Convallis*] A *con* et *vallis*. Male Varro, qui 'convallis' dici putat 'cavata vallis.' *Dac.*

* *Conventa*] Omnino legendum *Conventa conditio*. Nam et id simpliciter dicebatur conditio, unde formula repudii: 'Conditione tua non utor:' et quod dicebatur, 'Parentes liberis suis conditiones querere.' *Jos. Scal.*

Conventa conditio] Legendum, ut in margine, *conventa conditio*, quæ et *conditio* absolute dicebatur; id est, conjunctio, vel pactio nuptiarum, et sponsaliorum. *Plant. Aulul. III. 5.* 'Narravi amicis multis consilium meum De conditione hac.' Inde formula repudii: 'conditione tua non utor:' et quod dicebatur, 'parentes liberis suis conditiones querere.' Notandum etiam *conditio* interdum non de nuptiis, sed de stupris intelligi. *Sueton. August. cap. 69.* 'Et conditiones quasitas per amicos.'

Dac.

* *Conventus*] Hoc priori modo Terent. *Hecyr. v. 1.* 'Non hoc de nihilo quod Laches nunc me conventum expetit.' Reliqui tres modi sequentes ad unum et eundem possunt referri. Nam a conventibus quos Magistratus, sive in Italiæ præfecturis et in provinciis suis, sive Romæ, qui et *conventiones* dicebantur, ut patet ex Varrone, quivis alii cætus hominum quacumque de causa, *conventus* dicti sunt. Sed non prætereundum, *conventus* nomine præterea designari corpus civium Romanorum, qui in quibuscumque oppidis extra Latium, negotiandi causa debebant, qua appellatione secernebantur ab oppidanis apud Tullium sæpissime. Et in *Orat. pro Sext.* 'Et tum conventus ille Capuæ, qui, propter salutem illius urbis, consulatu conservatam meo, me unum patronum adoptavit, huic apud me maximas gratias egit.' Ubi 'conventus ille Capuæ,' est corpus civium Romanorum qui Capuæ debebant. *Idem.*

Convexum^a est ex omni parte declinatum, qualis est natura cœli, quod ex omni parte ad terram versus declinatum est.

Convicium^b a vicis, in quibus prius³ habitatum est, videtur dictum; vel immutata litera quasi convocium.

Convoti,^c iisdem votis obligati.

Copona,^d taberna a copiis⁴ dicta.

Coquitare^e pro coctitare, id est, frequenter coquere, Plautus posuit.

//////////

3 Al. *primum*.—4 Quidam conjiciunt *cupis*.

NOTÆ

^a *Convexum*] Quasi *conversum*. Isidor. lib. III. Orig. 'Convexum curvum est, quasi conversum seu inclinatum et ad modum circuli flexum.' Sed a *crho* potius quam a *verto*, *convexum* deducitur. Est enim *convexum* id quod supra concavum convehitur. *Idem*.

^b *Convicium*] Hac voce proprie signatur confusa vociferatio, quæ fit pluribus pariter una loquentibus. Vulgo dicimus *vacarme*. Terent. hoc sensu dixit, Adelph. II. 1. 'Ante ædes non fecisse erit melius hic convicium.' Et proprie facere convicium dicitur *occenrare*. Vide 'occenrassint.' Inde patet *convicium* esse quasi *convocium*, a vocum conlatione, et ita proprie apud Phædr. Fab. 6. lib. 1. 'Convicio permotus quærit Jnpiter Causam querelæ.' Priorem tamen etymologiam secutus Nonius: 'Convicium dictum est quasi e vicis jocum, qui secundum ignobilitatem maledictis et dictis turpibus cavillebat.' Sed is quid esset *convicium* non satis intellexit. *Idem*.

^c *Convoti*] Proprie conjuratores, *συνομνύοντες*. *Idem*.

^d *Copona*] Non video, quare doctis viris hic visum mutare a *cupis*, pro, a *copiis*; nam nihil est apertius. *Jos. Scal.*

Copona] Non video cur viri docti pro a *copiis* legerint a *cupis*. Nam *cupa*, ut Veteres dixere pro *copa*, idem est ac *copona*. *Copona* autem sive *cupa* vel *copa*, et tabernam et mulierem significat. De Muliere Virg. 'Copa Syrisca;' quod Lucil. 'Caupona hic tamen una Syra.' Neque tamen a *copiis* dicta *copona*, ut Festus opinatur, sed potius, ut in alphabeto suo Angelus Caninius at Scaliger in Conjectaneis, *caupo* a Græco κάπηλος, κάπηλος, κάπων, ut a κάθηλος, κάθων. A κάπων Latini fecere *caupo*, addito u. Pro quo etiam dixere *copo*; ut pro 'aula,' 'olla;' et a 'copo,' 'copona.' Et antiquitus 'copo' et 'copona' non de una re tantum, ut nunc, sed ad multa alia extendebatur, ut Græcis κάπηλος. *Das*.

^e *Coquitare*] Hodie hæc vox apud Plantum nusquam legitur, nisi locum intelligat Festus qui est in Pæud. III. 2. ubi nunc *coquinare* legitur: 'Hem mane, quanti istuc unum me coquinare perdoces?' ubi *coquinare* est a *coquina*, ut et idem *coquinatum* paulo superius dixerat: 'An tu coquinatum te ire quoquam postulas?' Et Aulul. III. 1. 'Neque ego unquam, nisi hodie, ad Bacchas veni ad Bacchanal coquinatum.' *Idem*.

Coquum ¹ et pistorem apud antiquos eundem fuisse accepimus. Nævius, Coquus, inquit, edit Neptunum, Venerem, Cererem : significat per Cererem panem, per Neptunum pisces, per Venerem olera.

Corbitæ ² dicuntur naves onerariæ : quod in malo earum summo pro signo corbes solerent suspendi.

Corculum ³ a corde dicebant antiqui solertem, et acutum.⁴ Plautus in Casina : Ego sum liber, meum corculum, melliculum, verculum.

*****

5 Alii *canstum*.

NOTE

¹ *Coquum*] Pistorem apud Veteres non fuisse testatur Varro in *rusticis* *Me-
strov* : 'Nec pistorem ullum nos-
sent, nisi eum qui in pistrino pinseret
farinam : ' et lib. 1. de vita populi
Rom. 'Nec pistoris nomen erat, nisi
ejus qui far pinsebat.' Plin. L. XVIII.
c. 12. 'Pistores Romæ non fuerunt
ad Persicum usque bellum, annis ab
urbe condita super 12LXXX. ipsi pa-
nem faciebant Quirites, mulierumque
id opus erat, sicut etiam nunc in plu-
rimis gentium. Artoptam Plautus in
fabula, quam *Anulariam* scripsit,
magna ob id concertatione erudito-
rum an is versus poetæ sit illius, cer-
tumque sit Atteii Capitonis sententia,
tostum panem lautioribus coquere so-
litos, pistoresque tantum eos, qui far
pinsebant, nominatos.' Sic et apud
Plantum *coquum* centles, *pistorem* ve-
ro ne semel quidem, nisi pro eo qui
far pinsit : nam *pistum* antiqui dice-
bant pro *mollitum*. Vide '*pistum*.'
Locus Nævii, 'Coquus edit Neptu-
num, Venerem, Cererem,' ex iis
operibus desumptus fuit quorum no-
mina hodie non extant. Cur autem
per Venerem olera intelligat Nævius,
hoc inde est, quod horti in Veneris
erant tutela. Varro lib. 1. de Re
Rust. 'Adveneror Minervam et Ve-
nerem, quarum unius procuratio oli-

veti, alterius hortorum, quo nomine
rustica vinalia instituta.' Idem lib.
v. de L. L. vide infra post '*Roscii*,'
et in '*rustica vinalia*.' Idem.

² *Corbitæ*] Genus navigii tardum
et grave. Plaut. *Pœnol.* III. 1. 'Ho-
mines spissigradissimos Tardiores
quam corbitæ sunt in tranquillo ma-
ri.' Sic autem dictæ *corbitæ*, quod
corbes in malo *rapdonia* suspenderen-
tur contra solitum morem : semper
enim *rapdonia* in prora, et inde no-
men. Idem.

³ *Corculum*] Plauti exemplum hic
nihil ad rem ; sed potius, quod ait
Cicero de Scipione Nasica, eum vul-
go *Corculum* dictum. *Jos. Scal.*

Corculum] Hic Plauti locus, quem
laudat Festus, nihil ad rem, nam quo
sensu dixit Plautus, non pro solerti
et acuto, sed *δροκοπιωτικὸς* positum
est ; ut et reliqua verba ad eundem
modum efficta. Sed *corculum*, quo
sensu solertem et acutum significat,
dictus Scipio Nasica. Cicero in lib.
de claris Orator. 'P. etiam Scipionem
Nasicam, qui est Corculum appella-
tus, qui item bis consul et censor
fuit, habitum eloquentem.' Item
paulo inferius : 'Jam duorum abavo-
rum quam est illustre nomen, P. Sci-
pionis, qui bis consul fuit, qui est
Corculum dictus.' *Dac.*

Corda frumenta,¹ quæ sero maturescunt, ut fenum cordum. Corgo^k apud antiquos pro adverbio, quod est profecto, ponebatur.

Corinthienses^l ex eo dici cœperunt, ex quo coloni Corinthum sunt deducti, qui antea Corinthii sunt dicti: quam consuetudinem servamus etiam, cum Romanenses, et Sicilienses[†] negotiatores dicimus, qui in alienis civitatibus negotiantur.

Corius^m apud antiquos masculino genere dicebatur. Plautus: Jam tibi tuis meritis crassus corius redditus est. Pari modo diverso genere dicebant, hæc ludus,ⁿ hæc metus,^o hæc amnis,^p hic frons.^q

† Ed. Scal. Rom. et Hispanienses, et Sicilienses.—6 Alii hæc lucus. Scal. le-

NOTÆ

¹ *Corda frumenta*] Non de plantis tantum, sed et de animalibus *cordus* dicitur. Varr. lib. II. de Re Rust. cap. 1. 'dicuntur agni cordi qui post tempus nascuntur, ac remanserunt in volvis intimis, vocant *χορδον* a quo chordi appellati.' Ubi a *χορδον*, quod est membrana fœtus, chordum dici putat: sed melius Martinus, qui a Græco *κορδιος*, 'juvenilis,' vel ab *ἄσπες*, 'terminus,' 'finis,' vel, ut quidam volunt, a *χόρσος*, 'herba.' Hominibus etiam sero natis id nomen tributum. Ita Cordus Crematius. Vide Plin. *Idem*.

^k *Corgo*] Vetus Glossarium per G, *Gorgo*. *Gorco*, ἀναμφιβόλος. Lege, *Gorgo*, ἀναμφιβόλος. *Gorgi*, ἀναμφιβόλοι. Jos. Scal.

Corgo] Quasi 'corde ago' dici putat Martinus: in Gloss. Philox. legitur *Gorgo*, ἀναμφιβόλος. *Gorgi*, ἀναμφιβόλοι. *Gorgo* pro *corgo*, c mutato in g. Dac.

^l *Corinthienses*] Qui Corinthum habitant, sed aliunde nati sunt. At Corinthii, Corintho oriundi, etsi aliud solum colant. Sic 'Romanenses, Sicilienses, Hispanienses.' Sospater: 'Cum dicimus Hispanus, nomen na-

tionis ostendimus; cum autem Hispaniensis, cognomen eorum qui provinciam Hispaniam incolunt, etsi non Hispani.' *Idem*.

^m *Corius...ludus*] Lege *Hæc lupus*, non *Hæc ludus*. Ennius: 'Endotuetur ibi lupu' fœmina conspicio amnem.' Jos. Scal.

Corius] Ignoratur Comœdiæ nomen, unde Plauti locus, quem Festus laudat, petitus est. Et idem eo alibi masculino genere usus est, ut Pœnuli. Act. I. Scena 1. 'Tres facile corios contriviasti bubulos.' Et Varro in Enmenid. 'Nunc corius ulmum tuus depavit, pergis, heja.' Dac.

ⁿ *Hæc ludus*] Optime notavit Scaliger legendum esse *hæc lupus*, ut apud Enn. 'Endotuetur ibi lupu' fœmina, aspicio amnem.' Neque enim *hæc ludus* nunquam dixere Veteres, sed pro ea dicebant *lusio*: vide Nonium. *Idem*.

^o *Hæc metus*] Ennius: 'Ni metus ulla tenet, rite virtute quiescunt.' *Idem*.

^p *Hæc amnis*] Plautus in Mercat. 'Neque ulla mihi obstabit amnis, neque mons, neque adeo mare.' *Idem*.

^q *Hic frons*] Cæcilius in subditiō:

Corniscarum^r divarum locus erat trans Tiberim cornicibus dicatus, quod in Junonis tutela esse putabantur.

Cornua^s Liberi patris simulachro adjiciuntur, quem inventorem vini dicunt: eo quod homines nimio vino truces fiunt.^s

Corolla diminutivum est a corona: corollam^t nova nupta de floribus, verbenis, herbisque a se lectis sub amiculo ferebat.

Corona,^u cum videatur a choro dici, caret tamen aspiratio-
ne: sive coronæ dicuntur, quod cohonorent eos quibus imponuntur.

*****

gendum monet hæc *lupus*: probat *Dac.*—7 Quidam libri *sons*.—8 *Vett. libb. fiant, ut bellua.*

NOTÆ

‘Nam ii sunt inimici pessimi fronte hilaro, Corde tristi, quos neque ut apprehendas, neque ut mittas scias.’ *Idem.*

^r *Corniscarum*] Cornices esse in tutela Junonis, præter fabulas, cognomen etiam ipsius Deæ docuerit, *Moneta*; nam inde Gracculi *Moneta* et *Monetula* dicti. Posterior ætas per *D*, *Monedula*. Glossarium exponit, *Monetam*, *μημοσύνην*, non male. *Hyginus*: ‘Ex Jove, et *Moneta*, *Maia*.’ *Moneta* ergo ἡ *Μημοσύνη*, mater *Musarum*: et in *Odyssæa* veteri *Livii Andronici*: ‘Nam *Diva Monetas* filia docuit,’ hoc est, *μῦσα*. Nam est ex illo: *ὄφρα’ ἔρα σφέας Ὀλῆας μῶν’ ἐβίβαζε*. *Jos. Scal.*

Corniscarum divarum locus] *Lego lucus*: in *vett. Epigrammate*, *DEINAS CORNISCAS SACRYM*. sic dictus a cornicibus quas in Junonis tutela esse vel bullatæ ætati notum est. Hanc ideo natalem dixit *Tibull.* lib. 11. El. 2. quod *Juno natalis Dea* est: ‘Huc veniat natalis avis prolemque ministret.’ *Corniscas* absolute vocat *P. Victor*, qui ponit in decima quarta urbis regione trans Tiberim. *Dac.*

^s *Cornua*] Allusit *Horatius*: ‘et addit pauperi.’ *Jos. Scal.*

Cornua] *Nicandri Scholiastes* ἀλεξi-φαρμáκoις· οἱ παλαιοὶ κέρασιν ἐχρῶντο ἐν τῇ πόσει ἀντὶ τῶν ποτηρίων, ὅθεν καὶ τὸ κέρασαι εἰρηται. ἢ διὰ ταυρωτικῶν τῶν πινόντων, τοῦτοστι τὴν ἀπὸ τοῦ οἴνου ἰσχύν. Ὁ Διόνυσος καὶ ταυροκέρας, i. ‘Antiqui cornibus utebantur pro poculis, unde et κέρασαι vinum iasundere dicitur. Vel propter torvitatem bibentium, hoc est, robur a vino datum. *Bacchus* etiam *Tauriformis*. Ad hanc bibentium torvitatem allusit *Horatius*: ‘Et dat cornua pauperi.’ *Dac.*

^t *Corollam*] Sub amiculo, hoc est, sub flammeo, quo nubens caput obnubebat. *Catull.* ‘Cinge tempora floribus suaveolentis amaraei, Flammeum cape.’ Qui locus interpretes latuit. *Idem.*

^u *Corona*] Et nos quoque alibi docuimus Coronam Græcæ originis esse. *Simonides*: φοῖβος ἐσαγγέιται τοῖς τιω-δαρίδῃσιν ἀοιδῆς, ‘Ἄν ἑμπεροὶ τέττυγες ἀπημείψαντο χορῶν.’ Ideoque non carebant ratione, qui cum aspiratione scribebant. *Jos. Scal.*

Corona] Non a choro, sed a Græco

Corpulentis^x Ennius pro magnis dixit: nos corpulentum dicimus, corporis obesi hominem.

Cossi^y ab antiquis dicebantur natura rugosi corporis homines, a similitudine vermium ligno editorum, qui cossi appellantur.

Cotiliæ^z lacus^a appellatur, quod in eo est insula Cotilia^a nominata a Græcis.

Coturnium,^b vas, quo in sacrificiis vinum fundebatur.

Coturnix^c appellatur a sono vocis.

~~~~~

9 Alii *Cutilia*.

NOTÆ

χορωνός, nam primum Veteribus στέφανος, corona, χορωνός vocabatur, παρὰ τοῦς χοροῦς. Quæ vox apud Simonidem legitur. Immo potius corona a κορώνη, quam Hesych. interpretatur εἶδος στεφάνου, 'Speciem Coronæ.' *Dac.*

^x *Corpulentis*] Hæc vox in Ennii fragmentis non apparet. Sed inde in Glossis: 'Corpulentus, μεγαλόσωμος,' 'Magni corporis.' Postea *corpulentus* dici cæpit pro pingui: corpus enim pinguedo. Unde 'corpus facere' dixit Phæd. pro pinguescere; ut contra 'corpus amittere,' pro macilentum fieri. Quod jam olim viris doctis annotatum. *Idem.*

^y *Cossi*] Ante *Cotilia* in l. m. amplius est: *Cothones appellantur portus in mari arte et manu facti.* Ful. Ursin.

Cossi] Eos postea Cusos invenio vocatos. Glossarium: 'Cusus, ξύλου σκώληξ.' Unde Hispani hodie vocant *Gusanos*. Jos. Scal.

Cossi] Alii vermes istos non *cossos*, sed *cosses* vocant, nempe 'cossis' et 'cossas' ut 'matrimus' et 'matrimis.' Cossi postea *cusi* vocati. Glossa. 'cusus, ξύλου σκώληξ,' 'ligni vermis.' *Dac.*

^z *Cotilia lacus*] Malim *Cutilia*, ut apud Varronem lib. iv. de Lingua

Latina, et Plin. lib. iii. cap. 12. *Ant. Aug.*

Cotilia lacus] Alii *Cutilia*. Et 'lacum Cutiliensem' vocat Varro. Sed apud Dionys. et Strab. *Cotilia* legitur. Italix umbilicus in agro Rheatino, intra Rheate et Amiternum. A Græcis nomen traxit, quibus Κοτύλη insula dicitur in responso illis reddito: *Ἰπείχετε μαίμενοι Σικελῶν Σατούρνιον αἶαν*, 'Hδ' 'Ἀβοργενέων, Κοτύλη δὲ νῆσος ὀχεῖται,' 'Vadite quærentes' Siculum Saturniam terram Vel Aboriginum, Cotilia ubi insula fertur.' *Dac.*

^a *Cotilia*] A Græcis, quibus scilicet responsum redditum: *Ἰπείχετε μαίμενοι Σικελῶν Σατούρνιον αἶαν*, 'Hδ' 'Ἀβοργενέων, Κοτύλη δὲ νῆσος ὀχεῖται. Κοτύλην ergo Græci vocarunt. In Strabone monuimus Κορυσκόλλας perperam legi. Legendum enim Κορυλλας. Jos. Scal.

^b *Coturnium*] Ego non puto differre a *Gutturio*. Sed literæ in suas cognatas degenerarunt. *Idem.*

Coturnium] A gutta est *gutturium*, sic dictum, quod guttatim funderet. Postea g in cognatam c mutata, *coturnium* factum est. Vide 'Gutturium.' *Dac.*

^c *Coturnix*] A sono vocis dictam vult Festus, quod primam in cantu

CRACENTES,^d graciles. Ennius: Succincti gladiis media regione cracentes.

Craticulum * a Græco κρᾶτέω deducitur.¹⁰

Crebrisuro^f apud Ennium significat vallum crebris suris, id est, palis, munitum.

Creduas,^g credas. Plautus: Ipsus nec amat, nec tu creduas.

Creperum, dubium,^h unde increpitareⁱ dicimus, quia male dicta fere incerta et dubia sunt.

Crepidines,^k saxa prominentia.

10 Vide Notas infra.

NOTÆ

syllabam referat. Sed melius Servius ab obliquo *δρρυος* per transpositionem, γ in c mutato. *Idem*.

^d *Cracentes*] Isidorus, 'Cracentes, graciles.' A verbo *graces* pro quo *græces* dicebant. *Græces* autem a γρᾶς absumo. Ex hoc loco Nestor: 'Gracentes, graciles. Ennius: Succincti gladiis media regione gracentes.' *Idem*.

* *Craticulum*] Ego, quod verbum hic Græcum substituendum sit, non video. Potius mihi videtur legendum, *Craticulum* a *crate* deducitur: et verum est. Crate neutro genere antiquitus, a quo *Craticulum*; ut 'rete,' 'reticulum.' *Jos. Scal.*

Craticulum] A Græco κρᾶτέω, teno, vincio, apprehendo. Sed non immediate. Nam est a *crate*, ut a 'rete,' 'reticulum,' crates autem a κρᾶτέω. Male igitur Scaliger, qui hic aliter legendum censet. Male etiam qui κρᾶταῖον vel κρᾶταλῆμα, ut erat in margine. *Dac.*

^f *Crebrisuro*] In obliquo scilicet. Nam rectum est *crebrisurum*: Festo enim, ut et Hesychio, et aliis, solenne est verba producere ut posita sunt in locis unde ea petiere. *Crebrisurum* autem est vallum crebris suris, hoc est, palis, fixum. Nam *surus* palum significat. Vide infra in 'ri-

gido' et 'surus.' *Idem*.

^g *Creduas*] Plaut. in *Bacchid. Ant. Aug.*

Creduas] Locus Plauti est *Bacchid.* III. 3. Sic et *Amphitr.* 'o Di faciant ut tu quoque Concisus pugnis, et illis dentibus, id impransus creduas.' Et alibi plus viciis. *Dac.*

^h *Creperum, dubium*] Lucret. lib. v. 'Exæquataque sunt creperi certamina belli.' Sabinam vocem esse ait Varro l. v. 'Crepusculum a crepero, id vocabulum sumserunt a Sabinis; unde veniunt Crepusci nominati Amiterno, quod eo tempore erant nati. Ut Lucii prima luce in creatione, crepusculum significat dubium; ab eo res dubie dictæ creperæ, quod crepusculum, dies etiam num sit, an ima nox, multis dubiam.' Sed *creperus* et *crepusculum* a *crepus*. At *crepus* Sabini ab Hebræo ארבע עשרה. *Idem*.

ⁱ *Unde increpitare*] Male hic Festus a *crepero*, *increpitare* dixit, nam est a verbo *crepare*, quod clamare significat. Et ita ipse Festus in voce 'increpitare.' Locum adi. *Idem*.

^k *Crepidines*] Saxa prominentia. Proprie, basis saxorum, summitates riparum, aliquando etiam margo fontis, lacus, ut Græce κρηνίς. *Idem*.

Crepitulum ¹¹ ornamentum capitis : id enim in capitis motu crepitum facit.

Crepos ¹² Romani lupercos dicebant a crepitu pellicularum, quem faciunt verberantes. Mos enim erat Romanis in lupercalibus nudos discurrere, et pellibus obvias quasque feminas ferire.

Cretere ¹³ vocabulum trahitur a cratere, quod vas est vini.

Crevi ^o modo significat hereditatem adii : modo major ætate, vel censu ^p sum, modo judicavi : ^q modo divisi : quæ omnia a duobus verbis cresco et cerno veniunt : cujus

11 Scribitur et *Crepidulum* et *crepidulum*.—12 Alii legunt *Creppos*.—13 Ed. Scal. *Creterre*. Legendum monet *Dac. Creteræ* vel *Creteræ*, ab Ionico κρητήρα.

NOTÆ

¹ *Crepidulum*] Apud Tertullian. *Crepidulum* in lib de Pallio : 'et stolum, supparum, crepidulum, et caliandrum.' *Jos. Scal.*

Crepidulum] Scribitur et *crepidulum* et *crepidulum*. Meminit Tertull. in lib. de Pallio : 'Et stolum, supparum, crepidulum, et Caliandrum.' Sed mihi suspicio est apud Festum et Tertull. vitiose scriptum esse *crepidulum*, sive *crepidulum*, pro *capidulum*. Nam in Glossis Arabico-Lat. legitur 'capedulum, vestimentum capitis.' *Dac.*

² *Crepos*] Alii legunt *Creppos*. Luperci Panos Lycei Sacerdotes ab Evandro Arcade Romam translati, sacra lupercalia vocabantur, 15. Kalendas Maias solita. Ovid. Fast. 11. 'Tertia post idus nudos Aurora Lupercos Aspicit, et Fauni sacra bicornis eunt.' Nudi luperci discurrebant, pelle Caprina tamen amicti, ut et ipsius Dei simulacrum, et per lasciviam discurrentes pellibus cadebant obvios. Unde a pellium crepitu, *crepi* sunt dicti. *Idem.*

³ *Cretere*] Vide Nonium. *Idem.*

Delph. et Var. Clas.

^o *Crevi*] Non proprie significat 'hereditatem adii' : sed cretionem aditio hereditatis statim sequebatur. Vetus Glossarium : 'Cernitoque, καὶ θυξισποδρου.' Ita enim legendum est. Quasi diceret, ut eam possit adire : agat, aggrediatur. *Jos. Scal.*

Crevi, hereditatem adii] Cernere hereditatem non proprie significat hereditatem adire, sed videre, cernere, an illam expediat adire necne. Unde *cretio* dicebatur certorum dierum spatium, quod instituto heredi dabatur ad deliberandum utrum hereditatem adire vellet, et formulæ comparatæ ad cretionem erant ejusmodi : 'Titius heres meus esto, cernitoque in diebus centum proximis : nisi ita creverit, exeres esto.' *Dac.*

^p *Modo major ætate, vel censu*] A verbo *cresco* quod a *καίρειν*, implere, absolvere. *Idem.*

^q *Modo judicavi*] Pacuv. in armorum judicio : 'Et æquum et rectum est quod postulas, jurati cernant.' *Idem.*

^r *Modo divisi*] Unde 'incrata,' 'indivisa.' Vide suo loco. *Idem.*

Pomp. Fest.

N

unius¹ origo ex Græco trahitur, quod illi *κραίνειν* dicunt perficere.

Crines¹ a discretione dicti, quam Græci *κρίσιν*¹⁴ appellant: nam iidem eos *κρινίδας* vocant.

Crocatio,¹⁵ corvorum vocis appellatio.

Crocotilum,² valde exile. Plautus: Extortis talis³ cum crocotilis crusculis.⁴

~~~~~

14 Alii *διδακναι*. Vid. inf.—15 Legendum monet Dac. *Crocitio*: et mox, *Crocitium, tenue*.

NOTÆ

¹ Cujus unius] Verbi *creo* scilicet. Vide supra. *Idem*.

¹ Crines] Nam iidem eos *κρινίδας* vocant. Falsum: et suspicor ne hic quidem Græcam vocem desiderari: sed potius legendum: Nam *ideo* eos *crines* vocant: *ideo*, inquit, propter *κρίσιν*, *crines* vocant. Jos. Scal.

Crines] A *κρίνω*, divido, discerno. Unde et discerniculum acus qua mulieres capillos discernunt, dividunt. Sed falsum est quod subjungit Festus, nam *idem* eos *κρινίδας* vocant. Legendum putat Scaliger, *ideo* eos *crines* vocant. Quod perquam verisimile est. *Ideo*, inquit, propter *κρίσιν* vel, ut in margine *διδακναι*, *Crines* vocant. Et re vera *crinis* comam in plures *σώπας* sive ordines divisam discretamque significat. Dac.

² Crocatio] Legendum *crocitio*, a verbo *creo*, *creo*, *creo*, *creo*. Aulal. 'Simul radebat pedibus terram et voce crocibat sua.' *Idem*.

³ Crocotilum] Legendum *crotilum*, *tenue*; unde 'succrotilum' et 'succrotila', quæ vide suo loco. *Idem*.

⁴ Extortis talis] Cum talis inflexis. Sic in 'succrotila.' Et hanc lectionem agnoscit etiam Priscianus: sed in voce *schaniculus* et voce *todi* aliam lectionem sequitur Festus nempe *cum extritis talis*. Ita ut quid sequi debeat incertum sit: homines

cum extritis talis *λαυροδίας* ab Atheniensibus dicebantur, ut in Conjectaneis notavit Scaliger, quanquam nonnulli dicunt *λαυροδίας* eos esse qui *δρακονίδας* habeant pedes, ut ii sunt quos falcones a Veteribus vocatos esse testatur Festus. *Idem*.

⁵ Cum crocotilis crusculis] Legendum, ut supra, *cum crotillis crusculis*. Sed mirum quam parum aibi Festus constans sit, qui in 'succrotila' scripserit *succrotillis crusculis*, et in voce 'todi,' *cum todellis crusculis*, quæ etiam vera lectio esse possit. Immo et eam asserere videtur Priscianus, qui hunc Plauti locum laudat, *cum todenis crusculis*. *Todenis* manifeste corruptum ex *todellis*. Neque aine ratione, cum *todi* sint parvæ aves, a quibus cruscula exilia et tenuia *todella* dicantur, præsertim cum simili translatione, ut in Conjectaneis suis notavit Scaliger, Eubulus comicus dixerit *σκέλη κοφίχου*, ab ea minutula avicula scilicet quæ *κοφίχος* dicitur. Ita enim ille de Theano meretrice: *Ἡ Θεανὸς δ' οὐχὶ σαρπηρ ἐστὶν ἀποτετιμμένη; Βλέμμα καὶ φωνὴ γυναικὸς, τὰ σκέλη δὲ κοφίχου*. Id est, 'Theano vero nomine capillum avulsa est? habetque Vultum et vocem mulieris, crura vero copsichi,' sive *todi*. In priori versu videtur Eubulus Aristophanem imitatus qui in *ἀντιό*. ait: *Ἄδ κοφίχου γο*

Crocotinum ^a genus operis pistorii.

Crucium,^b quod cruciat. Unde Lucilius vinum insuave crucium dicit.

Crumina sacculi genus. Plautus: Dii bene vortant, tene, crumina minuerint triginta minæ.¹⁶

Crusculum ^c deminutivum a crure.

Crustariæ tabernæ ^d a vasis potoriis crustatis dictæ.

Crustumina ¹⁷ a tribus a Tuscorum urbe Crustumena dicta.

16 'Versus Plauti mendosus ita legi debet: *Di bene vortant: tene crumina: in ea erunt triginta minæ.*' Jos. Scal. Idem censet Dac.—17 Al. *Crustumerina*, et mox *Crustumeria* pro *Crustumena*.

NOTE

σκόπιον ἀποτριχιδεύει. 'Tu similis es copsicho depili.' *Idem.*

^a **Crocotinum**] A croco dictum, sed ejusmodi fuerit incompertum est. *Idem.*

^b **Crucium**] 'Crucium vinum' Lucilius dixit imitatione Alexidis, qui de vino Corinthio ita pronunciat: *Ὀλβος ξενικός παρὴν. ὁ γὰρ Κορίνθιος Βασανισμός ἐστι.* Jos. Scal.

Crucium] Vinum insuave, et quod cruciat, *crucium* dixit Lucil. imitatione Alexidis qui de vino Corinthio ita pronunciat: *Ὀλβος ξενικός παρὴν. ὁ γὰρ Κορίνθιος Βασανισμός ἐστι.* id est, 'Vinum patrium aderat: nam Corinthium crucium est.' *Dac.*

^c **Crusculum**] Supra: 'cum crotilis cruscillis.' Plant. *Idem.*

^d **Crustariæ tabernæ**] Ubi vasa potoria crustata vendebantur. Crustæ autem emblematis genus quod inærebat vasculis atque, cum vellent, detrahebatur, uti et emblemata. Cicero in Verr. vi. 'crustæ aut emblemata detrahuntur.' *Idem.*

^e **Crustumina**] Dionysius lib. 11. Plutar. in Romulo, Steph. de urbibus. 'Crustomeriam' Sabinorum urbem appellant. Livius lib. 1. 'Crustaminium' et 'Crustumerium,' et lib.

11. 'Crustumeriam Latinorum.' Virg. lib. vii. *Æn.* 'Crustumeros.' Silius lib. viii. 'Crustumini.' Servius 'Crustumium,' et 'Crustumerium.' Cicero pro Plancio et pro Balbo 'Crustuminam tribum.' Virg. lib. 11. Georg. 'Crustumia pira.' Columella lib. v. cap. 10. et lib. xii. cap. 10. et Plin. lib. xv. cap. 15. et lib. xxiv. cap. 7. et Cloatius apud Macrobius lib. 111. Saturn. 'Crustumina:' prima syllaba clv. in monumentis aliquot videmus; in aliis crv. pro tribu. Eligat ex his lector, quod sequatur: mihi *Crustumina tribus* placet, et *Crustumeria* urbs Latinorum. *Ant. Aug.*

Crustumina] Non prætermittendum, quod Cassius Emina apud Servium Daniellus nostri scribit: 'Siculum quendam nomine uxoris suæ Clytemestræ condidisse Clytemestrum, mox corrupto nomine Crustumerium dictum.' Clytemestram vero sine N, pro Clytemestra, et Auson. dixit, 'Vindicem adulterii cum Clytemestra necet.' *Jos. Scal.*

Crustumina] In al. *Crustumerina* ab oppido *Crustumerio*. Quod in Sabinis statuit Livius. Sed apud illum inconstanti scriptura. Legitur *Con-*

CUBAM ¹⁸ Sabini vocant eam, quam militares lecticam : unde videtur derivatum esse cubiculum.

Cubans ² auspicatur, qui in lecto quærit augurium.

Calcita, ^b quod tomento inculcatur, appellata.

Culigna ¹⁹ vas pitorium. Cato, Culignam, inquit, in fœno Græco ponito, ut bene oleat. Culigna vas vinarium a Græco dicta, quam illi dicunt κύλικα.

Culina ^k vocatur locus, in quo epulæ in funere comburuntur.

*****

18 Alii *Cubam*.—19 Legit Scal. *quam illi dicunt κολίχην*. quod probat Dac.

NOTE

struminum, Crustumium, et Crustumeria. 'Crustumeros' vocat Virg. lib. vii. 'Ardea, Crustumerique, et turrigeræ Antemnæ.' Quæ scripturæ varietas, in re adeo incerta, facit ut nihil pronuntiare audeam. Tamen ad vulgatam lectionem retinendam me Plinii locus vehementer movet: 'Crustumenus,' inquit, 'ager veteris oppidi nomen retinet in Tuscia.' Et Cicero pro Flacco: 'In Crustumino aut in Capenati agro.' Idem Cicero pro Plancio, et pro Balbo 'Crustumlinam' tribum nominat, et ita in Lapp. Dac.

^a *Cubam*] A *cube*, quod ibi milites cubabant, cum ait, 'lecticam, ut militares vocant;' lecticas militares intelligit, quæ Græcis χαμῆνες dicuntur, et χαμῆναι. Eurip. in *Rheso*: λέϊτε χαμῆνας φύλλοστράτους. 'Relinque lecticas foliis stratas.' Talem Varro lecticam intelligit lib. iv. 'Lectica, quod legebant, unde eam facerent, stramenta atque herbas, ut etiam nunc fit in castris;' sunt qui legant *cubam* pro *cubam*, sed *cubam* vera lectio. *Idem*.

^s *Cubans*] Virgil. 'Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit.' *Jos. Scal.*

Cubans] Interdum qui a Divis responsa vel alia petebant, in eorum fano cubare soliti. 'Incubare' dixit

Plant. *Curcul.* i. 1. 'Id eo fit quia hic leno ægrotus incubat in Æsculapi fano.' Et ii. 2. 'Namque incubare satius te fuerat Jovi.' Et Virg. vii. *Æneid.* 'Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit: Multa modis simulacra videt voltantia miris.' Ubi Servius: 'Incubare dicuntur proprie hi, qui dormiunt ad accipienda responsa. Unde est: ille incubat Jovi. Id est, dormit in Capitolio ut responsa possit accipere.' Neque in templis tantum incubabant, sed et in tumulis, ut de Auguria tradunt Mela et Herodotus. Vide 'Manes.' Porro notandum Festum *auspicatur* dixisse pro 'oracula consulit,' et 'augurium,' factum, oraculum. Dac.

^b *Calcita*] Huic Festi loco lucem dabit alter Varronis lib. iv. 'Postquam transierunt ad culcitas, quod in eas acus aut tomentum aliudve quid calcabant, ab inculcando, culcita dicta:' tomentum proprie est ex ciliciis pills: *Borram* vulgo vocant. *Idem*.

ⁱ *Culigna*] Vas vinarium. Glossar. 'culigna, σκεῦος οἴνου, vas vini.' Cato cap. 132. 'Jovi Dapali Culignam vini, quantumvis, polluceto.' A Græco dicta quam illi dicunt κύλικα. Lege cum Scaligero, κολίχην. *Idem*.

^k *Culina*] Poëta innominatus: 'Neque in culinam, et uncta compitalia,

Culiola¹ cortices nucum viridum, dicta a similitudine culleorum, quibus vinum sive oleum continetur.

Culticula^{20 m} fusticulus quidam ligneus in sacris dicebatur.

Cumalter² significat cum altero,¹ dictum ab antiquis ita brevitatis causa, ut sodes, pro si audes, scilicet, pro scias licet, sis, pro si vis.

Cumeram²⁰ vocabant antiqui vas quoddam, quod opertum

*****

20 *Mss. Culcitula*. Vide Not. inf.—1 Quidam legunt *cum aliter*.—2 Ominino legendum monet *Dac. Cumerum*.

NOTE

Dapesque ducis sordidas.¹ *Εδορας* eas vocari jamdudum monuimus. Significat et culina τὸν ἀφειρῶνα. Glossarium: 'Culina, ἀφειρῶτος.' Item: 'Conclavis, et culina, ἀφειρῶτον, ἀφειρῶτος.' Glossæ Isidori: 'Culina, latrina, secessum.' Petronius: 'Qui inter hæc nutriantur, non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant.' *Jos. Scal.*

Culina] Aggenus Urbicus de agrorum controversiis: 'Culina vocantur in suburbiis loca inopum funeribus destinata.' Et hoc sensu legitur in *Catalect.* 'Neque in colinam, et uncta compitalia, Dapesque ducis sordidas.' Has culinas Aristophanes *Εδορας* vocavit in *Equit.* 'Ἐν ταύτῳ εδορας κοινῶν ἀφειρῶτον.' 'Ego in culinis pugnis aptabar probe.' Significat et *culina* ἀφειρῶνα, cloacam, secessum exonerandi ventris causa. Glossæ Isidori, 'culina, latrina, secessum.' Neque tamen de ea intelligendus locus Petronii: 'Qui inter hæc nutriantur non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant:' hic enim *culina* est *coquina*, quod et doctiss. Bourdelotius vidit. Nempe ex imitatione *Plantina* in *Mostell.* *Dac.*

¹ *Culiola*] Eadem dicuntur verbo 'Gullicæ.' *Ant. Aug.*

Culiola] *A culens*, sacculus ex corio,

culiculum, et *culiolum* factum: dicebant etiam *culiola* in fœminino, unde *Guliola*, C in G mutato. 'Mendose legitur in Gloss. *gullicæ*, κάρνα μακρά. παρὰ Λουκιλλίῳ. lege *Gullicæ*. Item *gullica*, καρποτομία. *Dac.*

²⁰ *Culticula*] In *Mss. culcitula*, a culcita scilicet. Sed quid ad fustem culcita? An dicendum cum *Voss. culticula* esse a *cultro* quasi *cultricula*? Sed litem dirimit liber antiquus, ubi: *Culcitula fasciculus quidam in sacris dicebatur. Culcitula* ergo parva culcita. Et de pulvinariibus forsau hic locus intelligendus, in quis Struppi sive Deorum capita. Vide 'Struppi.' *Idem.*

² *Cumalter*] Dictum, ut in *Epistola Cassii*, 'Inpræsentiarum,' 'Cumpartim,' 'cumprime,' et similia. *Jos. Scal.*

Cumalter] Sæpe præpositiones cum nominibus junctas invenies. Sic 'inpræsentiarum,' 'cum partim,' 'cumprime,' et similia. *Cumalter*, pro *cum altero*. Quidam legunt *cumalter*, pro *cum aliter*. Sed magis placet *cum altero*. *Dac.*

²⁰ *Cumeram*] Varro lib. vi. de Ling. Lat. 'Igitur dicitur in nuptiis Camillus, qui cumerum fert, in quo quid sit in ministerio, plerique extrinsecus nesciunt.' Ita Macrobius etiam legit lib. iii. cum apud Varronem *cum me-*

in nuptiis ferebant, in quo erant nubentis utensilia, quod et camillum dicebant,^p eo quod sacrorum ministrum κάμλλον appellabant.

Cumerum^q vas nuptiale a similitudine cumerarum, quæ fiunt palmæ vel spartæ ad usum popularem, sic appellatum.

Cum imperio esse^r dicebatur apud antiquos, cui nominatim a populo dabatur imperium.

Cum populo agere,^s hoc est, populum ad concilium, aut comitia vocare.

////////

^s Al. est.

NOTE

rum sit. Ful. Ursin.

Cumerum] Omnino legendam *cumerum*, nam vas illud quo nubentis utensilia ferebantur constanter *cumerum* non *cumera* dicebatur. Innuit ipse Festus infra, qui etiam discrimen illud inter utrumque ponit, ut *cumera* sit ad usum popularem, *cumerum* vero ad nuptias. Firmat etiam Varro lib. vi. 'Igitor dicitur in nuptiis Camillus, qui cumernum fert, in quo quid sit in ministerio, plerique extrinsecus nesciunt.' Porro hic mos a Græcis deductus est, apud quos puer ille ingenuus, quem *casmillum* Latini, ipsi vero vocant ἀμφιβάλῃ, hoc est, patrimonium, matrimum, ἐν λίαν, qui hic dicitur *cumerum*, male *cumeram* dici putavit Scaliger, panes gestabat cum hac intentione: ἐργον κακόν, εἶρον κρεῖον. i. 'malum fugi, melius inveni.' *Dac.*

^p Quod et camillum dicebant] Vide 'Camillus.' *Idem.*

^q *Cumerum*] Vide supra. A *cumera*, *cumerum*; est autem *cumera* vas vimineum vel etiam fictile, quo plebei homines frumenta condebant. Horat. in Sat. 'Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?' *Idem.*

^r Cum imperio esse] De imperio mi-

litari hic Festus loquitur; nam cum imperio esse dicebatur dux, qui imperabat exercitui, unde sæpius apud historicos invenies ex formula: 'Cum imperio missus,' 'cum imperio mittere.' At vero infra, cum potestate esse dicebatur magistratus qui jurisdictionem habebat, et civili aliquo munereungebatur, quæ potestas interdum 'civile imperium' dicebatur: nam semper civilis est potestas. Cicero pro Fontelo: 'Ecquis unquam reus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperiis gerendis sic accusatus est?' Ulpian. instit. i. 'Populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem conferat.' *Idem.*

^s Cum populo agere] Est vocare populum ad consilium aut comitia, eumque rogare ut suffragiis suis quid jubeat aut vetet. At vero 'agere apud populum' est concionem habere ad populum sine ulla rogatione. Hoc omnibus diebus fieri licebat, et non magistratu tantum, sed etiam a privato senatore, magistratu ei concionem dante. Illud comitiali tantum die, a solo etiam magistratu. Messala de auspiciis i. 'Si concionem habere volunt, utine cum populo agant.' Anson. Popma. *Idem.*

Cum potestate esse⁴¹ dicebatur de eo, qui a populo alicui negotio præficiēbatur.

Cuncti⁴² significat quidem omnes, sed conjuncti et congregati; at vero omnes etiam si diversis locis sint.

Cuniculum,⁴³ id est, foramen sub terra occultum, aut ab animali, quod simile est lepori,⁴⁴ appellatur, quod subterfossa terra latere est solitum; aut a cuneorum similitudine, qui omnem materiam intrant findentes.

Cunire⁴⁵ est stercus facere: unde et inquinare.

4 Al. C. p. est.

NOTÆ

¹ Cum potestate esse] Vide supra 'Cum imperio.' Idem.

² Cuncti] Idem Ascon. in divinat. 'Cuncti simul omnes quasi conjuncti.' Sic Virg. 1. Æn. 'Cuncti nam lectis navibus ibant.' Ubi Servius: 'Sane cuncti non idem significat quod omnes: Cicero sæpe ait, cuncti atque omnes, quia omnes non statim sunt cuncti, nisi iidem simul sunt juncti.' Omnes de universis numero distinctis dicitur. Virg. 'Rex Jnpiter omnibus idem.' Et Sallust. 'Omnes homines qui sese student,' &c. Idem.

³ Cuniculum] Contra Varro lib. 1. de Re Rust. cuniculum animal a cuniculis, id est, foraminibus subterraneis dictum putat. Ejus verba sunt: 'Cuniculi dicti ab eo quod sub terra cuniculos ipsi facere soleant, ubi lateant in agris.' Sed verisimilius ab animali nomen inditum, quod miles cuniculos fodiat animalis hujus imitatione. Est autem Hispanicum vocabulum *cuniculus*. Plin. lib. viii. cap. 53. 'Leporum generis sunt, et quos Hispania cunienlos appellat.' Idem Galen. lib. iii. Ælian. de Animal. lib. xiiii. cap. 15. Idem et alii multi; sed tandem vere ostendit eruditissimus Ægid. Menagius, in per-

amæno illo de juris amœnitatibus libro, cuniculum Græcum esse origine. 'Κυνός, κυνός, κυνικός, cunicus, cuniculus,' id est, 'caniculus, ab *κύν*, *κύων*, &c. *Cuniculus* enim, inquit, proprie et primario est fœtus animalis: transiit postea ad *λαγιδεῖς γαστρίχους*, 'lepusculos terram fodientes.' Ita cuniculos Strabo eleganter appellat, cumque cuniculorum ferax esset Hispania, (unde cuniculosam Celtiberiam dixit Catullus,) τὸ *cuniculus* vocem esse Hispanam falso creditum est: non igitur animal a subterraneis meatibus, ut scripsere Varro et Plinius, nomen accepit, sed meatus subterranei ab animal dicti sunt, ut recte Martialis: 'Gaudet in effossis habitare cuniculus antris: Monstravit tacitis hostibus ille vias.' Idem.

⁴ Quod simile est lepori] Vere lepus non est. Leporum tria genera facit Varro lib. iii. de Re Rust. et de cuniculo: 'Tertili,' inquit, 'generis est, quod in Hispania nascitur, simile nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant.' Idem.

⁵ Cunire] A *conum*, *cunæ*, *cunire*, inquinare, inquinamentum, ancunulentum. Vide in voce 'Ancunulentæ.' A *conum* dictæ sunt *cunæ*, ut

Cupes^a et cupedia antiqui lautiores cibos⁵ nominabant: inde macellum^b forum cupedinis appellabant. Cupedia autem a cupiditate sunt dicta, vel, sicut Varro vult, quod ibi fuerit Cupedinis^c equitis domus, qui fuerat ob latrocinium damnatus.

Cupressi^d mortuorum domibus ponebantur ideo, quia hujus

*****

⁵ Alii *ciphos*.

NOTÆ

a 'Pœna,' 'punire:' æ sæpiissime abit in u. *Cunire* autem proprie dictum videtur de infantibus cunas stercore fœdantibus. *Idem*.

^a Cupes] Varro iv. de Latino sermone: 'Ad corneta forum cupedinis, a fastidio.' Ita enim legitur in manuscripto: et recte. Fastidium enim est, quod vulgus Gallorum dicit *Friandise*: et fastidiosus, *Friand*. Italice *Giotto*: a glutiendo: vetustissimus orator Favorinus: 'Is nunc floa cœnæ habetur inter istos, quibus sumtus et fastidium pro facietis procedit.' Isidorus: 'Cuppes, fastidiosus, cupidus.' Glossarium: 'Cupidus, *cupids*.' Lego, *Cupedi*. *cupids* est re vera, quem fastidiosum vocari admonuimus, qui non multa, ut voratores, sed electilia edit: neque facile invenit, quod ad palatum faciat: significat et *cupids* parcum: quod non recedit a priore significatione. Porro Cupedinis forum est, forum piscatorium, ut cognoscimus ex Apuleii variis locis. *Jos. Scal.*

Cupes et cupedia] Omnes ciborum delicias cupes et cupedia vocabant antiqui. Plant. Stich. 'Nihil moror cupedia.' Cupedia autem, quasi *cupedia*, non a Cupedio quodam, ut putat Varro, sed quod in cauponis venderentur. *Campo, copo, cupo*, unde cupes et cupedia. Neque etiam caret ratione a cupiditate forum cupedinis dictum. Nam et idem scribit Varro lib.

iv. 'Multi forum cupedinis a cupiditate.' Et *Cupedinem* pro *Cupidinem* Veteres dixisse certum est. Lucret. 'Quantæ conscindunt hominem cupedinis arces Solicitum curæ?' Facit etiam quod in gloss. legitur: 'Cupes, fastidiosus, cupidus.' Hujusce-modi hominem vulgo vocamus *friand*. Porro quod hic ait Scaliger ex Apuleio, forum cupedinis et forum piscatorium idem esse, non satis firmo tibi sine fultum est, nam ex Varrone et aliis satis constat forum cupedinis a foro piscatorio diversum fuisse. *Dac.*

^b Inde macellum] Vide suo loco. *Idem*.

^c Quod ibi fuerit Cupedinis] Varro nis locus, quem Festus intelligit, est ex lib. rerum humanarum, 'Numerius Equitius Cupes, inquit, et A. Omanius Macellus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta.' Sed ibi non *cupedo* sed *cupes* nominatur. Unde ergo *cupedinis*? *Idem*.

^d Cupressi] Plinius apud Servium, qui nondum editus est: 'Romani moris fuit, propter caerimonias sacrorum, quibus P. Romanus obstrictus erat, ut potissimum cupressus, quæ excisa renasci non solet, in vestibulo mortui poneretur, nequis imprudens funestam domum rem divinam facturus introëat, et quasi attaminatus suscepta peragere non possit.' Ex his Servianis intelliges quare Plinius, de ea arbore loquens, dixerit, 'Diti sa-

generis arbor excisa non renascitur; sicut ex mortuo nihil jam est sperandum: quam ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur.

Cura * dicta est, quasi cor edat;⁶ vel quia cor urat.

Curatores⁷ dicuntur, qui pupillis loco tutorum dantur: sive illi, qui rei frumentariæ, agrisque dividendis præpositi.

Curia,⁸ locus est, ubi publicas curas gerebant. Calabra

6 Alii *correda*.

NOTÆ

era, ideo et funebri signo ad domos posita.' Novum autem hunc morem fuisse, neque tam vetustum, quam putat Servius; vel ex eo apparet, quod peregrina erat arbor, seroque Romam advecta fuit, non multum ante Catonis ætatem: neque enim de ea tam verbose locutus esset Cato, ut notat etiam Plinius: divitum autem tantum non etiam omnium ædibus præponi solere auctor Lucanus: 'Et non plebeios luctus testata cupressus.' Cujus rei causam nullam aliam puto, quam raritatem arboris, quod initio pauci in agris aut intra urbanas villas eam arborem instituebant. *Jos. Scal.*

Cupressi] Servius ad illud III. Æneid. 'Et fronde coronant Funerea.' 'Romani,' inquit, 'moris fuit,' &c. Ad hunc morem alludens Horat. Od. 14. lib. II. 'Neque harum, quas colis, arborum Te præter invisas cupressos Ulla brevem dominum sequetur.' Et Virg. lib. VI. 'Ferales ante cupressos Constituunt.' Porro non omnium, sed nobilitum tantum et divitum funeribus adhibebatur: auctor Lucanus: 'Et non plebeios luctus testata cupressus.' Cujus rei causam esse putat Scaliger raritatem arboris, quod initio, paulo ante tempora Catonis, pauci in agris aut intra urbanas villas eam arborem instituebant. *Dac.*

* *Cura*] Idem Varro lib. V. 'Curare a cura, cura quod cor urat.' Idem Servius; proprie autem cura de amore. Virg. 'At regina gravi jamdudum sancia cura.' Item: 'tua cura Lycoris.' Scaliger a *κόπος* satietas curam dictam putat: sed magis placet esse a *κόπος* purgare, ut proprie ad nitorem domus pertineat. Et ita Voss. *Idem.*

⁷ *Curatores*] Tutores dicuntur, qui impuberibus dantur, qui se per ætatem defendere non possunt, curatores vero, qui tutoribus succedunt et dantur puberibus. Et hæc voluit Festus, enim ait curatores loco tutorum pupillis datos. Ubi eo errasse videtur, quod puberibus, non pupillis darentur. Nam ex juris formula tutor pupillum puberem factum admonebat, ut sibi curatorem sumeret. Tamen extra erroris aleam erit Festus, si dicamus pupillorum nomine puberes aliquando etiam contineri, quod verum esse sciunt, qui in jure versati sunt. *Idem.*

⁸ *Curia*] Quod ait additas esse quinque, ut in sua quisque curia sacra publica faceret, est, ni fallor, vel mendosum, vel falsum. Licet verbo Centumvitalia, XXXV. curias epadem esse, existimet tribus: quod contra Romanarum rerum memoriam est. Videndum est, an recte amoveri pos-

curia^h dicebatur, ubi tantum ratio sacrorum gerebatur. Curiae etiam nominantur, in quibus uniuscujusque partis populi Romani quid geritur:⁷ quales sunt eae, in quas Romulus populum distribuit numero triginta: (quibus postea additaeⁱ sunt quinque:)⁸ ut in sua quisque curia

~~~~~

⁷ Al. *digeritur*.—⁸ Vide Not. g. &c.

NOTÆ

sint illa verba: *quibus postea additæ sunt quinque*: quæ fortasse Pauli sunt. His amotis cetera vera sunt, præterquam quod de nominibus curiarum scribit; quod nonnullis falsum esse videtur. *Ant. Aug.*

Curia] Asconius in Varr. III. sentire videtur tribus et curias easdem esse. 'Tribus,' inquit, 'principio tres fuerunt, Tat. Ram. Luc. postea de nominibus Sabinarum plures factæ sunt, quibus deprecantibus bellum parentum maritorumque finitum est; ad postremum xxxv. factæ:' et in Verri. II. 'Legitimos omnes tribus habent divisores suos, quos Plautus magistratos Curiarum vocat in Aulul.' Vide Verrium apud A. Gell. lib. XVIII. c. 17. ubi scribendum est, *tribus quoque et curias*, pro eo quod est in vulgatis, *decurias*. Ful. Ursin.

Curia] Calabra. Glossarium: 'Calabra, *ἑνὴς, βουλῆς*:' sane hoc verbo *ἑνὴς* significari nunquam legi. Supra monuimus inepti mutilatoris verba esse, *quibus postea sunt additæ quinque*. Illa vero etiam mendosum tinniunt: nomina *curiarum virginum*. Legendum enim *Curium*, aut *Curetium Virginum*: vel, si mavis, *Curienstum*. Sabinarum enim virginum nomina imposita Curia. *Jos. Scal.*

Curia] Tribus modis accipitur curia. Sed ex eadem semper origine, nempe a *cura*. Primo, pro loco ubi senatus consedit. Varro lib. II. de

vita pop. R. 'Itaque propter curam locus quoque, quo suam quisque senator confert, curiam appellat.' Secundo, quæ et prima vocis origo, pro loco ubi sacerdotes cujusque curim res divinas peragerent, ut 'curiæ veteres.' Denique pro trigesima parte populi Rom. qui in triginta curias divisi sunt. Dnas priores significationes Festus amplexus est, ut et Varr. lib. VI. 'Curia duorum generum, nam et ubi curarent sacerdotes res divinas, ut curiæ veteres, et ubi senatus humanas, ut Curia Hostilia, quod primus ædificavit Hostilius rex.' Apud Festum pro *geritur* quidam libri habent *digeritur*. Male, ut videtur, nam sacra Festus intelligit, quæ singulæ curiæ in sacra sua sede per sacerdotes suos peragebant. *Dec.*

^h Calabra Curia] Ad collem Capitolinum sita. Sic dicta a *calando*, hoc est, *vocando*. Quod universus populus ad eam calaretur, vocaretur, singulis calendis ad nonas et undecimas ediscendas. Unde liquet hanc fuisse maximam curiam, omnibus populi curiis communem, quam supra triginta reliquas a Romulo exstructas Capitolium inter et Palatium ædificasse Numam testatur Dionysius lib. II. cap. 6. *Idem.*

ⁱ *Quibus et postea additæ*] Non video cur hæc verba viris doctis suspecta sint, cum *tribus* et *curiæ* perpetuo unum et idem fuerint, aliud ex alio conflatum corpus Romani populi.

sacra publica faceret, feriasque observaret; hisque curiis singulis nomina Curiarum virginum^k imposita esse dicuntur, quas virgines quondam Romani de Sabinis raperunt.

Curiales^l ejusdem curiæ, ut tribules, et municipales. Curiales flamines^m curiarum sacerdotes. Curiales men-

NOTÆ

Quod et ipse Festus aperte nos docet in 'centumvitalia.' Locum adi. *Idem.*

^k *Nomina Curiarum virginum*] Lege *curiam virginum* aut *curietium*, sive, si mavis, *curiensium*, ut monet Scaliger. Ex Curibus Sabinis scilicet. *Idem* Liv. lib. 1. 'Itaque cum populum in curias triginta divideret, nomina earum curiis imposuit.' Sed falsi sunt et Livius, et Festus, alique omnes, qui idem tradidere, nam ex Dionysio et Plutarcho certum est Curii nomen impositum a ducibus et eorum patribus, idque etiam ex earum nominibus quæ supersunt cuilibet satis apertum, etsi infra Festus in 'Popilia' tradit, non tantum a viris sed a feminis quoque tribus nominatas. Verum in antiquitate enucleanda satis indiligentes fuere Romani veteres, et in ea multo accuratiores Græci, ut Dio, Plutarch. Dionysius. *Idem.*

^l *Curiales*] Dicuntur et servi Curiarum, qui etiam post desitam Curiatorum comitiornum solennitatem ea comitia convocare solebant. Terentius non alios intellexit, 'Curialis vernula est, qui me vocat:' nisi, quod verius puto, *curialem* dixerit ab eo, quod Græci censebant servos ex tribu, populo, et curia dominorum. Itaque apud Aristophanem legimus, τῶν Στρατιωτῶν Θράστῃν ἐκ τοῦ Φελλῆως. A qua mente dicit servus in Phormione: 'Amicus summus meus et popularis Geta:' vocat popularem suum in palliata Comædia, servum enim herus ejusdem δήμου esset cum

suo hero. Si servi erant Curiales, et vernas quoque fuisse necesse est. Quare eruditissimus vir Ant. Goveanus assequi non potuit, cum tamen, si illud sagax ingenium adhibuisset, potuisset, ni fallor, aut certius pronuntiare, aut prudentius tacere. Ii servi, cum liberabantur a magistratu, prænomen et nomen ipsius magistratus accipiebant. Publici ii servi erant ex iis, qui dicebantur Servi Romani. Porro *Curiales* postea et *Curiones* dicti sunt, quia cum antea Curionum esset habere 'Comitia Curia,' ipsi postea obsoleta veteri consuetudine Comitiorum eorum vicem ea Comitia habebant, et propterea abusi sunt posteriores Romani eo nomine, ut omnes servos publicos, deinde et præcones, vocarent *Curiones*. Martialis: 'epigrammata Curione non egent.' Sed et *Calatores* ipsos antiquitus vocabant *Curiones*, ut in carmine Sallari: 'omnia dapatilia comisse Jani Cusiones:' hoc est, Calatores, vel præcones sacrorum. Illi, ut dixi, erant servillis conditionis. *Jos. Scal.*

Curiales] Ejusdem curiæ. Plant. Aulul. 11. 2. 'nam neque quisquam curialium Venit, neque magister, quem dividere argentum oportuit.' Tribules, ejusdem tribus; municipales, ejusdem municipii. Vide suo loco. *Dac.*

^m *Curiales Flamines*] Minores Sacerdotes intellige, qui curionum vicem sacra et caerimonias obibant, nam *curiones* curiarum sacerdotes fuisse notum est. *Idem.*

sæ,² in quibus immolabatur Junoni, quæ Curis est appellata.

Curiata comitia³ a curiis appellata.

Curii fana⁴ a Curio⁵ dicta, quia eo loco domum habuerat.

Curionem agnum⁶ Plautus pro macro dixit, quasi cura macruisset.

Curionia sacra,⁷ quæ in curiis fiebant.

Curionium æs⁸ dicebatur, quod dabatur curioni ob sacerdotium curionatus.

Curis⁹ est Sabine hasta. Unde Romulus Quirinus, quia eam ferebat, est dictus; et Romani a Quirino Quirites dicuntur. Quidam eum dictum putant a Curibus, quæ fuit urbs opulentissima Sabinorum.

*****

9 Quidam libb. *Curiati fana* a *curiatio*.

NOTE

² *Curiales mensæ*] Mensæ cujusque curiæ, Junoni dicatæ. Dionys. lib. 11. cap. 8. Tatius in omnibus curiis mensas Junoni Quiritibus ac Sabinis dicavit. Hæ mensas celebrandis conviviis institutæ. Nam singulæ curiæ cum suis sacerdotibus sacrificia obibant, et una epulabantur, unde et 'curiæ dies' apud Ciceronem de Oratore: 'Ut cum lauti accubuissent, tolleretur omnis superioris sermonis tristitia, eaque esset in homine jucunditas, tantum in jocando lepos, ut dies inter eos curiæ fuisse videretur.' *Idem*.

³ *Curiata comitia*] Quibus curiatim suffragia dicebantur, ut quod plures curiæ statuissent, id jussu populi diceretur. Ea Magistratus, qui prioribus comitiis creati fuerant, confirmabant. *Idem*.

⁴ *Curii fana*] A quodam Curio dicta. Quidam codd. *Curiati fana*. Forasan Curii *tifata*. Sic infra 'Mancini *tifata*.' Locum adi. *Idem*.

⁵ *Curionem agnum*] Locus Plauti

est Aulul. 111. 6. 'quo quidem agnoscat scio.' 'Magis curiosam nusquam esse ullam bestiam. Volo ex te scire quid sit agnus curio, Qui ossa atque pellis totus est, ita cura macet.' Ubi et *curiosum* et *curionem* vocat. Nec necesse est ut supra pro *curiosum*, *curionem* legas, nam utrumque recte dici potest. Et Apulei. Agnum pinguem *incuriosum* vocat. *Idem*.

⁷ *Curionia sacra*] Quæ in curiis habebant a curione sacrorum curialium præfecto. 'Curionium *ms*,' *le revenu annuel du Curé*. *Idem*.

⁸ *Curionium æs*] Curionia sacra. *Idem*.

⁹ *Curis*] 'Curis' Sabinorum lingua hastam significare testatur Cato et alii. Ovid. etiam. 'Sive quod hasta quiritis prisca est dicta Sabinis.' Sed propius vero est a Cari Caribus nomen inditum, et a *Curibus Quirinum* et *Quirites* dictos. Nam *Quirites* proprie qui *Cures* Sabinorum oppidum incolebant. Et a *Curibus* Quirites appellatos testatur Livius lib. 1. 'Qui-

Curitim ^a Junonem appellabant, quia eandem ferre hastam putabant.

Curriculo ^x pro cursim ponebant. Plautus: Licet, inquit, vos abire curriculo.

Curriculus deminutivum est a curru.

Curtii locus ^{10 y} appellatur a Curtio, qui eo loco in profundissimum se ob salutem populi Romani projecit hiatum.

Curules ^a equi quadrigales. Curules magistratus appellati sunt, quia curru vehebantur.

Cussilirem ^a pro ignavo dicebant antiqui.

Custodelam dicebant antiqui, quam nunc dicimus custodiam.

Custoditio est opera ad custodiendum quid sumpta.

Cutis ^b Græcam habet originem: hanc enim illi *κῦτος* dicunt.

//////////

10 Legendum monet Dac. *lacus*.

NOTÆ

rites a Curibus appellati.' Et inde forsau Juno Sabina *Quiris* etiam dicta. *Idem*.

^a *Curitim*] Vide 'Curis.' *Idem*.

^x *Curriculo*] Locus Plauti, quem fandat Festus, est ex iis fabulis quarum nomina non supersunt. Sed ea vñe idem alibi sæpius usus est. Ut Mostel. 'Sed ego sumne infelix qui non abeo curriculo domum?' Quod Festus *cursim* exponit. At doctiss. Vossius non censet esse adverbium, sed a nomine *curriculum* et *curriculo* esse *curru*. Nam idem dixit Trinum. v. 4. 'Curre in Pyrrum atque unum curriculum face.' Et id magis placet. *Idem*.

^y *Curtii locus*] *Lege lacus*. In foro erat. Sed de hac historia apud Veteres non constat. Alii a Marco Curtio, alii multo ante a Curtio Metio, T. Tatli milite, dictum volunt. De priori plures consentiunt. Vide Liv. lib. vii. sect. 6. triplicem historiam affert Varro, quem vide lib. iv. *Idem*.

^a *Curules*] Equi, qui currum, ubi sella curulis erat, trahebant. Erat autem sella curulis eburnea. Unde 'Curule ebur' appellat Horat. Græci *ἀσπίδων ὄπισθεν*. Magistratus qui hac sella uterentur *curules* dicti. *Id*.

^a *Cussilirem*] Prius dictos puto *Cossilires*. Sic vocati ignavi, et oscitabundi, qui per vias urbis otiosi incedunt varici, et lentis passibus. Metaphora ab aratoribus, qui porcas in agro faciunt. Oportet enim eos pedes ambos in sulcis seu liris ponere, et porcam in medio habere: ut necesse sit varicitus incedere, quod dicebatur 'Cossim lirare:' unde *Cossilires*. *Cossim*, pro *cosim*, est varicitus. Vide Nonium. Attius Parergia: 'Bene proscissas Cossigerare ordine porcas,' bidenti ferro rectas denuere. Formatum verbum ex *Cossim* et *aggerare*. Jos. Scal.

^b *Cutis*] Non video quomodo a *κῦτος* quod profunditatem notat, *cutis* possit deduci. Et vera est conjec-

CYBELE ^c mater, quam dicebant magnam, ita appellabatur, quod ageret homines in furorem, quod Græci κύβητον ¹¹ dicunt. Cybele vero eadem dicta a loco, qui est in Phrygia.

Cybium ^d dictum, quia ejus medium æque patet in omnes partes, quod genus a geometris κύβον dicitur. Unde etiam tessellæ quadratæ κύβοι. Hinc et κύβιον genus piscis, quia piscantes id genus piscium velut aleam ludant.

Cyllenius ^e Mercurius dictus, quod omnem rem sermo sine

~~~~~

11 Al. κίβητον, vel βέβηλον, vel κυβήβειν, vel κέβικος. Vid. Not.

NOTÆ

tura Voss. qui legendum monuit σκότος, quod Heaych. interpretatur πᾶν δέρμα, 'omnem pellem.' A σκότος cutis, ut a στέγη tege. A σκότος etiam acutum et acutica. Dac.

^c Cybele] Deorum, mater ideoque magna mater dicta. Sed legendum Cybele: ut viris doctis placuit. Cybele enim a Græco κύβητον, lege κύβηβον, vel ut alii κυβήβειν. Malim κύβηβον. Nam κύβηβον proprie Cybeles furore correpti, ut βακχοί qui Bacchi spiritu pleni erant, dicebantur. Vide Eustath. in κύβηβον. Est autem κυβήβειν idem quod κυβιστῆν, capitis rotatione furorem contrahere, quod Cybeles sacerdotibus solenne fuit. Lucanus: 'crinemque rotantes Sanguinei populi ulularunt tristia Galli.' Eadem Cybele a Cybelo Phrygiæ monte dicta. Et male qui pro, *A loco qui est in Phrygia*, legunt, *a loco qui est in Ph.* Idem.

^d Cybium] Salsamenti sive tarichi genus quadratum, a Græco κύβος, quod Geometris figuram quadratam notat. A Pelamyde fiebat cybium, quia Pelamys in cybia secabatur. Athenæus lib. 11. 'Ἰκέσιος δ' ἐν δευτέρῳ περὶ ὅλης πελαμύδας κυβία εἶναι φασὶ μεγάλα. Plin. lib. 1x. cap. 15. 'Pelamys in aplectos particulatimque connectæ

in genera cybiorum dispartiantur.' Et hic mos etiamnum durat; Thasni enim qui et Pelamydes, in cybia secantur. Infra Festus, cum sit κέβιον esse genus piscis, pelamydem intelligit, sed in eo falsus est, quod Pelamydas cybia dicta fuisse opinatur, cum earum tantum frustilla in quadrum concisa cybia dicta sint. Neque Festo favet Plinius, ut doctiss. Salmasius existimavit, qui et Festum et Plinium eodem modo deceptos patet. Plinii verba sunt ex lib. xxi. cap. ult. 'Cybium, ita vocatur pelamys, quæ post XL dies a ponto in Mæotim revertitur.' Sed enim vitioso codice Salmasius utebatur, nam omnes alii qui melioris notæ sunt, aperte præferunt, *Cybium, ita vocatur concisa pelamys*, &c. In fine, cum Festus ait piscantes piscem illum quasi aleam lusiase, de ejus Cybiis intelligendum est, quibus piscatores pro alea utebantur. Idem.

^e Cyllenius] Mercurius Deorum nuntius et interpres, et quia eorum mandata sermone exequabatur sine manu auxilio, a Græco κυλλός, 'manus,' Cyllenium dictum Festus putavit. Ubi illum meras nugas ludere nemo non videt. Ita enim a Cyllene Arcadiæ monte dictus est. Virg.

manibus conficiat, quibus partibus corporis qui carent
 πολλοὶ vocantur: ideoque quadratum eum fingunt. Alii
 volunt sic appellatum, quod in Cyllenia via ^{1a} sit nutri-
 tus. Alii quod in monte Arcadiæ Cyllene. Alii quod a
 Cyllene sit nympha educatus.

Cymbam ² Græci appellant κύμβην.

Cymbium ³ poculi genus a similitudine navis, quæ dicitur
 cymba, appellatum.

Cynthius Apollo a Cyntho Celi monte vocatus.

Cyparissæ ¹ appellantur acies quædam igneæ, quæ noctu
 apparere solent ad similitudinem cupressi.

Cyparissæ dicuntur ignes prodigiosi a similitudine cypres-
 sorum.

Cypria ⁴ Venus, quod ei primum in Cypro ¹ insula templum
 sit constitutum: vel quia parientibus præsideat, quod
 Græce κύειν parere sit.

Cyprio bovi ² merendam, Ennius sotadico versu cum dixit,

~~~~~

12 Conjicit Dac. *Cyllene vico* vel *Cyllenio vico*.

NOTÆ

VIII. *Æneid*. 'Vobis Mercurius pater
 est, quem candida Maia Cyllenes ge-
 lido conceptum vertice fudit.' Ta-
 men si Græculorum amas somnia
 vide Eustath. in Homer. p. 300. et
 1961. *Idem*.

¹ *Cyllenia via*] Ad hanc viam inves-
 tigandam nullam invenire viam pos-
 sum. Forsan rescribendum *Cyllene*
vico vel *Cyllenio vico*. *Idem*.

² *Cymbam*] Navigii genus: Virg.
 'Gemit sub pondere cymba.' A
 Græco κύμβη, quod *veas eldos* exponit
 Hesychius. *Idem*.

³ *Cymbium*] Poculum quod in mo-
 dum cymbæ factum. Virg. v. *Æn*.
 'Cymbiaque argento perfecta atque
 aspera signis.' *Idem*.

⁴ *Cyparissæ*] Cuparissæ, et cupa-
 rissæ, et cuparissæ, ignes qui in mo-
 dum cypressi apparent. Nam pro

cupressus, *cuparissus* dicebatur a
 Græco κυρδρυσος. Virgil. 'Nec Idæia
 cuparissis.' *Idem*.

¹ *Cypria*] Cypris et Cypria dicta
 Venus a Cypro insula, non a κύειν,
 quanquam idem aliquis senserit qui
 ait: Κύπρις, κύβοις τις ὄντα, ὥς τὸ
 κύειν παρέχουσα, i. 'Cypris, quasi cyo-
 poris, quasi parere faciat,' quod et
 apud Eustath. legere est. *Idem*.

² *Quod et primum in Cypro*] Verum
 est primum Veneri templum consti-
 tutum fuisse in Cythera. Et hoc illud
 est, quod hic Festum fefellit: Cythe-
 ram enim hic Cypri urbem putavit,
 quæ re vera est Peloponnesi insula
 in sinu Laconico, ubi Veneri tem-
 plum primi dicarunt Phœniceæ. Vide
 Pausan. in Laconicia. *Idem*.

³ *Cyprio bovi*] Videndus Plinius l.
 XXIII. c. 20. Ful. Ursin.

significat id, quod solet fieri in insula Cypro, in qua boves humano stercore pascuntur. Idem cum dicit, Propter stagna,^a ubi lanigerum genus piscibus pascitur: esse paludem demonstrat, in qua nascuntur pisces similes ranunculis, quos oves consecratae edunt.

Cytherea,^o Venus, ab urbe Cythera, in quam primum devec-ta esse dicitur concha, cum in mari esset concepta.

NOTE

Cyprio bovi] Tam verum est ullos boves *κατοφάγους* esse, quam ulla oves *ἀνοφάγους*. Utrumque enim contrarium animali ruminanti. Scio quidem in quibusdam nationibus pisces arefactos, ac sale duratos bubus apponi. Sed aliud est pisces pecori dare, cum jam amplius pisces non sunt, aliud pecus ipsos vivos consecrari et pasci. Sed *περὶ κατοφάγων βοῶν* non solum Festus ait, sed et Græci *παροιμοιολογῶντες*, exponentes proverbium *Κύπριος βοῦς*. Vide illos. *Jos. Scal.*

Cyprio bovi merendam] Cyprios boves stercore vesci antiquis proditum est, unde 'Cyprius bos' proverbii vice in quemlibet jactabatur, qui se fædo victu imbulbitaret. Hesych. *Κύπριος βοῦς, ἐπὶ κατοφάγου αἰκίου τρώσεται τοῦτο, ἵνα δὲ οἱ Κύπριοι βόας κατοφαγοῦσι*. id est, 'Cyprius bos in merdiphagum quemlibet dicitur istud, quod boves Cyprii stercore vescuntur.' Quanquam id contra ruminantis naturam esse constat. *Dac.*

^a *Propter stagna*] Hic Sotadicus versus sic legi debet: *Propter stagna genus ubi lanigerum piscibus pascit*. Et si falsum est oves ulla esse *ἀνοφάγους*. *Idem.*

^o *Cytherea*] Ab urbe Cyprī Cythera, in quam salo exorta, statim delata fuit. Quapropter et in Cypro nata dicitur. Unde *Cyprogenia* dicta. Verum, quia hujus Cytheræ nemo, quod sciam, præter Hesiodi Scholiasten meminit, eos sequor, qui Cytheream dictam tradunt ab insula Cythera, in sinu Laconico, hodie *Cerigo*. Vide Bocharti *Chanaan* lib. 1. cap. 22. Neque illud prætereundum, Scholiasten Hesiodi Cytheras accepisse de urbe Cyprī manifesto contra mentem Hesiodi, qui scribit *Venerem*, ubi primum nata fuit, Cytheras advectam: deinde et circumfinam ad Cyprum pervenisse. Neque enim poterant in Cypro esse Cytheræ, cum e Cytheris Venus in Cyprum delata sit, &c. *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER IV.

DACRYMAS^a pro lacrymas Livius sæpe posuit, nimirum, quod Græci appellant δάκρυα. Item dautia,^b quæ lautia dicimus, et dantur legatis hospitii gratia.

Dædalam^c a varietate rerum artificiorumque dictam esse apud Lucretium terram, apud Ennium Minervam,^d apud Virgilium Circen,^e facile est intelligere : cum Græce δαίδαλλον significet variare.

NOTÆ

^a *Dacrymas*] Daeryma a Græco δάκρυμα quod verbale est a δάκρυ vel δάκρυον. Uusus est Livius Andronicus, sed hodie apud eum frustra queras. *Dac.*

^b *Item dautia*] Dautia rectum esse arbitror, et inde d in l mutato lautia. A Græco videlicet δαρία; sunt autem lautia Xenia, quæ legatis mittebantur in donum, ut recte Festus. Meminit Livius plus semel: lib. xxv. de Saguntinorum legatis: 'Locas inde, lautiaque præberi jussa:' et alibi, 'Locus et lotia præbita.' Plutarch. in alibi: τὸ γὰρ παλαιὸν, ὅς τις εὐκταί, οἱ ταμίαι ξένῳ τοῖς προσβεβούσῳ ἐπεμποι καλεῖσθαι δὲ λαύριον τὰ τεμπέρεα, i. e. 'Antiquitus enim, ut videtur, tamini munera legatis mittebant: quæ mit-

tebantur vocata lautia.' Quam antiquus is mos fuerit ad legatos munera mittendi ex Homero et aliis notum est. *Idem.*

^c *Dædalam*] Dædalam terram ob varietatem dixit Lacret. lib. i. 'Tibi suavis Dædala tellus Summittit flores.' *Idem* lib. ii. 'Dædala cordis Carmina.' Et lib. iv. 'Verborum Dædala lingua.' Lib. v. 'Naturaque Dædala rerum.' Item: 'Dædala signa.' *Idem.*

^d *Apud Ennium Minervam*] Ob lamificii artificium: cui præest locus Ennii lib. i. annal. sed mutilus: 'Dædala. . . . Minerva.' *Idem.*

^e *Apud Virgilium Circen*] Lib. vii. *Æneid.* 'Illorum de gente patri quos

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

O

Dagnades¹ sunt avium genus, quas Ægyptii inter potandum cum coronis devincire soliti sunt, quæ vellicando morsicandoque et canturiendo¹ assidue non patiuntur dormire potantes.

Dalivum^h supinum ait esse Aurelius, Ælius stultum. Oscorum quoque lingua significat insanum. Santra vero dici putat ipsum, quem Græci δέλαιον: id est, propter cujus fatuitatem quis misereri debeat.

Damium¹ sacrificium, quod fiebat in operto in honorem

1 Quidam viri cantitendo. Vid. Not. inf.

NOTE

Dādala Circe Supposita de matre nothos farata creavit.' *Idem.*

[*Dagnades*] Scribe per *c* δαγνάδες. Hesychius: δαγνίς, εἶδος ὀρνέου. Quod vero canturiendo hic mutant docti viri, et substituant *Cantitendo*, nescio quare sibi persuaserint *Canturire* verbum Latinum non esse: cum alii veteres usurparint, et vetus Glossarii scriptor: 'Canturit, ψιδυρίζει.' *Jos. Scal.*

[*Dagnades*] Pro *dagnades* *c* converso in *g*, δαγνάδες. Hesych. δαγνίς, εἶδος ὀρνέου: a δάκνω, 'mordeo.' Has aves coronis vinctas capiti imponebant, quippe quis ebrietatem depelli, seque ebrios factos, fieri sobrios existimabant. De coronis Geopon. lib. vii. cap. 80. ἀναθήρεω ποιῶσι τοὺς μεθύοντας στέφανοι ἀπὸ ποικίλων ἀνθέων, ἐπιτιθέμενοι τῇ κεφαλῇ, i. e. 'Coronæ ex variis floribus capiti impositæ ebrios ad sobrietatem revocant.' *Dac.*

[*Canturiendo*] Viri docti legunt *cantitendo*, sed nescio quare sibi persuaserint *canturire* verbum Latinum non esse, cum alii veteres usurparint, et vetus Glossarii scriptor: 'Canturit, ψιδυρίζει.' *Idem.*

^h *Dalivum*] Glossarium: 'Daunum, ἄφρον.' Manifesto legendum *Dalivum*: sinceriora vestigia apud eun-

dem scriptorem in illo, 'Davus, ἄφρον, ἄπειρος.' *Dalivus* enim legendum. *Jos. Scal.*

[*Dalivum*] Per 'supinum' negligentem intellige et insipientem. Ad eandem mentem glossæ: 'Dalivus, ἄφρον, ἄπειρος.' Item: 'Dalivum, ἄφρον.' Et optime Santra eum esse potavit quem Græci vocant δέλαιον, ab Æolico δέλαιφος, 'dallvus.' δέλαιος autem est μάταιος, ut exponit Hesych. δέλαιον, μάταιον. *Dac.*

¹ *Damium*] Glossarium: 'Damium, θυρία, ὑπαίθριον γαστέριον.' contra dicit, ac Festus. Falsum vero ἀνιφραστικῶς dictum, quod minime publicum sit. Immo ita dictum, quod pro populo fieret. Juvenalis: 'Pro populo facies quantum Laufella bibebat.' Sequentia quoque ita legenda: *Dea quoque ipsa Damia, et sacerdos ejus Damiatris appellabatur.* Sane *Damiatris* etiam in antiquis excois legebatur. Quod inepti homines in nescio quas Græcūlas ineptias mutarunt. *Jos. Scal.*

[*Damium*] Sacrificium in honorem Mææ, quæ Bona Dea vocabatur, a matronis in æde Pontificis Maximi fieri solitum; sed male per antiphrasin sic dictum putavit Festus, quasi minime publicum sit, cum constet

Bonæ Deæ, dictum a contrarietate, quod minime esset δημόσιον, id est, publicum : Dea quoque ipsa δαμια, et sacerdos ejus δαμιλας,² appellabatur.

Danistæ,¹ fœneratores.

Danunt,¹ dant.

Daps^m apud antiquos dicebatur res divina, quæ fiebat aut hyberna semente, aut verna, quod vocabulum ex Græco deducitur, apud quos id genus epularum δαί, dicitur. Itaque et daptice se acceptos antiqui dicebant, significantes magnifice: et dapticum negotium, amplum, ac magnificum.

Dasi,ⁿ dari.

Daunia^o Apulia appellatur a Dauno Illyricæ gentis claro viro, qui eam propter domesticam seditionem excedens patria occupavit.

DEACTIO,^p peractio.

2 Alii libb. *Damiatix*, et ita legendum monent Scal. *Dac*.

NOTÆ

pro populo factum fuisse, et sub dio. Cicero epist. lib. 1. ad Atticum : 'Credo enim te audivisse, cum apud Cæsarem pro populo fieret, venisse ibi muliebri vestitu virum.' Gloss. 'Daminum' θυσία θιαδίων γερόμενον, 'sacrificium subdiale.' *Dac*.

¹ *Danistæ*] Qui pecuniam fœnori collocant : *Danista*, Græce δανιστής a δάνος, fœnus. *Trapezita* etiam dictus a tabulis quæ Græce τράπεζα. Quamquam illud discriminis inter utrumque quidam ponunt, ut *danista* privatus, *trapezita* vero publicus sit fœnerator; sed apud Veteres plerumque confunduntur. *Idem*.

¹ *Danunt*] Plant. Mostel. 1. 2. 'Ad legionem cum itant, adminiculum iis danunt.' *Idem*.

^m *Daps*] Exempla dapis pro verna, aut hyberna semente habes apud Catonem. *Jos. Scal.*

Daps] Sacrificium hyberna vel ver-

na semente fieri solitum : unde apud Catonem reperias *daps* pro ipso veris vel hyemis tempore. *Daps* etiam latius patet, nam omnes opiparos et sumtuosos apparatus significat. Livius Andronicus : 'Quæ hæc daps est, quis festus dies?' Ex Homer. illo Od. A. 225. τίς δαίς, τίς δὲ θυμὸς δὲ τέλετο; Et inde *daptice* sumtuose, *dapticum* magnificum, sumtuosum, *dapsilis*, magnificus. *Daps* autem potius a δανδύα quam a δαί, nam prius dicebatur *dapis*. *Dac*.

ⁿ *Dasi*] 'Dari,' ut 'Valesii' pro 'Valerii,' &c. *Idem*.

^o *Daunia*] Plin. 'Apulia Daunorum cognomine, a duce Diomedis socero.' Solinus tamen : 'A Cleolao Minois filio, Daunios.' Corrupte forsan. *Idem*.

^p *Deactio*] *De* aliquando intendit, auget, sic 'deamare,' valde amare : 'decultare,' valde occultare : 'de-

Deblaterare est stulte loqui. Nam Græci βλάνας, stultos
appellunt.

Decrepitum calce litum.

Decurminæ dicuntur, quæ decerpuntur purgandi causa.

Decurque Veteres Diis suis offerebant.

Detritæ togæ detritæ.

Decrepitus est desperatus crepera jam vita : ut crepuscu-
lum extremam diei tempus. Sive decrepitus dictus, quia
propter senectutem nec movere se, nec ullum facere po-
test crepitum.

Decultarunt,² valde occultarunt.

*Decumana ova*³ dicuntur, et decumani fluctus, quia sunt

3 'L. m. addit *Decotes, Decuriones.*' Ful. Ursin.

NOTÆ

gero,' peragere: 'decalicare,' omni-
no calicare, calce illinire: 'Depar-
cus,' valde parcus, apud Sueton. 'de-
fœdus,' valde fœdus. Cic. *Idem.*

¹ *Deblaterare*] Vide 'Blaterare.'
Idem.

² *Decalcatum*] A Græco κάλιξ, ca-
lix, 'calicare,' 'decalicare.' Vide 'Ca-
llcata.' *Idem.*

³ *Decurminæ*] Purgationes ad pla-
candos Deos fieri solitæ. Sed non
constat quomodo peragerentur: nam
proprie *decurminæ*, de frondibus ad
lustrandum decerptis. Et forsan de
his Festus. *Idem.*

⁴ *Decimaquæque*] Vide quantum ju-
ria Barbarus ille sibi sumserit in hoc
loco mutilando: uni enim tantum
Herculi hoc fiebat. *Jas. Scal.*

Decima] Nunquam legi decima
quæque Diis oblata fuisse, sed tan-
tum Herculi. Plauti Stich. 'Uti de-
cumam partem Herculi polluceam.'
Nam quod Decimam prædæ partem
Apollini votam apud Livium legas,
alia plane res est. *Dac.*

⁵ *Decrepitus*] A lucerna, vel can-

dela, quæ ultimum expirans crepi-
tum edere solet. Hoc enim est De-
crepare: ut apud Pers. destertere.
Decrepitus a veteribus Græciæ ma-
gistris exponitur *ἐπὶ τῆς γῆς, ταπεινός,*
ἐπὶ τῆς γῆς, γῆρας ταπεινός. *Jas. Scal.*

Decrepitus] Cui vita crepera, id
est, dubia, ut crepusculum, diei tem-
pus dubium, vel a *crepitu*, quod senex
nullum facere crepitum queat: sed
magis placet Scaliger, qui ait esse
metaphoram a lucerna vel candela,
quæ ultimum expirans crepitum solet
edere. Hoc enim est *decrepare*, ul-
timum crepare, ut apud Persium 'de-
stertere,' id est, postremum stertere.
Et eo sensu decrepitus eleganter in
Glossario exponitur *ἐπὶ τῆς γῆς, Qui*
ultimum flatum sive crepitum edidit.
Dac.

⁶ *Decultarunt*] Vide 'deactio.' *Id.*

⁷ *Decumana ova*] Mirum Veteres
inepte credidisse quæ ordine decima
nascuntur, ea esse omnium maxima;
ut de fluctibus. Ovid. *Trist.* lib. 5.
el. 11. 'Qui venit hinc fluctus, fluctus

magna: nam et ovum decimum majus nascitur, et fluctus decimus fieri maximus dicitur.

Decumanus^a appellatur limes, qui fit ab ortu Solis ad occasum. Alter ex transverso currens appellatur Cardo.

Decures, decuriones.

Decuriones^a appellantur, qui denis equitibus præsunt.

Dedita^b intelligitur valde data.

Defomitatum,^{4c} a fomitibus succisum, quibus confoveri erat solitum.

Defrensam,^d detritam, atque detonsam.

Defrui^e dicebant antiqui, ut deamare, deperire: significantes omnem fructum percipere.

Degere^f antiqui posuerunt pro expectare.

Degunere,^{6s} degustare.

4 Al. *Deformatum*.—5 Malit Dac. legere *Degerere*.—6 Quidam libri *Degumare*.

NOTÆ

supereminet omnes, Posterior nono est, undecimoque prior.' Nam per metaphoram *decumana* ea dicuntur a re agraria scilicet, maximus enim limes in agris Romanis *decumanus* vocatur. *Idem*.

^a *Decumanus*] In agris Romanis *decumanus* limes, qui ab Oriente ad Occidentem. *Cardo* qui a Meridie ad Septentrionem dirigitur, ubi mundi cardines. *Idem*.

^b *Dedita*] Gloss. 'Decurio, *δεκάφυλον*.' 'Decurionatus, *δεκαφυλία*.' *Idem*.

^c *Dedita*] Valde data, id est, omnino, in perpetuum data, ita ut ea nequeas repetere. Sic vetus Terentii interpres: 'Dare est quod repetas: Dedere est ad perpetuum. Damus amicis, dedimus hostibus.' *Idem*.

^d *Defomitatum*] Quod de fomite excutitur: est autem fomes materia arida ad ignescendum apta. Virg. 'Rapuitque in fomite flammam.' *Fomes* a *foveo*, quod fomite foveri solerent. *Idem*.

^e *Defrensam*] Glossarium: 'Defrensa, *ἄρουρα περιθυσία*.' 'Defrens, *ἄρουρα, περιεμύς*.' *Jos. Scal.*

Defrensam] Defrens, vel defrensa, proprie est seges demessa. Gloss. 'Defrensa, *ἄρουρα περιθυσία*.' Inde per metaphoram defrensa vestis dici potuit vestis detrita et detonsa, *Dac.*

^f *Defrui*] Vide 'deactio.' *Idem*.

^g *Degere*] Malim legere *degerere*, ut in marg. quanquam utrumque mihi æque ignotum est. Nisi *degerere* operis privationem significet a *de* privativo, ut *denasci* pro mori, sic *degerere*, nihil agere, et qui nihil agunt quodammodo videntur expectare. Nihil aliud succurrit, nunc quidem. *Idem*.

^h *Degunere*] Fortasse *Degumare*. Quod in Conjectaneis monimus. *Jos. Scal.*

Degumare] Gloss. 'Degunere, *ἀρωγισθῆναι, σπυρίσθαι*.' Sed apud Festum et in Glossario legendum monuit Scaliger *Degumare* sive *degumi-*

Deinceps,¹ qui deinde cepit; ut princeps, qui primum cepit.

*Deincipem*¹ antiqui dicebant proxime quemque captum, ut principem, primum captum.

*Deinde*¹ compositum est ex præpositione, et loci significatione: ut exinde, perinde, proinde, subinde; quæ item tempus significant.

Delapidata,¹ lapide strata.

*Deliberare*² a libella, qua quid perpenditur, dictum.

*Delibrare*⁷ a aquam sulco derivare.

*Delicare*⁶ ponebant pro dedicare.

Delicata dicebant Diis consecrata, quæ nunc dedicata.

Unde adhuc manet delicatus,⁹ quasi lusui dicatus. *Dedicare* autem proprie est dicendo deferre.

~~~~~

7 Mss. *Delirare*: optime, censente Dac.

NOTÆ

art, a *gumia* scilicet, id est, *gulosus*. Lucil. 'Compellans gumias ex ordine nostros.' Dac.

¹ *Deinceps*] A *dein* et *capiendo*, et significat, qui deinde capit, et quod deinde captum est. Ut *princeps* qui primus cepit, et qui primus captus est. Et *deinceps* ut *princeps* per obliques Veteres efferebant. Sic Apuleius dixit 'deinceps die' et 'deincipem sermonem.' Vide 'tignum.' *Idem*.

¹ *Deincipem*] Apuleius dixit 'deincipem sermonem.' *Jes. Scal.*

¹ *Deinde*] Ex præpositione *de*, et inde, quæ loci significationem continet a Græco *ἐνδε*, 'ex illo loco,' et hæc fuit Festi sententia. Sic 'exinde, perinde, proinde, subinde; quæ etiam tempus significant.' Nam pro *potius* vel *deinceps* Veteres usurpaverunt. Dac.

¹ *Delapidata*] Glossæ: 'Delapidata, *ἀπορριπτα*.' Delapidare est lapidi-

bus sternere. Quandoque etiam lapides auferre, lapidibus purgare. *Idem*.

² *Deliberare*] Animo perpendere quid a duobus vel pluribus potissimum sumas. Et a *libra* seu *libella* dictum ait Festus, inepte; nam si ita esset, diceretur etiam *delibrare*, quod aliud est. Melius igitur qui a *libero* deducunt: is enim tantum deliberat, cui libertas data est e duobus aliquid eligendi. *Idem*.

² *Delibrare*] Mss. *Delirare* optime. A *lira*, quod fossam vel sulcum significat, per quem aqua in quemlibet locum deducitur. *Idem*.

⁶ *Delicare*] Pro 'dedicare,' ut 'lacryma pro 'dacryma.' *Idem*.

⁹ *Delicatus*] 'Lusui dicatus,' in Mss. *unui*. Delicati homines sunt, qui muliebria patiuntur. Græci *ναῖδας ἀνδράλοῦς* vocant, 'pueros teneros.' *Enervatos greges* vocat Victor. Sed *delicatus* melius a deliciis: nam et

Delicia^a est tignum quod a culmine ad tegulas angulares infimas versus fastigium^b collocatur, unde tectum deliciatum, et tegulae deliciares.

Delinquere^c est prætermittere, quod non oportet præteriri. Hinc deliquia et delicta.

Deliquium^d solis a delinquendo^e dictum, quod delinquat in cursu suo.

Deliquum^f apud Plautum significat minus.

Delubrum^g dicebant fustem delibratum, hoc est, decortica-
tum, quem venerabantur pro Deo.

8 Ed. Scal. *fastigatum*.—9 Alii *delinquendo*, et mox *deliquatur*.

NOTE

delicati Suetonio etiam *delicia* dicuntur. *Idem*.

^a *Delicia*] Tignum quod a fastigio tecti ad ultimas usque tegulas pertinet, ita ut inter duo tigna quasi sulcus tegularum efficiatur per quem aqua decurrat, a *deliciendo*, quod inde aqua deliciatur. Gallice *goutiere*. Inde tectum deliciatum, *toit à goutieres*. Et tegulae deliciares, *tuiles propres à faire des goutieres*. *Idem*.

^c *Delinquere*] Proprie *deficere*, more antiquo, ut ait Servius Tullius: 'Num delinquit aut superest aliquid tibi?' Cælius in *Historiis*: 'Delinquere frumentum: Sardiniam hostes tenere.' Inde per metaphoram *peccare*, et ut exponit Festus, ea linquere quæ non oportet præteriri. A *delinquere*, *deficere*, est 'deliquium Solis,' Solis defectio, ut a Græco *ἡλείσθαι*, *ἡλίσθαι*, Eclipsis. Male igitur qui *delinquendo* pro *delinquendo*, et *deliquatur* pro *delinquat* legi voluerunt: quamquam idem et Varro. *Idem*.

^d *Deliquium*] Immo quia *delinquere* apud Veteres erat *deficere*. Tullius: 'Num delinquit, aut superest aliquid tibi?' Cælius in *Historiis*: 'Delinquere frumentum: Sardiniam hostes

tenere.' *Jos. Scal.*

^e *Deliquum*] Plantus in *Casina*: 'Sine amet, sine quod lubet, id faciet, Quando tibi nil domi deliquum est.' *Ant. Aug.*

Deliquum] Scribendum per C, quatuor syllabarum, *Delicuum*. In *Casina*: 'Quando nil tibi domi delicuum est.' Glossarium *Delicuum* interpretatur *ὑλαίσμα*. *Jos. Scal.*

Deliquum] Locus Plaut. est *Casin.* 11. 2. 'Quando tibi nil domi deliquum est.' Id est: cum nil tibi domi minus sit: cum nil tibi domi desit. Glossarium *delicuum* interpretatur *ὑλαίσμα*. [At legendum *delictum* in Glossario.] *Dac.*

^f *Delubrum*] Duplex est hujus nominis significatio: nam et pro Dei simulacro, et pro loco Deo consecrato ponitur. Varro apud Macrobi. lib. 111. Servius lib. 11. et 14. *Æn.* Asconius hanc Festi interpretationem reprehendens in *Divinat.* *Ant. Aug.*

Delubrum] Græci Grammatici: *καθίστημα*, *ἑσάρον*, *ἀνδρόνμα*. *Jos. Scal.*

Delubrum] Simulacrum ligneum, quod sit sine libro, id est, cortice. Idem Servius 14. *Æn.* 'Aut certe ligneum simulacrum delubrum dici-

Deluit,² solvit, a Græco δαλύνω.

Demagis³ pro minus¹⁰ antiqui dicebant.

Deminutus capite⁴ appellatur: qui civitate mutatus est: et ex alia familia in aliam adoptatus: et qui liber alteri mancipio datus est: et qui in hostium potestate venit: et cui aqua, ignique interdictum est.

Demos¹¹ apud Atticos sunt, ut apud nos pagi.

////////

10 Pro minus conjicit Dac. legendum nimis.—11 Alii Δήμοι.

NOTE

mus, a libro, hoc est, raso ligno factum, quod Græce ξάρον dicitur.⁷ Sic ξάρον, ἀγέλαρα, εἰδωλα exponit Hesych. Ab hoc igitur delubro sive simulacro templa dicta delubra. Sed magis placet aliorum sententia, qui putant delubra dicta a delubris, hoc est, fontibus, quam ante templa collocabantur, ut his homines ante ingressum deluerentur. Cornelius Fronto: 'Delubrum in quo homines pericula sua deluunt.' Delubrum igitur a deluendo. Servius ii. Æn. 'Alii, ut Cincius, delubrum esse locum ante templum ubi aqua currit, a deluendo.' Et lib. iv. 'Delubrum autem dictum, aut, ut supra diximus, propter locum in quo manus abluntur.' Dac.

² Deluit] Solvit, purgat. Glossa. 'Deluo, δαυλόωμαι.' Idem.

³ Demagis] Contra Glossarium: 'Demagis, σφοδρῶς.' Et Nonius: 'Demagis, valde magis.' Sed de hoc satis dicemus in Plantum. Jæ. Scal.

⁴ Demagis] Numquam demagis pro 'minus' me legere memini, sed semper pro 'valde magis.' Glossa. 'Demagis, σφοδρῶς.' 'Valde magis;' vide Nonium. Sed forsitan pro minus legendum nimis. Dac.

⁵ Deminutus capite] Capitis nomine Veteres pericula libertatis, civitatis, familiæ, vitæ denique et existimationis significabant. Sic 'diminui

capite' dicebatur is, qui civitatis vel familiæ jus amiserat, vel alicui pro servo traditus fuerat, cum liber esset, vel denique cui vita interdictum fuerat. Et sic tribus modis accidebat capitis diminutio, cum enim aliquis cum libertate civitatem amiserat, ut servi, ingrati liberti, ea dicebatur maxima capitis diminutio. Et cum civitatem tantum amittebat, libertatem retinens, ut in insulam deportati, aqua et igne interdicti, ea minor sive media dicebatur capitis diminutio: cum vero hominis tantum status mutabatur, conservata civitate, et libertate retenta, ut in iis accidit, qui, cum sui juris essent, sese in adoptionem dederunt, aut contra, qui alieno juri subjectus erat, sui juris factus est, tum ea minima dicebatur capitis diminutio. Et hæc omnia paucis persecutus est Festus. In eo tamen aliquid reprehendas, neque enim omnino verum est, eos, qui in hostium potestatem venerunt, pati capitis diminutionem, scilicet propter spem postliminii, quo restituantur in integrum: unde et in edicto de majoribus in integr. rest. servitus separatur ab hostium potestate. Idem.

⁶ Demos] Antiquæ pro demoi, ut 'poploe,' 'poploi,' 'popli,' ut alibi dictum; demos autem Græcum est, δῆμος. In demos Attica dividebatur, qua de re vide Doctissimi Menæli libellum de

Demum^b quod significat post, apud Livium demus legitur.

Alii demum pro duntaxat^c posuerunt.

Denariæ cærimonie^d dicebantur, et tricenariæ, quibus sacra adituris decem continuis rebus¹³ vel triginta certis quibusdam rebus carendum erat.

Denicales¹⁴ feriæ colebantur, cum hominis mortui causa familia purgabatur. Græci enim *νέκυν* mortuum dicunt.

Deorata,^f perorata.

Depeculatus^g a pecore dicitur, qui enim populum fraudat, peculatus poena tenetur.

Deperire^h significat valde perire.

*****

13 Quidam libri *continuis diebus*.—14 Al. *Denecules*.—14 Legendum monent Scal. *Dac. Depeculatus a peculatu dicitur.*

NOTÆ

populis Atticæ. *Idem.*

^b *Demum*] Postea, tandem. Et apud Livium Andron. legitur *Demus*. Sed locus non extat. Sic 'rurus' pro 'rursum.' *Idem.*

^c *Alii demum pro duntaxat*] Quintilian. lib. i. c. 4. 'Possunt tantum id demum quod in proximo est.' *Idem.*

^d *Denariæ cærimonie*] Denariæ, vel tridenariæ, cum per decem vel triginta dies in casto erant, antequam sacra aggredierentur. Sic in libris sacris sacerdotes, antequam consecrarentur, per septem continuos dies cærimonii vacabant quæ sic septenariæ dici potuerunt. *Idem.*

^e *Denicales*] A *nex, neco*, unde *deneco*. Unde *denicales*. Cicero ii. de legib. 'Nec vero tam denicales, quæ a nece appellatæ sunt, quia residentur mortui, quam ceterorum celestium quieti dies, feriæ nominarentur, nisi majores eos, qui ex hac vita migrassent, in Deorum numero esse voluissent. Eas in eos dies conferre jus, quibus neque ipsius neque publicæ feriæ sant.' Colamel. lib. ii.

cap. ult. 'Nos apud Pontifices legimus feriis tantum denicalibus mulos jungere non licere, ceteris licere.' *Idem.*

^f *Deorata*] Nam Veteres 'deorare' dicebant pro 'perorare.' *Idem.*

^g *Depeculatus*] Legendum: *Depeculatus a peculatu dicitur*. Quod sequentibus confirmatur: veteres Græcorum magistri: 'Depeculatio, *ρῆσις ἀποκρίτων χρημάτων*.' *Jos. Scal.*

Depeculatus] Lege cum Scaligero: *Depeculatus a peculatu dicitur*. Id probant sequentia. *Peculari* est furari, et de furto publico proprie dicitur, nam is qui populum fraudat, peculatus, hoc est, furti publici poena tenetur. Inde autem vox *peculari* tracta est, quod cum antiquitus opes fere in pecoribus consisterebant, maxime pecore dicebantur, quarum si aversa pecunia esset, *peculatus* committebatur. Vide 'peculatus' *Dac.*

^h *Deperire*] Valde perire, funditus perire. Inde deperire dicitur is, qui efflictim amat et perdit. *Idem.*

Depolitum,ⁱ perfectum, quia omnes perfectiones antiqui politiones appellabant.

Depontani^k senes appellabantur, qui sexagenarii de ponte dejiciebantur.

Deprehensa^l dicitur genus militaris animadversionis castigatione major, ignominia minor.

Depubem,^m porcum lactantem,¹⁵ qui prohibitus sit pubes fieri.

Depuvere,¹⁶ a cedere. Lucilius: palmisque misellam Depuvit me: id est, verberavit me: quod ipsum ex Græco est παλιιν.

Δέρις^o Græci appellant pelles nauticas, quas nos vocamus segestria.

15 Ex Mss. Dac. legendum monet *lactentem*.—16 Scal. et Dac. legunt *Depuvere*.

NOTE

ⁱ *Depolitum*] Valde politum. Plin. lib. xxxvi. cap. 25. 'Si vero cote depolitum est, nigri pavimenti usum obtinet.' Hinc et *depolitiones*. Vide Nonium in 'politiones.' *Idem*.

^k *Depontani*] Qui sexaginta annis nati de ponte in Tiberim præcipitabantur. Cicero pro Sext. Rosc. 'Habeo etiam dicere quem contra morem majorum minorem annis lx. de ponte in Tiberim dejecit.' Varro sexagesimo: 'Vix ecfatus erat, cum more Majorum ultro Casnares arripiunt, de ponte in Tiberim deturbant, senibus crassis hen muli non videmus quid faciant. Nam quis patrem nunc decem annos natus non modo aufert, seu tollit, nisi veneno?' Vide 'argeos' et 'sexagenarios.' *Idem*.

^l *Deprehensa*] Gloss. 'Deprehendit, διαρθεύειν.' 'Deprensi, υπερεκρίσθαι.' Lego *depreosa*: id est, pœnæ, multæ. *Idem*.

^m *Depubem*] Porcus qui trucidatur dum lactet, et ita pubes fieri prohibe-

tur. Pro *lactentem* legendum omnino *lactentem*, id est, lac sugentem. Et ita in Mss. *Idem*.

^a *Depuvere*] Legendum *depuvere* ut optime Scaliger. Nisi e pro i positum sit. *Depuvere* a *pavio*, cædo, pulso, quod a Græco *paleo*. A *pavio*, *depuvio*; a in u, ut 'quatio,' 'concutio.' Vide 'obpavit.' *Idem*.

^o *Δέρις*] Glossæ Veterum: 'Segestre, διεφθέρα, διεφθέρα πλοίου.' Glossarium: 'Segestre, στέγαστρον, τερεδερμον.' fortasse *τερεδερμιον*, vel potius *τερεδερμιον*, vetus pellis, ut *τερεδερμιον*. *Ios. Scal.*

Δέρις] *Δέρις* est *δέρμα* sive *δέρμα*, pellis. Hesych. *Δέρις, δέρμα, βέρση*. Latini vocant 'segestre,' *στέγαστρον*, quod a *στέγω*, tego. In Glossario exponitur, *διεφθέρα πλοίου*, pellis navigii. Sed prius *segestria* e segete fiebant, et tum demum *δέρμα* dici crepta sunt, cum in eorum usum pelles cesserant. Quamvis et *δέρμα* texta quibus pro velis sive umbraculis utebantur, Græci dixerunt. Hesych. *Δέρις, τὸ κατὰ*

Derogare ^p proprie est, cum quid ex lege vetere, quo minus fiat, sancitur lege nova : derogare ergo detrahere est.

Desiderare, ^q et considerare a sideribus dici certum est.

Desivare, ¹⁷ ^r desinere.

Despretus, valde spretus.

Deteriæ ^s porcæ, id est, macilentæ.

Detractare ¹⁸ ^t est male tractare.

Detudes ^u esse detunsos, ¹⁹ deminutos.

*****

17 Al. *Desinare*.—18 Malit *Dac. Detrectare*.—19 Alii libri *detonsos*.

NOTÆ

ὑφασμα ὃ εἰς παραπέρασμα ἔχοντο, i. 'Deris, textum illud densum quo pro umbraculo utebantur.' *Dac.*

^p *Derogare*] Glossarium : 'Derogat, ἐνείλετο, χρεωκοπέει.' retulit ad tabulas novas. Nam et id est derogare veteri credito. *Jos. Scal.*

Derogare] Aliquid veteri legi per legem novam detrahare, et idem est 'exrogare,' quod vide. *Dac.*

^q *Desiderare*] Proprie cum sideris tempus desinit, unde et desiderari dicuntur quæ desunt. Vide 'considerare' et 'præsiderare.' *Idem.*

^r *Desivare*] Vetus editio, *Desinare* : fortasse mellius. Glossarium : 'Desinator, ἀβοήθητος.' Qui scilicet desinit, destitutus ope. Tamen dubito. Nam et alibi legitur : 'Die suatur, βοηθεῖται.' pro 'Desivatur, βοηθεῖται.' Sane apud Senecam epistola cxviii. *Desinare* per N legitur : 'Imbecillæ,' inquit, 'mentis ista sunt verba, et hac designatione misericordiam captantis.' *Jos. Scal.*

Desivare] Legendum, ut in al. cod. *desinare*. Desinere, ope scilicet destitutus, Gloss. 'Desinator, ἀβοήθητος,' i. 'Auxilio destitutus.' Et Senec. Ep. 118. 'Imbecillæ mentis ista sunt verba et hac designatione misericordiam captantis.' Glossar. 'Diesvatur, βοηθεῖται.' *Læg. Desinatur, οὐ βοη-*

θεῖται. Forte etiam *desivare* rectum sit, quasi desinere juvare. Quod 'dejuvare' dixit Plaut. in Trinum. 11. 2. 'Deserere illum, et dejuvare in rebus adversis pudet.' Nisi ibi etiam *desivare* restituendum. *Dac.*

^s *Deteriæ*] *Deterius* a terendo, quia ille deterior est, qui magis detritus est. Vide Priscianum. *Idem.*

^t *Detractare*] Malim *detrectare*. Sic 'attrecto,' 'contrecto.' *Detrectare* autem est male tractare, male habere. Gloss. 'Detrectat, ἀνιδεῖ, παραστρέφει,' i. 'Recusat et accensat.' *Idem.*

^u *Detudes*] Glossarium : 'Detudes, μωρότερος.' *Jos. Scal.*

Detudes] A *tudo*, ut Veteres dicebant pro *tundo*, ut 'frago' pro 'frango,' *detudes*, diminuti, detonsi: Gloss. 'Detudes, μωρότερος,' i. 'diminuti.' Ut optime hunc locum correxit Vulcanius, cum antea legeretur *μωρότερος*. 'Concutere' autem, 'percutere' et 'decutere' verba sunt a Latinis in textura vestium usurpata. 'Concutere' et 'percutere' est *κρούειν*, vel *σκαδῆν*, radio telam percutere, licia densare, inde *concus*, radius textorius, et *concutes* vel *percutēs*, quas *κρουεῖν* et *σκαδῆν* Græci vocant, densatas vestes, bene percussas. Juvenal. 'Et bene percussas textoris pectine Galli.' His opponuntur *de-*

Deversus^a dicebant deorsum versus.

Devitare,^b valde vitare.

Deus^c dictus est, quod ei nihil desit: vel quia omnia com-
moda hominibus dat: sive a Græco *θεός*, quod significat
metum; eo quod hominibus metus sit: sed magis constat
id vocabulum ex Græco *θεός* esse dictum, aspiratione dem-
ta, qui mos antiquis nostris frequens erat.

Dextans^d dicitur, quia assi deest sextans, quemadmodum
duodeviginti et deunx.

Dextimum^b et sinistimum antiqui dixerunt.

Dextra auspicia,^c prospera.

Dextrarum tibiaram^d genus est, quæ dextra tenentur.

NOTE

tudes, quæ sunt detritæ, deminutæ, quomodo et Græci *συντρυγία* *ludris* interpretantur *ἀπὸ δ' ἀποδείξεως* *ἀποδείξεως*, 'quorum detriti sunt flocci.' Con-
cutes alio nomine Latinis dicuntur *Pavidenes*. Quod bene *pavida*, i.
pulsatæ, percussæ. Quibus contra-
rim *levidenes*, quæ leviter densatæ
sunt, et non alim sunt quam *detudes*.
Isidor. lib. xix. cap. 23. 'Leviden-
sis vestis dicta, quod raro filo sit,
pavidensis contraria levidensi, quod
graviter pressa atque calcata sit.'
Vide Salmasium ad Trebel. Pollio-
nem in D. Claudio. *Dac.*

^a *Deversus*] *De* significat 'infra,' et
opponitur *ὑψους*, quod significat 'su-
pra,' 'sursum.' *Idem.*

^b *Devitare*] Terent. And. iii. 'Post-
hac incolamem, sat scio, fore me,
nunc si hoc devito malum.' Gloss.
'Devitat, *ἐκτρέφει, ἀποτρέφει, ἀποτρέφει.*'
Idem.

^c *Deus*] Non solus est Festus qui
vel a *deus*, vel a *deum*, vel etiam a
θεός, metus, timor, *Deus* deducat.
Nam et idem multi. Sed *Deus* est a
Græco *θεός*, *θ* in *δ*, ut a *πέρδω*, 'perdo.'
Vel potius ab Æolico *θεός*, ut Fr. Ju-
nio placuit. *Deus* autem sive *θεός* vel
a *θεός*, 'curro,' quia antiqui sic dixe-

runt sidera et stellas, quod semper in
cursu essent. Vide Macrobi. lib. i.
Sat. cap. 23. vel ab Hebræo *dei*, id
est, *sufficere*, unde *shaddai*, quod so-
lus Deus sufficiat. Vel potius ab Æ-
gyptio Mercurii nomine *Theot*, sive
Theus, sive *Theoth*. *Idem.*

^a *Dextans*] Vide 'Bes.' *Idem.*

^b *Dextimum*] Dexter, dexterior,
dextimus, ut sinister, sinisterior, si-
nistimus. Varro: 'A primo compito
dextimam viam munus Epicurus.'
Vide Nonium. *Idem.*

^c *Dextra auspicia*] Dexter, ut apud
Græcos *δαξίος*, propitium significat.
Ita dextro Jove, dextro Hercule: id
est, propitio, more Græcorum scili-
cet, nam alloqui Romani *dextrum* ve-
cant infaustum, *sinistrum* vero faus-
tum. Vide 'scæva.' *Idem.*

^d *Dextrarum tibiaram*] *Dextræ* ti-
biæ, et *sinistræ* tibiæ, quæ dextra
parte oris et manu dextra, sive si-
nistra parte oris et manu sinistra te-
nebantur. *Sinistræ* tibiæ acuti seni-
erant et pluribus foraminibus aper-
tæ: *dextræ* vero gravis, et una tan-
tum foramine. Cum dextra et si-
nistra iungebantur *impares* dictæ, cum
duæ dextræ, sive duæ *sinistræ* pares.
Vide 'impares.' De tibiis dextris et

DIABATHRA,^o genus solarum Græcanicarum.

Dianius,^{20 f} locus Dianæ sacratus.

Dicassit,² dixerit.

Dice^h pro dicⁱ antiqui ponere.

Dicearchia,^{2 i} vocabatur, quæ nunc Puteoli; quod ea civitas quondam justissime regebatur.

Dici^h mos erat Romanis in omnibus sacrificiis, precibus-

20 Legendum monet Scal. *Dianium*: probat *Dac*.—1 Vet. ed. *Dice pro dicam*. Vide inf.—2 Al. *Dicearchia*.

NOTE

sinistris, paribus et imparibus, multi multa tradidere: sed adeo diversa, ut res magis incerta sit. Vide Donat. Jul. Scaliger. lib. 1. Poët. cap. 20. Casanb. in libello de Satyra et Satyrica. Manut. lib. III. de quæst. per ep. cap. 4. et Salmasium ad Vopiscum in Carino, qui rem omnium omnium optime prosequitur. *Idem*.

^o *Diabathra*] A *διαβατω*, eo, ambulatio. Inde diabathrarii, qui diabathra faciunt. Plant. *Anul.* III. 5. 'Sedentarii autores, diabathrarii.' *Idem*.

^f *Dianius*] Lege *Dianium*, ut Minervium, et Vitruvius *Æsculapium*. *Jos. Scal.*

Dianium] Optime legendum monuit Scaliger *Dianium*. Sic 'Minervium' et 'Vulcanium' dicitur locus Minervæ vel Vulcano consecratus. Et apud Livium aperte *Dianium* legitur lib. 1. sect. 48. 'Cum se domum reciperet, pervenissetque ad summum Cyprium vicum ubi *Dianium* nuper fuit.' *Dac*.

² *Dicassit*] Dicaverit, id est, dixerit. *Dicare* enim et *dicere* pro eodem Veteres usurpabant. Unde 'dedicere' supra in 'delicata' exposuit 'dicendo deferre,' et post 'profanum,' 'Deo dicta,' id est, 'Deo dicta.' Et in illo Virgillii VIII. *Æneid*. 'Lupercal Parrhasio dictum Panos

de more Lycæi.' 'Dictum,' inquit Servius, 'dicatum, consecratum.' *Dac*.

^h *Dice*] In veteri editione, *Dice pro dicam*. Recte. Legendum enim *Dicem pro dicam*: sic supra 'Attingem pro Attingam.' Ubi similis error, 'Attinge pro Attingem:' ut hic *Dice pro Dicam*. *Dicem* ergo secunda conjugatione, et *dicere* apud Veteres. Nonius: 'Primum, quod dicebe recte, secundum, quod dicebo, eo melius.' *Jos. Scal.*

Dice] 'Pro dic.' Plant. *Mercur.* 1. 2. 'Quid est igitur quod vis? Dicam, dice.' Vide locum Nævii in voce 'summus.' Sed in veteri edit. legitur *dice pro dicam*. Recte, modo legas *dicam pro dicam*. Vide 'attinge.' *Dac*.

ⁱ *Dicearchia*] Melius, ut in margine, *Dicearchia*: nam Græcæ *Δικεαρχία*. Campaniæ feliciæ urbs, Puteoli. Idem scribunt Strabo, Pausanias, et Stephanus, qui etiam 'Dicam' vocat. 'Minor Delos' etiam dicta. Vide 'minorem Delum.' *Idem*.

^h *Dici*] Hæc erant scribenda infra littera Q: est enim interpretatio illius verbi *Quiritibusque*. Sed nos Festi et Pauli errores hac in re secuti sumus, indios tamen adjecto eorum verborum, quæ obiter explicantur. *Ant. Aug.*

que, POPULO ROMANO, QUIRITIBUSQUE, quod est Cur-
rensibus: quæ civitas Sabinorum potentissima fuit.
Dictynna¹ Diana, quam esse lunam putabant, dicta quod
fulgore suo noctu omnia ostendat.
Dierectum^m dicebant per antiphrasim, volentes significare
malum diem.
Diesⁿ dictus, quod divini sit operis, sive ab Jove ejus, ut

NOTÆ

[*Dici mos erat*] Hæc verba *Populo Romano Quiritibusque* ex conceptis antiquarum precationum verbis tracta sunt. Livius lib. viii. 'Comparant inter se, ut ab utraque parte cedere Romanus exercitus cepisset, inde se Consul deverteret pro populo Rom. Quiritibus.' Et apud Gellium lib. x. cap. 24. 'Die Noni Populo Romano Quiritibus compitalia erunt,' quasi dicas quod Populo Rom. et Quiritibus bene vertat. *Dac.*

¹ *Dictynna*] Ridicule Festus Dictynnā lunam dictam putat, quasi quæ dicat et indicet noctu omnia. Dictynna enim Græcum est, et sic dicta Diana a retibus venatoris, quæ Græce *δικτυα*, ut de nymphea Britomarti docet Callimachus hymn. in Dianam: καὶ ἔνθορον εἰς ἀλκίον Δίκτυα, τὰ σφ' ἐστάσαν, ὅθεν μετέπειτα Κόδωνες Κίρυκας μὲν, Δίκτυνας, ἕως δ', ὅθεν ἦλθοι νόμφη, Δικταίων καλέονσι, id est, 'et salit in piscatorum Retia, quæ illam servarunt, unde postea Cydones Nympham quidem, Dictynnā, montem vero, unde salit, Dictænam vocant.' Hanc Callimachi historiam narrat Scholiastes Aristophanis in *Βασίλ.* p. 275. sed apud enim corrupte *Ἀρετιμάρτυς* pro *Ἀρετιμάρτυς* legitur; tu monitus emenda. *Idem.*

^m *Dierectum*] Quod Græci dicunt *εἰσφθοῦρην*, Latini 'dierectam intrare,' quod, *οὐκ ἀποφθαίρει ἐντεῦθεν*; Latine id est, 'Non hinc dierecta abibis?' et similia. De quibus satis

apud Plantum. *Jos. Scal.*

Dierectus] Quasi 'dies rectus' et per antiphrasim dici vult Festus, quod is dies minime rectus sit, sed contra sævus. Quod ineptum plane est. Nec placet etiam ut *dierectus* sit in crucem elatus, ut quidam volunt. Vere ut videtur Salmasius qui monuit *dierectus* esse meram putam vocem Græcam *διεφθῆκτος*, a in e mutato, *dierectus*, id est, 'disruptus.' *Curcul.* 11. 1. 'Lien dierectu' 'st.' Ubi quidam Codd. habent *Lien disruptu* 'st. Quod sine dubio non vera lectio, sed explicatio vocis *dierectus* ab studioso aliquo margini ascripta, ut fit, et male postea in textum recepta; quod certe unico Salmasii conjecturam falcit. *Dac.*

ⁿ *Dies*] Primum et tertium etymon Festi falsum et ineptum est, præsertim tertium: quis enim a *dehisco* diem dictum putet? Secundum confirmat Macrobius lib. 1. Sat. cap. 15. 'Jovem accipimus,' inquit, 'Iacis auctorem, unde et Lucetium Sallii in carmine canunt et Cretenses *Δία τῇ ἡμέρᾳ* vocant, ipsi quoque Romani *Diespitrem* appellant, ut diei patrem.' Idem Varro lib. 1. 'Nam olim *Dijovis* et *Diespiter* dictus, hoc est, *āēr* et *dies pater*, a quo Dei dicti, qui inde et *dies*, et *dius*, et *divus*.' Et lib. 5. 'A quo tempus, id ab hoc Deo *dies* appellatur.' Caninius vero in alphabeto suo a *Punico dia* diem vult dictum. *Idem.*

putabant, rectore, qui Græce *Δία* appellatur, sive quod aër diurnus dehiscat in candorem.

Diffarreatio ° genus erat sacrificii, quod inter virum et mulierem fiebat dissolutio: dicta diffarreatio, quia fiebat farreo libo adhibito.

Dignorant, ° signa imponunt, ut fieri solet in pecoribus.

Dilaniare ° est discindere, et quasi lanam trahere: unde lacinia ° et lanus dicitur, qui pecus discindit.

3 Al. *Denotant*.—4 Al. *laniena*.

NOTÆ

° *Diffarreatio*] Dissolutio matrimonii confarreatione contracti, diffarreatio dicebatur. Cicero in *Topicis*: 'Genus est uxor, ejus dum formæ, una matrum familias; hæ sunt, quæ in manum convenere: altera earum, quæ tantummodo uxores habentur.' Addit Severinus: 'Tribus modis uxor habebatur, usu, farreatione, coëmptione, sed confarreatio solis pontificibus conveniebat, quæ autem in manum per coëmptionem conveniant, hæ matres f. vocabantur; quæ vero usu, vel farreatione, minime.' Et Ulpianus tit. 8. Institut. 'Farre convenitur in manum certis verbis, et testibus decem præsentibus et solemnî sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibetur.' Dionysius lib. 11. a Romulo rege institutum esse scribit, ut farreatione matrimonia fierent, ab ea re dicta, quod far, quo tunc pane utebantur, communionem vitæ ostenderet. De eodem genere matrimonii Tacitus scribit lib. 14. *Annalium*. Plin. lib. XVIII. cap. 8. *Ant. Aug.*

Diffarreatio] Lege: *Diffarreatio genus est sacrificii quom inter virum, &c. vel, quo inter virum, &c.* Diffarreatio est solutio matrimonii per confarreationem contracti. Confarreationem autem sic describit Ulpianus tit. 9.

Instit. 'Farre,' inquit, 'convenitur in manum certis verbis, et testibus decem præsentibus, et solenni sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibetur.' Inde glossæ Isidori: 'Diffarreatio, dissolutio inter virum et feminam.' *Dac.*

° *Dignorant*] Glossarium: 'Dignorant, ἀγνοῦντες.' Sed melius infra: 'Dicorat, διαγνώσκου.' Lege: *Dignorant*. Jos. Scal.

Dignorant] Gloss. 'dicorat, ἀγνοῦντες,' id est, signat. Nam ignorare est, signare, notas innuere. Virg. 'Et nomina gentis inurat.' Nota inusta dicta 'character' Columel. lib. XI. cap. 2. 'Nec minus majora quadripedia 'character' signari debent.' Quo loco forte an deceptus Scalig. in conjectaneis notavit instrumentum quo perurunt dici *character* rei rusticæ auctoribus, quod falsum est: nam de nota impressa *character* semper dicitur, ut et Græcum χαρακτήρ et χαραγμα: *Dac.*

° *Dilaniare*] A lana, quod a Græco λῆνος Dorice pro λῆνος, lana. Inde 'laniare' et 'lanista,' ut apud Veteres dicebatur is, qui lanam carebat, hoc est, carminabat, carpebat; inde 'lanus' et 'laniena': sic enim legendum in verbis Festi pro *lacinia*. Idem.

*Dilectus militum,*¹ et *is*, qui significatur amatus, a legendo dicti sunt.

*Diobolares*² meretrices dicuntur, quæ duobus obolis ducuntur.

*Diomedea insula,*³ in qua Diomedes sepultus est excedens Italia.

*Diomedis campi*⁴ in Apulia appellantur, qui ei in divisione regni, quam cum Dauno fecit, cesserunt.

Diox, genus piscis frequens in ponto.

*Dirigere*⁵ apud Plautum invenitur pro discedere.⁵

Dirunciant,⁶ depurgant.

5 Legendum monent Scal. *discedere*.—6 Conjicit *Dac. dirunciant* vel *dirunciant*.

NOTÆ

¹ *Dilectus militum*] Ita semper, non *delectus*, in veteribus libris est. Sic in Pandect. Floren. titulo de re militari, cap. 4. ita etiam scribendum est, titulo communi divid. cap. 20. ubi *delectus* scripserant. Vide 'Lacus Lucrinus' et 'Neglegens.' *Ant. Aug.*

Dilectus] *Militum dilectus* vel *delectus*: nam hæc duo Veteres non distinguebant, a *legendis*. Varro lib. v. 'ab legendis legio et diligens et delectus.' Item *dilectus*, quo amatum significamus, a *diligendo*, quod a *legendis*, quia cum legimus quem amamus: utramque vocis significationem optimæ glossæ amplectuntur, ubi: 'Dilectus, *στρατολογία, δεκμανία, διασπασίς*, i. e. 'Exercitus collectis, præbatio, amatus.' *Dac.*

² *Diobolares*] Villissimæ meretrices, quæ parvo stipendio prostant. *Διόβολοι* Græco. Plaut. 'Diobolares, schoenicula, miræculi.' Et alibi: 'Diobolaria scorta: 'Servorum scordidulorum scorta diobolara.' *Idem.*

³ *Diomedes insula*] Circa Timæum fontem. Hodie *Belforte*. *Idem.*

⁴ *Diomedis campi*] Ad Ausidum flumen, ubi Cannæ, vicus Romanorum

clade nobilis. *Idem.*

⁵ *Dirigere*] Lege *Discedere*, non *discedere*. Locus Plauti quem intelligit, est in *Curculione*. *Jos. Scal.*

Dirigere] Pro *discedere*, lege *discedere*: ut in veteri codice. *Discedere* enim, ut 'abscedere,' 'concedere,' &c. Locus autem Plauti est *Curcul. act. III.* 'Clypeatus elephantum ubi machera dirigit.' Ubi male hodie *disceit*. Male etiam apud Nonium legitur *dirigit* pro *dirigit*. Sic Titinius: 'Pernam totam dirigit.' Id est, in duas partes sciindit. Inde *directarii* qui fores effringunt, quos cum latronibus jungit Basil. in *Epist. Græcæ* *ἀνδρα ληστών καὶ δρεκταρίων περιέλαυναι τὰ τῆς πόλεως*, 'quia viæ omnes latronibus et directariis plenas erant.' *Dac.*

⁶ *Dirunciant*] An legendum *diruncant*? Runcare enim Varro est herbas e segetibus expurgare. An *dirunciant*? *diruncinare* est radere, polire, a Græco *βυνδων*, instrumentum fabrilis ad opera læviganda: vel *dirunciant*, a 'dirunco,' 'diruncino,' ut a 'nato,' 'matino,' et alia. *Idem.*

Dirus,^a Dei ira natus.

Dirutum ære^a militem dicebant antiqui, cui stipendium ignominie causa non erat datum: quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sacculum.

Disertim^b pro diserte dixerunt antiqui.

Disertiones,⁷ divisiones patrimoniorum inter consortes.

Disertus^d a disserendo dictus.

Dispensatores^e dicti, qui æs pensantes expendebant, non

7 Fulv. Ursino videtur legendum *Disortiones*.

NOTÆ

^a *Dirus*] *Θεοχάματος*. Jos. Scal.

Dirus] Nannius: 'Dirum est triste, infestum, et quasi Deorum ira misum.' Virg. lib. II. *Æneid*. 'Apparent diræ facies:' et lib. III. 'Sen sint diræ obsconæque volucres.' Servius vero ait esse vocem Sabinam: 'Sabini,' inquit, 'et Umbri, quæ nos mala, dira appellant.' Quod si verum est, Sabini a Græcis accipere: *dirus* enim a *δαις*, gravis, a mutato in *r*, ut sæpe. *Dac*.

^a *Dirutum ære*] Quantum conjectura assequi possum inde dirutum ære militem dictum puto, quia 'ære exciderat,' hoc est, 'privatus fuerat,' ut *diruere* sit pro simplici *ruere*, id est, *cadere*. Varro de vita pop. Rom. lib. II. 'Stipendium appellabatur, quod æs militi semestrem aut annum dabatur; cui datum non sit, propter ignominiam ære dirutus esset.' Cic. Verr. VII. 'Aleatoris Placentini castra commemorabuntur, in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est.' Id est, ære decedit. *Æs* autem absolute pro militis stipendio. Plaut. Aulul. III. 5. 'Ibi ad postremum cedit miles, æs petit. Impransus miles atat, æs censet dari.' Et æs illud, quo milites diruti, 'reignatum æs' proprie dicebatur. Videsque loco. *Idem*.

^b *Disertim*] Plaut. Stich. I. 3. 'Fuit Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

disertim, verum id usum perdidit.' Et Liv. 'Tuque mihi narrato omnia disertim.' *Idem*.

^c *Disertiones*] Videtur legendum *Disortiones*. Vide infra in 'Erctum,' et Isidor. lib. X. Servius, 'Ercto,' inquit, 'non cito:' i. patrimonio, vel hæreditate non divisa. Fulv. Ursin.

Disertiones] *Ἀρχαῖος*, pro *disortiones*. 'Apello,' 'Apollo.' Glossarium: 'Disorties, διακληροθεῖες.' Est et 'Disortium, διαχωρισμός, διδωρισμός.' Jos. Scal.

Disertiones] Antiqui pro *disortiones*, ut 'Apello,' 'Apollo:' *sors* autem est hæreditas, patrimonium. *Disortio* sortis divisio, inter consortes, id est, cohæredes. Vide 'sors.' Inde *disertio* pro controversia et contentione. Glossar. 'disertio, ἀμφισβήτησις.' *Dac*.

^d *Disertus*] A disserendo. *Disserere* autem verbum est tralatitium a re agraria. Varro lib. V. 'Quod dicimus, disserit partes, item areas, translatitio æque ex agris verbo utimur. Nam ut olitor disserit in areas sui cujusque generis res, sic in oratione qui facit, disertus.' *Idem*.

^e *Dispensatores*] Videndus Varro lib. IV. de Ling. Lat. et Plin. lib. XXXIII. cap. 3. Vide 'Pendere.' Ant. Aug.

Dispensatores] Pecunias Veteres

P

adnumerabant: hinc deducuntur expensa, sive dispensata, vel compensata: item compendium, dispendium, assipondium, dupondium.

Dispecere^f est proprie pecus a pastione deducere, ut compescere, una pascere, et, in uno loco continere.

Dissulcus^g porcus dicitur, cum in cervice setas dividit.

Distisum, et pertisum^h dicebant, quod nunc distæsum, et pertæsum.

Dividiamⁱ discordiam.

Dividicula^k antiqui dicebant, quæ nunc sunt castella, ex quibus a rivo communi aquam quisque in suum fundum ducit.

Dium^l antiqui ex Græco appellabant, ut a Deo ortum, et

NOTE

non numerabant: sed pendebant passim in sacris et profanis literis. Hujus moris vestigium erat in æde Saturni ubi trutina posita. Varro lib. iv. 'Per trutinam solvi solitum, vestigium etiam nunc manet in æde Saturni, quod ea etiam nunc propter pensuram trutinam habet positam.' A pendendo igitur dispensatores dicti, qui pecunias pendebant. Inde *expensa*, quæ de pondere detrahuntur, *compensata*, quæ æquali pondere facta sunt. *Compendium*, cum æquales aliquid addendo redduntur lance. *Dispendium*, ponderis diminutio, cum quid ponderi detrahatur, Varro lib. iv. 'Ab eodem ære impendendo *diopencator*, et in tabulis scribimus expensum, et inde prima pensio, et sic aut secunda, aut quæ alia, et dispendium ideo quod in dispendendo solet minus fieri: compendium, quod cum compenditur, una ait.' Vide Plin. lib. xxx. cap. 3. Inde est etiam quod nunc dicimus 'pœnas pendere,' quia ob delictum Veteres pecuniam non numeratam, sed pensam solvebant. Vide 'pendere.' *Dac.*

^f *Dispecere*] Vide 'compescere.' *Idem.*

^g *Dissulcus*] Glossarium: 'Disulcis, χορσουλῆρης, διαβλαῖ.' Lege, χορσος διχαίρης. *Jos. Scal.*

Dissulcus] Porcus, qui setas in fronte ita divisas habet, ut in medio quasi sulcus efficiatur. Glossar. 'Disulcus, χορσος διχαίρης.' *Dac.*

^h *Distisum, et pertisum*] Ut a 'cædo,' 'occido:' sic a 'tædet,' 'distisum,' 'distæsum,' et 'pertisum,' 'pertæsum.' *Idem.*

ⁱ *Dividiam*] Glossæ: 'Dividia, διχόνοια.' Vide Conjectanennum tertium. *Jos. Scal.*

Dividiam] Discordiam. Attius Phœnias: 'Ne horum dividia discordes disipent, Disturbent tantas et tam optimas Civium divitias.' Quem locum afferens Nonius similiter *dividias* dissensiones interpretatur. Et Glossarium: 'Dividia, διχόνοια, dissensio.' Significat etiam *dividia* tristitiam, tædium. Plaut. Bacch. iv. 6. 'Nimio illæc res est magnum dividia mihi.' Vide Varr. lib. vi. *Dac.*

^k *Dividicula*] Castella erant loca quæ aquam publicam recipiebant et in varia loca tramittebant, unde a 'dividendo,' 'dividicula' dicta. *Id.*

^l *Dium*] Et dius heroum aliquis, &c.

diurnum sub cœlo lumen, ἀπὸ τοῦ Διός. Unde adhuc sub dio fieri dicimus, quod non fit sub tecto; et interdiu,^m cui contrarium est noctu. Dium, quod sub cœlo est extra tectum, ab Jove dicebatur: et Dialis flamen, et Dius heroum aliquis⁸ ab Jove genus ducens. Dium fulgur^o appellabant diurnum, quod putabant Jovis, ut nocturnum Summani.

DOLI^p vocabulo nunc tantum in malis utimur: apud antiquos autem etiam in bonis rebus utebantur: unde adhuc dicimus, Sine dolo malo; nimirum, quia solebat dici et bonus.

Doliola,^q locus in urbe sic vocatus quia, invadentibus Gal-

~~~~~

⁸ Vide Not. l. n. inf.

NOTÆ

agnoscis facile suberatum Pauli numisma: qui sine dubio plane legerat apud Festum *Dius Fidius*. Is enim est a Jove genus ducens. Grammatici Græci: 'Dius filius, Διὸς υἱός, 'Ἡρακλῆς.' *Jes. Scal.*

Dium] Παρὰ τοῦ Διός, 'ab Jove.' Unde δῖος, δῖος, 'Dius.' Inde, 'sub Dio.' Quod Horat. dixit, 'sub Jove.' *Dac.*

^m *Et interdiu*] *Diu* et *noctu* non a *Dius*, ut putat Festus, sed a *Dies*. 'Diu' et 'noctu' pro 'die' et 'nocte.' Antiquæ. Unde 'interdiu.' *Idem.*

^o *Et Dius heroum aliquis*] *Herculem* intelligit. Sed scripserat Festus, ut optime Scaliger, *Dius fidius Her.* al. ab Jove genus ducens. Pro quo suberatum numisma Paulus dedit. Glossarium, 'Dius filius: Διὸς υἱός, 'Ἡρακλῆς.' *Idem.*

^o *Dium fulgur*] Jovi diurna fulmina, Summano nocturna Veteres tribuebant, quod ille Diei, hic tenebrarum pater: est enim Summanus Plut. Glosa. 'Κεραυνοβόλιον ἡμερῶν, fulgur Dium.' 'Κεραυνοβόλιον ἀπὸ πρῶτ' νυκτερῶν, fulgur Summanum.' 'Provorsum' vero fulgur dicebatur, quod

incertum erat noctu an interdiu factum esset, quapropter Jovi fulguratori et Summano sacrificabant. Vide 'provorsum.' *Idem.*

^p *Doli*] Dolus, ut in malam, sic et in bonam partem, sumebatur. Unde ad distinctionem 'dolum malum' et 'dolum bonum' dicebant. Sic multæ aliæ voces mediæ, cum apud Latinos, tum apud Græcos, ut 'gratia' apud Terent. bona et mala gratia. Phorm. iv. 3. 'inter vos sic hæc potius cum bona Ut componatur gratia, quam cum mala.' Et apud Plant. alicubi: 'Cognatæ meæ malam gratiam habere nequeo.' Sic apud Græcos χάρις. Callim. hym. in Del. Μάλα γὰρ τε κακῶς ἐχαρίσσαντο Ἀητοί. 'Valde enim malam gratiam retulit Latonæ.' *Idem.*

^q *Doliola*] Varr. lib. iv. 'Est locus qui vocatur Doliola ad cloacam maximam, ubi non licet despuere, a Doliolis sub terrâ.' Integram ex Livio historiam libet apponere lib. v. sect. 40. 'Flamen interim Quirinalis, virginesque Vestales, omissa rerum suarum cura, quæ sacrorum secum ferenda, quæ (quia vires ad omnia fe-

lis Senonibus urbem, sacra in eodem loco doliolis⁹ reposita fuerunt, qua de causa in eodem loco ne despuere quidem alicui licebat.

Domus a Græco δῶμος.

Donaticæ^r coronæ dictæ, quod his victores in ludis donabantur, quæ postea magnificentiæ causa institutæ sunt super modum aptarum capitibus, quali amplitudine fiunt^r cum lares ornantur.

Donum^t ex Græco est, quod illi vocant δῶρον.

Dorsum^u dictum, quod pars ea corporis devexa sit deorsum.

Dotem^x manifestum est ex Græco esse : nam δίδουσι dicitur apud eos dare.

DRACONES^y dicti ἀπὸ τοῦ δρακῆν, quod est videre: clarissi-

~~~~~

9 Pro doliolis alii libri habent doliis duobus.

NOTÆ

renda deerant) relinquenda essent, consultantes, quæve ea loca fideli custodia asservaturus esset, optimum ducunt condita in doliolis, sacello proximo, ædibus flaminis Quirinalis, ubi nunc despni religio est, defodere.^r Locus est non longe a muris paulo supra horrea publica, in XIII. regione urbis. *Idem.*

^r *Donaticæ*] Sunt, ut puto, aliter provinciales dictæ. Tertullianus: 'sunt et provinciales aureæ,' (coronæ,) 'imaginum jam, non virorum, capita majora quærentes.' Erant et donaticæ hastæ, quæ militibus ob virtutem dabantur. Vide in 'Optionatus.' *Jos. Scal.*

Donaticæ] Majores quædam coronæ, quas capite ferre propter earum amplitudinem nequibant milites, sed imaginibus suis appendebant. Provinciales eas vocat Tertullian. ut monet Scaliger: 'Sunt et provinciales aureæ,' (coronæ,) 'imaginum jam, non virorum, capita majora quæren-

tes.' *Dac.*

^r *Quali amplitudine fiunt*] Lares coronis, floribus ornabant. Sueton. August. cap. 31. 'Compitales lares ornare bis anno instituit, vernis floribus et æstivis.' Ex hoc autem Festi loco docemur coronas illas amplas fuisse, immo et ipsis etiam laribus majores. *Idem.*

^t *Donum*] Nam sæpe r mutatur in n. *Idem.*

^u *Dorsum*] A *deorsum*, quod *dorsum* ex utraque parte declive sit, et *deorsum* feratur. *Idem.*

^x *Dotem*] A δίδουσι, dare, inquit Fest. Sed non immediate; est enim a δῶς, quod Hesychius exponit δῶσις. *Idem.*

^y *Dracones*] Acie acutissima et insomni natura dracones esse multi prodidere, quare et eos a δράκων, δράκων, dictos putant: alludit Horatius: 'tam cernis acutum Quam aut aquila, aut serpens Epidaurina.' Inde eos poëta Hesperidum hortis et an-

nam enim dicuntur habere oculorum aciem, qua ex causa incubantes eos thesauris custodiæ causa finxerunt antiqui. Ideoque Æsculapio adtribuuntur; quod vigilantissimi generis putantur: quæ res medicinæ maxime necessaria est.

Dubenus¹⁰ apud antiquos dicebatur, qui nunc dominius.

Dubiat,^a dubitat.

Duco,^b cum pro puto ponimus, ex Græco deducitur, quod illi dicunt δοκῶ.

Duellum,^c bellum: videlicet quod duabus partibus de victoria contententibus dimicatur. Inde et perduellis,¹¹ qui pertinaciter retinet bellum.

Duicensus^d dicebatur cum altero, id est, cum filio, census.

Duidens^e hostia bidens.

10 Vide Notas inf.—11 Al. perduellio.

NOTÆ

reo Ætæ velleri præfecere. Æsculapio etiam dicati feruntur, quin et Æsculapium ipsum Romam olim specie Draconis translatum ex historia notum est. *Idem.*

^a *Dubenus*] Locus mendosus. Proculdubio ita legendus est, *Dubienus apud antiquos dicebatur, qui nunc dubius.* Vide supra quæ annotavimus in 'Addubanum.' Glossarium: 'Dubinus, διστός.' Ibi quoque *Dubienus* reponendum. Et tamen mirum, quod in eodem Glossario legitur: 'Dubius, δεσπότης:' videtur enim vulgatæ lectioni hujus loci favere. *Jos. Scal.*

Dubenus] Vide in voce 'Addubanum.' Nam hic quoque legit Scaliger, *Dubienus apud antiquos dicebatur qui nunc dubius, &c.* in glossis tamen legitur: 'dubius, δεσπότης,' i. Dominus. Quod hinc Festi loco favere videtur. Immo et Festi scripturam veram esse arbitror *Dubenus.* Et ita in Glossario rescribendum, vel potius *dubinus.* A Dominus, M mutato in B, 'dobi-

nus,' dubinus,' 'dubennus.' *Dac.*

^a *Dubiat*] A 'deo,' 'dubium,' unde 'dubiare,' postea 'dubitare.' *Idem.*

^b *Duco*] A δοκῶ, puto. Virg. x. 'tanton' me crimine dignum Duxisti?' *Idem.*

^c *Duellum*] Ut a 'dnonum,' 'bonum,' sic a 'duellum,' 'bellum.' Varr. vi. de L. L. 'Perduelles sunt hostes, ut perficit. Sic perduellum, duellum, id postea bellum. Ab eadem causa facta Duellona, Bellona.' Gloss. 'Duellona, πολεμική, Bellatrix.' Male Vulcanius rescribendum contendit *Bellona.* *Idem.*

^d *Duicensus*] Glossarium: 'Dnicensus, δεταβ * δεύτερον ἀπογεγραμμένος, Illud δεταβ. est, δετὰ, β'. hoc est, δετὰ, δεύτερον, dupliciter, iteratove census. *Jos. Scal.*

Duicensus] Biscensus. Gloss. 'Dnicensus, δετὰ, β', δεύτερον ἀπογεγραμμένος,' i. Bis, et secundo census. Vide 'dnis.' *Dac.*

^e *Duidens*] Vide 'Bidens.' *Idem.*

Duis^f duas habet significationes : nam et pro dis¹² ponebatur, et pro dederis.

Dumecta^f antiqui quasi dumiceta appellabant, quæ nos dumeta.

Dumosa, frondosa.^h

Duodevigintiⁱ dicendi consuetudinem a Græcis traxisse videmus, qui sic enuntiant *δυοεξείκοσι*.¹³

Duonum,^k bonum.

Duplabis,ⁱ duplicabis.

Duplionem^m antiqui dicebant, quod nos duplum : venit autem a Græco *διπλῶν*.

Dusmosoⁿ in loco apud Livium significat dumosum locum :¹⁴ antiqui enim interserebant S litteram, et dicebant cosmittere pro committere, et casmenæ pro camenæ.

*****

¹² Pro *dis* legendum monet Dac. *bis*, ut in marg. ed. Scal.—¹³ Al. *δυοδεκάκοσι* et *δυοεξείκοσι*.—¹⁴ Conjicit Ursinus *dusmosum* locum.

NOTE

^f *Duis*] A Græco *δῖς*, ‘*ducs*,’ inde *bis*. Et hic pro *dis* legendum *bis*; *dis* autem pro *dederis* a verbo *ducere*. Vide ‘*adducere*,’ *Idem*.

^s *Dumecta*] A ‘*dumus*,’ ‘*dumicetum*,’ ‘*dumectum*,’ et eliso e ‘*dumectum*,’ *Idem*.

^h *Dumosa, frondosa*] *Dumus* a *δρυμὸς*, sylvæ quærna : *δρυμὸς, θυμὸς*, ‘*dumus*,’ et r in s ‘*dusmus*,’ ‘*dusmosus*,’ et eliso s ‘*dumosus*,’ frondosus. *Idem*.

ⁱ *Duodeviginti*] Duo desunt de viginti. *Idem*.

^k *Duonum*] Vide ‘*duellum*,’ *Duonus* legere est in carmine saliare, ut illud restituit Scaliger : ‘*omnia Datilia comisse Jani cusiones*. Duo-

nus ceruses Divinus, Janusque venit.’ ‘*Duonus ceruses*,’ l. Bonus creator. *Idem*.

ⁱ *Duplabis*] Ut a ‘*donum*,’ ‘*donare*,’ sic a ‘*duplum*,’ ‘*duplare*,’ Glossarium : ‘*duplavit, διπλασεν, Duplicavit*,’ *Idem*.

^m *Duplionem*] Duplum. Leg. XII. tab. ‘*Reus furti duplione decidito*,’ Item : ‘*Noxiamve duplione decernito*,’ *Idem*.

ⁿ *Dusmoso*] A *dumoso* inserto s, ut vult Fest. Contra, s in *dusmoso* non modo non insertum est, sed elisum in *dumoso*. Est enim a Græco *δρυμὸς*. Vide supra. *Idem*.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER V.

EAMUS ^a ex Græco ἴωμεν.

Eapse, ^b eaipsa.

ECCERE ^c jusjurandum est, ac si dicatur, per Cererem, ut æcastor, ædepol: alii eccere pro ecce positum accipiunt.

EDEATRE, ^d qui præsunt regiis epulis, dicti ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων.

1 Scribendum monet Scal. per diphthongum, *Edeatra*. Dac. *Edeatros*.—

NOTÆ

^a *Eamus*] Potius a Græco ἴωμεν, ab ἴω, eo, vado. Dac.

^b *Eapse*] Ea ipsa. Plaut. Cistel. 1. 2. 'Puerum aut puellam alicunde ut reperirem sibi Recens natum, eapse quod sibi supponeret.' Sic *eampse*, eam ipsam. Idem Trucul. 1. 2. 'Quia te adducturam huc dixeram enim ipsum, non eampse.' Idem.

^c *Eccere*] Veteres Glossæ: 'Ec-cere, κατὰ τῆς Δήμητρος.' Jos. Scal.

Eccere] Per Cererem. Gloss. 'Ec-cere, κατὰ τῆς Δήμητρος.' Sic *Ædepol*, per Pollucem; *Æcastor*, per Castorem. Terent. Phor. 11. 2. 'Eccere

quid si reddet.' Alii volunt dici quasi 'ecce rem,' ut Charisius et Nannius lib. 11. Miscell. cap. 21. sed frustra. Vide 'Mecastor.' Dac.

^d *Edeatre*] Scribe per diphthongum, *Edeatra*. *Ἐδετρα*. Jos. Scal.

Edeatre] Scaliger legit *Edeatra*: sed legendum *edeatros*: hoc est, *Edeatros*, ut supra 'demoe,' 'demol.' Ἐδέατρος, προγενομένης βασιλείας, ἐπιμελητὴς δείπνου. Hesych. 'Edeatrus, prægustator regius, curator epularum,' ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων, ab eduliis. Dac.

Edecimata,^o electa.

Ederam^f flamini diali neque tangere neque nominare fas erat: pro eo quod edera vincit ad quodcumque se applicat. Sed ne anulum quidem gerere ei licebat solidum, aut aliquem in se habere nodum.

EFFAFILATUM^{2 s} exortum, quod scilicet omnes exerto brachio sint exfilati, id est, extra vestimentum filo contextum.

Effari,^b et effata a fando, quod ipsum ex Græco *φαῖσαι*.³

² *Effafilatum*. Vox nihili. Legendum *Exfilatum*: poterat et *Exafilatum*.
Jos. Scal. Vide inf.—³ Al. *φάρω*.

NOTÆ

^o *Edecimata*] Glossarium: 'Decimata, Decumatum, *δέκιμον, επίλεκτον*.' Tamen in aliis Glossis: 'Edecumatus, *ἀδέκαστος, ἀδωροδόκητος*.' Jos. Scal.

Edecimata] Quæ e multis decima, sive potius, quæ e decimis, *decima* capiuntur. Id est, electa. Sed mirum quod in Glossario legitur, nempe, 'edecimatum, *ἀδέκαστον, ἀδωροδόκητον*.' Decimus exclusum, cui non datæ sunt decimæ. Hesychius: *ἀδέκαστον, ἀδωροδόκητον, ὁ δεινὰς μὴ λαμβάνων*. 'Qui decimas non accepit.' *Dac.*

^f *Ederam*] Vide 'Hedera.' De iis, quæ Diali erant prohibita, vel concessa, vide 'Equo vehl,' et 'Fabam,' et 'Funebres,' et 'Jurare,' et Gell. lib. x. cap. 15. et Plutarch. in Problem. Sed quid hæc ad verborum significationem, qua de re agitur? *Ant. Aug.*

Ederam] Cur Flamini Diali nefas esset hederam tangere multa Plutarch. Sed verum est, quod ait Festus, nempe, quod ea vinciat quibus adhæret: neque enim nodum ullum habebat, vel in apice, vel in cinctu, vel alia quavis parte. Annulum etiam solidum ei gestare non licebat, hoc est, qui non pervius esset et cassus.

De iis quibus Flaminibus interdictum vide Gellium lib. x. cap. 15. *Dac.*

^s *Effafilatum*] Scaliger: *exafilatum*. Voss. *effafilatum* pro *exafilato*, ut 'effari' dicitur pro 'exfari.' Festus autem respicit locum Plauti Mil. Glor. iv. 4. 'Id' erit connexum in humero lævo, *exafilato* brachio.' 'Exafilato brachio;' id est, extra fila; i. e. vestem educto. Quidam legunt *expapillato*. Inter quos etiam Festus, qui infra *expapillato* exponit *exerto*: vide Nonium: id quod et probavit Salmasius; sed certum est legi debere *effafilato* sive *exafilato*, ut probat etiam Vossius; neque enim exerto brachio nudantur papillæ, nec, si id fiat, propterea brachium recte *expapillatum* dici possit. Neque displicet doctiss. Meursii conjectura legentis *exfipulato*, pro *exfibulato*, vel *effilato*. Nam 'sifula' et 'sifulare' Veteres pro 'fibula' et 'fibulare' dicebant, ut 'siflum,' sifulare, pro 'sibulum,' 'sibulare.' *Idem.*

^b *Effari*] Eloqui, 'effata,' elocuta. Virg. 'Sic effata.' Aliquando *effato*, a recto *effatum*, dicebantur augurum preces, et effari templa, sistere templa, conceptis verbis consecrare. Græci dicunt *τεμενίζω*. *Idem.*

Effata, elocuta.

EGENS¹ velut exgens, cui ne gens quidem sit reliqua.

Egeriæ^k nymphæ sacrificabant prægnantes, quod eam putabant facile conceptam alvum egerere.⁴

Egretus et adgretus^l ex Græco sunt ducta, a surgendo, et proficiscendo. Unde et Nyctegresia, quasi noctisurgium.

EJURATIO^m significat id, quod desideretur, non posse præstari. Plautus: ejuravit militiam.

ELACATENA,ⁿ genus salsamenti,⁵ quod appellatur vulgo malandrea.

Elaudare^o plus, quam nominare.

Elecebræ^p argentariæ meretrices, ab eliciendo argento dictæ.

4 Legendum monet Dac. *conceptum alvo egerere*.—5 Al. *calciamenti*, et mox *melandria*. Dac. et Augustin. legunt *melandrya*.

NOTE

¹ *Egens*] Festo consentit Isidorus, cui *egens* dicitur sine gente et sine genere. Sed potius ab *egere*, ut ab 'indigeo' 'indigena.' *Idem*.

^k *Egeriæ*] Lege in fine: *Conceptum alvo egerere*: Egeria hæc diversa videtur ab Egeria Romuli uxore; fuerit forsitan ipsa Juno, ab *egerendo* dicta Egeria. Tamen nihil tale in Veterum monumentis me legisse memini. In glossis Isidori Egeria exponitur *noxia*, quod sane non prætereundum fuit. *Idem*.

^l *Egretus et adgretus*] Verbum Græcum quod Festus intelligit est *ἐγρηπαι*, surgo. Sed falsum est ab eo esse *egretus* et *adgretus*, quæ a *gradior*, et præpositione *e* vel *ad*. De *nyctegresia* quidem verum, transposita litera *p*, pro *nyctegresia*. *Idem*.

^m *Ejuratio*] Est recusatio, cum negamus ea præstare, quæ a nobis petuntur. Sic 'ejuravit militiam,' i. militiam recusavit. 'Ejurare forum,'

'provinciam,' Cicero. Sic 'ejurare bonam copiam' dicebatur is, qui jurando affirmabat se in bonis non habere, unde res alienum solveret. Cic. Ep. fam. 'Tu quod mihi bonam copiam ejures, nihil est.' *Idem*.

ⁿ *Elacatena*] Plin. lib. xxxii. cap. ult. *helacatenes* piscis nomen esse ait. De *melandrya* vero Varro lib. iv. de Ling. Lat. Plin. lib. ix. cap. 18. Athen. lib. iii. cap. 20. *Ant. Aug.*

Elacatena] Elacate, et Elacatena piscis ex Thunnorum genere, saliri solitus, unde Festus exponit 'salsamenti genus.' Athenæus l. vii. *ἡλακατῆρες ἰχθῦς κρηίδεις, ἐκρηιδῶσι ἐς ταπειλάς*. I. e. 'Elacatenæ pisces cetacei, ad salsuram apti.' Vulgo vocantur *melandria*: leg. *melandrya*: *μυλῶδῶνα* Græce pulpamenta Thynnorum. *Dac.*

^o *Elaudare*] Laudare, nominare: *e* est intensivum. Sic 'emirari' majus est quam 'mirari.' Horat. 'Emirabitur insolens.' Ubi olim plura. *Idem*.

^p *Elecebræ*] Plautus Menæchmis:

Electabo, eliciam.¹

Elices² sulci aquarii, per quos aqua collecta educitur e liris.

Elinguem³ sine lingua.

Elixa⁴ a liquore dicta.

Elucum⁵ significat languidum, ac semisomnum, vel, ut alii volunt, allucinatore, et nugarum amatorem, sive halonem, id est, hesterno vino languentem, quem *ἡλυν* vocitant Græci.

NOTÆ

¹ Nam ita sunt hic meretrices omnes elecebræ argentariæ. Vulgo *illecebræ argentariæ* legitur. *Jos. Scal.*

Elecebræ] Respicit ad locum Planti Menæch. II. 3. 'Nam ita sunt hic meretrices omnes elecebræ argentariæ.' *Dac.*

² *Electabo, eliciam*] Plant. Asin. II. 2. 'Quæ istæ præda est? Ibo advorsum atque electabo Quidquid est.' Vide 'adlicit' et 'lacid.' *Idem.*

³ *Elices*] Glossarium: 'Elix, ἀνασπῆ δ' ἔχειν.' 'Elicatores, ἀποσπῆρες.' Male putantur dici *ἄλυν* Græce in lib. I. D. de aqua et aquæ pluv. in Pandectis Florentinis. Neque enim, ut puto, unquam id Ulpianus scripserat. *Jos. Scal.*

Elices] Ab eliciendo elices dicti sulci per quos aqua e liris, id est, sulcis minoribus, extra segetem educitur. Colum. lib. II. cap. 8. 'Sed quamvis tempestive sementis confecta erit, cavebitur tamen ut patentes liras, crebrosque sulcos aquarios, quos nonnulli elices vocant, faciamus.' *Dac.*

⁴ *Elinguem*] Ut 'Elinguatio, γλωσσομα.' *Jos. Scal.*

Elinguem] Sic infra, 'elumbem, avulso lumbō.' Elinguare dixit Plautus linguam præcidere, Aulul. II. 2. 'Si hercle ego te non elinguandam dederō usque ab radicibus.' *Dac.*

⁵ *Elixa*] Quæ in aqua cocta sunt, a liquore quem *lix* dicebant. Id sentit Var. lib. IV. de L. L. 'Elixum

est a liquore aquæ deductum.' *Idem.*

⁵ *Elucum*] Pro ipso affectu Tertullianus in libro de corona, cum ait 'ab eluco defensare.' Id enim est, ἀπὸ τῆς ἡλικοκρασίας. Et Gellius lib. XVI. cap. 12. 'tarditatem animi, et stuporem, qui hallucinantibus plerumque usu venit.' *Jos. Scal.*

Elucum] A Græco *ἡλυν*, *hesternus*. Festus videtur deducere transposito l et addito c, ita ut is *Elucus* dicatur, qui hesterno vino, hesternis epulis languet, unde et infra lib. VIII. Helucum ab hiatu et oscitatione dictum scribit. At Gellius lib. XVI. c. 12. 'Cloatius Verus,' inquit, 'alucinari factum scribit ex eo quod dicitur Græce *ἡλυν*, unde elucum quoque esse putat, a litera in e conversâ, tarditatem quandam animi ac stuporem, qui hallucinantibus plerumque usu venit.' Unde colligimus *elucum*, non solum languidum, semisomnum, allucinatore, sive halonem significare, sed etiam morbum vel affectum ipsum ob hesterni vini repletionem, quem Græci *ἡλικοκρασίαν* vocant. Sic Tertullianus dixit 'ab heluco defensare,' hoc est, ab hesterni cibi vel vini gravedine. De etymo autem Festo potius assentior, nisi malis *elucum* esse quasi e luce, id est, sine luce. De 'alucinari.' Vide 'alucinatio.' Sed omnino *Elucus* est ex Græco *ἡλυνός*. Tardum et hebetem significat proprie, vel tarditatem ac stuporem. *Ἠλυνὰ ἔρη* apud poetam veterem τὰ

Elumbem,² evulso ⁶ lumbo.

Em,⁷ pro eum, ab eo, quod est is.

Emancipati² duobus modis intelliguntur, aut ii, qui ex patris jure exierunt; aut ii, qui aliorum fiunt dominii:⁷ quorum utrumque fit ⁸ mancipatione.

Emem,⁸ eundem.

Emere,^b quod nunc est mercari, antiqui accipiebant pro sumere.

Empanda,^c paganorum Dea.

Emptivum^d militem, mercenarium.

6 Al. *avulso*.—7 Alii libri *domini*.—8 Ed Scal. *sunt*.

NOTÆ

ἐν σκότῳ κατεχόμενα. Hinc ἄλγος homo Elucius, ὁ ἐπισκοπισμένος, tarditate ac stupore obseesus et oppressus. Sed et pro ipso affectu sumitur. Gellius definit *Elucium*, 'tarditatem quandam animi, quæ alucinantibus plerumque evenire solet,' ab alia tamen origine est, quam 'alucinor.' Salmas. in Solin. *Dac*.

² *Elumbem*] Vide 'elinguem.' *Idem*.

⁷ *Em*] A poetico *εὖ*, sive *μὲν*, dixere im, eum, et *em*, unde *emem*, eundem, eum ipsum. *Idem*.

² *Emancipati*] Eleganter Veterum Glossæ: 'Emancipatio, ἑλευθερία.' 'Emancipatus, χειρῆρος.' 'Emancipatio, χειρῆρσις.' *Jos. Scal.*

Emancipati] Filii dicuntur emancipati, qui e patris manu exenat, ut sui fiant dominii, vel ut in adoptivi patris potestatem transeant, utrumque autem fit emancipatione, hoc est, abalienatione vel exemptione e patria potestate, ex solenni juris Romani formula. *Dac*.

⁸ *Emem*] Vide supra 'em.' *Idem*.

^b *Emere*] Vide supra 'abemito.' *Idem*.

^c *Empanda*] Paganorum, hoc est, agricolarum Dea, in cujus honorem

Paganalia festa mense Januario peragebantur, eadem quæ Ceres ex Varrone apud Nonium in pandere: 'Varro,' inquit, 'existimat ea causa dici, quod qui ope indigerent, et ad asylum Cereris confugissent, panis daretur: pandere ergo quasi panem dare, et quod nunquam fanum talibus clauderetur. De vita pop. Rom. lib. 1. Hanc Deam Ælius putat esse Cererem, sed quod in asylum qui confugisset, panis daretur, esse nomen fictum a pane dando pandere, hoc est, aperire.' Non dubium est quin Pandam sive Empandam Deam intellexerit. Sed eam Scaliger a latitudine Empandam dictam putat, nam et *ἐμπόρῃ* dicebatur. At Varro a pandendo. Eandem Ælius Cererem, Scaliger Palem. Ab utraque tamen diversam facere videtur Varro his versibus: 'Te Anna et Peranna, Panda, καὶ Δανά, Pales, Nerienes, Minerva, Fortuna, ac Ceres.' Eam alii pacis Deam. Gloss. 'Panda, εἰρήνης Θεός,' Cui non immerito a *pandendo* Panda nomen datum est. *Idem*.

^d *Emptivum*] Emptivi milites qui mercede conducti militabant. *Idem*.

Emussitata,* ad amussim facta.

ENDOITUM,¹ initium.

Endoplorato,² implorato, quod est cum quæstione inclamare. Implorare namque est cum fletu rogare, quod est proprie vapulantis.

Endoprocinctu,³ in procinctu: significat autem cum ex castris in prælium exitum est, procinctos quasi præcinctos, atque expeditos: nam apud antiquos togis incincti⁴ pugnasse dicuntur.

Ennam,⁵ etiamne.

9 Al. *succincti*.

NOTÆ

* *Emussitata*] Ad amussim facta, recte respicit locum Plauti Mil. Glor. III. 1. 'Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio est senex: Inest in hoc amussitata sua sibi ingenua indoles.' Ubi ex Festo legendum *emussitata*, ut et in Aldina legitur, et apud Nonium in voce *examussim*. Malim tamen *amussitata*, ut in antiquissima Veneta. Et facile apud Festum et Nonium erratum fuisse crediderim, et *emussitata* pro *amussitata* operas posuisse. Et si obstat series litterarum. Porro de primo versu Plauti, en tibi quod et si alienum videatur, non ingratum tamen fore confido. Is est ex Anacreonte ad verbum translatus Od. 48. Τρίχας γέρον μὲν ἐστὶ, τὰς δὲ φέρας ραδίει. Id est, 'Capillis quidem senex est, At ingenio juvenescit.' *Idem*.

¹ *Endoitium*] 'Endoplorato,' 'Endoprocinctu.' Sic in 12. tab. 'manum endojacito,' pro injicito: et Ennius, apud Ausonium in monosyllabis: 'Endo suam do,' pro in suam domum. Hac de causa, ut arbitror, in Calendario Augusti tempore confecto ex pro Interciso notatum est, quasi endotercium. Vide 'Sub vos place,' et 'Struere.' *Ant. Aug.*

Endoitium] Pro in Veteres dicebant *endo*. Gloss. 'endo, ἐν, εἰς.' 'Endotuetur' Ennius pro 'intuetur.' 'Endotuetur ibi lupa' fœmina, conspicio amens.' *Dac.*

² *Endoplorato*] Glossarium, 'Endoplorato, ἐνυδάσσειν.' *Jos. Scal.*

Endoplorato] Gloss. 'endoplorato, ἐνυδάσσειν.' I. implorato, inclamato. 'Implorare, est inclamare, ad auxilium invocare,' Festus. Item 'plorare, flere, inclamare.' In leg. Rom. 'Si parentem puer verberet, ast olle plorassit,' id est, clamaverit, ad auxilium vocaverit. Locum adi. *Dac.*

³ *Endoprocinctu*] Ita exple in Glossario: 'Endoprocinctu, ἑκασμῆναι ἐν πολέμῳ.' Exponit *Endo, ἐν εἰς*. Lege, ἐν, εἰς. 'Endopicus, ἀνυθείς ἐνδοτέρῳ.' Lege, *Endo, ἐν εἰς, ἐνδοτέρῳ*. Nam τὸ Πίος sequenti voci adiungendum, 'Eniber picus, ἑνὶς πορνῆς.' *Jos. Scal.*

Endoprocinctu] In procinctu dicebantur milites cum se ad pugnandum cinxerant. Nam veteres Romani cinctuti pugnabant. Inde Cethegi dicti *cinctuti*. Vide Horat. in arte. *Dac.*

⁵ *Ennam*] Exempla desidero. *Idem*.

Enubro,^k inhibenti.

Enunquam,^l ecquando.

EPUS^m nomen cujusdam fabri, qui equum Dureum fecit.

Epicrocumⁿ genus amiculi croco tinctum, tenue, et perlicidum.

Epilimma^{io} genus vilissimi unguenti.

Epistylum^p trabs, quæ super columnas ponitur.

Epolonos^q dicebant antiqui, quos nunc epulones dicimus.

Datum autem est his nomen, quod epulas indicendi Jovi, ceterisque Diis, potestatem haberent.

Epulam^r antiqui etiam singulariter posuere.

~~~~~

10 Al. *Epilimma*.

NOTÆ

^k *Enubro*] Glossarium: 'Enibra, ἐνδύτρια.' 'Embrum, πραγμάτων ἐπιβλαβής.' lege, *Enibrium πραγμάτων ἐπιβλαβής*. 'Ember picus, ὄρνις πορνῆρά.' 'Inebra, ἔρπον μαρτυρικόν.' Servius in fragmentis: 'Certa genera avium ab auguribus appellantur, quæ penis vel volatu omnia possunt facere: quæ si fuerint prosperæ, Præpetes, si adversæ, Inebræ, dicuntur.' *Jos. Scal.*

Enubro] *Enubrium* auspiciū, enubræ aves, quæ remorantur. Gloss. 'Enubra, ἐνύτριά.' I. contraria. 'Eniber piscis, ὄρνις πορνῆρά.' I. avis improba, infausta. Enuber autem, sive eniber, enuber, vel ineber, ab inhibendo, ut a 'prohibendo,' 'proëber.' Vide 'inebræ.' *Dac.*

^l *Enunquam*] Gloss. 'Enunquam, ἔποτε, καὶ ποτέ.' Livius lib. x. 'Enunquam fando audistis patricios primo esse factos, non de cælo demissos,' *Idem.*

^m *Epūs*] Faber qui equum ligneum ædificavit quo Troja capta. Virg. II. *Æneid.* 'Et ipse doli fabricator Epeus.' *Idem.*

ⁿ *Epicrocum*] Glossarium: 'Epi-

crocum, ἐσθῆτος εἶδος ἢ σχοινίου ἀρμένου κατώτερον.' Vide Varronem lib. vi. *Jos. Scal.*

Epicrocum] Genus vestis a Græco ἐπι et κρόκος, quod croco tincta sit. Nævius apud Varronem: 'Diabathra in pedibus habebat, et erat amictus epicroco.' Gloss. 'Epicrocum, ἐσθῆτος εἶδος.' *Dac.*

^o *Epilimma*] Lege, ut erat in marg. *Epilimma*. Græce ἐπάλαιμμα, ab ἐπαλείφω, unguo. *Idem.*

^p *Epistylum*] Ab ἐπι et στήλη, columna, quod supra columnam ponitur: vulgo *Architrave*. *Idem.*

^q *Epolonos*] Apud Romanos is mos erat, ut, placandæ alicujus Dei iræ, epulæ, convivia, in illius templo exhiberentur, quæ alio nomine *lectisternia* dicebantur, quod Diis epulaturis lecti sternerentur. Et iis conviviis procurandis præerant triumviri Epuloni dicti, qui postea septemviri, tandem decemviri facti sunt. *Epolonos* autem antiqua scribendi consuetudine qua *epolas* pro *epulas*, &c. *Idem.*

^r *Epulam*] Non miram, cum adjective sumatur. Intelligitur enim dapem; et epulæ, dapes. Sic 'Epulæ

Epulares^a appellabantur, qui in quibusdam ludis nocte epulabantur.

EQUESTRE æs, quod equiti dabatur.

Equiria¹ ludi, quos Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur.

Equirine,² jusjurandum per Quirinum.

Equo vehi flamini Diali³ non licebat, ne si longius digrederetur, sacra negligerentur.

Equitare⁴ antiqui dicebant equo publico¹¹ merere.

Equus Marti⁵ immolabatur, quod per ejus effigiem Trojani capti sint: vel quod eo genere animalis Mars delectari putaretur.

ERCTUM citumque⁶ fit inter consortes, ut in libris legum Romanarum¹² legitur. Erctum a coërcendo dictum, un-

11 Ed. Scal. *equum publicum*.—12 Quidam libri *regum Romanorum*.

NOTÆ

oves^a Varroni. *Jos. Scal.*

Epulam] Sicut *delicium* singulari numero. Unde in lapide antiquo: 'Pro salute Venerim filium dulcissimæ, delicie suæ.' *Dac.*

^a *Epulares*] Varro: 'Dum Epulares nocte epularentur.' *Idem.*

¹ *Equiria*] Ab equorum cursu dicta Equiria, die 27. Februarii celebrari solita. Ovid. 11. Fast. Erant et alia Equiria quæ die 14. Martii peragebantur in campo Martio, vel, si is aqua teneretur, in monte Cælio. Vide 'Martialis campus.' *Idem.*

² *Equirine*] Per Quirinum, ut 'Ecastor,' per Castorem, 'Eccere' per Cererem. Vide 'Mecastor.' *Idem.*

³ *Equo vehi flamini Diali*] Vide 'Edera.' *Idem.*

⁴ *Equitare*] Proprie de equitibus militariis dicebatur, qui equo publico militabant: unde Plin. lib. xxxiii. cap. 1. 'Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum.' *Id.*

⁵ *Equus Marti*] October equus. *Jos. Scal.*

⁶ *Erctum citumque*] Tolle copulam quæ. 'Erctum citum' est hæreditas divisa. Glossæ: 'Herctus citus, *ἡρκετός τῶν θυγατέρων*.' Donatus apud Servium: 'Erctum non citum, hoc est, patrimonium non divisum. Erctum ciendum: hæreditas dividunda.' Glossarium: 'Ciendæ, *διαποιήσεις*.' *Idem*: 'Erciscundæ, *διαίρεσις*,' fortasse *διαπερίεσις*. *Jos. Scal.*

Erctum citumque] Tolle copulam quæ, et lege: *Erctum citum*. *Erctum* ab *ercendo*, hoc est, coërcendo, ab *erco*, *ercis*, unde *ercisco*, coërcéo, certis regulis rego, partior. *Citum* a *cio* divido. Ita ut *erctum citum* sit coërcitum, divisum. Nam primum coërcēbatur patrimonium, postea dividebatur. Verum Donatus *erctum* non coërcitum sive septum, sed patrimonium, hæreditatem interpretatur. Erit igitur *erctum* pro *herctum*, quod pro *horctum*, id est, bonum, teste Festo. Quare *horctum*, *herctum*, vel *erctum citum* est hæreditas divisa, quod inter cohæredes fit, qui proprie con-

de et erciscundæ et ercisci. Citum autem est vocatum a ciendo.

Erebum^b Virgilius interdum obscuritatem quandam esse describit apud Inferos, cum ait: Imas Erebi descendit ad umbras. Interdum flumen ejusdem loci, dicens: Et magnos Erebi transnavimus amnes. Varro vero Erebo natam Noctem^c ait. Unde est et illud: Erebo creata fuscis crinibus, Nox, te invoco.

Ergo^d correptum significat idem quod apud Græcos ὄν¹³ producte, idem quod χάρις, hoc est, gratia; cum scilicet gratia intelligitur pro causa. Sed illud superius etiam sine exemplis notum est; hoc inferius sic formatur, cum dicimus de aliquo, Statua donatus est honoris virtutisque ergo, id est, honoris virtutisque causa.

Eritudo,^e servitudo.

13 'L. m. habet ὄκον pro ὄν.' Fulv. Ursin.

NOTÆ

sortes dicuntur. Vide 'sors.' *Dac.*

^b Erebum] Virg. lib. vi. *Æneid.* utrumque. Sed non flumen esse ait Erebum, sed transasse amnes illius loci, qui Erebus dicitur. *Ant. Aug.*

Erebum] Quisquis poëta dixit 'Erebo creatam Noctem,' interpretari voluit quod toties Græci poëtæ dicunt, ῥήϊ ἑρεβάρη. 'Ereboz est nomen Hebræum, aut Syram. Erebo enim in iis linguis est ἑρεβῶ. Ab eo Arabes, quasi dicas ἑρεβῶ, qui et ab eadem re dicuntur ἑρεβῶ. Eadem est origo. *Jos. Scal.*

Erebum] Hic certe turpiter sive Festus sive Paulus lapsus est, Erebus enim duobus hisce Virgilli locis pro toto inferorum loco ponitur. Illud vide vi. *Æneid. Dac.*

^c Erebo natam noctem] Hesiodus tamen noctem Erebi sororem facit, et ex chao una cum Erebo genitam. *Ex χάος ὃ ἑρεβός τε μέλαιρά τε ῥήϊ ἑρεβάρη.* 'Ex chao autem Erebusque

nigraque nox nati sunt.' Sed quisquis 'Erebo creatam noctem' dixit, interpretari voluit quod toties Græci poëtæ dicunt ῥήϊ ἑρεβάρη. Ut optime monuit Scal. Nam Erebus est nomen Hebræum aut Syram. Erebo, ἑρεβῶ. Ab eo Arabes, quasi dicas ἑρεβῶ, qui et ab eadem re dicuntur Erebo. Idem.

^d Ergo] Servius ad illud vi. *Æn.* 'Illius ergo.' 'Illius ergo,' inquit, 'propter illum, vel, causa illius. Ergo autem conjunctio fuit, sed per accentus mutationem in adverbium transit, et est sola particula quæ habet in fine circumflexum. Multi male putant nomen esse indeclinabile, et dicunt positam esse pro causa, (causa autem nomen est quod ponitur pro ratione,) qui casus declinatione caret.' *Idem.*

^e Eritudo] Erus scribebant Veteres, a quo Eritudo: ab antiquo Græco ἑρος, unde ἑρεπος. *Jos. Scal.*

Erugere¹ semel factum¹⁴ significat, quod eructare sæpius: illud enim perfectæ formæ est, hoc frequentativæ.

Ervum² et ervilia a Græco sunt dicta, quia illi ervum ὄροβος ervilia ὀρόβιον¹⁵ appellant.

ESCARIÆ mensæ³ quadratæ vocantur, in quibus homines epulantur. Anclabris¹ ea, quæ¹⁶ in sacrificando Diis anclatur,¹⁷ quod est, hauritur ministraturque.

Escit,¹⁸ erit.

EUBOICUM¹ talentum nummo Græco septem millium et quingentorum cistophorum est, nostro quatuor millium denariorum.

~~~~~

14 Quidam libri ructum.—15 'In lib. m. est *Erviliam*, ὀρόβιδος, pro *ervilia*, ὀρόβιον.' Ful. Ursin.—16 'L. m. habet, *qua in sacrificando*, pro *quæ*: et post: *Escendere, egredi*: amplius quam in vulgatis.' Idem. *Ea qua legendum quoque* monet Dac.—17 Alii libb. *antatur*.—18 Quidam libb. *Escit*.

NOTÆ

Eritudo] A Græco ἔπος, unde εἶπεον, εἶπερον, servitus, quo postremo usus Homer. Od. 9. 529. sic *erua*, servus, a quo *eritudo*, servitudo. Gloss. 'Eritudo, δεσπορεία.' ἔπος Æol. ἑπέος, *eruos*, et, addito sibilo, *servos*, *servus*. Dac.

¹ *Erugere*] A quo *Eructum* Gellio lib. x. cap. 17. 'vinumque eructum, et fœtidum potare.' Græcum est, ἐρυγῆ, ἐρεῦγσθαι. Jos. Scal.

Erugere] *Erugo*, ab ἐρεῦγμαι, unde frequentativum *eructo*. Ab *erugo* compositum *exerugo*, quo usus Ennius: 'Contempsit fontes quibus exerugit aqua vis.' *Exerugit*, metaphoricè, cum sonitu erumpit. Dac.

² *Ervum*] A Græco ὄροβος et ὀρόβιον: sunt autem *ervum* et *ervilia* leguminum genus quis armenta pinguescunt. Idem.

³ *Escaria mensæ*] Ab *esca*, *escaria* dictæ, ut a 'cibo,' 'cibillæ.' Varr. lib. iv. 'Mensam escariam cibillam appellabant: ea erat quadrata, ut etiam in castris est: a cibo, cibilla dicta, postea rotunda facta.' Idem.

¹ *Anclabris*] Lege, *Anclabris ea qua, &c.* Et ita liber antiquus Ful. Ursini. Ultima verba, *quod est hauritur ministraturque*, a Paulo esse suspicor. Neque enim *anclare* haurire significat, et ministrare, sed ministrare tantum, et est ab *anclare*. *Anclare* vero pro haurire per librarium incogitantiam scriptum est pro *anlare*, quod est a Græco ἀντλαω. Vide 'anclabris,' et 'anclare,' suo loco. Idem.

¹⁸ *Escit*] Vide infra in 'Obescit, oberit,' et in 'Superescit, supererit.' Ful. Ursin.

Escit] Vide 'Nec' conjunctionem, et 'Superescit.' Ant. Aug.

Escit] In 12. tab. 'Si morbus vitæ vitium escit.' Ita Lucret. Ita etiam Virg. 'Hic mihi magna domus celsis caput urbibus escit.' De quo abunde apud Horatium diximus. Sic 'obescit, oberit,' 'superescit, supererit.' Dac.

¹ *Euboicum*] Talentum Babylonicum est septuaginta minarum Euboicarum, ut Herodotus scribit lib.

Eudiseon,¹⁹ lineum filum, quod medici extremo in clysterio relinquunt, per quod climos²⁰ emittitur.

Evelatum,²⁰ eventilatum. Unde velabra, quibus frumenta ventilantur.

19 Κλυσμός pro climos legendum monet Dac.—20 Vid. Not. inf.

NOTE

III. et Atticarum minarum septuaginta duarum, ut *Ælianus* affirmat lib. 1. cap. 22. de varia historia. Omne autem talentum est sexaginta minarum; minæ autem singulæ centenas drachmas continent; ut *Africanus* et *Julius Pollux* scribunt. Sic fit ut *Euboicum* talentum sit sexaginta minarum *Euboicarum*, ut *Atticum* est sexaginta *Atticarum*: hoc autem continet sex millia drachmarum *Atticarum*, et totidem millia denariorum, ut verbo 'Talentorum' *Festus* scribit: quod etiam *Plinius*. ait lib. xxxv. cap. 11. et *Athen.* lib. iv. cap. 6. et *Pollux* lib. ix. Itaque si LXX. minæ *Euboicæ* æstimantur LXXII. *Atticis*, et eadem proportio est in drachmis, sive denariis; triginta quinque drachmæ *Euboicæ* æstimantur *Atticis* drachmis triginta sex. Talentum vero *Euboicum* æstimatur drachmis *Atticis*, sive denariis centum et septuaginta uno supra sex millia. Mendose igitur *Festus* ait quatuor millibus denariorum æstimari. Quod vero ad *cistophoros* attinet, nihil a me certi statui potest. Non ignoro *Pollucem* dicere *Babylonicum* talentum æstimari septem millibus drachmarum *Atticarum*, sed mihi verisimillior videtur *Æliani* opinio, ut *Euboicum* minæ ab *Atticis* differant. *Ant. Aug.*

Euboicum talentum] Falsissimus videtur hic locus; nam *Cistophorus* non multo plusquam denarii dimidium continet. *Euboicum* autem talentum talento *Attico* minus est tribus minis et triente. *Atticum* continet sexa-

ginta minas, hoc est, sex millia denariorum, ut infra in 'Talentum': sunt igitur in *Euboico* talento minæ 56. et bes, hoc est, sexcenta et sexaginta sex supra quinque denariorum millia. Ergo *Cistophorus* major quam septem millium et quingentorum debet esse numerus, adeoque major etiam quam 'quatuor millium denariorum,' quod ex supradictis facile cognoscitur. *Euboicum* talentum anreos nostros capit 556. paulo plus; *Atticum* 600. *Cistophorus* Asiaticæ pecunie genus, sic dictus quod expressos haberet *cistigeros*, qui sacrorum arcanæ *cistis* inclusa gestabant. *Euboicum* autem talentum dictum, non ab *Eubœa* insula, sed ab *Eubœa* *Argolidis* loco, ubi *Phidon* pondera et mensuras invenit, primisque nummos argenteos et aureos cadere instituit. *Dac.*

¹⁹ *Eudiseon*] *Εὐδίσαιον*. Ab eo *Eugium* dixerunt Latini. *Lucilius* Epodis: 'Hymnis sine engio, ac distina.' Imitatio *Græcorum*. Vide *Hesychium*, *εὐδίσαιον*. *Jos. Scal.*

Eudiseum] *Εὐδίσαιον* proprie foramen navis per quod effluunt cum pluvie aquæ, tam quæ e sentina exauriuntur. Unde per metaphoram sic dicitur filum illud lineum per quod κλυσμός (sic enim legendum est, non κλυσμός) emittitur: *εὐδίσαιον*, ab εὖ et δίσαιον, irriigo. *Dac.*

²⁰ *Evelatum*] Ventilabra appellat *Columella* lib. ii. cap. 10. et *Varro* lib. x. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Evelatum] An a velo? quod velo

Everriator^o vocatur, qui accepta jure hæreditate justa facere defuncto debet : quæ¹ si non fecerit, seu quid in ea re turbaverit, suo capite luat : id nomen ductum a verrendo. Nam exverræ^a sunt purgatio quædam domus, ex qua mortuus ad sepulturam ferendus est, quæ fit per everriatorem certo genere scoparum adhibito, ab extra verrendo dictæ.³

Eum^p antiqui dicebant pro eorum :

Europam^a tertiam orbis partem ab Europa Agenoris filia

//////////

¹ Alii qui.—² In olim excusis pro *exverra* legitur *excerta*.—³ Ed. Scal. dictionum.

NOTE

aliquoties ad ventilandum uterentur : an *Evelatum* per syncopen pro *eventilatum*, et *velabra* pro *ventilabra* ? nihil aliud video. Sed optime Salmas. In Solin. legendum docuit *evalatum*, *eventilatum*, unde *valli* quibus, &c. A *vannus* diminutive *vallus*, unde *evallare* pro *evannare*, foras ejicere. Frustra sunt Grammatici, qui a vallo castrorum deducunt. Inde *evallafacere*. Vide 'vallescit' et 'valvoli.' *Dac.*

• *Everriator*] Ab *everrendo*, purgando, *ecverriator*, *exverra*, vel *exverria*. Erant autem *exverria* februi genus quo purgabant familiam : justa facientes ad digitum, quem mortuo absciderant antequam reliquum corpus combureretur. In olim excusis pro *exverra* legitur *excerta*, quod probat Meursius pro *exverra*, i. exversiones, quas fieri etiam in ædibus puerperarum notavit ex Augustino de civit. D. lib. vi. cap. 9. *Idem.*

• *Eum*] Ut 'dominum' pro 'dominorum,' et supra 'Cistophorum,' 'Cistophorum.' Neque tamen id contractione, ut volunt Grammatici, sed Græcæ flexionis imitatione factum est. *Idem.*

^a *Europam*] Legendum, et *navem*,

quæ Jovis tutelam effigie Tauri habuerit : notum, quid sit tutela in nave. Vetus Glossarium : 'Tutela, *ὑπόφυλαξ* τοῦ πλοίου.' Tutelas navium a Phœnicibus *παράλκους* dici, auctor Herodotus ; hoc est, cælatras, καὶ *τενυδόεις*. Qui Hebraice scit, non negabit verum esse, quod dicimus ; nam nemo paulo doctior dubitat Phœnices Hebraice locutos. *Jos. Scal.*

Europam] Veteres alii in tres partes, in duas alii totum orbem dividebant. Sallust. Jugurth. 'In divisione orbis terræ plerique in parte tertia Africam ponere, pauci tantummodo Asiam et Europam esse, sed Africam in Europa.' Varr. de L. L. lib. iv. 'Terra in Asiam et Europam ; Asia enim jacet ad Meridiem et Austram, Europa ad Septentrionem et Aquilonem.' Ubi notandum Varronem Africam in Asia ponere, contra quod supra Sallust. De hac postrema divisione intelligendus locus Horatii Od. 27. lib. iii. 'Tua sectus orbis Nomina ducet.' 'Sectus,' i. divisus in duas partes. Europæ autem nomen esse ab Europa Agenoris filia scriptores fere omnes tradunt. Vide tamen Eustath. in Dionys. Sed verum est Europæ nomen Phœnicibus

certum est appellari. Sed alii de amore Jovis in taurum versi narrant. Alii eam a prædonibus raptam, et navem, quæ Jovis tutelam effigiem tauri¹ habuerit,⁴ in eam regionem esse delatam. Quidam ob pulchritudinem regionis per simulationem raptæ filiæ occupatam eam terram ab Agenore et Phœnicibus ferunt.

*****

4 'Verba illa, et navem, quæ Jovis tutelam, mendosa sunt: et fortasse ita corrigenda, et navem quæ tutelam effigiem tauri habuerit.' Fulv. Ursin. Vide Notas inf.

NOTÆ

deberi, qui Europam dicebant *Urappa*, quasi terram λευκοπρόσωπον, quia Europæi Africanos candore faciei multum superant, unde et Europa ipsa Cadmi soror dicta est, quasi alba facie virgo. De Europæ raptu variant sententiæ, ut hic Festus refert; cui addere potes, si lubet, eam raptam fuisse navi quæ taurus dicebatur: ex Polluce lib. 1. cap. 9. "Ἔστι δὲ τινα πλοῖα Λύβια λεγόμενα κριοὶ καὶ τράγοι, ὡς εἰκάσειν ὅτι τοιοῦτον ἦν πλοῖον καὶ ὁ ταῦρος ὁ τὴν Εὐρώπην ἀγαγόν. I. e. 'Sunt et quædam naves Lybiæ dictæ arietes et hirci, ita ut conjicere liceat talem fuisse navem et taurum qui Europam abduxit.' Item ex Palæphato 'Taurum hunc Cretensium regem fuisse, qui occupato Tyro Europam inter alias virgines rapuit. Τὸ δὲ ἀληθές, inquit, ἔχει ὁδε. Ἀπὸ τῆς Κρήσιος, ὀνόματι Ταῦρος, ἐπολέμει τῇ Τυρρίῳ χώρα. τελευταῖον δ' ἐκ Τύρου ἤρπασεν ἄλλας τε κόρας, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως θυγατέρα Εὐρώπην. ἔλεγον οὖν οἱ ἄνθρωποι, Εὐρώπην τὴν τοῦ βασιλέως ταῦρος ἔχων φέρετο. τοῦτον δὲ γενομένου προσανεπλάσθη ὁ μῦθος. I. e. 'Veritas autem sic se habet: homo Cnosius nomine Taurus Tyriorum regionem vexabat bello, ac postremo cum omnes alias Tyri puellas, tum etiam rapuit filiam regis Europam. Et inde vulgo dicebant, Europam regis filiam Taurum habens abiit. His ita gestis fabula conficta.'

Hujus Tauri regis meminit Eustath. in Dionys. meminit et scriptor Chronici Alexandrini, atque eum occupata Tyro rapuisse Europam, et tori consortem fecisse. *Dac.*

¹ *Quæ Jovis tutelam effigiem tauri*] Lege cum Scaligero: *Quæ Jovis tutelam effigie tauri*. Sed sædus mendum latet. Quippe legendum, *Et naves, quæ, &c.* ait enim Agenoris filiam nave delatam in eam regionem, nempe Europam: nihil certius: lege modo. Tutela dicebatur in navi ubi Deorum effigies cælabantur, in puppi scilicet, non in prora, ut quibusdam persuasum. Ovid. in Epist. 'Accipit et pictos puppis adunca Deos.' Virg. x. *Æneid.* 'Et aurato fulgebat Apolline puppis.' Tutelam et parasemon perperam confundunt viri docti, quæ et loco et significatione differunt. Tutela semper in puppi, parasemon semper in prora, nempe animalium ut plurimum, aliquando etiam rei cujuslibet effigies sive pictura supra rostra posita, unde navibus nomen: apud Virg. 'Massicus ærata princeps secat æquora tigris.' Navis, tigris dicta, quod tigram haberet pro parasemo. Sic apud eundem 'pristis,' 'chimæra,' 'Centaurus,' 'Scylla,' naves dictæ. Sic navis Bellerophontis dicta *Pegasus*, quod ei equus alatus erat insigne. Navis autem, quæ Europam vexit, tutelam Jovis habuit sub effigie tauri. Unde

EXAGOGEN,⁵ evectionem.

Examen⁶ est et æquamentum, et iudicii⁷ investigatio, et apum congregatio, vel locustarum.

Examussim,⁸ regulariter: amussis enim regula fabrorum est, vel, ut alii volunt, ferramentum, quo in poliando utuntur.

Exanclare,⁹ exhaurire.

Exbueres^{6j} exinteratas; sive exbuæ, quæ ebiberunt, quasi epotæ.

*****

5 'L. m. pro iudicii habet indicii.' Fulv. Ursin.—6 Alii libri *Exuberes*, et mox pro *exbuæ*, *exubere* vel *exbura* legunt. Ed. Scal. *Exbueres* pro *Exbueres* habet.

NOTÆ

et navis taurus dicta. Verum Agatharchides Gnidius in *Europleis* ait, non in tutela navis, sed in parasemo, in prora taurum fuisse depictum. Inde fulciri possit sententia eruditissimi Salmasii, qui legebat in verbis Festi, *alii eam a prædonibus raptam, et nave qua Jovis tutelam, effigiem tauri habuerit*. Quasi Festus reparet Jovis tutelam, quæ in pnppl, ab effigie tauri, quæ parasemon erat in prora. *Idem*.

⁵ *Exagogen*] Plantus Rudente. *Jos. Scal.*

Exagogen] Exportationem, evectionem, a Græco ἐξαγω, educo. Plant. Rudent. iii. 2. 'Eamque eventuram exagogen Capuam et sospitem.' *Dac.*

⁶ *Examen*] ἔρκωμα Græci, unde Latini *sacoma*. Vitruvius. Vel *Scama*. Glossarium: 'Scama, ὄρκωμα.' Apud eundem auctorem, 'Scava, ὄργος.' *Lego Scama. Jos. Scal.*

Examen] Lingula illa, quæ in ansa huc atque illuc nutat, dum lancibus æquatis respondeat summo puncto: quare optime Festus *æquamentum* dixit. *Dac.*

⁸ *Examussim*] Quod ait, Amussim etiam ferramentum esse, quo utuntur fabri in poliando, verum est. Inde enim Amussivum Vitruvio. Varro

Questionum Plantinarum lib. ii. 'Amussis est æquamen, lævamentum.' Vetus Glossarium: 'Examussim, ἔρκωμα.' Id potius conveniret voci 'Examina.' *Jos. Scal.*

Examussim] Accurate Plant. Proleg. Menæch. 'Ut hanc rem vobis examussim disputem.' Vide 'amussis.' *Dac.*

⁹ *Exanclare*] Pro *exantlere*. Vide 'anclare.' *Idem*.

^j *Exbueres*] *Exbuæ* dictæ a bua, infantium puerorum voce: unde *vinibua* Lucilius bibaces mulieres vocat: nisi auctoritas Festi intercederet, ego libentius *Exuberes* ἀπογαλάκτους infantes interpretarer, quemadmodum contra, 'Sububeres, ὑπομαστίζοντες,' ut inveni in Glossis Latinis. *Jos. Scal.*

Exbueres] Veteres Latini *bueri* et *imbueri* dicebant pro implere liquore, unde bua potio, quæ propria puerorum vox est, qui cum volunt bibere, bu priori syllaba contenti sunt, ut infra Festus in voce 'imbatum.' A bua igitur dicuntur mulieres *exbuæ* seu *exbueres*, quas *vinibua* dixit Lucilius. Sed cur *exinteratas* interpretetur non video, nisi significare velit mulieres quæ nimium epotæ torquentur et quasi exenterantur, et aviscerantur. Alii legunt *exuberes* et *ex-*

Excedere,⁷ egredi.

Excisionem urbis a cædendo dictam manifestum est.

Exciet,^a excutiet.

Excipuum,^b quod excipitur, ut præcipuum, quod ante capitur.

Excudere,^c procudere, et incus ipsa a cudendo^d dicta sunt.

Exdorsua,^d dorsum confringe; alii exime.

Exdutæ,^e exuviæ.

7 Legendum monet Dac. ut in vet. lib. *Escendere*.—8 Quidam pro *cudendo* legunt *cædendo*.—9 Alii libb. *exclutæ*. Vide Not. inf.

NOTE

ubera: ἀπογαλάκτους infantes interpretatur Scaliger, hoc est, ab ubere remotos. Ut contra *sububeres* dicuntur, qui sub ubere sunt. Prior lectio vera est. *Dac.*

^a *Exciet*] Lege ut in vet. lib. *escendere*. Glossæ, 'escendit, συμβαίνει.' *Idem.*

^b *Exciet*] *Cico*, moveo, a Græco κινέω: *exciet*, exmovet, et exmovebit, ut apud Plant. Trucul. i. 1. 'Suum nomen omne ex pectore exmovit meo.' *Idem.*

^c *Excipuum*] Quod excipitur, sejungitur, separatur: excipere enim separare. Virgil. 'Ipsam illum clypeum, cristasque rubentes Excipiam sorti.' *Idem.*

^d *Excudere*] *Excudo* et *procudo* feriendo fabrico, elicio. Nam *cudere* est ferire, unde *incus*: quod illic aliquid fabri cudant, id est, feriant. Quidam pro *cudendo* legunt *cædendo*: sed nihil mutandum. *Idem.*

^e *Exdorsua*] Respicit locum Plauti Aulul. ii. 9. 'Tu, Machærio, Congrum, murænam exdorsua quantum potes, Atque omnia dum absum hinc exossata fac sient.' Verum apud Plautum mihi semper suspectum fuit *exdorsua*; neque enim dici posse putabam quid esset in piscibus præparandis *exdorsuare*, sive dorsum confringere, exi-

mere; quare legebam *exossata*: id sequentia suadebant, 'quantum potes' et 'exossata fac sient.' Itaque ubi illud primum in mentem venit, nec mora, doctiss. et acutissimo, ita et optimo viro Tanaquillo Fabro, nunc μακαρίτη, μουσργήτη, tunc meo, eoque nomine, ut alia multa taceam, de me optime merito, meam suspicionem aperui, atque ille, ut erat facilis et mei amans, conatum laudare, hortari, mihiq. codicem suum ostendere, ubi illud idem manu sua vir doctissimus prænotarat. Adjecit etiam, ita semper de piscibus Veteres locutos. Plant. Amphit. i. 1. 'Exossatum os esse oportet, quem probe percusseris. Mirum nisi hic me quasi murænam exossare cogitat, Ultro istinc qui exossat homines. Perii si me aspexerit.' Et Pseudol. 'Exossabo ego illum similiter, itidem ut murænam coquas.' Sic Terent. Adelph. iii. 3. 'Congrum istum maximum in aqua sinito ludere Paulisper, ubi ego venero exossabitur, Prius nolo.' Hæc propter Festi auctoritatem pluribus. *Idem.*

^f *Exdutæ*] Legebam, *exdutæ*, *exutæ*, sive potius *exduvia*, *exuvia*. Sed vulgata lectio retineri potest: nam *exuvia* nihil aliud proprie quam vestes *exdutæ*, ut 'indutæ,' 'induvim.'

Exemplum^f est, quod sequamur, aut vitemus : exemplar, ex quo simile faciamus. Illud animo aestimatur, istud^g oculis conspicitur.

Exercirent,^g sarcirent.

Exercitionem^h exerciti dicebantⁱ antiqui : exercitationem exercitati. Item exercitiorem, exercitissimum ; sicut ab exercitato, exercitatiorem, exercitatissimum.

Exercitusⁱ et militum copia dicitur ; et homo multis negotiis exercitus : sed superius quarti ordinis, hoc secundi est.

Exesto,^k extra esto : sic enim lictor in quibusdam sacris clamitabat : hostis, vinctus, mulier, virgo exesto : scilicet interesse prohibebatur.

*****

10 Pro istud quidam libri legunt et hoc.—11 Vett. libb. *Exercionem exerciti d.*

NOTÆ

Exduta ab *exduo*, Græce *ἐκδύω*, et *eliso d.*, *exuo*, *exuvie*. *Idem*.

^f *Exemplum*] Quod animb imitandum proponitur Terent. *Adelph.* 111. 3. 'Denique Inspicere tanquam in speculum in vitas omnium Jubeo, atque ex aliis snmere exemplum sibi.' Exemplar vero quod oculis, ut picturæ, tabulæ pictoribus. Horat. *Epist.* 2. lib. 1. 'Rursus quid virtus et quid sapientia possit Utile proposuit nobis exemplar Ulyssem.' Sed confunduntur, ut plurimum, hæc duo. Ut cum dicitur exemplum et exemplar eloquentiæ, pro imagine et præscriptione ad imitandum, et exemplar, vel exemplum, literarum, chirographi, testamenti, pro forma et descripto quod vulgo *copia* vocatur. *Idem*.

^g *Exercirent*] A *sarcio* compositum *exercio*, *eliso s.*, *exercio*. Unde Terent. 'Qui opere rustico Faciundo facile victum exercirent suum.' Ita enim scribendus est locus, non, ut quidam male, *exsarcirent*. Et forte restituenda vox illa Ciceroni in libro de petitione consulatus : 'Aliis te id rebus exerciturum esse persuadeas.' Legendum

enim *exerciturum*. *Idem*.

^h *Exercitionem*] Ab *exerceo* est *exercitium*, *exercitio*, *exercitus*, *exercitior*, *exercitissimus*, quibus usi veteres Jurisconsulti, ut ab exercitatus, exercitator, exercitatissimus, &c. Sed in vett. libb. scriptum *exercionem exerciti dicebant*, &c. quod et verum est : nam ut a *suspicio*, dictum *suspicio*, *onis*, a *conspicio*, *conspicio*, *onis*, sic ab *exerceo*, ductum substantivum *exercio*, *onis*. *Idem*.

ⁱ *Exercitus*] Militum copia, *exercitus*, *us*, substant. quartæ declinationis. At *exercitus*, *ta*, *tum*, adject. negotiis districtus, impeditus, fatigatus. Plaut. *Bacchid.* 'Quæ sodalem atque me exercitos habet.' Aliquando etiam *exercitus*, hujus *exercitus*, pro exercitatione legitur, ut apud Plantum *Rudent.* 11. 1. 'Pro exercitn gymnastico et palæstrico hoc habemus.' Legitur et *exercitus*, *exerciti*, pro *exercitus*, *us*. Varr. de vita pop. Rom. lib. 11. 'Decius Imperator pro exerciti salute se Diiis manibus devovit.' *Idem*.

^k *Exesto*] Quod ait in quibusdam sacris, recte docet non in omnibus

Exfit¹ purgamentum, unde adhuc manet suffitio.

Exfuti,^m exfusi; ut mertat pro mersat.

Exgregiæ,ⁿ egregiæ, id est, e grege lectæ.

Exhaustant,^o efferunt.

Exiles^p et Ilia a tenuitate viarum,¹² quas Græci in chartis ita appellant, videntur esse dicta.

//////////

12 Pro viarum legendum monent Ursiu. Scal. et Dac. *inarum*.

NOTÆ

sacris id observatum, sed in illis tantum, quæ Resolutoria dicebantur, ad quæ nisi solutis nodis accedi fas non erat. Servianæ schedæ Danielis nostri in illud: 'Unum exuta pedem vinculis, in veste recincta:' 'Solent enim,' inquit, 'et resolutoria sacrificia ab auspiciis fieri; et ad Junonis Lucinæ sacra non licet accedere, nisi solutis nodis.' *Jos. Scal.*

Exento] Quod ait in quibusdam sacris, recte docet non in omnibus sacris, id observatum, sed in illis tantum quæ resolutoria dicebantur, ad quæ nisi solutis nodis accedi fas non erat. Servius Danielis in illud Virgilii xi. *Æneid.* 'Unum exuta pedem vinculis, in veste recincta.' 'Solent enim,' inquit, 'et resolutoria sacrificia ab auspiciis fieri: et ad Junonis Lucinæ sacra non licet accedere, nisi solutis nodis.' *Scalig.* Hinc capiendus hic locus Ovidii vii. *Metam.* 'Egreditur tectis vestes induta recinctas, Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos.' Et alter Tibulli lib. i. 'Ipse ego velatus filo, tunicisque solutis.' De hostibus, hoc est, peregrinis, quos sacris interesse nefas, Servius viii. *Æneid.* 'Extraneos ad sacra non licebat adhibere.' *Dac.*

¹ *Exfit*] Vide quæ olim in Conjectaneis super hoc diximus. *Jos. Scal.*

Exfit] A *θύω*, adoleo, sacrifico, *θ* mutato in *f*, *fit*, a quo exfitio et suffitio,

inde suffitus, suffimentum, exfit. Fabius Pictor apud Nonium in voce *Sal* aperte nos docet quid sit *exfit*. 'Exfit,' inquit, 'est sale sordidum, quod ustum est, et in ollam rudem fritilem objectum est, postea id sal Virgines Vestales serra ferrea secant.' Hoc sal serra secatum in seriam conjiciebant, et infusa aqua jugi muriem efficiebant. Vide 'Muries.' *Dac.*

^m *Exfuti*] Nam s sæpe mutatur in t: exempla passim. *Idem.*

ⁿ *Exgregia*] Vide 'Abgregare.' *Ant. Aug.*

Exgregia] Vide 'abgregare' et infra 'eximium.' *Dac.*

^o *Exhaustant*] Nihil mnto: ab *exhaurio*, 'exhausi,' 'exhaustum,' 'exhaustare,' efferre, educere. *Idem.*

^p *Exiles*] Legendum videtur *inarum*, pro *viarum*, ut habet l. m. Vide in 'Ilia.' *Ful. Ursin.*

Exiles] Lege, a *tenuitate inarum*. Vide 'Ilia.' Quid sit Ina in charta, diximus in libros Varronis de Re Rustica. Plinius de chartarum generibus: 'Deprehenditur et lentigo oculis: sed inserta mediis glutinamentis tenia fungo papyri bibula vix iniis literæ fundenti se tantum est fraudi.' Qui locus et perperam hodie legitur, et male conceptus est a Melchlore Guilandio, qui in ea capita Plinii de papyro scripsit. At nos plura in eum dicemus, et errata hominis in omnes

Exilica¹ causa, quæ adversus exulem agitur.

Eximium² inde dici coeptum, quod in sacrificiis optimum pecus e grege eximebatur: vel quod primum erat natum.

Exin³ metri causa dicitur pro exinde.

Exinfulabat⁴ exerebat: infulas enim sacerdotum, filamenta vocabant.

Existimare⁵ dictum est ab æstimatione.

Exitium⁶ antiqui ponebant pro exitu: nunc exitium pessimum exitum dicimus.

13 Quidam libri *Exinfulabat*.

NOTÆ

bonos scriptores debacchantis in medium proferemus. *Jos. Scal.*

Exiles et Ilia] Lege, *Exiles et Ilia a tenuitate inarum*. Nam et ita infra in 'Ilia.' Vidit Scaliger. *Ins* a Græco *lvs*, hoc est, subtilissimæ intercurrentes venæ, quales in chartis Veterum, et aliquando in nostris: ab *ins*, *insula*, unde *illa* vel *ila*, unde *Ilia*, et *exilis*, nisi malis cum Isidoro *illa* esse a Græco *εἰλος*, quod Intestinum tennæ significat: et cum Vossio, *exilis*, ab *ἐξίλος*, *exilla*, tenuis, evanidus, obscurus. Per syncopen *ἐξίλος*, *exillis*. Apud Horat. Od. 4. lib. 1. 'Jam te premet nox, fabulæque manes, Et domus exillis Plutonia.' 'Domus exillis' interpretibus negotium facessit; ibique omnes etsi se excruciant, tamen nihil intelligunt. Atqui poterant ipsam Horatium sui ipsius interpretem adhibere, qui ait Epist. 6. lib. 1. 'Exillis domus est: ubi non et multa supersunt, Et domum fallunt, et prosunt furibus.' 'Exillis' igitur est tennis, pauper. *Dac.*

¹ *Exilica*] Ab *exilio*, quod pro *exilio*. Et *exilium* per *s* scribendum aiunt Grammatici: sed non attendunt in omnibus fere verbis quæ incipiunt a prepositione *ex* et *s* literam ipsam literam perire. Sic supra: 'exercirent,' pro 'exercerent,' a 'sar-

cio.' Vide 'Pierium,' lib. v. *Æneid.* et lib. 1. *Georg. Idem.*

² *Eximium*] Quod eximitur. Donat. ad Hecyr. act. 1. sc. 1. 'Eximia pecora dicuntur quæ a grege excepta sunt ad usus dominorum suorum, ut uberius pascantur. Sed proprie eximii sunt porci majores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascuntur. Etenim boves, qui ad hoc lecti sunt, egregii dicuntur, et oves lectæ.' Virgil. 'Mactant lectas de more bidentæ.' Ita et 'porci eximii.' Verum non de porcis tantum, sed de quibuslibet hostiis eximium dici, ex Veratio docet Macrob. lib. 111. Sat. cap. 8. 'Veratius,' inquit, 'in pontificiis quæstionibus docet eximias dictas esse hostias, quæ ad sacrificium destinatæ eximuntur a grege, vel, quod eximia specie, quasi numinibus offerenda eligantur.' *Idem.*

³ *Exin*] Cicero in Orat. 'Dein etiam sæpe et exin, pro deinde et exinde, dicimus.' *Idem.*

⁴ *Exinfulabat*] Quasi extra infulas educebat. Vide 'infula.' *Idem.*

⁵ *Existimare*] Ab *ex* et *æstimo*. *Æstimo* autem a Græco *ἀξιμάω*, pretium statuo, æstimo; nisi malis esse a Græco *τιμάω*, et Latino *æs*. *Idem.*

⁶ *Exitium*] Olim *exitus*: nunc, perniciēs, mors. Glossa. 'exitium, ἔλ-

Exodium,¹⁴ exitum.

Exoletus,^a qui adolescere, id est, crescere desiit.

Exomides^a sunt comici vestitus exertis humeris.

Exoriri, surgere.

Expapillato,^b brachio exerto; quod cum fit papilla nudatur.

Expatare,^c in locum patentem se dare, sive in spatium se conferre.

////////

14 Al. Exodum.

NOTÆ

ἔξοδος, ἔλεθρον. Idem.

^a Exodium] Mirum displicuisse hoc doctis viris, qui pro eo substituerint *Exodum*. Quam bene, ipsi viderint. Meminerant quippe *ἔξοδος* a Græcis dici, non *ἔλεθρον*. At iidem debebant contra meminisse, *πρόλογον* a Græcis dici, non item *προλόγιον*, cum tamen Pacuvius prologium dixerit. Varro Hecatombe *περὶ θυσίων* 'Socrates cum in vinculis publicis esset, et jam bibisset *κάνειν* in exodium vitam.' Idem *ἔως τοῦτο, περὶ ὁρίων* 'Vitam cursum ut agnoscere possem, et quam servitutis et libertatis ab origine ad exodium adductam.' Idem *ταρσὶ Μωΐσεως* : 'Quod cæperas modo in via narrare, ut ad exodium adducas.' *Jes. Scul.*

Exodium] Viri docti substituant *exodum*, quod Græce sit *ἔξοδος*. Sed meminisse eos oportuit Græcos *ἔλεθρον* etiam dixisse. Sic *προλόγιον* et *πρόλογον*, *μολόγιον* et *μολόγον*. *Exodium*, exitus, finis, unde Varro, 'ad exodium vitam perducere.' Vide Neniism. De exodis fabularum erit alias dicendi locus. *Dac.*

^a Exoletus] Glossariæ, 'Exoletus, *ἐπίτακτος, καὶ ἔξωλος*.' Legendum pato, καὶ *ἔξωλος*. Idem: 'Exoletus, *τρίβανος*.' *Jes. Scul.*

^a Exoletus] Vide 'adolesco:' inde *exoleti* dicuntur scorta mascula jam adulta. *Dac.*

^a Exomides] *Ἐξομίδες*. Tunicam sic dictæ, vel, quod ab humeris dependent, sive, quod humeri exererentur. *Ἐξομίδα, ἰσοθήκη κομικῆν*, vestem comicam, vocat etiam Pollux lib. iv. Idem etiam innuit Hesych. sed non tantum comicam fuisse certum est. Gell. lib. vii. cap. 12. 'Romani primo quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt, postea substrictas et breves tunicas citra humerum desinentes habebant: quod genus Græci dicunt *exomidas*.' Tria autem *exomidum* genera fuisse reperio: primum fuit earum quæ sine manicis erant, cum uno tantum foramine quo collum exerebant, quæ proprie *ἔξωμίδες*: alteram earum quæ duas manicas habebant *ἀμφιμίσχαι* dictæ, et ingeniorum tantum propriæ: tertium earum quæ unam manicam duntaxat, et dicebantur *ἑτερομίσχαι*, et erant servorum. De his intelligendus Schol. Aristoph. cum ait, *ἔξωμίδες* esse *ἑνὴν δουλικὰ καὶ ἑτερομίσχαι*. Vide in *ἀμφιμίσχαι* et *ἑτερομίσχαι*. *Jes. Idem.*

^b Expapillato] Vide 'effasillato.' *Idem.*

^c Expatare] Pacuvius, 'Expatare se omnes, publicæque se ostendant.' 'Expatare se,' id est, expatiantur. Hoc vocabulum retinent Vascones, qui dicunt *s'expata*, *s'estendre*, *s'ecarter*. *Idem.*

Expectorat,^d ex pectore ejicit.

Expergitus,^e ab alio excitatus; quem solemus dicere expergefactum.

Experitos,^f imperitos.

Experrectus, a corrigendo se¹⁵ vocatus; quod fere facimus recentes a somno. Experrectus est, qui per se vigilare cœpit.

Explenunt,^h explent.

Explorareⁱ antiquos pro exclamare usos, sed postea pro-

~~~~~

15 'Pro corrigendo se, videtur legendum, a porrigendo se.' Fulv. Ursin. Ita et Dac.

NOTÆ

^d *Expectorat*] Pacuvius in Epigono: 'Eloquere proprie ac pavorem hunc meum expectora.' Hoc verbum damnare videtur Quintilian. lib. viii. cap. 8. 'At veteres,' inquit, 'ne expectorat quidem timuerunt.' Modestius tamen Cicero iii. de Orat. 'Novantur autem verba, quæ, ab eo, qui dicit, ipso gignuntur, ac sunt vel conjungendis verbis, ut hæc:

Tunc pavor sapientiam mihi omnem exanimato expectorat,

Num vis hujus me versutiloquas malicias.

Videtur enim et 'versutiloquas' et 'expectorat' ex conjunctione facta esse verba, non nata.' Inde Glossæ: 'Expectoro, ἀπορεπίζω.' *Idem.*

^e *Expergitus*] Inter *expergitus* et *experrectus* hoc discrimen Festus statuit, ut ille sit, qui ab aliis excitatur, hic, qui per se vigilat. Aliter tamen Diomedes lib. i. 'Expergitus,' inquit, 'qui satius somno sponte vigilat; unde et Lucilius ait: 'Ergo Et somno pueros cum mane expigitu' clamo.' Experrectus autem a quiete impeditus: unde Sallustius: 'interdum somno experrectus tumultum facere.' Expergefactus porro est, qui per alium somno excitatur.' Ego vero crediderim hæc tria eandem esse,

neque differre: *experrectus*, ab *expergo*, unde per syncopen factum *expergo*; *expergitus* ab *expergo*, *expergiscor*; *expergefactus* ab *expergefo*. Vide infra. *Idem.*

^f *Experitos*] *Expers*, a 'periri,' quod est, conari, discere, est 'peritus.' Inde 'experiri,' 'experitus,' qui et 'expertus': infra 'experta,' 'expertia,' et 'expers.' Glossarium: 'expers, ἀνεπὸς καὶ ἔμπειρος,' i. e. Doctus et ignarus. Et infra: 'expertes, ignari.' Vides *experitum* esse *expertem*. Nam ex modo privativum, modo intensivum, ut e, in, &c. *Idem.*

^g *Experrectus, a corrigendo se*] Lege a porrigendo se, ut notarunt viri docti. Hic autem porrigere est pro *perregere*, unde *pergere*. Vide supra 'expergitus.' *Experrigere* autem, unde per syncopen *exporgere*, non a porro agere, ut infra Festus, sed a per et rego, probat præteritum *porrexi*. *Idem.*

^h *Explenunt*] Ut 'redinunt,' pro 'redeunt.' *Pleo* autem, unde 'impleo,' 'expleo,' 'compleo,' 'repleo,' a πλῆος, 'plenus.' *Idem.*

Explorare] Vide 'endoplato,' et 'plorare.' Inde *explorare*, inquirere, tentare. Et *explorator*, qui inter hostes versatur, et ex rumore eorum secreta cognoscit, suisque renuntiat.

spicere, et certum cognoscere cœpit significare: itaque speculator ab exploratore hoc distat, quod speculator hostilia silentio perspicit, explorator pacata clamore cognoscit.

Exporgere,^k porro agere, exporrigere.

Expreta¹⁶ antiqui dicebant, quasi expertia habita.

Exrogare^m est, ex lege vetere aliquid eximere per novam legem.

Extāⁿ dicta, quod ea Diis prosecentur, quæ maxime extant, eminentque.

Externus^o est alienæ¹⁷ terræ.

Exterraneus^p ex alia terra. Exterraneus¹⁸ quoque^q dicitur et qui ante tempus natus, vel potius ejectus est: dictus autem exterraneus quod eum mater exterrita alvo ejecit.

Extimum^r extremum significat, ita ut intimo sit contrarium.

16 Quidam *Experta*, et mox *expertia*; nihil mutandum monet Dac.—17 *Alienus* v. c. *Alius* conj. vir doct. in marg. ed. Scal.—18 Alii hic et infra *exterricinus*. Vide Not. inf.

NOTÆ

Et differt ab speculatore, qui ante exercitum speculandi gratia mittitur: hic munere belli honesto fungitur, ille sæpius capitis pœnas luit. Arrius Menander de re militari 1. 'Exploratores, qui secreta nuntiaverunt hostibus, proditores sunt, et capitis pœnas launt.' *Idem*.

^k *Exporgere*] Vide 'experrectus.' *Idem*.

¹ *Expreta*] Nihil mutandum. *Expreta* transposita litera pro *experta*, id est, *experita*. 'Experiri,' 'expertus,' 'expers.' Vide supra 'experitus.' *Idem*.

^m *Exrogare*] Vide 'Derogare.' *Idem*.

ⁿ *Extā*] Quasi *exsecta* ab *exsecando*, et non ab *extendo*, ut putat Festus. Inde *extar* in Glossario, olla ubi exta coquebantur. *Idem*.

^o *Externus*] Ab *exter*, *exterus*, unde *externus*. *Idem*.

^p *Exterraneus*] Frustra est Festus, qui a *terra*, et præposit. *ex*, *exterraneum* dictum putat. Nam est ab *extra*, pro quo prius dicebant *extera*. Ita *exterraneus*, qui postea *extraneus*. *Idem*.

^q *Exterraneus quoque*] Hic locus sic melius in quibusdam codd. conceptus est: *Exterrincinus quoque dicitur qui ante tempus natus, vel potius ejectus est. Dictus autem exterrincinus quod eum mater exterrita alvo dejecit. Ab exterrendo, exterrincinus dictus, quem exterrita mater ejecit. Græci vocant ἑκταρμα, et ἐκταρμα. Et differt ab eo, quem Græci vocant ἡλιόμαστος, qui ante exactos menses natus est, ut apud Poëtā Eurystheus. Idem*.

^r *Extimum*] 'Extimum promonto-

Extrarium ab extraneo sic distinguitur: extrarius est, qui extra focum, sacramentum, jusque sit: ¹⁹ extraneus ex altera terra, quasi exterraneus.

Exugentes, ²⁰ exprimentes.

Exuviae ab exuendo dictae.

~~~~~

19 Legendum censet Scal. *extra focum, sacra, jusque sit.* Dac. monet, qui *extra focum, sacra familiae jusque sit.*—20 Alii *Exurgentes.*

NOTÆ

rium.' Plin. *Idem.*

' **Extrarium**] Legendum censeo, *extra focum, sacra, jusque sit*: intelligit sacra familiæ, aut potius gentis. Sui hæredes sunt in sacris patris familiæ. Jos. Scal.

Extrarium] **Extrarius** et **extraneus** nullo modo differunt. Sic 'proletarius' et 'proletaneus' dicebant, 'præsentarius' et 'præsentaneus,' 'vicarius' et 'vicaneus,' et similia. Sic **extrarius** et **extraneus** hæres, qui nullo cognationis vinculo testatori jungitur. Infra legendum, qui *extra*

focum, sacra familiæ jusque sit. Extrariis opponuntur sui hæredes qui sunt in sacris patris familiæ. Dac.

' **Exugentes**] Glossarium: 'Exugit, *devertit.*' Jos. Scal.

Exugentes] **Exugo**, pro *exugo*, deperdita littera S. Vide 'exercirent,' et 'exilica.' Verbo *exugere* sæpe utitur Plautus. Dac.

' **Exuviae**] Vide 'exdntæ.' **Exuviae** dictæ quæcumque exuuntur, immo et illa etiam, ut, 'exuviae Deorum,' infra in voce 'tensa.' *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER VI.

FABAM ^a nec tangere nec nominare Diali flamini licet, quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam et lemuralibus jacitur larvis, et parentalibus adhibetur sacrificiis, et in flore ejus luctus literæ apparere videntur.

Fabiani ^b et **Quintiliani** appellabantur Luperi a Fabio et Quintilio præpositis suis.

NOTÆ

^a *Fabam*] Vide Gellium lib. x. cap. 15. De fabis quas lemuribus jaciebant in eorum sacris, Varro de vita Pop. Rom. lib. i. 'Quibus temporibus in sacris fabam jactant noctu, ac dicunt se lemures domo extra januam ejicere.' Ritum aperte docet Ovid. lib. v. Fast. 'Ille memor veteris ritus, timidusque Deorum Surgit: habent gemini vincula nulla pedes: Signaque dat digitis medio cum pollice junctis, Occurrat tacito ne levis umbra sibi: Terque manus puras fontana perfruit unda: Vertitur, et nigras accipit ore fabas. Aversusque jacit: sed dum jacit, hæc ego mitto, His, inquit, redimo meque meosque fabis. Hoc novies dicit, nec respicit: umbra putatur Colligere, et nullo terga vidente sequi.' Hunc morem si ego

hodieque alicubi observari moneo, nescio an plures sim habiturus, qui facile fidem adhibeant; atqui certum est, illud idem etiam nunc in Vasconia pueros facititare, qui cum larvas illas lemurales expavent, fabas aliaque legumina per cubicula sua disseminant, et ita opinantur se eas e cubiculo fugare, et extra domum ejicere. *Dac.*

^b *Fabiani*] Vide 'Quintia prata.' *Ant. Aug.*

Fabiani et Quintiliani] Fabiani Remi socii, Romuli Quintil. Ovid. ii. Fast. 'Dicta facit, Fabique simul: venit irritus illuc Romulus, et mensas ossaque nuda videt. Risit et indoluit, Fabios potuisse Remumque Vincere, Quintillos non potuisse suos.' His postea a C. Cæsare ad-

Facem^c in nuptiis in honorem Cereris præferebant, aquaque aspergebatur¹ nova nupta: sive ut casta puraque ad virum veniret; sive ut ignem atque aquam cum viro communicaret.

Faces^d antiqui dicebant, ut fides.

Facessere^e significat interdum facere, ut est, Jussa facesunt: interdum vero pro abire ponitur. Pacuvius: 'Facessite omnes hinc, id est, abite.

Factio et factiosus^f initio honesta vocabula erant: unde adhuc factiones histrionum et quadrigariorum dicuntur. Modo autem nomine factionis seditio et arma vocantur.

//////////

¹ Ed. Scal. *spargebatur*.

NOTÆ

dita tertia aodalitas, nempe Juliorum, Dio lib. XLIV. *Idem*.

^c *Facem*] Catull. 'viden' ut faces Splendidas quantiunt comas? Ideo autem faces, quia per noctem tantum nova nupta ad maritum ducebatur, ut ait Plutarch. qui quinque ferri solitas fuisse docet in Quæst. Rom. quæst. II. Illum vide, vide et infra 'Patrimi' et 'Rapi.' Aqua etiam aspergebatur nova nupta. Varr. lib. IV. de L. L. 'Igitur causa nascendi duplex aqua et ignis: ideo ea in nuptiis in limine adhibentur.' Idem apud Servium IV. *Æneid*. 'Aqua et igni mariti uxores accipiebant, nude et hodie faces prælucent, et aqua petita de puro fonte per puerum felicissimum, vel puellam quæ interest nuptiis, de qua solebant nubentibus pedes lavare.' Vide Plutarch. loco supra laudato. quæst. I. Vide supra 'aqua.' *Idem*.

^d *Faces*] In nominandi casu prius dicebant *faces*, quod nunc *fax*. *Idem*.

^e *Facessere*] Pacuv. in Teucro apud Nonium: 'Facessite omnes hinc, parumper tu mane.' *Ant. Aug*.

Facessere] A *facio*, *facesso*, ut e 'capio,' 'capesso.' *Facesso* duo sig-

nificat, *facio*, et retrocedo. Donat. ad illud Terentii Phorm. act. IV. sc. 3. 'Hæc hinc facessat.' 'Pro hinc se faciat,' inquit, 'id est, abeat, ut huc se faciat, huc accedat significat.' Item, 'Facessat, pro cedat, alias faciat. Ergo duas res significat hoc unum verbum. An 'hinc facessat,' proverbialiter, quasi hinc faciat. Plautus: 'Argentum hinc facite.' Huc te fac dicitur, pro huc accede.' *Dac*.

^f *Pacuvius*] Hunc Pacuvii locum adducit Nonius e Teucro: 'Facessite hinc omnes, parumper tu mane.' *Idem*.

^g *Factio et factiosus*] Initio *factiones* proprie divitum et nobiliorum ordines dicebantur, et factiosi nobiles et opulenti. Plautus *Cistellaria*, act. II. sc. 1. 'Neque nos factione tanta, quanta tu, sumus.' Et in *Aulular*. 'Istas magnas factiones, animos, dotes, dapiles.' Inde in Gloss. *factio* exponitur *τάγμα*, id est, ordo. Inde histriones et quadrigarii in *factiones*, hoc est, in ordines divisi. At postea *factio* in malam partem sumi cæpta est, nempe pro conspiratione et consensu pessimorum hominum, et ita nunc semper. *Idem*.

Facul^b antiqui dicebant, et faculter, pro facile : unde facultas et difficultas videntur dicta. Sed posteaⁱ facilitas morum facta est, facultas rerum.

Fagutal^k sacellum Jovis, in quo fuit fagus arbor, quæ Jovi sacra habebatur.

Falæ^l dictæ ab altitudine, a falando,² quod apud Etruscos significat cælum.

Falarica,^m genus teli, missile, quo utuntur ex falis, id est, ex locis exstructis dimicantes.

Falconesⁿ dicuntur, quorum digiti pollices in pedibus intro sunt curvati, a similitudine falcis.

Faleri,^o oppidum a sale dictum.³

2 Alii *falandi*.—3 'A sale dictum l. m. habet pro a sale.' Falv. Ursin.

NOTÆ

^b Facul] Afranius: 'Haud facul fœmina invenietur bona.' Vide Nonium. *Idem*.

ⁱ Sed postea] Ait facultatem de rebus sive opibus dici, facilitatem ad animum pertinere. Sic fere Cornel. Fronto, 'Facultas,' inquit, 'locupletis, facilitas artificis est. Itaque dives facultatem habet multa vel emendi, vel redimendi; artifex opera perficiendi facilitatem.' *Idem*.

^k Fagutal] Varro lib. iv. de L. L. 'Et Fagutal a fago: unde etiam quod ibi sacellum, Jovis Fagutalis.' *Idem*.

^l Falæ] Proprie turres ligneæ militares, unde tela mittebantur, quæ ideo falarica dicta. Vide infra. Falæ autem ab Hetrusco *phalandi* sive *phalante*, quod cælum notat. *Φάλαγρον* Græcum est, a *φάλδς* forsan, albus, nitens. Sed potius *falæ* a Græco *φάλας*, ut Græci dicebant montes, altitudines, arces. Hesych. *φάλας, ὄρη, σκοπία*, montes, arces; et inde *φάλαγγας*, cælum apud Hetruscos, quod altum. Inde *palatium*, id est, *arx*. Inde etiam *falere* apud Varronem,

saxa pilea ad onus peristyllii sustinendum. Et *φάλας* Saxones sive Germani vocabulum retinent *fales*, sive *fels*, rupes. *Idem*.

^m Falarica] Ennius: 'Quæ valido venit contorta falarica missu.' *Falarica* a *falis*. *Idem* Nonius et Servius. Alii a *φάλδς*, splendidus, quod ea tela splendeant ob ferratam conspidem, vel potius ob flammam: nam falaricis circumligabatur materia e pice, sulphure, et stupa. Sed prius etymon certum est. Ut supra. *Idem*.

ⁿ Falcones] Glossarium: 'Falcones, *Δάκτυλοι ποδῶν τῶν βλέποντες*.' 'Digiti pedum intro aspicientes.' Et Isidorus in Gloss. 'Falcones, qui pollices pedis intra curvos habent.' Similiter Græci *δρεπανόδεις* dicunt, a *δρεπανον*, falx. *Idem*.

^o Faleri] A sale, quod apud eos sal fieret, prius *Halerii* dicti. Sed magis placet ab *Haleso* conditore, unde et *Falisci*. Ovid. lib. iv. Fast. 'Venerat Atrides fatis agitatns Halesus, A quo se dictam terra Falisca putat.' *Idem*.

Falsius, et Falsior,^p cum rationabiliter dici possint, non tamen sunt in consuetudine.

Fama^q a fando dicta: sic apud Græcos, φήμη ἀπὸ τῆς φάσιδος.

Famelicosam⁴ terram, terram palustrem vocabant.

Famella, diminutivum a fama.

Familia antea⁵ in liberis hominibus dicebatur, quorum dux et princeps generis vocabatur pater, et mater familie.⁶ Unde familie nobilium Pompiliorum, Valeriorum, Corneliorum, et familiares ex eadem familia: postea hoc nomine etiam famuli appellari cœperunt, permutata I cum V litera.

Familiaris⁷ Romanus, privatus Romanus.

Famino,⁸ dicito.

4 Al. *Familicosam* vel *Famicosam*.—5 Quædam edd. *Familia aurea*.—6 Quidam libri *familias*.

NOTÆ

^p *Falsius et Falsior*] Vox rationabiliter est Pauli; qua etiam alii inferioris notæ Grammatici utuntur. Voluit dicere ἀναλόγως. *Jos. Scal.*

^q *Fama*] A Dorico φήμη pro φήμη, quod a φημί. Istud a φάσις, unde Latium *fari*. *Dac.*

^r *Famelicosam*] Id est, aridam. Gloss. 'Famelicus, λιμόχρετος.' 'Famelice, λιμόχρετος.' *Idem.*

^s *Familia antea*] Quædam editiones habent *Familia aurea*; qua re motus Jo. Meursius, Philologici auctarii cap. 11. existimavit 'servos' simpliciter 'familiam,' et 'ingenuos,' 'familiam auream' appellari. Quod probari non potest, et certum est Festum scripsisse, *Familia antea*, ut in antiqua Mediolanensi. Id probat antithesis, 'Familia antea in liberis, &c. Postea hoc nomine.' Familia est cœtus hominum, a Græco δμολία, et ita proprie antea dicebatur series hominum ejusdem generis, qui singuli

familiares dicebantur, ubi notandum *familiam* Festum dixisse, quæ proprie gens est. Sic apud Livium lib. 11. de Fabiis: 'Ibant unius familie duces.' Inde postea familia ad servos et gladiatores translata, et *familia* servorum et gladiatorum cœtus dicti sunt. Cicero 'gladiatorum familie.' *Apul. apolog.* 'Quindecim liberi homines populus est, totidem servi familia, totidem vincti ergastulum.' Inde etiam servi dicti sunt famuli. Tamen infra Festus a se ipso dissentit, atque familiam esse ab Osco *fameli* sive *famul*, id est *servus*. Vide 'fameli,' et ibi notata. *Idem.*

^t *Familiaris*] Ejusdem familie. *Id.*

^u *Famino*] Cato, cap. 141. 'Janum Jovemque vino præce famino, sic dicito.' Et alibi, 'hoc vino prafamino.' Unde Lexicorum Sarcinatoses ridicule vinum prafaminum dici putarunt. *Idem.*

Famuletium^a dicebatur, quod nunc servitium.

Famuli origo,⁷ ab Oscis dependet, apud quos servus famel nominabatur, unde et familia vocata.

Fana,^a quod fando consecrantur.

Fanatica^a dicitur arbor fulmine icta.

Fanum a Fano^{7b} dictum; sive a fando; quod dum pontifex dedicat, certa verba fatur.

Farfenum,^{8c} virgulti genus.

////////

7 'Fanum a Fauno. Ita l. m. pro a fano.' Fulv. Ursin. et ita legendum dicit Dac.—8 Quidam libri *Farcenum* vel *Frasenum*. Vid. Not. infra.

NOTÆ

^a *Famuletium*] Pro *famulitium*. Varro: 'Apud ignavum dominum duro famulitio strictus.' *Famulatum* vocat Cicero. 'Famulitatem,' Accius et Pacuvius apud Nonium. *Idem*.

⁷ *Famuli origo*] A *Famel*. Osa voce *famul*, *famulus*; sed Latinum esse, non Oscum, *famulum* puto. Ut et supra Festus in 'Familia,' pro *famule* dictum postea *famul*. Ut 'pa' pro 'parte'; 'do' pro 'domo' et similia. Quæ sequuntur, unde et *familia* vocata, si Festi sunt, levitatis et inconstantie Festum arguunt, qui in *familia* his contraria scripsit. Nempe *famulem* dici a *familia*, i mutato in u, quod verum est. Nam si a *famel* esset *familia*, velim hic mihi respondeant qui Festum sequuntur, qui fieri potuit ut antea *familia* honeste de ingenuis hominibus diceretur. *Idem*.

^a *Fana*] Vide 'fanum.' *Idem*.

^a *Fanatica*] Fanatici proprie dicebantur qui divino furore correpti, qui numine afflati erant. Inde 'fanatica arbor' quæ fulmine afflata: sed *fanatici* etiam dicebantur sacrorum ministri. Optimum Glossarium, 'Fanaticus, *ἱερατικός, λεπιδωδός*.'

Delph. et Var. Clas.

In veteri lapide extra Romam: 'Q. Cælio Apollinari fanatico de sede Bellonæ.' *Idem*.

^b *Fanum a Fano*] Lege ut in vet. lib. *Fanum a Fauno*. A Faunis *fana* dicta Veteres putabant, quod illis primum templa sint consecrata. Cornelius Fronto: 'Fanum Fauno consecratum.' Alii *fana* a *fando*. Quod in illis consecrandis pontifex certa verba fatur. Vel potius ut Varro lib. v. de L. L. quod pontifex in sacrando fatus est finem; hinc (a fando) 'fana nominata,' inquit, 'quod pontifices in sacrando fati sunt finem.' Sed maxime placet sententia Voasii, qui putat fanum esse eo, quod id Græci similiter *ἱερὸν* vocent. Nempe per transpositionem fuerit *ἱερὸν*, sed spiritus abijt sæpius in *f*. Id probant ipsamet Festi verba e lib. viii. 'Hanula, parva delubra quasi fanula.' Ergo ex obliquo *ἱερὸν* fanum, unde *hanulum*, postea *fanulum*, ut 'hostis,' 'fostis,' 'holus,' 'folus,' et similia. *Idem*.

^c *Farfenum*] Videtur legisse in Plauti Milite: 'eo præsternebant folia Farfani, vel 'Farfeni.' Jos. Scal.

Farfenum] Scripserat Festus *Farferum*. Nisi dicas r abuisse in n. *Far*

Pomp. Fest.

R

Farrago ^d appellatur id, quod ex pluribus satis pabuli causa datur jumentis.

Farreum, ^e genus libi ex farre factum.

Fartores, ^f nomenclatores, qui clam velut infarcirent nomina saluatorum in aurem candidati.

Fascinum et **fas**, ^g a fando nominantur.

Fastigium, ^h ædificii summum.

NOTÆ

ferus, autem pro *farfarus*: quod fluvii in Sabinis, de quo Servius vii. *Æn.* et herbe nomen est. Fluvio nomen a *farfar* sive *pharphar* Syriæ fluvio. Et a fluvio herba nomen accepit, quod juxta eum nasceretur. Quæ fuit sententia Vossii. *Farfari* herbe meminit Plant. *Pœnul.* act. ii. 'Viscum legioni dedi Fundasque, eo præsternebant folia farferi.' Et Apuleius: 'Folia sunt farfari et nugæ meræ.' *Farfarus* est tussilago nostra, populago, ungula caballina. *Dac.*

^d *Farrago*] Quod ex multis satis, ut hordeo, vicia, et leguminibus fit pabuli causa. Varr. lib. i. de *Re Rust.* cap. 81. 'Contra ex segete, ubi sata admixta, ordeum, et vicia, et legumina, pabuli causa viridia, quod far ferro cæsa, farrago dicta, aut nisi quod primum in farracia segete seri coeptum.' Gloss. 'fariago, γράσος,' i. gramen semiviride. Vide Plinium. *Idem.*

^e *Farreum*] Quod in nuptiis fiebat, unde nata vocabula 'confarreatio' et 'diffarreatio.' Plin. l. xviii. cap. 3. 'Quin et in sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat: novæque nuptæ farreum præferebant.' *Idem.*

^f *Fartores*] Candidati, id est, qui Magistratum aliquem petebant, summa ope nitebantur ut sibi complurium studia conciliarent, ideoque summo mane solebant domi inambulare, et saluatoribus sui copiam fa-

cere, quorum singulos nomine proprio compellabant. Verum, cum in tanta salutantium turba fieri non posset, ut æque omnes cogniti essent, huic rei ministrum habuere præpositum, ut accedentium nomina dictaret, qui inde *nomenclator*, vel *monitor*, vel *fortor* dictus est. *Idem.*

^g *Fascinum* et *fas*] *Fas* quidem a *fando*, quod quasi fatum sit a Diis et Sacerdotibus. Sic 'jao' a 'jubendo': sed quomodo *fascinum* a *fando*? an quia lingua quoque fieret *fascinatio*, ut apud Catul. 'Quæ nec pernumerare curiosi Possint, nec mala fascinare lingua?' Hæc sunt nugæ. *Fascinum*, ut optime Cloatius Verus apud Gellium lib. xvi. cap. 12. a Græco βάρκαρον, et *fascinare* a βαρκαρῶν, *ensorceler*, *enchanter*. Ad fascinum avertendum omnia turpia Veteres adhibebant, sic veretri figuram de collo pueris suspendebant, in gremium suum despuebant, de quibus alibi. *Idem.*

^h *Fastigium*] In Glossario: 'Fastidium, ἀέτωμα.' Lege, *Fastigium*, ἀέτωμα. Ita sæpe Vitruvius ex Ctesibio, et aliis: et 'ἀέτωσις, Fastigiatio.' *Jos. Scal.*

Fastigium] Græci vocant ἀέτωμα, quod aquilæ volantis speciem representaret. Gloss. 'Fastigium, ἀέτωμα.' de hoc ita Galenus: 'ἀέτωμά ἐστι τὸ εἰς ὕψος ἀνατεταμένον τῆς ὀροφῆς ὡς τὸ τέρψανον, id est, 'Fastigium est tecti pars in altitudinem elevata quasi triangulum.' Inde et *fastigium*, 'tricho-

Fastis diebus jucunda¹ fari licebat;⁹ nefastis quædam non fari licebat.

Fastorum^k libri appellantur, in quibus totius anni fit descriptio. Fasti enim dies festi¹⁰ sunt.

Fatantur,^l multa fantur.

Faventia^m bonam ominationem significat. Nam præcones

⁹ Legit Scal. *Fastis diebus jus fari licebat: nefastis non fari licebat.* Dac. *Fastis diebus jura quædam fari, &c.* V. c. jura Vir quidam doct. in marg. Ed. Scal. *juridica.*—¹⁰ Quidam conjiciunt *fandi.* Vide Notas.

NOTE

ron' dictum: *τρίχρον* et *τρίχρον* idem. Vide Salmas. in Fescennino Nigro Spartiani. Dac.

¹ *Fastis diebus jucunda*] Lego: *Fastis diebus jura quædam fari, &c.* Varro lib. v. de L. L. 'Fasti dies, quibus certa verba legitima sine piaculo prætoribus licet fari. Ab hoc nefasti dies, quibus diebus ea fari jus non est, et si fati sunt, piaculum faciunt.' Ovid. 1. Fast. 'Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur, Fastus erit per quem lege licebit agi.' Tria verba sunt, 'do,' 'dico,' 'addico:' quibus tota jurisdictio continetur. *Idem.*

^k *Fastorum*] Fasti enim dies festi sunt. Hoc falsum est: sunt enim fasti dies, quibus fari licet prætori juridica verba. Varro, Ovid. Macrobius ab his diebus Fastorum libri appellantur, quibus eos dies cognoscimus, et translaticie fastos consulum appellamus, quibus Consules singulorum annorum continentur. *Ant. Aug.*

Fastorum] Eleganter veteres Græci, 'Fastus, *ἡμερολόγιον.*' et *fastus* in quarta declinatione, de quo quæstio apud veteres Grammaticos, super illo Lucani: 'Nec mens Endoxi vincetur fastibus annus.' Ex quibus licet conjicere antiquitatem ejus Glossarii, et quantum fidem ejus sequi debeamus. Ego alioqui inveni duos versiculos Iambos in litera R, qui videntur de-

dicationis loco esse: *Τοιοῦτο δῶρον τῇ σοφῇ γεροντὶ "Ἐτατος ὑπάρχων προσφῆρα Φιλόξενος.* Videtur fuisse is Philoxenus, qui temporibus Justiniani Consul fuit cum Probo. Porro verba ultima, *Fasti enim dies festi sunt,* ne Pauli quidem sunt. Sed ad sacrificulorum Kalendaria, unde profecta sunt, ea remittimus, atque adeo flagris ablegamus. *Jos. Scal.*

Fastorum libri] Ut Fasti Ovidiani. *Fasti* a diebus fastis, qui in iis referuntur, ut et *nefasti*, sed cum plures fasti, a potiori nomen sortiuntur; quæ leguntur in fine: *Fasti enim dies festi sunt:* Pauli esse putavit Voss. At Scaliger ne Pauli quidem esse, eaque flagris ablegat. Ego vero Festi esse existimo, sed leviter deformata: lego: *Fastis enim dies fasti insunt:* vel, si malis: *Fastis enim dies fasti scripti sunt.* Dac.

^l *Fatantur*] Apud Sallustium tamen *fatatum* est fatis decretum. *Idem.*

^m *Faventia*] Bona ominatio; 'Faus-tum,' bene ominatum. Nam *favere* est bona et bene ominata fari; Græcis *εὐφημεῖν.* Et ut apud Latinos in sacris præco *Favere* populum jubebat, sic apud Græcos in sacris clamabat *εὐφημῶντα τόρω,* 'Sit faventia.' Sæpe apud Aristophanem, et ab hac faventium attentione bonaque ominazione *favere* pro silere dictum est, et ad alia etiam translatum. *Idem.*

clamantes, populum sacrificiis favere jubebant. Favere enim est bona fari: at¹¹ veteres poetæ pro silere usi sunt favere.

Favi, a favendo.

Favissæⁿ locum sic appellabant, in quo erat aqua inclusa

11 Quidam libri ac.

NOTÆ

ⁿ Favissæ] Vide Gell. lib. 11. cap. 10. *Ant. Aug.*

Favissæ] Non est dubium, quin Græci vocarint *θησαυροὺς* ea loca. Plutarchus in Philopœmene: *ὁ μὴν ἀλλὰ κομίσαντες αὐτὸν εἰς τὸν καλοῦμενον θησαυρὸν, οἰκῆμα κατὰγειον, οὔτε πνεῦμα λαμβάνον, οὔτε φῶς ἔχον, οὔτε θέρμης ἔχον, ἀλλὰ μεγάλην λίθον περιεσφύμενον κατακλειόμενον, ἐνταῦθα κατέθεντο.* Livius cum acciperet hæc ab eodem auctore, ex quo habuit postea Plutarchus, ita reddidit de eadem re loquens lib. xxxix. 'Admonent deinde quidam, esse thesaurum publicum sub terra, saxo quadrato septum: eo vinculus demittitur: et saxum ingens, quo operitur machina, superimpositum est.' In quo annotandum, eleganter ab ipso Livio *τὸν περιεσφύμενον λίθον* verti saxum, quo operitur machina, hoc est, mola inferior, quam 'metam' vocat Paulus Jurisconsultus. Inteligit ergo *Catillum*, ut idem Paulus vocat: hoc est, superiorem molam. Machina enim significat molam apud Veteres. Unde Ansonius dixit 'Machinale pondus,' pro mola. Hinc Italicum vulgus *Machinare*, pro molere. Sane neque Plutarchus sine Livio: neque ille sine Plutarcho exponi poterat. Porro et Varro 'thesaurum' pro eadem re dixit lib. de Latino sermone vi. 'Sed quod Delphis in æde foramen ad latus est quoddam thesauri specie,' quod Græci *θυμῶν* dixerunt. 'Thesauri specie,' hoc est,

ad modum illarum Favissarum, quod Græci *θησαυροὺς* vocant. Non tamen ignoro aliter olim a nobis eum locum expositum. Sed eleganter Nævius in suo Epitaphio Orcivum thesaurum ab ea translatione dixit: 'Itaque postquam est orcivo traditus thesauro.' *Jos. Scal.*

Favissæ] Cisternæ templi ad aquam recipiendam, ab antiquo *favis* pro *foveo*, vel *fodio*. Et hæc prima fuit hujus vocis notio. Postea ob similitudinem *favissæ* dictæ sunt cellæ subterraneæ in templis ubi reponi solebant res sacræ vetustate collapsæ. Varro apud Gellium lib. 11. cap. 10. 'Favissas esse cellas quasdam et cisternas, quæ in area sub terra essent, ubi reponi solerent signa vetera, quæ ex eo templo collapsa essent, et alia quædam religiosa donariis consecratis.' Has favissas Græci vocant *θησαυροὺς*, ut ex Valerio Sorano idem Varro apud Gellium ibidem. Unde in Gloss. 'Favissæ, *θησαυροί*.' Vide Liv. lib. xxxix. et Plutarch. in Philopœmene. Inde eleganter Nævius in suo epitaphio orcivum thesaurum de inferis dixit: 'Itaque postquam est orcivo traditus thesauro.' Et Ennius in Iphigen. 'Acherontem obibo ubi mortis thesauri obiacent.' Neque tamen *favissæ* dictæ a *flavissæ*, demta l littera, quod in eas non rude æs argentumque, sed flata signataque pecunia conderetur, ut idem Valerius Soranus existimavit. Nam si ita es-

circa templa. Sunt autem qui putant favissas esse in Capitolio cellis cisternisque similes, ubi reponi erant solita ea, quæ in templo vetustate erant facta inutilia.

Faustulum ° porcellum, feturam porcorum.

FEBRUARIUS^p mensis dictus, quod tum, id est, extremo mense anni populus februaretur, id est, lustraretur, ac purgaretur: vel a Junone februata, quam alii februlem, Romani februlim vocant: quod ipsi eo mense sacra fiebant, ejusque feriæ erant lupercalia, quo die mulieres februabantur a lupercis amiculo Junonis, id est, pelle caprina: quam ob causam is quoque dies februatus appellabatur. Quæcumque denique purgamenti causa in quibusque sacrificiis adhibentur, februa appellantur. Id vero, quod purgatur, dicitur februatum.

NOTÆ

set, prima in *favissa* produceretur, quam corripuit Cæsar Scaliger: 'Quæ possunt de Socraticis exisse favissis.' Neque prius *favissa* de thesauris, sed de puteis et aquæ cisternis dictum est, ut jam supra. De favissis Capitolii insignis locus Varronis, qui Servio Sulpitio roganti, quid in Censoriis libris significarent *favissæ Capitolinæ*, rescripsit, 'in memoria sibi esse quod Quintus Catulus curator restituendi Capitolii dixisset, voluisse se aream Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in ædem conscenderetur, suggestusque pro fastigii magnitudine altior fieret, sed facere id non quisse, quoniam favissæ impedissent.' *Dac.*

° *Faustulum*] Faustitatem Deam colebant Veteres pro incremento pecoris: ut, 'Si fætura gregem suppleverit: propterea 'almam Faustitatem' vocat Horatius. *Jos. Scal.*

Faustulum] A fætura, quæ proprie faustitas. Unde et faustitatem Deam colebant Veteres, Horat. Od. 5. lib. 1v. 'Nutrit rura Ceres et alma faustitas.' Hanc in sæculari carmine sic mirè depinxit Horatius: 'Fertilis

frugum pecorisque tellus Spicea donet Cererem corona; Nutriant fœtus et aquæ salubres Et Jovis auræ.' *Dac.*

° *Februarius*] Ait diem Lupercalia a Veteribus *Februatum* vocari solitum. Varro: 'Lupercalia dicta, quod in Lupercali Luperci sacra faciant. Rex, cum ferias menstruas Nonis Februariis edicit, hunc diem Februatum appellat.' *Jos. Scal.*

Februarius mensis] Varro lib. v. de L. L. 'Rex cum ferias menstruas Nonis Februariis edicit, hunc diem Februatum appellat. Februum Sabini purgamentum, et in id sacris nostris verbum, nam et Lupercalia, Febratio, ut in antiquitatum libris demonstravi.' Et paulo post: 'Prior, a Principe Jano, Januarius appellatus: posterior, ut iidem dicunt scriptores, ab Deis inferis Februarius appellatus, quod tum his parentetur. Ego magis arbitror Februarium a die februato, quod tum februatur populus, id est, lupercis nudi lustrantur antiquum oppidum Palatium, gregibus cinctum.' De febris vide Ovid. lib. 11. Fast. initio. *Dac.*

Fedum^a antiqui dicebant pro hedo, solus pro holere, fostim^{1a} pro hoste, fostiam pro hostia.

Felices^r arbores Cato dixit, quæ fructum ferunt, infelices, quæ non ferunt.

Femur femoris, et *femen feminis*; ^a *fenero*, et *feneror* dici potest.

Fenus appellatur^t naturalis terræ fetus; ob quam causam

12 *Al. fostem.*

NOTÆ

^a *Fedum*] Varro lib. iv. de L. L. 'Hircus quod Sabini *fircus*: et quod illic *fedus* in Latio rure *hedus*, quod in urbe, ut in multis, a addito, *hedus*.' Ab antiquis Græcis deductum puto, qui pro aspirata ponebant F. Latini etiam vice versa pro f. utebantur aspirata h. Sic *horctis* dicebant pro *fortis*, quod et Hispanis familiare. *Idem.*

^r *Felices*] Enumerat Verannius apud Macrobinum lib. iii. arbores *felices*, et *infelices*, in quibus est ficus atra. Vide Plin. lib. xvi. cap. 27. *Ant. Aug.*

Felices arbores] Duobus modis intelliguntur *felices* et *infelices arbores*, pro fertilibus et frugiferis, sive agrestibus et feris: sic 'felix olea' apud Virgil. et 'infelix oleaster.' At in libris pontificum *felices* et *infelices arbores* dicuntur faustæ et infaustæ, non tam fertilitatis habita ratione, quam Deorum in quorum essent tutela. Vide Macrob. lib. iii. Saturn. cap. 20. qui inter *infelices* fructiferas etiam nominat. Quanquam id a veteribus non fuisse observatum testatur hic Festi locus. Cui suffragatur alter Plinii: 'Infelices existimantur damnatæque religione, quæ neque seruntur usquam, neque fructum ferunt.' Item iste Apuleii in Apologia: 'Arbor infecunda et infelix, quæ nullum fructum ex sese

gignit, tanti est in pretio, quanti lignum ejus trunco.' Immo et Lycophron 'infelicia ligna,' quæ ad portentorum expiationem adhibebantur, vocat *ἄκαρπα φυτόν*. 'Ὅταν ἀκάρποι γυῖα συμπλέξας φυτόν' Ἡφαιστος εἰς θάλασσαν ἐκβράσσει σποδόν, id est, 'Quando infelicibus membra cremans lignis Vulcanus in mare cineres pone jacet.' *Dac.*

^a *Femur femoris, et semen feminis*] At Servius et Carisius annotarunt, *Femur* tantum dictum, et ab eo declinari *femoris* et *feminis*, pro ea parte corporis, quæ est a coxa ad flexum pedis. Tibull. 'Implicuitque femur femini.' *Idem.*

^t *Fenus appellatur*] Pauli verba male cohærent cum verbis Festi. Hæc Pauli sunt, Festi, quæ sequuntur: *Fenus et fenerator, et lex de credita pecunia, &c.* Hic Varronem *Fenus* sequitur, de quo Gellius lib. xvi. cap. 12. 'Fenerator enim, uti M. Varro in lib. iii. de sermone Latino scripsit, a fenore est nominatus, *fenus* autem dictum a fetu et quasi fetura quadam pecuniæ parientis atque incrementis; idcirco et M. Catonem et ceteros ætatis ejus feneratorum sine a litera pronuntiasse tradit, sicuti fetus ipse et fecunditas appellata.' Nonius: 'Fenus ab eo dictum est, quod pecuniam pariat incrementi tempore, quasi fetus aut

et nummorum fetus fenus est vocatum, et de ea re leges fenebres. Fenus, et feneratores, et lex de credita pecunia, Fenebris, a fetu dicta, quod crediti nummi alios pariant, ut apud Græcos eadem res τόκος dicitur: fenum quoque pratorum ab hac causa est appellatum, quando idipsum manens quotannis novum parit. Unde etiam festuca vocata est.

Feralia,^a Diis manibus sacrata festa, a ferendis epulis, vel a feriendis pecudibus appellata.

Ferctum^x genus libi dictum, quod crebrius ad sacra ferebatur; nec sine strue, altero genere libi: quæ qui adferebant, struferctarii appellabantur.

Ferentarii^y auxiliares¹³ in bello, a ferendo auxilio dicti: vel quia fundis et lapidibus pugnabant, quæ tela ferun-

~~~~~

13 Quidam libri *auxiliores*.

NOTÆ

fetura, nam et Græce τόκος dicitur ἀπὸ τοῦ τίκειν.' Neque tamen *fenus* a *fetu* sed ab obsoleto *feo*, unde 'fenum,' 'fetus,' 'festuca,' 'femur.' At Salmasius de usuris p. 35. ait *Fenus* esse a Græco ποῖνος, quod est, Merces, pretium, vel pœna. Quod certe nemini nquam probabitur, immo et vel vocem Græcam ποῖνος pro ποῖνα, nescio unde Salmasius. Nemo sane eam idonei scriptoris auctoritate tueatur. *Idem*.

^a *Feralia*] Priorem Festi etymologiam probat Varro lib. v. de L. L. 'Feralia ab inferis et ferendo, quod ferunt tum epulas ad sepulchrum, quibus jus ibi parentare.' Sed certum est *feralis* et *feralia* esse a *fero*: nam *feram* dicebant mortem. Et *ferale* est quod ad mortuos pertinet, unde Gloss. interpretantur νεκρικός. Feralia fiebant die 21. Februarii; Ovidius a veteribus Kalendaris recedit, qui ea fuisse dicit die 17. Il-

lum vide Hb. II. Fast. Feralia Græci dicebant μῆρας ἡμέρας. Hesych. μῆρας ἡμέρας, τοῦ Ἀποθηρῆματος μῆρας, ἐν αἷς τὰς ψυχὰς τῶν ἀποθνήσκοντων ἀνδρῶν ἔδωκεν, 'Ferales dies mensis Anthesterionis, quibus mortuorum animas e sepulchris exire putabant.' *Idem*.

^x *Ferctum*] Viden. Cato de Re Rust. Ant. Aug.

Ferctum] Isidori Glossæ: 'Fertores, fertor libantes.' Jos. Scal.

Ferctum] Pro *fertum*. A *fero*, *fertum* pro *latum*, et *fertum* est Diis oblatum. Inde 'fertor' et 'infertor' Gloss. 'Fertores, fertor libantes,' 'Infertor, *καταβέρης*,' id est 'structor.' De strue et Ferto, vide 'Strufettarii.' *Dac*.

^y *Ferentarii*] Varr. lib. vi. de L. L. 'Ferentarii equites hi dicti, qui ea modo habebant arma, quæ ferrentur, ut jaculum.' Vide 'adscriptivi.' *Idem*.

tur, non tenentur, ita appellati. Ferentarii, levis armaturæ pugnatores.

Feretrius^a Jupiter dictus a ferendo, quod pacem ferre putaretur: ex cujus templo sumebant sceptrum, per quod jurarent, et lapidem silicem, quo foedus ferirent.

Feria a feriendis victimis appellata.¹⁴

Feriæ statæ^a appellabatur, quod certo statutoque die observarentur.

Ferias^b antiqui festas vocabant: ¹⁵ et aliæ erant sine die festo, ut nundinæ; aliæ cum festo, ut Saturnalia: quibus adjungebantur epulationes ex proventu fetus pecorum frugumque.

Ferire^c dictum, quod ferientes feruntur.¹⁶

Ferocit^d apud Catonem, ferociter agit. Fivere idem¹⁷ pro figere.

~~~~~

14 Alii vocati.—15 Vide Notas inf.—16 Al. ferantur.—17 Quidam libb. item.

NOTÆ

^a Feretrius] Alii, quod ei opima ferrent spolia, vel a feriendo. ProPERT. lib. 1v. 'causa Feretri, Omne quod certo dux ferit esse ducem; Sen, quia victa suis humeris hæc arma ferebant, Hinc Feretri dicta est ara superba Jovis.' Sed optime monuit Scaliger dictum Feretrium a Feretro pompæ triumphalis. Valerius Flaccus: 'Has, precor, exuvias, et opima cadavera nostro Linquite, ait, Feretro.' Idem.

^a Feriæ statæ] Publicarum feriarum genera sunt quatuor: 'Stativæ,' quæ certis diebus et mensibus, et in fastis statis observationibus adnotatæ, ut agonalia, carmentalia, lupercalia, &c. 'Conceptivæ' quæ quotannis a magistratibus vel Sacerdotibus concipiuntur, vel in certos, vel in incertos dies, ut Latinæ, Paganalia, sementinæ, compitalia. 'Imperativæ,' quas consules vel prætores pro arbitrio potestatis indicunt. Et 'nundinæ,' paga-

norm, id est, rusticorum. Quibus convenient negotiis propriis vel mercibus provisuri. Vide MacroB. lib. 1. Sat. cap. 16. Idem.

^b Ferias] Corrige, *Ferias antiqui festas vocabant*, recte: feriis epulationes adjungebantur, quare a Græco *ἑρῆα* 'festum diem agere,' convivio excipere dictæ *feriæ* quæ postea *Ferias*. Velius Longus: 'Ferias quoque non fereas, quoniam apud antiquos feriis non feseæ sunt.' Vide infra. Idem.

Ferias antiqui festas vocabant] Atqui quædam feriæ sine die festo. Quomodo igitur ferias festas Veteres dixere? Ridiculum. Lege modo, *Ferias antiqui ferias vocabant*. Idque etiam doctiss. Vossio in mentem venisse video. Vide supra 'feriæ.' Idem.

^c Ferire] Inepte Paulus a *ferendo*. *Ferio* est ab Æolico *βερρῶν* pro *βερρῶν* unde et verbero. Idem.

^d Ferocit] A *ferex*, quod a *ferus*.

Ferus * ager incultus.

Fescennini¹⁸ versus,^f qui canebantur in nuptiis, ex urbe

Fescennina¹⁹ dicuntur allati: sive ideo dicti, quia fascinum putabantur arcere.

Fesnoe²⁰ vocabantur, qui depellere fascinum credebantur.

*****

18 Ed. Scal. unica n.—19 Alii *Fescenia*.—20 'L. m. *Fescenae*: et ita videtur scribendum.' Fulv. Ursin. Conjicit Dac. *Fescenninos*: sed legendum monet *Fescenoe*. In marg. ed. Scal. '*Fescennina* vel *Fescennona*.' Scal. ipse, ex vestigiis priscæ editionis, legit *Fascina*.

NOTE

De *ficere* pro *figere* valde dubito, neque enim reperio *g* unquam mutatum in *u*. Sed legendum est *fibere*; nam *fibō* dicebant pro *figo*; hinc *fibula*, quæ a *figo*, *fixula*. *Idem*.

* *Ferus*] Ut contra politus ager, qui bene cultus est. *Idem*.

'*Fescennini versus*] A *Fescennina* Tuscis urbe, quæ 'Fescennia' Plinio, 'Phæcennium' Catoni, Dionysio *Φαεσσένιος*, Servio, si vera scriptura, 'Fescennium.' Hodie *Citta Castellana*. Perperam Servius Campaniam oppidum dicit. *Fescennini versus*, temere compositi et rudes, nascentis adhuc Romanæ poëseos primordia fuere, neque nuptiales, quippe eos casci illi homines in conventibus suis ac festis solemnibus post fruges conditas, et labores rusticos exactos, sacrificiis operati, ut animum relaxarent, et sese jucunditati traderent, genio indulgentes inter epulas usurpabant, per ludum et jocum, inter se jocularia dicta obscenitate et opprobriis referta jacentes. Aperte declarat Horat. in Epistola ad Augustum quæ est l. lib. ii. 'Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati, Conditæ post frumenta, levantes tempore festo Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem, Cum sociis operum, et pueris, et conjuge fida Telurem porco, Silvanum lacte plabant,

Floribus et vino Genium, memorem brevis ævi. Fescennina per hunc inventa licentia morem Versibus alternis opprobria rustica ludit.' Livius lib. i. 'Qui non, sicut ante, Fescennino versa similem incompositum temere ac rudem alternis jaciebant.' Inde postea versus, qui a puerorum multitudine nubentibus canebantur, quia omnium lasciviarum et opprobriorum plenissimi erant, *Fescennini* dicti sunt. Catull. 'Nec diu taceat procax Fescennina locutio.' 'Convitia festa' vocat Lucanus lib. ii. 'Non soluti lusere sales, nec more Sabino Excepit tristis convitia festa maritus.' *Idem*.

* *Fesnoe*] Lego *Fascinoe* ex vestigiis priscæ editionis. *Fascinoe*, ut 'Pilumnoe,' 'poploe:' hoc est, Fascini, Pilumni, populi. *Jos. Scal.*

Fesnoe] In marg. *Fescennina*. An legendum *Fescenninos*, ut Fescennini dicti fuerint pueri, qui in nuptiis Fescenninos versus canentes, sic fascinum arcere putabantur? At liber antiquus, *Fescenoe*. Et ita legendum; nam et Deus *Fascinus* fuit, qui fascinum depellebat; Imperatorum et infantium custos, inter sacra Romana a Vestalibus cultus. De quo Plin. lib. xxviii. cap. 4. *Fescenoe* pro *Fascinoe*, id est, *Fascini*, ut 'Pilumnoe,' 'poploe,' pro Pilumni, popli. *Dac.*

Festram^h antiqui dicebant, quam nos fenestram.

Fetiales¹ⁱ a feriando dicti: apud hos enim belli pacisque faciendæ jus est.

FIBER,^h genus bestię quadrupes. Plautus: Sic me subes

1 Ed. Scal. *Feriales*.

NOTE

^h *Festram*] Nihil præterea addit ineptissimus mutilator, hoc nno contentus, vocabula tantum nobis apponere, significationis, et omnis ritus, atque antiquitatis securus. At nos sciamus *Festram* fuisse ostium minusculum in sacrario. Quod tantum abest, ut prætermittere debuerit abbreviator iste, ut etiam de eo librum justum confecerit doctissimus simul atque vetustissimus Grammaticus M. Antonius Gniphio. Macrobius: 'Item Antonius Gniphio, vir doctus, ejus scholam Cicero post laborem fori frequentabat, Salios Herculi datos probat in eo volumine, quo disputat quid sit Festra, quod est ostium minusculum in sacrario, quo verbo Ennius etiam usus est.' Ita jamdudum legendum in Macrobio suspicati sumus, cum ecce confirmata est sententia nostra libro Macrobiij manuscripto, ejus copiam nobis fecit eruditissimus, ac totius antiquitatis jurisque civilis promptuarium Petrus Pithecius, amicus noster. *Jos. Scal.*

Festram] *Fenestra* a *φαιστω*, quasi *fanestra*. Per syncopen *festra*, nisi *festra* simpliciter sit a *φῶς*, ut putavit Vossius. Neque *festra* fuit quævis fenestra, per quam lux intraret, sed minusculum sacrarii ostium. De ea librum justum confecit doctissimus Grammaticus M. Antonius Gniphio: Macrobius: 'Item Antonius Gniphio, vir doctus, ejus scholam Cicero post laborem fori frequentabat, Salios Herculi datos probat in eo volumine,

quo disputat quid sit Festra, quod est ostium minusculum in sacrario, quo verbo etiam Ennius usus est.' *Dac.*

ⁱ *Fetiales*] Legati, qui vel ad pacem faciendam, vel ad bellum indicendum. A feriando fœdere dicti, quasi *feriales*, vel a *faciendo*, quasi *feciales*, unde et quidam per C scribunt. Sed apud Græcos semper per T *φειδῖλος*. Quare optime Vossius, qui ait dictos a *fatū*, id est, *fando*, a *converso* in *e*. Quippe et *oratores* dicebantur Varr. de vita pop. Rom. 'Itaque bella et tarde, et nulla licentia auscipiebant, quod bellum nullum, nisi pium, putabant geri oportere, et priusquam indicerent bellum iis, a quibus injurias factas sciebant, fetiales legatos res repetitam mittebant quatuor, quos oratores vocabant.' *Idem.*

^h *Fiber*] Animal quod et 'castor,' et 'canis ponticus' dicitur. *Fiber*, quod extremas annuum oras colat, quas *fibras* dixere. Nam Veteres omne extremum *fibrum* vocabant. Unde *fibræ* extremæ jecinoris partes, et vestium *fimbræ*. Varro lib. iv. de L. L. 'Fiber ab extrema ora fluminis dextra et sinistra maxime quod solet videri, et antiqui fibrum dicebant extremum, unde in sagis extrema *fimbræ*, et in jecore extremum *fibra*, hinc *fiber* dictus.' Ubi Scaliger, 'Ut a cerno, cribrum; a facio, faber; a luo, liber; a cresco, creber; a glubo, glaber; a scarreo, scaber; a suo, suber; &c. sic a finio, fiber.' Verum Salmasius *fimbria* sive *fibris* et

cotidie, quasi fiber salicem : quo nomine extremæ fluminis oræ appellantur. Unde et fibras jecinorum, et fimbrias vestimentorum dicimus.

Ficolea,¹ palus ficulneus.

Fides^m genus citharæ dicta, quod tantum inter se chordæ ejus, quantum inter homines fides, concordent : cujus deminutivum fidicula est.

Fidusta^a à fide denominata, ea quæ maxime fidei erant.

Filicata^a patera^o dicta, quod ad filicis herbæ speciem sit cælata.

Filicones,^p mali et nullius usus, a filice¹ dicti.

Firmum^a ἀπὸ τοῦ ἔρματος dictum videtur.

Fiscellus,^r casei mollis appetitor, ut catillones catillorum liguritores.

Fixulas,^s fibulas.

FLAGRATORES^t dicebantur genus hominum, quod mercede flagris cædebantur.

2 Quidam libri *Filicata*, et mox *felicis*.—3 Hic quoque libri *Felicones*... *felicæ*.

NOTE

fiber pro Castore ab Æolio φιβερς pro φιβερς, quod significat, molle, pulchrum, ornatum amans. Hesych. 'Nam fimbriis villi assuuntur ad molliem et ornatum.' 'Fibro autem mollior pluma pilus' Plin. lib. VIII. cap. 30. Mihi Veterum sententia magis placet. *Idem*.

¹ *Ficolea*] Pro *ficulea*, id est, ficulnea, a ficus, ficulus. *Idem*.

^m *Fides*] Immo a Græco σφιδας. Hesych. σφιδας, χορδαί μαλακαὶ, σφιδή, χορδή. A fides, fidicula, sideris nomen est quod *lyram* vocant. *Idem*.

^a *Fidusta*] Ut a venus, venustus; onus, onustus; sic a fidus, fidustus. *Idem*.

^o *Filicata patera*] Cui *filicis* sive *felicis* herbæ species cælo erat insculpta. Meminit Cicero in paradoxis:

'Quid a Numa Pompilio? minusne gratas Diis immortalibus capedines ac fictiles urnulas, quam filicatas aliorum pateras arbitramur?' Sic 'lanx pampinata,' 'patina hederata,' 'discus corymbiatus,' apud Trebellium Pollionem, a pampino, hedera, et insculptis corymbis, sive corymbis. *Id.*

^p *Filicones*] Sic 'blitei' et 'blitones' a 'blito.' *Idem*.

^a *Firmum*] A Græco ἔρμα, fulcrum, firmamentum, nisi malis cum Vossio, ab ἔρμος, nexus. *Idem*.

^r *Fiscellus*] A fiscella, quæ est vas viminenum, per quod defluit serum. Isidoro in *Glossis*, 'forma ubi casei exprimuntur.' *Idem*.

^s *Fixulas*] A figo, fixum, fixibula, fixula, fibula. *Idem*.

^t *Flagratores*] Immo potius ii vi-

Flamearii infectores flamei coloris; ^a violarii violatii coloris dicuntur.

Flamen ^x Dialis dictus, quod filo assidue veletur; indeque appellatur flamen, quasi filamen: Dialis autem appellatur a Dio, a quo vita dari putabatur hominibus.

Flameo amicitur nubens ^y ominis boni causa, quod eo assidue utebatur Flaminica, ^z id est, Flaminis uxor, cui non licebat facere divortium. Flameo vestimento Flaminica utebatur, id est, Dialis uxor, et Jovis sacerdos, cui telum fulminis eodem ⁴ erat colore.

Flaminia ⁵ dicebatur sacerdotula, quæ Flaminicæ Diali præministrabat, eaque patrimēs et matrimēs ⁶ erat, id est, patrem matremque adhuc vivos habebat.

Flaminicæ ^b ædes, domus Flaminis Dialis.⁷

4 Quidam libb. *fulminare idem*.—5 Al. *Flamilla*.—6 Alii libb. *patrima et matrima*.—7 Legendum monet Scal. probante Dac. *Flaminia, ædes Flaminis Dialis*.

NOTÆ

dentur fuisse 'qui flagris cædebant.' Id ipsa vox satis ostendit, quæ activa est, non passiva. *Idem*.

^a *Flamearii infectores flamei coloris*] Distingue: *Flamearii, infectores flamei coloris; violarii, violatii coloris dicuntur*. Locum Plauti respicit Festus, qui est in Aulul. act. iiii. sc. 5. 'Stat fullo, Phrygio, aurifex, lanarius: Caupones patagiarii, indusiarii, Flamearii, violarii, carinarii.' *Idem*.

^x *Flamen*] Quasi filamen, a filo lane quo velabantur. *Idem* Varr. lib. iv. de L. L. et Servius lib. viii. *Æneid.* alii a *Pileo* quasi *pileamines*: sed omnino *flamines* dicti a velamento capitis quod *flameum* dicebatur propter colorem luteum sive rubrum. *Idem*.

^y *Flameo amicitur nubens*] Lucanus lib. ii. de Martia iterum nubente: 'Lutea demissos velarunt flammae vultus.' Iude Plinius lib. xxi. cap. 8.

'Lutei video honorem antiquissimum in nuptialibus flameis totum feminis concessum.' *Idem*.

^z *Eo assidue utebatur Flaminica*] Quæ ideo *cincta* dicebatur. Vide 'cincta'; ubi *flameum*, 'vestem' dicit, ut infra 'vestimentum.' *Idem*.

⁵ *Flaminia*] Puella, quæ Flaminicæ ministrabat, ut 'Flaminus,' puer, qui Flamini; utrique patrimi et matrimi erant, sive patrimēs et matrimēs. Nam utrumque dicitur. Vide 'Patrimi.' *Idem*.

Flaminia] Patrimem et matrimem interpretatur, cujus uterque parens in vivis est. At alii, qui ex eodem patre et matre nati: nam ἀμφιβαλῆς vocat Cedrenus uterinum, aut consanguineum. *Jos. Scal.*

^b *Flaminia*] Omnino legendum, *Flaminia, ædes Flaminis Dialis*. Nam Flaminicæ ædes mirum non est si sunt

Flaminius Camillus^c puer dicebatur ingenuus patrimus et matrimus,⁸ qui Flamini Diali ad sacrificia præministrabat: antiqui enim ministros camillos dicebant. Alii dicunt omnes pueros ab antiquis camillos appellatos, sicut habetur in antiquo carmine, cum pater filio de agricultura præciperet: Hiberno pulvere, verno luto, grandia farra, Camille, metes.

Flaminius circus et via Flaminia^d a Flaminio consule dicta sunt, qui ab Annibale interfectus est ad lacum Thrasimenum.

Flaminius lictor^e est, qui Flamini Diali sacrorum causa præsto est.

Flator,^f tibicen.

Flemina^g dicuntur, cum ex labore viæ sanguis defluit circa talos.

8 Alii libb. *patrimus et matrimus*.

NOTÆ

domus Flaminiis, quomodo dicitur 'Flaminius Camillus,' et 'Flaminius lictor.' Apud Ovidium in Fastis: 'Ipse ego Flaminia poscentem Februa vidi, Februa poscenti pinea virga data est.' Flaminia, ex ædibus Flaminiis. Ita legimus apud Ovidium, pro eo, quod hodie *Flaminiam*. Idem.

Flaminia ædes] Scaliger, *Flaminia, ædes Flaminiis Dialis*. Optime, *Flaminia* enim absolute dicebatur. Ovid. 11. Fast. 'Ipse ego Flaminia poscentem Februa vidi, Februa poscenti pinea virga data est.' Prout hunc locum restituit idem Scaliger: *Flaminia*, id est, ex ædibus Flaminiis. *Dac.*

^c *Flaminius Camillus*] Vide 'Camillus.' Idem.

^d *Flaminius circus et via Flaminia*] Livii eptom. lib. xx. 'C. Flaminius Censor viam Flaminiam munivit, et circum Flaminium extruxit.' Circus

Flaminius, qui et Apollinaris ab Apollinis templo dictus ab æde sancti Angeli in Piscina, ad campum usque Agonium protensus. Via Flaminia per Hetruscos Aretium ducebat. Idem.

^e *Flaminius lictor*] Hunc Ovidius intelligit 11. Fast. 'Quæque capit lictor domibus purgamina certis, Torrida cum mica farra, vocantur idem.' Idem.

^f *Flator*] Glossarium: 'Flat flator, φυσῆ ἀλλήρης.' Arnobius libro secundo: 'Tibia, calamoque flantes.' Veteres Glossæ: 'Ἀλλήρης, flator, tibicinator.' Jos. Scal.

^g *Flemina*] Placidus in Glossis: 'Fleminum, vestem, in qua sanguis ambulando in pedes definit.' Vide infra in 'Tama' et supra in 'Boa.' Ful. Ursin.

Flemina] Caper: 'Flemina est, ubi abundant crura sanguine.' Vossius deducit a φλεγμονή, id est, tumor.

Florifertum^b dictum, quod eo die spicæ feruntur ad sacrarium.

Flumentana portaⁱ Romæ appellata, quod Tiberis partem ea fluxisse affirmant.

Fluoniam Junonem^k mulieres colebant, quod eam sanguinis fluorem in conceptu retinere putabant.

Flustra^l dicuntur, cum in mari fluctus non moventur, quam Græci *μαλακίαν*⁹ vocant.

Focus^m fomenta, focillationes, foculi a fovendo, id est, calefaciendo dicta sunt.

Fodareⁿ fodere.

Fœdus^o appellatum ab eo, quod in paciscendo fœdere hos-

~~~~~

9 Al. γαλήνη.

NOTE

Uusus est Plaut. Epidic. act. 1. sc. 2. 'Lassitudine me invaserunt miserum in genna femina.' *Dac.*

^b *Florifertum*] Quod in sacrarium Cereris ferebant post messem factam. Glossæ: 'Florifertum, ἀρθοφία.' *Idem.*

ⁱ *Flumentana porta*] Immo potius quod ad fluvium sita esset; nam erat ad lævam partem Tyberis. Hodie *porta populi*. *Idem.*

^k *Fluoniam Junonem*] Vide Arnob. lib. III. Augustin. de Civit. Dei lib. VII. cap. 2. et 3. *Idem.*

^l *Flustra*] Tertullianus de Pallio: 'Sic et mari fides infamis, dum flabris aquæ mutantibus de tranquillo probum, de flustris temperatum, et ex templo de decumanis inquietat.' *Jos. Scal.*

Flustra] A fino, finstrum, ut a lno, lustrum, utitur Tertullianus de Pallio lib. II. 'Sic et mari fides infamis, dum flabris aquæ mutantibus de tranquillo probum, de flustris temperatum, et ex templo de decumanis inquietat.' Tunc autem *flustrum* dictum puto, cum post tempestatem

fluctus non moventur, quia tunc 'Defluit saxis agitatns humor.' *Dac.*

^m *Focus*] Ovid. VI. Fast. 'At focus a flammis et quod fovet omnia dictus.' Sed melius viri docti qui *foeco* dicunt a *focus*; unde foculus, foculare, focillare. *Focus* autem a *φάγω*, seu *φαγνός*, vel *φάγνυμι*, uro. *Idem.*

ⁿ *Fodare*] Fortean apud Enniam legerat: 'Illyrici restant Sicis Sibirisque fodantes;' ubi vulgo *fodentes*, quod non placet, quia hic litera *e* vocem reddit nimis exilem et exanquem. Aurem tuam interroga et lege. Vide 'Sibiræ.' *Idem.*

^o *Fœdus*] Virg. lib. VIII. *Æn.* Fœtiales autem dici apparet in veteribus monumentis, et a Græcis, Dionysio, et Plutarcho ita appellantur, a *feta* fortasse *cæsa*. Vide 'Porci.' *Ant. Aug.*

Fœdus] Vide in 'Fedum;' et fortasse hic *Fœstia* pro *hostia* scribendum. Velius Longus de Orthographia: 'Siquidem, ut testis est Varro, a Sabinis *Fasena* dicitur, et sicut S familiariter in R transit, ita F in vi-

tia¹⁰ necaretur : Virgilius : Et cæsa jungebant fœdera porca : vel quia in fœdere interponatur fides.

Folium^p a Græco venit, quod illi dicunt φύλλον, sed ideo per unum L, quia antiqui non geminabant consonantes.

Folliculare^q appellatur pars remi, quæ folliculo est tecta,¹¹ a quo vita follicularis.

Fomites^r sunt assulæ ex arboribus, dum cæduntur, excussæ, dictæ, quod in eo opere occupati, cibus potuque confoventur. At Opilius adustas jam vites vocari existimat fomites : alii vocari putant scintillas, quæ ex ferro candenti malleis excutiuntur : dictæ autem ita, quia igni sunt confotæ : pari modo assulæ, quæ sunt securibus excussæ.^s

10 Conjicit Ursin. *Fœtia*. V. c. *seta*. Vir quidam doct. in marg. ed. Scal. conj. *seta*.—11 Ed. Scal. *lecta*.

NOTE

ciam aspirationem mutatur ; similiter ergo et hœdos dicimus cum aspiratione, quoniam fœdi dicebatur apud antiquos, item hircos, quoniam eosdem æque fircos vocabant.' *Ful. Ursin.*

Fœdus] Vel a *ferire*, vel a *forda*, vel a *fœde*, vel a *fide*, vel ab *Hædus*. Sed est a *fidus* ; nam et *fidus* pro *fœdus* dixit Ennius. *Dac.*

^p *Folium*] Verum est esse a φύλλον, sed posterius *i* mutatur in *i*. Contra quod Festus putavit. Sic ab ἄλλος, alius. *Idem.*

^q *Folliculare*] Folliculum vocat, quod Græci ἄσκαμα. *Jos. Scal.*

Folliculare] A folliculo, id est, pelle remos muniente, qua parte scalmio incumbunt. ἄσκαμα vocant Græci. Hesych. ἄσκαμα, δερμάτιον, ὃ ἐν ταῖς τριήρεσιν ἔχουσιν, id est, 'Folliculum, pellis, quam in triremibus habent.' Hesychii verba illustrat interpret Aristophanis in βατράχ. ἄσκαμα δὲ δερμάτιον τι ὃ ἐν ταῖς τριήρεσι χρώνται καὶ ὃ ἡ κόπη βάλλεται, i. e. 'Follicu-

lum, pellis qua in navibus utuntur per quam remus impellitur.' Inde follicularis vita, eorum qui ad remos sunt delegati. Aliter tamen follicularem vitam interpretatus est Meursius, nempe caducam, ad instar folii : nam follum, i. folium, unde folliculum, extrema pars remi in folii similitudinem desinens, quæ Græcis πρεπὸν, quod alæ vicem navi præstet. *Dac.*

^r *Fomites*] Omnis materia arida et ad ignescendum apta *fomes* dicitur a *fovendo*, quod eo ignis foveatur. Natum est illud II. *Æneid.* 'Suscepitque iguem foliis, atque arida circum Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.' *Idem.*

^s *Pari modo assula, quæ sunt securibus excussæ*] Inde Glossarium Græco-Lat. 'πελέκμα, fomis, fomes.' 'πελεκήτης, dolator.' 'πελεκῶ, dolo, fomeo.' Supra, cum addit Festus, *at Opilius adustas jam vites vocari existimat fomites*, nugæ sunt de vitibus : scribendum, ut in vetustissimo libro legitur : *At Opilius*

Fons a fundendo¹ dicitur.

Fontinalia,² fontium sacra: unde et Romæ fontinalis porta. Forago,³ filum, quo textrices diurnum opus distinguunt, a furando¹² dictum.

Forbeam⁷ antiqui omne genus cibi appellabant, quam Græci φορβην vocant.¹³

Forcipes⁸ dicuntur, quod his forma, id est, calida capiuntur.

Fordicidiis⁹ boves fordæ, id est, gravidæ, immolabantur, dictæ a foetu.

¹² 'L. m. habet a forando, pro furando.' Fulv. Ursin. Vid. Not. inf.—
¹³ Ed. Scal. vocabant.

NOTÆ

adustas jam fomites vocari existimat. Fomites alii vocari putant scintillas, quæ ex ferro candenti malleis excutuntur. Dixerat fomites assulas esse ex arboribus dum cæduntur excussas. Opilius non assulas quæ ex arboribus excutuntur inter cædendum, sed jam adustas existimabat vocari fomites. Servius ex libro commentariorum Clodii quarto: 'Fomites, assulæ ambustæ, ligna excavata, a fungis nomine excepto.' Hoc dicit, quia fungi pro fomitibus in usu erant et escas vocabant, unde apud recentiores Græcæ medicos, *loxus*, hoc est, escæ, proprie appellantur fungi arboribus innascentes, quod fomitem usum præberent. Salmas. in Solin. *Dac.*

¹ *Fons a fundendo*] Varro lib. iv. de L. L. 'Fons unde funditur e terra aqua viva.' *Idem.*

² *Fontinalia*] Ex *fontanalia*. Varr. lib. v. 'Fontinalia a fonte, quod is dies feriæ ejus, ab eo autem tum et in fontes coronas jaciunt, et puteos coronant.' Erant die Octobris decima tertia. Porta Capena dicta Fontinalis, quod juxta fontis eam delubrum fuerit. *Idem.*

³ *Forago*] Immo a *forando* potius,

quia eo filo forabant telam, ut pensa distinguere. Quare vel ita legendum, vel dicendum est hæc, a *furando* dictum, ab alio esse adjecta. Sane a Ms. Pauli codice abant, ut monuit Voss. In Glossario Isidori *forago* exponitur 'trames diversi coloris.' *Idem.*

⁷ *Forbeam*] Servius, 'Fibræ, herbar. Nigid. Commento Grammaticali: φορβη, sed antea Fibra dicta est, ut nunc etiam rustici dicunt.' Hæc Servius, qui adhuc est in conditoriis eruditi amici nostri P. Danielis. Ex quibus suspicor alterutrum scriptorem ex altero emendandum. *Jes. Scal.*

Forbeam] A Græco φορβειν pro φορβη, quod apud Suidam legitur, φορβη, φέρβω, pascō. *Dac.*

⁸ *Forcipes*] Vellius Longus: 'Forcipes dicimus ab eo, quod formum capiant, i. calidum.' *Ful. Ursin.*

Forcipes] Formicæ, forcipes, si Festo credimus. Sed melius a *ferre*, quasi *ferricæpes*. *Dac.*

⁹ *Fordicidiis*] Varro libro v. non a foetu, sed quia fert in ventre fordam dici existimat. Ovid. lib. iv. 'Forda ferens bos est, fecundaque dicta fe-

Forma^b significat modo faciem cujusque rei, modo calidam, ut cum exta, quæ dantur, deforma appellantur.¹⁴

Et Cato ait de quodam ædificio æstate frigido, hieme formido. Item forma appellatur puls miliacea ex melle.

Formiæ^c oppidum appellatur ex Græco, velut hormiæ, quod circa id¹⁵ crebræ stationes tutæque erant, unde proficiscebantur navigaturi.

Formucales^{16 d} forcipes dictæ, quod forma capiant, id est, ferventia.

Fornacalia^e seriæ institutæ sunt farris torrendi gratia: quod

~~~~~

14 Legendum monet Scal. ut cum exta, quæ dantur, *Formida* appellantur.—

15 Ed. Scal. circa hæc.—16 Legendum monent Scal. et Dac. *formucapes*.

NOTÆ

rendo: Hinc etiam fœtus nomen habere putant.' Festus hordam etiam dici, et hordicidia, ostendit litera H. Ant. Aug.

Fordicidia] Glossarium: 'Fordas, *δυνουρετός*.' 'Forda, *θυσία ἐπὶ βουβός*.' Jos. Scal.

Fordicidia] Varro lib. iv. de L. L. 'Fordicidia a fordis bubus: bos forda quæ fert in ventre: a fordis cadendis fordicidia dicta, quod eo die publice immolantur boves prægnantes in euriis complures.' Vide 'Horda.' Dac.

^b *Forma*] *Formum* antiqui dixere calidum, quod est a Græco *θερμός*. Unde 'deformus' apud Catonem valde calidus. Inde 'forma' pro facie, et pulchritudine, et 'formosus.' Quidam non *formum*, sed *ferum* dicunt, a *ferendo* scilicet. Servius: 'Nam ferbum est calidum, unde et formosus dicimus, quibus color sanguinis ex rubore pulchritudinem creat.' Sed melius *formum*. Donat. in Phorm. Act. 11. Sc. 2. 'Veteres ignem et calorem quandam, quasi fervorem, dixerunt formam, et ideo fornaces forcipes, formam et formosos, ex quibus

ignis amoris exoritur.' Melius tamen *forma* vel ab *ἔρως*, vel a *μορφή*, transpositis literis. De *forma* pro *pulte* nemo quod sciam præter Festum meminit. *Idem*.

^c *Formiæ*] Campaniæ urbs, quasi *hormiæ*, inquit Festus. Eum igitur latuit prius dictam, *Hormiæ*. Strab. lib. v. 'Ἐξ ἧς δὲ *Θορμίας*, *Λακωνικὸν κτίσμα*.' 'Opus *Λαγύμαρος ἀπὸ τῶν, διὰ τὸν ἐθέρμων*: id est, 'Deinde *Formiæ*, oppidum a *Læconibus* conditum; *Hormiæ* prius dictum propter opportunitatem portus.' Plin. 'Oppidum *Formiæ*, *Hormiæ* dictum, ut existimare, antiqua *Læstrygonum* sedes.' Nescio unde Servius *ἀπὸ τῆς ἑρμῆς* dictum tradidit. 'Formiæ,' inquit, 'quæ ante *Hormiæ*, *ἀπὸ τῆς ἑρμῆς*, id est, ab impetu, dictæ.' *Idem*.

^d *Formucales*] Manifesto legendum *formucapes*, unde contractam *Forcipes*. Jos. Scal.

Formucales] Legendum *Formucapes*, ut optime Scaliger. Id sequentia clamant. Dac.

^e *Fornacalia*] Ovid. lib. 11. Fast. 'Facta Dea est Fornax: læti Fornace coloni Orant, ut fruges temperet illa

ad fornacem, quæ in pistrinis erat, sacrificium fieri solebat. Fornacalia sacra erant, cum far in fornaculis torrebant.

Fortis¹⁷ frugi, et bonus, sive validus.

Forum⁸ sex modis intelligitur. Primo, negotiationis locus, ut forum Flaminium, forum Julium, ab eorum nominibus, qui ea fora constituenda curarunt, quod etiam locis privatis, et in viis,¹⁸ et in agris fieri solet. Alio, in quo judicia fieri, cum populo agi,⁹ conciones haberi solent. Tertio, cum is, qui provinciæ præest, forum agere¹ dicitur, civitates¹⁹ vocat, et de controversiis eorum cognoscit. Quarto, cum id forum antiqui appellabant, quod nunc vestibulum² sepulchri dici solet. Quinto, locus in navi; sed tum masculini generis est, et pluralis.¹ Sex-

17 Alii libri *Forctes*, *Forctes*, *Forotes*. Scal. et Dac. legunt *Fortis*.—18 Alii in *viciis*.—19 Ed. Scal. cum *civitates*.

NOTÆ

uas. Curio legitimis nunc fornacalia verbis Maximus indicit, nec stata sacra facit.' *Idem*.

'*Fortis*] Restitue ex veteri editione *Fortis*. In 12. Tabulis: SANATIBVS IDEM. QVOD. FORCTIBVS. IOVS. ESTO: Id est, bonis, et qui non defecerant a populo Ro. *Jos. Scal.*

Fortis] Lege *fortis*. Vide 'Hortum.' *Dac.*

⁸ *Forum*] 'Forum agere.' Lucas in Actis, *al ἡγοποιον ἡγορου*. Et Servius in illud: 'Indiciteque forum.' *Jos. Scal.*

Forum] Varro lib. iv. de L. L. 'Quo conferrent suas controversias, et quæ vendere vellent, et quo quæque ferrent, forum appellarunt.' *Dac.*

⁹ *In quo judicia fieri, cum populo agi, &c.*] Græce *ἡγορησιον*. Vide 'cum populo agere.' *Idem*.

¹ *Cum is, qui provinciæ præest, forum agere*] Cic. Epist. fam. 4. lib. iii. 'Malevoli homines, qui te forum

Tarsi agere, statuere multa, decernere, judicare dicerent, cum posses jam suspicari tibi esse successum.' 'Conventum' et 'conventus agere' pro eodem dicitur. Cic. Verr. 27. 'Scitote esse oppidum in Sicilia nulum ex iis oppidis in quibus Prætores consistere et conventum agere solent.' Cæsar, lib. iv. Belli Gall. 'Frumento exercitui proviso, in Italiam ad conventus agendos profectas est.' Galli dicunt *tenir les assises*, *les estates*. *Idem*.

² *Cum id forum antiqui app. q. n. v.*] Cic. lib. ii. de Legib. sect. 24. 'Quod autem Forum, id est, vestibulum sepulchri, bustumve usucapi vetat, tutetur jus sepulchrorum.' Loquitur Cicero de lege 12. tab. 'Forum bustumve usucapi nefas esto. Fori bustive æterna auctoritas esto.' *Idem*.

¹ *Locus in navi, sed tum m. g. est, et pl.*] *Forus* non tantum pro loco in

to fori significant Circensia spectacula,^m ex quibus etiam minores forulos dicimus. Inde et forare, et forasⁿ dare, et fores, et foras, et forecula,^o id est, ostiola dicuntur.

Fovii,^o qui nunc Fabii dicuntur, dicti, quod princeps gentis ejus ex ea natus sit,^p cum qua Hercules in fovea concubuit. Alii putant eum primum ostendisse quemadmodum ursi et lupi foveis caperentur.

FRACEBUNT, displicebunt.^q

Frater^r a Græco dictus est φέρω,^r vel quod sit fere alter.

20 'Pro forecula, m. l. habet forula.' Fulv. Ursin. Alii libri forcula.—1 AL φέρω.

NOTÆ

navi, sed etiam pro negotiationis loco masculine dixerunt. Ut Lucilius. Vide Nonium. Charisius lib. i. 'Forum neutro genere dicimus, locum rebus agendis destinatum, aut cum commercium significamus. Masculine autem tabulata navium, et semper pluraliter, quamvis Gellius fora navium neutraliter dixerit. Et Lucilius negotiorum forum masculine extulerit, lib. iiii. Forus olim ornatus lucernis.' Immo falsi sunt etiam et Festus et Charisius, cum affirmant fori de tabulatis navium pluraliter dici. Nam et singulariter Ennius extulit: 'Multa foro ponens, ageaque longa repletur.' Et Sallust. 'Illam nantis forum.' Videlicet forus est tabula, unde 'forum aleatorium' vocat Sueton: tabulam sive alveum lusorium. Et Gellius de Arione lib. xvii. cap. 19. 'Stansque in summæ puppis foro.' Fora, id est, tabula. Idem.

^m Fori significant Circensia spectacula] Hoc est, loca erecta in Circo, unde ludos spectarunt. Livius lib. i. sect. 26. 'Tum primum Circo, qui nunc maximus dicitur, designatus locus est. Loca divisa patribus equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati. Spectavere

furcis duodenos ab terra spectacula alta sustentibus pedes.' Inde per diminutionem dicti foruli, id est, armariola sive capsulae ubi reponuntur libri. Sueton. August. cap. 31. Idem.

ⁿ Inde et forare, et foras] Immo potius a foras est forum, forus, et foris, unde forare. Foras autem a θόραξ. Forsan etiam foris melius a θόρα. Quod Scaligero et Caninio placuit. Idem.

^o Fovii] Veteres pro fodio dixere faveo et foveo, fovea et favea: inde Fovii et Favii, qui postea, ut mutato in b, Fabii. Sed vide Plutarch. in vita Fabii Maximi. Plinium lib. xviii. cap. 3. Idem.

^p Ex ea natus sit] Hanc Vindaniam Evandri filiam vocant. Idem.

^q Fracebunt, displicebunt] Fracem Veteres dicebant facem expressam ex oleis. Inde fracere et fracescere, mollescere, putrefieri, et corrumpi. Gloss. 'Fracescere, ἔσθρασθαι, demutari, corrumpi.' Item, 'Fracidus, θράσπος, exoletus:' et quia quæ fracidæ et corruptæ, ea minus grata sunt. Inde factum ut fracere pro displicere Veteres usurparint. Idem.

^r Frater] Nigidius hoc apud Gell. lib. xiii. cap. 3. Ant. Aug.

Fratilli,¹ villi sordidi in tapetis.

Fratrare² puerorum³ mammæ dicuntur, cum primum tumescunt, quod velut fratres pares oriuntur: quod etiam in frumento spica facere dicitur.

Fratria,⁴ uxor fratris.

Frausus⁵ erit, fraudem commiserit.

Fraxare,⁷ vigiliam circumire.

Fregellæ,⁸ locus in urbe, in quo civitatis illius⁹ hospites habitavere.

*****

² Al. puellarum.—³ Ed. Scal. felii.

NOTÆ

[*Frater*] Postremum etymon ex Nigido refert Gellius lib. XIII. cap. 10. 'Fratris autem,' inquit, 'vocabulum P. Nigidius, homo impense doctus, non minus arguto subtilique etymo interpretatur: frater, inquit, est dictus, quasi fere alter.' Vide Nonium. Et hoc firmari videtur cognomento Romuli qui *alellus* dictus est, id est, gemellus, ab *alter*. Tamen magis placeat *frater* esse a φράτωρ, sive potius ab *Eolico* φράτρ. φράτρες enim dicebant sodales, qui erant ejusdem tribus vel etiam familie, nam φράτρεα est, quasi πατρεα, inserto ρ. Inde et collegæ appellantur *confratres*. *Dac.*

¹ [*Fratilli*] A φάττω, munio. Et ita videntur esse villi illi, qui in oris et extremitatibus tapetium relinquuntur, quare optime *ambria*. Glossæ veteres, 'Fratilli, κροσσολ.' Nam Cossi sunt λέγναι, λήματα, ſimbriae. *Idem.*

² [*Fratrare*] Vide 'Sororiare.' *Ant. Aug.*

[*Fratrare*] Et *fraterculare*. Vide 'Sororiare.' *Dac.*

³ [*Fratria*] Nonius: 'Fratriæ appellantur fratrum inter se uxores.' Gloss. 'Fratria, εὐδία.' *Androma-*

cha et *Helena* erant fratriæ. *Idem.*

⁴ [*Frausus*] Livius lib. XXIII. 'qui capitale fraudem ausi, quique pecuniarum iudicati in vinculis essent.' *Lege, fraudem frausi.* Plautus *Asinaria*: 'Metuo, in commune ne quam fraudem frausus siet.' *Jos. Scal.*

[*Frausus*] Plant. *Asinaria* Act. II. Sc. 2. 'Non placet, metuo in commune ne quam fraudem frausus siet.' Vide 'Nonium.' *Dac.*

⁷ [*Fraxare*] A φάττω, munio, quod, qui vigiliis obeunt, il sint, velut aliorum septum atque munimentum. Aliiter paulo tamen Scaliger in conjectaneis: 'Frago antiquum, ut pago, tago, est lentare, flectere: παρὰ τὸ φάττω, unde φάττωμι, quod significat lentare, ut, 'lentare remum,' Virgilio, et, 'lentare arcum,' Statio. Ab eo φάττω, et φάττω dici cœptum pro ambire, et Latium priscum fraxare, obire, circumire vigiliis, a frago, ut a veho, vexo, tago, taxo; fraxatores ergo custodes circumicientes vigiliis.' *Idem.*

⁸ [*Fregellæ*] Fregellæ urbs olim nobilis ad fluvium Lirim sita, unde postquam clives Romam commigrarant, locus ubi habitavere *Fregellæ* dictus est. *Idem.*

Fremitum^a dictum velut ferimentum.

Frendere^b est frangere : unde est faba fressa : unde et dentibus dicimus frendere.

Frequentarium, frequentem.

Frigere^c et frictum a Græco venit *φριγν*.⁴

Fringilla^d avis dicta, quod frigore cantet, et vigeat : unde et frigitire.

Frivola^e sunt proprie vasa fictilia quassa. Unde dicta verba frivola, quæ minus sunt fide subnixa.

Frontem^f antiqui masculino genere dixere.

4 Al. *φριγν*.

NOTÆ

^a *Fremitum*] Immo a *fremo*, quod a *φρην*. *Idem*.

^b *Frendere*] Proprie dentibus collatis sonitum edere, vox a sono ficta. Per metonymiam, dentibus frangere. Gloss. 'frendeo, *φρην*, tero, frango:' iade Pacuvius in *Antiopa* 'fruges frendeo, solas, ac sicco robore.' Seneca: 'Copia farris uti frendentibus eruta saxis.' Attius *Troadibus*: 'Saxo frages frendam.' Virg. in *Calice*: 'obvia infrenderet.' Inde *fressus*, fractus, Columel. lib. II. cap. II. 'Cicera bubus erui loco, fressa faba datur in Hispania Bethica.' Et Celsus cap. 18. lib. V. Martial. lib. IV. Ep. 46. 'Faris semodius, fabæque fressæ.' Vide 'Nefrendes.' *Idem*.

^c *Frigere*] A *φριγν* sive *φριγν*. Lege *φριγν*. Glossarium: 'frigit, *φριγν*, *φριγν*.' Sartagine torret. Inde 'frictæ nuges,' Plauto; 'frictum cicer,' Horatio. *Idem*.

^d *Fringilla*] *φριγν*. Jos. Scal.

Fringilla] Nonius: 'Frigere est, et frigitire et fritillire, subsilire cum sono, vel erigi et exsilire, quod quæcumque friguatur vel frigent nimio calore vel frigore, cum sono susum suballiant.' A *frigitire* igitur sive *frigitire* erit *frigitillus* sive *fringilla*,

avis sic dicta quod crebro subsiliat et subsultet cum sono. Sic a *fritillare*, *fritillans*, et per diminutionem *fritillus*, vasculum, turricula, in quo tesserae fritillunt, cum sono subsiliant, concussæque agitantur. At Varro innuit *fringutire* et *fritillare* voces esse a sono effectas, et illam *fringillarum*, hanc *hirundinum* propriam; sed per metaphoram ad homines transferri. Ejus verba sunt lib. V. de L. L. 'Ejusdem' (Ennii) 'ab hirundine, Nefrende fritillini suaviter. M. Actius in *Casina* a *Fringilla*, Quid fringutis, quid istuc tam cupide cupis?' Inde Fulgentius 'Frigutire,' inquit, 'est subtiliter adgarrire,' et affert locum Plauti quem laudat Varro: 'Quid fringutis,' &c. *Dac*.

^e *Frivola*] A *frio*, contero, imminuo. Budæus annot. in *Pandect*. Sumitur pro suppellectili tenui Ulp. leg. II. § 4. D. de pigner. act. 'Non enim credibile est hoc convenisse, ut ad universam pensionem insulæ frivola mea teneantur.' Senec. lib. *Contravers*. III. 'Ego illos in frivola invitavi nostra.' *Idem*.

^f *Frontem*] Vide 'Corius.' *Ant*. Aug.

Frontem] Vide 'recto fronte.' *Dac*.

Frugamenta^a a frugibus appellata.

Fruniscor^b et frunitum dixit Cato, nosque, cum adhuc dicimus infrunitum, certum est antiquos dixisse frunitum.

Frutinal,^c templum Veneris fruti.⁶

*****

⁵ Al. *Frucinal*. Vid. inf.—⁶ Quidam libri *frutæ* vel *frugi*.

NOTE

[^a *Frugamenta*] An legendum *frumenta*? an existimavit Festus *frumenta* dicta quasi *frugamenta*, a frugibus? Dubito. *Frugis* et *frumenta* a fruendo. Fruges sunt, quæ siliqua seu folliculo continentur, ut faba, lupinum, et reliqua legumina; frumenta, quæ habent aristam. Interdum tamen *frugis* nomen generale est. Et Julianus Jurisconsultus D. de Verbor. signif. l. LXXVII. tradit 'frugem appellari omnem redditum, non solum, qui ex frumentis aut leguminibus, verum etiam, qui ex vino, vel ex silvis cædulis, vel cretæ fodinis, lapicidinibus percipitur.' *Idem*.

[^b *Fruniscor*] Quod ait vulgo dici infrunitum, usus est Seneca de Benef. lib. III. 'Infrunita,' inquit, 'et antiquaria est, quæ nesciat matrimonium vocari unum adulterum.' Infrunitus ergo plane est, quod Græcis ἀπειρόκαλος. Ad quem sensum videtur accepisse interpres vetus Latinus biblicorum sacrorum. Nam in lib. Sapientiæ Jesu filii Sirach ita legitur: 'Animo inreverenti et infrunito ne tradas me, Domine.' Est autem locus cap. 23. Ex quibus verbis apparet mutilum esse codicem Græcum, in quo tantum legitur: κοίλας ὄρεϊς καὶ συνουσιασµὸς μὴ καταλαβέτωσάν µε. καὶ ψυχὴ ἀναιδὲς μὴ παραδῶς µε. Ut Iter, itiner, Jecur, Jecioor, Se, sine; sic Fruor, fruitor, Fruiscor, fruiniscor, et fruniscor. *Jos. Scal.*

[*Fruniscor* et *frunitum*] Gellius lib. XVII. cap. 2. ad illud Q. Claudii pri-

mo annali: 'Domus suas quemque ire jubet et sua omnia frunisci.' 'Rarius quidem,' inquit, 'fuit in ætate M. Tullii, ac deinceps infra rarissimum: dubitatumque est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret. Non modo autem Latinum, sed jucundius amœnissimeque etiam verbum fruniscor factum est, quam fruor. Q. Metellus Numidicus, qui caste pureque lingua usus Latina videtur, in epistola quam exuli ad Domitios misit, ita scripsit: Ego neque aqua neque igni careo, et summa gloria fruniscor. Nævius in Atellana, quæ Partus inscripta est, hoc verbo ita utitur: Quod magnopere quæsierunt, id frunisci non queunt. Qui non parsit apud se, frunitus est.' Hæc Gellius. Ut fruor, fruiscor, sic a fruitor, fruiscor, et per syncopen fruniscor. A fruiscor frunitus; et infrunitus proprie dictus homo, qui rebus frunisci nesciret, vel homo nullius frugis, sed postea homo agrestis insulans ἀπειρόκαλος. Nisi malis fruniscor geminam olim habuisse notionem; unam fruendi a fruor, alteram aspiendi a φρονέω. Unde 'infrunitus ἄφρων.' Sipontinus: 'Frunitus dicitur prudens, hoc est, is, quo perfrui licet; sicut a contrario infrunitus, insipiens, ac stolidus, qui nulli usui est. Sed nos frunitum et infrunitum a Græco potius deducta existimamus; nam Græci φρονίμους prudentem, ἄφρονες dementem dicunt.' *Dac.*

[^c *Frutinal*] Si liceret in prima lite-

Frux frugis^k dixerunt antiqui fructam et fructum.⁷

FUCILIS⁸¹ falsa; dicta autem quasi fucata.⁹

*****

7 Vide Notas.—8 Al. *Futlis*.—9 Quidam libb. *fucilia*.

NOTÆ

ra erratum librarii existimare in hoc nomine, ut in aliis quibusdam, *Erucinal* potius scriberem, templum Veneris Erucinæ: id fuisse duplex Romæ in Capitolio, et ad portam Collinam, testatur Livius lib. xxii. xxiii. xxx. xl. Extat etiam denarius C. Considii Noniani cum templo, in quo ERUC scriptum est. Illud vero, quod in Sicilia Erycinæ Veneri erat dictum, landatores non desiderat. Sed nil temere affirmandum esse reor. Ant. Aug.

Frutinal] Veneris Fruti meminerunt Solinus: 'Dnm,' inquit, 'simulacrum dedicat Veneri matri, quæ Fruti dicitur.' Item Augustinus lib. iv. cap. 21. de Civit. quam 'Divam Fruti Selam' vocat. Trium horum testimoniis, Solini, Festi, Augustini cur fidem eleveamus, quominus *Frutinal* legamus, causæ non est. At Erucinæ Veneris templum fuit Romæ. Quid? propterea non erit et Veneris Fruti, præsertim cum constet fuisse Venerem cognomine Fruti? Neque nos non vidimus nammum Considii Noniani: ejus enim copiam, et aliorum vetustatis monumentorum, nobis fecit Christophorus Neytler Augustanus. At Glossarium Erucinam non Venerem, sed Isim putat; 'Erucinæ,' *Isidos*. Male hodie Erudinæ: A Veneri Fruti dicta est *Frutilla*, *λυγξ*, quia Veneri dicata est. Glossæ: 'Sine dubio Fruti detruncatum ex *Ἀποδοτρῆν*.' Nam, cum post tempora Numæ in urbem Venus recepta sit, non potuit habere nomen Latinum, sed Græcum Afrodite, quod distortum in Fruta, seu Fruti: sic etiam diceba-

tur Venus Murti, ut Venus Fruti. Varro: 'Intimns circens dictus ad Murtim.' Utrumque autem potest dici et Fruti et Frutis; item Murti et Murtis. Jos. Scal.

Frutinal] Atqui, si ita sit, Venus et Frutis idem est. Non potest igitur Frutis esse Veneris cognomen tum. Quare potius legendum *Frucinal*, templum Veneris frugi. *Frucinal* pro *Fruginal*. Et ita 'Venus frugi' cælestis illa Venus sit. Sed mihi maxime placet, ut *Frutis* dicatur a fruor, nempe fructus, frutis, frutis. Vide Salmas. in Solin. cap. 8. Dac.

^k *Frux frugis*] Puto ita distinguendum, et supplendum: *Frux, frugis dixerunt antiqui*. Mox a capite, *Fructum et fructum a fruor*. *Frux* quidem dixit Ausonius imitatione Veterum: 'Ante equidem, campis quam spicea suppeteret frux.' *Fructus sum*, et *perfructus* aliquam rem, dixerunt Veteres, inter quos Lucretius. Jos. Scal.

Frux frugis] Scaliger hæc ita distinguit et supplet: *Frux, frugis dixerunt antiqui*. Et a capite: *Fructum et fructam a fruor*. Nihil muto. Nam sic sæpe Festus. Distinctio tantum post antiqui ponenda est. De recto *frux* vide Varronem lib. viii. Ausonius Veteressecutus: 'Ante equidem, campis quam spicea suppeteret frux.' *Fructus* autem et *fructa* pro *frutibus*. Lucret. lib. iii. 'Sin ea, quæ fructus cumque ea, perire profusa.' Item: 'Omnia perfructus vitæ præmia, marces.' Dac.

¹ *Fucilis*] A fucio, ut ab herba, herbilis. Nihil mutandum. Jos. Scal.

Fulgere^m priaci pro ferire dicebant, unde fulgur dictum est.

Fulguritusⁿ id, quod est fulmine ictum: qui locus statim fieri putabatur religiosus, quod cum Deus sibi dicasse videtur.¹⁰

Fulmen^o dictum a fluore¹¹ flammæ.

Fundus^p dicitur ager, quod planus sit ad similitudinem fundi vasorum. Fundus quoque dicitur^q populus esse rei, quam alienat, hoc est, auctor.

~~~~~

10 Ed. Scal. *videretur*.—11 Quidam libb. *fulvore*. Vat. cod. *fulgore*.

NOTÆ

^m *Fulgere*] Falsum erit quod ait Festus, nisi *ferire* intelligas de fulgore et coruscatione: Fulgur enim proprie est ignis sive coruscatio cum fulmine emicans; fulmen telum ipsum quod mittitur. Etai postea frequenter *fulgur* pro fulmine, ut infra *fulguritus* quod *fulgure*, id est, fulmine citum est. *Dac.*

ⁿ *Fulguritus*] 'Locus fulguritus,' τὸς κεκαυμένος, qui *bidental* dicitur. Vide 'bidental.' *Idem.*

^o *Fulmen*] Immo a *fulgore*, ut in vet. cod. probat Varro lib. iv. de L. L. Nam etai ignis proprie manare dicatur et fluere, ut apud Laeret. 'Quam noster fluat e tēdis terrestribus ortus;' et Callimach. hym. in Dian. τὸ δὲ παρὰς ἀποστροφῆς κεκαυμένος; 'quam (lucem) patris distillant fulmina;' a fluore tamen esse nequit fulmen, nisi transpositis literis quasi *fluimen*. Quod ineptum est. *Idem.*

^p *Fundus*] Cicero pro Balbo ita fieri populum fundum scribit: 'si cum jussisset populus Rom. aliquid, si id adacivissent socii populi, ac Latini; et si ea lex, quam nos habemus, eadem in populo aliquo tamquam in fundo resedisset, ut tum lege eadem is populus teneretur.' Signi-

ficare autem auctorem ex sententia accusatoris Balbi crediderim. 'Negat,' inquit, 'ex fœderato populo quemquam potuisse, nisi is populus fundus factus esset, in hanc civitatem venire.' Et postea: 'Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri, quoniam hoc magnopere delectare verbo, si tum sit fundus, cum scita ac jussa nostra sua sententia comprobabat, quam cum hospitium fecit?' Plantus in Triummo: 'Nunc mihi is propere conveniendus est, ut cum ejus Filio egi, ei rei fundus pater sit potior: eo.' Adde Gell. lib. xvi. cap. 13. et lib. xix. cap. 8. *Ant. Aug.*

Fundus] A Græco βυθός, imus, sive potius βέρθος, profunditas: nam fundus prima notione notat imum putei, fluvii, dolii. Postea de agro cum ædificiis usurpatus. *Dac.*

^q *Fundus quoque dicitur*] Cicero pro Cæcina: 'In judicium non venire ntrum Cæcina possedit, multo etiam minus quæri, Cæcina fundus sit nec ne: me tamen docuisse fundum esse Cæcinna.' Idem sæpe in oratione pro Balbo. Usus est etiam Plaut. Trinum. act. v. sc. 1. 'Nunc mihi is propere conveniendus est, ut

Funebres tibiæ⁷ dicuntur, cum quibus in funere canitur :
 quas Flamini audire⁸ putabant illicitum.

Furcilles,⁹ sive furcilla,¹⁰ quibus homines suspendebant.

Furnalia,¹¹ sacra Furinæ, quam Deam dicebant.

Furum genitivus pluralis a fure.

Furvum¹² nigrum, vel atrum : hinc dicta furnus, furis,¹³ fu-

~~~~~  
 12 Vide Notas inf.—13 Quidam libb. *Furrinalia*. Legendum monet Dac.  
*Furinalia*.

## NOTÆ

quæ cum ejus filio Egi, ei rei fundus pater sit potior : cæ. *Fundus* igitur dictus auctor, quod sit veluti solum et firmamentum. *Idem*.

<sup>7</sup> *Funebres tibiæ*] Nam funeribus tibiæ addebantur : Ovid. v. Fast. 'Cantabat fanis, cantabat tibia ludis, Cantabat mæstis tibia funeribus.' Item de tibicinum numero : 'Adde, quod Ædilis pompam qui funeris irent Artifices solos jusserit esse decem.' Erat in leg. 12. tab. 'Decem tibicinis adhibeto.' Servius autem ad v. *Æneid.* notavit antiquæ consuetudinis fuisse, ut majoris ætatis funera ad tubam proferrentur, minoris vero ad tibiæ. Inde Papinius Theb. vi. 'Tibia cui teneros suetum producere manes.' *Idem*.

<sup>8</sup> *Quas Flamini audire*] Flamini tamen funus exequi non est religio. Gellius cap. 16. lib. x. *Idem*.

<sup>9</sup> *Furcilles*] Immo quibus aliquid movebant. Furcillis movere, expellere, ejicere, et Latinis proverbialiter effertur, et Græcis ipsi, qui *δικράνους* dicunt, adeo ut ne inferiorum quidem temporum Græci ignorarint. Cædrenus : τοῖς βασιλικοῖς θησαυροῖς πυλῶναις, καὶ συμβυκιστοῖραις, καὶ ὀρχηστρίαις, καὶ ἀπολόων δῶν πλεῖστὶ δικράνους δῶν ἀποκονίζοντες. Non est dubium, quin ea verba, quibus homines suspendebant, sint emplastrum ipsius Pauli brevioris. Jos. Scal.

*Furcilles, sive furcilla*] Existimo Festum loqui de furcis pœnalibus,

ad quas nocentes alligati, et ita circumducti, in iis postea tollebantur. Quare temere Scaliger, qui verba ista, quibus homines suspendebant, Pauli emplastrum pronuntiavit. Sane si quid hic tentandum esset, crederem vocem addendam, nempe : quibus homines onera suspendebant. Ut de mœnulis quibus religatas sarcinas viatores gerebant Festus locutus sit ; nam et furcillæ dicebantur. Vide *Ærnmnulae*. Initio etiam legendum *furcilles, sive furcilla*. Dicebantur enim furcilles et furcillæ, ut 'caules,' 'caulæ,' &c. Dac.

<sup>10</sup> *Furnalia*] Varro lib. v. de Lingua Lat. 'Furinalia,' et lib. iv. et vi. 'Furinalia Flamen,' et 'Furinales feris.' In fastis marmoreis 8. Kal. Aug. FVRN. hoc est *Furrinalia*. Ita credendum est Deam ipsam Furrinam esse appellatam. Ant. Aug.

*Furnalia*] *Lege furinalia* : Var. lib. v. de L. L. 'Furinalia a Furina, quod ei Deæ feris publicæ dies is, cujus Deæ honos apud antiquos : nam ei sacra instituta annua et flamen attributus : nunc vix nomen notam paucis.' Furinalia erant 8. Kalend. August. Furina eadem quæ Furia. Vide Lil. Gyraldi Syntagma. Dac.

<sup>12</sup> *Furvum*] Furvus est color, qui ex adustione comparatur. A *ferreo*, quasi *fervus*. Vel ut Vossius a *φῶξ* torreo. Nam et olim dicebant *funus*. *Idem*.

<sup>13</sup> *Hinc dicta furnus, furis*] Furnus

nus, fuligo, fulgus, fumus. Furvum bovem,<sup>a</sup> id est, nigrum, immolabant Averno.

Futare,<sup>a</sup> arguere est : unde et confutare. Sed Cato hoc pro sæpius fuisse posuit.

Futiles<sup>b</sup> dicuntur, qui silere tacenda nequeunt, sed ea effundunt : sic et vasa futilia a fundendo vocata.

## NOTE

quidem a *furvo* recte duci possit, sed in reliquis Festus ineptus est ; *Furia* enim a *furere* ; *fuligo* a *fumo*, quasi *fumiligo* ; *Funus* a *funalibus*, sive potius a *φόνος*. *Fumus* ab Æolico *φύμος*, pro *θυμός*, *πνοή*, *ἀήρ*, aër, spiritus. *Idem*.

<sup>a</sup> *Furvum bovem*] Diis inferis hostia furva faciebant. Virg. vi. *Æneid*. 'Quatuor hic primum nigrantes terga juvenco Constituit.' Et paulo post : 'Ipse atri velleris agnam Æneas matri Enmenidum magnæque sorori Ense ferit.' *Idem*.

<sup>a</sup> *Futare*] Isidorns : 'Futo, ἐλέγχω.' *Jos. Scal.*

*Futare*] Proprie futo, quod erat vas aquarium, aquam ferventem compescere. Varr. lib. iv. de L. L. 'Vas aquarium vocant futum, quo in trichinio allatam aquam infundebant.' Et proprie Titinnius in Setina : 'Coquens, abenum quando servit, paulla confutat trua.' Inde per metaphoram futare, arguere. Gloss. 'futo ἐλέγχω,' a quo, confutare, refutare. *Idem*.

<sup>b</sup> *Futiles*] Lutatius Grammaticus : 'Futile, vas lato ore, fundo angusto, quo utebantur in sacris Deæ Vestæ : quia aqua ad sacra Vestæ in terra non ponitur. Quod si fiat, piaculum est. Unde excogitatum est vas, quod stare non posset, sed si positum, statim funderetur. Unde et homo commissa non retinens, Futilis dicitur.' Hæc ille vetus Grammaticus. At Terentius in Eunuchio vas futile intelligit plenum rimarum. *Jos. Scal.*

*Futiles*] Donat. And. act. iiii. sc. 5. 'Futili, id est, levi, a vase quod futile dicitur, quod non deponunt ministri sacrorum, quod est acuto fundo et patulo ore, eoque instabile est.' *Idem* Phorm. act. v. sc. 1. 'Effutiretis est eloqueremini, evacnaretis, exinaniretis, ab eo, quod est effundere. Translatio est a vase futili nomine, quod patulo ore, fundo acuto, instabile, nihil prorsus continet. Unde futilis dicitur ejusmodi, ut nihil intra se contineat, et semper inanis sit.' *Dac.*

# SEX. POMPEII FESTI

DE

## VERBORUM SIGNIFICATIONE

### LIBER VII.

---

**G**AIA \* Cæcilia appellata est, ut Romam venit, quæ an-

#### NOTÆ

\* *Gaia*] Pauli errorem potius quam Festi, vel Verrii, crederem in hoc genere scripturæ: in quo post Constantinum omnes pæne librarii et marmorum incisores errabant. Notum est, illud Quintiliani *Caïum*, et *Caïam* scribi: dici vero *Gaium* et *Gaiam*. Paulum non errasse arbitror, cum viderim antiquissimum Festi fragmentum ordine literarum scriptum; et Verrins eundem ordinem secutus fuerit, in libris de verborum significatione. Secuti igitur sunt sonum, non figuram literæ: vel cum ipsi alio loco scripserint, imperiti mutarunt, erratum librariorum esse putantes. Quod ad rem ipsam attinet, vidend. Plutar. in Problem. Plin. lib. viii. cap. 48. Julius Paris in epitome Valerii Maximi de prænominibus. Sed et observatum est, omnes mulieres, quæ alio prænimine careant, *Caïas* dictas, earumque liberos *Caïi* prænimine plerumque appellatos: sequæ *Caïæ* liberos dixisse. Vidend. Cicero pro L. Muræna, et Velius Longus de Orthogr. Ant. Aug.

*Gaia Cæcilia*] Ex Quintiliano tamen *Caia* et *Cains* per *C* scribebatur, sed *Gaia* et *Gaius* propuntiabatur per *G*. Ejus verba sunt lib. i. cap. 7. 'Quid quæ scribuntur aliter quam enuntiantur? Nam et *Gaius C* litera notatur, quæ inversa *G* mulierem declarat: quia tam *Caïas* esse vocitatas quam *Caïos*, etiam ex nuptialibus sacris apparet.' Quod ad morem attinet, idem Valer. Max. 'Ceterum *Caia* usque super omnes celebrata est: Fertur enim *Caïam* Cæciliam Tarquinii Prisci regis uxorem, optimam lanificam fuisse. Et ideo institutum fuit, ut novæ nuptæ ante januam mariti interrogatæ quænam vocarentur, *Caïam* esse se dicerent.' Vide Plutarch. in problem. Plin. lib. viii. cap. 48. Cicero pro Muræna, qui id facite exagitat. 'Quia,' inquit, 'in alicujus libris exempli causa id nomen invenerunt, putarunt omnes mulieres quæ cœmitionem facerent, *Caïas* vocari.' Vide Velium Longum de Orthographia. *Dac*,



tea Tanaquil vocitata erat uxor Tarquinii Prisci regis Romanorum; quæ tantæ probitatis fuit, ut id nomen ominis boni causa frequentent nubentes, quam summam asseverant lanificam fuisse.

Galbeum,<sup>b</sup> ornamenti genus.

Gallam<sup>c</sup> bibere, ac rugas conducere ventri, cum ait Lucilius; præmonet parsimonia esse utendum, neque gulæ indulgendum, ventremque coartandum.

Galli,<sup>d</sup> qui vocantur Matris Magnæ comites, dicti sunt a flumine, cui nomen est Gallo: quia, qui ex eo biberint, in hoc furere incipiant, ut se privent virilitatis parte. Alii putant ideo eos sibi genitalia incidere, quia violaverint nomen patris, matrisve, ne possint ipsi fieri parentes.

Ganeum<sup>e</sup> antiqui locum abditum, ac velut sub terra dixerunt. Terentius: Ubi illum quæram? credo abductum<sup>f</sup> in ganeum.

1 Alii libb. *abditum* vel *obductum*.

#### NOTÆ

<sup>b</sup> *Galbeum*] Vide 'Calbeos.' *Idem*.

<sup>c</sup> *Gallam*] Lucil. lib. xv. apud Nonium: 'Quæ gallam bibere ac rugas conducere ventri Farre aceroso, oleo decumano, pane coëgit Cumano.' Sic enim scribendi sunt hi versus. *Ant. Aug.*

*Gallam bibere*] Integrum Lucilii locum affert Nonius in voce 'acerosum,' ex Annal. xxv. 'Quæ Gallam bibere ac rugas conducere ventri, Farre aceroso, oleo decumano, pane coëgit Cumano.' *Galla* est fructus sub autumnum arboribus innascens, præcipue robori, Gall. noix de galle. Ejus sapor asper; quare vinum, quod atrum esset, et asperum ad instar gallæ, *Gallam* dixere. *Dac.*

<sup>d</sup> *Galli*] Sacerdotes Rhœi castrati, a Gallo fluvio Phrygiæ. Ovid. iv. Fast. 'Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus, Cum tantum a Phrygia Gallica distet humus? Inter, ait,

viridem Cybelen altæque Colænas Amnis it insana nomine Gallus aqua. Qui bibit inde, furit: procul hinc discedite, quis est Cara bonæ mentis, qui bibit inde furit.' Herodotus in Commodo: Πάσαι μὲν Φρύγες ἀργύρασιν ἐπὶ τῇ ποταμῷ Γάλλῳ παραβύσσουσι, ἀφ' οὗ τῆς ἐκπομπῆς φέρουσιν εἰ τῇ θεῇ τοῖς λαοῖς λεγόμενοι. 'Antiquitus Phryges Orgia celebrabant ad fluentia fluvii Galli, a quo nomen habuere, qui Deo castrati consecrantur.' *Idem*.

<sup>e</sup> *Ganeum*] Terent. in Adelph. 'Ubi ego illum quæram?' *Ant. Aug.*

*Ganeum*] Locus Terent. est Adelph. act. iiii. sc. 3. ubi Donat. 'Veteres ganeum meritoriam tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, τοῦτ' ἐστὶ τῆς γῆς. Quod ipsa sit in terra, non, ut Cnæcula, superius.' Ergo *ganeum*, quasi γανείον, a γα, sive potius γῆρα, ut Veteres dicebant, si fides Hesychio. At Julius Cæsar Scaliger Exercit.

Gannitio,<sup>f</sup> canum querula murmuratio.

Galearia<sup>a</sup> a galearum similitudine dicta.

Gaudium<sup>b</sup> ἀπὸ τοῦ γαυριᾶν dictum.

Gaulus,<sup>i</sup> genus navigii pæne rotundum.

GEMURSA<sup>k</sup> sub minimo digito pedis tuberculum, quod gemere faciat eum, qui id gerat.

Genas<sup>l</sup> Ennius palpebras putat, cum dicit hoc versu: Pan-

2 Al. *Galeria* vel *Galerita*.

# NOTE

CCCXVIII. Sect. 11. ait *ganeum* dici a γάνος, hoc est, gaudium, γάνουσαι, gaudere, nempe, quod homines lætam volaptariamque vitam ibi agent. *Dac.*

<sup>f</sup> *Gannitio*] Α γάνουσαι, gaudere, proprie de canibus, qui, ut ait Lucretius: 'Gannitu vocis adulant.' Quidam vulpibus etiam tribuunt. *Idem.*

<sup>g</sup> *Galearia*] Lege *Galerita*. *Galerita* et *galeritus* avis dicta ab apice, quem habet in capite, galeæ speciem referente. A Græcis similiter κόρυς, κορυδαλός, et κορυδαλός dicitur: nam κόρυς, galea. *Galeria* hic locum habere non potest: nam *Galeria* tribus a Galeo fluvio nomen habuit, sive ab alio quovis loco. *Idem.*

<sup>h</sup> *Gaudium*] Immo potius a γαύω sive potius a γαύω, lætor, gaudeo. *Idem.*

<sup>i</sup> *Gaulus*] Navis Phœnicia rotunda: nam Græci veteres usque ad Jasonem et Argonautas rotundis solum navibus utebantur. Unde Plin. lib. vii. cap. 56. 'Longa nave Jasonem primum navigasse Philostephanus auctor est.' Aristoph. in avibus: Γαῦλον πτόμαι καὶ ναυκλήρῳ. 'Navem possideo, et gubernō.' Ubi Schol. γαῦλος, φοινικιδὲν σκάφος. Et Callimach. Κυπρία Σιδονίος με καθήγαγεν ἐνθάδε γαῦλος. 'Ex Cypro Sidonius me huc adduxit Gaulus.' Ab hujus Gauli formæ similitudine vas pastorale Gau-

lus dictum Theocrit. Idyll. v. Ξρασὺ δ' ἀπὸ μὲν γαῦλος τῷ Παλὶ γάλακτος. 'Statuam vero octo quidem gaulos Pani lactis.' Vide Hesych. Sic et multa alia nomina sunt navigiis communia cum vasis, ut κέρβα, κάρβαροι, κελύβα, σκάφαι. *Idem.*

<sup>k</sup> *Gemursa*] Plin. lib. xxvi. cap. 1. 'Et bene quidem morbus celeriter in Italia restinctus est, sicut et ille, quem Gemursam appellavere priisci, inter digitos pedum nascentem, etiam nomine oblitterato.' *Idem.*

<sup>l</sup> *Genas*] In versu Pacuvii potius legerim *flora*, quam *florē*. Nunc primum opacat *flora* lanugo *genas*. Nam idem Attius in Bacchis: 'Genas lanugo *flora* nunc demum irrigat.' Idem in iisdem: 'Nam *flori* crines video ut propexi jacent.' Quod Euripides πλόκαμός τε γὰρ σου ταναός. Pacuvius Antiopa: 'Cervicum *Floros* dispargite crines.' Est coronis Anapæstica. Virgilius tamen contra lib. xii. 'Tum mihi prima *genas* vestibat *florē* juventas.' *Jos. Scal.*

*Genas*] Pro operimento oculorum et pro malis Veteres usurparunt, sed priorem notionem propriam fuisse cum Becmanno existimo. Sic proprie Ovid. Eleg. 8. lib. ii. 'Nam caput e nostra citius *cervice* recidi, Et patiar fossis lumen abire *genis*.' *Dac.*

dite sulti<sup>3</sup> genas, et corde relinquitte somnum. Aliieas partes putant genas dici, quæ sunt sub oculis. Pacuvius genas putat esse, qua barba primum oritur, hoc versu: Nunc primum opacat flore<sup>4</sup> lanugo genas. Geniales Deos<sup>5</sup> dixerunt aquam, terram, ignem, aërem, ea

3 Quidam sultis.—4 Legendum monet Scal. *flora*.—5 Vide Not. inf.

## NOTE

<sup>3</sup> *Geniales Deos*] Petrus Chiacconus Hispanus, homo magni ingenii præclaræque eruditionis, a quo multa in hoc libro emendata sunt, existimabat *Genitales* legendum esse: nam et in veterib. numismatib. est: DIS GENITALIBVS: et Virgilius habet genitales illo versu lib. vi. 'Romulus in Cælo cum dis genitalibus ævum Degit.' Item lib. ii. Georg. 'Genitalia semina poscunt.' Fulv. Ursin.

*Geniales*] In fine corruptissima ita restituo: *Geniales dicti a gerendo, qua plurimum posse putabantur, quos postea Genios appellarunt.* Id est: Qua re plurimum pollent, hoc est, genitura: sunt enim θεοὶ γενέθλιοι. Quod autem ait, Geniales Deos esse semina et elementa rerum, non latuit Græcos magistros, qui interpretantur Geniales, στοιχεῖα. Genialem etiam τέχνην, et Genialia, τέχνηα. Addendum et quod Santra vetus scriptor monet: 'Scis enim Geniales homines ab antiquis appellatos, qui ad invitandum, et largius apparandum cibum promtiores essent.' Potest et vulgaris lectio defendi, a gerendo, et Gerulos. Nam et idem Censorinus: 'Eundem,' inquit, 'esse Genium et Larem multi veteres memorie prodiderunt, in quis etiam C. Flaccus in libro, quem ad Cæsarem de indigentia reliquit scriptum:' hunc in nos maximam, quinimo omnem habere potestatem creditum est. Gerulus enim apud Veteres, non ὁ βασιλεύς, ut

postea, sed ὁ πρῶτος, καὶ πρᾶκτῆρ dictus est. Ut Plautus in Bacchidibus dixit gerulifigulos mendacii, gerulos, et figulos, hoc est, πρᾶκτῆρας, καὶ ᾠδῶτας. Et veteres Glossæ, 'Geruli, πρᾶκτῆρες.' Jos. Scal.

*Geniales Deos*] Rerum semina et elementa. Unde et Gloss. 'Genialis στοιχεῖον.' Dieti autem a *gerendo*: corripbat Scaliger *gerendo*: nam *genere* dicebant pro *gignere*. Sed addit idem vulgatam lectionem defendi posse. Immo certe ita Festus scripsit, et *gerere* idem quod *genere*: unde et apud Varron. de Re Rust. lib. i. cap. 31. quidam codd. habent. 'Id ex pabuli segete viride sectum antequam gerat siliquas.' Quod in aliis, antequam *genat siliquas*. Et inde gerulus non ὁ βασιλεύς, ut nunc, sed ὁ πρῶτος, πρᾶκτῆρ. Gloss. 'geruli πρᾶκτῆρες.' Item in Gloss. Græco-Lat. 'ἀνδρὲς, gerulus efficax:' πρῶτος autem et ἀνδρὲς verba sunt quæ jocosis rebus illis accommodantur quibus adesse genios necesse est. Petrus Chiacconus, Hispanus, homo magni ingenii præclaræque eruditionis, a quo multa in hoc libro emendata sunt, existimabat *Genitales* legendum esse, nam et in vett. Numismatibus est: DIS GENITALIBVS. Et Virgil. habet *genitales* illo versu lib. vi. 'Romulus in Cælo cum Dis genitalibus ævum Degit.' Item lib. ii. Georg. 'genitalia semina poscunt.' Fulv. Ursin. *Dec.*

enim sunt semina rerum, quæ Græcorum alii στοιχεῖα, alii σπέρματα <sup>6</sup> vocant. Duodecim quoque signa, lunam, et solem inter hos Deos computabant.

Geniales autem dicti a gerendo, quia plurimum posse putabantur, quos postea gerulos appellarunt.

Genialis lectus, <sup>2</sup> qui nuptiis <sup>7</sup> sternitur in honorem genii : unde et appellatur.

Genium <sup>8</sup> appellabant Deum, qui vim obtineret rerum omnium gerendarum. Aufustius, Genius, inquit, est Deorum filius, <sup>9</sup> et parens hominum, ex quo homines gignuntur : et propterea Genius meus nominatur, qui me genuit. Alii Genium <sup>10</sup> esse putarunt uniuscujusque loci Deum.

Gens Ælia <sup>11</sup> appellatur, quæ ex multis familiis conficitur.

Gentilis <sup>12</sup> dicitur et ex eodem genere ortus, et is qui simili

~~~~~

⁶ In marg. ed. Scal. γένεθλα ἢ ἀνέμους.—⁷ 'Vox nuptiis videtur abundare.' Fuv. Ursin.

NOTE

² *Genialis lectus*] De eo Arnobius contra gentes. Describitur prolixè a Catullo de Nuptiis Pelei : et Thetidis. Glossæ, 'Genialis lectus, κλῆθ' συμφορῶν.' Non de eodem intellexit. Nam Genialis lectus sternebatur Genio et Junoni. *Jos. Scal.*

Genialis lectus] Servius v. *Æneid.* 'Geniales' (lecti) 'proprie dicuntur, qui sternuntur puellis nubentibus.' In honorem Genii et Junonis sternebatur Catull. in nuptiis Pelei : 'Pallinar, vero Divæ geniale locatur Ædibus in mediis.' Apuleius Miles. x. 'Et jam totus, genialis scilicet noster futurus, accuratissime desternebatur, lectus Indica testudine perlucidus, plumæ congerie tumidus, veste sericea floridus.' *Dac.*

⁸ *Genium*] Aurelius Augustinus : 'Genius est Deus, qui præpositus est ac vim habet omnium rerum gignendarum.' Vide 'Geniales.' *Idem.*

Genium] Laberius, 'Genius, generis nostri parens.' *Jos. Scal.*

⁹ *Genius Deorum fil. et par. hom.]* Hinc Laberius imagine : 'Genius generis nostri parens.' *Dac.*

¹⁰ *Alii genium*] Servius 1. Georg. 'Genium autem dicebant antiqui naturalem Deum unius cujusque loci, vel rei, aut hominis.' Inde apud Virgil. v. *Æneid.* 'Incertus Geniumve loci, famulumve parentis Esse putet.' Ubi Servius : 'Nullus enim locus sine Genio est, qui per anguem plerumque ostenditur.' Genios Græci vocant ἑγχυσπλους θεοὺς, δαίμονας, "H-puas. *Idem.*

¹¹ *Gens Ælia*] Quasi vero illud Æliæ gentis proprium sit, ut in familias dividatur, et non reliquarum omnium. Quid igitur ? lege, *Gens illa appell. &c.* *Gens* nomen est generale, et familias complectitur. Aliquando tamen familia latius patet, et Gentem significat. Vide 'Familia.' *Idem.*

¹² *Gentilis*] Cicero in Topicis ex Q. Scævola : 'Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt. Non est sa-

nomine appellatur: ut ait Cincius: Gentiles mihi sunt, qui meo nomine appellantur.

Genuini dentes,¹ quod a genis dependent.

Genus² dictum putatur a terræ Græco vocabulo, quam γῆν dicunt.

Germen³ est, quod ex arborum surculis nascitur, unde et germani, quasi eadem stirpe geniti.

Gerræ,⁴ crates vimineæ. Athenienses cum Syracusas obsiderent, et crebro gerras poscerent, irridentes Siculi, 'Gerras' clamitabant. Unde factum est, ut gerræ pro nugis, et contemtu dicantur.

8 Quidam libri *Gens*, et mox, pro γῆν, γένος.

NOTE

tis. Qui ab ingenuis oriundi sunt. Ne id quidem satis est. Quorum majorum nemo servitutum servivit. Abest etiam nunc. Qui capite non sunt dominuti. Hoc fortasse satis est, nihil enim video Scævolam pontificem ad hanc definitionem addidisse. Legitur apud Ciceronem *gentilis*, pro *cognominis*, i. Tuscul. 'Regnante gentili meo,' de Tullo Volscorum rege. De discrimine inter gentiles et agnos vide juris commentatores. *Idem*.

¹ *Genuini dentes*] Græce *συνγονιόδοντες*, quod prudente et perfecto homine nascantur. Gloss. 'Genuini, *συνγονιόδοντες*.' Item: 'genuinum, *δίδοντα, μέλινον*.' A *genis* dicti *genuini*. Interp. Persii: 'Genuinus proprie dens qui sub genis est.' Alii a *geno*, gigno. Ex Plinio lib. ii. cap. 37. 'homini,' inquit, 'novissimi, qui genuini vocantur, circiter vigesimum annum gignuntur, multis et octogesimo.' *Idem*.

² *Genus*] A γῆ terra, quod e terra omnia nata aint. Sed nemo nescit esse a γένος, quod a γένος, unde 'geno.' *Idem*.

³ *Germen*] A γερσ, pro geno, gerimen,

germen. Inde germani, qui ex eodem semine, ex eadem stirpe. Et Germani proprie dicuntur, qui eundem habent patrem, sive ii communem matrem habeant: (quemodo Terentius, Cicero, et alii 'Germanorum' voce uti solent:) sive diversam, qui 'consanguinei' dicti sunt. Aliter tamen Varro in lib. de gradibus: 'Germanus,' inquit, 'ex eadem genitrice natus est, non, ut multi, de eodem germine, qui tantum fratres dicuntur.' Sed vana est hæc Varronis differentia, nec idoneis auctoribus observata. Terent. Adelph. 'Te habeam fratrem, o mi Æschine, e mi germane.' *Frater* nomen generale est, et continet 'fratres germanos,' 'fratres consanguineos,' qui ex uno patre nati sunt et matres diversas habent; 'fratres uterinos,' qui ex eadem tantum matre geniti sunt; et 'fratres patruales,' qui ex duobus fratribus procreati. *Idem*.

⁴ *Gerræ*] Vide 'Cerrones,' ubi aliter paulo. Quare et tertium illud forte addi potest, nempe Athenienses a Siculis Gerras vocatos quasi imbelles, nam gerra Siculis pudenda significat. Suid. Hesych. *Idem*.

Gerusia,^a curia ab ætatis vocabulo dicta.

Gestit,^a qui subita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter consuetudinem exultat.

Gestus,^b quo indicatur, quid geratur, præter participium, quod a gerendo deducitur.

Gesum,^c grave jactum.⁹

GIGERIA,^d ex multis obsoniis decerpta.

Gingeriator,¹⁰ tibicen.

~~~~~

9 Vide Notas.—10 AL. Girenator, Gingrinator, Gingriator, Gingridor.

NOTE

^a Gerusia] Γερουσία, Senatus. Plutarch. An seni administr. Resp. 'Ἡ δὲ Ῥωμαίων σύγκλητος ἔχει τὴν γερουσίαν καλεῖται. Id est, 'Romanorum vero Senatus hodieque gerusia dicitur.' Hesych. Γερουσία, πρεσβύτεριον, πλεῖστος γερόντων. Idem.

^a Gestit] A gestu, gesture, quod Donatus Eunuch. act. iii. sc. 6. interpretatur: 'Motu corporis monstrare quid sentias. Constat autem a pecudibus ad homines esse translatum.' Item: 'Gesture proprie est sensum corporis gestu indicare: quod magis brutorum est animalium. Virgilius: 'Et studio incassum videas gesture lavandi.' 1. Georg. Ubi Servius: 'Gesture,' inquit 'est lætitiæ suam corporis habitu significare. Nam, ut homines verbis lætitiæ suam exprimunt, ita aves corporis gesticulatione.' Idem.

^b Gestus] Substant. σχῆμα, εἰδέα, χειροθεσία. Gloss. Idem.

^c Gesum] Lege Gesum, grave jactum. Varro de vita Po. Ro. lib. iii. 'qui gladiis cincti sine scuto cum binis gesis essent.' Isidorus: 'Gesum, hasta, jaculum, βολίς.' Jos. Scal.

Gesum] Melius quidam lib. Grave jaculum. Gesum, gessum, et gesum. Quidam hastam interpretantur. Servius vii. Æneid. 'Pilum proprie est

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

hasta Romana, ut Gessa Gallorum, Sarrissæ Macedonum: Suidas: Γῆσα καὶ γαισὺς, κορτὶς, εἶδος ἀμυντηρίου ὄσων δόρατος. 'Gessa et gæsus, contus, genus teli, ut hastæ.' Sed melius Festus, qui jaculum dicit grave, quod totum esset ferreum: Hesych. Γαισὺς, ἀμβόλιον δλοσθηρον. 'Jaculum totum ferreum.' Et jacula fulisse, vel hinc constat, quod bina gerebant singuli: Varro: 'cum binis gessis essent.' Virgil. vii. Æn. 'Duo quisque Alpina cornuscat Gesa mann.' Quod idem alibi de 'hastili.' 'Bina manu lato crispans hastilia ferro.' Gæsum autem Gallicam vocem putant, vel etiam Hispanicam; ab Hispanis enim gæsa accepisse Romanos docet Athenæus. Illustrissimus Bochartus Gæsum putat quod Chaldæis gisa, vel Hebræis chets, sagitta, jaculum. Nam chet mutatur in G. Dac.

^d Gigeria] Falsum est Gigeria esse cibum confectum ex multis obsoniis: sed Gigerium est ventriculus gallinarum: quod verbum hodie in Gallia retinemus. Gisir enim vocamus. Lucilius: 'Gigeriæ sunt sive adeo hepatica.' Idem.

^e Gingeriator] Tibicen. Vide Athenæum. Glossæ Hesychii: γιγγριαί, αἰολοὶ μικροὶ ἐν οἷς πρῶτον μαρθάνουσι. ὅπερ ἔτι οἱ γιγγυρον. Glossarium: 'Gin-

T

Gingrire' anserum vocis proprium est. Unde genus quoddam tibiaram exiguarum gingrinæ.

GLISCERE¹ crescere est, et¹¹ glisceræ, mensæ gliscentes, id est, crescentes per instructionem epularum scilicet. Glittis¹ subactis, levibus,¹² tenoris.

11 Quidam libri ut pro et.—12 Alii Glittis s. lenibus. Legit Scal. Glutis.

NOTÆ

griva, εἶδος φωνῆς σάλπιγγος.' 'Gingriunt, χήνες ἐκβοῶσι.' 'Gingrum, φωνὴ χήνης.' Arnobius libro vi. 'anserum gingritibus.' Vide Solinum cap. x. Jos. Scal.

Gingeriator] Lege gingritor, a gingrire: vel gingrinator, a gingrina, ut viri docti. Dac.

'Gingrire] Glossar. 'Gingrina, εἶδος φωνῆς σάλπιγγος.' Ful. Ursin.

Gingrire] Gloss. 'Gingriunt, χήνες ἐκβοῶσι.' 'Anseres clamant.' 'Gingrum, φωνὴ χήνης.' 'Vox anseris.' Inde gingrina tibiæ dictæ. Gloss. 'Gingrina, εἶδος σάλπιγγος.' Gingria sunt Hesychlo: Γγγρία, αἱ τοὶ μικροὶ ἐν αἷς πρῶτον μαρθάνουσιν. 'Gingria, parvæ tibiæ, quibus primum discunt.' Solin. cap. 12. 'Sive gingrinæ, quæ, breviores licet, subtilioribus tamen modis insonant.' Verum Athenæus, Eustath. et Pollux non a gingriendo, sed a Gingra, Gingre, vel Gingri Adonidis nomine. Athen. cap. 23. Γγγραῖς γὰρ οἱ φοίνικες, ὡς φησὶν ὁ Περικλῆς, ἐχρῶντο αὐλοῖς σπιθαμαιοῖς τὸ μέγεθος, δὲ καὶ γοερὸν φεγγομένοις. Id est, 'Gingrænis enim, ut dicit Xenophon, tibiæ utebantur Phœnices palmam longis, stridulum et lugubrem sonum edentibus.' Idem paulo post: 'Ὅνομαζονται δὲ οἱ αὐτοὶ γγγροι ὑπὸ τῶν φοίνικων ἀπὸ τῶν περὶ Ἀδωνιν θρήνων, τὸν γὰρ Ἀδωνιν Γγγρην καλεῖτε ὑμεῖς οἱ φοίνικες, ὡς ἰστορεῖ Δημοκλειδῆς. Id est, 'Gingri autem nominantur a Phœnicibus tibiæ ob lamenta quibus Adonim

descent. Nam vos Phœnices Adonim Gingrem appellatis, ut refert Democlidēs.' Eustathius Iliad. vi. 'Ἡ δὲ χήνη τοῖς γγγροις ἐκ τῶν περὶ Ἀδωνιν θρήνων, ὃν Γγγρην ἐκάλουν οἱ φοίνικες. Id est, 'Gingrorum autem usus ex lamentis super Adonide, quem Gingrim vocabant Phœnices.' Pollux lib. iv. cap. 10. Γγγρας τὶς αὐλίσκος γοῶν καὶ θρηνητικὸν φωνὴ ἀφίησι, ποιεῖ μὲν ἐν τῇ εὐρεσίᾳ, πρόσφορος δὲ Μοῦσῃ τῇ Καρικῇ ἥ δὲ Φοινίκων γλῶττα Γγγραν τὸν Ἀδωνιν καλεῖ, καὶ τοῦτο δὲ αὐλὸς ἐκωνόμασται. Id est, 'Gingras tibiæ quædam mœstum et lugubrem cantum mittit. Phœnicium inventum, dicatum Musæ Caricæ: Phœnicum autem lingua Gingram Adonim vocat, et ab hujus nomine tibiæ denominata.' Gingra autem Bochartus ex Phœnicio gīgara, Dominus. Plenum fuisset gīgara: sed prius R elianum. Dac.

¹ Gliscere] Gloss. 'Gliscit, αἰξέ.' Aliæ: 'Glisco, ἐπιτείνωμαι.' Hinc 'reglisco.' Quod vide suo loco: et 'Glisceræ,' mensæ opimæ et opiparæ struibns frequentibus refertæ. Idem.

¹ Glittis] Lege, Glutis. Cato: 'Uti bene subactum, utique bene glutum siet.' In Glossis Latinis: 'Glis, glittis, humus tenax.' Jos. Scal.

Gluttis] Nihil mutandum, gluttis pro glutis. Nam u sæpe abit in i. A glut, gluten, glutus, unitus, bene subactus. Cato cap. 45. 'Locus bipalis subactus, beneque glutus siet.' Dac.

Glocire et glocidare ¹³ gallinarum proprium est, cum ovis incubituræ sunt.

Glomus ¹ in sacris crustulum cybii ¹⁴ figura et oleo coctum appellatur.

Gloria ² a Græca voce dicta: hanc enim illi κλέος vocant.

Glos, ³ viri soror, a Græco γάλως.

Glucidatum, ⁷ suave, et jucundum. Græci etenim γλυκὺν dulcem dicunt.

Gluma ⁸ hordei tunicula: dictum, quod glubatur id granum: unde et pecus glubi dicitur, cujus pellis detrahitur.

~~~~~

13 Al. *Gluctire*. Legit *Dac.* *Glocire et glocitare*.—14 Alii libri *rombi* vel *cybi*, *cubi*.

NOTE

* *Glocire et glocidare*] Lege: *glocire et glocitare*. *Glocire* a κλέειν, vox a sono efficta. Columel. lib. vii. cap. 5. 'Ut ova quam recentissima supponantur glorientibus.' Gloss. 'glutit, Κροκκὴ ἡ ὄρνις:' 'glocit avis:' leg. *glocit*. Hanc vocem Vascones retinent, qui dicunt *cloucir*, et ipsam avem glorientem *clouque*, ut Hispani *clueca*. Idem.

¹ *Glomus*] 'Globulus' dicit Varr. lib. iv. de L. L. 'Item in oleo cocti dicti a globo globuli.' Vide Catonem cap. 29. Gloss. Græco-Lat. 'Globus et glomus, ἀγαθίς.' Nam Agathis Hesycho est Sesamis, placenta ex oleo, melle, et sesamo. Agathis etiam est fasciculus lini sive staminis, ut et Latinum 'glomus.' Idem.

² *Gloria*] Antiquitus *Glosia*, a Græco γλῶσσα. *Jos. Scal.*

Gloria] Prins *Glosia*, a Græco γλῶσσα. *Scaliger*. Sed *Martinio* assentiar, quia κέλωρ, φωνή, vox. *Dac.*

³ *Glos*] Glossarium: 'Glos, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφή γάλως, παρὰ Πλάτωνα.' *Jos. Scal.*

Glos] Græcis γῶλος. *Hesych.* γῶ-

λος, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφή καθάπερ Κασσάνδρα τῇ Ἀνδρομάχῃ. 'Glos soror mariti, velut Cassandra Andromachæ.' *Dac.*

⁷ *Glucidatum*] Vide tertium Conjectanenum. Glossarium, 'Gloditatus, ἡδός.' *Glucidatus* legendum. *Jos. Scal.*

Glucidatum] Vide 'Clucidatum.' *Dac.*

⁸ *Gluma*] A γλέφω, scalpo, sive potius a λένω, corticem detraho, est *glubo*, unde *gluma*, follicula hordei, λέπυρον κριθῆς. Gloss. Quod eo granum glubitur, nudatur. Varr. de Re Rust. lib. i. cap. 48. 'Arista et granum omnibus fere notum: Gluma paucis: itaque id apud Ennium solum scriptum scio esse in Euhemerii libris versis. Videtur vocabulum etymon habere a glubendo, quod eo folliculo deglubitur granum. Itaque eodem vocabulo appellant scii ejus, quam odimus, folliculum.' Hinc pecus *glubi* et *deglubi* dicitur, unde illud *Tiberii*: 'Boni pastoris est tollere pecus, non deglubere.' Idem.

GNÆUS^a et corporis insigne, et prænomen, a generando dicta esse, et ea ipsa ex Græco γένεσθαι¹⁵ apparet.

Gnarigavit¹⁶ significat apud Livium, narravit.

Gnaruisse,^c narrasse.

Gnarus^d cum significet id quod sciens, peritus; tamen invenimus prognare significare, aperte.

Gnephosum,^e obscurum: videlicet ex Græco, quod est κνίφας.

Gnitus,¹⁷ et gnixus a generibus¹⁸ prisci dixerunt.

15 Al. γήγεραι.—16. Ed. Scal. Gnaricavit. Voss. Gnaruvit.—17 Al. Gnitur.—18 Legendum monet Scal. a *genibus*.

NOTE

^a *Gnæus*] Cn. hoc prænomen significari dubitat nemo: et licet sonus G litteræ audiatur, Cn. scribitur: ut in Pandectis Florentinis apparet *Gnæum* et *Gajum* ita scribi ut pronunciatur: corporis autem insigne nævus dicitur, unde Nævina familia nomen deduxit: additur autem C antiquo more, ut cum 'frumentum,' 'ferctar,' 'forctis,' 'cnatura' dicebatur: ex Valerio a Julio Paride relato, qui enumerat triplicem hujus prænominis scribendi rationem: Cn. Gn. N. Ant. Aug.

Gnæus] Idem quod Nævus, ut Natus, gnatus: Navus, gnavus. Jos. Scal.

Gnæus] *Gnæus* et *gnævus* tuberculum in facie excrescens, quasi γνάθος vel γναίφος. A γένεσθαι, nasci: unde prænomen *Gnæus*. Itaque cum *nævus* et *nævus* scribitur *g* perit, non contra, ut volunt viri docti. Sed perperam in voce γένεσθαι Etymon rimatur Festus. Græcum est γνάθος ἀπὸ τοῦ γνάω, quæ γνάθος et φῆμα significat. Unde *gnævus* Latinum. Ut ὄωv, ovum. Salmas. in Solin. *Dac.*

^b *Gnarigavit*] Et 'Gnaruris.' Ausonius: 'Non cultor instans, non arator gnaruris.' Apud Arnobium lib. xi. 'Cur esse dicatis in aliis præcep-

tionibus gnarures.' Male hodie in Ausonio *gnævus* est, in Arnobio, *gnariores*. Jos. Scal.

Gnarigavit] Optime Voss. *gnaruvit*. Antiqui dicebant *gnaruris*, *gnarus*. Plaut. act. i. sc. 2. 'Simul gnarures volo vos esse hanc rem mecum.' Hinc *gnaruro*, *gnarum* reddo. Unde per syncopen et aphæresin *narro*, quod nunc *narro*. Gloss. 'gnarurat, γνάρψαι.' 'Gnarurem, γνάρψμα.' 'Gnaritur, γνάρψεται.' A *gnaruris* per syncopen *gnarus* ἐπιστρώμενος, sciens, peritus. *Dac.*

^c *Gnaruisse*] Glossæ: 'Gnaritur, γνάρψεται.' Jos. Scal.

Gnaruisse] Vide notam superiore. *Dac.*

^d *Gnarus*] Vide supra. *Gnarus* proprie cui cuncta *gnara* sunt, id est, cognita, aperta. Non mirum igitur *prognare* significare, aperte. *Idem.*

^e *Gnephosum*] Glossar. 'Gnefosum, σκωρεύν. Vide in 'Cnefosum.' Ful. Ursin.

Gnephosum] Glossarium: 'Gnetonsum, ἀναψύψ, σκωρεύν.' Corrige, *Gnefosum*. Jos. Scal.

Gnephosum] Vide 'Cnefosum.' Gloss. 'Gnefosum, ἀναψύψ, σκωρεύν.' *Dac.*

^f *Gnitus*] Lege: *gnitus* et *gnixus* a

Gnotu,^g cognitu.

GRACCHURIS,^h urbs Iberæ regionis, dicta a Graccho Sempronio, quæ antea Illurcis nominabatur.

Gracculiⁱ a sono oris vocati: sive a gerendo dicti, quod jacta segetum semina plurimum gerant: vel, quod ex olivetis cubitum se recipientes duas pedibus baccas, tertiam ore ferant.

Gradivus^k Mars appellatus est a gradiendo in bella ultro

NOTÆ

genibus prisci dixerunt. Scal. sic infra in 'nixi': 'Nixi Dii appellantur tria signa in Capitolio, ante cellam Minervæ genibus nixa.' Ergo *gnitor*, quod nunc *nitor*, quasi *genitor*, genibus incubo. A 'gnitor,' 'gnisus,' 'gnitus,' et 'gnixus.' *Idem.*

^g *Gnotu*] Glossæ: 'Gnotum, γνῶσις, διδύσκω.' *Jos. Scal.*

Gnotu, cognitu] A γινώσκω factum *gnosco*. Varr. 'Adeste, adeste, quæ feramque gnoscite, Domum ut feratis e theatro literas.' A *gnosco* demto *gnosco*. 'Gnotu,' 'notu.' Glossar. 'gnot,' (lege *gnoscit*), 'ἔδωκεν, διδύσκω.' Fal-luntur igitur qui in *gnosco* et *gnotus* credunt assumptum in his. Priscianus lib. 11. 'Est quando N principalis syllabam ante se assumit G, ut natus, gnatus: notus, gnotus antequæ, unde ignotus; nosco, gnosco; novi, gnovi.' Sed contra Diomedes lib. 1. 'Gnos-cit, ait Cæcilius, quoniam et præpo-sitione addita, adgnosco, et cognosco dicimus.' *Dac.*

^h *Gracchuris*] *Ilerda* Ptolemæo in Hispania Tarraconensi. *Idem.*

ⁱ *Gracculi*] Varro lib. 1v. 'quod gregatim volent.' Sed melius Fes-tus, a sono oris, ut et Isidorus lib. XII. cap. 7. 'Graculus a garrulitate nuncupatus, non, ut quidam volunt, pro eo quod gregatim volent, cum sit manifestum ex voce eum nuncu-pari. Est autem loquacissimum ge-nus, et vocibus importunum.' *Idem*

Quintilian. lib. 1. cap. 10. *graculus* diminutivum a *graccus*, et *graccus* a *grazo* aut *graco*, quod a γράζω. Sed verum etymon invenit eruditissimus et elegantissimus Ægidius Menagius amicus noster, qui scribit ἀντὶ τοῦ κἀ-pakes diminutiva forma 'coracus,' 'coraculus,' 'craculus,' 'graculus,' graculus enim ex corvorum genere. *Graculus* contractum *graculus*, unde Italicum *grola*, Gallicum *grole*. Quare corniculam dixit Horatius in episto-lis: 'Ne, si forte suas repetitum ve-nerit olim Grex avium plumas, mo-veat cornicula risum Fartivis nudata coloribus.' Plura vide apud illum in 'amœnitatibus Juris civilis.' *Idem.*

^k *Gradivus*] Quia gramine sit or-tus: ex flore nescio quo concepit eum mater. Ovidius lib. v. *Fast.* *Jos. Scal.*

Gradivus] Servius III. *Æn.* 'Gra-divum exilientem in prælia: quod in bellantibus sic necesse est: aut gra-vem Deum Patrem: aut ideo quia apud Pontifices Mars pater dicitur. Alii Gradivum, quod gradum infe-rant, qui pugnant, aut quod impigre gradientur. Alii a gratitudine,' (lege *gratitudine*), 'quod huc et illuc gra-diat: unde Martem communem dici. Alii Gradivum, quia nunquam equester, aut a gradu dictum.' Non omittenda eorum sententia, qui gra-divum putant quod ex gramine ortus sit: nam eum Juno tacto flore con-cepit. Ovid. v. *Fast.* *Dac.*

citroque: sive a vibratione hastæ, quod Græci dicunt *κραδίλειν*:¹⁹ vel, ut alii dicunt, quia gramine sit ortus; quod interpretatur, quia corona graminea in re militari maximæ est honorationis.

Græca sacra, festa¹ Cereris ex Græcia translata, quæ ob inventionem Proserpinæ matronæ colebant: quæ sacra, dum non essent matronæ, quæ facerent propter cladem Cannensem, et frequentiam lugentium, institutum est, ne amplius centum diebus lugeretur.

Grallatores^m appellabantur pantomimi, qui, ut in saltatione

~~~~~

19 Al. *κραδίλειν*.

NOTÆ

¹ *Græca sacra, festa*] Cerealia, quæ ad Eleusiniarum imitationem facta: ideo ex Græcia translata dicit Festus. Representabatur Ceres Proserpinam querens, et cum face totum orbem pererrans. Vide Ovid. iv. Fast. Arnobium et Alexand. ab Alex. lib. vi. cap. 9. Cerealibus ante noctem epulari nefas, quia, ut ait Callimachus, Ceres fame affecta, ac nihilominus pertinaciter jejunium servans, a Vespero tandem persuasa, ut potum sumeret: *Ἐσπερος, ὅτε πικρὰ Δαμνέρεα μῦθος ἔπειρεν*. 'Vespers qui solus Cererem persuasit ut biberet.' Vel, ut Ovid. quod dum sub noctem papaver legebat, imprudens gustaverit. 'Colligit agresti leve papaver humo. Dum legit obliato fertur gustasse palato, Longamque imprudens exsoluisse famem. Quæ, quia principio posuit jejunia noctis, Tempus habent mystæ sidera visa cibi.' A lugentibus hæc sacra peragi non poterant, quia post receptam Proserpinam, 'Tum demum vultumque Ceres animumque recepit, Imposuitque suæ spicea sarta comæ.' Ideoque tunc candidas vestes induebant: 'Alba decet Cererem vestis, Cerealibus albam Snmite, nunc pulli velle-

ris usus abest.' Sed post cladem Cannensem, cum, propter luctum matronæ Cerealibus operari non possent, Senatus luctum finire jussit, 'centum diebus,' ut Festus: ut Livius, 'triginta.' Livii verba sunt lib. xxii. sect. 36. 'Tum privatæ quoque per domos clades vulgatæ sunt: adeoque totam urbem opplevit luctus, ut sacrum anniversarium Cereis intermissum sit; quia, nec lugentibus id facere est fas, nec ulla in illa tempestate matrona expertus luctus fuerat. Itaque ne ob eandem causam alia quoque sacra publica aut privata desererentur, Senatus-consulto diebus triginta luctus est finitus.' Inde proprie minui luctus dicebatur, cum erant in casto Cereis, hoc est, cum rebus Veneris abstinebant ad sacra Cereris obeunda: nam Cerealibus vino et Venere interdictum. Vide 'minuebatur.' Porro Cerealia erant a pridie Idus Aprilis per dies octo. *Idem*.

^m *Grallatores*] Plautus in Pœnulo: 'Vinceretis cervom cursu vel grallatorem gradu.' Sic etiam apud Varonem lib. vi. de Lingua Lat. Ant. Aug.

Grallatores] Glossarium: 'Grat-

imitarentur ægipanas, adjectis perticis furculas habentibus, atque in his superstantes ad similitudinem ²⁰ crurum ejus generis gradiabantur, utique propter difficultatem consistendi. Plantus: Vinceretis cursu cervas, et grallatorem gradu.

Gramiæ ⁿ. oculorum sunt vitia, quas alii glamas ¹ vocant.

Grando ^o guttæ aquæ concretæ solito grandiores.

Grassari ^p antiqui ponebant pro adulari: grassarii ^a autem dicuntur latrones vias obsidentes: gradi siquidem ambulare est, unde tractum grassari, videlicet ab impetu gradiendi.

*****

20 Quidam libri *simulationem*.—1 Al. *gromas*.—2 Al. *grassari*.

NOTÆ

latores, πανικὰ φοροῦντες. Immo *Grallatores*. Πανικὰ φορεῖν explicat quod de Ægipanibus hic dicitur. *Jos. Scal.*

Grallatores] Grallæ sunt perticæ lignæ furculas habentes quibus pedes ponebant. Gall. *des échasses*. A gradiendo, gradulæ, grallæ. Inde grallatores, qui grallis ambulabant. Plant. Pœnnl. act. III. sc. 1. 'At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere, Vinceretis cervum cursu vel grallatorem gradu.' His grallis, ut ait Festus, pantomimi utebantur, cum Panas sive Ægipanas induebant, quorum exsicci pedes et crura non melius representari poterant, quam ligneis illis pedibus grallatorum. Quare et grallæ Græce πανικὰ dictæ, et in Glossa. 'Grallatores, πανικὰ φοροῦντες.' Grallatores Græcis dicuntur γύμνες, Colobathraril, et ipsæ Grallæ colobathra. *Dac.*

^a *Gramiæ*] Ἀλήμη Æolicæ γλάμα, unde *Gramia*. *Jos. Scal.*

Gramiæ] Nonius: 'Gramia pituita oculorum. Cæcilius: Gramiæ oculis ipsa, atratis dentibus.' *Gramia* et *grama* dictum pro *glama*, quod a γλήμη, G addito, a λήμη. Gloss. 'grama, λήμη.' Vide Hesych. *Dac.*

^o *Grando*] Plin. lib. II. cap. 60. 'Grandinem congelato imbri gigni, et nivem eodem humore mollius coacto, pruina autem ex rore gelido.' *Grando* autem a *grandis*, Festus. Sed melius Isidorus lib. XIII. cap. 10. a *gratum*, unde et *grandis*. Idem.

^p *Grassari*] 'Grassari, δεινπεδεῖν, δεινπεδεσθαι, βαδίζειν.' 'Grassa, βάδισμα, βήμα.' 'Grassatur, λαποδυνεῖ.' 'Grassator, λαποδότης.' *Jos. Scal.*

Grassari] A *gradior*, *grassari*, ire, ambulare. Gloss. 'grassari, δεινπεδεῖν, δεινπεδεσθαι, βαδίζειν,' 'inniti, ire, cum impetu ferri.' Sed postea hoc verbum male audiit, et *grassari* de viarum obsessoribus dictum qui in præterentes impetum faciebant. Unde in Gloss. 'grassatur, λαποδυνεῖ,' 'vestimentis exnit.' 'Grassator λαποδότης,' 'qui vestimentis exnit,' *tireur de laine*. Inde autem *grassari* pro adulari: quod parasiti atque adulatores per plateas ambulantes in obvium quemque grassarentur, ut adulationibus suis sibi victum quærent. Et quia ita olim fere poetæ, ii etiam *grassatores* dicti sunt. Varro in libro de moribus. Apud Gellium lib. XI. cap. 2. 'Vestiri in foro ho-

Gravastellus,³ senior. Plautus: qui est gravastellus, qui advenit? ut puto, gravastellus a gravitate dictus.

Grave æs,⁴ dictum a pondere, quia deni asses, singuli pondo libras, efficiebant denarium, ab hoc ipso numero dictum.⁵ Sed bello Punico populus Romanus pressus ære alieno, ex singulis assibus librariis senos fecit, qui tantundem valerent. Item nummi quadrigati et bigati a figura cælaturæ dicti.

Gravida⁶ est, quæ jam gravatur conceptu: prægnans velut occupata in generando,⁷ quod conceperit: inciens propinqua partui, quod incitatus⁸ sit foetus ejus.

~~~~~

³ Vide Notas inf. Quidam libb. *libræ*: et mox *libralibus*... tantuli pro librariis... tantundem.—⁴ Legit Ursin. in *genando*.

NOTE

neste mos erat, domi quod satis erat: equos carius quam coquos emebant. Poëtice artis bonos non erat. Si quis in ea studebat, aut sese ad convivium applicabat, grassator vocabatur.¹ *Dac.*

² *Gravastellus*] Plaut. in *Epid.* 'Sed quis est hæc muliercula, et ille ravistellus qui venit?' Vide 'Ravi coloris.' *Ant. Aug.*

Gravastellus] Locus Plauti est *Epid.* Act. v. Sc. 1. 'Sed quis hæc est muliercula, et illic gravastellus qui venit?' Sed hic *gravastellus* non a *gravitate*, ut putat Festus, sed pro *ravastellus* a *ravus*, qui ravi est coloris, ascito *g*, *grævus*, a quo *gravaster* et diminutivum *gravastellus*, qui *ravastellus*, immo et *ravistellus* corrupte etiam apud Plautum legisse videtur Festus. Vide 'ravi coloris.' *Dac.*

³ *Græve æs*] Hic locus ita interpungendus, emendandusque: *Quia asses singuli pondo libram efficiebant, deni autem denarium, ab hoc assium numero dictum.* Vide Plin. lib. xxxiii. cap. 3. et infra in 'Sextantarii.' *Ful. Ursin.*

Grave æs] Vide Plin. lib. xxxiii.

cap. 3. Festum verb. 'Sextantarii.' *Ant. Aug.*

Græve æs] Legebat Ursinus: *Quia deni asses singuli pondo libram efficiebant, deni autem denarium.* Sed nihil mutandum, neque video cur enim offenderit vulgata lectio: illum fugit scilicet hic *libras* esse secundi casus. Nam ita omnia plana. Porro '*æs grave*' de libralibus assibus semper dictum, et duravit usque ad primum bellum Punicum, quo sextantarii, postea unciales et semunciales, facti sunt. Vide 'sextantarii.' *Dac.*

⁵ *Gravida*] Glossar. 'Inciente, innitente, pariente, a ciendo, et invocando proximos quosque auxiliatores.' Hæc ad verbum 'Incienis.' *Ful. Ursin.*

Gravida] Lego infra: *Prægnans velut occupata in genando.* Nam *prægnans* est quasi *prægenans*. Et Veteres *genere* et *genere* dicebant pro *gignere*. *Dac.*

⁶ *Incienis*... quod *incitatus*] Immo potius quod *ciat*, et ad auxilium vocet. Glossar. 'inciente, innitente, pariente, a ciendo et invocando proximos quosque auxiliatores.' *Idem.*

Greges ^a ex Græco dici, quos illi ἀγέλας ⁵ solent appellare.

Gricenea ⁶ funis crassus.

Groma ⁷ appellatur genus machinulæ cujusdam, quo regiones agri cujusque cognosci possunt, quod genus Græci dicunt γνάμονα.

Gruere ^a dicuntur grues, ut sues grunnire : unde tractum est congruere, hoc est, convenire, quia id genus volucrum minime solivagum est.

Grumus, ^a terræ collectio minor tumulo.

~~~~~

5 Alii libb. γέργαρα. Vide inf.—6 Al. Gricena.—7 Al. Gnoma.

NOTE

^a Greges] Quos illi ἀγέλας, melius quos illi γάργαρα. Γάργαρα est pro γάργαρα, multitudo. Hesychio γάργαρα, πλῆθος, πολλά. Α γάργαρα sive γάργαρα factum 'grex.' Nisi potius sit ab ἀγερσις ex ἀγέρω, congero, quæ Vossii sententia. Mihi maxime placet, grex dici ab antiquo Hebræo gar, pro quo nunc ager. Nam et ita simplex grego, quod postea aggrego. Idem.

^a Gricenea] Mihi omnino ignota vox : adeoque hic nihil vel immutare audeam vel tentare. Idem.

⁷ Groma] Glossæ : ' Gruma, γράμμα, βασιλική γνάμη.' Et male lectum ab ipso auctore Glossarii, ' Ganma, δρᾶμα τεκτονική.' Lego Gruma, ὑπερ τεκτονική. In aliis Glossis : ' Gruma, δρόπτερα, ἡ τῶν μέτρων.' et ' Grumari.' Lucil. ' Viamque Vis degrumari, ut castris mentor facit olim.' Glossarium : ' Grumat, μετρεῖ, ἔχει.' Nonius : ' Grumæ sunt loca media, in quæ directæ quatuor congregantur et conveniunt viæ : recte. Nam et in castris et in coloniis capiendis groma ponebatur in tetrantem, antica et postica linea se invicem ad angulos rectos intersecantibus. Auctor Aggenus. Jos. Scal.

Groma] A γνάμα, N mutato in R,

groma. Pro quo dicitur gruma, e in u. Gloss. ' Gruma, γνάμων, βασιλική γνάμη : ' Nonius : ' Gruma, mensura quædam, qua flexæ viæ ad lineam dirigantur, ut est agrimensorum et talium.' Hinc grumare et degrumare. Gloss. ' grumat, μετρεῖ, ἔχει.' ' Metitur, dirigit.' Lucil. ' Viamque Degrumabis uti castris mentor facit olim. In castrorum etiam metatione gruma dicitur mensura illa, illud organum, quod a metatore in loco medio ponebatur in tetrantem, hoc est, ut quatuor faceret angulos normales, et ita divideret castra in quatuor partes. Et locus ipse medius ubi gruma, gruma etiam dictus. Nonius : ' Grumæ sunt loca media, in quæ directæ quatuor congregantur viæ.' A gruma seu groma dictus ' gromaticus,' et ' gromatica' disciplina, quæ agrorum mensuram docet. Dac.

^a Gruere] Glossæ : ' Grunnt, γερνίζουσι.' Jos. Scal.

Gruere] Vide 'congruere.' Dac.

^a Grumus] Glossarium : ' Grumi : τρύβοι.' ' Grimini, οἱ διεπίζοντες τοὺς δρους λίθοι.' Lege Grumini. Jos. Scal. Grumus] Scribitur et grummus. Proprie, clivulus, terræ collectio paulatim exsurgens. Unde exponitur

GULLIOCÆ,⁸ nucum juglandium summa, et viridia putamina.

Gurgustium,^c genus habitationis angustum, a gurgulione dictum.

Gutturnium,^d vas ex quo aqua in manus datur: ab eo quod propter oris angustiam guttatim fluat.

8 Legendum monet Dac. *Gullicæ* vel *Gulliola*.

NOTE

τῦμβος. Gloss. 'Grumi, τῦμβοι: inde propter similitudinem, acervi lapidum, qui ad terminorum distinctionem ponebantur, grumi dicti. Gloss. 'grumi, οἱ διοπλῆστες τοῖς ὄρεσι λίθοι.' 'Lapides, qui fines partiuntur, dividunt.' Et Gloss. Græco-Lat. 'ὄρεσι λίθοι, grumi.' Grumus autem a 'congerie' ducit Nonius. Vossius a κρυμὸς, frigus, quia frigore res concrecant: sed verisimilius illud quam verius. Puto a *gruo*, id est, congruo, dictum *grumus*, quod terra multa, et multi lapides coeant et congruant ad *gramum* efficiendum. A *grumus* factum diminutivum *gramulus*, pro qualibet acervatione et strue. Paulinus Epistol. 3. ad Severum: 'Et ut totam juxta Dei verbum confectionem prophetici panis impleret, lentem quoque et hordeum viciam miscuisset in grumilum.' A *gramus* facta Gallica vox *grumeau*. Dac.

^b *Gullicæ*] Glossar. 'Gnilliciola cortice nucis juglandis viridi, per quem corpus humanum intelligi vult.' Ful. Ursin.

Gullicæ] Vide eadem, verbo 'Culiola.' Ant. Aug.

Gullicæ] Glossæ, 'Gulluca, κερσοτόμα,' et, 'Guttiliocæ, κέρσα μακρά, παρὰ Λουκιλλίον.' Lege, *Gullicæ*, κερσοτόμα. *Gullicæ*, κέρσα μακρά. De longis nucibus alibi satis diximus. Jos. Scal.

Gullicæ] Lege, *gullicæ* vel *gulliola*. Vide 'Culiola.' Dac.

^c *Gurgustium*] Quin et *gurgutio*. Glossæ enim interpretantur οἰκῆματιον βραχέ. Jos. Scal.

Gurgustium] A *gurgulione*. Nam *gurgulio* et *gurgustium* exponuntur οἰκῆματιον βραχέ, 'habitatio angusta;' tamen *gurgustium* potius a *gurgite* quasi *gurgistium*. Nam proprie *gurgustium*, taberna obcura et latens. Dac.

^d *Gutturnium*] Glossæ: 'Guttarnam, αἶθος σκελεὺς δορυπαιῶν. Gutturnium, βαθύς, προκοπή, ἐς βάθος.' Ultimum videtur dictum quod guttatim fiat. Jos. Scal.

Gutturnium] Vide 'Coturnium.' Dac.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER VIII.

HABITIOR,^a pinguior.

Habitus,^b habitus corporum.

Halapanta^{1 c} significat omnia mentientem : ab eo quod halet omnia : ἄλην enim Græci τὴν πλάνην ; id est, fallentem, appellant.

¹ ' L. m. *Holaphanta*: forte, *Holpata*, ex Græco ὅλος, et ἀπατάω.' Fulv. Ursin. Vide Notas.

NOTÆ

^a *Habitior*] Respicit locum Terent. Eunnch. II. 3. ' Si qua est habitior paulo, pingilem esse aiunt, deducunt cibum.' Dac.

^b *Habitus*] Pinguedo. Gall. *endospoint*. Terent. ibid. II. 2. ' Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis.' Idem.

^c *Halapanta*] Ego suspicor Plautum scripsisse *Halopanta* per o, ut παρὰ τὴν ἄλα simile faceret, ac παρὰ τὸ σέκον factum est sycophanta. Nihil significat *Halopanta*: sed Comico et tempore lusum est, propter habitum marinum, et recte hodie in Plautinis codicibus legitur per o, ' Halophantam, an sycophantam hunc magis esse dicam, nescio,' in Cureul. Jos. Scal.

Halapanta] Liber antiquus *holaphanta*. Male Fulv. Ursin. *Holpata* ex Græco ὅλος, totus, et ἀπατάω, fallo. Legendum *halophanta*. Respicit locum Plauti Cureul. IV. 1. ' Halophantam an sycophantam hunc magis esse dicam, nescio.' Sed pessime Festus *halapantam* (ut ipse legit) omnia mentientem interpretatur, ab ἄλη, πλάνη, error, et πάντα, omnia. Nec melius viri doctissimi, quorum alii, ut Scaliger et Canterus, *halophantam* dici volunt ab ἄλς, mare, et φαίνεσθαι, ostendere, ob vestitum nauticum. Alii, ut Nonius, ab ἄλη et δέλω, texo, qui mendacia texit, consuit. Alii denique, ut Turnebus, ab ὅλος, totus, et φαίνεσθαι, quasi qui sit totus in ostentatione. Mirum in tantis viris. Halophantæ

Hallus,^d pollex pedis scandens super proximum, dictus a saliendo: nam ἄλλομαι Græce, Latine significat salio.

Hamo^e cognominatus, quia in arena putatur inventus, quæ Græce hoc nomine ἄμμος appellatur, cui cornua affiguntur arietis, a genere pecoris inter quod inventus est.

Hamotrahones^f alii piscatores, alii qui unco cadavera trahunt.

Hanula,^g parva delubra, quasi fanula.

Haruiga^{a, h} dicebatur hostia, cujus adhærentia inspiciebantur exta.

2 Scribendum putat Scal. Ariaga. Vide inf.

NOTE

ii dicebantur, qui eos, apud quos sal privatum contra leges repertum fuerat, deferabant, ut sycophantæ, qui eos, apud quos fides. Nam quod hodieque apud nos fieri videmus, ut nemini e certis quibusdam locis in alia sal auferre licitum sit, id olim et apud Græcos observatum fuisse vel unicuique Aristophanis locus fidem faciet ex *Acharn.* II. 5. 'Ἄλλ' ἀνδρῶν μοχθηρὰ, παρακεκομμένα, ἄτιμα, καὶ παράσημα, καὶ παρξένα, Ἐσσυκοφάντει Μεγαρίων τὰ χλωρίσκια, καὶ τοῦ σίκου βοίον, ἢ λαγῶδιον, ἢ χοιρίδιον, ἢ σκάρδον, ἢ χάνθρους ἄλλος, ταῦτ' ἐν Μεγαρικῇ, ἀπέναντ' αἰθιμιόρην.' Sed homunciones pessimi, notæ pessimæ, Inhonorati, male signati, ignobiles, Falso, accusarant Megarensium penulas, Et sicubi videbant cucumerem, vel lepusculum, Vel porcinum, vel alliam, aut etiam micam salis, Omnia erant Megarica, et vendebantur eodem die.' *Dac.*

^d *Hallus*] Vide 'Allex.' *Ant. Aug.*

Hallus] Ut supra 'Allus.' δ τοῦδ' μέγας δάκτυλος. *Glossæ. Jas. Scal.*

^e *Hamo*] Matilus esse videtur hic locus, qui forsitan ita supplendus sit: *Hammo cognominatus est Jupiter, quia.* Nam de Jove hic agitur, quem, cum Libero patri per Libyæ deserta iter cum exercitu facienti, sitique arido,

arietis formam indutus, fontem pede vel cornu effossum ostenderit, ab arena, quæ Græce ἄμμος dicitur, *Hammonem* cognominatum et sub ejusdem arietis persona cultum fuisse poetæ fabulati sunt, unde Græcis Κροτόνιος, 'arietinum caput.' Latini 'corniger.' Sed verum est *Hammo* non a Græco ἄμμος arena, sed ab Ægyptiaco ἄμμοις, ut Herodotus et Eustath. apud Dionys. tradant. Docet autem doctissimus Bochart Jovem esse *Cham* sive *Ham*, filium Noë, qui in steriles Africæ arenas ablegatus, ibi per multa sæcula cultus est sub nomine Jovis *Ham* seu *Hammonis*. Ægyptii, mollito sono denam aspirationem, ἄμμοις vel ἄμμοις dicebant, et ab eo tota Africa *Ammonia* olim nominata; ut ex Alexandro Polyhistore testatur Stephanns. *Dac.*

^f *Hamotrahones*] Piscatores, et qui unco quasi hamo cadavera trahabant: hic autem Romanorum morem alludit, apud quos damnatorum cadavera unco in Gemonias vel in alia loca trahabantur. *Idem.*

^g *Hanula*] A Græco ἄνδρ, per transpositionem ἄνδρ, digamma *Æolice* *Ἄνδρ*, fanum. Inde *fanulum*, et posito *h* pro *f*, ut sæpe apud Veteres, *hamulum*. Vide 'fanum.' *Idem.*

Hastæ subijciebantur¹ ea, quæ publice venundabant : quia signum præcipuum² est hasta. Nam et Carthaginenses³ cum bellum vellent, Romam hastam miserunt : et Romani fortes viros sæpe hasta donarunt.

HEBES,¹ retusi acuminis.

Hecate,^m Diana, eadem putabatur⁴ et luna, et Proserpina.

Hederaⁿ dicta, quod hæreat ; sive quod edita petat, vel quia id, cui adhæserit, edat : quæ in tutela Liberi putabatur esse, quia ut ille juvenis semper, ita hæc viret : vel quia ita omnia, sicut ille mentes hominum, illigat.

Heliconides, musæ a monte Helicone vocatæ.

Heluacea,^o genus ornamenti Lydii, dictum a colore boum, qui est inter rufum et album, appellaturque heluus.

Helucus,^p ab hiatu et oscitatione dictus.

3 'Vox præcipuum forte mutanda in prælii.' Fulv. Ursin.—4 Ed. Scal. putatur.

NOTÆ

¹ *Haruga*] Ἀρίξ, aries. Inserto digam. Æol. ἄριξ. *Arux*, inde *haruga*, proprie hostia, cum aries scilicet mactabatur. Sed postea quævis hostia, cujus exta inspiciebantur, *haruga* dicta. In antiqua Mediolanensi legitur : *Haruga dicebatur hostia, cujus ad hepatia inspicienda conducuntur arioli*. Unde Vossius : *Cujus ad hepar et exta inspicienda conducuntur arioli*. Idem.

¹ *Hasta subijciebantur*] Cum quid publice venibat hasta erigebatur, unde passim apud Veteres 'sub hasta venire' reperias. Inde autem mos deductus videtur, quod primis temporibus ea tantum publice venibant, quam bello capta fuerant, Græci vocant ὀφεικῆρα. Idem.

² *Nam et Carthaginenses*] Sic Romani in eorum fines, quibus bellum indicebant, hastam mittebant. Quem morem alibi fusius. Vide 'Bellona.' Idem.

¹ *Hebes*] Corpora obtusa et minime

acuta hebetia proprie, et per metaphoram homines stupidi et crassi hebetes dicti sunt. Idem.

^m *Hecate*] Eam in cælo Lunam, in terris Dianam, in Inferis Proserpinam fuisse, poetæ fabulantur. Unde et *tergemina* dicta. Alii tamen diversas faciunt. Idem.

ⁿ *Hedera*] Vide 'Ederam.' Ant. Aug.

Hedera] Ab edendo, *edera*, et cum aspiratione, ut solebant illi Veteres, *hedera*. Idque magis placet quam ab hærendo, nam tertium etymon, 'quod edita petat,' ineptum plane est. Idem.

^o *Heluacea*] Heluus dicitur color inter rufum et album, ab Æolico ῥέλος, niger, fuscus, pallidus. Varr. lib. II. de R. R. 'Colore potissimum nigro, deinde rubeo, tertio heluo, quarto albo.' Ab *heluus*, *heluolus*, *heluinus*, et *heluaceus*, qui heluum colorem refert. Idem.

^p *Helucus*] Vide 'Elucus.' Idem.

Heluela,^a holera minuta.

Heluo^r dictus est immoderate bona sua consumens, ab eluendo. Cui † aspiratur, ut aviditas magis exprobetur: fit enim vox incitatio.

Helus^s et helusa antiqui dicebant, quod nunc holus, et holera.

Hemina,^t ex Græco ἡμισυ; quod est dimidia pars sextarii.

Hemona^u humana, et hemonem hominem dicebant.

Herbam do,^x cum ait Plautus, significat, victum me fateor;

////////

† Eadem ed. Qui pro Cui.—5 Legendum monent Scal. Dac. *Helus et Helusa*.

NOTE

^a *Heluela*] Titinnius: 'Lenti calido, eluela, rapula, rumices.' *Jos. Scal.*

Heluela] Veteres pro *holus* dicebant *helus*, ut 'Apello' pro 'Apollo,' et ab *helus*, *heluela*, parva *holera*. Titinnius: 'Lenti calido, eluela, rapula, rumices.' Glossæ: 'heluola, λαχανάριον.' Inde et *heluones* Meursio non voraces, ut infra Festus docet, sed delicati et opipari, ab ægrotis voce translata, qui nauseabundi et fastidiosi oleribus tantum olim victitabant. *Dac.*

^r *Heluo*] Ab eluendo *eluo*, qui bona sua eluit, i. dissipat, perdit. Cum aspiratione *heluo*. Glossa. 'heluo, λαφύρας.' 'Heluari, λαφύρσσειν,' *haurire*. Quomodo 'hanrire opes' dixit Martialis. Sed vide supra 'heluela.' *Idem.*

^s *Helus et helusa*] Lege, *helus et helusa*, et ita Scaliger. *Helusa* autem pro *holusa*, quod pro *holera*. Ut 'Valerii,' 'Valerii,' 'dasi,' 'dari,' &c. *Idem.*

^t *Hemina*] Dimidia pars sextarii, nam, 'Heminas recipit geminas sextarius unus.' A Græco ἡμισυ: melius a Græco ἡμι, semi. Na est vocis productio. *Idem.*

^u *Hemona*] *Hemonem* pro hominem dicebant Veteres. Ennius: 'Voltaris in sylvis miserum mandebat hemonem.' Et ab *hemo*, *hemonus*, i. humanus. *Idem.*

^x *Herbam do*] Nam nemo poterat dici victor, nisi prius is, quem vicisset, se victum fateretur, et victum agnosceret. Ennius: 'Qui vicit, non est victor, nisi victu' fatetur.' Citatur in fragmentis Servii, quæ extant in pluteis P. Daniellæ. Versus vero Attii, qui citantur ex Meleagro a Nonio, nihil ad rem: immo contra sententiam ipsius Nonii, qui eos ad hoc proverbium accommodat. Sunt autem hi: 'Gaudent, currunt, celebrant, herbam conferunt, donant, tenent. Pro se quisque cum corona clarum conlustrat caput.' Nam hic quidem agnoscitur victor, at non a victis. Sunt enim socii et æquales Meleagri, victori de sue interfecto gratulantes. *Jos. Scal.*

Herbam do] Plin. lib. xxii. cap. 1. 'Apud antiquos signum victoriæ erat porrigere herbam victor, hoc est, terra et altrice ipsa humo, et humatione cedere, quem morem etiam nunc dare in Germania scio.' Vides hunc morem in Germania ætate Plinii, et

quod est antiquæ, et pastoralis vitæ indicium : nam, qui in prato cursu aut viribus contendebant, cum superati erant, ex eo solo, in quo certamen erat, decerptam herbam adversario tradebant.

Herbilib⁷ anser, herba pastus, qui gracilior⁶ est quam frumento altus.

Herceus⁷ Jupiter⁸ intra conseptum domus cujusque colebatur, quem etiam Deum penetralem appellabant.

Hercules⁸ astrologus dictus, quod eo die se flammis injecit, quo futura erat obscuratio solis.

~~~~~

6 Pro *gracilior* quidam *grandior* : male, censente Dac.—7 Al. *Hercius*.

NOTÆ

ego eum etiam nunc durare in Vasconia certo scio. Et inde originem traxisse arbitror, quod cum primum pugæ genus apud antiquos, utpote pastores, lucta fuerit, victus, ut se terram tetigisse ostenderet, et ita se plane minorem fateretur, victori herbam ex eodem loco decerptam porrigebat; neque enim victor is dici poterat, nisi victus fateretur, et victorem agnosceret. Ennius: 'Qui vicit non est victor, nisi victu' fatetur.' Sed postea illud ad alia traductum, et 'herbam dare,' pro se victum fateri, dictum est. Inde Nonius: 'Herbam Veteres palmam vel victoriam dici volunt.' Sed hæc paulo aliter Servius ad illud VIII. *Æneid*. 'Et vitta comtos voluit præstendere ramos.' 'Ut in pacis petitione,' inquit, 'ramos olivæ cum vittis offerebatur, partim fabulæ, partim naturæ efficit ratio. Nam, cum de nomine Athenarum Neptunus et Minerva contenderent, et jussisset Jnpiter, ut illius nomine diceretur civitas, qui munus melius obtulisset hominibus, Equum Neptunus, Minerva Olivam protulit, et statim vicit. Unde, cum ejus ramos alicui offertur, indicat eum esse

meliozem. Hinc est illud proverbium, herbam do, id est, cedo victoriam, quod Varro in antiquarum libris ponit: Cum in agonibus herbam in modum palmæ dat aliquis ei, cum quo contendere non cupit, et fatetur esse meliorem.' Hæc Servius. Sed multo melius Festus. In Græcia autem manus, sive manum, victi pugiles porrigebant. Theocrit. Id. XXII. πᾶς δ' ἐπὶ γαίαν Κεῖρ' ἄλλοφρονέων, καὶ ἀνέσχετο, νεῖκος ἀπαυδῶν, Ἀμφοτέρας ἄμα χεῖρας. Id est, 'totus vero humi Jacebat exanimis, et porrigebat, pugnæ renuntians, Ambas simul manus.' Ubi olim plura. Dac.

⁷ *Herbilib*] Lucillius: 'Anseris herbilib virus.' Citatur in fragmentis Servii. Jos. Scal.

Herbilib anser] Lucillius in fragmentis Servii: 'Anseris herbilib virus.' Dac.

⁸ *Herceus Jupiter*] Sic dictus, quod intra conseptum parietem, qui *herceus* dicitur, colebatur. Ovid. in Ib. 'Cui nihil hercei profuit ara Jovia.' Ideoque 'Domesticus,' 'Cortalis,' et 'Septitius' Latine dicitur. Dac.

⁸ *Hercules*] Atqui is se flammis injecit anno ante Christum natum 1196.

Here,^b id est, adverbium temporis heri, dictum a Græco *ἑχθίς*.

Heredium,^c prædium parvulum.

Herem^d Marteam antiqui accepta hereditate colebant, quæ a nomine appellabatur heredum, et esse una ex Martis comitibus putabatur.

NOTE

quo anno nulla fuit solis obscuratio. Melius Servius ad illud 1. *Æneid.* 'Docuit quæ maximus Atlas,' 'Hic Atlas,' inquit, 'Iapeti filius in Africa natus dicitur. Hic, quod annum in tempora dividerit, et primus stellarum versum, vel circulorum vel siderum transitum naturasque descripsit, cælum dictus est sustinere, quia nepotem suum Mercurium et Herculem docuisse dicitur, unde et Hercules cælum ab Atlante susceptum sustinuisse narratur propter cæli scientiam traditam. Constat enim Herculem Philosophum fuisse.' Atlantem esse Enochum, qui Astrologiam inventor fuit, refert Euseb. ex Eusebio de Judæis, ubi ait, Abrahamum Astrologiam et alias scientias Heliopoli docentem affirmasse Babylonios *τὴν εἰσοὶν αὐτῶν αἰς Ἑνὸχ ἀναπέμψαν καὶ τοὺς εἰρηκέναι πρῶτον τὴν Ἀστρολογίαν*. i. 'Eorum inventionem Enocho tribuere, eumque Astrologiam primum invenisse.' Et non multo post: *Ἕλληνας λέγειν τὸν Ἀτλάντα εἰρηκέναι ἀστρολογίαν, εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν καὶ Ἑνὸχ. τοῦ δὲ Ἑνὸχ γενέσθαι υἱὸν Μαθουδάμ, ὃν πάντα δι' ἀγγέλων θεοῦ γινῶναι, καὶ ἡμᾶς οὕτως ἐπιγινῶναι*. i. 'Græcos affirmare Atlantem Astrologiam invenisse, et eandem esse Enochum, Enocho autem genitum Mathusalem, quo ab Angelis Dei omnia edocto, nos ita porro didicisse.' *Id.*

^b Here] Pro *heri*. Plant. Capt. 1. 2. 'Advorte animum eis tu, istos captivos duos Here quos emi de præda de quæstoribus, His indito catenas

singularias.' A Græco *χθελ*, extrite *θ* et *χ* verso in *h*. factum *hesi*: nam ita Veteres dicebant postea, *heri*, *here*. Idem.

^c Heredium] Varro lib. 1. cap. 10. de Re Rust. 'Antiquus noster ante bellum Punicum pendebat bina jugera, quod a Romulo primum divisa dicebantur viritim, quæ, quod heredem sequerentur, heredium appellarent.' *Ant. Aug.*

Heredium] Cornel. Nepos in Porcio Catone: 'Versatus est in Sabinis, quod ibi heredium a patre relictum habebat.' *Dec.*

^d Herem] Vereor, ne Verrius in corruptam scripturam offenderit: at *Herem* pro *Nerienem* legerit. Nam *Nerien* una ex comitibus Martis, quanquam nihil affirmo. Ceteram herem pro heredem dicebant. Accius Didascalicon lib. 1. 'sapientique invictæ gratia, Atque honoris, patera erem mactavit aurea.' Ita enim sine aspiratione, ut apud Plantam Menæchmis: 'Quor assus facere, quoi ego, qua te, eres eram?' Nam male veteres tam excusi, quam scripti, habebant, *eras*. Jos. Scal.

Herem Marteam] *Herem*, et *erem* sine aspiratione, pro heredem Veteres dicebant. Accius Didascal. lib. 1. 'sapientique invictæ gratia, Atque honoris, patera erem mactavit aurea.' Ita Plant. Menæc. III. 2. 'Quor assus facere, quoi ego, qua tu, eres eram?' Neque verisimile est quod ait Scaliger, Verrium in corruptam scripturam incidisse, ita ut *herem* pro

Heres apud antiquos pro domino * ponebatur.

Herma^a a Græcis ponitur pro firmamento. Unde etiam Mercurii nomen inventoris, ut putabant, firmæ orationis dictum. Interdum etiam saburram^b significat.

Hernici^b dicti a saxis, quæ Marsi herna dicunt.

Hettaⁱ res minimi pretii, quasi hieta, id est, hiatus hominis,

NOTÆ

Nerienem legerit. Nam et Nerien non comes, sed uxor Martis. Sed eo tantum errasse videtur Festus, quod Herem Martis comitem dixit, quæ Nerienis potius ejus uxoris comes fuit, unde et eam cum Neriene conjungit Ennius: 'Nerienem Martis et Herem.' *Dac.*

* *Heres pro domino*] Gloss. 'heres, κύριος, κληρονόμος,' dominus, possessor. Plant. Menæch. III. 2. 'Prandi, potavi, scortum accubui, abstuli Hanc, quoque heres nunquam erit post hunc diem.' Inde Justinian. § ult. de hered. qualit. et diff. 'Pro herede,' inquit, 'gerere, est pro domino gerere; veteres enim heredes pro dominis appellabant.' Nimirum ab *herus* Veteres fecere *heres*, neque obstat syllabæ prioris ratio quæ in *heres* producta, in *herus* corripitur. Idem enim sæpe alias fit. Tamen viri docti *heres* deducunt ab Hebræo *jaresch*. 'Hereditatem esse,' possidere, quod non alienum est, præsertim si *hæres* sive *haïres* per diphthongum olim scriptum fuit. *Idem.*

^a *Herma*] Græcum est ἥρμα, fundamentum, firmamentum, passim. Sed male ab herma Mercurium Hermen dictum vult Fest. quod ipse firmæ orationis fundamentum sit, ut herma navium: ἑρμῆς enim a verbo ἑρῶ, dico, unde ἑρέας, inserto μ, ἑρμέας, per contract. ἑρμῆς, hermes. *Idem.*

^b *Interdum etiam Saburram*] Hoc a priori notione pendet, quia scilicet *herma* firmamentum significat. *Saburra* enim nihil aliud est, quam na-

vium firmamentum, ἔρμα, nempe arena, sive etiam lapides, et alia, quæ ad certam usque mensuram navibus imponuntur, ne instabiles sint. Hesyech. ἔρμα τὸ τὴν ναὺν ἑρῶσιν στῆλῃσιν. 'Herma Saburra, firmamentum naves firmans.' *Idem.*

^b *Hernici*] Populi in Latio, Lavinio et Albæ propinqui, sic dicti a saxis, quæ *hernæ* Sabinis dicuntur, unde Virg. 'hernica saxa,' dixit VII. Æneid. ubi Servius: 'Sabinorum lingua saxa hernæ vocantur. Quidam dux magnus Sabinos de suis locis elicit, et habitare secum fecit saxosis in montibus, unde dicta sunt hernica loca et populi hernici.' *Idem.*

ⁱ *Hetta*] Veteres Glossæ: 'Ecta, φλοκτὶς ἄρτου.' At Hitta aliter interpretantur: 'Hitta, Hieta, ὁμὴν βοῖᾶς,' videlicet, quod superius Ciccum dici annotatum est, et 'Hittus, φωνὴ κυνός.' Unde factum, 'Hittio, ἰχνεύω,' proprium canum vestigia indagantium cum aliqua vocis nictatione. *Idem.*

Hetta] Scribitur et *hecta*, et exponitur φλοκτὶς ἄρτου, ab ἔψω, coquo. Immo potius ab *hiō*: in panis enim pusulis exiguus hiatus cernitur: cave tamen *hetta* cum *hitta* confundas: *hitta* enim vel *hieta* est ὁμὴν βοῖᾶς quod ciccum dici superius est annotatum. Aliud est et 'hittus φωνὴ κυνός,' 'vox canis;' unde factum *Hittio*, ἰχνεύω, proprium canum vestigia indagantium cum aliqua vocis nictatione. Recte autem Festus 'quasi hieta.' Nam inde Veteres *hieta* dicebant.

atque oscitatio. Alii pusulam⁸ dixerunt esse, quæ in coquendo pane solet adsurgere: a qua accipimus rem nullius pretii, cum dicimus, non hette te facio.

Heus,^k adverbium vocandi a Græco αἶ venit.

HILARODOS,^l lascivi et delicati carminis cantor.

Hilum^m putant esse, quod grano fabæ adhæret: ex quo nihil, et nihilum.

Hippacareⁿ est celeriter animam ducere: ab equi halitu, qui est supra modum acutus.

Hippagines,^o naves, quibus equi vehuntur, quas Græci ἵππαγους dicunt.⁹

*****

8 Quidam libri *pustulam*.—9 Vulgo *quas Græci ἵππους dicunt*.

NOTÆ

Vide Diomed. lib. i. *Idem*.

^k *Heus*] Locus mendosus. *Ant. Aug.*

Heus] Sine dubio locus corruptus, neque enim *heus* a Græco αἶ, quod adverbium vocandi nunquam fuit. Potius a Græco φεῦ. *Dac.*

^l *Hilarodos*] Græce Ἰλαροδός, poëta, in conviviis aliisque celebritatibus amatoria, vel alia quævis jucunda carmina, quæ tamen tragica quadam gravitate condita essent, cantabat, ab Ἰλάρος dulcis, gratus, et ὠδή, cantio. Athenæus lib. xiv. ex Aristotele: Σεμνότερος δὲ τῶν τοιούτων ἐστὶ ποιητῶν ὁ Ἰλαροδὸς καλούμενος· οὐδὲν γὰρ σχιζέται, χρήται δὲ ἐσθῆτι λευκῇ ἀνδρείῳ καὶ στεφανοῦται χρυσοῦν στέφανον· καὶ τὸ μὲν παλαιὸν ὑποδήμασιν ἐχρήτο, νῦν δὲ κρηπίδι. Ψάλλει δὲ αὐτῷ ἄρρην καὶ θήλειαν, ὥς καὶ τῷ αὐλοδῶ. id est, 'Il-lorum autem omnium poëtarum gravissimus Hilarodos vocatus; neque enim effeminate se gerit, utitur veste alba virili, corona aurea coronatus. Antiquitus calceis utebatur, nunc autem crepidis. Canit illi mas et fœmina, ut et tibicini.' *Idem*.

^m *Hilum*] Glossarium sine aspira-

tionem, 'Ilum, ἰλάρηκος τὸ ἐντός.' Et ita in Plauto, ut ostendimus aliquando, si Deus faverit. *Jos. Scal.*

Hilum] Minutum illud, quod grano fabæ adhæret. Varro in rerum humanarum libris sic intestinum tenuissimum dici putat, quod *hillum* vocatur. Alii medullam ferulæ, quam asphodelon Græci vocant, cui posteriori sententiæ Glossæ consentiunt, ubi *Illum* sine aspiratione exponitur ἰλάρηκος τὸ ἐντός. Sed facile probatur Veteres quidvis tenuissimum *hilum* dixisse, ut vestium pilos Ennius: 'Quæ dedit, ipsa capit, neque dispendi facit hilum.' A *ne* et *hilum*, *nihilum*, per apocopen *nihil*. *Dac.*

ⁿ *Hippacare*] At Isidori Glossæ, 'Hippitare.' *Jos. Scal.*

Hippacare] A Græco ἵππος, Equus.' At in Isidori Gloss. legitur 'hippicare, oscitare, badare.' *Dac.*

^o *Hippagines*] ἵππαγους Græci vocant. Aristoph. in Equit. εἰς τὰς ἵππαγους εἰσπετῆδον ἀνδρικῶς. ἱ. e. 'in hippagines fortiter irruui.' Ab ἵππος, equus, et ἄγω, duco. 'Hippagogas' dixit Livius: ἵππαγωγὰ πλοῖα Herodot. Polyb. ἵππηγους. *Idem*.

Hippius,⁹ id est, equester, Neptunus dictus est, vel quod Pegasus ex eo et Pegaside natus sit; vel quod equuleus, ut putant, loco ejus suppositus Saturno fuerit, quem pro Neptuno devoraret: vel quod tridentis ictu⁹ terra equum excierit: cui ob hoc in Illyrico quaternos equos⁷ jaciebant nono quoque anno in mare.

Hippocoum vinum ex insula Coo, dictum ab agro generoso, cui nomen est Hippo.

Hira,⁸ quæ diminutive dicitur hilla, quam Græci dicunt νῆστιν, intestinum est, quod jejunum vocant.

Hircipili, duorum pilorum homines.¹⁰

10 Vide Notas inf.

NOTÆ

⁹ *Hippius*] Ἰππιον vel Ἰππικὸν Neptunum vocari fuisse ex Aristoph. in Equit. Ἰππὶ ἀναξ Πόσειδον, φ̣ Χαλκοκρότων Ἰππων κτύπος Καὶ χρημετισμὸς ἀνδάνει. 'O Rex equester Neptune, cui Eripedam equorum sonitus Et hinnitus placet.' Ideo autem *hippius* Ἰππιος dictus, quia primus equos junxisse dicitur et equitandi artem invenisse. Sophocl. in Œdip. Colon. Ὁ παῖς Εἰρόνου, ἐν γὰρ νῦν εἰς τὸ δ' εἰσας ἀβχημ', ἀναξ Ποσειδῶν, Ἰπποισιν τὸν ἀεσπῆρα χαλιῶν Πρόταισι ταῖσδ' ἐκτίσας ἀγῳαῖς. 'Saturno genite, tu enim illis (Athenis) hanc gloriam dedisti, Rex Neptune, Qui equis frænum primum In hæc regionibus dederis.' *Idem*.

⁹ *Vel quod tridentis ictu*] Virgili locum ob oculos habuit lib. 1. Georg. 'Tuque o, cui prima frementem Fudit equum magno tellus percussa tridenti, Neptune.' Alii aiunt e Neptuni semine in saxo dormientis equum natum, qui inde *Scyphius* dictus est, et ipse Neptunus *Petræus*. Pindar. Pyth. Od. 14. Παῖ Ποσειδῶνος περπαλοῖ. 'Fili Neptuni Petræi.' Ubi Scholiastes: ἐπιθετον Ποσειδῶνος ὁ περπαλῶς

φασὶ δὲ καὶ ἀγῶνα διατίθεσθαι τῷ πετραίῳ Ποσειδῶνι, ἔπον ἀπὸ τῆς πέτρας ἐξεπήδησεν ὁ πῶτος ἵππος. I. e. 'Epithetum Neptuni Petræus: ferunt etiam et in honorem Neptuni Petræi ludos institutos, in eodem loco ubi e terra primus equus exallit.' Et paulo ante: ἐπὶ τινος πέτρας κοιμηθεὶς Ποσειδῶν ἀπεσπερμάτισε, καὶ τὸν θορὸν δεξαμένη ἡ γῆ ἀνέβασεν ἵππον πῶτον ἐν ἐπεκάλεσαν Ἀτίφιον. id est, 'Super petra quadam dormiens Neptunus emisit semen, quo accepto terra primum equum fudit, quem vocavere Scyphium.' *Idem*.

⁷ *Quaternos equos*] Sic Rhodii quadrigas soli consecratas quotannis in mare jaciebant. *Idem*.

⁸ *Hira*] Plant. Capt. 11. 1. 'Radices cordis pereunt, hiræ omnes dolent.' Ab *hira*, birula, hilla. Dicitur et *hillum* in neutro genere, quod Varro ab *hilo* derivat, id est, minimo. *Idem*.

¹⁰ *Hircipili*] Qui pilos habent similes hircinis: in antiqua Mediolanensi legitur, *hircipili densorum pilorum homines*. Græci vocant δασύτριχες. In editione Veneta Ant. Augustini:

Hirquitalli^u pueri primum ad virilitatem accedentes, a libidine scilicet hircorum dicti.

Hirrire,^x garrire,¹¹ quod genus vocis est canis rabiosæ.

Histriones⁷ dicti, quod primum ex Histria venerint.

Hodidocos¹¹² latro, atque obsessor viarum.

Homelium,^a pilei genus.

Honorarios ludos,^b quos et liberalia dicebant.

~~~~~

11 Quidam libh. legunt, *ringere*: Dac. *rabire*.—12 Alii libri *δοιδόκος*.

NOTÆ

Hircipili duorum pilorum homines. Non dubium est quin scriptum fuerit, *duorum pilorum homines*. Ergo *hircipili* *τραχιλῖπυες*: quare melius forsitan *hircipili*: ut in Ms. Pauli codice. Voss. *Idem*.

^a *Hirquitalli*] Vide in 'Irquitalli.' Censorius cap. 4. de die natali: 'Vox crassior, et inæqualis fit homini 3. hebdomada: hoc Aristoteles appellat *τραγίλειν*: antiqui nostri hirquitallire, et inde ipsos putant hirquitillos appellari, quod tunc corpus hircum olere incipiat.' Velius Longus: 'Hinc tractum est, ut eos, qui sunt in adulta ætate, hirquitillos vocemus.' Ful. Ursin.

Hirquitalli] Glossæ: 'Irquitulus, *ρηπιώτατος*.' Et, 'Irquis, *τραγίων παῖς ἀρχὴν βλοσος*.' Lege, *τραγίων παῖς ἀρχὴν ἡβώσας*. vel, *τραγίων παῖς ἀκμήν ἡβώσας*. Jos. Scal.

Hirquitallire] Hircum, vel, ut scribebant Veteres, *hircum* imitari lascivia. Græci dicunt *τραγίλειν*. Utrumque tamen aliquando latius patet. Num *hirquitallire* et *τραγίλειν* hircum olere, item pubertatem attingere. Vide 'Irquitallus.' Dac.

^x *Hirrire*] Vox ad imitationem efficta ob litteram R, quam canes irritatæ sonant, quæ et ideo canina dicitur. Sidon. 'Prodat hirritu rabiem canino.' Pro *garrire* quidam legunt

ringere, ego *rabire*, quod de canibus etiam dicitur. *Idem*.

⁷ *Histriones*] De Histrionum origine melius aliquanto Livius lib. vii. 'Sine carmine ullo, sine imitationum carminum actu, Ludiones ex Hetruria acriti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus, more Thusco, dabant. Imitari deinde eos juvenus simul inconditis inter se jocularia sonantes versibus cœpere, nec absoni a voce motus erant: accepta itaque res, sæpiusque usurpando excitata vernaculis artificibus, quia hister Thusco verbo ludio vocatur nomen histrionibus inditum.' *Idem*.

¹¹² *Hodidocos*] Hesych. *δοιδόκος, κλέψ, ἐνεδρευτής, κακούργος, ἑρδός, ληστής*. I. 'Hodoidocos, fur, insidiator, maleficus, grassator, latro.' *Idem*.

^a *Homelium*] Hæc vox mihi suspecta est, neque video tamen in quam sit commutanda. *Idem*.

^b *Honorarios ludos*] Liberalia festa in honorem Bacchi, qui *Liber* dictus est. Græci vocant *Διονύσια*: die decima septima Martii Romæ celebrabantur. Sed cur Liberalia 'honorarii ludi' dicta sint haud equidem video, nisi quod ante Bacchi ortum aræ sine honore fuerint; et hoc alluisse videtur Ovid. Fast. 'Ante tuos ortus aræ sine honore fuere, Liber, et

Horctum,^c et forctum,¹³ pro bono dicebant.

Horda^d prægnans:¹⁴ unde dies, quo gravidæ hostiæ immolabantur, hordicidia.

Hordiarium^e æs, quod pro hordeo equiti Romano dabatur.

Horreum^f antiqui dicebant farreum, a farre.

Hortus^g apud antiquos omnis villa dicebatur, quod ibi, qui arma capere possent, orirentur.

*****

13 Scal. et Dac. legendum monent *Horctem* et *Forctem*. Quidam libb. pro *forctum* legunt *fructum*.—14 Supplendum putat Dac. *Horda*, *bos prægnans*.

NOTÆ

in gelidis herba reperta focis.' *Idem*.

^c *Horctum*] Lege, *Horctem*, et *Forctem*. Vide supra 'Forctis.' *Jos. Scal.*

Horctum, et *forctum*] Lege cum Scalligero, *horctem* et *forctem*: pro *fortis* Veteres dicebant *forctis*. Et h pro *forctis*: vide 'fædus.' *Forctis*, bonus, id est, validus. Leg. 12. tab. 'Sanatibus idem quod forctibus jous esto.' *Forctibus*, bonis, et qui non defecerant a populo Rom. *Sanatibus*, qui olim hostes, sed nunc cives. Quamvis de iis variant sententiæ, ut infra in voce 'Sanates.' *Dac.*

^d *Horda*] Vide 'Fordicidiis:' in Fastis 17. kal. Mai. *Ford.* scriptum est, non *Hord.* Varro tamen lib. xi. cap. 5. de Re Rust. *Hordicalia* esse in Fastis dicit. *Ant. Aug.*

Horda] Supplendum puto *horda*, *bos prægnans*. Varr. lib. ii. de Re Rust. cap. 5. 'Quæ sterilis est vacca taura appellata, quæ prægnans horda. Ab eo in Fastis dies hordicalia nominantur, quod tunc hordæ boves immolantur.' *Horda*, *hordicidia*, pro *forda* et *fordicidia*. *Forda* autem a ferendo. Ovid. 'Forda ferens bos est fœcundaque dicta ferendo:' sive potius a Græco *φώρας*, grævda, a *φώρα*. A fordīs cædendis, *fordicidia* dicta die 15. Aprilis, quo triginta gravidæ boves Telluri immolabantur pro numero curiarum. *Ovid.*

'Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus, Pontifices forda sacralitate bove. Nunc gravidum pecus est, gravidæ nunc semine terræ, Telluri plenæ victima plena datur.' Vide 'fordicidia.' *Dac.*

^e *Hordiarium*] Hordearum etiam quadrigæ dicebantur, quia victori agitatori hordeum præmium dabatur. Auctores veteres Virg. interpretes, qui sunt in Bibliotheca P. Danielis. *Jos. Scal.*

Hordiarium æs] Romæ hordeum equitibus publice dabatur, quo jumenta sua alerent, neque enim avena utebantur. Cum igitur pro hordeo æs dabatur, illud *hordiarium* dictum est: inde etiam hordiarum quadrigæ apud veteres Virgilii interpretes, quia victori agitatori hordeum præmium dabatur. *Dac.*

^f *Horreum*] A farre horreum Festus deducit, *f* mutato in *h*, *harreum*, *horreum*, et id multo verisimilius, quam quod alii commenti sunt. Nisi cum Salmasio dicas *horreum* esse a Græco *σπυρ*, custodia, conditorium: nam idem plane *σπυρ* Græcis, quod Latinis *horreum*, et in horreis non frumentum tantum, sed alia omnia reponebantur, res quoque pretiosissimæ, ut in lege tertia D. de off. præf. vig. et leg. 6. D. de edendo. *Idem.*

^g *Hortus*] Duriuscula originis ra-

Hostia^h dicta est ab eo, quod est hostire, ferire.

Hosticapax, hostium captor.¹⁵

Hostiliis laribusⁱ immolabant, quod ab his hostes arceri putabant.

Hostimentum,^k beneficii pensatio.

Hostis^l apud antiquos peregrinus dicebatur, et qui nunc hostis perduellis.¹⁶

15 'Impensius placet *Hostirapax*, *hostium raptor*.' *Dac.*—16 *Al. perduelli.*

NOTÆ

tio; quæ si vera est, *ortus* scribendum est, non *hortus*. *Ant. Aug.*

Hortus] Apud veteres Romanos rustici, non urbani, milites legebantur, qui cum in villis orirentur, iis *ortorum*, sine aspiratione, nomen dederunt. Horti quidem villarum semper dictæ sunt, ut in 12. tab. *Plin. cap. 4. lib. XIX.* 'In 12. tabulis legum nostrarum, nusquam nominatur villa, semper in significatione ea hortus, in horti vero heredium.' Sed Festi etymon plane ineptum: *hortus* a Græco *ὄρος*, quod Hesych. exponit *ἀγρός*, i. hortus, vel potius a *χόρος*, gramen, herba, atque etiam septum. *Dac.*

^h *Hostia*] *Ovid. lib. I. Fastor.* 'Victima, quæ dextra cecidit victricæ, vocatur: Hostibus a domitiis hostia nomen habet.' *Ant. Aug.*

Hostia] Corrige Glossarium: '*Hostia, θῆμα, λεπτόν, θυρία, τόμιον.*' Nam vulgo, *θυρία τόμιον*. *Jos. Scal.*

Hostia] Ab antiquo verbo *hostire*, ferire. Alii ab *hostibus*. *Ovid.* 'Hostibus a victis hostia nomen habet.' Sed obstat, quod hostiæ etiam ex dictæ, quæ sacrificabantur antequam in hostes pergerent. *Hostia* de parvis animalibus, ut ovibus, volucribus, victima de magnis, ut Tauris. *Plant. Pseudol.* 'Nolo victimas, agninus med extis placari volo.' *Dac.*

ⁱ *Hostiliis laribus*] Singulæ domus, urbes singulæ, viæ etiam suos lares

habebant, qui Viales, Domestici, Urbani dicti sunt. Domestici quidem satis noti. Viales landat *Plant. Mercat. v. 2.* 'Vos lares viales, ut me bene juvetis!' De Urbanis *Ovid. v. Fast.* 'Stant quoque pro nobis et præsent mœnibus urbis, Et sunt præsent auxiliumque ferunt.' Urbani iidem et *hostilii* dicti quod ab urbe, quam protegebant, hostes summovent. *Propert. lib. III. Eleg. 2.* 'Hannibalemque lares Romana sede fugantes.' *Idem.*

^k *Hostimentum*] *Æquatio*, nam hostire, æquare. *Plant. Asin. III. 3.* 'Par pari datum hostimentum est, opera pro pecunia.' Vide '*Redhostire.*' *Idem.*

^l *Hostis*] *Vidend. Cicero lib. I. Offic. Varro lib. IV. de Ling. Lat. Caius cap. 234. de verborum significatione, lib. I. Digest. Ant. Aug.*

Hostis] *Servius Danielis nostri:* 'Persas, qui erant Græcorum hostes, *ξείρους* a Lacedæmoniis appellatos refert *Herodotus*. Inde hostes,' inquit, 'pro hospitibus dixerunt. Nam inimici perduelles dicebantur.' Locus *Herodoti* est ἐν Καλλιόπῃ, ubi de Lacedæmonibus loquitur: οἱ Ἐφοροὶ εἶπεν ἐπ' ἑκαστῶν, καὶ δὴ δοξάειν εἶναι ἐν Ὀπερεῶν στείχοντας ἐπὶ τοῖς ξείροις. ξείρους γὰρ ἐκδλεον τοὺς βαρβάρους. *Jos. Scal.*

Hostis] *Varro lib. IV.* 'Multa verba aliud nunc ostendunt, aliud ante sig-

HUMANUM sacrificium^m dicebant, quod mortui causa fiebat.

HYPERBOREI^a supra aquilonis flatum habitantes dicti, quod humanæ vitæ modum excedant vivendo ultra centesimum annum, id est, ὑπερβαίνοντες ὄρον sæculi humani.

Hyperionem^o alii patrem solis, alii ipsum, quod eat super terras, ita appellatum putabant.

NOTÆ

nificabant, ut hostis; nam tum eo verbo dicebant peregrinum, qui suis legibus uteretur, nunc dicunt eum, quem tum dicebant perduellem.' Ita Cicero et leg. 12. tab. 'Sei status conductus dies intercedit cum hoste ito.' Quæ verba 12. tabul. Plautus usurpavit in Curcul. 'Si statu' conductus cum hoste intercedit dies, Tamen est eundem.' Servius iv. Æneid. 'Herodotus Persas, qui erant Græcorum hostes, ξένους a Lacedemoniis appellatos refert: inde nostri hostes pro hospitibus dixerunt, nam inimici perduelles dicebantur.' Ab hac priori *hostis* significatione Galli etiam nunc *hospites* vocant *hostes*. Neque enim Gallicum *hoste* est ab *hospes*, ut quidam somniant. *Dac.*

^a *Humanum sacrificium*] Quod mortis causa fiebat. Nam cum mortem designabant, *humanum* usurpare solebant Veteres, 'si quid humani mihi accidat,' 'si quid humanitus accidat.' Ennius: 'si quid me fuvat humanitus,' i. si mors contingat. *Idem.*

^a *Hyperborei*] Οἱ ὑπὲρ Βορέας ποπυλλί, qui supra Boream. Non quod apud eos non spiret Boreas, ut Herodotus tradit. Quam opinionem secutus Pindarus Olymp. 111. 'Ἰδὲ καὶ κελύων χθόνα Πυρριᾶς ἐπισθεν Βορέα Ψυ-

χοῦ. 'Vide terram illam Retro flatus Boreæ Frigidi.' Post Olenem Lycium, qui, ut docet Pausan. primus dixit esse quosdam homines οὗ ὑπὲρ τὸν ἄνεμον οἰκοῦναι τὸν Βορέαν, 'Qui supra ventum habitant Boream.' Sed quod Boreæ flatum excedant, vel, ut Servius, quod supra, id est, ultra eos flet Boreas. Fuitque primum a poetis conficta vox *hyperborri*, qua populos *Bopeuorotrons* Boreæ proximos significarent. Ridicule Festus sive Paulus *ὑπερβαίνοντες ὄρον*, excedentes terminum sæculi humani. Mere barbara baluties. De hyperboreis multi multa tradidere. Vide Strabonem. Plin. lib. iv. cap. 12. Melam lib. i. cap. 2. et lib. 111. cap. 5. Horum regionem inviam fabulatur Pindarus Pyth. Od. vii. Ναυεὶ δὲ, ὄνρε πρὸς δὲν Ἐσπρος ἀν ἐς ὑπερβορέων ἀγῶνα θαυμαστόν δδόν. 'Nec navi- bus neque pedes existens Invenias quidem ad hyperboreorum conventum Beatam viam.' Vide Steph. Clerici Quæst. Academ. iv. *Idem.*

^o *Hyperionem*] Cæli et Terræ filius fuit *Hyperion*, qui ex Thea Auroram, Solem, et Lunam suscepit. Apollod. Statim initio lib. i. Sæpe tamen *Hyperion* pro ipso sole. Ovid. 'Jamque duas lucis partes Hyperione menso, Discubueru toris.' *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER IX.

IAMBI vocabantur, qui singuli ex proscenio loquebantur: triambi, qui terni.

Janeus,^a janitor.

Janiculum^b dictum, quod per eum populus Romanus primitus transierit in agrum Etruscum.

Janual,^c libi genus, quod Jano tantummodo libatur.

IBI^d dicitur, cum locus semel demonstratur; ibidem, cum sæpius.

ICADION,^e nomen sævissimi piratæ.

Icit, percussit.

NOTÆ

^a *Janens*] A Jano, qui foribus præest. *Dac.*

^b *Janiculum*] Dictum potius a vetustissimo oppido, quod Janus condidit. De quo Virg. viii. *Æneid.* 'Hic duo præterea disjectis oppida muris, Reliquias veterumque vides monumenta virorum: Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem, Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.' *Idem.*

^c *Janual*] Cereale libum vocat.

Ovid. i. *Fast.* 'Inde vocor Janus, cui cum Cereale sacerdos Imponit libum mixtaque farra sali.' *Idem.*

^d *Ibi*] Ibi, eo loco. Ibidem, eodem loco, locojam designato. *Idem.*

^e *Icadion*] Lucilius: 'Querquera consequitur febris, capitisque dolores, Tamde mihi infesti, quam Rhondes, Icadionque.' *Jos. Scal.*

Icadion] Vide 'Rhondes.' *Dac.*

^f *Icit*] Ab antiquo *icere*, percutere. Plaut. 'Icit femur.' *Idem.*

IDULIS^s ovis dicebatur, quæ omnibus idibus Jovi mactabatur.

JECUNANUM,^{1 h} victimarium.

IGITUR¹ nunc quidem pro completionis significatione valet, quæ est ergo; sed apud antiquos ponebatur pro inde, et postea, et tum.

Ignem ex domo Flaminia^k efferri non licebat, nisi divinæ rei gratia.

Ignia,¹ vitia vasorum fictilium.

Ignis Vestæ^m siquando interstinctus esset, virgines verbe-

~~~~~  
1 In al. *Incumanum* vel *jecinorum*. Conjicit *Dac.* *Jecinorum*, *victimarium*. Alii *In cumanum* legunt.

#### NOTÆ

<sup>s</sup> *Idulis*] Ovidius, 1. Fast. 'Idibus alba Jovi grandior agna cadit.' *Jos. Scal.*

<sup>h</sup> *Jecunatum*] In al. *incumanum* vel *jecinorum*. An legendum, *Jecinorum*, *victimarium*? Ut Festus dicat τὸ *jecinorum* alicubi positum legi pro *victimarium*, cum jecur sive jecinor in victimis præcipua pars sit. *Dac.*

<sup>1</sup> *Igitur*] Apud antiquos sæpe pro, inde, postea, tum. Plant. Amphit. 1. 'Sin aliter sient animati, neque dent quæ petat, Sese igitur summa vi virisque eorum oppidum expugnassere.' Et Casin. 11. 2. 'Mox magis cum otium mihi et tibi erit, Igitur tecum loquar.' In leg. 12. tab. 'Sei in jus vocat, nei ita antistator, igitur im capito.' *Idem.*

<sup>k</sup> *Ignem ex domo Flaminia*] Hic vox domo videtur abundare; nam *Flaminia* absolute dicebatur Domus Flaminis. Sic Gellius lib. x. c. 15. 'Ignem e Flaminia, id est, Flaminis Dialis domo, nisi sacrum, afferri jus non est.' *Idem.*

<sup>1</sup> *Ignia*] Aliud in Glossis: 'Ignia, νοτιά, πυκλαίσι.' *Jos. Scal.*

*Ignia*] Cum vehementia ignis dissiliunt. *Dac.*

<sup>m</sup> *Ignis Vestæ*] Tertullianus in libro

de prænitentia: 'Quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus, cum fumariola quædam ejus tales ictus flammaram suscitent,' &c. Pro *terebrare* in quibusdam editionibus legitur *verberare*. Sed *terebrare* possumus in suo loco quietum esse jubere. Simplicius in 111. de cælo: ἀπὸ ξύλων δὲ πῦρ ἐκβάλλουσι, θάτερον τῶν ξύλων ὡς τέρετρον ἐν θατέρῳ περιστρέφοντες. Hesychius: ἀχάλευτα τρέπωνα. τὰ φύγια πυρεία. Σοφοκλῆς ἐν Φινεί θευτέρῳ. *Jos. Scal.*

*Ignis Vestæ*] Hunc Numa primus instituit, 'ut ad simulacrum ignium cælestium flamma vigilaret.' Florus. Quod si negligentia extinctus fuerit, ab allo igni incendere non licebat, nisi eo quem tabulam felicitis (alii facillæ) materiæ terebrando virgo suscepserat. Male quidam pro *terebrare* legunt *verberare*. Plin. lib. xvi. cap. 40. 'Teritur ergo lignum ligno, ignemque concepit attritu, excipiente materia aridi fomitis, facillimo conceptu. Sed nihil edera præstantius quæ teratur, lanro quæ terat. Probatur et vitis sylvestris, alia quam labrusca, et ipsa edere modo arborum scandens.' Simplicius in 111. de Cælo: Ἀπὸ ξύλων πῦρ ἐκβάλλουσι, θά-

ribus afficiebantur a Pontifice, quibus mos erat tabulam felicitis materiae tamdiu terebrare,<sup>2</sup> quousque exceptum ignem cribro aeneo virgo in aedem ferret.

Ignitabulum,<sup>3</sup> ignis receptaculum.

ILIA ° dicta ab ina, quæ pars chartæ est tenuissima.

Ilicet,<sup>4</sup> sine dubio.

Im<sup>5</sup> ponebant pro eum, a nominativo is.

Imago<sup>6</sup> ab imitatione<sup>7</sup> dicta.

Imbarbescere, barbatum fieri.

Imbelliam,<sup>8</sup> belli inscientiam.

Imbrex,<sup>9</sup> nomen cujusdam comici.

~~~~~

² Pro *terebrare* in quibusdam edd. legitur *verberare*.—Improbatur Dac. Vide Not. inf.—³ Quidam libri ob *imitationem*.

NOTE

τορον τῶν ξύλων ὡς τέρετρον ἐν θατέρῳ περιστρέφοντες, id est, 'Ex lignis ignem excutunt, lignorum alterum quasi terebrum in altero versantes.' Idem etiam nunc alicubi facituri legitur. In verbis Festi pro *tabulam* Scaliger legebat *clavulam*. Clavulas enim dicebant illas lignorum scissiones, ut ex rei rusticæ auctoribus notum est; tamen nihil mutandum, nam recte *tabula* dicitur. *Tabula* est *στοπέδι* vel *ἑσχαρά*, lignum quadratum felicitis materiae, quod ad excudendum ignem Vestales terebra ferrea perforabant. Sed quod addit Festus, 'quousque exceptum ignem cribro aeneo virgo in aedem ferret,' id Salmasio suspectum est; nec enim cribrum, inquit, ad hanc rem aptum. Nec cribrum ex ære: *σκαφεῖα χαλκᾷ* vocat Plutarchus in Numa, licet paulo aliter narret ignis Vestalis extincti resuscitandi morem. Scribe, inquit, in *cavo aeneo*, aut in *cavo æneo*. Certe in veteri lib. scriptum est *cribo*. Dac.

³ *Ignitabulum*] Glossarium: 'Ignitabulum, *δαδὸς παύσιον περιστρέφον*.' Jos. Scal.

Ignitabulum] Proprie lignum illud, tabula illa, quæ terebratur donec ignem suscipiat, unde et *igniarium* dicitur. Dac.

° *Ilia*] Vide 'Exiles.' *Idem*.

⁴ *Ilicet*] Vix dici possit quem locum Festus ob oculos haberet, cum dixit *Ilicet* esse *sine dubio*. Nam *licet*, ut pueris notum, vox est, quam præco pronuntiabat, ut de consilio iudices mitteret, et in funeribus præfica, ut omnia peracta significaret. Mirum tamen ni reapsexit ad illud Terent. Eunuch. 1. 1. 'Actum est illicet, peristi.' Hanc enim *τὸ ἱλίκει* Festi interpretationem ferre potest. Et si semper ab eodem more ductum sit. *Idem*.

⁵ *Im*] Leg. 12. tab. 'Igitur im capito.' Gl. 'im, εἴμη, τὸν αἰσίν.' *Im* autem a Græco *ἰμ*. *Idem*.

⁶ *Imago*] Imitago, Imago. *Idem*.

⁸ *Imbelliam*] Gell. lib. v. cap. 5. 'Tum Pænus eludens ignaviam imbelliamque militum ejus pretiose armatorum.' *Idem*.

⁹ *Imbrex*] C. Licinius Imbrex, quem quarto loco Volcatius collocavit: ex Gellio lib. XIII. cap. 22. et

Imbrica^u tempestate pluviam videtur significare.

Imbutum^x est, quod cujuspian rei succum bibit: unde infantibus, an velint bibere, dicentes, BU syllaba contenti sumus.

Immanis,^y ferus, sive magnus.

Immolare^z est mola, id est, farre molito, et sale hostiam perspersam sacrare.

Immunis,^a vacans munere: aliquotiens pro improbo ponitur, ut apud Plautum: ^b Immune⁴ est facinus.

4 Vide Notas.

NOTÆ

lib. xv. cap. 24. et Festo, verbo 'Obstitum.' *Ant. Aug.*

Imbrex] C. Licinius Imbrex a Festo nominatur in voce 'Obstitum'; meminit etiam Gellius: 'Licinius Imbrex,' inquit, 'vetus Comædiarum scriptor.' Quartum locum illi inter comicos tribuit Volcatius Sigisædus: 'Si erit, quod quarto detur, dabitur Licinio.' Sunt, qui eundem ac Licinium 'Tegulam' putent, cum Imbrex tegulam significet. Sed frustra, nam Tegula, Publius, at Imbrex, Caius, cognominatus. *Dac.*

^a *Imbrica*] Et *imbricitur* in Glossario: 'Imbricitur, *δυσποῦνται, ἀπέχεται.*' Sed sine dubio fallitur ille scriptor, qui apud Ennium *Imbricitur*, pro *Imbricitor* legerit in illis versibus ex Annali decimoseptimo: 'Concurrunt, veluti venti cum spiritus austri Imbricitor, aquiloque suo cum flamine contra Indu mari magno fluctus extollere certant.' *Jos. Scal.*

Imbrica tempestate] Jam sæpe monuimus, Festum integra auctorum loca solitum exhibere, ut ea in ipsis auctoribus reperit. *Imbrica* igitur *tempestate*, id est, pluvia, ab *imber*, imbricus, unde 'Auster imbricus' Plauto, quia imbres ciet, unde et 'imbricitor' Ennio dicitur annal. lib. xvii. 'cum spiritus Austri imbrici-

tor.' *Dac.*

^x *Imbutum*] De BU effutitia puerorum vocula, supra diximus. *Jos. Scal.*

Imbutum] Vide 'Exbnæ.' *Dac.*

^y *Immanis*] Proprie ferus a privativa particula, et *manus* sive *manis* bonus. Virg. 'Immanemque rotam.' Sed sumitur etiam pro magno. Virg. 'Immanis Triton,' 'immania armenta.' Sic *sævus*, qui proprie crudelis, pro magno Veteres usurpant. Virg. 'Sævus Æneas:' 'Sævus Hector.' Ennius: 'induta fuit sæva stola.' *Idem.*

^z *Immolare*] Mola est far tostum sale sparsum, quod hostiarum fronti inter cornua imponebatur, quod proprie *immolare*. Vide 'mola.' *Idem.*

^a *Immunis*] Plaut. in prin. Trinnummi: 'amicum castigare ob meritam noxiam Immane est facinus.' In Planti libris editis et Ciceronis, a quo hi versus referuntur lib. i. de Invent. *Immane* scriptum est, non *Immunne*: sed Festus *immune* legerat, ut ex hoc loco apparet. Vaticanus liber habet *immane*, quod idem est, quod *immune*: nam et alibi dicit in Bacchidib. 'Pergamum divina mœnium manu.' *Ant. Aug.*

Immunis] Vacans munere, qui non facit munus. Virg. 'Immunisque se-

Immusculus,^c avis genus, quam alii regulum, alii ossifragam dicunt.

Immustus ales ex genere aquilarum est, sed minorum virium, quam aquilæ: quæ volucris raro, et non fere, præterquam vere apparet; quia æstum, algoremque metuit: appellatur autem ita, quod subito, et inexpectata se immittat.⁵

Impages^d dicuntur, quæ a fabris in tabulis figuntur, quo firmitus cohæreant, a pangendo, id est, figere:⁶ unde poetæ pangere versus dicuntur, et agricolæ pangere plantas, id est, infigere.⁷

~~~~~

⁵ Pro *immittat* quidam libri habent *mutat*, vet. cod. *immutat*.—⁶ Pro *figere* legit *Dac. figendo*.—⁷ *Ed. Scal. infigere*.

NOTE

dens aliena ad pabula fucus.' Vide 'Munera.' *Dac.*

^b *Ut apud Plautum*] Trinum. 1. 1. 'Næ amicum castigare ob meritam noxiam Immune est facinus, verum in ætate utile Et conductibile.' Sed hic 'immune facinus' non est improbum facinus, ut putat Festus, sed facinus ingratum, vel quod est extra amici munia. *Idem*.

^c *Immusculus*] Eadem avis *Immustus*, ni fallor, mox dicitur: de eadem vidimus verbo 'Alites.' Plin. *Immusculum* vocat lib. x. cap. 7. *Ant. Aug.*

Immusculus] Glossarium: 'Immusculus, εἶδος ὀρνέου.' Infra, *Immustus*. Glossarium: 'Inemustus, ὀρνέον βασιλεύς, ὀρνέος βασιλεύς.' *Jos. Scal.*

Immusculus] Hic Festus diversum facere videtur *immusculus* et *immustus*, quod unum et idem est, nempe aquilæ genus. Sed hæc vox totfariam scripta legitur, ut difficile sit veram ejus scripturam investigare. Apparet enim *immusculus*, *immusculus*, *immustus*, *immissulus*, *immisculus*, *immietulus*. Rectum puto *immus-*

sulus, sive sit pro *immissulus*. Ab immisso subito, quod, ut infra Festus, 'subito se immittat'; sic enim legendum, non *immutat*. Sive sit a *missendo*, i. murmurando. *Immusculus*, *immissulus*, quod sit, querulæ murmurationis, ut ait Plin. de Percnoptere, quæ eadem et *immusculus* Meursio videtur, cum eam minorum esse virium affruiet Plin. quod hic de *immissulo* Festus. Porro de *immissulo* et *ossifraga* sic Plin. lib. x. cap. 7. 'Sanqualem avem atque immissulum augures Romani magnæ quæstionis habent: immissulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, et sanqualem ossifragæ. Massurius Sanqualem ossifragam dicit esse, immissulum autem pullum aquilæ priusquam albicet cauda.' *Dac.*

^d *Impages*] Clavi lignei, qui tabulis infiguntur, ut aptius cohæreant; ab antiquo *pago* pro *pango*, id est, figo. Unde versus pangere per metaphoram dixere Veteres, versus figere, versus exarare. Vide 'pangere.' *Idem*.

Imparem numerum^e antiqui prosperiorem hominibus esse crediderunt.

Impares tibiæ^f numero foraminum discretæ.

Imparentem, non parentem, hoc est, obedientem.

Impelimenta,^g impedimenta dicebant.

Impenetrabile,^h cujus ultimum penetrabile intrare non licet.

Impensam, stipem;ⁱ æs sacrum, quod nondum erat pensum.

NOTÆ

^e *Imparem numerum*] Virgil. Eclog. viii. 'Numero Deus impare gaudet.' Ubi Servius: 'Ant quemcumque, inquit, superiorum juxta Pythagoreos, qui ternarium numerum perfectum summo Deo assignant, a quo initium et medium et finis est. Aut re vera Hecaten dicit, cujus triplex potestas esse perhibetur, unde et 'tria virginis ora Dianæ.' Quamvis omnium prope Deorum potestas triplici signo ostendatur, ut Jovis trifidum fulmen, Neptuni tridens, Plutonis canis triiceps. Apollo, idem Sol, idem Liber. Vel quod omnia ternario numero continentur, ut Paræ, Furæ, Hercules etiam trinoctio conceptus, musæ ternæ, aut impari quemadmodumque, nam septem chordæ, septem planetæ, septem dies nominibus Deorum, septem stellæ in septentrione, et multa his similia. Et impar numerus immortalis, quia dividi integer non potest, par numerus mortalis, quia dividi potest. Licet Varro dicat Pythagoreos putare imparem numerum habere finem, parem esse infinitum; ideo medendi causa multarumque rerum impares numeros servari.' Hæc Servius. Vide Gellium lib. iii. cap. 10. *Idem*.

^f *Impares tibiæ*] Dextra et sinistra, ut contra pares dextræ duæ vel sinistrae duæ. Dextra tibia unum tantum foramen habebat, sinistra duo. Illa gravem, hæc acutum sonum reddebant. Igitur duæ tibiæ dextræ vel sinistrae pares dicebantur, quod pa-

rem foraminum numerum haberent: at cum dextra una et altera sinistra, impares, quod numero foraminum differrent. Plura enim foramina in sinistra quam in dextra. Nunc fabula, quæ acta dicitur 'imparibus tibiis,' intellige dextra et sinistra; quæ 'paribus,' intellige aut duabus dextris aut duabus sinistris. Et cum Andria Terentii acta dicitur 'tibiis paribus, dextris et sinistris,' his eam actam fuisse intellige, semel, 'tibiis paribus dextris,' et iterum 'tibiis paribus sinistris:' neque enim mendum est in ista Andriæ inscriptione, ut quibusdam visum est. De tibiis dextris, sinistris, imparibus, paribus, multa, eaque inter se pugnancia, multi prodidere. *Idem*.

^g *Impelimenta*] Ut 'delicare' pro 'dedicare,' 'lautia' pro 'dantia.' *Idem*.

^h *Impenetrabile*] Penetrare est penitus intrare, *impenetrabile* pro *impenetrabile*, quod penitus intrare non licet: *impenetrabile* etiam dici possit, quod penetrare non potest, ut *penetrabile* quod penetrat, unde 'penetrabile telum,' 'penetrabile frigus.' *Idem*.

ⁱ *Impensam, stipem*] Impensa est stipes, hoc est, pecunia in cella Dei reposita, quæ nondum pensa est, sed stipata, ab *in* privativa particula et *pendo*. Vide in 'stipes,' inde factum, ut quævis stipatio et faretura *impensa* diceretur. Apitius: 'Iudet impensam præscriptam,' id est, fareturam. Arnob. lib. vii. 'impensarum vari-

Impercito,^k parcito, futurum ab imperativo.

Impescere,^l in lætam segetem pascendi gratia immittere.

Impetix,^m impetigo.

Impetritum,ⁿ impetratum.

Impetum, industrium,^o indulgentem, perinde composita ait

Verrius, atque impunis, et immunis: mihi non satis persuadet.

Impiatus,^p sceleratus.

Impite,^q impetum facite.

Implexum,^r implicatum, quod Græci *ἐμπλεγμένον* dicunt.

Implorare,^s inclamare, ad auxilium invocare.

Impluvium,^t quo aqua impluit collecta de tecto. Complu-

~~~~~

8 'Lege cum Scaligero, *Impetite*, nisi malis, *Impete*, *impetum* face.' *Dac.*

NOTE

etate conditis.' Palladius lib. i. 'impensa pumicea farciri muros.' *Idem.*

^k *Impercito*] Ab *in* et *parco*, ut ab *in* et *partior*, *impertio*. *Idem.*

^l *Impescere*] Vide 'Compscere.' *Idem.*

^m *Impetix*] Genus scabiei sic dictæ, quod corpus impetat. *Idem.*

ⁿ *Impetritum*] Glossarium: 'Impetratus, *θύρα*.' Non plane explicavit: sed si dixisset, *καλλιέργησις*. In sacrificiis, quod Litare est, id in auspiciis impetrare. Nihil aliud est, quam impetrare: sic dicebant 'artitum' pro 'artato,' 'dolitum' pro 'dolato.' *Jos. Scal.*

Impetritum] Quod in sacrificiis litare dicitur, id in auspiciis impetrare, id est, impetrare. Cnm aves ratum et faustum auspicium faciunt. *Plant. Asin. iv.* 'Impetritum, inauguratum est, quovis admittunt aves.' *Cicero lib. ii. divinatio.* 'Ut nunc extis, quanquam id ipsam aliquanto minus quam oïm, sic tum avibus magnæ res impetrigi solebant.' *Dac.*

^o *Impetum, industrium*] Recte sane *Verrius impetum, industrium, indulgen-*

tem, perinde composita ait ac *impunem, immunem*. Impetus enim est ab *in* et *peto*, *industrius* ab *Indu* i. *in* et *struo*: 'qui intus struit,' hoc est, 'domi agit.' Et *indulgens* ab *in* privativo et *urgeo*, inserto *d*, *indurgeo*; mutato *r* in *l*, *indulgeo*, ut *impunis* ab *in* et *pœna*, qui est sine pœna. *Immunis* ab *in* et *munus*, qui est sine munere. Nec mirum si id satis sibi persuadere barbarus mutilator non potuit. *Idem.*

^p *Impiatus*] A verbo *impiare*, scelerate agere, *Plaut. sæpe. Idem.*

^q *Impite*] *Perperam*. Legendum, *Impetite*, ab eo 'Impete, *ἀμνηδόν*,' et 'Impeteius, *Βλαύς*.' Glossæ. *Jos. Scal.*

^r *Implexum*] Ab *in* et *plecto*, quod *πλέκω*,necto, unde perplexus, *ἐμπλεγμένος*, implexus, *ἐμπλεγμένος. Idem.*

^s *Implorare*] Vide 'endoplorato.' *Idem.*

^t *Impluvium*] De impluvio et compluvio sic *Varro lib. iv. de L. L.* 'Cavum ædium dictum, qui locus intra parietes relinquebatur patulus, qui esset ad communem omnium usum: in hoc locus si nullus relictus

vium, quo de diversis tectis aqua pluvialis confluit in eundem locum.

Impolitias ^u Censores facere dicebantur, cum equiti æs abnegabant ob equum male curatum.

Impomenta,^z quasi imponimenta, quæ post coenam mensis imponebant.

Imporcitor,^y qui porcas facit arando.⁹ Porca autem est¹⁰ inter duos sulcos terra eminens.

//////////

9 Ed. Scal. qui porcas in agro f. a.—10 Ab eadem ed. τδ est abest.

NOTÆ

erat sub divo qui esset, dicebatur testudo, a testudinis similitudine, ut est in prætorio in castris. Si relictum erat in medio, ut lucem caperet, deorsum quo implebat impluvium dictum, et sursum qua compluebat compluvium, utrumque a pluvia. Hoc sensu Plaut. Amphitr. v. 1. 'Devolant angues jubati deorsum in impluvium dao.' Sed non sat video, qui geminum Terentii locum cum Varrone concilies, alterum Ennuch. III. 5. 'Atque per alienas tegulas Venisse clanculum per impluvium fucum factum mulieri.' Alterum Phorm. iv. 4. 'Anguis per impluvium decidit de tegulis.' Quomodo enim per impluvium, si impluvium locus sit, qui deorsum pluviam accipit? Sane et Varroni et Terentio, aliis etiam facies satis, si impluvium accipias, totum illud spatium, quod tecto vacuum relinquebatur a solo utque ad tegulas. *Idem*.

^u **Impolitias**] Gellius: 'Item, si quis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum visus erat, impolitiz notabatur. Id verbum significat, quasi tu dicas incuriz.' Nescio an et hic isti barbaro mutilatori satis credere debeamus. *Jos. Scal.*

Impolitias Censores] Vel hunc locum non satis intellexit barbarus mutilator, vel τδ impolitias erit secundi casus, non quarti, ut 'familias.' **Impolitias** autem, id est, impolitias causa. Nam, si quis eques Romanus equum habere gracilentum aut parum nitidum visus erat, impolitiz notabatur a Censoribus, qui et ideo illi æs denegabant. **Impolitiz**, id est, incuriz, ἀκομψίας Græcis. Gell. lib. iv. cap. 12. 'Item, si quis eques Rom. equum habere gracilentum aut parum nitidum visus erat, impolitiz notabatur. Id verbum significat quasi tu dicas incuriz.' Non pugnabo tamen, si **impolitias** facere dicerentur Censores, cum impolitiz equites notarent. Etsi id mihi satis persuadere nequeo. *Dac.*

^z **Impomenta**] Verbum sacrorum fuisse suspicor, ut 'imponere,' ita ut **impomenta** ea dicta fuerint, quæ Diis offerebantur. Ovid. 'Cereale sacerdos Imponit libum.' A pono, poni-men, pomen, pomentum, et impomentum; ut a moveo, movimen, momen, momentum, &c. *Idem*.

^y **Imporcitor**] Qui porcas facit. Sic etiam dictus Deus, qui præerat lirationi. De porcis vide suo loco. *Idem*.

Importunum,^a in quo nullum est auxilium, velut esse solet portus navigantibus.

Impos^a est, qui animi sui potens non est, qui animum suum in potestate non habet.

Improlus,^b vel improlis, qui nondum est adscriptus in civitate.

Impudicatus,^c stupratus, impudicus factus.

Imputatum,^d nondum purgatum; putum enim est purum, unde putare vites dicimus, hoc est, detrahere, quæ impedimento sunt ad fructum.

IN^e non semper abnuntiationem significat, sed interdum etiam pro adnuendo¹¹ ponitur, involando, inclamando, invo-

~~~~~

¹¹ Legendum monet *Dac. pro augendo*, vel, ut *Ursin. pro augmento*. Vide inf.

NOTÆ

^a *Importunum*] Qui portu caret, et proprie, qui alios quiescere non patitur. *Idem*.

^b *Impos*] Glossarium: 'Imros, ἀνεξέσιος.' *Lege, Impos. Jos. Scal.*

^b *Improlus*] Glossar. 'Improles.' *Marinus Victorinus de orthographia: 'Improles est, qui nondum vir est.' Ful. Ursin.*

Improlus] Locus obscenus, et, ut arbitror, mendosus. *Ant. Aug.*

Improlus] Glossarium: 'Improles, ἀφῆλιξ, μήπω πολιτευόμενος.' *Contrarium est 'Duicenso.'* Nam 'duicensus,' qui cum prole in civitatem adscribebatur. Ab iisdem Glossis *Improles* exponitur, ἀγονος, ἀτεκνος, ἀνηβος. *Jos. Scal.*

Improlus] Oppositus 'Duicenso.' Nam 'duicensus,' qui cum prole in civitatem adscribebatur. Quare optime *Gloss.* 'Improles, μήπω πολιτευόμενος,' 'qui nondum in civitatem adscriptus.' Neque illud tantum de sociis Latinis intelligendum, ut voluit doctissimus *Turnebus* in *Adversar. lib. vii. cap. 21.* 'Et si eis lex

dederit, ut qui prolem domi relinquerent, in civium Romanorum numerum referrentur.' *Dac.*

^c *Impudicatus*] Impudicare, impudicum facere, idem quod 'depudicare,' quo natus *Laberius. Idem.*

^d *Imputatum*] Vide 'putus.' *Idem.*

^e *In*] Legendum, *sed interdum etiam pro augmento ponitur.* Vide in 'Ingens.' *Ful. Ursin.*

In] *Lege, Sed interdum etiam pro augendo*, vel, ut *Ursin. pro augmento.* Id suadent quæ sequuntur. *Defendi* tamen possit vulgata lectio; adnuit enim, qui augeat. Hic autem facile geminam manum agnoscas. Nam quod infra est, 'In præpositio significat modo, quod non,' idem est ac 'abnuntiationem significat,' quod initio legitur. Et τὸ 'modo auctio-nem,' idem quod, 'etiam pro adnuendo pōnitur.' Quare certum est *Pauli* verba coaluisse cum verbis *Festi*. Sic igitur hunc locum intellige. *In* modo privationem significat ut 'inimicus,' 'intactus.' *Modo auctio-nem*, ut 'infractus,' valde fractus,

cando. In præpositio significat modo, quod non, ut inimicus: modo auctionem, ut inclamavit: modo ubi, quo tendatur, ut incurrit: modo ubi qui¹² sit, ut inambulatur.

Inarculum¹ virgula erat ex malo punica incurvata, quam regina sacrificans in capite gestabat.

Incalanto,² invocanto.

Incalationes, invocationes.

Incalative, vocative.

~~~~~

12 Quidam libri quis pro qui.

NOTÆ

‘Inclamavit,’ valde clamavit. Aliquando motum, ut ‘Incurrit,’ aliquando quietem ut ‘inambulat.’ *Dac.*

¹ *Inarculum*] Vide A. Gell. lib. x. cap. 15. verbum *sacrificans* mihi suspectum est. *Ful. Ursin.*

Inarculum] Serviana Fragmenta: ‘Arculum est virga ex malo Punica incurvata: quæ fit quasi corona. Et ima summaque inter se alligatur vinculo laneo albo, quam in sacrificiis certis regina in capite habebat: Flaminica autem Dialis omni sacrificiatione uti debebat.’ Gellius: ‘Eodem ferme cerimonis sunt, quas Flaminicas Sacerdotulas Diales seorsum aiunt observitare: veluti est: Quod venenato operitur: et quod in rica surculum de arbore siliqua habet.’ In quibus, non de Punica malo, sed de siliqua arbore fieri præcipitur: quamvis alii felici arbore legant: de venenato etiam Servius in iisdem membranis: ‘Vetere cerimoniarum jure præceptum est, ut Flaminica venenato operta sit.’ Idem etiam ait: ‘Flaminicam præcipitur habere arculum, ricam, venenatum, fibulam.’ Sequitur apud Gellium: ‘Et quod scalas, quæ Græce *καλῆκες* appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradibus religiosum est.’ Lege: et quod *scalas*, nisi quas Græce appellantur, &c.

Idem Servius alio loco: ‘Apud Veteres Flaminicam scalas plus tribus gradibus nisi Græcas scandere non licebat, ne ulla pars pedum ejus, crurumve subter conspiceretur: eoque nec pluribus gradibus, sed tribus, ut in ascensu duplices niscus non paterentur extolli vestem, aut nudari crura: nam ideo et Græcæ scalæ dicuntur, quia ita fabricantur, ut omni ex parte compagine tabularum, clausæ sint, ne aspectum ad corporis aliquam partem admittant.’ Hoc egregium Servii fragmentum, ut et alias ejus Grammatici reliquias, debemus optimo et eruditissimo amico nostro P. Danieli, J. C. ex cujus loci sententia ita locum Gellii, qui semper alloqui nunquam non mihi suspectus fuit, emendavi. *Jos. Scal.*

Inarculum] Arculum vocat Servius iv. *Æneid.* ‘Præterea,’ inquit, ‘Flaminicam habere præcipitur arculum, ricam, venenatum, fibulam. De venenato dictum est. Arculum vero est virga ex malo Punica incurvata: quæ fit quasi corona, et ima summaque inter se alligatur vinculo laneo albo, quam in sacrificiis certis regina in capite habebat. Flaminica autem Dialis omni sacrificiatione uti debebat.’ *Dac.*

² *Incalanto*] *Calo*, voco a *καλῶ*, inde

Incavillatio,^b per despectum irrisio.

Incensit,ⁱ incenderit; sicut inceptis, inceperit.

Inceps,^k deinceps.

Incessere,ⁱ immittere, ac jactu,¹³ vel verbis petere.

Incestus^m a Græco trahitur: nam illi facinus dicunt ἀνίκεστος.

Inchoareⁿ videtur ex Græco originem trahere, quod Hesiodus omnium rerum initium esse dixerit chaos.

Incicorem,^o immansuetum, et ferum. Pacuvius: Reprime

~~~~~

¹³ 'Male pro immittere quidam legunt inniti, et pro jactu, jaculo.' Dac. Idem censet Scal.

NOTÆ

Incalo, incalationes, incalative, &c. Idem.

^b Incavillatio] Vide 'Cavillatio.' Idem.

ⁱ Incensit] Incenderit, sic 'incepsit,' inceperit; 'irrepait,' irreperit, &c. Idem.

^k Inceps] Ab in et capio, ineps; ut a dein et capio, deinceps. Idem.

ⁱ Incessere] 'Saxis incessere' Livius. Idem.

^m Incestus] A Græco ἀνίκεστος, inexplabile, incurabile. Sed incestus potius ab in privativo et castus, ut 'infectus' a 'factus.' Incestus autem de quovis illicito concubitu dicitur. Idem.

ⁿ Inchoare] Terent. Scaurus: 'Inchoare cum aspiratione scribendum, quoniam a chaos dictum, quod fuerit initium omnium rerum.' Ful. Ursin.

Inchoare] Terentius Scaurus: 'Inchoare cum aspiratione scribendum, quoniam a chaos dictum, quod fuerit initium omnium rerum.' Sed probat Verrinus legi debere inchoare, a voce cohū, quam pro chaos vel mundo Veteres dixerunt. Diomed. lib. 1. 'Inchoavi ab inchoo dicendum putat Julius Modestus, quia sit compositum a chaos, initio rerum. Sed Verrinus Flaccus in postrema syllaba aspirandum

probavit; cohū enim apud Veteres mundum significat. Tranquillus quoque his assentiens libello suo plenissime eadem inchoatam ita disseruit.' Dac.

^o Incicorem] Qui minime cicur est, mansuetus, placidus, a membrana mali Punici, quæ cicur dicitur. Varro lib. vi. de L. L. 'Apud Pacuvium: 'Nulla res neque Cicurare, neque mederier potis est, neque Reficere.' Cicurare, mansuefacere, quod enim a fero discretum, id dicitur cicur, et ideo dictum: Cicur ingenium obtineo, mansuetum. A quo Vetturii quoque nobiles cognominati Cicurini. Id natum a cico. Cicum dicebant membranam tenuem, quæ est in malo Punica discrimen.' Sed ineptum etymon. Veteres Latini curare dicebant pro, domare, mollire, mansuefacere. Nigidius in Historia Animal. 'Omne pecus indomitum habet quiddam in se ferum: sed tamen ea natura est, ut curari et domari possit.' At, pro curare per reduplicationem dixerunt cicurare, imitatione Græcorum, qui repetita prima consonante et vocali addita ita verba sua efferunt κύω, & κύω. Sic 'curo,' 'cicuro,' 'cicur,' &c. Idem.

incicorem iracundiam. Interdum cicur pro sapiente ponitur, ut idem Pacuvius: consilium cicur.

Incillæ^{14 P} fossæ, quæ in viis fiunt ad deducendam aquam, sive derivationes de rivo communi factæ.

Incita,^q incitata.

Incitega^r machinula, in qua constituebatur in convivio vini amphora: de qua subinde deferrentur vina.¹⁵

14 Quidam libri *Incilia* vel *Incilia*.—15 Pro *deferrentur vina* legendum putat Dac. *defunderentur vina*.

NOTÆ

^P *Incillæ*] Vide 'Inlices,' et 'Elices,' et 'Illicium.' *Ant. Aug.*

Incillæ] *Lege Incilia*. Incilia loca depressa aquæ derivandæ. Ulpian. in Pand. lib. XLIII. 'Incile est locus depressus ad latus fluminis, ex eo dictus quod incidatur: inciditur enim vel lapis vel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. Sed et fossæ et putei hoc interdicto continentur.' Etsi de etymo fallitur Ulpianus, nam *incile* est ab *inciendo*; ut a 'cubo,' 'cubile,' sic ab 'incio,' 'incile': 'fossas inciles' dixit Cato de R. Rust. cap. 155. Inde 'incilare' Palladius lib. XII. tit. 3. *Dac.*

^q *Incita*] Incitata, id est, concitata. Lucret. 'Vis incita venti.' *Idem.*

^r *Incitega*] Superius monuimus *Incitegam* dictam ab *integendo*. Quia Veteres *Incitegere*, pro *integere* dicebant, ut 'Reciprocum' pro 'reprocum': 'recipere,' pro 'reparare': 'concupilare,' pro 'compilare.' Dicta ab *integendo*, quia partem mensæ tegat. Ea autem utebantur, ne vinarium vas, puta crater magnus, aut amphora labem ex fundo in mensa relinquat, cum sæpe videamus lagenas mensæ impositas circulum de vino describere in mappa. Itaque copones, ne mappa, aut mantile maculam illam contrahant, imponunt circulos

de ligno: super quibus statuuntur lagenæ. Sed crescente luxuria has machinulas Romani abjecere: et, ne Citreæ mensæ læderentur, si sine incitegis crateres impositos nudæ sustinerent, Gausapas inisternebant. Pauperes vero, ut puto, incitegas retinuerunt. Martialis: 'Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum. Orbibus in nostris circulus esse potest.' Nam potest intelligi incitega per circulum illum. Sed nihil impedit et maculam circularem vasorum vinariorum intelligere: et incitegæ, ut puto, non erant circuli specie. Porro incitega a Græcis vocatur *ἐγγυθήκη*. Polemo *περικυπητής ἐγγυθήκη καὶ ἐπ' αὐτῆς κύπελλον*. Ut manifesto appareat *ἐγγυθήκη* *ἐπύκτωμα* esse. Dicta autem quasi *ἀγγυθήκη*. Et ita vocabatur ab Alexandrinis. Athenæus: *ἡ δ' ἐπ' Ἀλεξανδρίων καλουμένη ἐγγυθήκη, τρίγωνός ἐστι, κατὰ μέσον κοίλη, δέχασθαι δυναμένη ἐντιθέμενον κεράμιον*. 'Ἐχουσι δὲ ταύτην οἱ μὲν πένητες ξυλλήνη, οἱ δὲ πλοῖσιωι χαλκῆν, ἢ ἀργυρᾶν. Vocatur autem ab Herodoto *ἐποκρητήριον*. Cujus nominis causa obscura non est. *Jos. Scal.*

Incitega] Ab *integendo*; Veteres enim *incitegere* pro *integere* dicebant, ut 'reciprocum' pro 'reprocum': 'recipere,' 'reparare': 'concupilare,' 'compilare.' *Incitega* ab *inte-*

Inclamare,⁴ conviciis, et maledictis insectari.

Inclutus,⁵ nobilis, clarus.

Incoctæ¹⁶ dicebantur mulieres plus æquo calamistris usæ.

Incomitem, sine comite.

Incomitiare² significat tale convicium facere, pro quo necesse sit in comitium, hoc est, in conventum, venire.

Plautus: Quæso, ne me incomities.

~~~~~

16 Vide Not. inf.

NOTÆ

gendo dicta, quia tegebat partem mensæ; ea autem utebantur, ne viarium vas, puta crater magnus aut amphora, labem ex fundo in mensa relinqueret, cum sæpe videamus lagenas mensæ impositas circum de vino describere in mappa, unde Latinis, 'Canistra siccaria' dicebantur. Serv. ad illud 1. *Æneid.* 'et pocula ponunt.' 'Similliter,' inquit, 'more antiquo dixit, quia Veteribus non in manus dabantur pocula, sed mensis apponebantur, ut hodie apud plures pocula in canistris argenteis apponuntur, quæ canistra siccaria dicuntur.' A Græcis vocatur *ἐγγυθήκη*. Polesio *περιπληγῆ*. *ἐγγυθήκη καὶ ἐπ' αὐτῆς κόνελλον*. Vide Suidam. Dicta autem quasi *ἐγγυθήκη*; et ita vocatur ab Alexandrinis. Athenæus lib. v. *ἡ δὲ ἐπ' Ἀλεξανδρίων καλουμένη ἐγγυθήκη, τρίγωνός ἐστι, κατὰ μέσον κολῆν, δέχασθαι δυναμένη ἐντιθέμενον κορμῶν*. 'Ἐχουσι δὲ ταύτην οἱ μὲν πάντες ἑλλήνων, οἱ δὲ πλοῦσιοι χυλαίην, ἡ ἀργυραίαν.' i. 'Quæ vero ab Alexandrinis vocatur angotheca, triangularis est, medio cava, superimpositum cratera recipiens. Pauperes quidem eam habent ligneam, divites æream vel argenteam.' Herodotus vocat *ἐποκρητήριον* lib. 1. ubi de Alyatte Lydo qui *ἀνέθηκε εἰς Δελφοὺς κρητὴρὰ τε ἀργύρεον μέγαν καὶ ἐποκρητήριον σιδήρεον κολλητόν*. Quæma

locum male cepit interpretes qui vertit, 'Apud Delphos dedicavit grandem ex argento pateram, itemque alteram ex ferro, parvulam ex ferro compactilem.' Vertendum fuerat: 'Item incitegam parvulam ex ferro comp.' *Dac.*

⁴ *Inclamare*] Plaut. *Asin.* 'Nimis ægre continui ubi hospitem inclamavit, Quod se absente mihi fidem habere nolisset.' Inde *inclamitare*, objurgare. Plaut. *Epidic.* 'Etiam inclamitor quasi servus.' *Idem.*

⁵ *Inclutus*] Qui valde cluet. *Cluere* est, nominari, celebrari, a *αἰέω*. Plaut. *Capt.* 'Facito ergo tu, ut Acherunti clueas gloria.' *Idem.*

¹⁶ *Incoctæ*] Ab incoquendo dictæ incoctæ mulieres, quæ calamistris crines vibrabant et interquebant. Sed in verbis Festi turpe mendam inolevit, nam certum est legi debere, plus æquo calamistris usæ, id est, inustæ, incoctæ. *Idem.*

² *Incomitiare*] Plautus in *Curc. Ant. Aug.*

Incomitiare] Locus Plaut. *Carcul. III. 1.* 'Adolescens, ob rempublicam hoc intus mihi Quod insigne habeo, quæso ne me incomities.' Quod verbum a parasito fictum, ut liquet ex responso Lyconis, qui ad ejus exemplum τὸ *inforare*, nove protulit: 'Licetne inforare, si incomitiare non li-

Inconciliasti,⁷ comparasti, commendasti, vel, ut antiqui, per dolum decepisti.

Inconditum, non ordinate compositum.

Inconspretum,⁸ non improbatum.

In conventionem,⁹ in concione.

Increpitare,^b arguere, conviciari. Increpitare, clamare,^c maledicere.^d

Increpitato,¹⁷ ferito.

Increta,^f indivisa.

Incuria, negligentia.

~~~~~

17 Alii libri *Increpato*.

NOTE

cet?' Ubi et *inforare* et *incomitiare* flagitiosa verba sunt: sed antequam abeo, en tibi quid de voce *intus*, quæ primo versu superiori legitur sentiam. Ea enim ita huc usque omnino omnes interpretes torsit, ut eam tandem se nescire fateantur Tanbmanns, Turnebus, et alii: nihiloque plus proficiat doctissimus Salmasius dum ita nititur emendare: *Ob rempublicam hoc iniustum mihi. Intus* sic absolute accipiendum est pro fossa illa, ex qua oculus excipit fuit. Nihil certius et facilius. *Dac.*

⁷ *Inconciliasti*] *Inconciliare* pro *conciliare*. Nam sæpe compositum nantur patur pro simplici. Apud Plantum tamen *inconciliare* semper est inimicare, ut Mostell. III. sc. 1. 'Ne *inconciliare* quid nos porro postules.' Et Trinum. 1. 2. 'Inconciliastin' eum qui mandatus est tibi?' Quanquam hic ultima Festi interpretatio 'per dolum decipere' locum habere possit. Malim tamen aliter. *Idem.*

⁸ *Inconspretum*] Ab *in* et *con* et *sperno*. *Idem.*

⁹ *In conventionem*] Videndus Varro lib. IV. de Lingua Latin. *Ful. Ursin.* *In conventionem*] Conventionem an-

tiqui dicebant pro concione. Varr. v. de L. L. 'C. Calpurnius dicit: Voca ad conventionem omnes Quirites huc ad me. Accensus dicit sic: Omnes Quirites, ite ad conventionem huc ad iudices.' *Dac.*

^b *Increpitare*] Arguere, convitiari. Virg. x. *Æneid.* 'Hostis amare, quid increpitas, mortemque minaris?' *Idem.*

^c *Clamare*] Virg. 'At tuba terribilem sonitum procul ære canoro Increpuit.' *Idem.*

^d *Maledicere*] Objurgare. Enn. lib. 1. *Annal.* 'Ast hic quem nunc tu tam torviter increpuisti.' Sed male *increpare* a *crepero* deducit, in *creperum*: est enim a *crepo*, quod a vocis similitudine et sonitu dictum est Varr. lib. v. de L. L. *Idem.*

^e *Increpitato*] Non sat video cur *ferito* Festus interpretetur, nisi *ferire* intelligas, objurgare, verbis tangere. Tamen *increpare* pro *ferire*, pulsare. Ovid. 'Threiciæ digitis increpuisse lyrae.' *Idem.*

^f *Increta*] Sic supra *crevi*, id est, divisi. *Incretum*, i. e. non cretum. *Cerno* a *κρίω*, separo, divido. *Idem.*

Indepisci,^a adsequi, adipisci.

Indeptare,^b consequi.

Indictivumⁱ funus, ad quod per præconem evocabantur.

Indiges,^b indigetis facit: hoc nomine Æneas ab Ascanio appellatus est, cum pugnans cum Mezentio nusquam apparuisset: in cujus nomine etiam templum construxit.

Indigitamenta,ⁱ incantamenta, vel indicia.

Indigitanto, imprecanto.^{18 m}

Indigetes^a Dii, quorum nomina vulgari non licet.

~~~~~

18 Quidam libb. *Indigitando, imprecando.*

NOTÆ

^a *Indepisci*] Plant. Rud. v. 2. 'Magna hercle præda 'st, largiter mercedis indepiscar.' Sed et *indepiaco* dixere Veteres, Plant. Asin. II. 2. 'Nunquam ædepol quadrigis albis indepiscet postea.' *Idem.*

^b *Indeptare*] Indipiscor, indeptus, unde, indepto, as, are, consequi. *Id.*

ⁱ *Indictivum*] Indictiva funera, ad quæ, per præconem, evocabatur populus his verbis: EXEQUIAS. L. LITIO. L. FILIO. QUIBUS. EST. COMMODO. IRE. JAM. TEMPUS. EST. OLLUS EX. EDIBUS. ECFERTUR. *Jos. Scal.*

Indictivum] Vide 'Quirites Sabini dicti.' *Dac.*

^b *Indiges*] Glossarium: 'Indigetes, ἰνδιγεῖς, κούρηες.' *Jos. Scal.*

Indiges] De Ænea, qui indiges Jupiter dictus est, vide Liv. I. sacellum ei dicatum tali inscriptione: PATRI. DEO. INDIGETI. QUI. NUMICI AMNIS. AQUAS. TEMPERAT. De *indigetibus* vide infra. *Dac.*

ⁱ *Indigitamenta*] Glossar. *ἰερατικὰ βιβλία.* *Ful. Ursin.*

Indigitamenta] Explicatio hæc Pauli est, non Festi. Quis ignorat Pontificios libros ita vocatos? Glossarium: 'Indigitamenta, *ἰερατικὰ βιβλία.*' *Jos. Scal.*

Indigitamenta] Explicatio hæc Pauli est, non Festi: Quis ignorat Pontificios libros ita vocatos? Glossarium: 'Indigitamenta, *ἰερατικὰ βιβλία.*' Scalig. Sic proprie dicebantur, in quibus varia essent Deorum cognomina, ut sunt Orphei ad Mnæum initia, sive hymni: *indigitamenta* autem ab *indigitare*, indicare. *Dac.*

^m *Indigitanto: imprecanto*] Ab *indico*, *inducito*, *indigito*, ad digitum ostendo, voco, nomino, nomen laudo, unde etiam *indigito*, imprecor, invoco. Macrobi. lib. I. Sat. cap. 17. 'Namque virgines Vestales ita indigitant, Apollo musice, Apollo præan.' *Idem.*

^a *Indigetes*] Qui ex hominibus in Deorum numerum relati simul cum iis invocantur. *Indigitare* enim est invocare. Aliter tamen Festus, aliter et alii, qui sic dictos volunt Indigetes quod nihil indigeant, vel quod in Diis agant. Sed omnino *Indigetes* sunt *χρόνιοι, ἐγγόριοι.* Ab *indu* et *ago*, *indiges*: ut ab *indu* et *geno*, *indigena*, *αὐθύρης*, qui ibi genitus est. Dii Indigetes sunt Dii Topici. Aliud etymon etiam cogitavit eruditiss. Salmasius. 'Dicare,' inquit, 'est *ἰερόσαι*, unde *indicare*, idem, quod *dicare*, ut 'coquere,'

Indoles,° incrementum, industria.°

Industrium^a antiqui dicebant indostruum, quasi qui quicquid ageret, intro strueret, et studeret domi.

Inebræ^r aves, quæ in auguriis aliquid fieri prohibent: et prorsus omnia inebra appellantur, quæ tardant, vel morantur agentem.

Ineopte, eo ipso.⁹

19 Legendum monet Dac. *In copte, in eo ipso.*

NOTE

‘incoquere:’ ‘sepire,’ ‘insepire:’ et similia sexcenta: ab *indico* quod est *ἐνιεπῶ*, verbum, *indices*, *indicetis*, *ὁ ἀφιερωθὲς*, inter Deos scilicet consecratus: qui postea dictus est *Indigee*. Veteres certe *Indices* dixerunt, non *indiges*. Nam et ‘Cabino’ dicebant pro ‘Gabino,’ ut ‘lece’ pro ‘lege,’ &c. Hinc *indigitare* diminutivum pro *indicitare*, ab *indico*, quod est, invocare et imprecari. Nam et supra in verbis Festi pro *indigitanto* in optimo libro scriptum *indiganto*; ab *indigitare* dicta *indigitamenta*, *λεπτοκὰ βιβλία*, libri qui dedicationum ritus continebant, et Deorum Deorumque nomina atque hominum in Deos receptorum. Sane Grammatici veteres in eo consentiunt, *Indigetes* dici, qui ex hominibus Dii erant facti. Arnob. ‘*Indigetes* dicitis atque Divos.’ *Indicetes* igitur sive *Indigetes* proprie fuere homines consecrati et dicati. *Idem*.

° *Indoles*] Incrementum significat primigenia notione. Ut apud Gellium ‘mendi indoles.’ Olere enim, crescere: significat et spem, quam ex vultu colligimus virtutis futuræ in pueris: quæ vocatur *χαρακτήρ* a Græcis: ut ab Euripide dictum, *ὥς θεῶς τῆς εὐγενεῖας χαρακτήρ*. Glossæ: ‘Indoles, καλὴ ἐλπίς ἐν νεότητι.’ *Jos. Scal.*

Indoles] Ab *indu* in, et *oleo*, cresco:

indoles proprie incrementum, unde ‘mendi indoles’ apud Gellium. *Dac.*

° *Industria*] Indoles est industria illa, quæ in pueris virtutis futuræ spem facit, unde in Gloss. ‘indoles καλὴ ἐλπίς ἐν νεότητι,’ ‘pulchra spes in puero.’ Et Servius ad illud x. *Æneid*. ‘Quid pius Æneas tanta dabit indole dignum?’ ‘Indoles,’ inquit, ‘proprie imago quædam virtutis futuræ:’ quare *χαρακτήρ* Græcis dicitur. Euripid. *ὥς θεῶς τῆς εὐγενεῖας χαρακτήρ*. *Idem*.

° *Industrium*] Proprie laboriosum, qui semper aliquid struit, id est, agit: et *industria*, labor. Cato contra Thermum: ‘Ego jam a principio in parsimonia, atque in duritia, atque industria omnem adolescentiam meam abstinui, agro Sabino, saxis Sabinis, silicibus repastinandis atque conserendis.’ *Idem*.

° *Inebræ*] Isidorus lib. xii. cap. 7. ‘*Inhibæ*. Glossar. ‘*Enibra*, *ἐναιρία*.’ *Ful. Ursin.*

Inebræ] ‘*Inebra*, *ὄρνειον μαρτυρικόν*.’ Vide supra ‘*Enebra*.’ *Jos. Scal.*

Inebræ] Gloss. ‘*inebra*, *ὄρνειον μαρτυρικόν*.’ ‘avis auguralis.’ Servius: ‘Certa genera avium ab auguribus appellantur, quæ pennis vel volatu omina possunt facere, quæ si fuerint prosperæ præpetes, si adversæ inebræ dicuntur.’ Vide ‘*enebra*.’ *Dac.*

Inermat,* armis spoliat.

Iners,[†] ignavus, vel sine arte.

Infectores,[‡] qui alienum colorem in lanam conjiciunt : offectores, qui proprio colori novum efficiunt.²⁰

Inferiæ* sacrificia, quæ Diis manibus inferebant.

Inferium[†] vinum,[‡] id, quod in sacrificando infra pateræ labrum ponebatur.

Infibulati* sacrificabant flamines* propter usum æris antiquissimum æreis fibulis.

Infindere,* intercipere,[‡] interponere.

²⁰ Pro efficiunt legit Dac. efficiunt, et ita viri docti.—1 Al. Inferum.—2 Quidam libri sacerdotes.—3 Legit Dac. intersipere.

NOTÆ

* *Inermat*] Inde *inermis* et *inermus*, qui sine armis. *Idem*.

† *Iners*] Lucil. ' Ut perhibetur iners, ars in quo non erit ulla.' Citatur in fragmentis Servii. Ab eo *inertitudo* formarunt Veteres: quam *ἀδραγία* vertunt Græci, hoc est, ignaviam, ut inertem, *ἀδρανῆ*. *Jos. Scal.*

Iners] Qui nullas artes tractat. Servius iv. *Æneid*. ' Nam iners,' inquit, ' proprie quid sit Lucilius declarat: ' Ut perhibetur iners ars in quo non erit ulla.' ' *Dac.*

‡ *Infectores*] ' Infector, βαφείς. Infecti, βαφισμένοι.' *Jos. Scal.*

Infectores] Plaut. Aulul. ' Cum incedunt infectores crocotarii.' *Idem*.

* *Inferiæ*] *Idem Inferilia*, hoc est, κατὰ θόνα, εἰς κομίσματα. Glossæ. *Jos. Scal.*

Inferiæ] Sacra, quæ Diis Manibus, qui inferi dicti sunt, solvebantur. Græci vocant *xods*. *Dac.*

† *Inferium vinum*] *Idem* quod *Calpar*. Vinum quod totius vindemiæ nomine Jovi libabatur, ut is eo esset contentus. Libandi formula: ' Jupiter macte hoc vino inferio esto.' Quæ, ni adhibita fuisset, vinum om-

ne usibus humanis eripiebatur, Jovi-que sacrum fiebat. Quem ritum Arnobius contra gentes lib. vii. sic aperte declarat ex auctoritate Trebatii: ' Operæ pretium,' inquit, ' est etiam verba ipsa depromere, quibus cum vinum datur, uti ac supplicare consuetudo est. Mactus hoc vino inferio esto. Inferio, inquit Trebatina, verbum ea causa est additum eaque ratione præfertur, ne vinum omne, omnino quod in cellis atque apothecis est conditum, ex quibus quod effunditur promptum est, esse sacrum incipiat, et ex usibus eripiatur humanis. Addito ergo hoc verbo, solum erit, quod inferetur, sacrum, nec religione obligabitur ceterum.' Vide ' *Calpar*.' *Idem*.

‡ *Infibulati*] Fibulis vestes subnexi. *Idem*.

* *Infindere*] Glossarium: ' Infindere, ἐνκεῖναι, ἐνκληματίζειν.' *Lege, Infindere*. Metaphora a surculis, qui in fissis truncis arborum inseruntur. Quod eleganter vertitur, ἐνκληματίζειν. Κλήμα, surculus, sarmentum. *Jos. Scal.*

Infīt, incipit,^c sed diversæ significationis est ab eo quod est fit: nam *infīt* agentis: fit autem patientis est.

Infīteri, non fateri.

Infītiari,^d creditum fraudare.

Infra classem ^e significatur, qui minore summa, quam centum et viginti millium æris censi sunt.

Infrequens ^f appellabatur miles, qui abest, abfuitve a ^g signis.

Infulæ ^h sunt flamenta lanea, quibus sacerdotes, et hostiæ, templaque velabant.⁶

⁵ In marg. ed. Scal. *furtive*. — ⁶ Eadem ed. *velabantur*.

NOTÆ

^b *Infūdere*] *Infūdere*, *intereipere*. *Lego*, *intereipere*. Id est, interjicere. *Dac.*

^c *Infīt*, incipit] *Infīt*, inquit, magis proprie dicitur. *Ant. Aug.*

Infīt] *Ἀρχὴ λέγειν, ἐπιγίνεσθαι, ἀρχεῖναι*. *Infē*, *ἀρχαί*. *Jos. Scal.*

Infīt] *Gloss.* ‘*Infīt*, *ἀρχεῖναι*.’ Sæpe *Lucret.* et *Virg.* ‘Ita farier *infīt*.’ *Infīt* etiam κατ’ Ἑλληνισμὸν pro, fari incipit. *Gloss.* ‘*infīt*, *ἀρχὴ λέγειν*.’ Est autem a verbo substantivo *fio*, quod a *φύω*, unde antiquum *fuo*, sum. *Dac.*

^d *Infītiari*] *Infītiari* creditum negare. *Varr.* ‘Qui petebat et qui infītiabatur.’ Sed *infītiare* etiam *Veteres* dixere. ‘Sei infītiat, duplionem subeito.’ *Idem.*

^e *Infra classem*] Non dubium est, quin loquatur de classe prima, in qua censebantur ii, qui centum millia æris, aut supra eam summam possidebant: ex *Dionys.* et *Livio*. *Plinius* tamen cx. nisi mendosus liber sit, scripsit lib. xxxiii. cap. 3. *Asconius* centum millia sestertiorum lib. iii. in *Verrem*. *Gellius* 125. millia æris lib. vii. cap. 13. *Festus* 120. Hæc ita varie traduntur, vel quia immutata est æstimatio, vel quia numerorum

notas librarii varie interpretati sunt. *Ant. Aug.*

Infra classem] De prima classe hic *Festus* loquitur, in qua censebantur ii, qui centum viginti millia, vel, ut habet *Gellius*, centum viginti quinque millia æris possidebant. *Dac.*

^f *Infrequens*] *Plant. Trucul.* ‘Pro infrequente eum mittat militia domum.’ Inde eleganter *Horat. Od. 34. l. i.* ‘*Parvus Deorum cultor et infrequens.*’ *Idem.*

^h *Infulæ*] *Infula* est alba fascia lanea, pensilibus ex ea utroque latere vittis albis laneis, percingens caput *Flaminum*, *hostiarum*, pacem poscentium, rogantium veniam, diadematis specie, templorumque ambitum succingens. *Varr. iv.* ‘*Infulas* dictas apparet in hostiis, quod velamenta e lana quæ adduntur, *infulæ*, intra *hostiarum* cornua velamenta erant.’ *Infularum* autem nomen *Latinitum* est. Nam *infilare* sive *infulare* *Veteres* dicebant, amicare, velare, ut contra, *exuere*, ‘*exfilare*’ vel ‘*exfulare*,’ et ‘*exinfulare*.’ supra *Festus*, ‘*exinfulabat*, *exerebat*.’ In fine notabis *velabant* pro *velabantur* *Idem.*

Ingens^b dicitur augendi consuetudine, ut inclamare, invocare : quia enim gens populi est magnitudo, ingentem per compositionem dicimus, quod significat valde magnum.

Ingluviesⁱ a gula dicta : hinc et ingluviosus, et gluto, gulo, gumia, guttur, guttus,⁷ gutturius, et curculio.^k

Inhibere,^l jungere,⁸ sed melius cohibere.

Inigere^m pecus, agere, id est, minare.

⁷ Legunt Scal. et Dac. *guttur, guttus*.—⁸ Legendum putat Scal. *inigere* alii *injungere*.

NOTE

^b *Ingens*] Ab in epitatico et *gens*, quasi quod in Gentem sufficiat. Sed potius *ingens* quasi *incens*. Ab in privativo et *censeo*. Quod tantum sit ut ceneri non possit. Et plus esse *ingens* quam magnum indicat locus Terent. Eunuch. 'Magnas vero agere gratias Thais mihi, Ingentes.' Quem Cicero adducens in Lelio; 'Satis erat,' inquit, 'respondere magnas, ingentes inquit. Semper anget assentatio id quod is, cuius ad voluntatem dicitur, vult esse magnum.' *Idem*.

ⁱ *Ingluvies*] *Lego, guttur, guttus*. Glossarium, 'Gluttus, βρόγχος.' Persius: 'Nec glutto sorbere salivam mercurialem.' *Jos. Scal.*

Ingluvies] Voracitas. ἀδύρεια Græci vocant, a gula, quasi *ingluvies*. Unde gulo, gluttus, glutto, guttur, gutturius. Gumia vero non a gula, ut vult Festus, sed a Græco γόμος, quod significat ἀλόγισμα τῆς νουῦς, ἴρμα, Saburram Latini vocant, quique se cibo nimis ingurgitarent, ita dicti ab eo, ut et apud Plantam saturæ mulieres a *saburra*, *saburrata* vocantur. In verbis Festi pro guttus, lege *gluttus*. Pars colli qua cibis transmittitur, Græcis βρόγχος. Et ita Scaliger. *Dac.*

^k *Curculio*] Pro *Gurgulio*, nam G et C facile permutantur. *Gurgulio* autem gulam significat quasi *gurgies*

gula, sed perperam in voce Græca Latinum etymon rimatur, est enim *gurgulio* a Græco γουργυλῖον, ut in *ux* et *r* in *l* mutatis. *Idem*.

^l *Inhibere*] Vidend. Cicero lib. XIII. ad Atticum. *Ant. Aug.*

Inhibere] Retinere, retrahere ab incepto opere vel cursu. 'Inhibere navem' est contraria remorum percussione ejus impetum non solum retardare, sed alio avertere. Cicero ad Atticum XIII. 'Inhibere illud tuum quod valde arriserat, vehementer displicet; est enim verbum totam nauticum, quanquam id quidem sciebam, sed arbitrabar sustineri remos cum inhibere essent remiges jussi: id non esse ejusmodi didici heri, dum ad villam nostram navis appelleretur; non enim sustinent, sed alio modo remigant.' In verbis Festi pro *inungere* Scaliger legendum suspicatur *inigere* cui contrarium *exigere*, i. pecudes e stabulis educere. Alii *injungere*. Sic 'inhibere imperium' apud Plautum in Bacchid. et Stich. apud Livium lib. III. et lib. XXXIII. *Dac.*

^m *Inigere*] Varro de Re Rust. cap. 2. l. 1. 'In nutritu cum parere cœperunt, inigunt in stabula ea, quæ habent ad eam rem seclusa.' Pro *inigere* veteres scribebant *inicere*. Varr. 'Carpentum iniceret.' *Idem*.

Iniit^a ponitur interdum pro concubuit. Interdum pro invenit, ut Iniit rationem : interdum pro introiit, ut Plautus : Iniit te unquam febris.

In insula^o Æsculapio facta ædes fuit, quod ægroti a medicis aqua maxime sustententur : ejusdem esse tutelæ draconem, quod vigilantissimum sit animal, quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxime apta est : canes adhibentur ejus templo, quod is uberibus canis^p sit nutritus : bacillum habet nodosum, quod difficultatem significat artis : laurea coronatur, quod ea arbor plurimorum sit remediorum : huic gallinæ immolabantur.^q

Initium^r est principium ; sed alias quo quid incipiat, ut viæ Appiæ porta Capena : alias ex quo quid constet, ut aqua, terra, ær.

Injuges^b boves, qui sub jugo non fuerint.

Injuriū, perjuriū.^t

Inlaqueatū,^u alii pro vincto utuntur, alii pro soluto.

NOTÆ

^a *Iniit*] *Inire* interdum obscœnum verbum est. Unde *Inuus* et *iniuus* Pan dictus qui Græcè ἐφιδάμνς. *Inire* rationem, consilium, est deliberare, constituere qua ratione hoc vel illud fieri possit. *Idem*.

^o *In insula*] Tyberinam insulam intellige, quam Tyberis fluvius ambit, nam et eam 'Æsculapii insulam' vocat Sneton. in *Claud.* cap. 25. Vide *Plutarch.* in *Quæst. Rom.* quæst. 94. *Idem*.

^p *Quod is uberibus canis*] Lactantius lib. de falsa relig. tradit Æsculapium lacte canino nutritum, Chironi traditum ; ab ipso Chirone artem medendi fuisse edoctum. *Idem*.

^q *Huic gallinæ immolabantur*] Sic Socrates, in *Phædone* Platonis, se gallum debere Æsculapio medico dicere, quod gallus illi mactari consueverit. *Idem*.

^r *Initium*] *Inire* est inchoare. Unde *initium* proprie, quo quid incipit. Ut

'viæ initium.' Ut Græcis ἀρχή. Sed pro quolibet etiam principio sumitur, ut pro elementis, quod ea sint omnium rerum primordia. *Idem*.

^b *Injuges*] Nondum jugum passi. Gloss. 'Injux bos, nondum jugo junctus.' Sic 'hostiæ injuges,' quæ nunquam domitæ ac jugo subactæ. *Macrob.* Vide *Nonium* 'injuges.' *Idem*.

^t *Injuriū, perjuriū*] Malim contra jus, vel injuriose factum interpretari : injuratus autem eum, qui non juravit, significat. *Ant. Aug.*

Injuriū, perjuriū] Sic *injurus*, *perjurus*, *Plant. Pers.* 33. 'Impure, inhoneste, injure, inlex, labes populi.' *Dac.*

^u *Inlaqueatū*] Pro vincto et soluto. Nam præpositio *in* privativa aliquando, aliquando etiam intensiva. *Inlaqueatus* tamen sæpius pro vincto. *Idem*.

Inlex * producta sequenti syllaba significat, qui legi non paret. **Inlex** correpta sequenti syllaba significat induc-torem ab inliciendo. Plautus : *Esca est meretrix, lectus⁹ inlex.*

Inlices canales, in quos aqua confluit in viis lapide stratis, ab eliciendo dicti.

Inlicitator * emptor.

Inlicium * dicitur, cum populus ad concionem ¹⁰ elicitur, id est, vocatur : unde **collicia** * tegulae, per quas aqua in vas defluere potest.

Inlicium vocare antiqui dicebant ad concionem vocare.

Inlitterata pars est, quae litteris comprehensa non est.

In mundo ^b dicebant antiqui, cum aliquid in promptu esse volebant intelligi.

Inori ^c minores.¹¹

9 Pro *lectus* alii habent *pectus*.—10 Viri docti scribunt *concilium*, et *mox excollicia*. Pro in vas legendum monet *Dac. in vias*.—11 Scribendum monet *Scal. Inori, inores*. Sed *Dac. ut in vett. libb. Inori, sine ore*.

NOTÆ

* **Inlex**] Plaut. in *Asinar. Ant.* huc ad *judices*.⁹ *Dac.*

Inlex] **Inlex**, *inlegis*, secunda producta, qui est sine lege : Plaut. '*inlex, labes populi*.' **Inlex**, *inlicis*, secunda correpta, ab inliciendo, qui illicit. Plaut. *Asin. i. 3.* '*Esca est meretrix, lectus illex est, amatores aves*.' *Dac.*

^a **Inlicitator**] *Liceri* et *licitari*, est licente aliquo supra adjicere. *Encherir* ; unde *inlicitator*, emptor. *Idem*.

^b **Inlicium**] Cato de *Re Rust. colliciares* habet pro *collicia*. *Ful. Ursin.*

Inlicium] Ab *inliciendo*, cum populus inlicitur ad magistratus conspectum. *Varr. v. de L. L.* '*Qui exercitum imperaturus erit Accenso dicit hoc : 'Calpurni voca inlicium omnes Quirites huc ad me.' Accensus dicit sic : 'Omnes Quirites inlicium visite*

^a **Collicia**] A *colliciendo*. *Plinius collicias* vocat *anclos agri aquarios*, quos *Ellices* alibi vocat *Festus. Idem.*

^b **In mundo**] Plaut. *Asin. ii. 1.* '*Aut mihi in mundo sunt virgæ aut atriensi Saureæ.*' *Idem Pseud.* '*Pistrinum in mundo sciebam, si id faxem, mihi.*' Sic vulgo dicimus : *Il y a au monde un moulin pour, &c. Idem.*

^c **Inori**] *Scribo, Inori, inores*. Quia scilicet, *inores* usitatus esset, quam *inori*. *Turpilii Demetrio* : '*In acta cooperta age inoras ostreas.*' *Joa. Scal.*

Inori minores] *Scribo, Inori, inores*, quia scilicet *inores* usitatus esset quam *inori*. *Sralig.* Sed legendum ut libb. vett. *Inori, sine ore. Inorum* est, quod ore caret. *Gellius* : '*animalium inora inauritave.*' *Turpilii*

In pelle lanata^d nova nupta considerare solet, vel propter morem vetustum, quia antiquitus homines pellibus erant induti, vel quod testetur lanificii officium se præstatu-
ram viro.

In procinctu^e factum testamentum dicitur, quod miles pug-
naturus nuncupat præsentibus commilitonibus.

Inquilinus,^f qui eundem colit focum; vel¹² ejusdem loci
cultor.

Insanum^g pro valde magnum¹³ usus est Plautus.

12 Al. *velut*.—13 Pro *valde magnum* Lipsius et Dac. legunt *insanum mag-
num*.

NOTÆ

Demetrio: 'In acta cooperta age inoras ostreas.' Gloss. 'inora, ἰνορημα.' Dac.

^d *In pelle lanata*] Servius, qui est penes Danielem nostrum, tantum refert ad confarreationem. 'Mos,' inquit, 'apud Veteres fuit, Flamini, ac Flaminicæ, ut per farreationem in nuptiis convenirent, sellas duas jugatas, ovili pelle superinjecta, poni ejus ovis, quæ hostia fuisset: et ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica residerent.' Jos. Scal.

In pelle lanata] Servius id tantum ad confarreationem refert lib. iv. *Æneid*. 'Mos,' inquit, 'apud Veteres fuit, Flamini ac Flaminicæ, ut per farreationem in nuptiis convenirent, sellas duas jugatas ovili pelle superinjecta poni ejus ovis, quæ hostia fuisset, et ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica residerent.' Sed quibusvis aliis nubentibus morem hunc observatum fuisse fidem facit hic Festi locus. Id autem ea causa factum esse arbitror, ut eo se nova nupta lanificio intentam fore significaret, nam apud antiquos matronis maxima cura circa lanificium fuit, ut passim videre est, unde illud in epitaphio

veteri: 'Domum servavit, lanam fecit, dixi, abi.' Sed vide imprimis caput ultimum aurei libelli Salomonis, qui Proverbia inscribitur. Dac.

^e *In procinctu*] Glossarium: 'In procinctu, ἐν προτομῇ πολέμου στήναι μετὰ ἐσθῆτος ὑπατικῆς, ἥτοι διαθέσθαι ἐν παρατάξει πολέμου ἀγρόφως. Jos. Scal.

In procinctu] In procinctu esse dicitur miles, cum ad pugnam paratus et accinctus expectat, dum signa canant. Inde testamentum in procinctu factum dicitur, cum miles statim pugnaturus, hæredem coram commilitonibus nominat, sine scriptis. Utrumque amplectitur Glossar. 'In procinctu, ἐν προτομῇ πολέμου στήναι μετὰ ἐσθῆτος ὑπατικῆς, ἥτοι διαθέσθαι ἐν παρατάξει πολέμου ἀγρόφως.' Id est, 'In ipso puncto belli esse cum paludamento, item instructo exercitu et ad bellum parato, sine scriptis testari.' Vide 'procinctam classem.' Dac.

^f *Inquilinus*] Qui in ædibus habitat conductitili. Ab *in* et *colo incolinus*, c in q, et e in i, *inquilius*. Idem.

^g *Insanum*] Plaut. in *Mostell*. 'Quojuamodi gynæceum? quid porticum? insanum bonam.' *Ant. Aug.*

Insanum] Lege cum Lipsio, *Insa-*

Inscitia,^b stultitia.

Insecta,ⁱ non secta : sed et aliquotiens significat secta.

Inseptum^k non septum : ponitur tamen et pro non ædificatum.¹⁴

Inseque^l apud Ennium, dic. Insexit, dixit.

Insessores^m latrones, qui circa vias insidientur sedentes.

Insignesⁿ appellantur boves, qui in femine,¹⁵ et in pede album habent, quasi insigniti.

Insignis tam ad laudem, quam ad vituperationem inflecti potest.

*****

14 Vide Not. inf.—15 Alii libb. *femore*.

NOTÆ

nam magnum, pro *valde magnum*. Nam respicit locum Plauti Bacchid. 'Insanum magnum molior negotium.' Alloqui *insanum* nihil aliud est, quam *valde*. Plaut. Mostell. 'Cnjusmodi Gynæceum? quid porticum? insanum bonam.' Sic apud Græcos *μαρτυρὴν*. *Dac.*

^b *Inscitia*] Stultitia. Sic Plauto, *inacius* est *stultus*, Bacchid. 'Quam se ad vitam et quos ad mores præcipientem capessat.' *Idem*.

ⁱ *Insecta*] Insectum dicitur et quod sectum, et quod non sectum est, ut supra *inlaqueatus*, et vinctus et solutus. *Infractus*, fractus, et non fractus. Vide 'proscium.' *Idem*.

^k *Inseptum*] Optime Salmasius, qui in suis ad Spartianum notis legit, *ponitur tamen pro adificatum*. Nam *insep-* tus etiam pro *septus*, ut 'insectus' pro 'sectus,' 'injunctus,' pro 'junctus,' 'insciens' pro 'sciens,' &c. Seneca de Beneficiis lib. iv. 'Hunc igitur insep- tum ingenti quodam et inexplicabili muro, divisumque a conspectu mortalium.' Sæpire autem est in- edificare: in lege Manilia: 'Neve quid septito quo minus aqua suo itinere ire, fluere possit.' Hinc apud Vopiscum 'septiones urbis' pro mu-

ris. *Idem*.

^l *Inseque*] Videndus A. Gellius lib. xviii. cap. 9. *Ful. Ursin.*

Inseque] Glossarium: 'Inseque, *εἰρή*.' Livius Andronicus initio Odyssææ: 'Inseque musa mihi virum versutum.' *Jos. Scal.*

Inseque] *Seco* vel *seque*, dico, a Græco *ἐρω*. Inde compositum *inseco*. Livius Andronicus. 'Insece musa mihi virum versutum.' Ex Homérico illo: *Ἄνδρα μοι ἔννεπε μούσα πολέεσσιν*. Ab *inseco* etiam teste Gellio *insectiones* sermones dicti, ut a *seco*, *secciones*. Quæ vox infra apud Festum restituenda ubi *secessiones*. Et hanc scripturam ex Pauli negligentia ortam olim Merula apud Ennium animadvertit, qui et in fine pro *dixit* ex veteri exemplari restituit *dixarit*. Ut a 'facio,' 'faxo,' id est, fecero, sic ab 'inseco,' 'inseco,' id est, dixero. *Dac.*

^m *Insessores*] Insidiatores, ab *insai-* dendo: *insidere* est dolose aliquem expectare, unde *insidiz* Græcis dictæ *ἐνδύσαι*. *Idem*.

ⁿ *Insignes*] Insignis est, qui aliquo signo notatus est, et ut in bosam, sic et in malam partem sumitur; de- teriora enim signis notari solent, æ-

Insimulare,^o crimen in aliquem confingere.

Insipare,^p injicere : unde fit dissipare.

Insipere^q farinulam jacere pultis : unde dissipare, obsipare : ut cum rustici dicunt obsipa pullis ¹⁶ escam.

Insitum^r ab inserendo tractum : sed aliquotiens significat impositum.

Insons,^s extra culpam : a quo dici morbus quoque existimatur sonticus, quia perpetuo noceat.

Instaurari^t ab instar dictum est, cum aliquid ad pristinam similitudinem, et comparisonem reficitur.

Instigare,^u incitare.

Insuasum^{17 x} appellabant colorem similem luteo, qui fiebat ex fumoso stillicidio.

16 Alii legunt *pullis*.—17 Vet. cod. *Insuasum*.

NOTÆ

que ac meliora, discriminis causa, ut apud Plautum, 'insigniti pueri' dicuntur vitio aliquo notati et deformes, in Mil. Glor. 'Tum ne uxor mihi insignitos pueros pariat postea.' *Insignitus* etiam aliquando pro eo, qui nullo signo notatus est. Unde in Glossario : 'insignitum, *δοχηματτα*.' *Idem*.

^o *Insimulare*] Accusare. Gloss. 'insimulare, *κατηγορεῖν*.' Plaut. Menæch. 'Male facit, si istuc facit : si non facit, tu male facis Quæ Insontem insimulea.' *Idem*.

^p *Insipare*] Ab antiquo *sipare*, jacere, est *dissipare*, dispergere, disjicere : *insipare*, injicere : *obsipare*, objicere. Pro *insipare*, *insipere* etiam Veteres dixere. Pomponius Atellanarum scriptor : 'Facile ut ignis fervat, ligna insipite, far concidite.' Varr. lib. iv. de L. L. 'Cum aqua ferventi insipitur.' *Idem*.

^q *Insipere*] Vide 'Supat.' Ant. Aug. *Insipere*] Lege ut in al. *Insipere* farinulam jacere pullis. Dac.

^r *Insitum*] Ab inserendo alterum, unde in Glossario exponitur *ἐμφορον* :

alterum ab in et *situs*, a, um, quod a *sino*. *Idem*.

^s *Insons*] Sons, nocens, insons, innocens. Auson. Technopægnio. 'Si bonus est insons, contrarius et malus est sons.' Vide 'sons.' Inde 'morbis sonticus' in 12. tab. est morbus sacer, sive comitialis, qui et morbus major. Dictus *sonticus*, vel quod noceat, ut vult Festus, vel quod causa sit cur quod agendum erat agere desistimus. Vide 'Sonticum morbum.' *Idem*.

^t *Instaurari*] Ab *instar* est *instaurare*, quasi 'instar novare.' Varro. Alii a *στυπών*, palum defigo. *Instaurare* autem proprie est, quæ aut vi dejecta sunt, aut vetustate corrueant, renovare. Et inde traducitur ad alia omnia quæ innovantur et integrantur. *Idem*.

^u *Instigare*] Virg. xi. 'Varisque instigat vocibus alas.' *Idem*.

^x *Insuasum*] Vide 'suasum.' Ant. Aug.

Insuasum] Glossarium : 'Insuasum, *εἶδος δοκαριακαπνισμένου*.' Lege,

Insulæ⁷ dictæ proprie, quæ non junguntur communibus parietibus cum vicinis; circuituque publico, aut privato cinguntur¹⁸ a similitudine videlicet earum terrarum, quæ fluminibus ac mari eminent, suntque in salo positæ.

Intempestam noctem⁸ dicimus pro incertiore tempore, quia non tam facile noctis horæ, quam diei possunt intelligi. Tempestatem enim antiqui pro tempore posuere.

Intercapedo,⁹ tempus interceptum, cum scilicet mora est ad capiendum.

Inter¹⁹ cutem flagitatos^b dicebant antiqui mares, qui stuprum passi aliquando essent.

Intercutitus, vehementer cutitus, id est, valde stupratus.

Interduatim,^{20 c} et interatim dicebant antiqui, quod nunc interdum, et interim.

~~~~~

18 Quidam libri *conjuguntur*.—19 Al. *Intra*.—20 Libri impressi *Interim futatim*.

NOTE

εἶδος δοκαρίου κεκαπνισμένου. Et sane hoc vult Festus, esse colorem similem illi, qui est in illis trabibus, quas diutinus fumus infect. *Jos. Scal.*

Insuasum] Colos similis illi, qui est in trabibus, quas diutinus fumus infect. *Plaut. Trucul. II. 2.* 'Quia tibi inanaso infecisti propudiosa pallulam.' Quem locum infra Festus adducens, legit *suaso*. Illum vide in 'suasum.' Mihi magis placet *insuasum*. *Gloss.* 'Insuasum, εἶδος δοκαριοκαπνισμένου.' *Legō, δοκαρίων κεκαπνισμένων*. Vel, ut *Scaliger*, *δοκαρίων κεκαπνισμένων*. *Dac.*

⁷ *Insulæ*] Proprie domus ab aliis separatæ. *Cicer. Sueton. &c.* Improprie autem quælibet domus, et si cum aliis conjunctæ, etiam insulæ vocabantur. Et hoc intellexit Festus cum dixit 'proprie.' *Idem.*

⁸ *Intempestam noctem*] *Varro lib. vi. de L. L.* 'Intempesta nox dicta ab tempestate, tempestas ab tempore, Intempesta nox, quo tempore nil agitur. *Attius in Bruto*: 'Nocte

intempesta nostram devenit domum.' *Servius III. Æneid.* 'Intempesta dicta est nox media, intempestiva inactiosa, carens actibus, per quod tempora dignoscimus. Ait enim *Lucretius* quod per se tempus non intelligitur, nisi per actus humanos. Medium autem noctis tempus actu caret.' Græci tamen noctem intempestam dixerunt, ἀμελὴν νύκτα, ἐν ἀμελῇ τῆς νυκτὸς, quia tunc mulgent. *Idem.*

⁹ *Intercapedo*] Quod inter duo temporis spatia intercipitur. *Gloss.* 'intercapedo, διδοτῆμα χρόνου.' *Idem.*

^b *Inter cutem flagitatos*] *Hos Cato dixit, 'intercutibus stupris obstinatos, insignibus probis flagitatos.'* Flagitare verbum obscenum est. *Apuleius*: 'Nndatum supinatumque in ventrem execrandis uredinibus flagitabant.' Unico verbo *intercutiti* dicebantur, ut infra. Item et *interwuculi*. Omne enim medium *nucleum* vocabant Veteres, ut est apud *Vitruvium*. *Idem.*

Intergerivi^d parietes dicuntur, qui inter confines struuntur, et quasi intergeruntur.

Internecivum¹ testamentum est, propter quod dominus ejus necatus est.

Intersectio,^f vitæ privatio appellatur intersectio:² a nece denominato vocabulo.

Interregnum appellatur spatium temporis, quousque in loco mortui alius ordinetur.

Intrahere^g est contumeliam intorquere.

Involvus,³ vermiculi genus, qui se involvit pampino.

1 Al. *Internecinum*.—2 'Verbum *intersectio* videtur adjectum.' Ful. Ursin.—3 Quidam libri *Involulus*.

NOTÆ

^c *Interduatim*] Ab *interduatim* et *interatim*, *interdum* et *interim* dici judicat Festus. *Interduatim* apud Plautum restituit Scioppius, Trucul. iv. 4. 'Id quoque *interduatim* nomen commemorabitur.' Libri impressi, *interim fultim*. Sed de hoc alibi. *Idem*.

^d *Intergerivi*] Glossar. 'Intergerios.' Ful. Ursin.

Intergerivi] Ego mallem scribere per duo rr. Est enim a *Gerris*, hoc est, cratibus. Unde et 'Concratitii' parietes aliquando dicuntur. Glossarium: 'Intergeries paries, τοῖχος ὁ δύο κτήρεω διαπύλω.' Jos. Scal.

Intergerivi parietes] Qui inter duas habitationes intergeruntur, interponuntur, ut eas separent. Ab *intergerendo* dicti, non autem a *gerris*, id est, cratibus, ut putavit Scaliger, qui et ideo legebat *intergerriivi*. 'Intergerivus paries' unica voce dicebatur *intergerium* et *intergeries*. Gloss. ὁ τοῖχος δύο κτήρεω διαπύλω. *Dac.*

^e *Internecinum*] Scribi debet *internecinum*, nam Græci Ἰρρεπνέκων. Ful. Ursin.

Internecivum testamentum] *Internecivum* sive *internecinum*. Nam utro Delphi. et Var. *Clas.*

que modo scribitur, testamentum exitiosum, quod mortem domino peperit. Sic 'internecivum bellum' Ciceroni, Livio, et al. quod non servitutum, sed mortem victis parit. At *internecinum* testamentum in jure Civili, est falsum testamentum propter quod homo occisus, unde *internecini* actio, quæ ab Isidoro vocatur 'internecidii, a voce *internecida*.' 'Internecida,' inquit ille, 'est, qui falsum testamentum fecit, et ob id hominem occidit.' Item: 'Internecidii iudicium in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat, et ob id hominem occiderat. Accensatorem ejus bonorum possessio sequebatur.' Et hic forsitan Festus respexit. *Dac.*

^f *Intersectio*] *Eliso* et *internecio*. Et plus sonat quam *necio* sive *nex*. *Inter* enim *interdum* anget. Sic *interire* plus est quam *perire*. *Idem*.

^g *Intrahere*] In contumeliam sive etiam in laqueum, in insidias trahere. *Idem*.

^h *Involvus*] Bene viri dicti, *involulus*. Plaut. Cist. iv. 2. 'Imitatur nequam bestiam et damnificam. Quamnam amabo? *Involulum*, quæ in pampini folio intorta implicat se.'

Y

Pomp. Fest.

JOVISTÆⁱ compositum a Jove, et justæ.

IPSIPE,^{4k} ipsi neque alii.

Ipsullices^{5l} bracteæ in virilem muliebremque speciem expressæ.

IRACUNDIA^m dicta, quod iram incendat.

Irceiⁿ genus farciminis in sacrificiis.

4 Alii *Ipsipte*.—5 Scaliger legit *Ipsiplices*. Alii *Ipsillices*.

NOTE

Catoni et Columellæ *convolutus* dicitur. *Idem*.

ⁱ *Jovista*] *Locus mendosus. Ant. Aug.*

Jovista] Putarem legendum *jous esto*: quia ita legitur in veteribus libris. Habeo et fragmenta quarundam, in quibus ita semper exaratum legitur. Sed cum ipse compositum esse dicat, hæc vero sint duæ voces, non potest legi, *jous esto*. Quid sit ergo, queramus. *Jos. Scal.*

Jovista] Scribendum *Jos ipse compositum a Jos et ipse*. Gloss. 'Jos, ipse, abrës.' Antiqui autem *Jos* dicebant pro *is*. Lipsius quæst. lib. III. ep. 30. Menrsius autem existimat Pauli hoc additamentum esse. Est enim vox ævi illius barbari, quo vixit, et *Jovista* dicebantur, qui sub Jove nati essent. Neque ideo eam interpretatur, quod tum nimis nota esset. Sed valde se ridendum propinat, cum compositam dicat et tam ineptum etymon querat. Ita Menrsius, cui minus assentior. *Dac.*

^k *Ipsipe*] Forte *ipsipte*. Glossar. 'Ipsipte, abrës.' Cato *mihipte* ponit, pro *mihî ipsi*. Sic fortasse *ipsipte* hic, pro *ipsimet*. Vide in 'Ineopte.' *Ful. Ursin.*

Ipsipe] Glossarii auctor non bene legit, unde unde accepit. 'Ipsipti, abrës.' Legendum enim, *Ipsipe*. Sed et *ipsipte* potest legi. Ita enim vitiose, ut pronunciabant et scribebant

Veteres. Unde Clandius imperator multavit Senatorem, qui *isse*, pro *ipse*, dixerat. *Jos. Scal.*

Ipsipe] *Ipsipte*, ut 'snopte,' 'mihipte,' &c. Forte etiam legendum *ipsipsi*, ut apud Plant. alicubi 'ipsipsus est.' *Dac.*

^l *Ipsullices*] Aliibi monemus legendum *Ipsiplices*. Cujus sententiam adhuc me non pœnitet. Glossarium: 'Ipsiplices, ἀβρόνικτα φύλλα.' *Jos. Scal.*

Ipsullices] Et *ipsillices*. Lamellæ necessarii sacrificiis, quæque ad rem divinam dicantur maxime conferre. Alio nomine *subsilles* dictæ. Vide 'subsilles.' Doctissimus Vossius suspicatur imagunculas fuisse, quis magis in amatoriiis sacrificiis utebantur, ut eum, quem referebant, in amorem pellicerent. Ab *ipse* et *illix*. Pensæ autem Scaliger, qui legebat *ipsiplices*. Nam omnino aliud sunt *ipsiplices*, nempe ἀβρόνικτα φύλλα, 'per se plicata folia.' *Dac.*

^m *Iracundia*] Ab *ira* et veteri *cendo*, unde *incendo*: ita Festus. Male *iracundus* ab *iratum*, ut a 'fatam,' 'facundus,' a 'veritum,' 'verecundus.' *Idem.*

ⁿ *Ircei*] Immo *Ircens*, ut infra. Neque igitur ponendum erat. *Jos. Scal.*

Ircei] Ab *hircus*, *hircus* sive *ircus*, genus farciminis ex hircino sanguine. *Dac.*

Ircens,^o genus farciminis.

Irnella,^p vasis genus in sacris.

Irpices^q genus rastorum ferreorum, quod plures habent dentes ad extirpandas herbas in agris.

Irpini^r appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites: eum enim ducem secuti agros occupavere.

Irquitallus^r puer, qui primo virilitatem suam experitur.

ITA castor, ita mehercules:^r ut subaudiatur juvet.

Italia^r dicta, quod magnos Italos,^s hoc est, boves habeat:

6 Al. *Ircipes*.—7 Alii libb. *Ita me Castor, ita me Hercules*: et ita legendum monet Dac.—8 Quidam libri *vitulos*: et mox, pro *Itali*, ab *Italia*.

NOTE

^o *Ircens*] Male Scaliger. Lege *ircens*. Idem.

^p *Irnella*] Diminutivum ab *hirnea*, quod est vinaril vasis genus. Idem.

^q *Irpices*] Vidend. Varro lib. iv. de Ling. Lat. Ant. Aug.

Irpices] Servius Danielis, in illud, 'Vimineasque trahit cratis,' 'Ad agrorum,' inquit, 'scilicet exæquationem, quam Irpicem rustici vocant.' Vide Conjectanea nostra. Jos. Scal.

Irpices] Cato vocat *urpices*, sive *aurpices*: est autem a Græco *ἄρπαι*, quia herbas *ἄρπάζει*, rapit. Euripid. *Ἄλπεω σιδηρῇ τῇδ' ἐμ' ἄρπαγῇ δομοῖς*: 'Verrere sideræo hocce irpice domos.' Male Varro a *serpendo*, lib. iv. de L. L. 'Irpices regula cum pluribus dentibus, quam itidem ut plaustrum boves trahunt, ut eruant quæ in terra sunt,' (bene Scaliger *serpent*), 'irpices, postea a de-rita a quibusdam dicti.' Dac.

^r *Irpini*] Videndus Strabo in fine lib. v. Ful. Ursin.

Irpini] Gens Samnitium, a Lupo colonie ductore: nam lupum *Irpum* dicunt. Servius ix. *Æneid*. 'Lupi Sabinorum lingua irpi vocantur.' Strab. lib. v. *Ἐξῆς δ' εἰσὶν Ἴρρινοι, καθ' οὗτοι Σαυῖται τοῦτομα δ' ἔσχον ἀπὸ τοῦ ἡγησα-*

μένου λόκου τῆς ἀπουκίας. Ἴρριν γὰρ καλοῦσιν οἱ Σαυῖται τὸν λόκον. id est, 'Deinceps sequuntur Hirpini, ipsi quoque Samnitæ. Nomen his a lupo colonie ductore, quem hirpum Samnites appellant.' Sed e Græcia mutati sunt vocem *irpum* Samnites: *ἄρπος* enim vox antiqua Græca, quæ lupum significabat a rapacitate: nam *ἄρπω*, rapio; inde et *ἄρπη*, milvus avis rapax, Latinis *Hirpus*, ut *ἄρπαξ*, *hirpex*; ita et Samnites vocarunt. Salm. in Solin. Nota interim lupum colonie ductorem. Sic Battum corvus duxit in Libyam. Sic alios multos qua volucres qua feræ. Dac.

^r *Irquitallus*] Vide 'Hirquitalli.' Ant. Aug.

Irquitallus] Vide 'hirquitallire.' Dac.

^r *Italia*] Licet a vitulis, vel ab Italia rege multi dicant Italiam esse appellatam, de *Attelido* nihil aliud accepi. Thucyd. lib. vi. Varro lib. xi. cap. 5. de Re Rust. Columel. lib. vi. in prin. Virg. lib. i. *Æn*. Dionys. lib. i. Antiq. Gell. lib. xi. cap. 1. Apollodorus in Bibliotheca. Steph. de Urbibus. Ant. Aug.

Italia] Ab *Attelido*. Puto distinguendum, ab *Atte Lydo*: quasi *Atta-*

vituli etenim Itali sunt dicti. Italia ab Italo rege, eadem ab Attelido. . . . appellata.

Itonida ⁹ Minerva a loco sic appellata.

JUBAR ^x stella, quam Græci appellant *φωσφόρον* vel *Ἰσπερον*, hoc est, lucifer, quod splendor ejus diffunditur in modum jubæ leonis.

9 Legendum monet Dac. *Itonis* vel *Itonia*.

NOTÆ

lia. Sane *Ἰττης* est nomen Lydium, et Phrygium. Lydos vero in Italiam venisse, nemo dubitat. Quia et Strabonem nobiscum facere posteaprehendimus, lib. v. *οἱ Τυρρηνοὶ τοῖνον παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις Ἑτρούσκοι καὶ τοῦτοι προσαγορεύονται. οἱ δ' Ἕλληνες οὕτως ἐνέμασαν ἀπὸ τοῦ Τυρρηνοῦ τοῦ Ἄττος, ὅς φασι, τοῦ στεῖλαιτος ἐκ Λυδίας ἀνέκτους δεῦρο*. Vide cetera. Vide Herodotum lib. i. item Dionysium Halicar. lib. i. *Jos. Scal.*

Italia] Primam Festi sententiam confirmat Gellius lib. xi. cap. 1. 'Timæus in historiis, quas oratione Græca de rebus pop. Rom. composuit, et M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco vocabulo appellatam scripserunt, quoniam boves Græca veteri lingua *ἱταλοὶ* vocitati sunt.' Idem et apud Varronem legas de Re Rust. lib. ii. cap. 5. 'Græcia enim antiqua, ut scribit Timæus, tauros vocabat *ἱταλοὶς*, a quorum pulchritudine et fœtu vitulorum Italiam dixerunt.' Secundam de Italo rege secuti Thucydides, Antoninus Syracusanus, Hyginus. Quorum primus eum Siculum dicit, alter Cnотrium; Hyginus Ulyssis ex Telegono nepotem. Infra ab *Attelido*. Sic optime distinguendum monuit Scaliger: ab *Atta Lydo*. Sane *Ἀττης* est nomen Lydium, et fuit *Ἀττης* vel *Attye* Manis Lydiæ regis filius: sed hæc omnia merræ nugæ. Et optime

Doctias. Bochartus, qui postquam probavit Italiam littora Phœnicibus fuisse cognita, priscam Italiam nihil aliud fuisse, quam Brutiorum agrum cum parte Lucae, Brutiorumque agrum pice abundasse, tandem apertissime demonstravit Italiam dictam ab Hebræo, *itar*, id est, *pice*: 'itaria,' quasi dixeris 'picearia regio.' Græci mollito sono *Italiam* dixere. Nam R et L facile commutantur. *Itar*, *pice*, alio nomine Hebræis doctoribus *calab* dicitur, a quo vicinæ Brutiis Calabriae nomen, quæ et ipsa pinu, et picea, aliisque arboribus piciferis est valde ferax, unde et eadem Græce *Πικερία*. *Peucetia* dicta ἀπὸ τῶν πευκῶν 'a piceis arboribus.' *Dac.*

⁹ *Itonida*] Lege *Itonis* vel *Itonia*. Callim. in Cererem. *Ἦρθον Ἰτωνίδος μιν Ἀθηναίος ἐπ' ἑλέθα Ὀρμενίδαι καλέοντες*. 'Venerunt ipsam ad Itoniadis Minervæ certamen Ormenidæ vocaturi.' Ubi Schol. '*Ἰτὸν πόλις Θεσσαλίας, ἐνθα τιμᾶται Ἀθηναῖα*. Iton urbs Thessaliæ, ubi colitur Minerva.' Immo etiam et *Itonia* recte legi potest: sic 'cassida' et 'cassis'; 'chlamyda' et 'chlamys'; 'Tritonida' et 'Tritonis'; 'Colchida,' 'Colchis'; 'Elida,' 'Elis:' et sexcenta alia. *Idem*.

^x *Jubar*] Varr. lib. vi. de L. L. 'Jubar dicitur stella lucifer, quæ in summo habet diffusum lumen, ut Leo in capite jubam.' Sed recte de vespere etiam *jubar* dici monuit Festus.

Jubere⁷ ponebatur pro dicere, quod valet interdum pro decernere: ut Populus jussit.

Jubilare⁸ est rustica voce inclamare.

Jugarius vicus⁹ dicitur Romæ, quia ibi fuerat ara Junonis Jugæ, quam putabant matrimonia jungere.

Juge¹⁰ auspiciū est, cum junctum¹⁰ jumentum stercus fecit.

*****

10 Alii libb. *vinctum*.

NOTÆ

Calvus in Epithalamio: 'Hesperium ante jubar quatiens.' 'Stellam jubatam' vocat Varro. Et Callimach. al-ludens οἶλος θείραϊς "Ἑσπερος, qui locus male ab interprete acceptus est dum vertit: 'Salubris capillis vesper.' οἶλος θείραϊς dixit Callimach. quod alii οὐλοκάρηρος, unica voce, οὐλόθρηξ, crispus. *Idem*.

⁷ *Jubere*] Hoc verbo populus Rom. utebatur, cum legem aut aliud rogatus a magistratu, hoc modo, 'velitis jubeatis Quirites.' ita respondebat, si rogationem probaret: 'Volumus jubemusque.' *Jubere* aliquando pro *hortari*: ut 'jubeo te valere,' &c. *Idem*.

⁸ *Jubilare*] Rusticorum plane verbum, ut et ipse dicit. Attius in Chrysippo: 'Io buco, quis me jubilat? Vicinus Atus antiquus.' Prius enim *jubilare*. Nam *Io* rusticorum ἐπιφθεγμα, ut in Attellana: 'Io venit simus et villa.' *Jos. Scal.*

Jubilare] Rustici *jubilare* dicuntur, cum clamant, urbani *quiritare*. Varr. lib. v. de L. L. 'Ut quiritare urbano-ram, sic *jubilare* rusticorum.' Et ibidem adducit locum Chrysippi: 'Io buco, quis me jubilat? Vicinus Atys antiquus.' Prout hunc locum emendavit Scaliger; pro *jubilare* prius dicebant *jubilare*; nam *Io* rusticorum ἐπιφθεγμα, ut in Attellana: 'Io venit simus et villa.' In glossis Græco-

Lat. 'Ejulatus, jubilatus: κραυγὴ ἀγροίκων,' 'Clamor rusticorum.' Et in Glossario: 'Quiritans ἐπιβοῶμενος, clamans.' *Dac.*

⁹ *Jugarius vicus*] Pub. Victor, in octava regione urbis: 'Vicus jugarius idem et thurarius, ubi sunt aræ Opis et Cereris cum signo Vertumni.' Ubi nulla mentio aræ Junonis. Quidam *jugarium* dictum scribunt ab ara juga, quod ad eam nubentes veteri ritu vinculis juncti fuerint. *Idem*.

¹⁰ *Juge*] Cicero II. de Divinatione: 'Huic simile est, quod nos Augures præcipimus, ne jube auspiciū obveniat, ut jumenta jubeant disjungere.' Servii fragmenta in illud: 'primum omen equos in gramine vidi:' 'Multi de libris Augurum tractum tradunt. Jugetis enim, quod ex junctis jumentis fiat: observatur enim, ne prodituro magistratui disjunctis bubus plaustrum obviam veniat:' et infra: 'Cum autem dicit jugo, veram significationem Jugetis facit.' *Jos. Scal.*

Juge] Pessime hunc locum tractavit Schegkian. Auspicato viam, aut aliud agenti, jumentum alteri jumento vinctum si stercus faceret, ex Augurum ritibus vitabat auspiciū, quod non faciebat ab alio sejunctum. Ideoque ne tale auspiciū obveniret, jubeant disjungere. Cicero II. de Divinat. 'Si quando rem agere vellet,

Jugere^c milvi dicuntur, cum vocem emittunt.

Juges,^d ejusdem jugi, pares : unde conjuges,¹¹ et sejuges.

Jugula^e stella Orion, quod amplior sit ceteris, quasi nux juglandis.

Jugum,^f sub quo victi transibant, hoc modo fiebant : fixis duabus hastis, super eas ligabatur tertia : sub iis victos discinctos transire cogeant.

11 Ed. Scal. unde, &c.

NOTÆ

ne impediretur auspiciis, operta lorica se iter facere. Huic simile est, quod nos Augures præcipimus, ne jubeat auspiciis eveniat, ut jumenta jubeant disjungere.' Tamen Servius ad illud Virgil. III. Æneid. 'Quatuor hic primum omen equos in gramine vidi.' 'Multi,' inquit, 'de libris Augurum tradunt : jube id enim dicitur augurium, quod ex junctis jumentis fiat. Observatur enim ne prodituro magistratui disjunctis bobus plastrum obviam veniat.' Et paulo post : 'Cum autem dicit Jugo, veram significationem Jugetis facit.' Quæ paulo diversa sunt. Sed mihi suspicio est e Servio aliquid excidisse : forte scriptum fuerat, *ne prodituro magistratui nisi disjunctis bobus, &c.* porro eo alluisse videtur auctor Glossarii cum scripsit, 'jugites, *συνεξωγέται.*' *Dac.*

^c *Jugere*] Glossarium : 'jugit, *λέγω βοῶ.*' Ita enim legendum Varro Sexquialtero : 'Jugere volitans milvos aquam e nubibus tortam indicat fore, ut tegillum sibi pastorumat.' Vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Jugere] Glossæ Isidori : 'jugit milvus cum vocem emittit.' *Dac.*

^d *Juges*] Inde adjectiva, 'conjuges,' 'sejuges,' 'injuges.' Apuleius : 'quinque conjuges copulæ, iis ordinatæ vicibus attinentur.' Idem alibi : 'Nec istud puduit me cum meo famulo, meoque vectore illo equo fac-

tum conservam atque conjugem.' Inde *conjux* de viro, subaudi vir : de uxore, subaudi uxor. Gloss. Isidori : 'Injux bos, nondum jugo junctus.' *Idem.*

^e *Jugula*] Glossarium : 'Jugula, *ῥορπον* 'Απλων, 'Οπδριος ἑς φησι.' Sane Horatius meminit Orionis, non autem jugulæ. Sed legendum : δ 'Αττιος ἑς φησι. Varro : 'Jugula signum est, quod Attius appellat Oriona, cum ait : citius Orion patet.' Ita nec quidem constabit sua fides illi Glossario. Nam Attius non dixit jugulam, sed Orionem. Sed puto *παρρησιάζομαι* *ἐνδορρημα* : cum meminisset a Varrone Jugulæ, et Attii uno in loco mentionem factam, putasse ab Attio ipso jugulæ quoque mentionem fieri. *Jos. Scal.*

Jugula] Plaut. Amphit. I. I. 'Neque jugula, neque vespertilio, neque Virgilis occidunt.' Ratio autem nominis ex Varrone lib. VI. 'Hujus signi caput dicitur e stellis quatuor, quas infra dum clare, quas appellant humeros, inter quas quod videtur jugulum. Unde jugula dicta.' Idque rectius quam quod nugatur hic Festus. *Dac.*

^f *Jugum*] Idem Livius lib. III. sect. 28. 'Tribus hastis jugum fit, humi fixis duabus, superque eas transversa una deligata.' Vide et Liv. lib. IX. sect. 5. *Idem.*

Junium^s mensem dictum putant a Junone: iidem ipsum dicebant Junonium et Junonialem. Julium quod eo mense dicitur Julius^h natus.

Jurareⁱ Flamini Diali fas non erat.

Jurgatio,^k juris actio.

Jussa,¹² jura.

Justi dies^m dicebantur triginta, cum exercitus esset imperatus, et vexillum in arce positum.

Justum vadem,ⁿ idoneum sponsorem.

Juvenalia¹³ fingebantur Dianæ simulacra, quia ea ætas

12 Viri docti *Jusa*: quod probat *Dac.*—13 Alii *Juvenilia*.

NOTE

^s *Junium*] Multa de his Ovid. lib. vi. *Fast.* et Macrobian. lib. i. *Saturn. Ant. Aug.*

Junium] Junonius antea dictus. Ovid. vi. *Fast.* 'Est illic mensis Junonius: aspice Tyburi, Et Prænestinæ moenia sacra Deæ.' *Dac.*

^h *Julius*] Quintilis antea dictus, quod Quintus esset a Martio, qui mense dabat initium. Postea in honorem Cæsaris *Julius* dictus, quod is 4. Idus ejusdem mensis natus sit. *Idem.*

ⁱ *Jurare*] Notum ex edicto perpetuo Prætoris: SACERDOTEM. VESTALEM. ET. FLAMINEM. DIALEM. IN OMNI. REA. JURISDICTIONE. JURARE NON. COGAM. Livius libro xxxi. 'C. Valerius Flaccus, quem præsentem creaverant, quia Flamen Dialis erat, jurare in leges non poterat.' Vide Plin. *Problem. Jos. Scal.*

^k *Jurgatio*] Varr. lib. vi. 'jurgare est jure agere, cum quis jure litigavit.' Sed proprie *jurgatio* et *jurgium* est, inter benevolos et propinquos dissensio, vel contentio. *Lis* inimicorum concertatio vehementior. Cicero iv. de *Repub.* 'Si jurgant, benevolorum concertatio est, lis inimicorum non jurgium dicitur.' Quare

apud probos auctores distinguuntur. Liv. lib. v. 'jurgis ac litibus temperatum.' Ovid. ii. *Fast.* 'Lite vacent aures, insanaque protinus absint Jurgia, differ opus, livida lingua, tuum.' *Dac.*

¹² *Jussa*] Optime viri docti, qui legunt *jusa*: i. e. *jura*, s pro r: ut 'majoribus' pro 'majoribus.' 'Lasibus' pro 'Laribus,' &c. *Idem.*

^m *Justi dies*] Unico verbo Glossarium cum alia interpretatione: 'Justidium, ἀρχορρυχὴ ἡμέρα.' Tanquam justi dies sint, quibus jus dici poterat, quod verum non est. *Jos. Scal.*

Justi dies] Erant continui triginta dies, quibus exercitui imperato vexillum rufi coloris in arce positum erat, et præliaribus diebus differunt, quod præliaribus fas erat rem repetere, et hostem lacessere, justis autem non item. Alii *justidium* (sic enim dicuntur unica voce) aliter exponunt, nempe ἀρχορρυχὴ ἡμέρα, tanquam justi dies sint, quibus jus dici poterat, quod omnino falsum est. *Dac.*

ⁿ *Justum vadem*] Vide 'vadem.' *Idem.*

¹³ *Juvenalia*] Alii *juvenilia*; non male. Non ita tamen ut *juvenalia* rejiciamus.

fortis est ad tolerandam viam. Diana enim viarum putabatur Dea.

Juventutis ¹⁴ P sacra pro juvenibus sunt instituta.

14 Alii *Juventatis*.

NOTÆ

A *juvenis* enim et *juvenalis* et *juvenilis* recte dicitur. Juvenalia igitur Dianæ simulacra fingeantur, vel quod ea ætas venationi maxime apta est, cui præest Diana, vel quia viarum Dea putabatur. Callimachus in Dianam: καὶ μὲν ἀγῶαῖς Ἔσση καὶ λιμέ-
ρῶσιν ἐπισκοπῶς. 'Et quidem viarum Eris et portuum custos.' *Idem*.

^P *Juventutis*] Alii *juventatis*: non male: non tamen, ut propterea *Juventutis* rejiciamus. Indifferenter enim utrumque usurpabant. In Glossario: 'Jolinta, ἡρα.' Lego *Joventa*. Jos. Scal.

Juventutis] Alii *juventatis*; sed sine discrimine utrumque Veteres usurpabant. *Dac*.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER X.

LABES ^a macula in vestimento dicitur, et deinde μεταφορικῶς transfertur in homines vituperatione dignos.

Lacerare, ^b dividere, comminuere est, ex quo dictus est **lanius**, ^c qui discindendo lacerat pecora. **Lacinia**, ^d quod ^e pars vestimenti est. **Lacerna**, ^e quod minus capitio est.

.....

1 Pro quod quidam libri habent quædam.

NOTE

^a *Labes*] Cum *labes* sit a *labor*, cado, verosimilius est ruinam proprie significare, et metaphorice maculam in vestimentis et hominibus, ut apud Plaut. in Pers. 'labes popli.' *Duc.*

^b *Lacerare*] Scindere, dividere, comminuere, dissipare. 'Lacerare furtis hereditatem.' Florus: 'bona patria lacerare.' Sallust. *Idem.*

^c *Lanius*] Non a lacerandis, sed a laniendis pecoribus. Vide 'dilanare.' *Idem.*

^d *Lacinia*] Infima pars vestis, quæ lacerando avulsa est, a *lacino*, lacero, quod a Græco λακῶ, unde *Lacinia* λακίς. *Idem.*

^e *Lacerna*] Verba sunt Pauli, *Lacerna*, quod minor capitio sit. Ultimis temporibus *Capitium* significabat ca-

pitis tegumentum. Antiquitus autem mamillare fœminarum. Neque unquam boni auctores pro cuculione acceperunt, ut posterior ætas barbara, quæ epomidas monachorum *capitia* vocat. Nos olim adolescentes docuimus in Conjectaneis Nonium errare, qui putarit a Veteribus in eum significatum accipi, in quem accipiebat sua ætas. Quin locus Varronis, qui ab eo producit, manifesto contra eum facit. At Hieronymus, antiquitatis et linguæ Romanæ peritus scriptor, *Capitium* non aliter accipit, quam Varro, et Veteres, in Epistola de veste Sacerdotali. *Jos. Scal.*

Lacerna] Lege, quod minor capitio est. Quæ sunt Pauli verba, ut op-

Lacer,^f quod auribus curtatis est.² Lacerum quodcumque est in corpore imminutum.

Lacit,^s decipiendo inducit. Lax etenim fraus est. Iacit, in fraudem inducit. Inde est allicere, et lacessere: inde lactat, illectat, delectat, oblectat.

Lacobrigæ^h nomen compositum a lacu et briga³ Hispaniæ oppido.

Lactaria columnaⁱ in foro olitorio dicta, quod ibi infantes lacte alendos deferebant.

Lacuna,^k aquæ collectio, a lacu derivatur, quam alii lamam,⁴ alii lustrum⁵ dicunt.

² Dac. legit quod minor capitis est. Vide Notas.—³ L. m. a lac et erobriga. Fulv. Ursin. Alii libri, compositum ex Arcobriga.—⁴ Vide Not. inf.—⁵ Quidam libri Λαυρῶν.

NOTE

time monuit Scaliger. Ultimis enim temporibus capitium significabat capitis tegumentum; antiquitus autem mamillare feminarum, et strophila vel fascias illas, quibus utebantur, ut graciles essent. Terent. de puellis, quas matres student esse 'Demissis humeris victo pectore, ut graciles sient.' Varr. lib. iv. de L. L. 'Capitium ab eo, quod capit pectus.' Idem de vita populi Rom. lib. iii. 'Neque id ab orbita matrum familias instituti, quod ex pectore ac lacertis erant apertis, nec capitia habebant.' Neque unquam boni auctores pro Cucullione acceperunt, ut posterior ætas barbara, quæ epomidas monachorum capitia vocat. Neque Hieronymus, antiquitatis et linguae Romanæ peritus scriptor, capitium aliter accepit, quam Varro et Veteres, in Epistola de veste sacerdotali. Dac.

^f Lacer] Ascon. in Verr. ii. 'Lacer dicitur amputatis a corpore sensuum membris, hoc est, auribus oculis.' Immo non solum auribus oculis, sed et quavis alia parte corporis. Virg. vi. Æn. 'Deiphobum

vidit, lacerum crudeliter ora, Oramansque ambas, populataque tempora raptis Auribus, et truncas inhoneato vulnere nares.' Idem.

^s Lacit] 'Lacere in fraudem' dixit Lucret. lib. v. 'Quæ lacere in fraudem possent, victosque tenerent.' A lacere est lactare, ut a 'ducere,' 'ductare.' Lactare est blanditiis trahere, unde 'delectat,' 'illectat,' 'e-lectat,' 'oblectat.' Idem.

^h Lacobriga] Lacobriga Hispaniæ urbs, ad sacrum promontorium prope Lagos, sic dicta a lacu et briga. Alii legunt Arcobriga, quod Hispaniæ oppidum est in Lusitania, et in Tarraconensi Celtiberorum regione. Idem.

ⁱ Lactaria columna] Eam in undecima urbis regione ponit Pub. Victor. 'Forum olitorium,' inquit, 'in eo columna est lactaria, ad quam infantes lacte alendos deferunt.' Idem.

^k Lacuna] Vide 'Lustra.' Ant. Aug.

Lacuna] Pro lamam perperam manuscripti limam. Neque id tam mirum, quam doctos viros pro eo substituisse Λαμρῶν. En cacoëthes bonæ

Lacus¹ Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur eruendus,⁶ omnis boni gratia, ut in dilectu⁷ cénsume primi dominantur Valerius, Salvius, Statorius.

Læna^m vestimenti genus habitus⁸ duplicis; quidam appellatam existimant Tusce, quidam Græce, quam *χλαίνην* dicunt.

Læva,^a sinistra, quam Græci *σκαίαν*. Unde tractum cognomen Scævola, a læva, lævum, sinistrum, et lævorsum, sinistrosus.

6 Pro *eruendus* scribendum monent Ursin. *Dac. fruendus*.—7 *Al. delectu*.—8 'L. m. pro *habitus* habet *habitu*, et *χλαίνα* pro *χλαίνη*.' Fulv. Ursin.

NOTE

auctores corrumpendi. Cur ipsis displicuit *lama*? an ignorant idem esse, quod *lustrum*? Et sane ita Veterum Glossæ: 'Lamæ, *πράξεις τόποι*.' Memus tamen *lamæ* collectiones aquarum exponerentur. Jos. Scal.

[*Lacuna*] Varro lib. iv. de L. L. 'Lacus lacuna magna ubi aqua contineri potest.' Virg. i. Georg. 'Unde cavæ tepido sudant humore lacunæ.' Ubi Servius: 'Lacunæ sunt fossæ, in quibus collecta aqua stare consuevit et est quasi lacus minores.' Vide 'Iustrum.' *Dac.*

¹ [*Lacus*] Pro *eruendus* scribendum, *fruendus*; quod verbum est in Censorii locationib. frequens. Fulv. Ursin.

[*Lacus Lucrinus*] Veteres Rom. non solum læta et felicia verba captare solebant, sed etiam si quæ male ominata occurrerent et obscœna, ea in contraria deflectebant. Inde est cur *maleventum* in *beneventum* mutarent; cur Lucrinum lacum primum in vectigalibus publicis locarent propter omen lucri. Cur in nuptiis proferrent 'Calam Cæciliam' et 'Thalassionem,' et in Vestali capienda 'Amatam.' Et cur adeo in *delectu* sive *dilectu* (nam utrumque æque bonum est,) et in *censu* primos eos, vel le-

gerent, vel censerent, qui Valerii, Salvii, Statorii nominabantur, ex eo scilicet auspicantes valentem, salvam, et stantem fore rempublicam. Cicero: 'Itemque,' inquit, 'in lustranda colonia ab eo, qui eam deduceret, et cum Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur, quod idem in delectu Coss. observant, ut primus miles fiat bono nomine.' Ceterum in verbis Festi pro *eruendus* legendam *fruendus*, ut jam olim videre viri doctissimi. Etsi *eruendus* quodam modo defendi posse videatur. Immo et nihil mutandum. 'Lacus Lucrinus locabatur eruendus,' id est, ut ego interpretor, retandus, purgandus. *Dac.*

^m [*Læna*] Toga crassior supra cetera vestimenta, unde Varro a lana multa dictam putat lib. iv. 'Læna quod de lana multa, duarum enim togarum instar.' Alii Etrusce dictam volunt: sed *lana* omnino a *χλαίνη*, quasi *χλαίνη* a verbo *χλαίνω*, calefio. Nam et ex Plutarcho certum est *lænas* nihil esse aliud, quam Græcorum *χλαίνας*. *Idem*.

^a [*Læva*] A *λαῖος* inserto *σ*, ut a *σκαῖος* scævola, qui sinistra tantum manu utitur. *Idem*.

Lamberat, ° scindit, ac laniat.

Lance^p et licio dicebatur apud antiquos; quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat propter matrum familiæ, aut virginum præsentiam.

Lancea^q a Græco dicta, quam illi λόγχην vocant.

Lanæ effigies^r compitalibus noctu dabantur in⁹ compita:

9 Quidam libb. ad c.

NOTÆ

• *Lamberat*] Respicit locum Plant. Pseudol. II. 4. 'Engē, pellepide, Charine, me meo ludo lambras.' *Idem.*

^p *Lance*] Notum ex XII. Tabulis esse, ideoque repetendum ab ultimo Atheniensium jure: nam qui concipiebant in aliqua domo furtum, nudi cincticulo amicti, quod vocatur hic liciū, ædes suspectas ingrediebantur. Aristophanes νεφέλαι· Κατάθου θοιμάτιον. ἡδίκηκα τί; ὅκ· ἀλλὰ γυμνοὺς εἰσιέναι νομίζεται. 'Ἀλλ' οὐχὶ φορέσων ἔγωγ' εἰσέρχομαι. Plato etiam de legibus lib. XII. φορεῖν δ' ἂν ἐθέλῃ τίς τι παρ' ὀφθαλμῶν γυμνός, ἢ χιτωνίσκον ἔχων, ἔξωστος προμύσας τοὺς νομίμους θεούς, ἢ μὴν ἐλπίζων εὐρήσων, ὅττω φορεῖν. Propter matrem familias autem et virgines opponebat lancem ante oculos, quia etiam in γυναικωνίτιδα intrabat: quod non licebat apud Græcos viro externo, ne corrumpendi fœminas potius, quam furti concipiendi causa ingressus videretur. Ideoque lancem ob oculos ponebat, ne videret eas. Sed quæro, quid ergo proderat intrasse Gynæconitē, et nihil videre? Sane qui ita oculos tegeret, quid videre posset, quomodo furtum concipere, nescio. *Jos. Scal.*

Lance et licio] Certe hic erravit, sive Festus, sive Paulus sit, qui nobis hunc morem conscripsit; neque enim, qui licio cinctus erat, idem et

lancem habebat ob oculos; qui enim furtum quærere potuisset? Quærere furtum per lancem et liciū dicebatur rei furtivæ dominus, cum adhibito æervo publico, qui licio cingebatur, ædes intrabat, quæ sibi furti suspectæ erant, ipse lancem habens ob oculos, ne cum in Gynæceum intraret, corrumpendi fœminas potius, quam furti quærendi causa videretur ingressus: hoc autem ex ultimo Atheniensium jure in leges 12. tab. relatum fuisse docuit Scaliger. Nam qui concipiebant in aliqua domo furtum, nudi cinctulo amicti ædes suspectas ingrediebantur. Plato de legibus lib. XII. φορεῖν δ' ἂν ἐθέλῃ τίς τι παρ' ὀφθαλμῶν γυμνός, ἢ χιτωνίσκον ἔχων, ἔξωστος, προμύσας τοὺς νομίμους θεούς, ἢ μὴν ἐλπίζων εὐρήσων, ὅττω φορεῖν. Ubi quod χιτωνίσκον vocat Plato, Romani dixerunt liciū. Inde Aristophanes in νεφέλ. Κατάθου θοιμάτιον. ἡδίκηκα τί; ὅκ· ἀλλὰ γυμνοὺς εἰσιέναι νομίζεται. 'Ἀλλ' οὐχὶ φορέσων ἔγωγ' εἰσέρχομαι. 'Depone vestem. Quid peccavi? Nihil, verum nudos introire lex jubet. Atqui nihil furaturus ego quidem introëo.' Ubi vide Schol. p. 155. *Dac.*

^q *Lancea*] Vide in 'Pilmæ.' *Jos. Scal.*

Lancea] Hispanicum verbum esse ait Varro apud Gellium lib. XV. cap. 30. Diodorus Gallicum. Addebat Bochartus forsitan esse a Chaldaico

quod lares, quorum is erat dies festus, animæ putabantur esse hominum, redactæ ¹⁰ in numerum Deorum.

Lanerum ¹¹ vestimenti genus ex lana succida confectum.

Lanoculus, ¹ qui lana tegit oculi vitium.

Lapidem silicem ¹² tenebant juraturi per Jovem, hæc verba dicentes: Si sciens fallo, tum me Diespiter salva urbe arceque bonis ejiciat, uti ego hunc lapidem.

Lapidicina, ¹³ ubi excinduntur lapides.

Lapit, ¹⁴ dolore afficit.

Larentalia ¹⁵ conjugis Faustuli nutricis ¹⁵ Remi et Romuli Larentiæ festa.

*****

10 Alii *sedatæ*, vet. cod. *relatæ*.—11 Al. *Laverum*.—12 'L. m. *Lapidicina*, ubi excinduntur lapides.' Fulv. Ursin.—13 Al. *Lipit*, vel *Lipuit*, vel *Lapuit*, vel *Labit*.—14 Alii legunt *Laurentalia* et *Laurentiæ*.—15 Quidam *inventoris*.

NOTÆ

roncha, unde Græci λόγχη. *Dac.*

¹ *Laneæ effigies*] Vide 'pilæ' et 'effigies.' *Idem*.

² *Lanerum*] A lana, lanerus, a, um: ut a quercus quercerus. *Idem*.

³ *Lanoculus*] Qui culcitam laneam habet ob oculos, ut apud Plautum Mil. Glor. qui oculum lana tegit, ut is sese melius habeat; lanam enim frequenter Veteres adhibebant. Sueton. in Domitian. cap. 17. 'Ac sinistro brachio, velut ægro, lanis fasciisque per aliquot dies ad averterendam suspicionem obvoluto.' Martialis. 'Quod lana caput Alligas, Charine.' *Idem*.

⁴ *Lapidem silicem*] Et si sciam, juratores simpliciter hac formula usos, quam Festus refert, hic tamen per *jurjurandum*, illud intelligo, quo fœdera firmabantur. Vide Polyb. lib. III. Alia etiam formula usos Veteres in fœderibus feriendis patet ex Livio lib. I. quæ hæc fuit: 'Qui prior defexit publico consilio dolo malo, tu illo die, Jupiter, populum eum sic ferito, ut ego hunc porcum hodie fe-

riam, tantoque magis ferito quanto magis potes pollesque. Hæc ubi dixit porcum saxo silice percutit.' *Idem*.

⁵ *Lapidicina*] Corrupte pro *lapicadina*. A *lapis* et *cædo*, a 'cædo,' 'cædina,' ut a 'fodio,' 'fodina.' *Idem*.

⁶ *Lapit*] Pacuvius Peribœa: 'Lapit cor cura, ærumna corpus conficit.' Imitatum a Græcis, qui πάρωσιν ἀπὲρ τῆς λόγης dicunt. *Jos. Scal.*

Lapit] Id est, *lapidescit*, lapidis instar durum fit. Pacuvius Peribœa: 'Lapit cor cura, ærumna corpus conficit.' *Dac.*

⁷ *Larentalia*] Placet librorum quorundam lectio, Faustuli inventoris Remi: quanquam non displicet nutritii. Inventor est plasquam nutritius, qui expositos sustulit, et educavit. Inveni enim infantes dicuntur, οἱ χαμαὶ ῥηφαῖς: et qui expositi sunt, propterea in Constitutionibus dieti χαμαίπεροί. *Jos. Scal.*

Larentalia] Festa quæ in honorem Accæ Larentiæ 10. Kal. Jan. celebrabantur. Alii legunt, *Laurentalia*

Larvati,^a furiosi, et mente moti, quasi larvis exterriti.

Latex^b a lapsu, profluens aqua dicitur: utimur tamen hoc vocabulo et in vino.

Latine loqui^c a Latio dictum est, quæ locutio adeo est versa, ut vix ulla pars ejus maneat in notitia.¹⁶

Latitaverunt^d Cato posuit pro sæpe tulerunt.

Latrare^e Ennius pro poscere posuit.

Latrones^f eos antiqui dicebant, qui conducti militabant,

*****

16 Alii libri *innoxia*.

NOTÆ

et *Laurentia*, et ita Varro lib. v. Ovid. lib. iii. Fast. Sed Dionysius, Plutarchus, Gell. Macrob. Lactant. præferunt *Larentia* et *Larentalia*. Livius etiam lib. i. 'Ab eo ad stabula Larentiæ uxori educandos datos.' Et Tabula Fast. mensæ Decembri E. LAR. NP. id est. 'Larentalia nefastus primo.' Libri quidam pro nutritii habent *inventoris*, quod placuit Scaligero, mihi quæ etiam placet. *Inventor* plus est quam nutritius, qui expositos sustulit atque educavit; inventi enim infantes dicuntur *οἱ χαμαίφθοις*, et qui expositi sunt, propterea in constitutionibus dicti *χαμενπεροί*. Quanquam non displicet nutritii. Dac.

^a *Larvati*] Sic proprie dicebantur, qui sibi larvas, id est, nocturna terribilia, nocturnos demones videre videbantur, lique erant exterriti. Vide 'Cerritus.' *Idem*.

^b *Latex*] Melius Servius a *latendo*, quia ibi *latet* humor: *latex* autem liquorem tantum significat. 'Lethæi ad fluminis undam Securos latices et longa oblivia potant.' *Latices*, i. liquorem, fluentia. Et alibi, 'Lenæos latices, laticemque Lyæum.' Id est, Bacchi liquorem. *Idem*.

^c *Latine loqui*] Polybius lib. iii. eadem scribit de antiqua Latina locutione: *τηλικούτη γὰρ, loquit, ἣ διαφο-*

ρὰ γέγονε τῆς διαλέκτου, καὶ παρὰ Ῥωμαίοις τοῖς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὥστε τοὺς συνεπελάττους ἵνα μάλις ἐξ ἐπιστάσεως διακρινεῖν. Ful. Ursin.

Latine loqui] Omnia sequentia sunt Pauli. Qui fateatur vix ullam notitiam Latini sermonis superesse, ne speremus ab eo Latinitati consultum, qui illo barbaro sæculo Festum nobis mutilavit. *Jos. Scal.*

^d *Latitaverunt*] A *latum*, *latito*. Ut a dictum, dictito. *Idem*.

^e *Latrare*] Quidam huc referunt locum Ennii lib. ix. Annal. 'Animusque in pectore latrat.' Sed verosimile non est eo Festum allusisse, aut si alluserit, perperam fecisse certum est. Hic enim *latrat*, non *poscit*, sed *clamat*, *tumultuatur*. Quod ex Homeri *Odyssæa* expressit Ennius: *Κραδίη δ' οἱ ἔνδον ὀλέκεται. Latrare* vero pro *poscere* posuit Lucret. lib. ii. 'Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut quom Corpore sejunctus dolor absit.' *Idem*.

^f *Latrones*] Varro lib. vi. ἀπὸ τοῦ λάρου: i. mercede. *Ful. Ursin.*

Latrones] Lege ἀπὸ τοῦ λάρου, a *stipe*, et ita viri docti. Plaut. Mil. Gl. i. 1. 'Nam rex Seleucus me opes oravit maximo, Ut sibi latrones cogerem atque conscriberem.' Inde *latrocinari* pro *militare* idem ibidem. Ut autem militibus *λάρου* latronum

ἀπὸ τῆς λατρίας.¹⁷ At nunc viarum obsessores^c dicuntur; quod a latere adoriuntur, vel quod latenter insidiantur.

Latumias^b ex Græco, et maxime a Syracusanis, qui latomias et appellant, et habent ad instar carceris, ex quibus locis excisi sunt lapides ad extruendam urbem.

Laudare¹ ponebatur apud antiquos pro nominare.

Laverniones fures antiqui dicebant, quod sub tutela Deæ Lavernæ^k essent, in cujus luco obscuro abditoque so-

17 Legendum monet Dac. ἀπὸ τοῦ λάτρου a stipe : et ita viri docti.—18 Vet. lib. apud Ursin. *Latumias*.

NOTÆ

nomen fecit, sic *stips* stipatorum. Nam et stipatores dicti sunt. Varro lib. vi. *Dac*.

^c At nunc viarum obsessores] Tamen Varro lib. vi. Latrones etiam promissibus a latere dictos putavit, quia circum latera essent regi. Festus vero pro gemina notione geminum vocis etymon commentus est. Sed frustra uterque. Obsessores viarum latrones dicti, quia id milites conductitii facitabant, qui latrones proprie dicti sunt. *Idem*.

^b Latumias] L. m. *Lautumias*: antiqua scribendi consuetudine, ut 'Laumedon' pro 'Laomedon.' *Ful. Ursin*.

Latumias] Loca unde lapides excindebantur, in quæ damnati noxii manu sua lapides effodiebant, unde et pro carcere sumuntur, ducto a Syracusanis more, quibus carceres erant *Latomia*. Varro lib. vi. 'Carcer a coërcendo, quod exire prohibentur. In hoc, pars quæ sub terra Tullianum, ideo quod additum a Tullio rege: quod Syracusis, ubi simili de causa custodiuntur, vocantur latomias, et de latomia translatum quod hic quoque ispicidinæ fuerunt.' Latomias *Λατομίας* a λὰς, lapis et τέμνω, cædo. De Latomiis *Plaut. Capt. III*.

5. 'Inde ibis porro in latomias lepidarias, Ibi quom octonos alii lapides effodiant, Nisi quotidianus sesqui opus confeceris Sexcentoplago nomen indetur tibi.' *Dac*.

¹ Laudare] Nominare. *Plant. Capt.* 'Jovem supremum testem laudo Hægio.' Vide Nonium. *Idem*.

^k Laverna] Lavernam Romani fures precabantur, ut instituta sua, et consilia furandi ac mentiendi fortunaret. *Plautus Cornicularia*: 'Mibi Laverna in furtis celebrassia manus.' *Horat.* 'Pulchra Laverna Da mihi fallere.' Sic Græci eodem modo orabant τὴν Πραξιδίαν ut consilia furandi ad effectum perduceret. Erat autem ea Dea tantum caput, sine reliquo corpore. Glossæ Græcorum: Πραξιδίαν, δαίμονά τινά φασί, τὴν ὅσπερ τέλος ἐπιθεῖσθαι τοῖς τε λεγομένοις, καὶ πρᾶττομένοις διὰ καὶ τὰ ἀγάλματα κεφαλὰς ἔχουσιν, καὶ τὰ θάματα ὁμοίως. Quare recte Glossarium: 'Laverna, Πραξιδίαν.' Glossæ Isidori: 'Laberna, gladiator.' 'Laberna, ferramenta latronum, vel grassatorum, vel furum.' 'Laberna, latro, ant qui filios alienos seducit.' Vides plagiarium manifesto vocari Lavernam. Quod et Ansonius intellexit cum de plagiario bonorum carminum ait: 'Nec jam

liti¹⁹ furta prædamque inter se luere: hinc et Lavernalis porta¹ vocata est.

Laureati^m milites sequebantur currum triumphantis, ut quasi purgati a cæde humana intrarent urbem. Itaque eandem laurum omnibus suffitionibus adhiberi solitum erat; vel quod medicamento siccissima sit; vel quod omni tempore viret, ut similiter resp. vireat.

Lautiaⁿ epularum magnificentia: alii a lavatione dicta putant, quia apud antiquos hæ elegantiae, quæ nunc sunt, non erant, et raro aliquis lavabat.

Lauticia^o farina appellabatur ex tritico aqua consperso.

Lautulæ^p locus extra urbem, quo loco, quia aqua fluebat, lavandi usum exercebant.

~~~~~

19 Quidam lib. *solitos*: et mox pro *luere, dividere*.—20 Al. *Lautitia*. Vide Not.—1 Alii *Leucosia*.

NOTÆ

post metues ubique dictum: Hic est ille Theo poëta falsus, Bonorum mala carminum laverna: hoc est, ut Martialis etiam loquitur, alienorum scriptorum plagiarius. *Jos. Scal.*

¹ *Lavernalis porta*] Varro lib. iv. 'Hinc porta Lavernalis ab ara Lavernæ, quod ibi ara ejus Deæ.' *Dac.*

^m *Laureati*] Quia laurus sanguinis purgandi habet potestatem: aliam causam tradit Servius ad Eclog. viii. 'Cur tamen triumphantes lauro coronentur, hæc ratio est, quoniam apud Veteres a laude habuit nomen, nam laudum dicebant.' *Idem.*

ⁿ *Lautia*] Melius veteres editiones, *Lautitia*. Porro notum quid sit Lautia, quæ prius Dautia vocabantur. Eadem etiam Lauti loca, item legatorum dicebantur. Servius Danielis: 'Alii dicunt Carinas montem nominatum, quod ager suburbanus ante portas Caris erat. Alii lautia loca, legatorumque in ea regione instructa accipere consueverant.' Habes et apud Livium. *Jos. Scal.*

Lautia] Omnino legendum *lautitia*, et ita libb. vett. Nam *lautia* aliud est. Vide 'Dacryma.' *Lautitia* a *lautum*, quod a *lavo*, magnifici enim et opulenti homines ante epulas sese in balneis lavabant. Plant. Terent. et alii. *Lautitia*, eadem etiam *lauti loca*, item *legatorum* dicebantur. Servius: 'Alii dicunt Carinas montem nominatum, quod ager suburbanus ante portas Caris erat. Alii lautia loca, legatorumque in ea regione instructa accipere consueverant.' Habes et apud Livium. *Scal.* Sed aliter hic locus Servii, nempe: 'Lautia, loca legatorum, quæ,' &c. Et ita legendus hic locus. *Dac.*

^o *Lauticia*] *Ἀμυλον* intelligit. *Jos. Scal.*

Lauticia] Græcis *ἄμυλος* dicitur. Hesychius: *ἄμυλος, βρωμα τὸ ἐκ πυροῦ*. 'Cibus e tritico.' *Dac.*

^p *Lautula*] Non procul Anxure, saltu angusto, inter mare et montes, Liv. lib. vii. Aliæ erant intra urbem ad Janum geminum. Varr. l. iv.

LECTOSIA¹ insula dicta a consobrina Æneæ ibidem sepulta.

Lectus² dictus, vel a collectis foliis ad cubitandum: vel quod fatigatos ad se alliciat; vel a Græco λήκτρον.

Legimus aut scriptum, aut oleam,³ glandemve, et alia quædam, et addita præpositione dicimus colligimus, deligimus.

Legio Samnitum⁴ linteata appellata est, quod Samnites intrantes singuli ad aram, velis linteis circumdatam,⁵ non cessuros se Romano militi juraverunt.⁶

~~~~~

¹ Quidam libri *oleram*.—² Al. *circumdati*.—³ Pro *juraverunt* legendum monet Ursin. *juraverant*.

NOTÆ

¹ *Lautolæ* a lavando, quod ibi ad Janum geminum aquæ calidæ fuerunt. *Idem*.

² *Lectosia*] Dionysius lib. 1. "Ἐπειτα νῆσος πρόσεχον, ἣ τοῦτομα Λευκασία, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου πρὸς τὸνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. Legendum igitur, *Leucasia*. Ful. Ursin.

Lectosia] Lege *Leucosia*. Insula est Leucaniæ in sinu Pæstano. Ovid. xv. *Metam*. 'Evincitque fretum, Siculique angusta Pelori, Hippotadamque domos regis, Themeseasque metalla, Leucosiamque petit, tepidique rosaria Pæsti.' Verum hæc non ab Æneæ consobrina, sed a *Leucosia* Sirenium una nomen traxit, ut Lycophron, Strabo, Eustathius, in Dionys. *Perieg*. Plinius, et alii testantur. Quare legendum omnino *Leucasia*, (id quod et doctissimo Cantero in mentem venit,) ex Dionysio: ἔπειτα νῆσος πρόσεχον ἣ τοῦτομα ἔθνετο Λευκασίαν, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου περὶ τὸνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. I. 'Postea in insulam appulerunt, cui nomen fecere *Leucasiam*, a muliere Æneæ consobrina, quæ circa illum locum obierat: et Solin. 'Ex consobrina *Leucasiam*

insulam.' Hæc insula in mari Ionio; et male viri docti eam cum *Leucosia* confundunt. *Dac*.

³ *Lectus*] A legendis foliis, ex quibus sibi lectos Veteres sternerant. Euripid. in *Rheso*: λείπε χαμένους φυλλοστράτους, 'relinque lectos foliis stratos.' Sed melius *lectus*, a λήκτρον, amisso ρ. Varro lib. iv. 'Lectica quod legebant, unde eam facerent, stramenta atque herbas, ut etiam nunc fit in castris. *Lectos*, ne essent in terra, sublimes in his ponebant: nisi ab eo quod Græci antiqui dicebant λήκτρον lectum potius.' *Idem*.

⁴ *Legio Samnitum*] Videndus Livius lib. x. In fine scribendum, *juraverant*. Ful. Ursin.

Legio Samnitum linteata] Hoc fusc describit Livius lib. x. cap. 38. 'Ea legio' (sexdecim millium fuit) 'linteata ab integumento consepti, quo sacra nobilitas erat, appellata est.' Nam paulo superius idem scripserat: 'Ibi mediis fere castris locus est conseptus cratibus plateisque et linteis contextus, patens ducentos maxime pedes in omnes pariter partes.' Male igitur pro *circumdatam* quidam habent

Lemnisci,⁴ id est, fasciolæ, colorisæ⁵ dependentes ex coronis, propterea dicuntur, quod antiquissimum fuit genus coronarum lanearum.

Lemonia tribus⁶ a pago Lemonio appellata est, qui est a porta Capena via Latina.

Lenones⁷ ab alliciendo adolescentulos appellati.

Leparenses; ⁸ Liparitani cives, id est, Liparenses.

~~~~~

5 Scal. legit *fasciæ coloris*. Vide inf.

NOTE

circumdati; neque enim ipsi Samnites lintels tecti, sed conceptum ubi ara fuit, ad quam sacra nobilitas. *Dac.*

⁴ *Lemnisci*] Lege, *fasciæ coloris*. Scal. A Græco λῆνος dici putant. Sed *Lemnisci* Syracusana vox est. Hesyech. Λεμνίσκος, τὰς στενὰς Συρακοῦσι τοιαύτας. Id est, 'Lemniscos vocant Syracusani angustas tænias.' Male quidam hunc Festi locum sollicitat, qui non *lemnisci*, sed *lenisci* legendum esse contendit. *Idem.*

⁵ *Lemonia tribus*] Meminit Cicero Philipp. ix. et in Orat. pro Planco. *Idem.*

⁶ *Lenones*] Melius Priscianus et Isidorus a *leniendo*, quod delinendo adolescentes seducant. *Idem.*

⁷ *Leparenses*] Cives Liparæ insulæ sive Lipararum: sic enim pluraliter dicitur. Liparæ insula una ex Æoliiis, quæ Sicano littori objectæ. Docuit autem doctissimus Bochartus Liparas mollito sono esse a Punico *nibrus* vel *nibarum*, lucerna, lampas, tæda, fax, et inde nomen Liparis, quia faciæ instar noctu lucebant, propter nocturnas ignis eruptiones. Aristoteles in mirandis: καὶ τὸ ἐν τῇ Λιπάρῃ δὲ πῦρ φανερόν καὶ φλογώδες, οὐ μὲν ἡμέρας, ἀλλὰ νυκτὸς μόνον καίεσθαι λέγεται. 'Et in Lipara quidem conspiciunt ignem aiunt atque lucentem,

non interdiu sed noctu tantum ardere.' Et Paulus Silentiarinus carmine de aquilis Pythiis: Καὶ Λιπάρῃ τε νῆσῳ Ἀφρογγῆς ἐστὶν ἄσθμα Ὅ νυκτὶ περ παμφαῶνον Πέμπει λίθους θειάδεω Πελυφόφου, Βροντάδεω. 'Et in Lipara insula Est halitus caliginosus, Qui noctu resplendens Emittit saxa sulphurea, Quæ tonitrus instar valde fremunt.' Sed, quod doctissimum Bochartum latuit, idem Lipararum etymon allusit Scholiastes Callimachi hymn. in Dianam: νῆσος δὲ ἐστὶν ἡ Λιπάρῃ Σικελίας, ἣθα ἦν τὰ χαλκῆα Ἡφαίστου. ἔστι δὲ μία τῶν Αἰολίων. Λέγεται δὲ οὕτως σιδηρὰ διάφορα θέντες ἐν αὐτῇ ναῦται, ἵδον ἐρήκασιν αὐτὰ ἐκ τῆς ἀναδόσεως τοῦ πυρὸς πεπρωθέντα, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἡ νῆσος Λιπάρῃ, διὰ τὸ αὐτὰ διάφορα ἔσθαι ἐν γενέσθαι. 'Lipara insula Siciliæ, in qua Vulcani officinæ. Et est una Æoliarum. Aiunt autem cum plurimas massas ferreas in eam nautæ conguessissent, eas mane reperisse excoctas ex ignis eruptione. Quare insula dicta Lipara, quia massæ illæ, cum multæ essent, in unam coaluerunt.' Quem locum nisi ita intelligas, certum est non posse intelligi. Nisi potius dicas locum corruptum esse, et pro πεπρωθέντα rescribendum λιπρωθέντα, qua voce Græcum etymon alluserit, nempe ἀπὸ τοῦ

Lepista,^a genus vasis aquarii.

Leria⁶ ornamenta tunicarum aurea.

Lesbium,^b genus vasis cœlati, a Lesbis inventum.

6 Quidam libri *Lana*.

NOTE

λεπαινέσθαι, quod est in stricturas cogi. Gloss. 'Strictura λεπαινμένον.' Porro *Lipara* alio nomine dicebatur *Melignis*, sive *Melogonia*. Strabo, Stephanus, Hesych. Eustath. et alii: egregie Callimach. hymn. in Dianam: τοὺς μὲν ἔτετρα Νήσῳ ἐν Διπάρῃ Λιπάρη νήον, ἀλλὰ τὸν ἔσκεν Ὀδυσσεύς οἱ Μελογονίς. 'Illos reperit In insula Lipara: Lipara nunc, sed tum erat Nomen illi Meligounis.' *Melignia* vel *Melogonia* haud dubie per α in secunda syllaba Pœni scripsere *Menaggenin*. Insula *Menaggenin*, est insula eorum, qui pulsant instrumenta musica, citharam, barbiton, nablium, cymbalum, tympanum, &c. Jam hæc insula cnr sic vocetur, te doceant hæc Aristotelis in lib. mirabil. ἐν μίᾳ τῶν ἐπὶ τῶν νήσῳ τῶν Αἰόλου καλουμένων, ἣ καλεῖται Λιπάρη, τάφον εἶναι μυθολογοῦσι περὶ οὗ καὶ ἀλλὰ μὲν πολλὰ καὶ τερατώδη λέγουσι, &c. ἐξακούεσθαι γὰρ τυμπάνων καὶ κυμβάλων ἤχον, γέλῳτά τε μετὰ θορύβου καὶ κροτάλων ἐναργῶς. 'In una septem Æoli insularum, quam Liparam vocant, sepulcrum tradunt esse circa quod multa fiant prodigiosa, &c. Sonitum quippe tympanorum, cymbalorumque, et risum cum strepitu crepitaculisque manifesto audiri.' Fabulæ dedit occasionem inclusus ignis, ex imis terræ cavernis erumpens atque exestans, non sine mugitu et murmure; quare Paulus Silentiarius supra ait, lapides excitari πολυφύφους, βροντάδεις, 'instar tonitrus frementes.' Plura vide apud

eundem Bochartum. *Idem*.

^a *Lepista*] Nævius apud Fortunatianum de Saturnio versu: 'Ferunt pulchros pateras, æreas lepiastas:' sed *crateras* pro *pateras* scribendum. *Ful. Ursin*.

Lepista] In Glossario, 'Lepistra, εἶδος χύτρας.' De hoc satis olim in Conjectaneis. Varro de vita populi Ro. lib. 1. 'Ubi erat vinum in mensa positum, aut lepestatum, aut galeolam, aut sinum dicebant. Tria enim, pro quibus nunc Acratophoron dicitur.' Qui locus commentatus partim ex Nonio, partim ex schediis Servianis, quæ sunt penes doctiss. Danielem nostrum. *Jos. Scal*. Inde patet vas vinarium fuisse Græcis λεπαστή. Dolorum vocem esse docet Eustath. Puto esse a Græco λέπας, concha, quod conchis pro vasis uterentur. Varro lib. 1. de vita pop. Rom. 'Lepistæ etiamnum Sabinorum fanis pauperioribus plerisque aut fictiles sunt, aut ænææ.' *Dac*.

^a *Leria*] In ornamentis muliebribus, qui sint λήροι in Conjectaneis diximus. *Jos. Scal*.

Leria] Λήροι Græcis. Hesych. λήροι, τὰ περὶ τοῖς γυναικείοις χιτῶσι κεχρυσωμένα. 'Leria, quæ in muliebribus tunicis aurea sunt.' Etsi vox latius patet, nam χλιδᾶνες omnes muliebres, ornamenta omnia, quæ vulgo *jocalia* vocamus, Veteribus dicebantur λήροι, i. nugæ, et nugivendi, qui ea vendebant. *Plant. Aul*. 'Ubi nugivendis res soluta est omnibus.' *Dac*.

^b *Lesbium*] Meminere Athenæus,

Letum^c ab oblivione, quam Græci λήθην vocant, dictum.

Levir^d est uxoris meæ frater.⁷

LIBELLA deminutivum est a libra.

Liber^e repertor vini, ideo sic appellatur, quod vino nimio usi omnia libere loquantur.

Liberales dicuntur non solum benigni, sed etiam ingenuæ formæ homines.

Liberalia^f Liberi festa, quæ apud Græcos dicuntur διονύσια. Nævius: Libera lingua loquemur^g ludis liberalibus.

Liberata^h ponebant pro effata, id est, locuta.⁹

7 Vett. libb. *uxori meæ frater meus*: quod probat Dac.—8 Quidam libri loquantur.—9 Vide Notas.

NOTÆ

Pollux, et alii. *Idem*.

^c *Letum*] Varr. lib. vi. 'Quom dicimus, oculos leto datus est, quod Græcus dicit λήθη, id est, oblivioni.' Et eo Varronis Festique mens spectat, quod Veteres abstinebant mortis mentione, ne cogerentur δυσφημῆν, ut in voce *abitis* dictum est. Et sic *letum* quasi λήθη dicebant, quia mortui 'Securos latices et longa oblivia potant.' Et si Priscianus a *leo*, *levi*, *letum* deducit. *Idem*.

^d *Levir*] Glossar. ἀνδρὶ δὲ λήθης. *Ful. Ursin*.

Levir] Græcis ἀνδρὶ δὲ λήθης. Est autem ex Græco δαήρ. Quare propterea prima producitur, ut apud Senecam in Octavia. Male enim quidam docti corripunt. *Jos. Scal*.

Levir] Veterum librorum scripturam probo, *frater meus*. *Levir* enim est viri frater a Græco δαήρ, qualis Hector erat Helenæ. *Dac*.

^e *Liber*] Alii, quod animum curis liberet et tristitiam pellat. Seneca: 'Liber non ob licentiam linguæ dictus est inventor vini, sed quia liberum servitio curarum animum assertit, vegetumque et alacriorem in omnes ce-

natus facit.' Servius *Liberum* quasi *Libasium* dictum, quia Græce λιβία dicitur res divina. Alii aliter; sed unice placet doctissimi Bocharti sententia: nempe liberum Bacchum dici Hebræa phrasi, qua *horim* vocantur principes, id est, liberi. Sic Ecclesiast. x. 17. 'O te beatam regionem, cujus rex est filius horum liberorum,' id est, præclaris ortus parentibus, et ab illis liberaliter institutus. Atque ita nominantur Babylonii principes Es. xxxiv. 12. ubi Chaldæus habet *bene horum* filios liberorum seu heronum. Inde enim heronum nomen: ut non immerito Nimrodum Methodius appellet ἀδελφὸν τῶν ἡρώων. 'Fratrem Heronum.' *Idem*.

^f *Liberalia*] Vide 'honorarios ludos.' *Idem*.

^g *Liberata*] Illa verba, id est, locuta, ne Pauli quidem sunt. Quare expungenda. Effata, liberata, defanata, idem. Arnobius, 'Spatiosa templorum defanata.' *Jos. Scal*.

Liberata] Liberata templa, id est, effata. Vide in voce 'effari.' Dele itaque hæc verba, id est locuta, quæ ne Pauli quidem sunt, sed nugatorii

Libertatis ^b templum in Aventino fuerat constructum.¹⁰

Librile, scapus libræ.

Librilla ¹¹ appellantor instrumenta bellica, saxa scilicet ad brachii crassitudinem in modum flagellorum loris revincta.

Libycus campus ^k in agro Argeo appellatus, quod in eo primum fruges ex Libya allatæ sunt: quam ob causam etiam Ceres ab Argeis Libyssa vocata est.

Licitati,¹ in mercando, sive pugnando contententes.

Lictores ^m dicuntur, quod fasces virgarum ligatos ferunt: hi parentes ¹² magistratibus, delinquentibus plagas ingerunt.

Limaces ⁿ cochleæ a limo appellatæ.

Limitatus ager ^o est in centurias dimensus.

Limites ^p in agris, nunc termini, nunc viæ transversæ.

10 Vett. libb. *constitutum*.—11 Scal. et Dac. malunt *Librilla*.—12 Scribendum monet Ursin. *apparentes*.

NOTE

alicujus qui *effari* ab *effari*, loqui, esse credidit. Dac.

^b *Libertatis templum*] A patre Tib. Gracchi et conditum et dedicatum. Liv. lib. xxiv. sect. 16. *Idem*.

^k *Librilla*] Lege, *Librilla*. Porro ultimis temporibus senescentis imperii hæc in desuetudinem abierunt. Sed magister rerum usus in eorum locum *Fustiballum* commentus est: de quo apud Vegetium. Jos. Scal.

Librilla] Melius *librilla*. Instrumenta quibus saxa in hostem librantur, et ipsa etiam saxa loris revincta, quæ omnia ultimis temporibus senescentis imperii in desuetudinem abierunt, sed magister rerum usus in eorum locum *fustibulum* commentus est. De quo apud Veget. Scal. Dac.

^k *Libycus campus*] In Argeo, ubi postea vicus Tuscul. *Idem*.

¹ *Licitati*] Licitatione contententes. Unde lictari pro pugnare, con-

gredi. Enn. 'Pars ludicre saxa jactant, inter se lictantur.' *Idem*.

^m *Lictores*] Scribendum *apparentes*, pro *parentes*. Vide in 'viatores.' Ful. Ursin.

Lictores] Alii a ligandis reis dictos volunt, ex illo Cicer. pro C. Rabirio: 'I, lictor, colliga manus.' Vide Gellium. Dac.

ⁿ *Limaces*] *Limax* a *limo*, quod ibi vivit. Varro lib. vi. unde *Limaces* dictæ meretrices. Plant. Cistell. 'Non quasi ut hæc sunt hic *limaces* lividæ.' *Idem*.

^o *Limitatus ager*] In Centurias, in certa quædam jugera dimensus. *Id.*

^p *Limites*] Quæcumque in agro facta sunt ad observationem finium. Virg. 'Limes agro positus litem ut discerneret arvis.' Aliquando viæ transversæ, ut decumanus limes, qui agrum secatur ab Ortu solis ad Occasum. Cardo, limes, qui per agros

Limus,¹³ obliquus, id est, transversus, unde et limina.

Lingua non solum pars corporis dicitur, sed etiam differentia sermonum, promontorii quoque genus non excellentis, sed molliter in planum devexi.

Lingula¹⁴ per diminutionem linguae dicta: alias a similitudine linguae exertae, ut in calceis: alias insertae, id est, infra dentes coercitae,¹⁵ ut in tibiis.

Lingulaca,¹⁶ genus piscis, vel mulier auguratrix.

Liquitur, labitur, fluit.

Litatum¹⁷ alii solutum, deditum Deo, quasi luitatum; alii ex Graeco a precibus, quas illi *λῑτάς* dicunt.

~~~~~
13 Al. *Limis*.—14 Quidam libb. *Ligula*: quod et malunt Scal. Dac.—15 Pro *infra dentes coercitae* legendum monet Dac. cum Vossio, *intra dentes coercitae*.—16 Pro *auguratrix* quidam libb. *garrulatrix*. Legendum monet Dac. cum Cantero *argutatrix*.—17 Alii libri *solutum*.

NOTE

currit a Meridie ad Septemtrionem. Sumitur etiam *limes* pro quavis alia via. 'Lato te limite ducam.' Virg. *Idem*.

[*Limus*] Bene, non *limis*. Obliquus, transversus. Terent. 'Ego limis specto.' Subauditur *oculis*. 'Limis oculis,' id est, 'obliquis.' 'transversa tuentibus.' *Idem*.

[*Lingula*] Martialis lib. ult. 'Quamvis me ligulam dicant equitesque patresque, Dicor ab indoctis lingula grammaticis.' Ant. Aug.

[*Lingula*] Graeci, 'Lingula, *μῑστρος*, καὶ γλωσσίς.' Malo tamen *Ligula*, ut Martialis: et aliae Glossae, 'Lingula, *μυστρούς*.' Jos. Scal.

[*Lingula*] Mellus *ligula*, si fides Martialis lib. ult. 'Quamvis me ligulam dicant equitesque patresque, Dicor ab indoctis lingula grammaticis.' Idem tamen alibi *lingulam* scripsit lib. 11. 'Non hesterna sedet lunata lingula planta.' Sane nullo discrimine utrumque a Veteribus usurpari facile crediderim. Nam a *lingua*, *lingula*, syncope *ligula*. Neque enim a *ligando* dici possit *lingula*, ut placuit

Charisio et Juvenalis Scholiastae: sunt autem variae hujus vocis notiones, nam *ligula* sive *lingula* dicitur in calceis linguam instar fastigiatum. Martialis supra. Item *ligula* in tibiis, quam pariter *γλωσσίδα* Graeci vocant. Lucian. *Εἰς τὴν γλωσσίδα τοῦ αἰλοῦ λεπτὴν τι ἐμπνέειν*. 'Tenuae quiddam in fistulae ligulam spirare.' *Ligula* etiam instrumentum, quo aromatarii unguenta educunt e vasis, item gladiolus in speciem linguae factus. Item mensura, quarta pars cyathi. Dac.

[*Lingulaca*] Piscis, linguae speciem referens, Graecis *βοόγλωστος*, a *βου* particula epitatica et *γλώσσα*, lingua. Non quod bovis linguam referat, ut male quidam putavit. Latinis *solea* dicitur. Inde facete lingulacam locuteleiam mulierem Plautus vocavit Casin. 11. 2. 'Vin' lingulacas? quid opus est, quando uxor domi est? Ea lingulaca est nobis, nam nunquam tacet.' *Idem*.

[*Liquitur*] 'Tum corpore sudor Liquitur.' Virg. *Idem*.

[*Litatum*] *Litare*, solvere, a verbo *lao*: nam et prius *lutare* dicebatur.

Liti cecidisse¹⁸ dicitur, qui ejus rei, de qua agebat, causam amisit.

Lituus¹ appellatus est, quod litis sit testis: est enim genus buccinæ incurvæ, quo qui cecinerit, dicitur liticen. Ennius: Inde loci lituus sonitus effundit¹⁹ acutos.

Lixabundus,² iter libere ac prolixè faciens.

Lixæ,³ qui exercitum sequuntur quæstus gratia: dicti, quod extra ordinem sint militiæ, eisque liceat, quod libuerit: alii eos a Licha appellatos dicunt, quod et ille Herculem sit secutus: quidam a liguriendo quæstum.

LOCATUM,^b positum.

Locupletes,^c locorum multorum domini.

Loebesum^d et loebertatem antiqui dicebant liberum et libertatem: ita Græci λοιβῆ et λαίβω.

*****

18 Al. *Litis*.—19 Al. *effudit*.

NOTE

Varro apud Nonium in voce 'lutavi.' 'Habes qui, et cuius rei causa fecerim hecatomben, in quo ego, ut puto, quoniam est luere, solvere, lutavi.' Optime igitur Festus *litatum, solutum*, 'Deo deditum' interpretatur: nam et inde *litare* in sacrificiis καλλιερεῖν. *Idem.*

¹⁸ *Liti cecidisse*] *Liti* pro *lite*. 'Lite cadere' dictum, ut 'causa cadere.' *Idem.*

¹ *Lituus*] Tuba incurva Equitum propria, ita dicta, non a *lite*, ut vult Festus, sed a Græco λῆρς, tenuis, acutus. Litui enim acutus est sonus. *Idem.*

² *Lixabundus*] Glossæ Isidori: 'Lixabundus ambulat, qui voluptatis causa ambulat.' *Jos. Scal.*

³ *Lixæ*] Potius a *lix*, aqua, quia eorum munus erat aquam ferre militibus. Vel a *lixando*, coquendo, quia

cibos coquebant militibus. *Dac.*

^b *Locatum*] Locare, ponere. Virg. 'Fundamenta locant alii.' *Idem.*

^c *Locupletes*] Proprie, qui *locis*, id est, *agris*, pleni sunt. Plin. l. xviii. cap. 3. 'Locupletes dicebant loci, hoc est, agri plenos.' A *locus*: ita antiqui agrum dicebant, et *ples* plenus a *pleo*. Unde *impleo*. *Idem.*

^d *Loebesum*] Ut ex Græco exemplo apparet, *oe* pro *ei* usurpatum fuisse, dicebat fortasse Pompeius: itaque *Loebesum*, pro *Leibesum*, sive *Leiberum*, et *Loebertatem* pro *leibertatem* scribebant: postea *Leiberum*, et *Leibertatem*, ad extremum *Liberum*, et *Libertatem*. Extat apud me denarius C. Cassii, in quo scriptum est: *LIBERTAS*: sic in aliis T. DEIDI. L. OPEIMI. C. SERVELL. Quis autem usus fuerit hujus diphthongi docuit Lucilius apud Quintilianum, et

Longitrorsus * sic dicitur, sicut dextrorsus, sinistrorsus.

Lotos,¹ arboris genus, ex cujus materia frequenter tibiæ fiebant, cujus baccis pasti quondam Lotophagi dicti.

LUCANI * appellati dicuntur, quod eorum regio sita est ad partem stellæ luciferæ: vel quod loca cretosa²⁰ sunt, id est, multæ lucis, vel a Lucilio¹ duce,¹ vel quod primitus in luco consederunt.

Lucar¹ appellatur æs, quod ex lucis captatur.²

20 Legendum monent Scal. Dac. *erosa*. Quidam libb. habent *atherosa*.
—1 Rescribendum monet Dac. a *Lucio*.—2 Quidam *captatur*.

NOTÆ

Scaurum, Nigidius apud Gellium, et Longum, atque Terentianus. Sed et Cotta apud Ciceronem lib. III. de Oratore reprehensus est, quod Iota tolleret, et E plenum diceret. Vide 'Ab oloes.' *Ant. Aug.*

Labesum] Serviana schedia: 'Sabini Cererem panem appellant: Liberum, Læbasium, quia Græce λαιβή dicitur res divina.' *Jos. Scal.*

Labesum] Pro ei vel i terminatione Græca Veteres scribebant α. Sic *oloes* pro *illis*. *Labesum* pro *leibesum* vel *libesum*, id est, *liberum*. *Libertas*, *libertas*. Dac.

* *Longitrorsus*] Ad longum, in longum, longum versus. *Idem*.

¹ *Lotos*] Arbor est Lydiæ, unde tibiæ fiebant, quæ et ideo λωτοί Græcis dictæ. Euripid. et alii. Latini etiam loti pro tibiis. A loto dicti *Lotophagi* populi et *Lotophagitis* insula. *Idem*.

* *Lucani*] Italiæ populi, qui Brutios complectebantur, a Samnitibus orti. Λευκανοί Græce a λευκός, albus, non, quod eorum regio sita sit sub parte stellæ luciferæ: sive, quod eorum loca *erosa* sint: ita enim legendum, non *cretosa*: sed quod eorum terra albescat, propter argillam fortasse. De Lucania fuse Strabo lib. VI. *Idem*.

¹ *Vel a Lucilio duce*] Rescribendum a *Lucio*. Ex Eustath. in Dionys. Perieg. 'Ἡ δὲ τῶν Λευκανῶν πόλις Λευκὴ βασιλεύς ἐλέγεται ἀπὸ Λευκίου τινός. I. 'Lucanorum urbs Lucana gravitate dicebatur a Lucio quodam.' Neque a *Lucilio* unquam *Lucania* dici potuisset. Quamvis neque a *Lucio* formari potest *Lucania*. Vera nominis ratio, quam supra posuimus. *Idem*.

¹ *Lucar*] Vide infra 'Pecunia.' Plutarch. probl. Διὰ τὴν τὸ τελευτῶμενον εἰς θέας, λοῦκαρ καλοῦσιν; ἢ ὅτι πολλὰ ἔστιν ἄλλα περὶ τὴν πόλιν ἀνεμένα θεῶν, ἃ καλοῦσι λοῦκαρ, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων πρόσδοτον εἰς τὰς θέας ἀνέλισκον. Glossar. 'Lucar, θεατρικὸν ἀγέριον.' Ful. Ursin.

Lucar] Θεατρικὸν a Charisio, et Glossis, itemque μισθὸς ἀπὸ φέσκου. Apud Livium lib. III. 'Pythio Apollini, republica vestra bene gesta servataque, lucris meritis donum mittitote:' nulla controversia legimus, *lucaris meritis donum*: ex eo lucare dabatur pecunia in sumptus et impensas scenicas, unde θεατρικὸν vertunt Grammatici: quibus impensis modum factum fuisse, et *lucar* histriionum coërcitum temporibus Tiberianis, refert Tacitus Annali primo. Invenio in veteri inscriptione, LUCAR IIIIIING

Lucaria^k festa in luco colebant Romani, qui permagnus inter viam Salariam et Tiberim fuit: pro eo, quod victi a Gallis fugientes e praelio ibi se occultaverunt.

Lucaris pecunia,^l quæ in luco erat data.

Lucem facere^m dicuntur Saturno sacrificantes, id est, capita detegere.

Lucerenses,^a et Luceres, quæ pars tertia populi Romani est distributa a Tatio, et Romulo; appellati sunt a Lucero Ardeæ rege, qui auxilio fuit Romulo adversus Tatium bellanti.

NOTE

REDEMPITUM A REP. Tertullianus adversus Gnosticos: loquitur autem de præcursore Domini: 'Ipse, clausula legis, et Prophetarum, nec Prophetes, sed angelus dictus, contumeliosa cæde truncatur in puellæ salticæ lucar.' Eleganter. Nam *lucar* erat merces saltatorum, et histriorum. Plutarchus vertit, τὸ τελευτῆσαι εἰς τὰς θέας. *Jos. Scal.*

Lucar] Vide, 'Pecunia quæ erogatur in ludos,' &c. *Dac.*

^k *Lucaria*] A luce dicta vult Varro lib. v. 'Lucaria item a luce, quod propter lucem amissam is cultus institutus.' Sed frustra; *Lucaria* enim a *luce*, *lucus* a *luce*, quod accensis funeralibus lucum implebant luce, etsi contra Servius: celebrabantur autem *lucaria* 14. Kal. Sextiles intra Tiberim et viam Salariam, quæ a porta Collina in Sabinos mittit. *Idem.*

^l *Lucaris pecunia*] Vide 'Lucar.' *Idem.*

^m *Lucem facere*] Qui mos ante bellum Trojanum fuerat aperto capite sacrificandi, is post Æneæ in Italiam adventum obsolevit, quod cum ille Veneri rem divinam faceret, caput operuit, ne ab Ulysse cognitus sacrificium interrumpere cogeretur. Id Italici postea tenuere, soli tantum Saturno antiquo more capite aperto sacra facientes, quia apud ejus aram

applicabant, quæ illi ante bellum Trojanum in imo clivo Capitolino dicata fuerat. Vide 'Saturnia' et 'Saturnio sacrificium fit.' Scaliger 'lucem facere Saturno' ideo dictum putat, quod cereis accensis illi preces conciperentur, quapropter etiam Saturnalibus Cereos proceribus mittebant pauperes clientes. Neque Saturno tantum ita capite aperto sacrificium fiebat, sed Honori etiam, teste Plutarcho. *Dac.*

^a *Lucerenses*] A *Lucumone*, vel a verbo Etrusco, Varro lib. iv. de Lingua Lat. a *Lucumone*, vel *Lucretino*, vel a *Luco* Asconius lib. iii. Verrin. *Lucerum* nominis et originis causa incerta Livio lib. i. *Lucerenses* a *Luco* asyli Plutarch. in Romul. Festus hic a *Lucero*, sed verbo 'Lucumedi' a *Lucomo*. Vide etiam verbo 'Lucumones'; de eisdem enim, ut arbitror, loquitur. *Ant. Aug.*

Lucerenses] Romani primum trifariam a Romulo et Tatio dispartiti fuere. Alii Ramnenses a Romulo, alii Tatienses a Tatio, Luceres alii et *Lucerenses* vel a *Lucumone* vel a *Lucero*, vel a *Luco* quem lucum Romulus asylum fecit. Vel a verbo Etrusco. Quæ sententiarum varietas effecit, ut vera nominis causa incerta sit, ut et Livii ætate etiam incerta fuit, qui lib. i. 'Lucerum, inquit,

Lucetium^o Jovem appellabant, quod eum lucis esse causam credebant.

Lucius,^p prænomen est ejus, qui primum fuit, quia oriente luce natus est.

Lucomedi^a a duce suo Lucomo³ dicti, qui postea Lucerenses appellati sunt.

Lucomones^r quidam homines ob insaniam dicti, quod loca, ad quæ venissent, infesta⁴ facerent.

Lucretilis^a mons in Sabinis.

*****

³ Scaliger, probante Dac. legit, a duce suo *Lucumone*.—⁴ Quidam libri *fecita*.

NOTÆ

nominis et originis causa incerta est.' Dac.

^o *Lucetius*] Glossar. 'Λουκέτιος Ζεὺς.' Ful. Ursin.

Lucetius] Glosse: 'Lucerius Ζεὺς.' Utrubi error, nescio. Gellius habet *Lucetius*. Jos. Scal.

Lucetius] Gellius lib. v. cap. 12. 'Item Jovis Diespiter appellatus, id est, dei et lucis pater. Idcirco simili nomine Dijovis dictus est, et Lucetius, quod nos die et luce quasi vita ipsa afficeret et juvaret.' Servius ad illud Virg. ix. *Æneid*. 'Lucetium portæ subentem.' 'Solum hoc nomen est,' inquit, 'quod dictum a Virgilio, a nullo alio reperitur auctore. Sane lingua Osa Lucetius est Jupiter, dictus a luce quam præstare dicitur hominibus: ipse est nostra lingua Diespiter, id est, dei pater. Horatius: 'Numque Diespiter.' Glossem: 'Lucerius, Ζεὺς.' 'Jupiter.' Leg. *Lucetius*. Dac.

^p *Lucius*] A luce, qui oriente luce natus. *Idem*.

^a *Lucomedi*] Legendum a *Lucumone*. Propertius vocat Lucmonem. 'Prima galeritus posuit tentoria Lucmo.' Jos. Scal.

Lucomedi] A Duce suo *Lucomo*. Optime Scaliger, a duce suo *Lucumone*.

Vide 'Lucerenses.' De iis enim hic loquitur. Porro Lucumones reges suos dicebant Tusci a Lycæone Arcadiæ rege. Tusci enim ex Arcadia. Servius ii. *Æneid*. 'Lucumones, qui reges sunt lingua Tuscorum.' Et lib. viii. 'Tuscia duodecim Lucumones habuit, id est, reges.' Dac.

^r *Lucumones*] Ausonius ad Theonem: 'Scillito decies si cor purgeris aceto, Anticipasque tuum Samii Lucumonis acumen.' Ita legendus est locus Ausonii, ut in Ausonianis lectionibus diximus. Jos. Scal.

Lucumones] Qui apud Arcadas *Λυκωνες*, ii apud Tuscos, qui ex Arcadia in Italiam venero, *Lucumones* dicti sunt, ut optime Scaliger in notis ad Orphei initia. Sunt autem *Λυκωνες*, qui alio nomine *Λυκαρθηπρωται*, qui scilicet melancholiz genere laborant, quæ *Λυκαρθηπρωτα* dicitur, a Lycæone Arcadiæ rege nomen sortiti, qui a Jove in lupum fertur conversus. Unde *Lucumo*, insanus. Auson. ad Theonem: 'Scillito decies si cor purgeris aceto, Anticipesque tuo Samii Lucumonis acumen.' Dac.

^a *Lucretilis*] Horat. Od. 17. lib. i. 'Velox amœnum sæpe Lucretilem Mutat Lycæo Faunus.' *Idem*.

Luctus, et lugere,¹ a Græco trahuntur λυπεῖν, vel λύπειν.⁵

Luculentus² a luce appellatus.

Lucuntere⁶ genus operis pistorii.

Lues⁷ est diluens usque ad nihil, tractum a Græco λύειν.

Hinc dictum lutum terra humore soluta; et lustratio, qua quid solvitur, ac liberatur: hic et λύτρα ἀπὸ τῆς λύσεως, id est, solutione auri: λύτρα enim libra est.

Luma^{7 2} genus herbæ, vel potius spinæ.

Lumbago⁸ vitium et debilitas lumborum.

*****

5 Al. λύειν.—6 Al. Lucunter, Lucentem, Lucunrem. Vide inf.—7 'Male in Ms. Lîma vel Lîna.' Dac.

NOTÆ

¹ *Luctus, et lugere*] Lege λυπεῖν vel λύπειν. Δύξω est, singultio. Sed magis placet a λυπεῖν: π facile mutatur in γ. *Idem*.

² *Luculentus*] A luce, *luculentus*, ut a 'luto,' 'lutulentus.' *Luculentus* caminus, qui luce plenus est, qui splendet. Horat. 'Jamdudum splendet focus.' Sed per metaphoram ad alia transfertur: sic 'luculenta oratio,' 'luculenta auspicia,' id est, perspicua, pulchra, bona. Sic 'luculentum prædium,' dixit Plaut. *Idem*.

³ *Lucuntere*] Lege, *Lucunter*, quod Græcum est, λευκανθήρ, ab aspersione farinæ, quæ alba est. Dicitur, et *lucuns*, *lucuntis*. Varro περιπλῆς, περί φιλοσοφίας: 'Ac nulla ambrosia, ac nectar, non alia, sardæ, Panis, pemma, lucuns, cibi' qui purissimu' multo est.' *Idem* σκιαμαχία, περί τέφρον: 'Vinum, pemma, lucuns illi nihil ista ministrant.' Ab eo ὀποκοριστικόν, *lucunculus*. Glossæ, 'Lucunculus, πηγανίτης.' Afranius Fratrii: 'Pistori non: at cur non scriblitari? Ut mittat fratris filio lucunculos.' Ita enim legendum in Afranio. Tertullianus libro de Spectaculis: 'Stillicidia mellis de livaculo vene-

nato.' Lege, *de lucunculo*. Apuleius libro x. de pistore dulciario: 'hic panes, crnstula,' lucunculos, hamos, laterculos, plura scitamenta mellita.' Jos. Scal. Verum de Etymo, obstat, quod prima in *lucunter* et *lucuns* brevis est, quæ produceretur, si esset a λευκανθήρ. Quare omnino verum est *lucunter* esse a γλυκανθήρ ut a χλαίνα, læna. A γλάξ, γλακτός, lac: sic γλυκός, γλυκοῦς, glucuns, ut πλακοῦς, πλακοῦς, τυροῦς τυροῦς, subintelligitur ἔρτος, panis. Salmasius apud Ælium Lampridium. *Dac*.

⁴ *Lues*] Morbus, a *luendo*, id est, solvendo, quia eo solvantur corpora. *Idem*.

⁵ *Luma*] Glossarium: 'Luma, βοτάνη ὁμοία ἡδύσμῳ, ἣν τινες ποταμογέιτονα καλοῦσιν, ἄλλοι καλαμίνθην. Quæ omnia falsa sunt. Neque enim *Luma* est herba, sed spina: unde 'Falces lumariæ' Varroni: neque similis Potamogitoni, neque Potamogiton Calaminthæ. Jos. Scal.

⁶ *Lumbago*] Gloss. 'Lumbago, ἰσχίον νοσήματα,' 'Lumborum morbi.' Ita enim legendus hic locus: non, ut Vulcanius, ἰσχυος ἔμματα. *Dac*.

Lura^b os culei, vel etiam utris, unde lurcones capacis gulæ homines, et bonorum suorum consumptores.

Luridi,^c supra modum pallidi.

Luscitio,^d vitium oculorum, quod clarius vesperi, quam meridie cernit.

Lustra^e significant lacunas^f lutasas, quæ sunt in sylvis, aprorum cubilia: a qua similitudine ii, qui in locis abditis et sordidis ventri et desidie operam dant, dicuntur in lustris vitam agere: et cum ejusdem vocabuli prima syllaba producit, significat nunc tempus quinquennale, nunc populi lustrationem.

Lustrici^f dies infantium appellantur, puellarum octavus,

~~~~~

8 Malunt Scal. et Dac. ex vett. edd. *lamas*.

NOTÆ

^b Lura] Ansonius *Lora*, etiam pro ipso utre in Periocha decima Odysseæ, quod Homero, ἀρκός. Jos. Scal.

Lura] Utris vel os culei, quia fit ex corio, quod *larum* sive *lorum* dicitur. Eo usus Ansonius pro ipso utre in Periocha decima Odysseæ, quod Homero ἀρκός. Usus et Lucilius: 'In os prius accipiam ipse Quam gladium in stomacho, lura, ac pulmonibu' sisto.' A lura dicti *lurcones* et *lurcari*, quasi *luricones* et *luricari*, hoc est, cibos in utrem, in ventrem ingerere. Lucil. 'Ut lurcarentur lardum, et carnaria furtim Patrum conficerent.' Dac.

^c Luridi] Græci, 'Luridus, λευκός, ἀρκός.' Jos. Scal.

Luridi] A loro. Qui lorl colorem referunt. Dac.

^d Luscitio] Oculorum vitium. Sed quale sit, magistri veteres ambigunt. Alii enim cum Varrone luscitiosos esse dicunt, qui nihil vident vesperi, alii cum Festo, qui clarius vesperi, quam meridie. Mihl prior sententia

magis placet, præsertim cum Plinius scribat luscitiosos Græcis dicti νυκτάλυστας, hoc est, ut exponit Galenus, τοὺς τῆς νυκτὸς ἀλαοὺς, nocte cæcos. Vide 'Nuscitiosum.' Idem.

^e Lustra] *Pro lacunas* ex vett. editt. melius *lamas*. De qua voce supra dictum est. *Lustra* autem per u tenue proprie ferarum cubilia a *luto* dicta, et per metaphoram pro popinis et lupanaribus sumuntur. Cum vero *lustrum* per u densum, quasi *lous-trum*, tempus quinquennale significat, a *luendo*, solvendo, quod quinto quoque anno vectigalia et ultra tributa per Censores persolvebantur. Varro lib. v. significat et lustrationem, id est, expiationem, quæ censu peracto Suo vetanrilibus fiebat. Vide Livium. Idem.

^f Lustrici] Tertullianus hunc diem vocat *Nominalia* libro de Idololatria: 'Circa officia vero privatarum et communium solennitatum, ut togæ puræ, ut Sponsalium, ut Nuptialium, ut Nominalium, nullum putem periculum observari de statu idololatriæ.'

puerorum nonus, quia his lustrantur, atque eis nomina imponuntur.

Luxa^a membra e suis locis mota, et soluta; a quo luxuriosus in re familiari solutus.

Luxantur,^b a luxu dictum, id est, luxuriantur.

Lycii Apollinis oraculumⁱ in Lycia maximæ claritatis fuit ob luporum interfectionem: λύκος enim lupus est.

NOTÆ

Glossarium: 'Nominalia, ὀνομασθεσία.' Græci ἀμφιδρόμια. Glossæ Græcorum: ἀμφιδρόμια, ἡμέρα ἀγομένη τοῖς παιδίοις, ἐν ᾗ τὸ βράφος περὶ τὴν ἑστίαν ἔφερον τρέχοντες κύβη, καὶ ἐπετίθεσαν αὐτῇ ὄνομα, ὅτε ἐπὶ τῶν οἰκείων καὶ φίλων ὄνομα ἐτίμωτο. Quæ omnia explicant morem Atheniensium qui extat apud Terentium, in protatica persona primæ scenæ Phormionis Comœdiæ. Non tamen in Amphidromiis imponebant nomina, ut hic dicitur: sed decima post natum puerum die. Itaque apud Suidam integræ hæc verba habentur, καὶ τῇ δεκάτῃ ἐτίθεσαν αὐτῇ ὄνομα. Sed de lustrico die amplius vide Plutarchum in Quæstionib. et Macrobius lib. 1. Saturnaliorum de Nundina Dea. Jos. Scal.

Lustrici] Lustricus dies, quo infans lustratur, id est, expiatur, purificatur. Sueton. Neron. cap. 6. 'Ejusdem futuræ infelicitatis signum evidens die lustrico extitit.' Ideo 'lustralis solemnitas' dicitur Symmacho. Et hunc puellarum octavum fuisse nonumque puerorum consentiunt Plutarch. et Macrob. Tertullianus eam diem hebdomadæ ultimam vocat, quod non repugnat. Nihil enim vetat, ut optime doctiss. Casaubonus in Persium, diem eandem ultimam esse hebdomadæ et nativitatæ octavam vel nonam. Ita autem nomen imponebant: eligebant scilicet aliquem, qui præset huic nominis impositioni, ejusque quasi magister fo-

ret, ut hodie apud nos. Polyæn. Strat. lib. vi. Κέρριον εἶναι τῆς ὀνόσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ παιδίου. 'Magistrum esse impositionis nominis filii: en être le parrain. Aliquando etiam omnia captabant, ut nomen imponerent. Accensis enim multis luminibus unicuique nomen assignabant, atque ejusdemum, quod ceteris extinctis supervixerat, nomen arripiebant, ac puero imponebant. Idque sua ætate adhuc observatum fuisse queritur D. Chrysostomus in 4. caput prioris ad Corinthios. Dac.

^a Luxa] Glossæ: 'Luxum, στήμα, ἢ λυγισμός, ἢ ἀσυνία.' Jos. Scal.

Luxa membra] A lux, tutum et luxum. Unde luxus, a, um, quod solutum, suo loco motum est; a quo luxus, us, animi dissoluti et suo loco moti vitium: inde luxuries et luxuriosus, &c. Dac.

^b Luxantur] Glossæ: 'Luxatur, ἀνασώσσει.' Jos. Scal.

Luxantur] Gloss. 'luxatnr, ἀνασώσσει:' infarcit, implet. Quem locum frustra sollicitavit doctissimus Vulcanius. 'Nunc vero,' ut ait Nonius, 'vulsum et suo loco motum luxari ignari Latine dicimus.' Dac.

ⁱ Lycii Apollinis oraculum] 'Lycias sortes' vocat Virgil. 'Italiam Lyciæ jussere capessere sortes.' Ipse Apollo 'Lycius Λύκιος' Græcis, quod in Lycia cultus, non vero ob lupos interfectos, etsi ob eandem causam eum λυκοτόνον dictum fuisse reperias. Vide Hesych. Dac.

Lycophos ^k Græci dicunt, quod nos primum tempus lucis : dictum autem lycophos, quasi λευκὸν φῶς, id est, lumen candidum.

Lymphæ ^l dictæ sunt a nymphis : vulgo autem memoriæ proditum est, quicumque speciem quandam e fonte, id est, effigiem nymphæ viderint, furendi non fecisse finem, quos Græci νυμφολήπτους vocant, Latini lymphatos appellant.

Lyrnessiades, ^m ab oppido Phrygiæ Lyrnesso dicti. ¹⁰

9 Quidam libri in pro est.—10 Legendum monet Dac. dictæ.

NOTÆ

^k *Lycophos*] Immo dictum, quod λῦκη, lux, apud Veteres : unde mansit in ἀμφιλύκη. Inde etiam lux, et lucere. Jos. Scal.

Lycophos] Græce λυκόφως summum diluculum, ultima pars noctis sub exitum auroræ, non a λευκὸν φῶς ut putat Festus, sed a λῦκη, prima lux, quæ vox mansit in ἀμφιλύκη. Dac.

^l *Lymphæ*] Quasi nymphæ, n mutato in t. Hæ, si conspicerentur, furorem immittere putabantur. Varro lib. vi. 'In Græcia commota mente quos νυμφολήπτους appellat, ab eo

lymphatos dixerunt nostri.' Pacuvius in Tencro: 'Flexanima tanquam lymphata et Bacchi sacris Commota.' Ideo Theocritus, poëta suavissimus, Nymphas vocavit numina agricolis metuenda : Νύμφαι ἀκολυμητοί, δεινὰ θεὰ ἀγροίαντας. 'Nymphæ inquietæ, graves Deæ agricolis.' Idem.

^m *Lyrnessiades*] Ex Lyrnesso oriundæ, quæ urbs erat in ora Trojæ, unde Achilles abstulit Briseida. Alii Lyrnessum in Sicilia ponunt. Infra legendum dictæ. *Lyrnessiades* enim τὸ θηλυκόν. Idem.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XI.

MACELLUM ^a dictum a Macello quodam, qui exercebat in urbe latrocinia, quo damnato Censores Æmi- [PAULUS. lius, et Fulvius statuerunt, ut in domo ejus obsonia venderentur.

Macilenti,^b macie tenuati.

Mactus,^c magis auctus.

NOTÆ

^a *Macellum*] Unde sit, mire Veteres dissentiunt. Festi sententiam probat Varro duobus locis, qui a Macello quodam dictum vult. Donatus vero, Isidorus, et Scaliger a mactandis pecoribus deducunt, ut sit a 'mactum,' 'mactulum,' 'mactellum,' 'macellum.' Salmasius ab Æolico μάγειρος, qui carnes vendit: sed Scholiastes Aristophanis a structura nomen sortitum dicit: δ δὲ κύκλος (inquit in Equit.) Ἀθήνησιν ἵσταν, καθάπερ Μάκελλος, ἐκ τῆς κατασκευῆς τὴν προσηγορίαν λαβόν. I. e. 'Cuclos locus Athenis, qui, ut et Macellum, ex structura nomen accepit.' Quod si verum, dicendum est *macelon* a rotunditate dictum fuisse, quia rotundus, Macellum vero ἐκ τῆς μακέλλης, a ligone, quod ita structum fuerit, ut ligonis figuram

referret; sed ejus typum vidisse oportuit, ut id unice probetur. Subjungit idem Scholiastes in macello, præter carnes, omnia alia obsonia veniisse, præsertim pisces; et ibi illum frustra esse certum est, nam de carnibus etiam constat, immo et in macello lanios et fartores ponit Terent. Eunuch. II. 2. 'Interea loci ad macellum ubi venimus, Concurrunt læti mi obviam cupedinarii omnes, Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores.' *Dac.*

^b *Macilenti*] A *macie*, quod a *macco*, *Macilentus*, qui ita macet, ut totus ossa atque pellis sit. *Idem.*

^c *Mactus*] *Mactare*, *mactus*, *macte*, sacrorum verba sunt. Apud Catonem: 'Macte hocce vino inferio esto.' 'Macte hacce dape pollucenda esto.'

Madusa^{1 d} ebrius, a Græco *μαδῦν* deductum: vel quia madidus sit^a a vino.

Mæandrum,^e genus picturæ, dictum est a similitudine flexus amnis, qui appellatur Mæandrus.

Mæcia^f tribus a quodam castro sic appellatur.

Mæniana^g ædificia a Mænio sunt appellata: is enim pri-

=====

1 Scribendum monet Scal. *Madula*: quod probat Dac.—2 Quidam libri *satia*.

NOTÆ

Macte esto, antique, pro *mactus esto*. Mactus, i. e. magis auctus. Et ad alia quævis transferuntur, ut 'mactare honoribus,' 'infortunio.' Plaut. Eleganter Arnob. lib. 1. 'fanorum consecratione mactare.' *Idem*.

^d *Madusa*] Scribe, ut in Pseudolo, *Madula*: 'Probe madula abeo.' *Jos. Scal.*

Madusa] Bene alii *madula*. Plant. Pseud. v. 1. 'Profecto Edepol ego nunc probe abeo madula.' *Madula* et *madidus* a verbo *mado*, quod aliquando etiam ponitur pro ebrius sum, ut contra siccus, pro sobrio. *Mado* autem a *μαδῦν* deglabrari, glabrescere, depiles esse, cum scilicet propter nimiam humoris copiam decidunt pili, nisi malis esse a *μαδῦν*, 'præ nimio humore putrescere.' Nam et eo sensu etiam *madere* aliquando legere est, unde a Græcis exponitur *ῥῆκew*, quod est, humidum esse, tabesceri vel corrumpi. Gloss. 'madida, *τακεῖν*.' Etsi par in utroque est ratio, nam et *μαδῦν* pro *μαδῦν*, et contra sæpe positum est, ita ut meo quidem iudicio minime tentari debeant loci, ubi hæc vel illa vox usurpatur. *Dac.*

^e *Mæandrum*] Etiam picturæ in lacunaribus propterea *μαλαρῶπος* dicuntur. Inde *Mæandratum*. Varro *ταφῆ Μελίττων, ἢ περιέχον τὰς ταπι-χέλας*: Mihi facies *mæandrata*, et

vermiculata, atque adeo cingens orbem terræ.' *Jos. Scal.*

Mæandrum] Mæandrum fluvium Lydiæ maxime flexuosum fuisse, e Veteribus certum est. Ab eo in vestibus et in pictura *mæandros* dicimus, quicquid flexuose ad instar Mæandri fluminis vel ponitur vel pingitur, ut purpuram flexuosam et in se remeantem in Chlamyde de qua Virg. 'Victori chlamydem suratam, quam plurima circum Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit.' Ubi Servius: 'Erat in chlamyde flexuosa et in se remeabilis purpura, in modum Mæandri fluminis Cariæ provincie, qui sinuosus est.' Ab eo etiam Mæandri dicuntur vafra et obliqua consilia, *des detours*. Cicero in Pison. 'Quos tu Mæandros, et quæ diverticula flexionesque quæsiisti!' Vide doctissimum paroimiographum in voce 'Mæandros.' *Dac.*

^f *Mæcia*] Hujus meminit Livius lib. viii. 'Eodem anno census actus, Tribusque propter eos additæ Mæcia et Scaptia.' Meminit et Cicero ad Atticum et pro Plancio. Dicta autem *Mæcia* a Mæcio castro, quod non procul a Lanuvio fuit. *Idem*.

^g *Mæniana*] In aliquo libro est a *Manio Censore*. Fuit autem C. Mænius P. F. P. N. Censor cum L. Papirio Crasso anno ccccxxxv. Hic triumphavit de Antiatribus aliisque

mus ultra columnas extendit tigna quo ampliarentur superiora.

Mæsius ^h lingua Osca, mensis Maius. Osci enim a regione Campaniæ, quæ est Oscos,ⁱ vocati sunt.

~~~~~

3 Vide Notas infra.

NOTÆ

priscis Latinis; quamobrem ei columnam datam esse Plin. scribit lib. xxxiv. cap. 5. Cum Festo consentiunt Nonius et Isidorus. *Ant. Aug.*

Mæniana] 'Menianum,' *ἐκέρης*, 'Menianus *ἐκέρης*.' Glossæ. *Jos. Scal.*

Mæniana] Hæc sunt Pauli. Quæ Festus scripserat, inveni in schedis, quas editio Romana Fulvii Ursini representat. En tibi: 'Mæniana appellata sunt a Mænio Censore, qui primus in foro ultra columnas tigna projecit, quo ampliarentur superiora spectacula.' Mænianorum meminit Cicero Academ. Quæst. lib. iv. 'Interim ille cum æstnaret, veterum ut Mænianorum, sic Academicorum viam secutus est.' Nominis causam docet Ascon. in divinat. 'Mænius, inquit, cum domum suam venderet Catoni et Flacco Censoribus, ut ibi basilica ædificaretur, exceperat jus sibi unius columnæ super quam tectum projiceret ex provolantibus tabulatis, unde ipse et posterius ejus spectare munus gladiatorum possent, quod etiam tum in foro dabatur. Ex illo igitur Columna Mæniana vocitata est.' Idem vetus interpretes Horatii lib. 1. Sat. 3. adducens illud Lucilii: 'Mænius columnam cum peteret.' Quod ad normam versus sic facile reducas, ut Jano Duzæ olim suboluit, *Columnam Mænius cum peteret, vel cum exciperet*. Porro, ut Mænianorum rationem et modum discas, pone tibi ob oculos hodiernas nostras casulas, quas vulgo vocamus *loges*; unde spectantur ludii, puta tragædiæ, cho-

reæ, opera musica, &c. Nam eadem plane res est. Neque tamen a *Mænio* dicta Mæniana, sed a *manis*, quæ sunt *περίβολοι*, ut optime olim magnus Salmasius. Nam *mænianum* proprie *περίβολον* sive podium in circuitu Solariorum positum, ne facilis in præceps lapsus esset: quæ voce etiam Latini usi sunt, qui peribulum pro Mæniano dixerunt. Optimæ glossæ, 'peribulum, *πρόφορον*.' Prophorum autem nihil aliud est, quam projectum provolans, sive solarium, sive planum tectum ex transversis et provolantibus tabulatis per circuitum corona munitum: idem chalcidicum dictum, hyperoon, et pergula. Adiciebatur aliquando foribus et porticibus, ut hodie balcones nostri, et inde in foro spectacula illa unde spectabantur ludii, ut casulæ illæ nostræ, mæniana etiam dicta. Plura vide apud Salmasium in *Ælio Spartiano*. *Dac.*

^h *Mæsius*] A quo postea *Maius*. Ergo hic mensis ante Romam conditam fuit; quare falsum est enim a majoribus Romuli nomen traxisse, ut voluit Varro. Osci enim, qui oram Campaniæ maritimam tenebant, sic enim ante Romam conditam vocaverunt. Vide infra in voce 'Malus.' Pro *Oscos* alii legunt *Oscor*, alii *Oscorum*: quam postremam ego lectionem nunc amplector, cum sciam *Oscos* partem Campaniæ tenuisse, ut ex Strabone et aliis notum est. Immo etiam et ab ea parte Campaniæ, quæ serpentibus abundaret, *Opici* prius, post-

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

2 A

Magis¹ a Græco μάλλον venit: *antiqui, sed alias* [FESTUS. *magis magistrare pro regere, et temperare dicebant*:⁴ *magisterare*,⁵ *quidam ponunt pro...*

Magisterare¹ regere, et temperare est. Magisterare moderari, unde magistri non solum doctores artium, sed etiam pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum dicuntur: quia omnes hi magis ceteris possunt: unde et magistratus, qui per imperia potentiore sunt, quam privati. Quæ vox duabus significacionibus notatur: nam aut personam ipsam demonstrat, ut cum dicimus,⁶ Magistratus jussit; aut honorem, ut cum dicimus, Titio magistratus datus est.

Magisteria[†] dicuntur in omnibus rebus, quæ⁷ magis ceteris

*****

⁴ Ed. Scal. 'temperare dicebant errare, quidam.'—5 Vet. lib. *Magistrare*: et mox quidam libb. *magistrare* vel *magistrari*.—6 Vetus liber *dicatur*.—7 Al. *qui*.

NOTÆ

ea Osci dicti sunt. Quare emendabis obiter illud Servii VII. Æn. 'Oscorumque manus. Capuenses dicit, qui ante Osci appellati sunt, quod illic plurimi abundavere serpentes.' Rescribe, *qui antea Opici*. Opici enim prius dicti ab ὄφις, serpens. Nunc Festi verba satis aperta. *Idem*.

¹ *Magis*] Duriusculum etymon. Verisimilius videtur Jul. Scaligeri sententia, qui ab obsoleto *magnior*, eliso *n*, *magior*, *magis* deducit. *Idem*.

² *Magisterare*] Deerat spatium ad ea capienda, quæ desiderabantur ex sched. in fine puto desiderari tantum vocem *docere*, vel similem: et recte quidem Festus *magisterare* antiquis usurpatum dicit pro regere, imperium habere. Inde in Gloss. 'magistro, *πρωταρχεύω*.' 'Magisterium, *ἀρχή*.' Sed postea pro *docere*, unde artium doctores dicti magistri. Sic Spartianus in Adriano sect. 10. 'Ipse inter manipulares vitam militarem magistrans.' Id est, docens. *Idem*.

Magisterare] Verba Festi, quæ hæc

præcedunt, ad hoc verbum referenda sunt. *Ant. Aug.*

³ *Magisterare*] Post verbum *pagorum* videtur addendum *curiarum*, ex Plauto, qui dicit in Aulularia: 'Nostræ qui est magister curiæ.' *Ful. Urs.*

Magisterare] Male Paulus *magister* ducit a *magisterare* vel *magistrare*; cum contra *magisterare* a *magister* dictum sit. Erat autem proprie *magister*, præfectus, Græcis ἐπιστάτης, ut 'magister pagorum' in inscriptionibus, 'Societatum' apud Cicero-nem pro Plancio, 'Vicorum' apud Suetonium in Augusto, 'Collegiorum' apud Asconium, 'Equitum' apud Livium, Varronem, et alios. Inde et magistri nomen honoris causa artium doctoribus datum videri potest; ut apud Livium l. v. sect. 27. Inde 'publicæ magistraciones' in codice Theodos. i. scholæ publicæ. A *magisterare* est *magistratus*, non vero a *magister* immediate, ut putavit Varro. *Dac.*

⁴ *Magisteria*] Verba Festi ex his Pauli verbis intelliges: addebantur

possunt, ut magisterium + equitum.

... rebus,^m qui ma ... quitum. et. ...llinis dixit ... [FEST.

... untur velit ... contra ora ... [PAUL.

Magmentum,^s ⁿ magis augmentatum.

Magnificissima^o dicebant antiqui pro magnificentissima: re enim vera magnificens dici non potest; unde magnificentissima videtur deduci.

Magnificius idem Cato⁹ pro magnificentius dixit, et non frustra: nam positivus ejus magnifice est.

Magnificius^p pro magnificentius usurpavit Cato in ea, [FEST. quam scripsit. ...

~~~~~

⁸ Scal. et Dac. legendum monent *Magmentum*, *maius augmentum*.—⁹ Quidam lib. Cato ipse.

NOTE

tamen alia de magisterio, ut opinor, ludorum Apollinis ex oratione nescio qua, quæ contra orationem inscribebatur alterius oratoris. *Ant. Aug.*

† *Magisterium*] Difficile explorare lacunas istas. Tamen de Apolline, et de quodam scriptore, qui contra orationem nescio cujus quædam de Apolline dixerat, tractabatur. Suspicio agi de oratione, quam habuit Varro ad populum Indis Apollinaribus de Nonis Caprotinis. Verba ejus sunt hæc ex quinto de Latino sermone: 'ob hoc togam prætextam datam eis Apollinaribus ludis docui populum.' *Jos. Scal.*

...^m *Rebus*] Ex superioribus Panli verbis facile præstari poterat hujusce capitis prima pars: adeoque in promptu erat, non de magisteriis, sed de magistris Festum egisse. Sed en tibi locum fere integrum ex sched. 'Magistri dicuntur in omnibus *rebus* qui magis ceteris possunt, ut magistri *equitum*, et magistri populi. Item magistri ludorum Apollinis dixerunt antiqui qui nunc aliter dicuntur, velut ostendit Cato in ea oratione quam dixit contra orationem. ...' In fine

desunt pauca, sed quæ nemo præstabit. Id unum me torquet; neque satis Verrinum sive Festum intelligo, cum ait ex Catone magistros ludorum Apollinis tunc fuisse aliter dictos, cum sciam idem eos semper nomen obtinuisse, etsi quandoque præfecti etiam dicti sunt.. *Dac.*

...ⁿ *Magmentum*] Lege cum Scaligero, *Magmentum*, *maius augmentum*. Erat daps, quæ profanabatur a rusticis Jano, Silvano, Marti, Jovi Dapall; sed et qualibet alla qua Deos mactabant. Unde magmentarium vas nbi exta sacra aræ imponebantur. Gloss. 'magmentarium, ἐφ' οὗ τὰ σπλάγχνα τιθέμενα τοῖς βωμοῖς προσφέρονται.' I. 'Vas nbi exta altaribus imponuntur.' *Dac.*

...^o *Magnificissima*] *Magnificior* et *magnificissimus* dicebant antiqui ἀναλόγως a positivo *magnificus*. Nos autem *magnificentior*, *magnificentissimus*, cum tamen *magnificens* dici non possit, unde ea deducuntur. Sic *municipior* a *municipo* dixit Cato, nos *municipentior*, etiamsi *municipens* non sit in usu. Vide infra 'municipior.' *Dac.*

^p *Magni* ...] Catonis, Atei, et ne-

... gna quis homo. . . .

... aut pulchrius purgat aut magnificius: nunc magnificentius, dicimus, cum magnifice ejus positivus. . . .

... Sit . . . at nepos ejus in ea quam scripsit . . . tamen ait, cum *Ædilis Curulis* esset . . . magnæ matris ludos magnificentius, quam alii, fecit.

Magnificior¹ quoque idem deduxisse videtur a munifice.

Magnum annum² dicunt mathematici, quo septem [PAUL.

NOTÆ

potis M. Catonis, ut opinor, sententia obscura est, his panicis exceptis, quæ Paulo debemus. *Ant. Aug.*

Magni. . .] Cum in hisce ruderibus excitandis satis diu me torissem, et eorum tantum partem aliquam edidissem, tandem me ab hac cura schedæ liberum fecere, quæ si non locum integrum, tamen aliquatenus restanturari facilem, ponunt. Verba quidem Catonis ut valde confidentis esset se præstiturum recipere, ita nimis meticulosi super iis conjecturam suam tacere. Locum igitur integrum sic tentabo: *Cato in ea quam scripsit. . . . Crimina magna quis homo, quam tu, aut pulchrius purgat, aut magnificius? Nunc magnificentius dicimus, cum magnificens ejus positivus non amplius sit in usu. At nepos ejus in ea quam scripsit. . . . tamen ait: cum ædilis curulis esset is tum magnæ, &c.* de nepote Catonis vide Gellium lib. XIII. cap. 18. *Dac.*

¹ *Magnificior*] Jam alibi monuimus, Festum libros suos ita conscripsisse, ut voces omnes, quæ ab eadem littera incipiebant in eundem librum retulerit, nullo syllabarum ordine servato: inde factum est, ut qui singula alphabetico, ut vocamus, ordine disponere aggressus est, is multa reliquerit et corrupta et suis sedibus mota. Velut hic *magnificior quoque. . . .* quod ad *municipior* pertinet. Scriptum enim fuerat, *municipior quoque deduxisse videtur*: sed adi *'municipior.'* *Idem.*

² *Magnum annum*] Cicer. lib. II. de Nat. Deor. ubi de planetis, 'quarum ex disparibus motibus magnum annum Mathematici nominaverunt, qui tum efficitur, cum Solis, et Lunæ, et quinque errantium ad eandem inter se comparationem confectis omnium spatiis est facta conversio: quam quam longa sit, magna quæstio est: esse vero certam et definitam necesse est.' Et in Hortensio: 'Horum annorum, quos in fastis habemus, magnus 12. millia nongentos quinquaginta quatuor annos complectitur.' Sed meræ nugæ. Magnus annus, sive annus Platonius, cum stellæ fixæ, ab æquinoclii et solstitii cardinibus digressæ, eis ræ *ἐντροπερα* totum circulum suum confecere. Eas autem ex Timacharidis, Hipparchi, suisque adeo observationibus centum annorum spatium gradum unum absolvere Ptolemæus statuit, ex quo efficitur 36000. annorum decursus hunc magnum annum evolvi. Tardiorum hunc motum faciant tabulæ Alphonsianæ: ita ut totis 49000. annis periodum hanc absolvi rex Alphonsus crediderit. At brevioribus eam spatiis determinavit Albategnius, nec plusquam 23700. annos ei tribuit, quippe quam 66. quoque anno gradum unum explere deprehenderit, quam sententiam observationibus suis longe accuratissimis ad verum proxime accedere confirmavit Tycho, nam intra 67. anno-

sidera errantia expletis propriis cursibus sibimet concordant.

Magnum socerum^a appellat vir uxoris suæ avum.

Magnam socrum^t vir uxoris suæ aviam appellat.

Magnos ludos,^u Romanos ludos appellabant, quos in honorem Jovis, quem principem Deorum putabant, faciebant

Majestas[†] a magnitudine dicta.

Maiis Idibus^x mercatorum dies festus erat; quod eo die Mercurii ædes esset dedicata.

Maius mensis^y in compluribus civitatibus Latinis ante urbem conditam fuisse videtur; qua ex causa [FEST. utrum a majoribus, ut Junius a junioribus dictus sit, an a Maia, quod Mercurio filio ejus res divinæ . . . fiant

NOTÆ

rum spatium gradu uno fixas eis τὰ ἐκείνην progredi, totumque illud curriculum 24120. annis peragraré compérit. Ita illustr. Hnetius in doctiss. suis in Origenem observationibus. *Idem.*

^a *Magnum socerum*] Socer est viri pater; magnus socer, avus; major socer, proavus. Socer a Græco ἐκυπος. *Idem.*

^t *Magnam socrum*] Socrus, ἐκυπά, viri sive uxoris mater; magna socrus, avia; major socrus, proavia. *Idem.*

^u *Magnos ludos*] Ita dictos putat Asconius, quod magnis impensis ederentur; sed ita potius vocati, quod in honorem trium magnorum Deorum, Jovis scilicet, Junonis, et Minervæ, peragerentur. Cicero lib. v. in Verr. 'Mibi ludos antiquissimos, qui primi Romani appellati sunt, maxima cum dignitate ac religione Jovi, Junoni, Minervæque esse faciendos.' Fiebant autem mense Septemb. per plures dies; iis enim aliquando novem insumtos fuisse in fastis reperias. *Idem.*

[†] *Majestas*] Ab antiquo *majus*, pro magnus, *majestas*, magnitudo. *Idem.*

^x *Maiis Idibus*] Ovid. Fast. lib. v. 'Templa tibi posnere patres spectantia Circum Idibus: ex illo est hæc tibi festa dies. Te, quicumque suas profitentur vendere merces, Thure dato, tribus ut sibi lucra rogant.' *Idem.*

^y *Maius*] Ausim affirmare me veram lectionem assecutum in corruptissimo fine hujus loci: an a *Maia*: quod *Mercurio filio ejus res divina Idibus fiat eo mense*: nam sine ullo prorsus dubio inversæ sunt literæ in SOLEMNES pro IPso MENSE. Quia principium τοῦ IPso cohæsit cum fine præcedentis τοῦ FIANT. Hæc est, ni fallor, vera lectio. *Jos. Scal.*

Maius] Ante Romam conditam fuit ut supra in *Mæsius*, quare facile adducor ut credam a *mæsius*, detracta litera s, factum *majus*, postea *majus*. A *Maia* tamen Mercurii matre nomen traxisse scribit Ovid. 'At tu materno donasti nomine mensem, Inventor curvæ, furibus apte, fidis.' Quanquam idem alibi vel a *majoribus*, ut *junium* a *junioribus*, dictum putat; vel a Majestate Honoris et Reverentiæ filia. Quæ hic desunt, sic expleri possunt: An a *Maia*, quod *Mercurio filio ejus res*

solemnes,¹⁰ an quod ipsi Deæ in multis Latinis civitatibus sacrificia fiebant (ipso mense. . .)

Major patruus,² avi et aviæ patruus.

Major amita, avi et aviæ amita.

[PAUL.

Major avunculus, avi et aviæ avunculus.

Major Græcia³ dicta est Italia, quod eam Siculi quæ-

~~~~~

10 Vide Notas.

NOTÆ

divinæ idibus fiant solennes, an quod ipsi Deæ in multis Latinis civitatibus sacrificia fiebant ipso mense. Nihil amplius deest. *Dac.*

¹ *Major patruus*] Proprie avi, non aviæ patruus, hoc est, proavi frater, ut amita aviæ, non avi amita. Hoc est, proaviæ soror. At major avunculus, aviæ, non avi avunculus, proaviæ frater. Sed non semper discrimen illud Veteres observarunt. Ut hic ex Festo et alibi ex aliis certum est. *Idem.*

² *Major Græcia*] Quare Græcia dicta sit, non dubitatur, sed quare *major Græcia*. Certissimum est ita vocatam a Romanis, quia propior ea esset illis, quam transmarina Græcia: quemadmodum contra, Græcos Italos ipsi Græci transmarini vocabant *ἑσπεριούς*, id est, barbaros. Nam Messenio, servus apud Plautum, vocat 'exoticam Græciam,' quam Romani majorem Græciam, non quidem ex persona sua; nam erat Siculus, neque vocasset consulto se ipsum barbarum; sed *μυητικὸς*, ex persona Græcorum ipsorum, qui Siculos et Calabros vocabant *Ἑλληνας ἑσπεριούς*: ut Plautus, cum se vocat barbarum, et Barbariam Italiam, non ex consuetudine Romanorum dicit; quis enim sanus se barbarum vocet? sed ex persona Græcorum, qui *βαρβάρους, καὶ ἑσπεριούς* Italos vocabant; quod etiam ex Plutarcho in vita Pyrrhi cognoscimus.

Ego hoc monui de exotica Græcia, ne forte Turnebum sequamur, et auctoritate tanti viri permoti imprudentes eundem lapidem offendamus, qui exoticam Græciam non de ea, quæ dicta est Magna Græcia, sed illam, quæ in Epiro erat, intellexit. In quo profecto non leviter erravit. *Jes. Scal.*

Major Græcia] Quid magnæ sive majoris Græciæ nomine Veteres intellexerint, non satis convenit inter auctores. Festus ait Italiam dictam. Athenæus, omnem fere Italiam. Strabo, Siciliam, et eam partem Italiæ quæ Siciliæ obversa est. Plinius, Italiæ tantum partem aliquam. Servius, a Tarento usque ad Cumas. Seneca, totum Italiæ latus, quod infero mari alluitur. Quare autem Græcia dicta sit non dubitatur, sed quare *major Græcia*. Scaliger recte quidem Græciam exoticam, Italicam Græciam, sive majorem Græciam, interpretatus est. Sed falsum ita eam dixisse Messenionem ex persona Græcorum; neque enim antiquitas ita fœda res erat, se ipsum vocare barbarum sive exoticum, ut nemo sanus se eum esse profiteretur, cum *barbarus* et *exoticus* nihil aliud sonarent quam, extraneus, alienigena. Illud olim pluribus exemplis ostendam apud Plautum ipsum, favente Deo. Nunc de majori Græcia. Nunquam sane majorem errorem erravit Scaliger, quam cum

dam¹¹ obtinuerunt; vel quod in ea multæ magnæque civitates fuerunt ex Græcia profectæ.

Major magistratus^b consul dicitur.

Major socer^c uxoris meæ proavus.

Major socrus uxoris meæ proavia.

Minora itemque majora auspicia,^d quæ dicantur, docet [FEST.

*****

11 Vet. lib. olim.

NOTÆ

ait, eam a Romanis ita dictam, quod propior esset eis, quam transmarina Græcia; ridiculum enim sit duarum urbium cognominum alteram vocare majorem, quod a nobis propior absit. Peccavit igitur Scaliger, et iterum etiam, cum ait a Romanis ita dictam fuisse. Nam certum est a Græcis ipsis nomen inditum, adeoque ab ipsis majorem Græciam vocatam, ut ipsius soli præstantiam significarent. Utrumque probat Plin. cum Italiam dilaudans ita scribit: 'Ipsi de ea judicare Græci, genus in gloriam suam effusissimum, quotam partem ex ea appellando magnam Græciam.' *Dac.*

^b *Major magistratus*] Græci vocant *στρατορ*, quasi dicas summum. Nul- lum enim altius Imperium Romæ fuit. Ovid. lib. iv. de Ponto, El. 2. 'nul- lum Martia summo Altius imperium consule Roma videt.' *Idem.*

^c *Major socer*] Vide 'majorem so- crum.' *Dac.*

^d *Majora auspicia*] Ex libro M. Mes- salæ Auguria de auspiciis primo apud Gellium lib. xiii. cap. 14. hæc Festi verba intelliges. Patriciorum auspi- cia in duas sunt potestates divisa: maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum; reliquorum magistratuum minora sunt auspicia: ideo illi mino- res, hi majores magistratus appellan- tur. 'Majora autem dicuntur auspi- cia habere,' inquit Gellius, 'quia eo- rum auspicia magis rata sunt, quam

aliorum.' *Ant. Aug.*

Majora auspicia] His ita restituen- dis mihi viam fecerunt quæ ex libro Messalæ Auguris de auspiciis primo apud Gellium leguntur lib. xiii. cap. 14. 'Patriciorum auspicia in duas sunt potestates divisa: maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum; reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi majores, hi minores Magistratus appellantur.' Et postea, me non vanum conjecto- rem fuisse reperi ex schedis, ubi om- nia ad verbum. Majora autem auspi- cia habere dicuntur, inquit Gellius, quia eorum auspicia magis rata sunt quam aliorum. Et inde lucem capit illud Virgil. iii. Æneid. 'Nate Dea, nam te majoribus ire per altum Au- spiciis manifesta fides.' Etsi Servius *Majorebus* interpretatur *caelestibus*; eo quod auspicium, quod de cælo es- set, verbo Augurum proprio *maximum* dicebatur. Sed mea interpretatio mihi videtur purior. Et huc respex- isse videtur Horatius, cum cecinit, Od. 6. lib. iv. 'Ni tuis victus Vene- risque gratæ Vocibus Divum pater annuisset Rebus Æneæ potiore duc- tos Alite muros.' Quod Virgilius dixerat 'majoribus auspiciis,' ipse dixit 'potiore alite.' Neque Virgi- lium melius quam per Horatium, ut contra Horatium melius nunquam quam per Virgilium, possis interpre- tari. *Dac.*

Messalu ; nam *majora* Consulum, *Prætorum*, *Censorumque* dici ait, et reliquorum *minora* ; cum illi *majores*, hi autem *minores* magistratus dici consueverint.

Majorem Consulem * *L. Cæsar* putat dici, vel eum, penes quem *fascēs* sint ; vel eum, qui prior factus sit : *Prætor* autem *majorem Urbanum*, *minores ceteros*.

Major Consul dicitur vel is, penes quem *fascēs* [PAUL. sunt ; vel is, qui prior factus est : *Prætor* autem *major Urbanus*, *minores ceteri*.

Majores Flamines † appellabantur *patricii generis*, *minores plebei*.

Maledictores ‡ dicebantur ab antiquis, qui nunc *maledici*. [FEST.

Maledictores dicebant antiqui, quos nos appellamus maledicos. Cato cum proficisceretur in Hispania re movendi † *maledictores*.

Malevoli † *Mercurii* signum erat proxime *Janum*, qui item

12 Ed. Scal. 're movendi.'

NOTÆ

* *Majorem Consulem*] Alternis mensibus apud alterum Consulem *fascēs* erant, non penes unum tantum ; et *majorem* Consulem dictum fuisse puto, qui eos haberet prior, nam sumere eos solebat, qui *major natu* esset. *Prætor* autem *Urbanus Major* dicebatur, quia dignior erat et honestior, ita ut veluti proprio cognomento honoratus appellaretur. Ovid. lib. 1. Fast. 'Verbaque honoratus libera *Prætor* habet.' *Idem*.

† *Majores Flamines*] Tres tantum fuere, qui *majores* dicti, *Dialis*, *Martialis*, et *Quirinalis* ; quos *Numa Rex* instituit : reliqui processu temporum his additi : nam ad quindecim crevit eorum numerus, *Minores* dicti sunt. Inter hos maximæ dignationis erat *Dialis*, minimæ *Pomonalis*. Vide 'Maximæ dignationis.' *Idem*.

‡ *Maledic*....] *Præter Hispaniæ*

mentionem, cetera ex *Pauli* epitome intelliguntur. *Ant. Aug.*

Maledictores] *Infra* : 'Cato enim proficisceretur in *Hispaniam* ;' id est, Cato in ea oratione, quam habuit, cum ad bellum *Hispanicum* proficisceretur ; anno mundi 3755. *Dac.*

† *Malevoli*] *Janus* in *Turdellis* quis sit plane ignoro. *Ant. Aug.*

Malevoli] Ita scripsit *Festus* : *Malevoli Mercurii signum erat proxime Janum. Qui item erat in Turdellis Mercurius, malevolus appellabatur : malevoli autem, quod in nullius tabernam spectabant. Notabis autem locum Romæ Turdellos, cujus nemo alius Veterum mentionem facit. Jos. Scal.*

Malevoli Mercurii] Has tacuisse ita olim expleverat *Scaliger*. Et ita postea in schedis. *Mercurius* autem, qui in nullius tabernam spectaret, malevolus dictus est, quia *Dii aspi-*

erat in Tardellis *Mercurius malevoli* ¹³ etiam cognomine appellabatur: malevoli autem, quod in nullius tabernam spectabat.

Malevoli Mercurii signum, id est, statuam, appellabant, ideo quod in nullius tabernam spectabat. [PAUL.

Malleoli ^k vocantur non solum parvi mallei, sed etiam ii, qui ad incendium faciendum aptantur; videlicet ¹⁴ ad similitudinem priorum dicti.

Malluvium ^l dicitur quo manus lavantur. Mallu- [FEST. viæ, quibus manus sunt lotæ: pelluviæ, quibus pedes.

Malluvium latum ^m in commentarium ¹⁵ sacrorum significat, manus qui lavet, a quo malluviæ dicuntur, quibus manus sunt lautæ, perinde ut quibus pedes pelluviæ.

Maltha ⁿ dicitur a Græcis pix cum cera mixta. [PAUL.

13 Eadem Ed. *Malos malevoli*. Vide Inf.—14 Vett. libb. *scilicet*.—15 Vide Notas.

NOTÆ

cientes favere pntabantur, ut contra. Porro notabis locum Romæ Tardellos dictum, ubi Mercatores, ut ad Janum. Nemo enim alius Veterum ejus, quod sciam, meminit. *Dac.*

^k *Malleoli*] Malleolorum incendiariorum mentionem facit Nonius ex Sisenna, et alii. Dicebantur Græce *ἀσπίλοι*. Glossæ Hesychii: *ἀσπίλος, ἄγνος περιφέρεις, εἰς δ' ἐγγίοντες πύσαν, καὶ θάιον, καὶ στυπείον, ἠφίσαν καὶ ἔθα ἀφάρτο, ἔκαιε τὰ προστυγχάνοντα. ἔστι δὲ καὶ γένος λίθου καὶ ξηροῦ ξύλου καὶ πεπισσωμένου*. Ultima expriment notionem Malleoli. Glossarium: 'Malleolus, σφέρα, πυρκαῖα.' *Jos. Scal.*

Malleoli] Parvi mallei, sive ferrei, sive lignei, quibus ferrum et alia tunduntur. Sunt etiam Manipuli Spartei forma quadam mallei ligati et pieo aut sulphure contacti, qui incensi aut in muros aut in testudines jaciuntur. Sisenna *Histor. lib. iv.*

'De quibus partim malleolos, partim fascēs sarmentorum incensos supra vallum frequentes.' *Dac.*

^l *Malluvium*] Malluviæ et Pelluviæ, Græce *χειρόνιτρα, καὶ ποδόνιτρα*. *Jos. Scal.*

Malluvium] Malluvium et Malluviæ vas ubi manus lavantur, quasi *manuelua*, seu *manuluvia*. Græcis *χειρόνιτρα*, ut *Pelluvia*, ubi pedes, quasi *pedelua*, seu *pedeluvia*, Græcis *ποδόνιτρα*. Hoc autem ad Veterum morem respicit, qui non manus tantum, sed etiam pedes, ante et post cœnam lavabant. *Dac.*

^m *Malluvium latum*] Legerem: *Malluvium latum in commentario sacrorum significat manus ut lavent*. Hoc sensu: cum malluvium latum erat, hoc in sacrorum commentario significabat, ut manus lavarent. Possis etiam legere *qui lavent*. Eodem sensu. *Qui*, id est, *quo* pro *ubi*. Idem.

ⁿ *Maltha*] Glossarium: 'Maltana, πικρόκηρον.' *Jos. Scal.*

Mamercus ° prænomen est Oscum, eo quod hi Martem Mamertem appellant.¹⁶

Mamers ^p Mamertis facit, id est, lingua Osca Mars Martis: unde et Mamertini in Sicilia dicti, qui Messanæ habitant.

Mamertini ^a appellati sunt hac de causa: cum de [Fest.

*****

16 Vett. libb. dicunt.

NOTÆ

[*Maltha*] Ex cera et pice liquida: unde et Glossario exponitur *πισσόκηρον*. Hesychius, *μεμαλαγμένον κηρόν* vocat, Mollitam ceram. Α *μαλάσσω*, *μαλάσσω*, unde et Latinum nomen *Maltha*. Alii Maltham describunt ex pice et unguine sive sevo calce minutatim superadjecta. Vide Palladium lib. 1. cap. 17. et Plin. lib. xxxvi. cap. 24. *Dac.*

° *Mamercus*] A Mamerte, Mamercus, ut a Marte, Marcus. Inde Mamercus *Æmilii* Dictator: M. *Æmilii* Mamercus: L. *Æmilii* Mamercus Cos. *Idem.*

^p *Mamers*] Sive Oscorum vocabulum sit *Mamers*, sive Sabinorum, ut vult Varro, certum est eos a Græcis sumsisse, quibus *μαμερδς* dicitur, Lycophron. Pro *Mamers* dixere *Mavers*, unde *Macors*, *Mavertius*. *Dac.*

^a *Mamertini*] Ex spatio literarum, quæ desunt, scribi potest ita: *Mamertini appellati sunt Messanenses hac de causa*. Sunt alia, quæ divinare non potuimus: sed historię cognitionem non impediunt. Vide Strab. lib. vi. *Ant. Aug.*

[*Mamertini*] Ita Festus: *Mamertini appellati sunt a Mamerte hac de causa*. Deinde infra: *Cum in parte ea Sicilia concedissent, quæ Taurominia dicitur, forte parantibus bello cernere Messanensibus auxilio venerunt ultro: eosque ab hoste liberarunt. Itaque provinciales ob meritum eorum, ut gratiam re-*

ferrent, et in eum corpus, communioneque agrotum invitaverunt eos, et nomen acceperunt unum, ut dicerentur Mamertini. Strabo: *τοσούτων δ' ἐπεκράτησαν οἱ Μαμερτῖνοι παρὰ τοῖς Μεσσηνίοις, ὅσ' ἐκ' ἐκείνων ἐπῆρξεν ἡ πόλις. καλοῦσι δὲ Μαμερτῖνους μᾶλλον ἔσχατες αὐτοῦς, καὶ Μεσσηνίους*. Scripsimus *Taurominia*, quia propius ad scripturam accedebat: et Strabo *Tauromenίαν* vocat. Alioqui scimus adjectivum *Taurominitanum*. Sallustius in veteribus schedis: *'Scylla saxum est simile formæ terebratæ, quæ forte inlata naufragia sorbens gurgitibus occultis, millia sexaginta Taurominitana ad littora trahit.'* Quæ ad verbum Strabo expressit: *Δεῖονται δὲ καὶ ἡ Χάρυβδις μικρὸν πρὸ τῆς πόλεως ἐν τῷ πορθμῷ, βάθος ἑκατοσίων, εἰς ἃ αἱ πάλαιροι τοῦ πορθμοῦ κατάγουσιν εὐφραῖς τὰ σκάφη τραχηλιζόμενα μετὰ συστρόφης, καὶ θύγης μεγάλης. καταποθέτων δὲ, καὶ διαλυθέντων, τὰ ναύηγια παρασύρεται πρὸς ἥλινα τῆς Ταυρομενίας, ἣν καλοῦσιν ἀπὸ συμπτάματος τοῦτου Κοπρίαν.* *Jes. Scal.*

[*Mamertini appellati*] Ita ad verbum Schedæ. Infra pro *Tauricana* quidam habent *Tauromenia*; quod idem est: a Tauro enim monte *Tauricana* recte dici potest, ut a Tauromenio urbe sive fluvio *Tauromenia*. Porro a Festo diversus abit Strabo, qui ait lib. vi: *Mamertinos Campaniæ gentem Messanam inhabitavisse, adeoque*

toto Samnio gravis incidisset pestilentia, Sthenius Mettius ejus gentis princeps, convocata civium suorum concione, exposuit se vidisse in quiete præcipientem Apollinem, ut si vellent eo malo liberari, ver sacrum voverent, id est, quæcumque vere proximo nata essent, immolaturos sibi. Quo facto levatis post annum vicesimum, deinde ejusdem generis incessit pestilentia: rursum itaque consultus Apollo, respondit non esse persolutum ab iis votum, quod homines immolati non essent; quos si expulissent, certe fore, ut ea clade liberarentur. Itaque ii jussi patria decedere, cum in parte ea *Siciliæ* consedisent, quæ nunc Tauricana dicitur, forte parantibus bello cernere Messanensibus auxilio venerunt ultro, eosque ab hoste liberarunt¹⁷ provinciales, quod ob meritum¹⁸ eorum, ut gratiam referrent, et in suum corpus, communionemque agrorum invitarunt eos, et nomen acceperunt unum, ut dicerentur Mamertini, quod conjectis in sortem duodecim Deorum nominibus Mamers forte exierat, qui lingua Oscanum Mars significatur: cujus historiæ auctor est Alfius libro primo belli Carthaginiensis.

Mamilia¹ turris intra Saburæ¹⁹ regionem a Mamilio nomen accepit.

Mamiliorum² familia (progenita fuit)† a Mamilia Tele-

~~~~~

17 Ed. Scal. 'forte parantibus laborantibus bello nono. Messanensibus a. v. u. eosque ab eo liberarunt.' Vide Notas.—18 Ex conjectura alicujus viri docti notat Scaliger *re meritum* posse emendari *exercitum*.—19 'L. m. Sabura habet pro Saburæ. Hæc Pauli sunt.' Ful. Ursin.—† *Progenita fuit*. Hæc re-
jicienda esse monet Scal. licet in omnibus libris reperta.

NOTÆ

apud Messanenses invaluisse, ut sub suam potestatem urbem redegerint, civesque ab omnibus Mamertini potius appellarentur, quam Messanil. Vide et Polyb. qui etiam diversus abit. Supra post annum *vicesimum*, legendum *vicesimum*. Is enim fuit scribarum error solennis, ut *quotiens*, *Thensaurus*, *vicesimus* scriberent, cum

illis datum fuisset *quoties*, *Thesaurus*, *vicesimus*. Nota superadjecta ut illius syllabæ quantitas appareret. De vere sacro vide 'ver sacrum.' *Dac.*

¹ *Mamilia Turris*] Vide 'october equus.' *Idem*.

² *Mamiliorum*] De Octavo Mamilio Tusculano Superbi genero, qui Latini nominis princeps, et a Telegono,

goni filia, quam Tusculi procreaverat, quando id oppidum ipse condidisset.²⁰

Mamphula¹ appellatur panis Syriaci genus, quod, ut ait Verrius, in clibano ante, quam percoquatur, decedit in carbones cineremque, cujus meminit Lucilius: *Pistricem validam*² si nummi suppeditabunt, *Addas*³ *empleuron*, mamphulas quæ sciat omnes.

Mamphur⁴ appellatur loro circumvolutum mediocris lon-

~~~~~

²⁰ Vett. libb. *est appellata*.—1 Ed. Scal. *valida*.—2 Quidam vir doctus in marg. ed. Scal. conjicit *Addam* vel *ad classem*.—3 Id. in ead. conj. *Mimphur*.

NOTE

Ulyssis et Circes filio, genus ducere dicebatur, Livius lib. 1. Dionys. lib. 14. Primus civis Romanus ex hac familia L. Mamilius, C. Nantio, L. Minucio Coss. Liv. lib. 111. Vide 'October equus.' *Ant. Aug.*

Mamiliorum familia] Mamilla gens Plebeia fuit, et a Mamilla Telegoni filia nomen et originem traxisse scriptores fere omnes consentiunt. Telegonus autem Ulyssis et Circes filius Tusculum in Latio condidit, quod ideo Circæum vocavit Horat. 'Nec ut superni villa candens Tusculi Circæa taugat mœnia.' *Dac.*

¹ *Mamphula*] Ego scio in Hebræorum commentariis *Mamphul* esse mancipem pistrinorum, depravatnm a Græco *μοροπῶλης*. Neque dubito quin *Mamphula* in traduces Syriacæ lingue ex matrice Græcia propagata sit. Sic in Daniele vetustissimo scriptore Græcum est *Psanterin* pro psalterio: sic in Paralipomenis, seu Chronicis, *Rapsod*. *παρὰ τὸ παψαλτεῖον*. Versus Lucilii ita legito: *Pistricem validam si nummi suppeditabunt, Addas empleuron, mamphulas quæ sciat omnes*. Non solum, validam dico, sed, quod magis est, *ἐμπλευρον*. *Jos. Scal.*

Mamphula] Genus operis pistorii.

Versus Lucilii: *Pistricem validam si nummi suppeditabunt, Addas ἐμπλευρον, mamphulas quæ sciat omnes*. Hoc est: 'Si nummi suppeditabunt pistricem validam, immo et, quod magis est, *ἐμπλευρον*, quæ sciat omnigenis mamphulas condire, efficere.' Hunc locum Lucilii intellexit Varro lib. 14. de L. L. 'Inde pistor vel Lucilii pistrina et pistrinx.' Nunc illud negotium facessit, nempe quod a Verrio dicit Festus *mamphulam* dictam *quod deciderat in carbones*; et sane verisimilis Francisci Junii conjectura, qui censet esse a verbo *Naphal*, id est, cadere. Neque ab eo dimovere debet Scaliger, qui censet *Mamphulam* in Hebræorum commentariis esse mancipem pistrinorum, ac, ut multa alia Syriaca, ita hoc a Græco fonte venire, puta a *μοροπῶλης*, nam certum est *Mamphulam* hic Lucilio non pistricem, sed opus pistorium significare. Præterea, ut optime Voas. non pistrinorum duntaxat, sed etiam aliorum erant monopolia, adeoque in Hebræorum commentariis mancipibus pistrinorum a pistorio hoc opere *Mamphulis* nomen fuisse magis verisimile est. *Dac.*

⁴ *Mamphur*] Quod est sucula in

gitudinis lignum rotundum, quod circumagunt fabri in operibus tornandis.

Mamurii Veturii^x nomen frequenter in cantibus⁴ Romani frequentabant hac de causa. Numa Pompilio regnante, e coelo cecidisse fertur ancile, id est, scutum breve, quod ideo sic est appellatum, quia ex utroque latere erat recisum, ut summum infimumque ejus latus⁵ medio pateret; unaque edita vox, omnium potentissimam fore civitatem, quamdiu id in ea mansisset. Itaque facta sunt ejusdem generis plura, quibus id misceretur, ne internosci coeleste posset: probatum opus est maxime Mamurii Veturii: qui præmii loco petiit, ut suum nomen inter carmina Salii canerent.

Manalem fontem dici, pro eo, quod aqua ex eo [PAUL. sæpèr manet.

~~~~~

4 Quidam vet. lib. apud Scal. *carminibus*.—5 Ed. Scal. *latus*.

NOTÆ

machina tractoria, id *Mamphur* in torno. Græcenn est *μανοφόρον*, quia circumvolutum habeat loram, ut colum monile, quod *μάννον* et *νάννον* vocant Græci. *Jos. Scal. Schol. Theocrit. Idyl. 11. μάννον τὸ περιτραχέλιον κέσμεν, τὸ λεγόμενον μαννάκιον.* ‘*Mannum* collare ornamentum, dictum *mannacion*.’ *Dac.*

^x *Mamurii Veturii*] Viri nomen proprium multi faciunt, quos sequitur Festus. Quidam Mamurium Veturiam aiunt esse veterem memoriam. *Varr. lib. v.* ‘Itaque Salii, qui cantant Mamurium Veturium, significant veterem memoriam.’ Sed Festo potius assentiar. Nominabant autem Romani Mamurium Veturium in carmine Saliari boni omnis causa, ut et Luciam Volumniam. Ancilla historiam plerique scriptores tradunt. Quod de ejus etymo addit Festus,

Ancile dictum, quia ex utroque latere erat recisum, ut summum infimumque ejus latus medio pateret, id probatur ex Plutarcho, qui scribit in Numa: ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα· κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀποδιβῶσιν, ὥς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ’ ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἐλικοειδοῦς, ἧς αἱ κεφαλαὶ καμπὰς ἔχουσιν καὶ συνεπιστρέφονται τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας ἄγκυλον τὸ σχῆμα ποιοῦσιν. Id est, ‘Ancilla vocantur propter figuram; circulus enim non est, neque exprimitur, ut pelta, orbicularem figuram, sed excisa in modum revolutæ lineæ, cujus extremæ partes inflexæ, et pariter densitate altera ad alteram conversæ, curvam figurum efficiunt.’ Quod ut facilius intelligatur, en tibi Ancilla formam, qualem fuisse conjicio.

Idem.

Manalis fons⁶ appellatur ab auguribus puteus perennis : neque tamen spiciendus⁷ videtur, quia flumen id spiciatur, quod sua sponte in amnem influat. [FEST. **Manalem lapidem**⁸ putabant esse ostium Orci, [PAUL.

6 Vide Notas.—7 Ed. Scal. *spiciendus*.

NOTÆ

1 *Manalis fons*] Locus corruptissimus: qui, nisi fallor, ita restitendus: *Manalis fons appellatur ab auguribus puteus perennis: neque tamen specu, incillius cietur: quia flumen id aspiciatur, quod sua sponte in amnem influat*. Ad auspicandum, inquit, flumina non prosunt, quæ ope humana, puta specu, incilliis ducta sunt: sed quæ sponte sua in amnem influant. Non est autem dubium, quin loquatur de Peremni auspicio: quod dicebatur, quoties quis amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicio transit. Ex sacro, hoc est, ex capite fontis. Nam capita omnium fontium sacra. Contra quæ ex castellis aut divideliculis derivatur, non est sacra. Vide in 'Petronia.' Non mediocriter studiosos juverimus, qui tam utilem locum, cum contineat in se egregiam antiquitatis cognitionem, emendavimus, atque illustravimus. *Jos. Scal.*

Manalis fons] Locus corruptissimus, qui ex restitutione Scaligeri ita legendus: *Manalis fons appellatur ab Auguribus puteus perennis, neque tamen specu incillius cietur, quia flumen id aspiciatur, quod sua sponte in amnem influat*. Ad auspicandum, inquit, flumina non prosunt, quæ ope humana, puta specu, incilliis ducta sunt, sed quæ sponte sua in amnem, hoc est, Tyberim influunt; non est autem dubium, quin loquatur de Peremni auspicio, quod dicebatur quoties quis amnem, aut aquam, quæ ex sacro

oritur, auspicio transibat. Ex sacro, id est, ex capite fontis. Nam capita omnium fontium sacra. 'Nunc ad aquæ lene caput sacræ.' Horat. Contra, quæ ex castellis aut divideliculis derivatur, non est sacra. Vide 'Petronia.' *Dac.*

2 *Manalem lapidem*] Fulgent. Placides de locis obscuris: 'Labeo,' inquit, 'qui disciplinas Etruscas Tagetis et Bacchetidis 15. voluminibus explanavit, ita ait: 'Fibræ jecoris sandaracæ coloris dum fiant, manales tunc vereri opus est petras,' id est, quas antiqui volebant in modum cylindrorum per limites trahere pro pluvie commutanda inopia.' *Ant. Aug.*

Manalem lapidem] Immo: *Manale putabant esse ostium orci*. Ita enim nulla controversia legendum. *Manal*, seu *Manale* eleganter ostium manium. Inde manale sacrum erat sacrum Deorum manium. Varro de vita populi Romani libro 11. 'Urceolum, aquæ manale vocamus, quod eo aqua in trulleum effundatur: unde Manalis lapis appellatur in pontificalibus sacris, qui tunc movetur, cum pluvie exoptantur. Ita apud antiquissimos manale, sacrum vocari quis non noverit, unde nomen illius?' Hæc Varro: ex cuius verbis novimus 'manale' sacrum etiam significare, cum hic etiam ostium inferorum exponatur a Festo. Sed de eodem utrumque intelligere non dubito, quamvis diversæ ab utroque exponatur. Lo-

per quod animæ inferorum ad superos manarent, qui dicuntur manes. Manalem etiam^a lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis, quam, cum propter nimiam siccitatem in urbem protraherent,⁸ insequeretur pluvia statim: eumque, quod aquas manaret, manalem lapidem dixere. Manare^a dicitur, cum humor ex integro, sed non solido

8 'L. m. *pertraherent*: quod rectius est quam *protraherent*.' Ful. Ursin.

NOTÆ

cus hic Varronis egregius, quem prodiximus, corruptissimus extat apud Nonium: et confusus cum altero ejusdem auctoris, qui priore loco citatur. Nam ita legitur apud Nonium, ubi explicat quid sit Trulleum: 'non quæ luxuriæ causa esse parata: ejus urceolum aquæ manalem vocamus.' Legendum esim: non quæ luxuriæ causa essent parata: et ii. *Urceolum, aquæ manale vocamus, &c.* Sed fallitur Varro in etymologiis, et sæpe, etiam aliquando prudens sciens. Nani non a *manando*, sed a *manibus* dictum: estque id vas, quod postea aquimanile vocatum: ut librile et librile utrumque dicebatur. Glossarium: 'Aquimanile, *χερίστρον*.' Distortius, in Pandectis Florentinis lib. iii. de supell. leg. *Aquiminale*. Jos. Scal.

Manalem lapidem] Non a *manando*, ut putat Paulus, sed a *Diis Manibus*. Et non male forsan Scaliger, qui legit: *Manale putabant esse ostium Orci*. *Manal*, seu, manale eleganter ostium manium: ut 'manale sacrum,' sacrum Deorum Manium: tamen nihil mutandum. *Dac.*

^a *Manalem etiam*] Fulgentius: 'La-beo, qui disciplinas Etruscas Tagetis et Bacidis quindecim voluminibus explicavit, ita scribit: 'Fibræ jocinatoris sandaracei coloris dum fuerint, manales tunc verrere opus est pe-

tras.' Deinde Fulgentius explicat: 'hoc est,' inquit, 'quas antiqui solebant in modum cylindrorum per limites trahere pro pluviae commutanda inopia.' Jos. Scal.

^b *Manare*] Festus videtur a *manando* deducere *mane*: postea a *mature*, unde *Matuta* dicta est. Alio loco a *Diis manibus*: sive quod mana bona dicerentur: unde *Matuta*, et *matura* dicuntur. Varro lib. v. 'Diei principium mane, quod tum manet dies ab oriente: nisi potius quod bonum antiqui dicebant manum.' Vide 'Mater Matuta.' Ant. Aug.

Manare] De eo dicitur, quod ex integro liquido fuit a Græco *μαρδν*, quod liquidum et rarum significat. Alii deducunt a *ρῆμα* quod *ρεῖμα, ρεῖμα*, fluxum, interpretatur Hesych. *Dac.*

Manare] Supple ita: *Manare solem solitos esse antiquos dicere ait, cum solis orientis radii splendorem jacere carpsissent: atque ideo primum diei tempus mane dictum: quomodo magis id dicitur, quod manum bonum dicebant: unde est mature: quod id bonum, quod maturum: unde et Matuta dicitur. Quod Festus dicit ait, intelligit de Verrio, ut sæpe. Jos. Scal.*

Manare solem] Idem Varr. lib. v. 'Diei principium mane, quod tum manet dies ab Oriente, nisi potius, quod bonum antiqui dicebant manum.

nimis per minimas suas partes erumpit : quod ex Græco trahitur : quia illi non satis solidum *μανὲν* dicunt.

Manare solem antiqui dicebant, cum solis orientis radii splendorem jacere cœpissent, a quo dictum putabant mane. Alii dictum mane putabant ab eo, quod manum bonum dicebant.

Manare solem tunc solitos esse antiquos dicere, ait [FEST. *Verrius*, cum solis orientis radii *splendorem jacere cœpissent*: atque ideo primum *diei tempus, mane dictum, quamvis magis id dicitur,*⁹ *quod manum bonum dicebant a mane, id est, a mature : quod id bonum est, quod maturum est : unde et mutata dicta quoque videtur mater.*

Mane a Diis manibus^b dixerunt, nam mana¹⁰ bona [PAUL. dicitur : unde et mater matura, et poma matura.

Manceps^c dicitur, quod manu capiatur.¹¹ **Manceps** dicitur, qui quid a populo emit, conducitve, quia manu sublata significat se auctorem emptionis esse : qui idem præes dicitur, quia tam debet præstare quod promisit, quam is, qui pro eo præes factus.¹²

*****

9 Ed. Scal. *ad dicitur*.—10 Vet. lib. *mania*.—11 Legendum monent Scal. *Dac. capiat*.—12 Ed. Scal. *præstare populo q. p. q. i. q. p. e. p. factus est* : quæ legenda monet *Dac.* ut viri docti, *quam is pro quo præes factus est*.

NOTÆ

Ad cujusmodi religionem Græci, cum lumen affertur, solent dicere *φῶς ἀγέδν*.^a Alii a *diis manibus*. Sed verosimilius est a *manus* dici, hoc est, bonus, clarus, lucidus. Ita Macrobius lib. i. Saturn. cap. 3. et Servius *Æneid.* lib. iii. 'Manare' autem solem, quia Veteres luci et igni stuprem adtribuebant, ut alibi dictum est. *Dac.*

^b *Mane a Diis manibus*] Vide supra 'manare solem.' A *manus* dicta *mater matuta*; quasi *manuta*, converso *n* in *t*, *matuta*. Quæ fuit Ino Cadmi filia, Leucothea a Græcis dicta. Cicer. i. Tuscul. 'Quid Ino Cadmi filia?

Nonne Leucothea nominata a Græcis, Matuta habetur a nostris? A *manus* etiam *maturus*, quasi *manurus*. Etsi quidam a *mando*, quasi *mandurus*. Idem.

^c *Manceps*] Lege, *manceps dicitur quod manu capiat*; est autem quasi *manuceps*, quia manu sublata se plaris esse licitatum significabat. Sublata enim manu vel digito licitationes fiebant. Cicer. iii. in Verr. 'Accurrunt tamen tutores ad tempus, digitum tollit Junius patruus.' Quæ in fine posita, sic legenda sunt, *quam is pro quo præes factus est*: ut viri docti. *Dac.*

Mancini fana¹³ appellabantur, quod Mancinus habuit insignem domum, quæ publicata est eo interfecto.¹⁴

Manducus,* effigies in pompa antiquorum inter ceteras ridiculas formidolosasque ire solebat,¹⁵ magnis malis, ac late dehiscens, et ingentem dentibus sonitum faciens, de qua Plautus ait in Rudente: Quid si aliquo ad ludos me pro manduco locem? Quapropter? clare¹⁶ crepito dentibus.

Manes Dii^f ab Auguribus invocantur: quod hi per [FEST.

13 Legendum monent Scal. Dac. *Mancini Tifata*: ut vet. ed.—14 Quidam vet. lib. apud Scal. *interempto*. Vide Notas.—15 'L. m. *Manduci effigies in pompa antiquorum inter ceteras ridiculas, formidolosasque res ire solebat*.' Fulv. Ursin.—16 In loco Plauti quidam lib. *Quia pol clare*.

NOTE

^d *Mancini fana*] Vetus editio, *Mancini Tifata*. Quare ergo mutatum est? *Tifata* sunt *illiceta*. Ita ergo in suas sedes, unde vi dejecta erat hæc vox, restitui jubeo. *Jos. Scal.*

Mancini fana] Lege: *Mancini Tifata*. Sic supra pro *Curii fana* restitui *Curii Tifata*. *Tifata* sunt *illiceta*. Hæc autem potentes domos maxime commendabant. Horat. Od. 10. lib. III. 'Audis quo strepitu janna, quo nemus Inter pulcra situm tecta remugiat Ventis?' Quem locum utinam ne attigisset vir elegantissimus Tan. Fab. qui rescribendum esse contendit *queis nemus*. Nempe *queis ventis*. Nam sic loci venustas perit, et sonat aliquid quod eruditus aures vulnerat. Hujus loci *ἔφη* erat: 'Audis quo strepitu janna, quo strepitu nemus remugiat ventis.' Ita ut *strepitum* et *remugiat ventis* repetantur *ἀνὰ κοινόν*. Atque id ego quidem eo libenter et studiose moneo, ut a quo vulnus, ab eodem remedium etiam videntur allatum. Nihil enim in hisce literis delicatioribus possum, si possum aliquid, quod non viro illi acutissimo meique amantissimo acceptum debeat referri. *Dac.*

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

* *Manducus*] Liber antiquus Fulvii Ursini, *manduci effigies*. Locus Plauti Rudent. II. 6. 'Ch. Quid si aliquo ad ludos me pro manduco locem? La. Quapropter? Ch. Quia pol clare crepito dentibus.' Hunc *μωμολοκίων* Græci vocant. De eo intelligendus hic locus Juvenalis Sat. III. 'tandemque redit ad pulpita notum Exodium, cum personæ pallentis hiatum In gremio matris formidat rusticus infans.' Vide 'Citeria' et 'Petreia.' *Idem.*

^f *Manes Dii*] Festi verba mutila ex Pauli epitome sarciri possunt paucis exceptis. *Ant. Aug.*

Manes Dii] *Manes* a *mano*, i. e. bono; quod *boni* sint. Alii per antiphrasim quia *immanes*. Prior sententia favet, quod ii Græcis *χρηστοί*: i. *boni* dicti sunt. Et *manes* lingua Sacrorum pro *mani*, ut 'sacres' pro 'sacri', 'patrimēs,' 'matrimēs,' pro 'patrimi,' 'matrimi,' et alia multa. Porro qui proprie *Manes* dicti fuerint magna inter eruditos quæstio fuit; aliis alia existimantibus. De iis multa Plato, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Apuleius, &c. Notandum autem illud Melæ lib. I. 'Augilæ,' inquit, 'Ma-

2 B

omnia ætheria terrenaque manare credebantur. *Item Dii superi atque inferi dicebantur : quos ideo invocabant Augures quod hi existimabantur favere vitæ hominis.*

Manes Dii ab Auguribus vocabantur, quod eos [PAUL. per omnia manare credebant, eosque Deos superos atque inferos dicebant.

Manuos ¹⁷ in carminibus saliaribus Ælius Stilo ¹⁸ signifi-

~~~~~

17 Conjicit Dac. *Manes* vel *Manos* : sed nihil affirmat.—18 Vet. lib. *Aurelius* vel *Aleius*.

NOTÆ

nes tantum Deos putant, per eos dejerant, eos ut oracula consulunt, precati quæ volunt; ubi tumultis incubuere, pro responsis ferunt somnia.' Quæ verba, ex Herodoto fere transcripta, ab eodem Herodoto incem capient, qui in Melpomene, ubi de Nazæmonibus, ita scribit: 'Ομνόνουσι μὲν τοὺς παρὰ σφίσι ἄνδρας δικαιοτάτους καὶ ἀρίστους λεγόμενους γενέσθαι τοῦτους, τῶν τῶμβων ἀπτόμενοι· μαρτυροῦνται δὲ ἐπὶ τῶν προγόνων φοιτῶντες τὰ σήματα, καὶ κατευξέμενοι ἐπικατακοιμούνται, τὸ δ' ἂν ἴδοιεν ἐν τῇ ἔνδι, τούτω χρώνται. Leg. τούτων τῶν τῶμβων, &c. 'Per defunctos, qui justissimi atque optimi apud illos fuisse dicuntur, jurant, illorum sepulcra tangentes: divinant ad snorum accedentes monumenta, et illic, ubi preces peregerunt, indormiunt, ubi quodcumque per quietem insomnium viderunt, eo utuntur.' Ut vides, Mela *manes* vocavit, quos Herodotus justissimos atque optimos vita defunctos. Qui viri quoniam in inferis degere putabantur, inde Plinius, cum hæc a Mela accepisset, sic mutavit, *Augila inferos tantum colunt*. Et post Plinium Solinus, *Augila vero solos colunt inferos*. Ita enim et Plinius et Solinus interpretandi: sed qui vere *Manes* fuerint omnium optime intellexit illustr. Huetius, qui in doctiss. suis in Origenem observatio-

nibus ostendit vetustissimos Chaldaeos et Ægyptios astrologos fortunæ sortem Lunæ tribuisse, ut dæmonis sortem Soli, hinc res ad animum pertinentes, illi res corporeas curæ esse existimantes. Inde Vettius Valens lib. iv. Anthol. cap. 5. docet *Lasam* esse fortunam in potestate habentem corpus et spiritum, Solem vero esse mentem et dæmonem animas ad res gerendas excitantem et moventem. Inde Sol, qui mens est, et genius, sive dæmon, ut vertunt LXX. Interpretes, Hebræis *meni* dictus, ut in illo Isaiæ: 'et impletis meni libamen;' et ut est apud Origenem λατρεύοντες μὲν, ex origine *mana*, id est *numerare*: quia Sol temporibus numerandis et dividendis præest. Atqui sors dæmonis seu genii, 'cujus in tutela ut quisque natus est, vivit,' ut ait Censorinus. Et 'natale comes qui temperat astrum,' ut loquitur Horatius, tribuebatur Soli ab antiquis astronomie disciplinæ magistris, et Sol ipse Dæmon appellabatur. Macrobi. lib. i. Saturn. c. 19. Quemadmodum autem in illo Isaiæ cap. LXV. vs. 11. 'Qui ponitis mensam Gad,' (LXX. Interpretes τῇ τράχη), 'et impletis meni libamen,' pro Luna sortem ipsi tributam, fortunam nimirum, propheta expressit; ita ad significandum Solem, sortem Soli deputatam, Dæmonem sci-

care ait bonos, et inferi Dii¹⁹ manes pro bonis dicuntur a suppliciter eos venerantibus, propter metum mortis; ut immanes quoque pro valde non bonis dicuntur.

Maniæ^b turpes, deformesque personæ. Manias [FEST. Ælius Stilo dici ait²⁰ ficta quædam ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alii maniolas appellant.' Manias autem, quas nutricos minitantur pueris parvulis, esse larvas, id est, manes, quos Deos Deasque putabant, quosque ab inferis ad superos emanare credebant, ut Mania est eorum avia, materve. Sunt enim utriusque opinionis auctores.

Manius¹ agrum² Nemorensem Dianæ consecravit, a quo

////////

19 Quidam vet. lib. *inferi unde dii*.—20 Al. *dicunt*.—1 Al. *vocant*.—2 Pro *agrum* Vett. edd. *Ægerius*. Vide Notas.

NOTÆ

licet, seu *meni*, notavit. Adeoque ex *meni* Hebraico prodit Græcum *meni* Dæmon, seu genius, qui et Sol, unde *μῆνες*, Æolice *μᾶνες*, hinc Latini *manes*, qui et Genii. Serv. vi. *Æneid*. 'Ergo manes genios dicit quos cum vita sortimur.' *Dac*.

^a *Manuos*] Forsan legendum vel *manes*, vel *manos*: nam *manis* dicebant pro *manus*; a quo *immanis*. In carmine saliare est 'Cerus manus,' i. e. 'Creator bonus,' 'bonus genius.' Quod hic forsitan alludit Festus. Nihil tamen affirmo, nam *manuus* dici quidem potuit. *Idem*.

^b *Maniæ*] Non solum terriculamenta infantium, sed et lactentium Deos præsidēs ita vocabant. Itaque et Varro 'Cuninam' et 'Ruminam' inter Manias censet. Cujus hæc verba: 'Cato de liberis educandis: Hisce Maniabus lacte fit, non vino: Cuninæ, propter cunas: Ruminæ, propter rumam,' &c. Male apud Nonium *manibus*. Jon. Scal.

Maniæ] Figuræ quædam ex farina

a nutricibus fictæ, ut terriculamenta infantibus objicerent, *manis* dictæ a *Mania*, Deorum manium matre vel avia. Glossæ Isidori, 'Manis formidinum imagines.' Erant et Maniæ Deæ lactentium præsidēs: itaque Varro Cuninam et Ruminam inter Manias recenset ex Catone his verbis: 'Cato de liberis educandis: hisce Maniabus lacte fit, non vino; Cuninæ propter cunas, Ruminæ propter Rumam, id est, prisco vocabulo mammam.' Quod infra legitur. *Id est, manes quos*, paulo aliter in sched. 'Id est, manes Deos Deasque, qui aut ab inferis ad superos manant, aut Mania est eorum avia materna, sunt enim,' &c. *Dac*.

¹ *Manius*] Et hæc quoque male accepta sunt, non a Paulo, sed ab inferioris ætatis hominibus barbaris. In veteribus enim editionibus legitur, *Manius Ægerius Nemorensem Dianam consecravit*. Ego tægo, *Manius Ægerius Nemorensem Dianam consecravit*. Hic consecravit est, ἀφιερῶτο, signum

multi et clari viri orti sunt, et per multos annos fuerunt, unde proverbium: Multi Manii Ariciæ.^k Asinus^l Ca-

^l *Asinus* ed. Scal. in cuius marg. vir quidam doct. conj. *Sinnus*.

NOTÆ

Dianæ posuit. Notum est Nemorensem Dianam Aricinam dici: et regem Nemorensem ejus sacerdotem. *Jos. Scal.*

Manius] Schedæ, *Manius Egeri...* *Memorem.* Vett. Edd. *Manius Egerius Nem. &c.* Legendam *Manius Agerius Nemorensem Dianam consecravit.* Et ita optime Scaliger. *Consecravit* est, ἀφιεῖν, signum Dianæ posuit. Notum est Nemorensem Dianam Ariciam dici, et regem Nemorensem ejus Sacerdotem. Sueton. Caligul. cap. 85. 'Nemorensi regi, quod multos jam annos potiretur sacerdotio, validiorem adversarium subornavit.' Nemorensis Dianæ nemus et ritum describit Strab. lib. v. Cujus locum, quia male ab interpretibus acceptus est, ego sic verto: 'Danium autem quod vocant nemus, in sinistra parte viæ est, qua ex Aricia ad fanum Dianæ Ariciæ conscenditur. Ibiq[ue] Dianæ Tauricæ signum consecratum ferunt. Nam et Barbaricus et Scythicus mos apud illud fanum obtinet. Perfuga enim ihl constituitur sacerdos, qui sacerdotem priorem sua tradiderit manu, strictoque semper gladio est, insultus timens, ad eos propulsandos paratus.' Plenius, sed paulo aliter, de eadem re Servius vi. *Æneid.* 'Orestes,' inquit, 'post occisum regem Thoantem in regione Taurica, cum sorore Iphigenia, ut supra diximus, fugit, et Dianæ simulacrum inde sublatum haud longe ab Aricia collocavit. In hujus templo, post mutatam ritum sacrificiorum, fuit arbor quædam de qua infringi ramum non licebat: dabatur autem fugitivis potestas, ut si quis exinde ra-

rum potuisset auferre, monomachia cum fugitivo templi sacerdote dimicaret; nam fugitivus illic erat sacerdos ad pristinæ imaginem fugæ. Dimicandi autem dabatur facultas, quasi ad pristini sacrificii reparationem.' Hæc Servius. Hunc morem tangit Ovid. lib. 1. de arte: 'Ecce suburbanæ templum Nemoralis Dianæ, Partaque per gladios regna nocente manu.' Inde satis liquet Latinos Ariciæ Dianæ Templum vocasse *Nemus*, et ipsam *Dianam Nemorensem*. Atqui apud Strabonem ita locum acceperunt interpretes, quasi de Dianæ Sylva; ita enim interpretati sunt: *Diana quod vocant nemus*: cum potius vertere debuissent *Danium*, sive *Dianæ templum, quod vocant Nemus*. Quod et Salmasio video in mentem venisse. Qui et in verbis Strabonis, pro ἀναβαίνοντες εἰς τῆς Ἀρικίης λεβὴν, recte emendavit, ἀναβαίνοντες. Τῆς δὲ Ἀρικίης τὴν λεβὴν. Quare sic vertendum: 'Danium autem, quod vocant nemus, in sinistra parte viæ est qua ex Aricia conscenditur. Estque Dianæ Ariciæ templum.' Strabo enim his verbis explicat vocem Ἀρεμυσίον, *Danium*, id est, Dianæ templum, &c. Ego olim existimaveram alteram lectionem stare posse, sed de alio quodam fano Dianæ verba illa intelligenda, quasi dixisset Strabo, *Nemus illud, sive templum Dianæ Nemorensis, esse in sinistra parte viæ, qua ad fanum aliud ejusdem Dianæ conscendebatur, quod fanum ad dextram ejusdem viæ situm fuerit.* Nunc vero Salmasi conjecturam unice amplector. *Dac.*

^k *Multi Manii Ariciæ*] Hoc est, ut interpretatur Festus, multi clari viri

pito longe aliter sentit : ait enim turpes et deformes significari : quia maniæ dicuntur deformes personæ, et Ariciæ genus panis fieri, quod manici appellatur.⁴

Manius¹ prænomen dictum est ab eo, quod mane [PAUL. quis initio natus sit : ut Lucius, qui luce.

Manliæ gentis^m patriciæ decreto nemo ex ea Marcus appellatur, quod M. Manlius, qui Capitolium a Gallis defenderat, cum regnum affectasset, damnatus, necatusque est.

Mansucium,^s a edacem, a mandendo scilicet.

Mansues^o pro mansuetus.

Mansues pro mansuetus dixit M. Cato in epistola [FEST. ad . . . mansues ad. . .

Mansuetum^p ad manum venire suetum : alii aiunt mansue-

⁴ Legendum monet DAC. qui manici panes appellantur. In ed. Scal. extat quod amici appellantur.—⁵ Al. Mansucum.

NOTE

ac fortes Ariciæ, vel, ut Asinus Capito, multi viri turpes et deformes, quasi maniæ, figuræ deformes. Festi explicatio non potest ei displicere, qui meminerit sacerdotum *Arcinæ Dianæ* sola virtute potuisse parari et conservari. Sed Ateli Capltonis sententiam juvat hic locus Persii Sat. vi. 'accedo Bovillas, Clivumque ad Virbi : præsto est mihi Manius hæres. Progenies terræ !' Nam cum de clivo Aricino loquatur, Manium^o potius, quam alium nominavit. Ibi etiam vetus interpres : 'Manium dicit deformem et ignotum hominem, eo quod Maniæ dicuntur indecori vultus personæ, quibus pueri terrentur.' *Idem*.

¹ *Manius*] Verbum initio videtur adjectum. Varro lib. viii. 'Forsitan ab eo, qui mane natus diceretur, ut is Manius esset, ut qui luci, Lucius.' *Ful. Ursin*.

^m *Manliæ gentis*] Vide Livium lib. vi. et Dionem lib. li. Inde Masonius apud Gellium lib. ix. cap. 2.

'Simili autem,' inquit, 'exemplo ex contraria specie antiquos Romanorum audio prænomena patriciorum quorundam male de republica meritum, et ob eam causam capite damnatorum, censuisse, ne cui ejusdem gentis patricio inderentur, ut vocabula quoque eorum defamata atque demortua cum ipsis viderentur.' *Dac*.

^a *Mansucium*] Al. *Mansucum*, pro *manducum*, *d* mutato in *s*, quod rarissimum est. *Manducus* et *manduco* edax, a *mandendo* vel *manducando*. In Atellanâ Pomponii : 'Magnus manducus camelus cantherius.' *Idem*.

^o *Mansues*] Plant. Asin. i. 2. 'Reddam ego te, ex fera, fame mansuetem, me specta modo.' *Idem*.

Mansues pro mansuetus] In verbis Catonis eruentis nihil juvant schedæ. *Idem*.

^p *Mansuetum*] Proprie de feris dicitur, quæ manum patiuntur, quasi manu, i. manu, suetum. *Idem*.

tum dictum, neque ex misericordia mœstum, neque ex crudelitate sævum, sed modestia temperatum. [PAUL. Mantare,⁴ sæpe manere. Cæcilius in epistola: Jam [FEST. ore adeo manta. Jam hoc vide cæcus... animum adventus angit.⁶

Manticularia⁷ dicuntur ea, quæ frequenter in usu [PAUL. habentur, et quasi manu tractantur: frequens enim antiquis ad manus tergendas usus fuit mantiliorum, unde hæc trahitur similitudo.

Manticularum⁸ usus pauperibus in nummis recon- [FEST.

⁶ Verba Cæciliï ita legenda monet Scal. *Jam ore adeo: manta jam: hoc vide Ut cæcus animum adventus angit.*

NOTE

⁴ *Mantare*] Plaut. Pœnul. i. 2. 'Quia herus nos apud ædem Veneris mantat.' Et alibi sæpe. Schedæ: 'jam ne adeo, manta,' &c. *Idem.*

⁷ *Manticularia*] Quæ ad manum sunt καὶ πρὸς ἑα, a manticulis ducta similitudine, quia cum iis manus extergeantur, ut frequenter manibus adhereant necesse est. *Idem.*

⁸ *Manticularum*] Qnot verba Pacuvii, totidem fere monstra errorum: et tamen pulcherrimam prisici sermonis notionem in se continent. Age igitur ita legamus: Pacuvius: *Ad manticulandum astu aggreditor. scite quid prome, erue. Item: Educ, i, manticulator: ita me facti oppressit jugo. item deinde: Aggreditur astu regem. manticulandum est hic mihi. Et: Machinam ordiris novam, Manticulatam astu, sanctiora adicis Juranda jura... Planius hoc significare ridetur... quibus quotidie Parvæ noxæ extergeantur.* 'Planus,' inquit Festus, 'hoc significare videtur,' et quasi notionem verbi in eo quod sequitur: 'quibus noxæ extergeantur' hoc est, illis verbis etymon verbi *manticulari* expressit Pacuvius, cum extergendi significa-

tum adjecit. Nam mantilibus extergentur manus, quæ antiquitas dicebantur *Manticulæ*. Unde *Manticularia* quæcumque erant ad manum, καὶ πρὸς ἑα, vocabant: quia nihil magis ad manum, quam Mantile. Sed verba Pacuvii jungamus: *Machinam ordiris novam, manticulatam astu.*⁹ *Sanctiora adicis juranda jura, quibus cotidie Parvæ noxæ extergeantur...* pro *dicis*, emendavimus *adicis*, quod dicebant pro *adigis*. Notum est, quid sit 'adigere aliquem jusjurandum,' et quid Græcis ἐπαρκῆς ὅρκος. Eleganter et quasi γνῶμην παραμυθεῖς definivit jusjurandum. Quid est jusjurandum? mantile, quo quotidianæ noxæ extergentur. Quod fere, quamvis alia allegoria extulit Labe-rius: 'Quid est jusjurandum? emplastrum æris alieni.' In illo versu, *Machinam*, &c. deest finis: in eodem, trajecta erant ex divulsione membra, *manticula tactu, an: pro manticulatam astu.* In illo versu, *Educ, i*, verba illa, *ita me facti oppressit jugo*, idem valent ac Plautinum illud, *Ita me in ipso articulo oppressit.* In illo versu, *Aggreditur*, tertia a principio produ-

dendis etiam nostro sæculo fuit, unde manticulari dicebantur, qui furandi gratia manticulas attractabant. Unde poëtæ pro dolose quid agendo usi sunt eo verbo. Pacuvius: Ad manticulandum astu aggreditur: scit enim quid promeruerit.⁷ . . . modici manticulatur. . . . ita me facti oppressi jugo. Item deinde: Aggreditur astu regem; manticulandum est hic mihi. Et: Machinam ordiris novam manticula⁸ tactu, an sanctiora dicis jurejuranda. Plautus hoc significare videtur, quibus cotidie parvæ [PAUL. noxæ extergeantur.⁹

Mantisa¹ additamentum dicitur lingua Tusca,¹⁰ quod pon-

7 Vide Notas inf.—8 Vir doctus in marg. ed. Scal. conjicit *manticula*.—9 Ex schedis addendum monet Dac. *Frequens enim antiquis ad manus tergendas usus fuit manticularum*.—10 Vet. lib. *Oscæ*.

NOTÆ

citur: unde indefinito modo, *Aggrediri*. Spero equidem hujus tam egregii loci a nobis restituti candidos lectores gratiam relatu-ros. Sed illud prætereundum non est, quare jurejurando dixit extergi noxas quotidianas. Allusit ergo ad satisfactiones, quæ ejebant, cum in gratiam redibatur: ejus exemplum habes apud Plantum Amphitruone: 'Mane, arbitrato tuo jusjurandum dabo, Me meam pudicam esse uxorem arbitrari. Id ego si fallo, tum te, summe Juppiter, Quæso, Amphitruoni ut semper iratus sies:' et mos exigendi id a læsis, seu injuria affectis, extat in eadem fabula: 'Ant satisfaciatur mihi: atque adjuget insuper, Nolle esse dicta, quæ in me insonem protulit:' ex his luculenter illustratur insignis locus Pacuvii. Habes et in Adelphis Terentii. *Jos. Scal.*

Manticularum] *Mantica*, et diminutive, *Manticula*, zonæ, quibus instar peræ Veteres utebantur, et inde *manticari* et *manticulari*, furari et dolose agere. Gloss. 'Manticularius, κλέπτης.' 'Manticulor τεχνάζομαι.' I-

tem dolose tentare. Gloss. Græco-Lat. 'τεχνάζω, tento, mancuro:' dicebatur etiam et *manticulare*. Gloss. Isidor. 'Manticulare, fraudare vel decipere.' Nisi ibi etiam *manticulari* sit rescribendum. Sed nihil necesse. Gloss. Arabico-Lat. 'Manticulatio, fallacia vel lenocinium.' Immo etiam videri potest *manticulari* dictum fuisse pro mantilia sive manticulas colligere: i. res furtivas convasare, quo sensu fere Galli dicunt, *plier la toilette*. Quod et *manuare* dixit Laberius, a *manus*, id est, manipulis. Gloss. 'Manua, manipulus.' Item Gloss. Græco-Lat. 'δράγμα, manipulus, manua, dragma.' *Dac.*

¹ *Mantisa*] Non est Tuscum, sed purum putum Latinum: *Mantisa*, pro *manutensa*: ut 'manterium' Varroni pro 'manuterium': 'Tasum' antiqui pro 'tensum' dicebant, et 'pesum,' sen 'pessum,' pro 'pensum:' et 'passum' pro 'pansum.' Igitur *Mantisa*, sen *Mantissa*, quod melius est, et extat in quibusdam veteribus editionibus, dictum pro *Manutensa*, pro eo quod mann porrigitur, præter id,

deri adjicitur, sed deterius, et quod sine ullo usu est.
Lucilius: Mantisa obsonia vincit.

Manubiæ¹¹ Jovis tres dicuntur¹¹ esse: quarum unæ sunt minimæ, quæ moneant placidæque sint: alteræ, quæ majores sunt, ac veniant cum fragore, discutiantque aut divellant, quæ a Jove sint, et consilio Deorum mitti existimentur: tertiæ his ampliores, quæ cum igne veniant; et quanquam nullum sine igne fulgur est, hæ pro-

~~~~~

11 Quidam lib. creduntur: et mox placatæque pro placidæque.

NOTÆ

quod ad pondus exigitur: ut sit mantisa caro, vel mantisa merx, *χευδρο-
ν aptas*. Porrigitur enim mano, non datur pondere. Porro *Mantisam* pro *Mantesam* dictum non mirabitur, qui scit Veteres 'Pertisum,' pro 'pertesum,' et similia, dixisse. *Jos. Scal.*

¹¹ *Manubiæ*] Sic Jovis fulmina Etrusco vocabulo dicta sunt, vel Græco, ut quidam volunt, a verbo scilicet *μαρβω*, ostendo, et *βλα*, virtus, potentia, quia iis Jupiter potentiam suam ostendit. Fulminum autem multa fuisse genera finxerunt Veteres, et eorum tria tantum Jovem ejaculari, quæ vocarunt *manubias*. Candidas scilicet, rubras, et atras: candidas quidem, consilii, quæ monitoriæ, placidæque, seu lætæ, quare id solum fulmen placabile dixit Seneca alicubi: rubras vero, auctoritatis, quæ Diis inferioribus consiliis cum fragore veniebant, vulneraque infligebant, tamen sine cuiusquam cæde: tertias denique, id est, atras, status dicebant, quæ Deorum etiam superiorum consilio præter expectationem omnium superveniebant, ignitaque violenter discutebant adorebantque, non sine significatione status publici privatique mutandi, sæpiusque cum hominum clade. Neque prorsus ab-

que ratione dixisse Veteres videntur primas manubias solius Jovis consilio fieri, cum eas innoxias, de natura scilicet planetæ Jovis, qui benignus est: ad secundas vero adhiberi Deos minores, quos ego interpretor planetas Jove inferiores, quare eas etiam violentiores: ad tertias denique vocari Deos superiores, i. superiores stellas, quapropter eas etiam violentissimas, et non sine hominum clade. Et ad hanc manubiaram rationem respexisse videtur Tamerlanus, qui in obsidione urbium primo die candido tentorio utebatur, ut impunitatem sese dedentibus ostentaret; die sequenti, rubro, quo principum tantum cædem futuram significabat; tertio die tandem atro tentorio omnium interuersionem pollicebatur, si urbs caperetur. Et si illud alio possit referri, ut et illa de manubiis, quæ a me supra posita sunt. Verum super vario fulminum genere ita a Veteribus lascivum est, ut quæcumque ab iis tradita sunt, pleraque somnia potius, ac deliramenta, quam physica axiomata sive metaphysica videantur, quæ ego ne chartis illis. Vide, si inbet, Senec. lib. 11. Natural. Quæst. Plin. lib. 11. hist. nat. cap. 52. Et Servium ad illud 1. Æneid. 'Dhjecitque rates' *Dac.*

ejusdem servi, aut alium membrum tenens dicebat: Hunc hominum liberum esse volo, et emittebat [PAUL. eum e manu.

Manumitti* dicebatur servus sacrorum causa, cum [FEST. Dominus tenens modo caput, modo membrum aliud ejusdem servi, ita edicit, hunc hominem liberum esse Volo : ac pro eo x. x. auri, probi, profani mei solvo, ut priusquam digrediar, efficiatur juris sui. Tum his servum verbis e manu hominem liberum mittebat.¹³

¹³ Ed. Scal. 'emittebat enim e manu ejus tenens modo caput, modo membrum aliud ejusdem servi, ita edicite hunc hominem liberum esse volo : ac pro eo auri x. x. puri, probi, profani mei solvo ut priusquam digrediar, efficiatur juris sui dum his servum. Verbis e manu hominem liberum mittebat.' Vide infra.—¹⁴ Vet. lib. *Punica*.

NOTÆ

tis vice fungentur verbis Festi, quæ reliqua sunt, quibus addi potest, quod ex Caio lib. i. Institut. refert Boëtius lib. iii. Topic. Vide 'Ambactus,' et 'Am.' *Ant. Aug.*

* *Manumitti*] Ita, ni fallor, implendæ sunt lares illæ : *Manumittens, modo caput, modo membrum aliud servi tenet, et dicit: Hunc hominem liberum esse volo: ac pro eo auri x. . . . solvit, ut, priusquam digreditur, efficiatur juris sui, dum his verbis hominem liberum mittit.* Non dubium, quin intelligat dominum solvere vicesimam pro liberato servo: de qua lata est lex Manlia, ut ait Livius libro septimo. Epictetus apud Arrianum libro ii. *ὅταν ὁδὴν στρέψῃ τις ἐπὶ στρατηγῶν τὸν αὐτοῦ δοῦλον, οὐδὲν ἐποίησεν; ἐποίησε. τί; ἔστρεψε τὸν αὐτοῦ δοῦλον ἐπὶ στρατηγῶν. ἄλλο οὐδέν; ναί. καὶ εἰκοστὴν αὐτοῦ δοῦναι ὀφείλει. τί ὁδὴν; ὁ ταῦτα παθὼν οὐ γέγονεν ἐλεύθερος;* Item libro iii. *ὁ δοῦλος εὐθὺς ἐψέχεται ἀφεθῆναι ἐλεύθερος. διὰ τί; δοκεῖται ὅτι τοῖς εἰκοστάναις ἀπὸ θυμῷ δοῦναι ἀργύριον.* Quænam sum-

ma hic definienda sit, non video; neque quare anri potius, quam fortunarum vicesima. Sed et in manumissionibus, quæ fiebant sacrorum causa, pendebatur auri nescio quid. Vide in 'Puri:' adeo, ut nulla manumissio non esset vectigalis, quomodo loquitur Tertullianus. *Jos. Scal.*

Manumitti dicebatur] Hæc luxata fuerant; et prior pars hujus capitis adhæserat post mutum his vestigiis. . . . *Ser. . . . sacrorum. . . .* id autem inde factum est, quod post mutum continuo hunc manumittendi morem Festus explicarat. Notum est autem dominum solvisse vicesimam pro liberato servo, de qua lata est lex Manlia: lib. vii. cap. 16. Epictet. apud Arrian. lib. ii. et lib. iii. in manumissionibus etiam, quæ fiebant sacrorum causa eadem pecunia solvebatur, adeo ut nulla manumissio non esset vectigalis, quomodo loquitur Tertullianus, ut optime notavit Scaliger. Vide infra in 'Puri.' *Dac.*

Mapalia * casæ Pœnice ¹⁴ appellantur, in quibus [PAUL. quia nihil est secreti, solet id vocabulum solute viventibus objici, Cato libro quarto Originum: Mapalia vocantur ubi habitant, ea quasi cohortes * rotundæ sunt. **Marculus** deminutivum a Marco. **Marspedis**,^d sive sine R litera Maspedis impreca- [FEST.

NOTÆ

* *Mapalia*] Ait hominib. solute viventibus exprobrari vocem *mapalia*: et verum est. Seneca, ἀποκοκύνθουσι, 'Ego,' inquit, 'P. C. interrogare vobis permiseram: vos mera mapalia fecistis. Volo servetis disciplinam curiæ.' 'Mera mapalia fecistis:' hoc est, susque deque habuistis, et dissolute potius egistis: vel potius: Vos, o inepti et dissoluti, id fecistis. Vide, quam bene locus ille ex Menippea Senecæ hujus loci collatione illustretur, et tamen mirum, quantum negotii facessit viris doctissimis, qui in loco Senecæ exponendo plurimum æstuarunt. *Jos. Scal.*

Mapalia] Eadem et *magalia*. Nisi quod in *mapalia*, *ma* est breve, quod in *magalia* producitur. Virg. iv. *Æneid.* 'Ut primum alatis tetigit magalia plantis.' Et lib. i. 'Miratur molem *Æneas*, *magalia* quondam.' Ubi Servius: 'Magalia Antistoichon est: nam debuit *magaria* dicere, quia *magar*, non *magal*, Pœnorum lingua villam significat. Cato originum primo: *Magalia* ædificia quasi cohortes rotundas dicunt; alii *magalia* casas Pœnorum pastorales dicunt.' Ut vides, locum Catonis, quem Noster e quarto, e primo Servius attulit, et non leviter immutatam. *Magar* autem ab Hebræo *magur*, habitatio. A *magur*, variante dialecto, Pœni fecere *magar*, et Pœni quidem *magar*, sive *magara*, sive *megara*, vocabant partem eam Carthagini, quæ Byrsam cingebat, et habitationi civium relinquebatur.

Dac.

* *Cohortes*] Vide 'Cortina.' *Idem.*

^d *Marspedis*] Filium Martis significare putarem: nisi me auctoritas Messallæ moveret. *Ant. Aug.*

Marspedis] Corrige ex judicio *Adriani Turnebi*, quo doctiorem nostra non tulit ætas, in precatatione *Solitautilium*. Quicquid dubitet *Messalla*, constat in formula *solitautilium*, ad lustrandum agrum ambarvali sacrificio, solum Martem nominari: *MARSPITER TE PRECOR*, &c. ut constat ex Catone Titulo *CXLI*. Pro quo suspicor *Marspedis* dictum a Veteribus. At, quod putant doctissimi viri *Marspedis* esse, Martis filium, hoc est, Martis *waïda*, plane est Horatianum, 'Humano capiti cervicem equinam.' Quare merito explodendum. Sed illud notandum, Martem in *Solitautilibus*, aut aliis precatationibus rusticorum, non esse alium, quam *Silvanum*: propterea conjunctim aliquando vocatur *Mars Silvanus*. Idem Cato: 'Votum probus, ut valeant, sic facito: Marti *Silvano* in silva interdus,' &c. De quo sic in libris de limitibus agrorum: 'Omnis possessio tres *Silvanos* habet: unus dicitur domesticus, possessioni consecratus; alter dicitur agrestis, pastoribus consecratus; tertius dicitur orientalis: cui est in confinio lucus positus: a quo inter duo pluresve fines oriuntur. Ideo inter duo pluresve est lucus.' De tertio intelligi apud Catonem necesse est. Primus vocatur etiam *Silvanus la-*

tie, *sesita*¹⁵ vallium,* quid significet, ne Messalla quidem augur in explanatione auguriorum reperire se [PAUL. potuisse ait.

Martialis^f campus in Cœlio monte dicitur, quod in eo Equiria solebant fieri, siquando aquæ Tiberis campum Martium occupassent.

Martias Kalendas^s matronæ celebrant,¹⁶ quod eo die Junonis Lucinæ ædes coli cœpta sit.¹⁷

Martius mensis^h initium anni fuit et in Latio, et post

~~~~~

¹⁵ Ed. Scal. *impudicitia, sesita*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *solita* pro *sesita*. Vide Notas.—¹⁶ Ed. Scal. *celebrabant*.—¹⁷ Pro *sit* quidam vet. lib. *erat* vel *est*.

NOTÆ

rum: ut in illa inscriptione, quæ extat Romæ:

SILVANO
SANCTO
LARVM
PHILEMON
P. SCANTI
ELEVTERTI
D. D.

alterius, hoc est, Silvani agrestis, mentio est in altera inscriptione, quam ex fide doctissimi amici nostri Aldi Manutii huc exscripsimus:

SILVANO
AG. SACRVM
IN MEMORIAM
C. RVFI. ANTHI
IIIII VIRI
TALLVS. LIB.
D. D.

et de eodem intellexit Ovidius: 'nec, dum degrandinat, obsit Agresti Fauno suppositus pecus.' Tertii mentio est apud Horatium in Epodis: 'et te, pater Silvane, tutor finium.' *Mars pedis* igitur, et *Mars pater*, apud Catonem intelligendus est, Mars Silvanus orientalis agrestium, in interfinio dum aut plurimum agrorum: est autem

ex jure veterum Atheniensium. Nam in sacramento, cui dicebant *ἐφθου*, adjiciebatur *ἱερῶτες θεοῦ ἑγγραυλοῖ*. Deinde ponit eos, *ἑνὸς ἀλως*, *Ἀρης, Ζεὺς*. ubi *Ζεὺς* etiam est, quem dapalem Cato vocat. *Jos. Scal.*

* *In precatione solitaurilium*] Vide 'Solitaurilia.' *Dac.*

^f *Martialis*] Ad verbum Ovidius in Fastis III. 'Altera gramineo spectabilis Equiria campo, Quem Tiberis curvis in latus urget aquis. Qui tamen ejecta si forte tenebitur unda, Cælius accipiet pulverulentus equos.' *Jos. Scal.*

Martialis campus] Vide 'Equiria.' *Dac.*

^s *Martias Kalendas*] Iis matronæ Junoni et Marti supplicabant, ideoque *matronalis* dictæ sunt; et 'matronales ferias' vocat Tertullianus. Vide Ovid. Fast. lib. III. Et veteres Horatii interpretes ad Od. 7. lib. III. 'Martius cælebs quid agam Kalendis.' *Idem.*

^h *Martius mensis*] Annum in decem menses divisit Romulus, et primum genitori dicavit, qui ab eo Martias. Tamen ante Romam conditam non

Romam conditam, eo quod gens erat bellicosissima, cuius rei testimonium est, quod posteriores menses, qui annum finiunt, a numero appellati, ultimum habent Decembrem.

Mas deminutive facit masculus.

[FEST.

Masculina,¹ et foemina vocabula dici melius est secundum Græcorum quoque consuetudinem, qui non ἀνδρικά et γυναικεία, sed ἀρσενικά, dicunt, et θηλυκά.¹⁸

Masculino genere^k parentem appellabant antiqui etiam

18 'Masculina] Videtur deesse: ἀρσενικά καὶ θηλυκά dicunt.' Ant. Aug.

NOTÆ

omnibus Italie populis primus fuit. Nam Albanis erat tertius, Phaliscis quintus, sextus Hernicis. Vide Ovid. Fast. III. *Idem*.

¹ *Masculina*] Constat enim et Veteres dixisse nomina virilia, et muliebria, ut Varro. Item nomina virilis, et muliebris sexus. Deesse in fine hæc non dubium: *qui non ἀνδρικά, καὶ γυναικεία ea, sed ἀρσενικά, καὶ θηλυκά vocant.* Jos. Scal.

Masculina et foemina] Ex Varrone constat Veteres dixisse nomina 'virilia' et 'muliebria,' item nomina 'virilis' et 'muliebris sexus.' Sed ex Festi iudicio melius *masculina* et *foemina* dicuntur, secundum Græcorum consuetudinem, qui ea non ἀνδρικά, id est, virilia, et γυναικεία, id est, muliebria, sed ἀρσενικά καὶ θηλυκά vocant, hoc est, masculina et foemina. *Dac.*

^k *Masculino genere*] Masculino genere ait dixisse *male cruce* C. Gracchum in ea, 'in Popilium posteriore,' et non addcit exemplum. Item in ea, 'in Popilium et matronas.' Citatque exemplum, ubi *male cruce* masculino genere usurpavit Gracchus. Quid est, citare bis eandem orationem non tanquam eandem, sed tan-

quam alteram? Deinde, quid istud rei est, in *Popilium, et matronas*? nota est causa inimicitiarum inter Popilium, et Gracchum, de matronis ne verbum quidem. Quare hoc ἀντήμα docti viri cum viderent, conati sunt emendare ita: *Item cum idem in Popilium et Mathonem ait.* Ut illud in *Mathonem* successerit in locum τοῦ in *matronas*. Laudo conatum, mallem tamen non conjecturas suas, sed rem ipsam margini chartæ commendassent. Nam sane ita scribendum erat: *Item cum idem in populum, et matronas ait: eo exemplo instituto dignus fuit, qui male cruce periret.* Vide quam dissimilia hæc sint pristinæ lectioni: partim enim verba Festi putabantur esse, quæ nunc omnia sunt Gracchi: exprobrat adversario duo Gracchus, et quod in populum debacchatus sit, quem qui offendunt, majestatis postulabant, et in matronas, qui sexus, omnium consensu, multis privilegiorum præsidiiis munitur: propterea vocat malum exemplum, est enim et contra leges, et contra bonos mores. Hujus orationis Gracchi in Popilium mentio extat etiam apud Gellium. *Jos. Scal.*

Masculino genere] Parentem pro ma-

matrem; malo cruce masculino genere cum dixit Gracchus in oratione, quæ est in P. Popilium posteriore,¹⁹ tam repræsentavit antiquam consuetudinem, quam hunc frontem, atque hunc stirpem iidem antiqui dixerunt: et rursus hanc lupum, et hanc metum. Item cum idem in Popilium et matronas ait, eo exemplo instituto. Dignus fuit qui malo cruce periret.

Matellio,¹ deminutivum a matula.

[PAUL.

Materfamilia^m non anto dicebatur, quam vir ejus pater-

~~~~~

19 Ed. Scal. posteriorem. Vide Notas.

NOTÆ

tre, 'cruce,' 'stirpem,' 'frontem' masculino genere dixisse Veteres constat, ut 'lupum,' 'metum' feminino. Exempla pete a Nonio. Sed male hic duas C. Gracchi orationes a Festo laudari putarunt viri docti, cum de una tantum mentio facta sit, ut optime monnit Scaliger. Nam quæ in fine leguntur, *Item, &c.* non Festi sed Gracchi verba sunt ex ejus oratione, 'in P. Popilium posteriore.' *Item*, inquit Gracchus, cum idem (nempe Popilius) in *populum, et matronas* ait (sic optime correxit Scaliger, cum male alii in *Popilium et Malthonem*) *eo exemplo instituto, dignus fuit, qui malo cruce periret.* Adversario suo Popilio Gracchus duo exprobrat. Et quod in *populum* debacchatus sit, quem qui offendunt majestatis postulantur, et in *matronas*, qui sexus, omnium consensu, multis prædiis munitur, atque adeo quod tale exemplum dederit, (est enim contra legem et contra bonos mores,) dignum fuisse eum 'qui malo cruce periret.' Hujus orationis Gracchi in Popilium mentio extat etiam apud Gellium. *Dac.*

¹ *Matellio*] 'Matellio a matula dictus, et dictus posteaquam longius a figura matula discessit.' Varro. Ma-

tula, matella, matellio, vas aquarium, *ἀπορῶνα*, item vas ad urinam recipiendam. Gloss. 'Matella, *οὐρηρῆς, ἡλῆς.*' *Idem.*

^m *Materfamilia*] Quæ hic habet Festus, ea, partim vera, partim falsa sunt. Verum est matremfamilias non antea dictam, quam vir ejus paterfamilias. Nam materfamilias proprie, ut ait Servius ix. *Æneid.* illa dicitur, quæ in matrimonium convenit per conventionem. Nam per quandam juris solennitatem in familiam migrat mariti. Verum est etiam non plures una, hoc nomine, in una familia. Neque enim in una familia plures uxores. Hunc locum pessime accepit doctissimus Hotomanus, qui ait, non consentaneum esse, ut si socrus vivat, quæ materfamilias appelletur, nurus eandem dignitatem obtineat. Immo maxime consentaneum et verum est, tam nurum, quam socrum matremfamilias dictam. Quod addit Festus, 'sed nec vidua hoc nomine,' verum est, antiquæ illius consuetudinis habita ratione; neque enim materfamilias dici poterat, quæ desierat esse in viri familia. Postea tamen, tam vidua, quam nupta, ut *matrona*, sic et *materfamilias* diceba-

familiæ dictus esset: nec possunt hoc nomine plures in una familia præter unam appellari: sed nec vidua hoc nomine, nec quæ sine filiis est, appellari²⁰ potest.

Mater matuta,ⁿ manes, mane, matrimonium, materfamiliæ, matertera, matricēs, materiæ¹ dictæ videntur, ut ait Verrius, quia sint bona: qualia scilicet sint, quæ sunt matuta: vel potius a matre, quæ est originis Græcæ.

Mater matuta manīs, mane, matrimonium, mater fa- [FEST. milia, matertera, matricēs, materiæ dictæ Videntur, ut ait Verrius, quia sint bona: qualia scilicet sint, quæ sunt matuta. Vel potius a matre, quæ est originis Græcæ μήτηρ.

Matrem matutam^o antiqui ob bonitatem appella- [PAUL. bant, et maturum idoneum usui,⁴ et mane principium diei, et inferi dii manes, ut suppliciter appellati bono essent, et in carmine Saliari, Cerusmanus, intelligitur creator bonus.

Matertera,^p matris soror, quasi mater altera, *Matertera* patris et matris, mihi magna mater est.³

*****

20 Quidam lib. vocari.—1 Vet. lib. *materies*.—2 Legendum monet Dac. *esui*.—3 Idem legit *matertera* est.

NOTÆ

tor; pro eadem enim *matrona* et *materfamilias*. Quod in fine legitur, *nec quæ sine filiis est*, id omnino falsum, ut ex superioribus patet. Nisi dicas cum Hetomano, nomen illud in conventionem nuptis datum propter omen, a matris nomine non adepto, sed cum spe, et omine mox adipiscendi. Ut de matronis tradit Gellius lib. XVIII. cap. 6. *Idem*.

ⁿ *Mater matuta*] Ex his Pauli verbis sacianda sunt, quæ sequuntur, Festi verba: una tamen littera diversa est; *manis* enim pro *manes* est scriptum, librarii, ut opinor, errore. *Ant. Aug.*

Mater matuta] *Matuta*, *manes*, *mane* a *mano*: id est, bono: non a *matre*. At *matrimonium*, *materfamilia*, *Matertera*, *matricēs*, *materies*, non a *mano*,

sed a *matre*, quæ Græcæ μήτηρ, Dorice μάτηρ. *Dac.*

^o *Matrem matutam*] Vide 'mane a Diis manibus.' Infra pro *usui* legendum *esui*. 'Et in carmine Saliari cerus manus.' *Cerus manus* optime interpretatur Festus 'creator bonus.' Neque tamen *cerus* a *cere* antiquo verbo, ut ipse putavit, sed *cerus* est, *genius*; ut a 'carnimen,' 'carmen'; 'genimen,' 'germen'; ita 'genius,' 'gerus,' et C pro G, 'cerus.' Et *cerus manus* vetustissima lingua, 'genius bonus.' Et ita in Janualio carmine dictus Janus, qui in Pontificum indigitamentis, 'Janus pater.' Et apud Catonem in originibus, 'Janus genius.' Vide Meurs. Exerc. Crit. part. 3. lib. III. cap. 1. *Idem*.

^p *Matertera*] Matris soror, non qua-

Matralia,¹ *Matris Matutæ festa.*

Matrici⁴ cognominantur homines malarum magnarum atque oribus late patentibus.

Matrimes, ac **patrimes**⁵ dicuntur, quibus matres et patres adhuc vivunt.

Matronæ⁶ a magistratibus non submovebantur, ne pulsari,

*****

4 Vett. edd. *Mattici* vel *Martici*. Vide inf.

NOTÆ

si 'mater altera,' ut putat Paulus; est enim a *matre* tantum, ita ut *teru* sit vocis productio. *Idem.*

¹ *Matralia*] Tertio Id. Junii: 'Ite, bonæ matres, (vestrum matralia Festum,) Flavaque Thebanæ reddite liba Dæ.' Ovid. vi. Fast. Matutæ libum proprie *Testuatium* dicebatur. Varr. lib. iv. 'Testuatium, quod in testa calda coquebatur, ut etiam nunc matralibus id faciunt matronæ.' *Idem.*

⁴ *Matrici*] Explicatum a nobis in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Matrici] *Leges mattici.* *Mattici* autem homines magnarum malarum non quasi *malattici*, sed quia *parvulus* Vete- res maxillas vocabant; unde etiam *pydæures* in comœdia, gulosi. *Dac.*

⁵ *Matrimes ac patrimes*] *Matrimes* ac *patrimes* sacrorum lingua, pro *patrimi* ac *matrimi*. Sic apud Plantum 'porci sacres,' pro 'sacri:' sic 'manes' pro 'mani,' &c. *Matrimi* patri- mi autem, vel *matrimi* et *patrimi* dicebantur, quibus uterque parens superstes erat, Græcis ἀμφιθαλής. Contra quibus alter tantum parens erat, *matrimi*, si mater, *patrimi*, si pater. Ut apud Catull. 'patrima virgo,' Minerva, quæ Jovem tantum, patrem et matrem ciet. Græcis ἐτεροθαλής. Sic pater patrimus dicebatur, qui pater erat et patrem habebat. *Infra Festus. Idem.*

⁶ *Matronæ*] Ex his verbis, quæ sequuntur Festi verba poterunt recte

conscribi. Et videndum est, an ad hæc pertineant, quæ de Vestali Claudia produntur, quæ patrem complexa de curru se detrahi passa non est. Cicero pro Cælio. Valer. Max. lib. v. cap. 4. Suet. in Tiberio cap. 11. *Ant. Aug.*

Matronæ] *Matronæ a magistratibus non summovebantur, ne pulsari, contrarietate viderentur, neve gravida concuterentur:* quam enim primam hoc jure usam ait Verrius, eam ceteris exemplum dedisse: adeo, ut nec cum uxoribus adessent, quo descenderent, cogi viros a magistratibus: quod comuni vehiculo vehitur vir et uxor. Media si non penitus ipsis verbis Festi concepta sunt, at saltem a sententia ac mente Festi propius absunt. De Vestali, quod monent docti viri, id vero exemplum locum hic non habet. Nam et Vestales matronæ non erant: et quod essent ἀνέκφοι, id non privilegio fæminarum ac sexus; sed jure sacerdotil ac dignitatis, consequencebantur. *Jos. Scal.*

Matronæ] Hoc pendet e veteri Romanorum more, quo magistratibus, puta Consulibus, Prætoribus, Interregibus, &c. Dictatoribus, per vias ambulanti- bus, lictores apparebant, qui populum sum- moverent, et e via juberent decedere. Ab illis autem solæ matronæ non summovebantur; ut nec Vestales. Sed hoc illæ matronarum ac

contractarive viderentur, neve gravidæ concuterentur. Sed nec viri earum sedentes cum uxoribus in vehiculo descendere cgebantur.

Matronæ magistratibus^u non summovebantur, ne [FEST. *pulsari, contractarive viderentur, neve gravidæ concuterentur, ob quam etiam causam ait Verrius: neque earum viros sedentes cum uxoribus de essequo descendere coactos a magistratibus: quod communi vehiculo vehitur vir, et uxor. Matronas*^z appellabant eas fere,⁵ quibus stolas [PAUL. habendi jus erat.

*Matronis*⁷ aurum redditum cum legitur, hoc significare videtur, quia matronæ contulerunt ornatus sui aurum ad Capitolium a Gallis Senonibus liberandum, quibus postea est redditum a populo Romano.

Matronis . . . to ait,^z quod videtur hoc significare: [FEST.

5 Vet. lib. fore.

NOTE

sexus prærogativa, hæ sacerdotii et dignitatis jure, consequencebantur. *Dac.*

^u *Matronæ magistratibus*] *Infra de essequo* antike pro *de esedo*. *Idem.*

^z *Matronas*] *Stolæ usus matronis* tantum, id est, pudicis et honestis mulieribus concessus. Quia ea honestioris erat cultus. Famosæ vero mulieres, non stolatæ, sed togatæ procedere cgebantur. Unde *Martial.* 'Vis dare, quæ meruit munera, mitte togam.' *Idem.*

⁷ *Matronis*] Verba Festi ex Pauli epitome cognovimus. Item ex Livio lib. v. apparet bis matronas aurum contulisse, Veis a Camillo captis, et urbe a Senonib. capta præter Capitolium. Apollini autem donum Delphos cratera aurea portata est ob decumam voti, quo se damnaverant Veis captis. *Matronis aurum restitutum* dicit lib. vi. *Plutarch.* in *Camillo* doni Apollini dicati meminit. *Plin. l. xxxiii. c. 1.* id aurum in *Jo-*

vis cælla collatum mansisse scripsit ad *Pompeium Magnum*. Vide '*Pilentis.*' *Ant. Aug.*

Matronis] *Magis odoramur*, quid voluit Festus, quam, ut verba in numero edere possimus. *Jes. Scal.*

Matronis aurum redditum] Bis aurum matronas contulisse docet *Livius*, semel captis Veis, ut inde votum Apollini solverent: *Livius lib. v. cap. 25.* et 28. et iterum ut summa pactæ mercedis Gallis conferet, qua adduci se posse dicebant, ut *Capitolii* obsidionem relinquerent: *idem cap. 50. Dac.*

^z *Matronis* . . . to ait] Quod initio deest ita supplendum: *Matronis aurum redditum Ateius Capito ait.* Vide '*Pilentis.*' et *Liv. lib. v. cap. 25. 28.* et 50. *Apolloni* autem pro *Apollini* antiqua scribendi consuetudine. Sic in æreo numismate: '*Apolloni Sancto.*' *Idem.*

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

2 C

matronis fuisse restitutum aurum ex quo P. R. crateram fecerat et eam Apolloni Delphos miserat, ut est testimonio index tabella: quod quidem aurum dederant matronæ ornatum demptum suo, ut votum solveretur Apolloni: quidam dicunt de eo potius esse intelligendum quod contulerunt olim matronæ ad Capitolium a Gallis Sononib. liberandum. id postea⁶ redditum est a populo Romano.

Matula,^a vas urinæ.

[PAUL.

Mavortem^b poëtæ dicunt Martem.

Maximæ^c dignationis Flamen Dialis est inter [FEST. quindecim Flamines, et cum ceteri discrimina majestatis suæ habeant, minimi habetur⁷ Pomonalis, quod Pomona levissimo fructui agrorum præsidet pomis.

Maximam hostiam^d ovili pecoris appellabant, non [PAUL. ab amplitudine corporis; sed ab animo placidiore.

Maximi annales^e appellabantur, non magnitudine; sed

~~~~~

⁶ Ed. Scal. *liberandum, id est postea, &c.*—⁷ 'Lege minima habetur, &c. nempe, minimæ dignationis. In vett. libb. *minime.*' Dac. Ed. Scal. *minimi habeatur.*

NOTE

^a *Matula*] Vide 'Matellio.' *Idem.*

^b *Mavortem*] Vide 'Mamers.' *Id.*

^c *Maximæ*] Vide 'Ordo sacerdotum:' et decem Flaminum nomina ponit Varro lib. iv. et vi. de Lingua Lat. Dialis, Martialis, Quirinalis, Volcanalis, Voltornalis, Palatualis, Furinalis, Floralis, Falacer, Pomonalis. Adde Carmentalem ex Cicerone in Bruto, Portumnalem ex Festo, Persillum Virbialem ex marmoreis monumentis: item Divi Julii, et Divi Augusti ex eisdem, et eorum temporum historia. *Ant. Aug.*

Maximæ dignationis] Vide 'majores Flamines.' *Dac.*

^d *Maximam hostiam*] Victimæ de majoribus animalibus dicebantur, hoc est, armentis, etiam si lactentes essent: hostiæ de minoribus, etiam si

opimæ vel *τέλειαι*. Inter victimas taurus præstabat. Virgilius, 'et maxima taurus Victimæ,' inter hostias ovis, ut hic vides, et ratio postulat: in gregibus enim, quis aues et capras præferat ovibus? ergo maxima victimæ, taurus: maxima hostia, ovis. Hæc est ratio, non quam affert Verrius, aut Festus. *Jos. Scal.*

^e *Maximi annales*] Cicer. ii. de Oratore: 'Erat enim historia nihil aliud, nisi annalium confectio: cujus rei, memoriæque publice retinendæ causa, ab initio rerum Romanarum usque ad P. Mucium, Pontificem maximum, res omnes singulorum annorum mandabat literis Pontifex maximus, referebatque in album, et proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi: si quietiam nunc an-

quod eos Pontifex maximus consecrasset.⁸

Maximum Prætores^f dici putant alii eum, qui [FEST. maximi imperii sit : alii, qui⁹ ætatis maximæ : pro collegio quidem augurum^g decretum est ; quod in salutis augurio^h Prætores majores, et minores appellentur, non ad ætatem, sed ad vim imperii pertinere.

Maximus Curio,ⁱ cujus auctoritate curiæ, omnes- [PAUL. que curiones reguntur.

Maximus Pontifex^k dicitur, quod maximus rerum, quæ ad

8 Quidam liber vetus *confecisset* pro *consecrasset*.—9 Ed. Scal. quia.

NOTÆ

nales maximi nominantur.' Et Servius lib. 1. *Æneid.* 'Ita autem,' inquit, 'Annales conficiebantur : tabulam dealbatam quotannis Pontifex maximus habuit, in qua, præscriptis consulum nominibus et aliorum magistratum, digna memoratu notare consueverat domi militumque, terra marique gesta per singulos dies, cujus diligentia annuos commentarios in octoginta libros veteres retulerunt : eosque a Pontificibus maximis a quibus fiebant annales maximos appellarunt.' In verbis Festi pro *consecrasset* liber quidam melius *confecisset*. Idem.

^f *Maximum prætores*] Sic in carmine Marci vatis : 'His ludis factundis præsit is prætor, qui jus populo, plebique dabit summum.' Livius lib. xxv. Macrob. lib. 1. Saturn. De Salutis angurio Cicero lib. 1. de Divin. Tacitus lib. xii. Dion. lib. xxxvii. *Ant. Aug.*

Maximum Prætores] Hoc est, urbanum, qui major etiam et honoratus dicebatur. Quia jus populo plebique dabat summum, ut est in carmine Marci vatis apud Livium lib. xxv. cap. 12. non autem quod ceteris erat

ætate provecior. Vide 'major Consul.' *Dac.*

^g *Pro collegio augurum*] Collegium, societas eorum, qui eandem artem tractant. Sic collegium fabrorum, collegium Pontificum, &c. *Idem.*

^h *In salutis augurio*] Salutis augurium per 44. annos intermissum Augustus restituit. Erat modus augurii, ut, si Deus permitteret, salutem populo poscerent, quasi ne salutem quidem a Diis petere fas esset, ni prius hoc ipsum Dii concessissent. Observabant autem diem unum quotannis, quo nullus ad bellum proficisceretur exercitus, nemo se ad bellum accingeret, nemo pugnaret, quare in periculis maximeque civilibus neutilquam fiebat. Vide Dionem lib. xxxvii. *Idem.*

ⁱ *Maximus Curio*] Qui reliquis curionibus, sexaginta enim et duo erant in qualibet curia, præerat. *Le grand Curé, Le général des Curés.* Idem.

^k *Maximus Pontifex*] Cuperem Festi verba videre : neque enim facile Paulo credo asserenti Pontificem fuisse vindicem contumaciæ magistratum, et privatorum. Vide Dionys. lib. iv. *Ant. Aug.*

sacra, et religiones ¹⁰ pertinent, iudex sit, vindexque contumaciæ privatorum, magistratuumque.

ME pro mihi ¹ dicebant antiqui.

ME pro mihi dicebant ² antiqui, ut Ennius, cum ait [FEST. libro secundo: Si quid me fuerit humanitus, ut teneatis: et Lucilius: Nunc ad te redeo, ut quæ res me impendat agatur.

Meatus a meando dictus.

Mecastor, ³ et mehercules iusjurandum erat: quasi [PAUL.

10 Vet. lib. religionem.

NOTE

Maximus Pontifex] Postrema verba negotium facessunt doctis viris, quæ sunt hæc, *vindexque contumaciæ privatorum, magistratuumque*. Quid? non licebat illi animadvertere in contumaciam privatorum? Audite Macrobius: 'Regem sacrorum Flaminesque non licebat videre feris opus fieri: et ideo per præconem denunciabant, nequid tale ageretur: et præcepti negligens multabatur.' Quod licuit Flaminibus, hoc non licuisset Pontifici Maximo? At magistratus contumaciam non coercerat, inquit. Audite Val. Maximum: 'Metellus Pontifex Max. Posthumium Cos. eundemque Flaminem Martialem ad bellum gerendum Africanum petentem, ne a sacris discederet, multa indicta, Urbem egredi passus non est.' Sed his exemplis pleni sunt Romanorum Annales: quæ studiosus lector passim adnotare potest. *Jos. Scal.*

¹ *Me pro mihi*] E et I promiscue ab antiquis usurpata fuisse præter Festum monuit Quintilianus. lib. 1. instit. itaque in dandi casu *me* et *te* dicebant pro *mi* et *ti*, hoc est, *mihi* et *tibi*. Hujus rei luculentum exemplum est apud Plant. *Asin.* III. 2. 'Ut meque teque maxime atque ingenio nostro

decult.' *Idem.*

² *Me pro mihi dicebant*] Vide notam sup. sed male hic Festus: nam prius exemplum nil probat, cum Latini omnes, non minus recentiores quam vetustiores, dicant, 'si quid illo homine fuerit:' 'quid me fiat?' &c. quod interpretes Terentii explicabit. Posterius autem nihilo etiam amplius, cum apud Lucretium legatur, 'saxa impendent mare,' lib. 1. 'Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa.' Præterea, quod plane ejusmodi est, dicebant 'exitium instat illos.' En tibi auctorem locupletem in Plant. *Pœnulo*: 'Di immortales meum herum servatum volunt, Et hunc lenonem disperditum, tantum eum instat exitii.' An ibi dixerit Festus *eum* esse in dandi casu? Sic et apud Lucilium invenias 'incumbere gladium.' *Sat.* lib. xxvi. 'Suspendat ne se, an gladium incumbat ne cœlum videat.' *Idem.*

³ *Mecastor*] Quod Græci jurantes *μᾶ, ῥῆ* præponunt, id Romanis erat *me* et *e*, hoc est, *per*: ut 'mecastor,' per Castorem, 'mediusfidius,' per Jovis filium, i. Herculem, 'mehercule,' per Herculem: 'Ejuno,' per Junonem, 'Equirine,' per Quirinam,

diceretur," ita me Castor, ita me Hercules, ut subaudiatur juvet.

Meddix ° apud Oscos nomen magistratus est. Ennius: Summus ibi capitur meddix, occiditur alter. ¹²

Medialem ° appellabant hostiam atram, quam meridie immolabant.

Medibile, ° medicabile.

Mediocriculo ° usus est in ea, quam dixit, Cato in [FEST. Consulatu : Ridibundum magistratum gerere ° pauculos homines, medicriculum exercitum obviam duci.

Mediocriculus idem Cato ponit, cum ait: Ri- [PAUL. dibundum magistratum paucos homines, medicriculum exercitum obviam duci.

Medioximum, ° mediocre.

11 Al. dicerent.—12 Vide Notas.—13 Alii genere. Vide infra.

NOTE

'Ecere,' per Cererem, 'Epol,' per Pollucem. *Idem.*

° *Meddix*] Livius lib. xxvi. Mediasatus, qui summus magistratus apud Campanos est. *Ful. Ursin.*

Meddix] Melius *medix*, ut in al. quod propius accedit ad Græcum μέδω, regnator. In versu Ennii lego unus pro summus: Unus ibi capitur medix, occiditur alter. Postrema littera vocis Ennius adhæsit voci unus, sumus, unde postea factum summus. Et ita rescribendum probat vox alter. *Dac.*

° *Medialem*] Pro meridiale, nisi malis a medius factum medialis. *Idem.*

° *Medibile*] A *medcor*, medibile, ut a *medicor*, medicabile. *Idem.*

° *Mediocriculo*] Obscurus locus, et, ni fallor, mendosus. *Ant. Aug.*

Mediocriculo] Tò genere abundat in verbis Catonis. Itaque dele. Quin neque Paulus habet, quod non leviter

fulcit conjecturam nostram. *Jos. Scal.*

Mediocriculo] A *mediocris* est *mediocriculus*. In verbis Catonis tò genere, vel, ut alii, gerere abundat, ut optime monnit Scaliger. Neque illud infra Paulus agnoscit. *Dac.*

° *Medioximum*] Antiquitus prius dicebant *mediotumum*, ut Plautus. Dictum a medio, *Mediotumum*, ut a 'quoto,' 'quotumum:' apud Plautum: 'quotumæ sunt sedes?' *πρότα.* *Jos. Scal.*

Medioximum] Medium antiquitus dicebant *mediotumum*, ut a 'quoto,' 'quotumum.' 'Quotumæ sunt sedes?' Plaut. postea *medioximum*. Plaut. Cistell. ii. 1. 'Ita me Di Dæque, superi atque inferi et medioximi.' De Diis Medioximis Servius xii. *Æn.* 'Sunt enim,' inquit, 'numina aliqua tantum cœlestia, aliqua tantum terrestria, alia media, quos Apuleius medioximos vocat.' *Dac.*

Mediterreum¹ melius, quam **mediterraneum** Sisenna dici putat.

Meditrinalia² dicta hac de causa. Mos erat Latinis populis, quo die quis primum gustaret mustum, dicere¹⁴ omnis gratia: Vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor. A quibus verbis, etiam **Meditrinæ** Deæ nomen ceptum,¹⁵ ejusque sacra **Meditrinalia** dicta sunt.

Meditullium³ dicitur, non medium terræ, sed procul a mari, quasi **meditellium**; ab eo quod est tellus.

Mediusfidius⁷ compositum videtur, et significare Jovis filium, id est, Herculem;¹⁶ quod Jovem Græci *Δία*, et¹⁷ nos Jovem: ac fidium pro filio, quod sæpe antea¹⁸

~~~~~

14 Ed. Scal. *diceret*.—15 Vetus lib. *conceptum*.—16 'L. m. filius i. Hercules.' Ful. Ursin.—17 Al. *ut*.—18 Aliquis vet. lib. *antiqui*.

NOTÆ

¹ *Mediterreum*] Ut Græcis *μεσογειον*. *Mediterraneum* tamen usus obtinuit. *Idem*.

² *Meditrinalia*] *Meditrina* est nomen *ἐμετρινη*, ut 'cociatrina,' 'lavatrina,' et similia. *Jos. Scal.*

Meditrinalia] Varr. lib. v. 'Meditrinalia dies dictus a medendo, quod, ut Flaccus, flamen Martialis dicebat hoc die solitum vinum novum et vetus libari et degustari medicamenti causa: quod facere solent etiam nunc multi, cum dicant novum vetus vinum bibo, novo veteri morbo medeor.' Idem etiam factitatum fuisse ad pomorum primitias docet Plin. alicubi, 'Cur ad primitias,' inquit, 'pomorum hæc vetera esse dicimus, alia nova optamus?' quo Festi et Varronis verba alludit, 'Novum vetus vinum bibo.' Erant autem *meditrinalia* 5. Id. Octobr. Similiter Græci Neonian celebrabant, de qua Longus lib. 11. *Meditrina* autem est no-

men *ἐμετρινη*, ut 'cociatrina,' 'lavatrina,' et similia. *Dac.*

³ *Meditullium*] Quasi *media tellus*, inquit Fest. sed aliter Cicero, qui testatur in topicis non plus esse *Tullium* in *meditullium*, quam 'timus,' in 'finitimus' 'legitimus,' &c. *Tullium* ergo est vocis productio, ut 'tolium' in 'Capitollum.' *Idem*.

⁷ *Mediusfidius*] Quod Græci jurantes, *μὲν, ἤ* præponunt, id Romanis erat *Me*, et *E. Mecastor*, *Mediusfidius*, *Mehercule*. *Ejuno*, *Equirine*, *Ecere*, *Epol*, *Ecator*. *Jos. Scal.*

Mediusfidius] Vide 'Mecastor.' *Mediusfidius*, per Jovis filium. A Græco *Διὸς* factum *dios*. Festi sententiam probat Varro lib. 1v. 'Ælius Gallus *Dius fidius* dicebat *Dijovis filius*, ut Græci *Διόσκουρον* *Castorem*: et putabant hunc *Saucum* ab *Sabina* lingua, et *Herculem* ab Græca.' *Dac.*

pro L litera D utebantur: quidam existimant jusjurandum esse per Divi fidem; quidam, per diurni temporis, id est, diei, fidem.

Medullitus,^a ex int̄imis medullis.

Mefancilum¹⁹ teli missilis genus.

Megalesia^b ludos Matris Magnæ appellabant.

Melancoryphi,^c genus avium, quæ Latine vocantur atricapillæ, eo quod summa eorum capita nigra sint.

Melibœa^d purpura a nomine insulæ, in qua tingitur, est dicta.²⁰

Melicæ gallinæ,^e quod in Media id genus avium corporis amplissimi fiat: L litera pro D substituta.

19 Legendum monent Scal. Dac. *Mesancylum*.—20 Al. *vocala*.

NOTÆ

^a *Medullitus*] A *medullis*, ut ab 'oculis,' 'oculitis.' Plant. 'Ut videas illam medullitus m' amare.' *Idem*.

^b *Mefancilum*] Lege, *Mesancylum*. *Μεσάνκυλον* est amentatum jaculum. Ennius *Ansatæ* vocat: 'Mittunt ansatæ de turribus.' Menander: *πῶς τὸ τραῦμα τοῦτ' ἔχεις; μεσάνκυλον*. *Jos. Scal.*

Mefancilum] Scribendum *Mesancylum*. Hoc est, amentatum jaculum, a *μέσῃ ἀγκύλῃ* medio amento. *Dac.*

^b *Megalesia*] Ludi *μεγάλῃς θεῆς*, magnæ Deæ, Cybeles scilicet, quæ Deorum omnium mater. Vide Ovid. iv. Fast. pridie Non. April. celebrabantur. Megalesia autem et Megalenses ludi dicti sunt, contra quod quibusdam visum est, qui diversos fecere. Vide 'Romani.' *Idem*.

^c *Melancoryphi*] *Μελαγκόρυφοι*. 'Atricapillæ' vertit Gaza: sunt ficedulæ: sed diverso tempore nomen alterum sortiuntur. Plin. lib. x. cap. 29. 'Alia ratio ficedulis, nam formam

simul coloremque mutant. Hoc nomen' (ficedularum) 'non nisi autumnum habent. Postea melancoryphi nominantur.' Vide Aristot. lib. viii. hist. animal. cap. 3. *Idem*.

^d *Melibœa*] Virg. v. *Æneid*. 'Purpura Mæandro duplici Melibœa eucurrit.' A Melibœa Thessaliæ urbe. Lucret. lib. ii. 'Jam tibi barbaricæ vestes Melibœaque fulgens Purpura Thessalico concharum tincta colore.' *Idem*.

^e *Melicæ Gallinæ*] De mutatione D in L vide 'delicare.' Medicæ Gallinæ ceteris proceriores, ut Medici Galli. Varr. de Re Rust. lib. iii. cap. 9. 'Ad hanc rem electis maximis Gallinis, nec continuo his, quas Melicæ appellant falso, quod antiqui, ut Thelin, Thelin, sic Medicam Melicam vocabant. Hæ primo dicebantur, quia ex Media propter magnitudinem erant allatæ, quæque ex iis generatæ postea propter similitudinem.' *Idem*.

Melis¹ hasta a ligno mali dicta.

Melo² nomine alio Nilus vocatur.

Melos³ insula dicta est a Melo, qui ex Phoenice ad eandem fuerat profectus.

Meltom⁴ meliorem dicebant.

*****

¹ Quidam vet. lib. *Melous* vel *Melias*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Melia*: et ita legendum monent Scal. Dac.—² Idem scribunt *Melion*.

NOTE

¹ *Melis*] Si a ligno mali dicta est, non video, quam utilla bello fuerit: cum malus arbor inepta prorsus ad hastas sit. Sed restituendum *Melia*: ut sit *μῆλη*. Et Paulum cum suis etymologiis missum faciamus. *Jos. Scal.*

Melia] Lege: *Melia*. *μῆλη*, hasta fraxinea: *μῆλη* enim fraxinus. Et ridicule Paulus a ligno mali dictam vult, cum malus arbor inepta prorsus ad hastas sit. *Dac.*

² *Melo*] A Græco *μέλας*. Ita enim Græci Nilum vocavere, ut tradit Eustath. et ita intelligendus Hesych. *μέλας*, *μελανός*, *βαθύς*, ἢ *ποταμός*. *Melos*, niger, profundus, vel fluvius. *Idem.*

³ *Melos*] Insula in mari Cretico inter Cretam et Sonium, Achæie promontorium, a Phœnicio quodam Melo dicta, ut sentit Festus, consentiente Eustathio in Dionys. *Perieg. ἡ Μῆλος περὶ τὸ Κρητικὸν πῆλαγος ἀπὸ τινος Μήλου κληθεῖσα κατὰ τὴν Ἀθήναν.* I. e. 'Melos insula circa mare Creticum a Melo quodam dicta secundum Arriani Historiam.' Sed hoc falsum esse docuit doctus. Bochartus in suo *Chanaan*, lib. I. cap. 14. ubi planissime demonstravit insulam *Melo* Hebræis dictam *Melo*, i. insulam repletionis, insulam plenitudinis, propter fertilitatem scilicet, nam Hebræis *melo*,

plenitudo, maturitatem sonat, cum de frugibus agitur, et huic insulæ hæc appellatio mire congruit, quæ et fructus tulit uberrimos, et tam mira ratione maturescentes, ut fruges intra tricesimum diem perfecte maturescerent, et sementis a multis fieret propemodum ipsa messe, nec agricola tam tardo quicquam inde decideret. Theophrast. *plantar. lib. IV. cap. 12.* et lib. VIII. c. 3. ab eadem ratione eadem dicta *mimallia*, *memblia*, et *bibbia*. Ab Hebræo scilicet *memalle* vel *mamli*, quasi dicas 'terram complementem,' id est, ad plenam maturitatem brevi spatio perducentem; et ex *Mamli* flexa *Memblia* et *Byblia*, M et B permutatis, ut sæpe fit. Solin. 'Melos quam Callimachus Mimalida dixit.' Plinius: 'Melos cum oppido, quam Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimalida, Heraclides, Syphnon, et Acyton.' *Idem.*

⁴ *Meltom*] Scribo *melion*. Tarentinum est *Melior*, *ἀμείων* pro *ἀμείνων*. Cum dum in Græca voce liquidæ interveniunt, altera semper mutatur in *læra* in Latina Lingua: *φάλλος*, folium: *ἐλλομαι*, salio: *ἄλλος*, alius: *ἀμείων*, menior: quod postea *melior*. *Jos. Scal.*

Membrum^k abscindi mortuo dicebatur, cum digitus ejus decidebatur, ad quod servatum justa fierent reliquo corpore combusto.

Memorare significat, nunc dicere, nunc memoriæ mandare.

Memoriosus,^l memoriosior, et memoriosius, (et) memoriosissime facit.

Mendicum dici putant velum, quod in prora ponitur.

Mendicum dici Verrius putat a mente ejus, quem fefellerit fortuna: vel quod precetur quemque, ut vitæ suæ medeatur cibo.

Mendicum^m dici Verrius putat a mente ejus, quem³ [FEST. fefellit fortuna, vel quod precetur quemque, ut vitæ suæ medeatur cibo.

Mensa, frugibusque jurato, significat per mensam [PAUL. et fruges.⁴

3 Ed. Scal. quam. Vide inf.—4 Alii, *Messe frugibus j. s. per messem e. f.* In schedis mensa.

NOTE

^k Membrum] At in tab. 12. est: 'Homini mortuo ne ossa legito, quo post funus faciat.' Ful. Ursin.

Membrum] Huc pertinent quæ de præcidanea porca. Jos. Scal.

Membrum abscindi] Etiam os quoddam ad eandem rem adimi testatur Varro lib. iv. 'Aut si os exceptum est mortui ad familiam expurgandam.' Id enim ad purgandam familiam certo genere februi, quod vocabant *exverrias*. Sed illud postea Decemviri prohibuere, nisi quis aut peregre aut in hostico esset mortuus. Hinc intelligenda lex 12. tabularum: HOMINI MORTUO NE OSSA LEGITO, QUO POST FUNUS FIAT: EXTRA QUAM SI MILITIA AUT PEREGRE MORTUUS SIT. Crinis etiam secabatur, ad quem pro toto corpore justa fierent. Vid.

Stat. ix. Thebaid. Vide infra 'præcidanea agna.' Dac.

^l Memoriosus] Glossarium: 'Memoriosus, *μνημων*.' Jos. Scal.

^m Mend. ...] Ex iis, quæ Paulus scribit, *Mendicum dici Verrius, &c.* hæc supplenda sunt. Scriptum autem fuisse videtur: *mente ejus, quam fefellerit fortuna: non quem.* Ant. Aug.

Mendicum] Immo potius *Mendicus* a *menda* immediate, ut optime Scaliger in conjectaneis: est autem *menda* cum aliquid deest: a *minus*. Isidor. lib. x. 'Mendicus, quia minus habet unde vitam degat.' Ejusdem originis est *mendicum*, vel, ut alii, *mendicium*, velum in prora, puta quia id minus velum esset. Dac.

Mensæ^a in ædibus sacris ararum vicem obtinebant.

Mensæ^o in ædibus sacris ararum vicem obtinent, [FEST. quia legibus earum omnium sacra quoque mensæ sunt ut velut in ararum vel in pulvinaris loco sint. Privati quoque in privis ipsis locis habere solent, ubi sacra habituri sint, cujus modi est parentatio non sacrificium.]

~~~~~

^a Ed. Scal. *M. i. æd. s. ara rarum v. o. q. l. e. o. s. q. m. s. ut v. in aram v. i. p. l. s. P. q. in primis i. l. h. s. ubi sacras h. s. c. modo est p. n. s.* Vide Notas.

NOTÆ

^a Mensæ] Ut Festi verba intelligas, præter Pauli epitomen lege Macrobi. lib. III. Saturn. dum Virgil. VIII. *Æn.* verum interpretatur: 'In mensam læti libant, Divosque precantur.' *Ant. Aug.*

^o Mensæ] Mensæ in ædibus sacris ararum vicem obtinent, quia legibus earum omnium sacra mensæ sunt, ut velut in ararum, vel pulvinaris loco sint. Privati quoque in privis ipsis locis habent, ubi sacra habituri sint, qualis est parentatio, non sacrificium. Parum abest, quin ita Festus scripserit. Quod ait legibus ædium sacrarum mensas quoque sacras esse, id Papyriano jure continebatur: Mensas scilicet arulasque eodem die, quo ædes dedicari solent, sacras esse. Ut non dubium sit, quæ lex dedicandæ ædis fuerit, eandem ad vasa et mensas ipsas extendi. Cum enim ædis dedicaretur, et omnia quæ ea containerentur, dedicari. Addit, in ararum vel pulvinaris loco haberi. Id quoque in eodem jure Papyriano relatum fuit: uti mensa hoc ritu dedicata in templo, aræ usum, et religionem pulvinaris obtineret. Postremo privatis licuisse in mensis suis sacra facere, qualis est parentatio, non sacrificium. Primum

mensæ sacræ erant impositione salinorum, et sigillorum, quæ *ἐνσπάρειν* vocabant. Arnobius lib. II. 'Sacras facitis mensas salinorum appositus, et simulacris Deorum:' hoc est, *θεῶν ἐνσπάρειν*, cujusmodi est Hercules *ἐνσπάρειν*, Silva Statii, et epigrammate Martialis celebratus. Inde sacra mensæ frequenter apud Veteres. Inde et in *ἐνσπάρειν* religio. Inde et Didoni apud Virgilium libatio in mensa: 'Dixit, et in mensa laticum libavit honorem.' Deinde non omnia sacra continuo et sacrificia sunt. Nam res divina cum Deo fit, sacrum quidem est, non autem sacrificium. Res divina, aut sacrum, non nisi in loco sacro fiebat: sacrificium etiam in loco non sacro. *Ælius Jurisconsultus*: 'Si qua sacra privata suscepta sunt, quæ ex instituto Pontificum stato die, aut certo loco facienda sint, ea sacra appellari, tanquam sacrificium: ille locus, ubi ea sacra facienda sunt, vix videtur sacer esse.' Hæc ille. Igitur res divina, ut parentatio, et similia, rite in loco sacro, puta in mensa, fit: sacrificium si fiat in loco quodam, non propterea sequitur locum sacrum esse, sed religiosum. Sic ad sepulcra res divina fiebat sa-

Mensarii,^p nummularii.

Mentecaptus^q dicitur, cum mens ex hominis potestate abiit; et idem demens, qui⁶ de sua mente decesserit; et amens, qui a mente abierit.

*Mentecaptus dicitur, cum mens ex hominis potestate abiit: et idem appellatur demens, (quod) de sua mente decessit, et a (mente) abierit.*⁷

Mentum^r dicebant, quod nos commentum. [PAUL.

Mercedicius^s mercenarius, quod mercede se tueatur.

Mercedonias^t dixerunt a mercede solvenda. [FEST.

Mercurius^u a mercibus est dictus. Hunc etenim negotiorum omnium existimabant⁹ esse Deum. [PAUL.

Merendam^x antiqui dicebant pro prandio: quod scilicet medio die caperetur.

////////

⁶ Vet. lib. quod.—⁷ Ed. Scal. 'demens, quam (quod) de sua mente decessit, et a mente (mente) abierit.' Vide infra.—⁸ Al. *Mercedinus, Mercedivus, et Merceditus*.—⁹ Vet. lib. apud Ursin. *festinabant*.

NOTÆ

cro parentali: quo nomine mensæ in sepulcris ponebantur, et Græcanico et Romano ritu. Cicero de legibus, et scriptores Græci auctores. *Jos. Scal.*

^p *Mensarii*] Trapezitæ. *Dac.*

^q *Mentecaptus*] Huc pertinent verba Festi, quæ sequuntur. *Ant. Aug.*

Mentecaptus dicitur] Gloss. 'mente captus. *ἔχους*. Amens.' Cui scilicet mens quasi vineta est, &c. Infra in verbis Festi deest vox *amens*. Ita, et *amens quod a mente abierit*. *Dac.*

^r *Mentum*] A *meniscor*, unde postea factum *commeniscor, commentum*. *Id.*

^s *Mercedicius*] Quidam *mercedinus*. *Ms.* liber, ut testatur Vossius, *Merceditus*, quæ videtur vera lectio, et probant sequentia, 'quod mercede se tueatur.' *Idem*.

^t *Mercedonias*] *Mercedonias*, subintellige dies. Ita enim omnes dies in-

tercalaris mensis vocabantur. Nam mensis intercalaris *Mercedinus* vocabatur, ut ait Plutarchus in Numa; vel *Mercedonius*, ut ait idem in Cæsare. Isidorus in Glossis: 'Mercedonius, qui dat mercedem:' nihil præterea reperio. *Jos. Scal.*

^u *Mercurius*] A *Mercibus*, quia his emundis et vendundis præerat. *Plant. Prol. Amph.* 'Ut vos in vestris votis mercimoniis Emundis vendundisque me lætum lucris Afficere, atque adjuvare in rebus omnibus.' Quare et idem putatur esse qui *Chanaan*, filius Hami sive Cham. Nam *Chanaan* Hebræis mercatorem significat. *Dac.*

^x *Merendam*] In Glossis, *ἑρπυριον*, *Merenda*, exponitur: et ita Calpurnius: 'seræ cum venerit hora merendæ.' Sed vide quid ad Varonem de Re Rustica super hoc no-

Mergæ' furculæ, quibus acervi frugum fiunt; dictæ a volucris mergis: quia ut illi se in aquam mergunt, dum pisces persequuntur, sic messores eas in fruges demergunt, ut elevare possint manipulos.

Meritavere (idem)¹⁰ Cato ait, pro meruere.

Meritavere,^a sæpe meruere dicit Cato in Poenorum [FEST.

IV. **Suffetes evocaverunt**¹¹ statim omnis cohortes, [PAUL. omnis etiam, qui stipendia meritaverunt.

Mertat^a pro mersat dicebant.

Merum^b antiqui dicebant solum: unde et avis merula nomen accepit: quod solivaga est, et solitaria pascitur: at nunc merum, purum appellamus.

Meson^{12c} persona comica appellatur, aut coci, aut [FEST.

~~~~~

10 Rejiciendum est *idem*, monet. Scal. licet in omnibus libris repertum. —11 Ed. Scal. *evocaverint*. Vide Notas. —12 Scribendum monent Scal. Dac. per diphthongum *Meson*.

NOTE

tavimus. *Jos. Scal.*

Merendam] *Merenda*, ut notavit Scalliger in conjectaneis, cibus ille, qui merebant ære, id est, Mercenariis datus a Domino seu conductore, antequam labore mitterentur. Calpurn. 'seræ cum venerit hora merendæ.' Merendam tamen idem, quod prandium fuisse, monet hic Festus. Quare dicendum est priscis temporibus, nondum inducto *prandii* nomine, *merendam* pro prandio fuisse, postea vero pro cibo, qui post meridiem dabatur, ut apud nos hodieque fit. *Dac.*

^a **Mergæ**] Plaut. *Pœnulus* v. 2. 'Pallas vendundas sibi ait et mergas dadas, Ut hortum fodiat atque ut frumentum metat.' *Idem*.

^b **Meritavere**] Catonis verba relata a Festo non assequimur. *Ant. Aug.*

Meritavere] 'Meritavere, sæpe meruerunt' Cato dixit, *Pœnorum* IV. 'Suffetes evocant omnis cohortes, omnis, qui stipendia meritaverunt.'

Ita mihi videor scripturæ Festi vestigia odorari. *Jos. Scal.*

Meritavere, sæpe] Rescribendum est *meritaverunt, sæpe meruerunt*. Ut ex verbis Catonis manifestum est. In illis *omnis* pro *omnes* vel *omneis*, antiquæ. Vide 'suffes.' *Dac.*

^a **Mertat**] Pro *mersat*, s. mutato in *t*, Græcorum more. Legitur et apud Nonium *meraret*, sed pro *meritaret*: de hoc olim apud illum, Deo favente. *Idem*.

^b **Merum**] Id est, solum. Terent. 'Spem meram.' Et Varro in *Sesqui Ulyssæ* 'meram tunicam.' Immo et quod nunc dicimus *purum*, id nihil aliud est, quam *solum*, ut 'vinum purum,' quod *solum* est, nec aquam habet admixtam. A *mero* est *merula*, *merle*, quod sola vagatur. Varro lib. IV. 'Merula, quod mera, id est, sola, volitat.' *Idem*.

^c **Meson**] Scribendum per diphthongum *Meson*. Quæ huc perti-

nautæ, aut ejus generis: dici ab inventore ejus Mesone comædo ait Aristophanes Grammaticus.

Messapia^d Appulia a Messapo rege appellata. [PAUL.

Metaphoram^e quam Græci vocant, nos tralationem, [FEST.

id est, domo mutuatum verbum, quo utimur, inquit Verrius in or. ne sæpius quidem honesti ac *significantis verbis defectu*, ut speciosiore atque eodem etiam *significantiore*, quam proprio vocabulo rem indicemus. . . . redit sua tralatum manebit. . . . quo perveni.¹³ . . . as alieno perinde ac suo ab. . .

~~~~~

13 Ed Scal. pervenit.

NOTÆ

nent, tam quæ de notione hujus vocis, quam de Aristophane Grammatico, huc ex Athenæo conjicere libuit: ἐκάλουν δὲ οἱ παλαιοὶ τὸν μὲν πολιτικὸν μάγειρον Μαίσιωνα, τὸν δὲ ἐκτόπιον Τέττιγα. Χρῆσιμος δ' ὁ φιλόσοφος τὸν Μαίσιωνα ἀπὸ τοῦ μαῖσθαι λέγει κεκλήσθαι, οἷον τὸν ἀμαθῆ, καὶ πρὸς γαστέρα νεωσυκῆτα ἀγροῶν ὅτι Μαίσιων γέγονε κωμῆδίας ἐποκριτῆς, Μεγαρεὺς τὸ γένος, ὃς καὶ τὸ προσωπεῖον εἶρε τὸ ἀπ' αὐτοῦ καλούμενον Μαίσιωνα, ὡς Ἀριστοφάνης φησὶν ὁ Βυζάντιος, ἐν τῇ περὶ προσώπων, εἶρεν αὐτὸν φάσκων καὶ τὸ τοῦ θεράποντος πρόσωπον, καὶ τὸ τοῦ μαγείρου, &c. Jos. Scal.

Meson] Scribendum per diphthongum Mæson. De hac voce ex Aristophane Grammatico sic Athenæus lib. xiv. &c. 'Coquum indigenam et civem Mæsona priaci vocaverunt, externum ac peregrinum, Tettigen. Chrysippus Philosophus Mæsona dictum putat ἀπὸ τοῦ μαῖσθαι, a mandando, velut inscium ac rudem, ventrique deditum, ignarus Mæsona fuisse Comædiarum histrionem, natione Megarensem, inventorem personæ, quam ab eo vocant Mæsona, ut scribit Aristophanes Byzantius, libro de personis, qui et eum tradit cum fa-

muli personam excogitasse, tum coqui,' &c. Vide Hesych. in *μαλὼν* et *τέττιγ*. Dac.

^d Messapia] Apulia a Messapo Neptuni filio. Virg. *Æn.* vii. 'At Messapus equum domitor, Neptunia proles.' Idem.

^e Metaphoram] Si quis Quintilliani cap. 6. de tropis libri octavi legerit attentius, verba Festi facile intelliget, et manca restituet. Ant. Aug.

Metaphoram] Lege infra: Quæ utimur, inquit Verrius in oratione, &c. Reliqua sunt obscuriora, eorum tamen si non verba, at sensum odorari mihi videor. Ita enim fere scripsisse Festum puto: rem indicemus. Quod si proprium quam tralatum magis valeat, redit ad sua verbum tralatum, manebitque tunc tantum cum quo pervenit eo proprium pervenire non possit. Præsertim apud poetas qui alieno perinde ac suo abutuntur. Et ita fere Quintillian. lib. viii. cap. 6. 'Transfertur ergo,' inquit, 'nomen aut verbum ex eo loco, in quo proprium est, in eum in quo aut proprium deest, aut tralatum proprio melius est. Id facimus aut quia necesse est, aut quia significantius est; aut, ut dixi, quia decentius. Ubi nihil horum præstabit, quod

*Metaplasticos*¹⁴ dicitur apud poëtas usurpari id quod propter necessitatem metri mutare consueverunt: quod idem barbarismus dicitur in soluta oratione conscribenda. . . .

Meta. . . . ca. . . . a.¹⁵ . . . cariore. . . . perventura. . . . quod.

. . . . dicare ait Ennius, ...

. . . . id est. . . .

. . . . abus ut. . . .

. . . . accip. . . . gratia. . . .

Metari castra^b dicuntur, quod metis diriguntur. [PAUL.

Metelliⁱ dicuntur in re militari¹⁵ quasi mercenarii. Attius annalium vigesimo septimo,¹⁶ calones, famulique, metel-
lique, caculæque, a quo genere hominum Cæciliæ fami-
liæ cognomen putatur ductum: ¹⁷ quod est. . . .

~~~~~

14 Vide Notas.—15 Quidam vet. lib. in lege militari.—16 Quidam libri Attius in annal.—17 Al. dictum. Vide inf.

NOTÆ

transferetur improprium erit.' Item: 'Metaphora enim aut vacantem occupare locum debet, aut si in alienum venit, plus valere eo quod expellit.' *Dac.*

'Meta . . . stices] *Metaphrasticos* scriptum fuisse videtur, sed mendose, pro *Metaphrasticæ*, vel *Metaphrasi*, vel pro *Metastasi*, vel *Metabasi*: interpretari autem existimamus, cum poëtæ propter necessitatem metri aliud pro alio ponunt. *Ant. Aug.*

Meta . . . stices] Scribe: *Metaplasticos* dicitur apud poëtas usurpari id quod propter necessitatem metri mutant: quod idem barbarismus dicitur in soluta oratione conscribenda. *Jos. Scal.*

Metaplasticos] *Metaplasmos* a μεταλλάττω, transformo, transmuto. *Quintil. lib. 1. cap. 8.* 'Deprehendatque quæ barbara, quæ impropria, quæ contra legem loquendi sunt posita, non ut ex his utique improben-
tur poëtæ, quibus, quia plerumque metro servire coguntur, adeo ignoscitur, ut vitia ipsa aliis in carmine

appellationibus nominentur. *Metaplasmos* enim et *schematismos*, et *schemata*, ut dixi, vocamus, et laudem virtutis necessitati damus,' &c. *Dac.*

^a *Meta . . . ca. . . . a*] *Metari castra vocari a metis*. Nihil aliud video. Neque enim *Doctilas*. *Meralæ* assentiri possum, qui in hisce rudibus latere putavit fragmentum *Ennii*, *Dico quæis hunc dicare cupit*. *Idem.*

^b *Metari castra*] *Metari* nihil aliud est, quam dividere, secare suis finibus et metis. Inde 'metator agrorum' *Ciceroni* est finitor, cui rei gramma et decempea serviebat. Hinc 'degrumare viam,' et 'decempe-
dator' pro metatore. *Idem.*

ⁱ *Metelli*] *Glossarium*: 'Metellus, plodius.' *Jos. Scal.*

Metelli] *Glossarium*: 'Metellus plodius,' mercenarius. In fine: *Cæcilia familia cognomen putatur ductum*. Aliter schedæ, ubi: *Cæciliæ familia cognomen putat ductum quod est. . . .* Desideratur tantum vox *Metellus*.

Metonymia^k est tropus, cum ab eo, quod continet, [FEST. significatur id, quod continetur; aut superior inferiore, et inferior superiore. Quæ continet, quod continetur: ut Ennius, cum ait: Africa terribili tremit¹⁸ horrida terra tumultu. Ab eo, quod continetur, id, quod continet: ut cum dicitur epota amphora vini. A superiore inferior: ut Ennius: cum magno strepitu Vulcanum ventus vegetat. Ab inferiore superior: ut, persuasit animo vinum Deus, qui multo est maximus.

Metus^l foeminino genere dicebant. Ennius: Vi- [PAUL. vam, an moriar, nulla in me est metus.

MIGRARE mensa^m quod legibus ejus sacra esset Deisque [FEST.

18 Vett. libb. tremis.

NOTE

Cæciliam familiam pro Cæcilia gente dixit Festus, quæ Metellorum cognomento potissimum clara. *Dac.*

^k *Metonymia*] Lege ita versum Ennii, Cum magno strepitu Vulcanum ventus vegetat. Et illud: Persuasit nox, vinum, Deus, qui multo est maximus. Cui simile Terentianum ex Adelphis: 'Persuasit nox, amor, vinum, adolescentis: Humannum est.' Et Propertii: 'Hac Amor, hac Liber, durus uterque Deus.' Vegere, pro vegetare. Vide Nonium. *Jos. Scal.*

Metonymia] *Metonymia* a *μετά* et *τροπή*. Ad verbum sonat 'transnomen', 'transnominatio.' Figura, qua continens ponitur pro contento, et contentum pro continente. Continens pro contento Ennius: 'Africa terribili tremit horrida terra tumultu.' Africa pro *Africa*. Cicero in Oratore: 'Horridam Africam terribili tremere tumultu cum dicit' (Ennius) 'pro Afris immutat Africam.' In reliquis nisi locus depravatus sit, merito Festi judicium desiderabis. Neque enim cum dicitur epota vini am-

phora, ab eo quod continetur, intelligitur id, quod continet, ut tradit Festus: sed contra ab eo quod continet, id quod continetur. Nam per amphoram, vinum, quod in amphora, ut per Africam intelliguntur homines, qui in Africa. Audi Quintilian. lib. viii. cap. 6. 'Sicut ex eo quod continet, id quod continetur usus recipit: ut bene moratas urbes, et poculum epotum, et sæculum fœlix.' Contentum autem pro continente, ut apud Virg. 'Vina coronant.' Vina pro pateris. 'A superiore inferior,' cum causa ponitur pro effectu, ut Vulcanus pro igne. Enn. 'Cum magno strepitu Vulcanum ventus vegetat.' Lego *vehebat*, vel, ut Scaliger, *vegetat*, i. erigebat: et 'ab inferiore superior,' cum effectus pro causa, ut amor et vinum pro Cupidine et Bacco. *Dac.*

^l *Metus*] Ennius: 'Ni metus ulla tenet rite virtute quiescunt.' *Idem.*

^m *Migrare mensa*] Locus obscurus interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Migrare] *Migrare mensa*, quod sa-

templi posita *inauspdatum* apud antiquos habetur, cum sequitur sua *migrantem* pœna. *Mensas* aiunt quidam fuisse in triviis poni solitas, quæ sint triviales appellatæ.

Mihipte,^a pro mihi ipsi, Cato posuit cum dixit decuit talenta. . . . .

. . . . .
versia, atque . . . . .
entia item a. . . . .

Mihipte Cato pro mihi ipsi posuit.

Militem^o Ælius a mollitia κατ' ἀντιφρασιν¹⁹ dictum [PAUL. putat: eo quod nihil molle, sed potius asperum quid gerat: sic ludum dicimus, in quo minime luditur.

~~~~~

19 Al. per antiphrasim.

NOTÆ

cra sit, Disque templi posita, inauspicatum habebatur, cum sequor suaderet causa: unde quidam fuisse. . . . Reliqua assequi non possum. Recte ait inauspicatum fuisse, mensa migrare, quia sacra esset, ut jam supra diximus, et quia vel eo nomine mensæ omnes sacrae esse debent, quod in quo templo mensa est, ejus Dei, cujus templum est, ea sacra sit. Hujus superstitionis Plinius meminit libro xxviii. cap. 2. 'Servii,' inquit, 'principis viri commentatio est, quam obrem mensa linquenda non sit:' vide locum: ego sane, quæ hic Festus refert, ex ea Commentatione Serviana desumpta pnto. Fortasse quæ sequuntur, ita sarcienda sunt: unde quidam fuisse in tristibus dicunt ex libris, qui sunt Rituales appellati. Nam in eo loco, in quo Rituales libri mensarum consecrandarum in templis ritum edocebant, verisimile est et de illis auguribus mensalibus, quæ Vernisera appellabant, et de diris, ac tristibus, quæ contra acidebant, tractasse. Sed hæc incerta sunt, ac fortasse melius erat tacere. Jos. Scal.

Migrare mensa] Recte quidem ait inauspicatum fuisse mensa migrare, quia sacra esset, ut jam supra dictum est, et quia vel eo nomine mensæ omnes sacrae esse debent, quod in quo templo mensa est, ejus Dei, cujus templum est, ea sacra sit. Hujus superstitionis Plinius meminit lib. xxvi. cap. 2. 'Servii,' inquit, 'principis viri commentatio est quam obrem mensa linquenda non sit.' Et ex hac commentatione Serviana, quæ hic leguntur, desumpta putat Scaliger: quod addit Festus mensas in triviis poni solitas, de mensis Dianæ sive Hecate intelligendum est. *Dac.*

^a *Mikipte*] Verba Festi, exceptis his, quæ Panlus notat, non intelligimus. Sed exempli sumpti ex libris Catonis ea esse arbitramur. *Ant. Aug.*

Mikipte] Quæ sequuntur Catonis verba sunt, sed quæ frustra quæras. Et hic etiam mutilæ sunt schedæ. *Dac.*

^o *Militem*] A mollitie dictum vult Ælius Stilo, sed perperam: alii *miles* a mille, quasi millesimus. Entrop. lib.

Milium ^P quidam putant cepisse nomen a máxima hummorum summa, quæ est mille. quod alii Græcæ stirpis iudicant esse, cum id illi *κέρχρον* vocent, tam Hercu- [FEST. les, quam panicum *μελίην*.

Millus ^Q collare canum venaticorum, factum ex corio, confixumque clavis ferreis eminentibus adversus [PAUL. impetum luporum. Scipio Æmilianus ad populum: Vobis, inquit, reique publicæ præsidio eritis ¹⁰ quasi millus cani.

Miluina ^r genus tibiæ acutissimi soni.

//////////

20 Fulv. Ursin. Dac. ex vet. lib. legunt, *Nobis, inquit, reique præsidio erit id.*

NOTÆ

1. de Romulo: 'mille pugnatores delegit, quos a numero milites appellavit.' Sed *milites* prius *merites* dicti, postea *melites*, *milites*, unde et contracto nomine iidem dicti *metelli*, quasi *meritelli*. Eruditiss. Ægid. Menagius *miles* ait esse a Græco *μῖλαξ*, id est, popularis. Quæ vox et militem significat et enim qui est ejusdem populi, ut Græcis *πρωλεῖς*. Unde in veteribus Glossis: 'populares, *στρατιῶται*.' Ex *μῖλαξ* factum *milex*, ut *sorex* ex *θραξ*, ut *pellex* ex *πάλλαξ*, et deinde ex *milex* factum *miles*, ξ mutato in S, ut *trabes* ex *τράφαξ*, *dies* ex *δίαξ*, &c. *Idem*.

^P **Milium**] Varro. lib. 1v. 'milium a Græco: nam id prius *μίλον* pro *μῖλον*.' Ubi Turnebus rescribit, *μελίην* post *μεδίην*. Verum *μελίην* proprie panicum, quod a milio diversum: quare neutiquam ab eo potest originem capere milium, nisi id factum dicas propter quandam similitudinem utriusque leguminis. Nam *μελίην*, i. panicum, similem *κέρχρον*, i. milio, tradunt Hesych. Dioscorid. Galen. et alii. Alterum etymon a millenario numero, prorsus ridiculum. *Idem*.

^Q **Millus**] In oratione Æmiliani ita *Delph. et Var. Clus.*

legendum ex L. m. *Nobis inquit reique præsidio*. Ennius apud Nonium: 'Ea mi, reip. fidei regno,' &c. Vide in dictione 'Fortunatim.' *Ful. Ursin.*

Millus] Varro vocat *melium* lib. 11. de Re Rust. 'Ne vulnerentur a bestiis imponuntur his collaria, quæ vocantur melium, id est, cingulum, circum collum, ex corio firmo cum clavulis capitatis, quæ intra capita' (lege *queis intra capita*) 'insunt pellis mollis duritia ferri.' Et ita melius dici putat Scaliger: nam *μελώτη*, pellis ovilla, unde et omne scortenum vocabant *melinum*, ut apud Plantum *melina* est, scortea mantica, Epidic. 1. 1. 'Aut si in melina attulisti.' Sed idem est *millus* et *melium*, dictum enim *melium*, *melium*, *millum* et *millus*, ut *collum* et *collus*. Supra in verbis Scipionis quæ laudat Festus legendum ex lib. Fulvii Ursini; *Nobis, inquit, reique præsidio erit is*. Dac.

^r **Miluina**] Meminit Solinus, cap. 10. *Jos. Scal.*

Miluina] Tibiæ, quæ iugerent, a miluis dictæ miluinae, quæ in accentus exeunt acutissimos. Solin. cap. 11. Vide 'lugere.' *Dac.*

Pomp. Fest.

2 D

Mina¹ singulariter dici pro eo quod *mina* pluraliter dicimus *Curiatius auctor est*: item *M. Cato in suasionem* ... [FEST. *mina cogi*¹ *nulla potuit* ...]

Minam *Ælius vocitatum ait* *mammam*¹ alteram [PAUL. *lacte deficientem, quasi minorem factam.*]

Minerrimus² pro minimo dixerunt.

Minerva³ dicta, quod bene moneat: hanc enim pagani pro sapientia ponebant. Cornificius vero, quod fingatur pingaturque minitans armis, eandem dictam putat.

Minime gentium dicebant, pro eo quod est omnium [FEST. gentium iudicio minime esse faciendum.]

Miniscitur⁴ pro reminiscitur antiquitus dicebatur. [PAUL.

~~~~~

¹ In ed. Scal. extat *Mina singulariter d. .... pluraliter dicimus cu. .... item M. Cato in s. .... mina cog. ....*

NOTE

¹ *Mina*] Distingui videtur inter *minam* singulariter, quam Græci *μνάμ* dicunt, et *minas*. Vel usos Veteres nonnunquam asserit *mina* pro *minis*, et Catonis exemplum affert. *Ant. Aug.*

Mina] *Mina singulariter dici pro eo, quod Mina pluraliter dicimus, Curiatius auctor est. item M. Cato in suasionem ... mina cogi nulla potuit.* Jos. Scal.

Mina] *Minam pro minis dixisse Veteres exemplo Catonis probat Festus, quod notandum; distingui enim inter minam singulariter, quam Græci μνάμ dicunt, et minas notum est. Cicero II. de finibus: 'A quo iterum funerum sumtus præfinitur ex censibus à minis quinque usque ad minam.' Verba Catonis forte e suasionem legis Voconis. Dec.*

² *Minam mammam*] A *minus*, quia minus habet lactis: sic apud Varro- nem de Re Rust. 'minam ovem, hoc est, ventre glabro:' id est, quæ minus habet lanæ. *Idem.*

³ *Minerrimus*] *Minus*, parvus, pro

quo dicebant etiam *miner*, ut 'vetus,' 'veter,' 'viduus,' 'viduer,' unde 'viduertas.' *Idem.*

⁴ *Minerva*] Prius dicebant *Menerva*, a qua *menervare* erat monere, ut in saluari carmine *promenervat*, *monet*; *meners* est *monere*, a quo *meniscor*, ut *apo apiscor*; composita *commisici*, *reminisci*. Neque tamen *Menerva* a *menere*: nam *Minervæ* nomen *Ægyptium*, ut optime docuit Stephanus Guichartus in Harmonia etymologica linguarum. Nempe a voce *manor*, quod est instrumentum textorium, factum *minoru*. Unde Latinis *Minerva*, texendi inventrix; apud *Ægyptios* enim ars texendi primum inventa. Ea manu licitatorium tenens pingebatur. Quod licitatorium quia hastæ sive lanceæ simile erat, ut in lib. Reg. I. cap. 17. vs. 7. et lib. II. cap. 21. vs. 19. inde Græcis et Latinis *Minerva* hastam tenere credita est. *Idem.*

⁵ *Miniscitur*] Pro *commisiscitur*, *reminiscitur*. Vide 'mentum.' *Idem.*

Minora templa^a fiunt ab auguribus, cum loca aliqua [Fest. tabulis aut linteis sepiuntur, ne uno amplius ostio pateant, certis verbis definita. Itaque templum est locus ita effatus, aut ita septus, ut ex una parte pateat, angulusque adfixus^a habeat ad terram.

Minorem Delum^a Puteolos esse dixerunt, quod Delos³ aliquando maximum emporium fuerit totius orbis terrarum, cui successit postea Puteolanum, quod municipium Græcum antea Dicæarchia vocatum est: unde Lucilius: Inde Dicæarchum populos, Delumque minorem.

Minores^b et majores inter cognomina foeminarum poni solebant.

³ Quidam vir doctus in marg. ed. Scal. conjicit *angulosque adfixos*.—³ Id. ibid., conj. *Delus*.

NOTE

^a *Minora templa*] Videndus Varro lib. vi. de Lingua Lat. *Ant. Aug.*

Minora templa] Qui nos rejiciunt ad Varronem in libris de Lingua Latina, ut quæ sint *minora templa* ex eo petamus, non magis nos juvant, quam si nullum de hac re verbum fecissent. Ne verbum quidem apud Varronem: ubi ille loquitur quidem de templis: ita tamen, ut quæ sunt *minora templa* nihilo magis scias. Sed diserte Servianæ schedæ id nos docent his verbis: 'Alii templum dicunt, non solum quod potest claudi, verum etiam quod palis aut hastis sustentatum, aut aliqua tali re, et lineis, aut loris, et simili re septum est: quod effatum est: amplius uno exitu in eo esse non oportet, cum ibi sit cubituras aspiciens.' In quibus verbis fere omnia, quæ Festus scribit de minoribus templis, proponuntur. Tantum apud Servium legebatur, *quod et factum est*, pro, *effatum est*. Jos. Scal.

Minora templa] Optime Servius: 'Alii templum dicunt, non solum, quod potest claudi, verum etiam,

quod palis, aut hastis sustentatum, aut aliqua tali re, et lineis, aut loris, et simili re septum est: quod effatum est. Amplius uno exitu in eo esse non oportet, cum ibi sit cubituras aspiciens.' Ubi fere omnia quæ Festus scribit de minoribus templis. *Effari* autem et *effata* auguralia verba sunt. Vide 'sistere fana.' *Dac.*

Minora templa] Videndus Varro lib. vi. de Lingua Lat. *Ant. Aug.*

^a *Minorem Delum*] Vide 'Dicæarchia.' *Dac.*

^b *Minores*] Si tres sorores eodem nomine erant, cognominibus a numero distinguebantur: Servilia Prima, Servilia Secunda, Servilia Tertia: si dum, ab ætate: Servilia major, Servilia minor. Livius: 'Arms Tarquinius, et Tullia minor.' Horatius: 'Cum Sagana majore ululantem.' *Jos. Scal.*

Minores] Festus *minor* et *major* cognomina esse dicit: ex Varrone tamen conjicere est, olim prænominia fuisse, ut de prima, secunda, tertia, quarta idem scribit; quare cum Sigonio di-

Minorum Pontificum maximus dicitur; qui primus in id collegium venit. Item minimus, qui novissimus.

Minotauri, effigies^c inter signa militaria est: quod non minus occulta esse debent consilia ducum, quam fuit domicilium ejus Labyrinthus. Minotaurus putatur esse genitus, cum Pasiphæ Minois regis uxor dicitur concubuisse cum tauro: sed affirmant alii Taurum fuisse nomen adulteri.

Minucia^d porta appellata est, eo quod proxima [PAUL. esset^e sacello Minuci. Minucia porta Romæ est dicta, ab ara Minuci, quem Deum putabant.

Minuebatur populo luctus^e ædis dedicatione, cum a Censoribus lustrum condebatur; cum votum publice susceptum solvebatur: privatis autem, cum liberi nascerentur; cum honos^f in familiam^g veniret; cum pater

4 Ed. Scal. est.—5 Vet. lib. familia.

NOTE

cendum est cognomen dici vocem quamlibet qua gentilitia nomina distinguamus, qua voce tam prima quam tertia nomina comprehenduntur. Hinc fit, ut ratio nascendi prænominibus pariter et cognominibus, causam dederit. Atque, ut prænomen aliquando pro cognominibus, sic cognomina pro prænominibus usurpata sunt, ut prima, secunda, tertia, quarta, major, minor, quæ olim erant prænomena, et nomen gentilitium præcedebant, ut 'Prima Valeria,' &c. postea cognomina facta et post nomen gentilitium posita, ut apud Livium: 'Arvus Tarquinius et Tullia minor.' Et Horat. 'Cum Sagana majore ululantem.' *Dac.*

^c *Minotauri, effigies*] Vide 'lupi.' Et non aquilam tantum vel minotaurum prisci illi Romani, sed plura ejusmodi animalia in pugnas aut rapta nata, bello præferebant, ut lupos,

equos, apros, porcos, &c. *Idem.*

^d *Minucia*] Sunt Festi. Alterum *Minucia* est Pauli. *Jos. Scal.*

Minucia] Ubi fuerit ignotum est, ut et quis fuerit iste Minucius. Putabam olim Minuciam portam eandem esse, et trigeminam ab eo Minucio sic dictam, qui extra eam aurato bove donatus est: ut narrat Livius iv. 16. Sed nihil ibi de sacello: quare amplius querendum. *Dac.*

^e *Minuebatur populo luctus*] Cum a Censoribus lustrum condebatur, hoc est, cum censores censu peracto suovetaurilibus urbem vel exercitum expiabant: id enim est 'lustrum conde-re.' Livius lib. i. 'Ibi instructum exercitum omnem suovetaurilibus lustravit, idque conditum lustrum appellatum, quia in censendo finis factus est.' *Idem.*

^f *Cum honos*] Puta consularis, Prætoris, Censoria dignitas, &c. *Idem.*

aut liberi, aut vir, aut frater ab hoste captus domum rediret; cum puella desponsaretur, cum propiore quis cognatione, quam is, qui lugeretur, natus esset; cum in casto ⁶ Cereris ⁷ constitissent.⁷

Minuitur ^b populo luctus ædis dedicatione; cum [FEST. Censores lustrum condiderunt; cum votum publice susceptum solvitur: privatis autem, cum liberi nati sunt; cum honos in familia venit; cum parens, aut liberi, aut vir, aut frater ab hoste captus domum redit; cum desponsa est; ⁸ cum propiore quis cognatione, quam is, qui lugetur, natus est; cum in casto Cereris est, omnique gratulatione.⁹ ⁱ

Minurritiones ^k ¹⁰ appellantur avium minorum cantus.

Minusculæ Quinquatrus ^l appellabantur Idus Juniae, quod

6 Quidam libri castro.—7 Al. constituisent.—8 'Fortasse melius, cum desponsatio est: idque Fulv. Ursino etiam placuit.' *Dac.*—9 Ed. Scal. gratulationi.—10 Quidam *Mimurriones*.

NOTE

^a Cum in casto Cereris] Vide 'Græca festa.' In casto Cereris esse dicebantur mystæ, qui, ut Cereri operarentur et puriter facerent, rebus Venereis abstinebant, ἡγρεῖον, id enim est, ἄγρεον, et castus ἄγρελα. Unde pro ritu et instituto, quia sic rite facerent. Varro rerum Roman. lib. I. 'Nostro ritu sunt facienda civilius quam Græco castu:' rite et caste ἄγρεῖς. *Idem.*

^b Minuitur] De Casto Cereris, mihi non liquet: tamen non licere a lugentibus Cerealia celebrari docet Liv. lib. xxii. *Ant. Aug.*

Minuitur] Facessit negotium doctis viris, quod in fine positum est: IN CASTO CERERIS. Quod Græci dieunt ἄγρεῖον τὴν θεῶν, hoc Latini, in Casto alicujus Dei esse. Tertullianus libro de jejuniis: 'Sed bene, quod in nostris Xerophagiis blasphemias ingerens, casto Isidis, et Cybeles eas

adæquas.' Sed vide quæ olim diligenter de hoc in Conjectaneis notavimus. Castimonii Cereris qui operabantur, luctu carere solitos fuisse, tam ex Græcis quam ex Latinis scriptoribus notum est. *Jos. Scal.*

ⁱ Omnique gratulatione] Hoc est, cum ob quemcumque felicem eventum in templis Deis gratias agerent, puta ob liberatam urbem; ob servatum exercitum, ob victoriam ab hostibus reportatam. *Dac.*

^k Minurritiones] Glossæ: 'Minurit, μινυρίσκει.' *Jos. Scal.*

Minurritiones] Male quidam minurritiones. Minurritiones a minurire: quod a Græco μινυρίσκει, querula ac gracili voce cantillare: de hirundinibus usurpavit Sidonius. Et μινυρίσκει est a μινυρὸν, quod μικρὸν, ὀλίγον, i. parvum, interpretatur Hesych. *Dac.*

^l Minusculæ Quinquatrus] Varr. lib. v. 'Quinquatrus minusculæ dictæ.

is dies festus erat tibicinum, qui Minervam colebant. Quinquatrus proprie dies festus erat Minervæ, Martio mense.

Minutum,¹¹ et minuere, ex Græco μεινύν¹² dictum [PAUL. videri potest.

Minyæ¹³ dicti Argonautæ, quod plerique eorum ex filiis Minyæ fuerant orti.

Mirachidion¹⁴ primæ adolescentiæ.

Miracula,¹⁵ quæ sunt¹⁶ digna admiratione dicimus, [FEST. antiqui in rebus turpibus utebantur.

Mirior¹⁷ decebant comparativum a miro. Titinius; [PAUL. Mirior inquam tibi¹⁸ videor.

*****

11 Scribit Scal. *μινύειν*, quod probat Dac.—12 Vet. lib. *Minyda*.—13 Legendum monet Dac. *Mirachidion*, ut vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit.—14 Ed. Scal. nunc.—15 Quidam lib. *tibi inquit*.

NOTE

Junius idus ab similitudine majorum, quod tibicines tum feriat per urbem vagantur et conveniunt ad eadem Minervæ. *Minores* vocat Ovid. vi. Fast. 'Et jam quinquatrus jubeor narrare minores. Nunc ades o cæptis, flava Minerva, meis. Cur vagus incedit tota tibicen in urbe? Quid tibi personæ, quid toga longa volunt?' Vide et Livium lib. ix. *Idem*.

¹¹ *Minutum*] *Minutum* est a minus, quod a μινύς vel μινύς, quod a μινύς, Attice pro μικρός, parvus. Eustath. Bene itaque Scaliger, qui pro μεινύν legendum monet μινύειν. *Idem*.

¹² *Minyæ*] Argonautæ. Pindar. Od. iv. Pyth. μετὰ γὰρ Κείνῳ πλευσάντων Μινυῶν θεόπομπῃ σφίσιν τιμὰι φανεύθεν. id est: 'Ad illud enim' (vellus aureum) 'cum navigassent Minyæ, divini illia honores plantati sunt.' Dicti autem *Minyæ* a *Minya*, Neptuni filio, ad quem et Tritogeneiam Æoli filiam maxima eorum pars genus referebat. Apol. i. Argonaut. ἐπεὶ Μινυῶς θυγάτηρ Οἱ πλείους καὶ ἄριστοι ἀπ' ἀμείνων ἐχρηθύνοντο. Id est: 'Quo-

niam Minyæ filiarum Plerique eorum et optimi a sanguine esse gloriabantur.' Verum Strabo et Eustathius *Minyas* a *Minyo* Orchomeno genes habere tradunt, quorum alii in Iolcum migrarint, a quibus Argonautas Minyas dici. Vide Theocritum Idyl. xvi. vs. 104. *Idem*.

¹³ *Mirachidion*] Loge: *Mirachidion*, μισράκιον, μισρακίδιον, μισρακίλλιον. Aristoph. *Idem*.

¹⁴ *Miracula*] Pro rebus turpibus. Arnob. 'Vertit Banlo artes, et quam serio non quibat allucere, Indubiorum statuit exhilarare miraculis.' Inde miracula meretrices dicte. Plant. 'Diebolares, schœniculum, miracula.' Quem locum adducens Varro lib. vi. 'Miracula,' inquit, 'a miris, id est, monstris, a quo Attius ait personas distortas, oribus deformes, miriones.' Monstra etiam dixit Catull. quem Arnob. et Festus miracula. 'Sed tu cum Cappone omnia monstra facis.' *Idem*.

¹⁵ *Mirior*] Varro, γράβη σεαυτὸν: 'Quid hoc mirius?' *Idem*.

Miscelliones appellantur, qui non certæ sunt sententiæ, sed variorum, mixtorumque judiciorum (sunt.)

Misenum, promontorium,⁷ a Miseno, tubicine Æ- [FEST. nœ ibi sepulto, est appellatum.

Miseratur⁸ is, qui conqueritur aliena incommoda : miseretur is, qui miserum sublevat.

Miseret me eadem forma dicitur, qua piget, poenitet, tædet.

Modo, cum per correptum O⁹ dicitur, significat tempus, ut modo veni : et ponitur pro tantum, ut tace modo : quod si producta posteriore syllaba enuntietur, dativus vel ablativus est casus, ab eo, quod est modus.

Modo quodam,¹⁰ id est, ratione, dicuntur omnia [PAUL. ista a modo : commoditas,¹⁶ commodus, commodat, accommodat, modice, modestia, moderatio, modificatio.

Modo quodam, id est, ratione, dicuntur ista omnia [FEST. a modo fit commoditas, commodus, commodat, accommodat, modice, modestia, moderatio, modificatio.

Mœne¹¹ singulariter dixit Ennius : Apud emporium [PAUL. in campo hostium per¹⁷ mœne.

Mœnia¹² et muri, et alia¹³ muniendæ urbis gratia [FEST.

*****

¹⁶ Legit Dac. *Modo quodam, id est, ratione, a modo dicuntur ista omnia : commoditas, &c.*—¹⁷ Vet. lib. pro.—¹⁸ Al. cetera.

NOTÆ

⁷ *Misenum, promontorium*] Montem vocat Virgil. vi. 'Monte sub ærio, qui nunc Misenus ab illo Dicitur, æternumque tenet per sæcula nomen.' *Idem.*

⁸ *Miseratur*] *Miserari* est, lamentari et deplorare : *misereri*, alterius infelicitate moveri. Ita miseramur casum nostrum, aliorum infortunium. Virg. v. 'Me liceat casum miserari insonis amici.' Sueton. in Claud. 'Miseratus est conditionem suam.' Plaut. 'Se ipsam miseratur.' At miseremur semper aliorum, ut eis opem feramus. Virg. 'Miserere animi non digna ferentis.' Neque tamen illud discrimen ubique a Veteribus obser-

vatum. *Idem.*

⁹ *Modo, cum per correptum O*] Adverbia in o semper debent corripri, 'imo,' 'merito,' 'crebro,' 'cito,' 'sero,' ut distinguantur ab adjectivis nominibus sexti casus, ab 'imus,' 'meritus,' 'creber,' 'citus,' 'serus.' Vide in 'ergo,' 'modo,' 'quando.' *Idem.*

¹⁰ *Modo quodam*] Paulus Festi verba refert; quæ nos dimidiata invenimus. *Ant. Aug.*

¹¹ *Mœne*] Singulariter pro *mœnia*. Dac.

¹² *Mœnia*] Pro *mœnia* a *muniendo*, ut pro *muris, murus*. Verba Attii sic legit Merula : *Signa extempulo Cane-*

facta, ut (Attius in Helenibus : Signo extemplo canere, ac tela ob mœnia offerre imperat.) Significat etiam officia. Plautus (in Nervolaria :) prohibentque mœnia alia : unde ego fungar¹⁹ mea.

Mola^a vocatur etiam far tostum, et sale sparsum, quod eo molito hostiæ aspergantur : *molae avias*²⁰ *inepte quidam dictas putant.*

Moles^a pro magnitudine fere poni solet : moliri, et [PAUL. molitiones a movendo certum est dici.]

Mollestras^b dicebant pelles oviles,^a quibus galeas extergebant.

Molucrum^c non solum quo molæ vertuntur¹ dicitur, [FEST.

19 Vet. lib. *fungor*.—20 Rescribendum monet Dac. *molae alias*.—1 Idem legit *moliri et molitiones a molendum certum est dici*. Pro *molitiones* quidam lib. *molitores* : et pro *movendo* vir doct. in marg. ed Scal. conjicit *molendo*.—2 Vet. libb. *ovillas* vel *ovinas*.—3 Quidam libb. *rotæ* *verruntur*. Vide Notas.

NOTÆ

re ac tela ob mœnia adferre imperat. Ob mœnia, id est, ad mœnia. Vide 'Ob.' *Mœnia* pro officia Plant. 'Prohibent quin mœnia aliunde fungar mea.' Ita enim legendus hic versus ut et in Al. *Idem*.

^a *Mola*] Vide 'immolare' et 'murien.' In fine *Molae avias inepte quidam dictas putant* : certe non capio. Puto rescribendum *molae alias*. Ut dicat Festus, inepte facere eos, qui molam aliam dictam putant, quam far cum sale. Nihil aliud video. *Idem*.

^a *Moles*] Lege, *moliri et molitiones a molendum certum est dici*. Immo potius a *malibus* est *moliri*, a quo et *molitiones*. *Idem*.

^b *Mollestras*] Sic Latini vocabulum Græcum depravarunt, et e *μηλαστή*, quod pellem ovilem significat, *mollestram* interpolaverunt. Turneb. lib. III. cap. 11. et lib. XIX. cap. 24. *Melota* ; postea *meletra*, ^a inserto, *melestra*, *melestra*, geminatis literis *mollestra*. *Idem*.

^c *Molucrum*] Afranii verba sunt qui ita scribant : *Virgini tam crescit uterus, quam gravidæ mulieri, vocatur molucrum, transit etiam sine dolore*. Gabriel Faërus ita : *Virgini Tam crescit uterus, quam gravidæ mulieri : Molucrum vocatur, transit sine doloribus*. Sunt autem senarii duo post verbum 'virgini.' *Ant. Aug.*

Molucrum] Scribe *μύλακρον*. Versus Afranii ita legito : *ferme virgini Excrevit uterus, tanquam gravidæ mulieri. Molucrum vocatur : transit sine doloribus* : et ubi *molatur*, non, ubi *immolatur*. Jos. Scal.

Molucrum] Lege, *Non solum quo mola verruntur*, &c. scopam enim molarem significat. Pro *μύλακρον* lege *μύλακρον*, *μυλῆκρον* a *μύλη*, mola, et *κορεῖν*, verrere. At molucrum, tumor ventris est a *μυλόκερος*, mola carnis, quæ proprie ex semine virili, quare improprie de virginis tumore molucrum dixit Afranius, cuius versus sic legit Scaliger : *ferme virgini Excrevit uterus tanquam gravidæ mulieri. Mola-*

id quod Græci *μῦλικρον* appellant, sed etiam tumor ventris, qui etiam virginibus solet evenire, cujus meminit Afranius in virgine: Ferme virgini, tanquam gravidæ mulieri, crescit uterus, molucrum vocatur, transit sine doloribus. Cloatius etiam in libris sacrorum. Molucrum aiunt esse lignum quoddam quadratum, ubi im- [PAUL. molatur. Idem Ælius in explanatione carminum Salia- rium eodem nomine appellari ait, quod sub mola [FEST. supponatur. Aurelius Opilius appellat, ubi molatur.

Momar,⁴ Siculi stultum vocant.⁴

Momen,⁵ momentum. Lucretius: Momine si par- [PAUL. vo possent⁵ impulsa moveri.

Monile⁶ dictum est ornatus muliebris, qualem habuisse Eriphylem fabulæ ferunt: ex eo etiam equis præpen- dens a collo ornamentum monile appellatur.

Monimentum⁶ est; quod mortui causa ædificatum: et

*****

4 Al. appellant.—5 Quidam libb. si a parvo possunt.—6 Al. Monumentum.

NOTÆ

crum vocatur, transit sine doloribus. DAC.

⁴ *Momar*] Sicilia vox, ut etiam ipse notat. *Μῶμαρ* significat, *μῆμψιν, αἰσχος*. Isidorus in Glossis: 'Momar, Siculus, stultus, qui cito movetur ad rem.' Plautus: 'Quid tu, o momar, Sicule homo, præsumis?' Ubi non tantum momar, sed et Siculus, pro Stulto. Jqs. Scal.

Momar] Hesych. *μῶμαρ, μῆμψιν, αἰσχος, ἐνδοσ*, 'Momar, opprobrium, dedecus, crimen.' Isidor. in Gloss. 'momar, Siculus, stultus, qui cito movetur ad iram. Plant. Quid tu, o Momar, Sicule homo, præsumis?' Idem ibid. 'Mariculus, qui cito movetur ad iram. Plant. Quid ais, homo maricule?' Quæ procul dubio ita emendanda: momar, Siculus, qui cito movetur ad iram. Plant. Quid tu, o momar, homo Sicule? Hæc inde corruptelam traxere, quod in 'homo momar sicule' mo prior syllaba vocis

momar cum mo posteriori vocis *homo* coaluit, et unam tantum effecit. In versu Plauti non tantum momar, sed et siculus pro stulto. DAC.

⁵ *Momen*] A supino motum, momen, momentum. Moveo, movimen, momen. Ut a 'luceo,' 'lucimen,' 'lumen,' a 'pono,' 'ponimen,' 'pomen,' unde 'pomentum,' &c. Idem.

⁶ *Monile*] Ornamentum ex auro et gemmis, quod ex mulierum collo pendet, quale Polynices Eriphylæ Amphiarai uxori dedit, ut Amphiarum ad bellum capessendum cogeret. Apollod. lib. iii. Idem.

⁶ *Monimentum*] Vel monumentum, ut Veteres scribebant, quicquid scriptum vel factum memoriæ canas, et proprie in defunctorum memoriam, sive cadaver contineat, sive sit inane, quod Græci vocant *μνηστήριον*. Varr. lib. v. 'Sic monimenta, quæ in sepulcris, et ideo secundum viam,

quicquid ob memoriam alicujus factum est, ut fana, porticus, scripta et carmina. Sed monumentum quamvis mortui causa sit factum, non tamen significat ibi sepulchrum.

Monitores^h dicuntur et qui in scena monent histriones, et libri commentarii.

Monodosⁱ appellatus est Prusiae filius, qui unum os habuit dentium loco: similiter habuit et Pyrrhus rex Epirotarum.

Monstrum,^k ut Aelius Stilo interpretatur, a monendo dictum est, velut monestrum. Item Sinnius Capito, quod monstret futurum, et moneat voluntatem Deorum: quod etiam prodigium, velut⁷ praedictum, et quasi praedictum, quod praedicat eadem, et portentum, quod portendat, et significet: inde dici apparet id quartum, quod mihi visum est adjiciendum, praesertim cum ex eadem significatione pendeat, et in promptu sit omnibus, id est, ostentum, quod item ab ostendendo dictum est.^l Mon-

⁷ Legit Dac. *Prodigium velut praedictum et quasi praedictum*. Quidam lib. apud Scal. *praedictum vel praedictum*.

NOTÆ

quo praeterentes admonent, et se fuisse et illos esse mortales: ab eo cetera, quae scripta ac facta memoriam causa, monumenta dicta.' *Idem*.

^h *Monitores*] Qui in scena monent histriones, dicuntur *τροφολαῖς*. Et recte Glossarium: 'Monitor, *τροφολαῖς*.' In Phormione 'Geta monitor' dicitur, hoc est, qui consilium dederat: quem et Graeci dicunt *τροφολαῖς*. *Jos. Scal.*

Monitores] Graecis *τροφολαῖς*, quasi dicas subjectores. Gloss. 'monitor, *τροφολαῖς*.' In Phormione 'Geta monitor' dicitur, qui consilium dederat, Act. II. Sc. 1. 'O facinus andax! O Geta monitor.' *Dac.*

ⁱ *Monodos*] *Phn.* lib. VII. cap. 16. videndus. *Ant. Aug.*

Monodos] *Μονόδους*, qui dentium loco unum os aequaliter extensum habet, ut Prusiam filius et Epirotarum rex Pyrrhus. *Valer. Max. Plin. Dac.*

^k *Monstrum*] Verba Festi dimidiata intelliges ex illis Pauli, 'Monstra dicuntur,' &c. *Ant. Aug.*

Monstrum] A monendo, monestrum, monstrum, passim apud bonos auctores. Cicero tamen a *monstrando* lib. 1. de divin. 'Quia enim ostendunt, portendunt, monstrant, praedicant, ostenta, portenta, monstra, prodigia dicuntur.' Idem et lib. II. de nat. Deor. Sed minus bene. De ostentis, portentis, et prodigiis. Vide suo loco. *Dac.*

^l *Quod item ab ostendendo dictum est*] *Scheda*: 'Quod item ab ostendendo dictum est, ut apud auctores, qui mo-

stra dicuntur naturæ modo egredientia, ut serpens cum pedibus, avis cum quatuor alis, homo cum duobus capitibus, jecur cum distabuit in coquendo.

Monstra dicuntur naturæ modum egredientia: ut [FEST. serpens cum pedibus, avis cum quatuor alis, homo cum duobus capitibus, jecur cum distabuit in coquendo.

Moracias ^m nuces. Titinius duras esse ait: unde fit [PAUL. diminutivum moracillum.

Morbosum hominem, morbo aliquo affectum.

Mortem obiisse, ^a ea consuetudine dicitur, qua dixerunt antiqui, ob Romam legiones ductas, et, ob Trojam duxit exercitum, pro ad: similiterque vadiminium obiisse, id est, vadimonium iisse, et obviam, ad viam.

Mortis causa ^o stipulatio existimatur fieri, ut ait [FEST. Antistius Labeo, quæ ita fit, ut. morte promissoris confirmetur, aut, ut quidam dixerunt, cujus stipulationis non fuit causa. ^s

Mortuæ ^p pecudis corio calceos aut soleas fieri Flaminicis ⁹

8 Scal. et Dac. scribendum monent, *cujus stipulationis mors fuit causa.*—
9 Scribit Scal. *Flaminibus*: quod improbat Dac.

NOTÆ

nent histriones in scena, sed etiam ubi adjiciuntur commentarii. Quæ diversa sunt. Nam post dictum est, sequuntur verba Festi de monitibus, quæ retractis fugitivis vocibus ita sunt rescribenda: *Monitores dicti sunt, qui monent, ut apud auctores, qui monent histriones in scena, sed etiam ubi adjiciuntur commentarii.* Nihil certius, quæ sequuntur: *monstra dicuntur, &c.* novum caput inchoant et, Paulo sunt adscribenda. *Idem.*

^a *Moracias*] A mors, scilicet voce effecta. *Idem.*

^o *Mortem obiisse*] Mortem adiisse. Vide 'ob.' *Idem.*

^o *Mortis causa*] Scribe, *Cujus stipulationis mors fuit causa.* Levis error,

Jos. Scal.

Mortis causa stipulatio] Lege in fine, *Cujus stipulationis mors fuit causa.* Et hæc vera est hujus stipulationis ratio, non vero quam putavit Labeo. *Dac.*

^p *Mortuæ*] Scribe *Flaminibus*, ut etiam extat in veteribus editionibus. *Jos. Scal.*

Mortuæ pecudis corio] Servius iv. *Æneid.* 'Sane Flaminicæ non licebat neque calceos neque soleas morticinæ habere. Morticinæ autem dicuntur, quæ de pecudibus sua sponte mortuis fiebant. Neque supra genu succinctum esse.' Unde patet male apud Festum quosdam pro *Flaminicis* rescribere *Flaminibus*. *Dac.*

nefas habetur: sed aut occisæ alioqui, aut immolatæ: quoniam sua morte extincta omnia funesta sunt.

Mortuæ pecudis corio calceos fieri Flaminicis [PAUL. nefas habebatur, quoniam sua morte extincta omnia funesta æstimabantur.

Mortuus⁹ ab emerita vita dictus.

Mos est⁷ institutum patrium pertinens maxime ad religiones, cærimoniasque Deorum antiquorum.

Mos est⁸ institutum patrium, id est, memoria defunctorum veterum pertinens maxime ad religiones cærimoniasque antiquorum.¹⁰

Mosculus¹¹ Cato pro parvis moribus dixit in ea [PAUL. quam scripsit... vis qui moribus¹² dixit...

.....

10 Ed. Scal. 'memoria veterum p. m. a. r. cerem... oniasque a.' Vide Notas.—11 Alii legunt *Mosculus*, vel *Mosillus*.

NOTÆ

⁹ *Mortuus*] Quomodo ab emerita vita? an *emeritus*, *emertus*, *emertuus*, e in o *emortuus*, *mortuus*? Nngæ: a *morior*, *moritus*, addito u *moritatus*, *mortuus*. Idem.

⁷ *Mos est*] Macrob. lib. III. Saturn. refert Julium Festum lib. XIII. de verborum significationibus scripsisse: *Mos est institutum patrium, pertinens ad religiones, cærimoniasque majorum*. Non dubito Pompeium pro *Julio* scribendum apud Macrobiū. Hic enim est locus, quem adfert, ex quo verba Festi sarciri possunt, paucis syllabis exceptis. *Ant. Aug.*

Mos est] *Mos* est institutum quodlibet consuetudine firmatum: *ritus* vero est ordo et modus in administrandis maxime sacrificiis, unde Virg. 'Morem ritumque sacrorum Adjiciam.' Interdum tamen et *ritus* pro more usurpatus, et *mos* pro *ritu*: ut hic. *Dac.*

⁸ *Mos*] *Mos* est institutum patrium [defunctorum] veterum, pertinens maxime ad religiones cærimoniasque antiquo-

rum: vocem defunctorum inclusimus circulis: quia glossema est. *Jos. Scal.*

Mos est] Hæc ex superioribus facile intelliguntur: *Mos est institutum patrium, id est, memoria veterum pertinens maxime ad religiones cærimoniasque Deorum antiquorum*. Vox defunctorum, quæ in codice apparet, explicatio est vocis veterum. Neque apparet in schedis. *Dac.*

¹¹ *Mosculus*] A *mos*, *mosculus*. Alii legunt *mosculus*, vel *mosillus*, ut in Gloss. Isidori, 'mosillus, parvus mos.' Cui posteriori non adversatur analogia; nam ut a 'pusus', 'pusillus', sic a 'mos', 'mosillus.' Nihil tamen hic mutandum est. Optime enim a 'mos', 'mosculus', ut a 'flos', 'flosculus', &c. *Idem.*

¹² *In ea quam scripsit... vis qui moribus*] Schedæ: *Mosculus* Cato pro parvis moribus dixit in ea quam scripsit.... Supra Festi et Pauli verba male cohesere. Legebat Salmasius *mosculus* Cato pro parvis moribus, &c. *mus-*

Mox, paulo post.

MUCIA prata¹² trans Tiberim dicta a Mucio, cui [FEST. a populo data fuerant, pro eo quod Porsenam Etruscorum regem sua constantia ab urbe dimovit. [PAUL.

Muger,¹³ muccosus.

Muger dici solet a castrensi¹⁴ hominibus quasi [FEST. muccosus is, qui talis male ludit.

Muginari¹⁵ est nugari, et quasi tarde conari.

Mugionia¹⁶ porta Romæ dicta est a Mugio quo- [PAUL. dam, qui eidem tuendæ præfuit.

Mulciber¹⁷ Vulcanus a molliendo¹⁸ scilicet ferro dictus (est); mulcere enim mollire, sive lenire est. Pacuvius: Quid me obtutu¹⁹ terres, mulces laudibus?

12 Quidam vir doctus in marg. ed. Scal. conjicit *castrensisibus*.—13 Id. ibid. conj. *mulcendo*.—14 *Obtutu* melius esse censet Scal.

NOTE

cilli τὰ μύθια. Idem.

* *Mucia prata*] Livius II. 13. 'Patres C. Mucio virtutis causa trans Tiberim agrum dono dedere, quæ postea sunt Mucia prata appellata.' *Idem.*

† *Muger*] A veteri mugo pro mungo, ut 'frago' pro 'frango,' *muger, muc-cosus, morvenx. Idem.*

* *Muginari*] Plinius in Præfatione: 'Dum ista, ut ait Varro, muginamur, pluribus horis vivimus.' Isidorus: 'muginatur, causatur.' *Jos. Scal.*

Muginari] Causari, tergiversari, morasnectere. Gloss. Isidori: 'Muginatur, causatur.' Usus est Cicero ad Atticum lib. XVI. ep. 12. 'De ocella, dum tu muginaris, nec mihi quicquam rescribis, cepi consilium domesticum.' Nonius interpretatur *murmurare*. Ut et in Glossario, 'muginor, γογγύζω,' id est, murmuro. Eritigitur *muginor*, vel a *mugio*, vel,

ut Doctissimo Vossio placebat, a *nugor, nuginor*, a in m, *muginor*. *Dac.*

* *Mugionia*] Varro lib. V. 'Mugionis a mugitu.' Solin. cap. 2. 'Mugioniam supra summam Novam viam.' Vide Nonium. *Ful. Ursin.*

Mugionia porta] Melius Varro qui lib. IV. Mugionis portam dictam docet a mugiente pecore, id est, bubulo. Quod per eam ad pascua sua exigeretur ab antiquo oppido, Palatino scilicet, ubi primum Roma condita. Ejus verba: 'Præterea intra muros video portas dici in palatio Mugionis a mugitu, quo ea pecus in Bucitatum antiquum oppidum exigebat.' Eadem et 'Trigonia' et 'porta palatii' dicta. *Dac.*

† *Mulciber*] A *mulcendo* ferro, immo potius a *mulcendo* tantum, ut a 'craceo,' 'craber.' A 'tumeo,' 'tuber.' Sic a 'mulceo,' 'mulciber.' Gloss. 'Mulciber, Ἡφαιστος, Ἀμφιγυῆς.' *Id.*

Muli Mariani^c dici solebant a C. Mario instituti,¹⁵ cujus milites in furca interposita tabella varicosius onera sua portare adsueverant.

Mulis celebrantur ludi^d in Circo maximo Consualibus: quia id genus quadrupedum primum putatur coeptum curru vehiculoque adjungi.

Mulus vehiculo Lunæ adhibetur, quod tam sterilis ea sit, quam mulus, vel quod ut mulus non suo genere, sed equi creetur,¹⁶ sic ea solis, non suo fulgore luceat.

Mulleos^e genus calceorum aiunt esse, quibus reges [FEST.

15 Aliquis lib. *Marii instituta*.—16 Vet. lib. *equis oriatur*.

NOTE

^a *Muli Mariani*] Sic per jocum Romani milites vocabantur, nam C. Marius recidendorum impedimentorum gratia, quibus maxime agmen oneratur, vasa et cibaria militum in fasciculos aptata furcis, quas appellarunt ærumnulas, imposuit, quibus onusti milites iter conficiebant. *Idem*.

^d *Mulis celebrantur ludi*] De Consualibus suo loco dictum est. Mulis autem tunc ludos celebratos fuisse præter Festum nemo quod sciam docuit. *Idem*.

^e *Mulleos*] Verbum *allucinatos* mendosum est: *lunatos* placet, sive *alutatos* ab *aluta*; de utroque est carmen Juven. Sat. vii. 'Appositam nigræ lunam subtexit alutæ:' quod aliter dixit Horat. lib. i. Sat. 6. 'Nam ut quisque insanus nigris medium impedit crus Pellibus, et latum demisit pectore clavum, Audit continuo, Quis homo hic?' Vidend. Plutarch. in Probl. Titinii carmen mendosum est. *Ant. Aug.*

Mulleos] Catonis verba ita legenda: Qui magistratum Curulem cepisset, calceos mulleos, alii uncinatos, ceteri perones. Hæc erat antiquorum

εβρέαα. Magistratu functi mulleos, milites fulmentatos, ceteri Romani perones, καὶ ἀμφυπόριους, sumebant. De uncinis, et clavis militaribus satis in Conjectaneis. Versus Titinii ita lego, jam cum mulleis Te ostendisti, quos tibiatis calceos. Tibiatum, hoc est, ad mediam usque tibiam. Ita erant omnia ea genera calceamentorum, qualia Turcarum hodie, medio crure tenus. Quod et Tertullianus manifesto ostendit, libro de Pallio: 'Impuro cruri purum, aut mulleolum inducit calceum.' *Jos. Scal.* Adde illud Horat. 'nigris medium impediit crus Pellibus.' *Idem*.

Mulleos] Mullei vel mullei calcei dicuntur, non ab antiquo verbo *mulare*, suere, ut putavit Scaliger, sed a colore muli piscis, nam puniceos fuisse vel ex Dione certum est, qui ait Cæsarem usum *εβρέαα ἐρίοις ὑφάρῳ καὶ ἐρυθροχρόῳ κατὰ τοὺς βασιλεῖς τοὺς ἐν τῇ Ἀλβῇ τοτὲ γενομένους*, id est, 'calceo alto, colore purpureo quo olim Albanorum reges utebantur.' Aperte Mulleos describit, quos ab Albanis regibus ad patricos transiisse idem docet. Nam stante libera

Albanorum primi, deinde patricii usi sunt. M. Cato Originum libro septimo: Qui magistratum curulem cepisset, calceos mulleos allucinatos:¹⁷ ceteri perones. Item Titinius in Setina: Jam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatis in calceos: quos putant a mullando, id est, suendo dictos.

Multam^s Osce dici putant poenam quandam.¹⁸ M. Varro ait poenam esse, sed pecuniariam, de qua subtiliter in

17 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *alutacinatos* vel *lutos*. Vide Notas.—18 Legendum monet Scal. *poenam quidem*.

NOTE

republica Patricii et Senatores calceos nigros gestabant; ex patriciis autem, qui Magistratum curulem cepissent, mulleos, hoc est, rubros; at postquam Imperatores sibi solis puniceos illos sive mulleos calceos voluere, quasi proprios, relinqui, consilibus non purpurei aut punicei, ut antes, sed aurati sunt attributi, ut constat ex Cassiodoro. Ita igitur, ut optime ad Vopiscum Salmasius, conciliandi sunt auctores, qui patriciorum nigros faciunt calceos, et qui mulleos; nam patriciorum eorum, qui magistratum curulem cepissent, proprium gestamen erant mullei calcei, reliquorum, qui nondum in sella curuli sedissent, vulgariter nigri. Id omnino evincit locus Catonis, cujus verba sic legit Scaliger: Qui magistratum curulem cepissent calceos mulleos, alii uncinatos, ceteri perones. Porro, docet idem Salmasius Puniceos illos sive mulleos calceos Tyrrhenicos etiam dictos, quod eorum factura Tuscanica esset, ut Virgilius Tyrrhenos calceos Evandro regi tribuit lib. VIII. 'Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.' Ubi Servius: 'Tyr-

rhena vincula Tusca calceamenta, et dicit crepidas, quas primo habuere Senatores, post Equites Romani, nunc milites. Alii Senatorios calceos volunt, quia hoc genus calceamenti a Tuscis sumtum est.' Sed adi ipsum Salmasium ad Vopiscum. In verbis Catonis pro *allucinatos* Turneb. *alutacinatos*: nempe ab *aluta*. Alii *alutatos*, vel *lmutatos*. Perones, calcei totii ex pellibus, ex corio crudo. Isidor. in Glossa. 'Pero calciamenta pilosa.' *Dec.*

^s *Multam*] Oscum vocabulum, a quo *multus*, quod numerando *multa* aestimaretur, et *multare*, numerare. Plant. Stich. III. 1. 'Quam multas tecum miseras multaverim.' *Multa* autem primis temporibus in ovibus et bubus aestimatis consistit, quibus abundabat Italia. Gell. lib. XI. Suprema multa 'erat duarum ovium, boum triginta, pro copia scilicet boum, proque ovium penuria. Sed cum ejusmodi multa pecoris armentique a magistratibus dicta erat, adigebantur boves ovesque, alias pretii parvi, alias majoris, eaque res faciebat iniqualem multae punitionem: idcirco postea le-

libro primo quæstionum epistolicarum refert. Maximam moltam dixerunt trium millium et viginti assium : quia non licebat quondam pluribus triginta bobus, et duabus ovibus quenquam multari : æstimabaturque bos centusibus, ovis decussibus.

Multifacere^b dicitur, sicut magnificere, et Par- [PAUL. vifacere. Cato : Neque fidem, neque iusjurandum, neque pudicitiam multifacit. Quod merito ab usu recessit, quia quantitas¹⁹ numero non æstimatur, nec desiderat multitudinem.

Multifacereⁱ antiqui dicebant sicut magnificere, et [FEST. par. . . . . tiam de pudicitia.

M. . . . . ntitas. . . . .
 . . . . . returnu. . . . .

Multifariam^k dixerunt antiqui, quod videlicet in [PAUL. multis locis fari poterat : id est, dici.

Mummiana ædificia^l a Mummio dicta.

~~~~~

19 Pro quantitas conjicit Dac. qualitas.

NOTÆ

ge Ateria' (quam Tarpeiam alieni vocat Festus)⁴ constituti sunt in oves singulas æris deni, in boves æris centeni. Minima multa est ovibus. Id.

^b Multifacere] Ut parvi facere, flocci facere, &c. Sed non video cur illud merito ab usu recessisse dicat Festus, quod quantitas non æstimetur numero, quasi vero quantitas non alia sit continua ab discreta. Sed forte pro quantitas rescribendum qualitas. Idem.

ⁱ Multifa....] Ex epitome Pauli, verbo multifacere, hæc omnia facile intelliguntur. Ant. Aug.

Multifac....] Ex scripturæ vestigiis videri possit hæc in duo capita fuisse divisa. Et forsau confusa sunt, quæ de 'multifariam' scripta fuerant.

Prius caput ita ex schedis : Multifacere antiqui dicebant sicut magnificere, item et parvifacere, testis est M. Cato in ea quam scripsit contra Q. Minucium Thermum de x. hominibus : Neque fidem, neque iusjurandum, neque pudicitiam multifacitis : quod quidem merito ab usu recessit, quia non æstimatur numero quantitas, nec desiderat multitudinem, nec continetur numero. Sequebatur, opinor, multifariam, ut in Pauli epitome. Dac.

^k Multifariam] Græcorum imitatione πολυφάρως, διφάρως, τριφάρως, multifariam, difariam, trifariam. Varro 'totfariam : ' In totfariam locis.' Jos. Scal.

^l Mummiana ædificia] A Mummio, qui Corinthum dirigit. Idem.

Mundus^m appellatur cœlum, terra, mare, et aër: mundus etiam dicitur ornatus muliebris: quia non alius est, quam quod moveri potest: mundus quoque appellatur lautus, et purus. Ateius:²⁰ Cum virginali mundo clam pater.¹ . . . Ennius: idem loco² navibus celsis, munda facie, atque etiam ære.

Mundus, ut aitⁿ Capito Ateius in libro sexto pontificali, ter in anno patere solet, diebus his: postridie Volcanalia,³ et ante diem sextum Id. Novemb. Qui quid ita dicatur, sic refert Cato in Commentariis juris civilis:

20 Legit Scal. *Attius*. Vide infra.—1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *patre*.—2 Id. ibid. in *Deilocho*.—3 Vet. cod. *Volcanali*.

NOTÆ

^m *Mundus*] Hæc corrupta, transposita, et male etiam distincta sunt. Lege igitur ex judicio Merulæ apud Ennium. *Mundus appellatur cœlum, terra, mare, et aër, quia non alius est, quam quod moveri potest. Mundus etiam dicitur ornatus muliebris; Attius, cum virginali mundo clam patre. Mundus quoque appellatur lautus et purus. Ennius, idem locu navibus celsis munda facit nautisque mari quæsentibus vitam.* Nam integrum versum Ennii descripserat Festus, ut odoratus sum ex schedis, ubi *munda facie atque etiam aëre Cereris quin. Mundus* igitur ex Festo, Isidoro, et aliis, quasi *moven-dus*: a motu perpetuo. Sed omnino *mundus* a *munditia*, ut Græcis etiam *κόσμος* ἀπὸ τῆς κοσμήσεως. Inde etiam et ornatus mulieris *mundus*, nempe speculum, unguenta, catenæ, annuli, &c. *Idem*.

ⁿ *Mundus, ut ait*] Verba illa mendosa sunt: *ex iis qui intravere cognoscere potuit*: forsitan scribendum: *ut ex iis, qui intravere cognosci potuit*. Item ex Pauli verbis addenda sunt nonnulla; ut puta, *tertius dies quo mundus patet*. Vide Varronem apud Macrobiū lib. 1. Saturn. Ant. Aug.

Delph. et Var. Clas.

Mundus] Verba Catonis corrupta ita legimus: *Mundo nomen impositum est ab eo mundo, qui supra nos est. Forma enim ejus est, ut ex iis, qui intravere, cognoscere potui, adsimilis illi. Ejus inferiorem, &c.* Nam inde incipiunt verba Festi. Supple etiam, *maiores censuerunt*. Nihil melius se habent sequentia; quæ ita emendamus: *ea de causa, quod quo tempore ea, quæ occultæ, et abdita religionis, &c.* Varro apud Macrobiū: '*Mundus cum patet, Deorum tristium atque inferum quasi janua patet. propterea non modo prælium committi, verum etiam dilectum rei militaris causa habere, ac militem proficisci: navim solvere: uxorem liberum quærendorum causa ducere, religiosum est.*' Jos. Scal.

Mundus, ut ait] *Mundus* hic est Platonis sedes, qua patente dies illos religiosos habebant Veteres. Macroh. Satur. 1. cap. 19. '*Nec Latinarum tempore, quo publice quondam induciæ inter populum Rom. Latinosque firmatæ sunt, inchoari bellum decebat, nec Saturni festo, qui sine ullo tumultu bellico creditur imperasse. Nec patente mundo, quod sacrum*

Pomp. Fest.

2 E

Mundq nomen impositum est ab eo mundo, qui supra nos est. Forma enim ejus est ex iis, qui intravere, cognoscere potuit, adsimilis ille⁴ ejus inferiorem partem, veluti consecratam Diis manibus clausam omni tempore, nisi iis diebus, qui supra scripti sunt, majores censuerunt, quos dies etiam religiosos judicaverunt, ea de causa, quod quo tempore ea, quæ occulte, et abdita, ea religionis Deorum manium essent, veluti in lucem quandam adducerentur, et patefierent: nihil eo tempore in republica geri voluerunt. Itaque per eos dies non cum hoste manus conserebant: non exercitus scribebatur: non comitia habebant, non aliud quicquam in re publica nisi quod ultima necessitas admonebat, administrabatur.

Mundum gentiles ter in anno patere putabant die- [PAUL. bus his postridie Volcanalia, et ante diem tertium Nonas Octobris, et ante diem sextum Idus Novembris: inferiorem enim ejus partem consecratam Diis manibus arbitantes clausam omni tempore, præter hos dies, qui supra scripti sunt: quos dies etiam religiosos judicaverunt ea de causa, quod his diebus ea, quæ occulta, et abdita religionis Deorum manium essent, in lucem adducerentur,

*****

4 Quidam lib. illi.

NOTÆ

Diti patri et Proserpinæ dicatum est, meliusque occlusa Plutonis fauce eundum ad prælium pntaverunt: unde et Varro ita scribit. Mundus cum patet, Deorum tristitiamque inferum quasi janua patet. Propterea non modo prælium committi, verum etiam delectum rei militaris causa habere, ac militem proficisci, navem solvere, uxorem liberum quærendorum causa ducere religiosum est.' Unde verba Festi satis intelliguntur. Sed in iis quædam mutila, quædam etiam corrupta sunt. Atque statim initio suppleendum est, *Postridie Volcanalia, 17.*

Non. Octob. et ante diem sextum Id. Novemb. Et ita est: patebat enim mundus 3. Kal. Septemb. nam 4. erant Volcanalia. Item 4. Non. Octob. id est die 4. Octob. et ante diem sextum Id. Novemb. nempe 7. Id. qui dies septimus est ejusdem mensis. Verba Catonis sic legenda ex Scaligero: *Forma enim ejus est, ut ex iis, qui intravere cognoscere potui, adsimilis illi. Deinde ejus inferiorem.* Nam inde incipiunt verba Festi. Corrigenda etiam quæ sequuntur, ita. *Quod quo tempore ea quæ occulta et abdita religionis, &c. Dac.*

nihil eo tempore in rep. geri voluerunt. Itaque per hos dies non cum hoste manus conserebatur, non exercitus scribebatur, non comitia habebantur, non aliud quicquam in rep. nisi quod ultima necessitas exegisset, administrabatur.

Munem ° significare certum est officiosum, unde e contrario immunis dicitur, qui nullus⁵ fungitur officio.

Muneralis^p lex vocata est, qua Cincius cavit, ne cui [FEST. liceret munus accipere. Plautus: Neque⁶ muneralem legem, neque lenoniam roga: ⁷ fuerit, necne, flocci æstimo.

Municas pro communicas dicebant. [PAUL.

Municas, &c. communicas^q dicit Verrius a Muniis, [FEST. id est, operibus, aut ut potius co. . .

Municeps^r est, ut ait Ælius Gallus, qui in municipio liber

5 Ed. Scal. nullo.—6 Quidam lib. Neu.—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. neve lenoniam rogato. Vide Notas.

NOTÆ

° *Munem*] A *munus*; *munis*, *immutis*. Plaut. Mercat. i. l. 'Dico ejus pro meritis gratum me et munem fore.' Ita enim legendum, non, ut quidam, *memorem*. Idem.

^p *Muneralis*] Lex Cincia de donis et muneribus, non omnibus prohibuit munus accipere: sed ob causam orandam, patrociniumve præstandum. Vidend. Cicero lib. i. epist. ult. ad Attienm. Tacitus lib. ii. 13. et 15. *Ant. Aug.*

Muneralis] Leviter immutati Plautini versus ita legendi: *Neque muneralem legem, neque lenoniam, Roga: nec fuerit, necne, flocci existuma*. Vatabat ob defensam causam donum accipere. Vide Epistolam Plinii Junioris ad Valerianum libro v. Etiam si legis mentio non fit. *Jos. Scal.*

Muneralis lex] Lex Cincia muneralis sive de donis et muneribus, qua cavebatur, ne quis ob causam oran-

dam donum munusve acciperet. Eam tulit M. Cincius, Tribunus plebis, M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Coss. Vide epistolam Plinii Junioris ad Valerianum lib. v. Etiam si legis mentio non fit. Versus Plautini sic legendi ex Scalig. *Neque muneralem legem neque lenoniam, Rogata fuerint, necne, floccid æstimo*. *Dac.*

^q *Municas, &c. communicas*] Quæ desunt divinare non possum. Placidus in Glossis: 'Municare, communicare dictum a mœniis, id est, operibus.' Non dubium est Veteres dixisse *municare* et *communicare*. Ut 'mœnus,' 'murus,' et hoc forsitan illud est quod Festus addebat. *Idem.*

^r *Municeps*] Vereor, ne legendum sit: *item, quem municipium a servitute liberavit*. Varro de Latino sermone libro vii. 'In hoc ipso analogia non est: quod alii nomina habent ab oppidis, alii aut non habent, aut non,

natus est. Item, qui ex alio genere hominum⁸ munus functus est. Item, qui in municipio⁹ a servitute se liberavit⁸ a municepe. Item municipes erant, qui ex aliis civitatibus⁹ Romam venissent, quibus non licebat magistratum capere, sed tantum muneris partem. At Ser. filius⁸ aiebat initio fuisse, qui ea conditione cives Rom. fuissent, ut semper romp. separatim a populo Rom. haberent, Cumanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui æque⁹ cives Rom. erant, et in legione merebant, sed dignitates non capiebant.

Municipalia⁹ sacra vocabantur, quæ ante urbem [PAUL. conditam¹⁰ colebantur.

*****

⁸ Legebat Scal. *Item, quem municipium a servitute liberavit.*—⁹ Al. qui et c.—¹⁰ Ex Festo scribendum monet Ursin. *acceptam.*

NOTÆ

uti debent, habent: habent plerique libertini a municipio manumissi.' Jos. Scal.

Municeps] A munere capiendo *municeps*. Municipii liber civis, unde in Gloss. 'Municeps, πολιτης.' Dac.

⁸ *Item, qui ex alio genere hominum*] Id est, quivis homo sive in municipiis, sive alibi natus, modo qui munus functus sit. *Idem.*

⁹ *Item, qui in municipio*] Legebat Scaliger, *Item quem municipium a servitute liberavit.* Ex Varrone lib. vii. 'In hoc ipso analogia non est: quod alii nomen habent ab oppidis, alii aut non habent, aut non, uti debent, habent. Plerique libertini a municipio manumissi.' Vides libertinos a municipio manumissos, qui postea municipes dicti. Sed et altera Festi lectio defendi potest. *Id.*

¹⁰ *Item municipes qui ex al. civit.*] Municipiorum duo fuere genera: primum, eorum, qui ex municipiis ad civitatem Rom. admissi, muneris tantum honorarii Romanis participes fiebant, sine suffragii jure; hoc est, qui tantum honoris causa in civita-

tem Rom. venientes gradum aliquem dignitatis consequabantur, ut cives Rom. non in auxiliis, ut socii, militarent. Iique suis legibus vivebant. Gell. lib. xvi. cap. 18. 'Municipes sunt cives Rom. ex municipiis suo jure et legibus suis utentes, muneris tantum cum pop. Rom. honorarii participes, a quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque ulla populi Rom. lege astricti, cum nunquam populus eorum fundus factus esset.' Alterum autem municipiorum genus eorum erat, quibus cum suffragii latatione civitas est data, ita ut suis legibus spoliati Romanis astringerentur. Hi omnia jura habebant, quæ cives Rom. excepto jure domicilii. Hos intelligit infra Paulus cum scribit: 'Alio modo, cum id genus hominum definitur, quorum civitas universa in civitatem Rom. venit, ut Aricini, Cærites, Anagnini,' &c. *Idem.*

⁸ *At Ser. filius*] Servium Sulpicium filium intelligunt viri docti. Sed in schedis scriptum est *Servilius*. Forte is P. Servilius augur, quem in

Municipalia sacra^a vocantur, quæ ab initio habuerunt ante civitatem Romam¹¹ acceptam; quæ observare eos voluerunt Pontifices, et eo more facere, quo adsuescent antiquitus.

Municipium id genus hominum dicitur, qui, cum [PAUL. Romam venissent, neque cives Rom. essent, participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungendum una cum Romanis civibus, præterquam de suffragio ferendo, aut magistratu capiendo; sicut fuerunt Fundani,^a Formiani, Cumani, Acerrani,¹² Lanuvini, Tusculani, qui post aliquot annos cives Rom. effecti sunt. Alio modo, cum id genus hominum definitur, quorum civitas universa in civitatem Romanam venit; ut Aricini, Cœrites,^b Anagnini.

11 Ed. Scal. *Romanam*: et mox *adfuissent* pro *adversoent*.—12 Quidam lib. *Cotani*.

NOTE

^a 'stellam' laudat Festus. *Idem*.

¹ *Municipalia*] Paulus non intellexit, quid esset 'ante civitatem Ro. acceptam'; et ante urbem conditam interpretatus est: neque etiam municipalia sacra sunt urbis Romæ sacra, sed municipiorum. *Ant. Aug.*

² *Municipalia sacra*] Quæ municipes ante civitatem Rom. acceptam habere. Non autem ante Romam conditam, ut male Paulus interpretatur. *Dac.*

³ *Sicut fuerunt Fundani*] De Fundanis, Formianis, Cumanis, Lanuviniis, Tusculanis, Liv. lib. viii. sect. 14. 'Lanuvinis civitas data, &c. Aricini, Nomentani, et Pedani, eodem jure, quo Lanuvini in civitatem accepti. Tusculanis servata civitas quam habebant.' Deinde: 'Campanis equitibus honoris causa, quia cum Latinis rebellare nolissent, Fundanisque et Formianis, &c. Civitas sine suffragio data. Cumanos, Suessulanosque ejusdem juris conditionisque, cujus Capuam esse pla-

cuit.' Et de Acerranis sect. 17. 'Romani facti Acerrani lege ab L. Papirio Prætoris lata, qua civitas sine suffragio data.' Addit Festus, eos, post aliquot annos, cives Romanos effectos, quod verum esse de Fundanis, Formianis, et Tusculanis discimus ex eodem Livio lib. xxxviii. sect. 36. 'De Formianis, Fundanisque municipibus, et Arpinatibus, C. Valerius Tappus, Tribunus plebis, promulgavit, ut iis suffragii latio, (nam antea sine suffragio habuerant,) civitatem esset, &c. Rogatio perlata est, ut in Æmilia tribu Formiani et Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent: atque in his tribubus tum primum ex Valerio plebiscito sunt censi.' Idque iis contigisse constat anno U. C. 565. totis centum quadraginta sex annis postquam iis civitas sine suffragio data fuerat. *Idem*.

^b *Cœrites*] Pntavit vir doctiss. quem honoris gratia non appello, hic Cœritibus locum esse non posse, quippe qui priori modo municipes

Tertio, cum^c id genus hominum definitur, qui ad civitatem Romanam ita venerunt, uti municipia essent suae cujusque civitatis, et coloniae, ut Tiburtes, Praenestini, Pisani, Arpinates,¹³ Nolani, Bononienses, Placentini, Nepesini, Sutrii, Lucenses.

Munificior^d a munifico identidem Cato dixit: cum nunc munificentior dicamus; quamvis munificens non sit in usu.

Munificior^e quoque idem deduxisse videtur a munifico, [FEST. cum dicamus nunc munificentior, quamvis munificens non sit apud nos in usu: Cato, in ea quam scripsit in nemo, munificior.

Munitio¹⁴ mortificatio¹⁵ ciborum.

13 Vett. libb. *Urbinales*, *N. Bobutinienses*.—14 Quidam vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Molitio*.—15 Vet. cod. *motificatio*. Vir doct. conj. *motificatio*. Legit Scal. *mortificatio*: frustra, censente Dac.

NOTE

facti fuerint. Sed enim meminisse oportuit his Cœrites municipes factos, semel cum suffragii jure observata sacra Rom. cum Galli Romam occupassent, etsi contra Gellius, et iterum cum postquam rebellarent: victis quidem civitas data, sed ignominiae causa suffragii jus ademptum. De priori modo hic Festus. *Id.*

^c *Tertio, cum*] Legendum infra, uti municipia essent suae cujusque civitatis. Quauquam certe expedire hinc me satis non possum. Videtur tantum hic Festus tertium quoddam municipiorum genus facere, cum scilicet in jus coloniae transibant. Quod aliquando factum fuisse notum est. Adde: vel potius de tertio quodam municipii genere loquitur, cum scilicet, qui civitate Romana donati fuerant, iidem legibus suis non spoliabantur, sed civitatis suae jus retinebant, quasi ejus municipes facti essent. Qui sequuntur eos omnes colonos fuisse, in antiquorum monimen-

tis reperi, præter Tiburtes et Arpinates. De quibus amplius quaerendum. *Idem.*

^d *Munificior*] Ex his Pauli verbis intelliges Festi verba. *Ant. Aug.*

^e *Munificior*] Prior pars hujus capituli adhæserat post *magnificior*, ut ibi monuimus. In fine legendum: *In ea quam scripsit in . . . . nemo munificior*. Desideratur tantum nomen orationis unde verba Catonis petita sunt. *Dac.*

^f *Munitio*] Forte pro *molitio*, o in æ et l in æ mutatis. Molere enim est conterere: unde mola dicti etiam dentes, qui et molares. Menursius tamen vult *munire* Veteres usurpasse pro *mandere cibum*; unde et in illo Plauti in *Cœcul.* 'Vineam pro aurea statua statuam, quæ tuo Gutturis sit monumentum.' Antiquam lectionem *munimentum* restituendam censeo, quasi dicat Phædromus statnam tibi vineam, quam gutture absorbeas, quam ingurgites. Sed manifeste con-

Munus^r significat officium, cum dicitur quis munere fungi : Item donum, quod officii causa datur.

Murciæ^{16 h} Deæ sacellum erat sub monte Aventino, qui antea Murcus vocabatur.

16 Vett. libb. Murtiæ, et infra Murtus.

NOTE

tra mentem Planti; ejus verba sic mire sapiunt: *Au lieu d'une statue d'or, je vous élèverai une vigne pour servir de monument à votre gosier, c'est à dire, à votre ivrognerie. Munimentum pro monumentum. Antique. Infra Scaliger legebat, morsificatio: frustra, ut optime Meursius; mortificatio enim a mortare, conterere. Idem.*

¶ *Munus*] Vide infra in fine post 'myrtea.' Utramque muneris significationem amplexus Varro lib. iv. de L. L. 'Et munus, quod, mutuo animo qui sunt, dant officii causa. Alterum munus, quod muniendi causa imperatum, a quo etiam municipes, qui una munus fungi debent, dicti.' *Idem.*

^h *Murciæ*] Vide Varron. lib. iv. de Ling. Lat. et Plutarch. in problem. *Ant. Aug.*

Murciæ] Per *c* scribitur, cum antea per *t* scriberetur, ut ait Plutarchus. Unde a *murteto*, quod ibi erat proximum, dictam volunt Varro, Plinius, et Plutarchus ipse. Tertullianus de spectaculis: 'Consus, ut diximus, apud metas sub terra delitescit. Murtiæ quoque idolum fecit. Murtiam enim Deam amoris volunt: cui in illa parte ædem vovere.' Lege: *apud metas sub terra delitescit Murtias. Has quoque idolum fecit.* Nam metæ Circi, Murtiæ metæ vocabantur. Apuleius: 'si quis a fuga retrahere, vel occultam demonstrare poterit fugitivam regis filiam, Veneris ancillam, nomine Paychen, conveniat retro metas Mur-

tias Mercurium prædicatorem.' Varro: 'Intimus Circus ad Murtim vocatus.' Has metas, in eodem libro, paulo ante, 'primas metas' vocaverat Tertullianus. 'Et nunc,' inquit, 'ara Conso illi in Circo defossa est ad primas metas sub terra.' Quod hic scribitur de monte Aventino, de hac re ita in veteribus monumentis Danielis nostri scriptum reperi. 'Vallis ipsa, ubi Circenses editi sunt, ideo Murcia dicta est: quia quidam vicinum montem Murcum appellatum volunt: alii, quod fanum Veneris Verticordiæ ibi fuerit, circa quod nemus murtetis consitum fuisset, immutata litera Murciam appellatam,' &c. *Jos. Scal.*

Murciæ Deæ] Hoc est, Murciae Veneris: et per *c* scribitur cum antea per *t* scriberetur, unde a *murteto*, quod ibi erat proximum, dictam volunt. Varr. lib. iv. 'Ad Murtium, &c. alii esse dicunt a murteto declinatum: quod ibi id fuerit ejus vestigium manet, quod ibi sacellum etiam nunc Murtiæ Veneris.' Plin. lib. xv. cap. 29. 'Ara fuit Romæ vetus Veneris Murtæ, quam nunc Murciam vocant.' Et ita Plinius et Plutarchus ipse. Tertullianus de spectaculis: 'Consus, ut diximus, apud metas sub terra delitescit. Murciae quoque idolum fecit. Murtiam enim Deam amoris volunt, cui in illa parte ædem vovere.' Lege: *Apud metas sub terra delitescit Murtias. Has quoque idolum fecit.* Nam metæ Circi,

Murgisonemⁱ dixerunt a mora, et decisione.

Muries^k dicebatur sal in pila tunsum, et in ollam fictilem conjectum, et in furno percoctum, quo dehinc⁷ in aquam misso Vestales virgines utebantur in sacrificio.

*****

17 Al. dein.

NOTE

Murtiæ metæ vocabantur. Apuleius: 'Si quis a fuga retrahere, vel occultam demonstrare poterit fugitivam regis filiam, Veneris ancillam, nomine Paychen, conveniat retro metas Murtias Mercurium prædicatorem.' Varro: 'Intimus Circus ad Murtim vocatus.' Has metas, in eodem libro, paulo ante, 'primas metas' vocaverat Tertullianus. 'Et nunc,' inquit, 'ara Conso illi in circo defossa est, ad primas metas sub terra.' Porro, quod hic de monte Aventino tradit Festus, idem in veteribus monumentis Danielis: 'Vallis ipsa, ubi Circenses editi sunt, ideo Murcia dicta est, quia quidam vicinum montem Murcum appellatum volunt. Alii, quod fanum Veneris Verticordiæ ibi fuerit, circa quod nemus murtetis consitum fuisset, immutata litera Murciam appellatam,' &c. A myrto, quæ Veneri sacra, Myrtea, postea Murcia Venus dicta. Ejus ædem in xi. urbis regione ponit Victor. Fuit præterea alia Dea Murcia, sic dicta, quod Dea esset *Murcidorum*, id est, ignavorum, inertium. Quamvis istam cum altera Servius videtur confundere. Vide 'Murricidum.' *Dac.*

ⁱ *Murgisonem*] *Murgiso* tanquam dictus esset, *Moriciso*. Isidorus in Glossis: 'Murgiso, callidus, murmurator:' lego, *callidus, morator*. Idem.

^k *Muries*] Vide, quæ super hoc in Conjectaneis notavimus. Addendum ex abstrusis, necdum publicatis Servii Schedis: 'Virgines Vestales tres maxime ex Nonis Maiis ad pridie

Idus Maias alternis diebus spicas adareas in corbis messuariis ponunt: easque spicas ipsæ virgines torrent, pinsunt, molunt: atque ita molitum condunt: ex eo farre virgines ter in anno molam faciunt, Lupercalibus, Vestalibus, idibus Septembribus, adjecto sale cocto, et sale duro.' *Jos. Scal.*

Muries] Non intellexit Paulus quid esset apud Festum *olla fritilis*, ideoque *fetilis* reposuit pessime. *Olla fritilis* genus erat vasis, quo in sacris Vestales utebantur, a *frit*, quod spicæ annuum est. Nisi malis ita dictam a veteri voce *fritinnus*, id est, molitatio et subsaltatio cum motu, unde *fritinnire* apud Nonium subsilire cum sono. A *fritinnus*, per diminutionem *fritillus*. Ut a 'cinnus,' 'cillus,' 'pusinnus,' 'pusillus.' A *fritillus*, *fritillire*, et *fritillare*, quod nos vulgo dicimus *fretiller*. Jam autem *fritilis*, ut 'sublimis,' 'sublimus,' &c. et sic dicta *olla fritilis*, quod in ea sal in furno coqueretur et fritilliret. Neque enim *fritilis* corruptum ex *fritillis*, quod viro doctiss. placuit. *Dac.*

Muries] Sal coctum, ex quo et farre adoreo ter in anno Vestales molam faciebant. Serv. in eelog. viii. 'Virgines Vestales tres maximæ ex Nonis Maiis ad pridie idus Maias alternis diebus spicas adareas in corbis messuariis ponunt: easque spicas ipsæ Virgines torrent, pinsunt, molunt, atque ita molitum condunt. Ex eo farre Virgines ter in anno molam faciunt, Lupercalibus, Vestali-

Muries est, quemadmodum Veranius docet, ea quæ [FEST. fit ex sale sordido in pila pinsato, et in ollam fritilem coniecto, ibique operto, gypsatoque, et in furno percocto, cui Virgines Vestales serra ferrea secto, et in seriam coniecto, quæ est intus in æde Vestæ, in penu exteriori, aquam jugem, vel quamlibet, præterquam quæ per fistulas venit, addunt,¹⁸ atque ea demum in sacrificiis utuntur.

Murrata potione¹ usos antiquos indicio est, quod etiam nunc Ædiles per supplicationes Diis addunt ad pulvinaria, et quod duodecim tabulis cavetur, ne mortuo indatur,^m ut ait Varro in antiquitatum libro primo.

Murrata potione usi sunt antiqui: sed postea [PAUL. adsuerunt murræ Diis suis libare: ideoque duodecim tabulis est cautum, ne mortuo inderetur.

Murricidum,^{19 n} ignavum, stultum. Plautus: Murricide homo, ignave, iners.

~~~~~

18 Ed. Scal. addent.—19 Unica r scribendum monet Scal. *Murricidum*. *Murcidum* mavult Dac. Vide Notas.

NOTÆ

bus, idibus septembribus, adjecto sale cocto, et sale duro.' Hoc sal sordidum et coctum alio nomine *exfist* dictum fuisse cognoscimus ex Fabio Pictore. Vide 'exfist.' *Idem*.

¹ *Murrata potione*] *Murrata potio* idem quod *Murrina*, et murratum vinum unguentis temperata, *μύρρη κεκραμένη*, non *myrrha*, ut male quidam putant. Neque etiam ex una murrina, ut infra Paulus. A *μύρρη*, δ *μυρρίνης ὀλως*, ut a *φύλλον*, *φυλλίνης*. Græcis dicitur *nectar*. Ideoque et in supplicationibus ad pulvinaria Deorum aponebatur. *Idem*.

^m *Ne mortuo indatur*] Legis verba, 'murratam potionem mortuo ne indito.' *Idem*.

ⁿ *Murricidum*] Plauti locus est in Epidico: 'væ tibi murricide homo.'

Nam duo illa, *ignare*, *iners*, sunt glossmata Festi. Melius autem scriberetur unico r, *muricidus*. Quod videtur tanquam joculariter ignavo exprobratum, ut qui hostem non potuisset, mures caderet: quasi *μυοκτόνος*. *Muricidum* tamen etiam dixerunt Veteres, ut Pomponius Atellanarius. Augustinus de Civitat. lib. III. cap. 16. 'Deam Murciam, quæ præter modum non moveret, ac faceret hominem, ut ait Pomponius, murcidum, id est, nimis desidiosum, et inactuosum.' *Jos. Scal.*

Murricidum] Melius scriberetur unico r, *muricidus*, quod videtur, inquit Scaliger, joculariter ignavo exprobratum, ut qui hostes non potuisset, mures caderet; quasi *μυοκτόνος*. Sed *murcidum* melius: a *μυλεις*, *mul-*

Murrina ° genus potionis, quæ Græce dicitur nectar : hanc mulieres vocabant murriolam, quidam murratum vinum : quidam id dici putant ex uvæ genere murrinæ nomine.

Muscerdas ° prima syllaba producta stercus murum appellant.

Mussare, ° murmurare. Ennius : In occulto mussabant. °

Vulgo vero pro tacere ° dicitur, ut idem Ennius : Non decet mussare bonos.

~~~~~

20 Quidam libb. *mussabat*.

NOTÆ

cus, *murcus*, *murcidus*, ignavus, iners, mutilus, quippe qui causa detractandi Sacramenti sibi pollices amputavit. *Μυλκὺς* autem Æolice pro *μυλκὺς*, imbellis, ignavus. Et Dea *Murcia* ignavorum Dea, quæ ignavos faceret, ut *Strenua*, quæ strenuos, *Agro-nia*, quæ ad agendum excitaret : *Stimula*, quæ stimlaret, de quibus vide Augustin. de Civitate Dei lib. iv. cap. 16. 'Deam Murciam, quæ præter modum non moveret, ac faceret hominem, ut ait Pompilina, murcidum, id est, nimis desidiosum et iuacuosum,' quare *Murcia* Venus dicta, ut et *Verticordia*. Vide 'Murcim.' Locus Plauti Epidic. iii. 1. 'Væ tibi, murcide homo.' Nam duo illa, *ignave*, *iners*, sunt interpretationes Festi. *Murcidos* Isidorus vocare videtur murcinarios. Sic enim in glossis, 'marcinarius, mutilus : ' forte legendum *murcidarius*. Dac.

° *Murrina*] Vide 'murrata potione.' Hanc antiquæ mulieres Romanæ muliebri *broceplon* *murriolam* indigitarunt. *Idem*.

° *Muscerdas*] Hæc sunt Pauli. Festi verba sic schedæ : 'Muscerdas prima syllaba producta dicebant antiqui stercus murum.' Scribendum *muscerda* ; sic 'bucerda,' bonum stercus, 'opicerda,' ovium. Glossæ, 'mucer-

da, *μυχοδον*.' Sic enim legendum, non *μυδοχον*. Quod ait primam syllabam prodaci, ædendum innuit. Vide notata in 'lustrum.' Sic in *caecenas* primam syllabam produci notat Donat. Sic in *insanus* Cicero. Sic *inclytus* prima brevi. *Idem*.

° *Mussare*] A Græco *μύσσω*, clavis labris, e naribus sonum mitto, quod murmurantium proprium. *Μύσσω* autem a *μῦ*. Quod *muti* non amplius quam *μῦ* dicunt. Varro lib. vi. inde mussare, tacite murmurare. Ennius lib. vi. Annal. 'Intus in occulto mussabant : ' al. *mussabat*. Lege, *Quintus in occulto mussabat*. Citatur hoc fragmentum in voce 'summissi,' et de Quinto Fab. Max. loquitur Ennius, qui ideo mussabat, quod de se ab exercitu removendo senatus cogitabat. *Idem*.

° *Vulgo vero pro tacere*] Philargyrus iv. Georg. Mussant, hic, inquit, murmurant, quæ vox ponitur et in tacendi significatione, ut apud Eaniam : in xvii. 'Non possunt mussare boni, qui facta labore Nixi militiæ peperere.' Vide Serv. ad illud xii. Æneid. 'Mussat rex ipse Latinus.' In illo Ennii, quem laudat Festus, nemo est, qui dubitet legendum : *Non decet hic mussare bonos*. *Idem*.

Mustricola¹ est machinula ex regulis, in qua calceus novus suitur. **Afranius**, **Mustricolam** in dentes impingam tibi.

Muta.¹ . . . . . [FEST.]

. . . . . isi vocem. . . . .

. . . . . multo . . . . .

. . . . . intelle. . . . .

cem. . . . . as dici . . . . .

ut cui potius con . . . . .

Muta exta² appellabant, ex quibus nihil divinationis animadvertabant. [PAUL.]

Muta exta dicuntur, quibus nihil divinationis aut [FEST.] responsi elicitur, ut contra dicuntur adjutoria, quæ certum aliquid eventurum indicant, aut ab incendio ut caveamus, aut a veneno, taleque³ certum aliquid manifestumque instare periculum portendunt, aut indicant finium deminutionem.

.....

1 Al. *Mustricula*.—2 Ed. Scal. *talique*.

NOTÆ

¹ *Mustricola*] Invenio in Glossis Latinis, 'Mustricula, machina ad stringendos mures:' et puto verum esse. Nam lignum illud, ad calceos suendos, a similitudine illius machinæ dictum videtur. *Jos. Scal.*

Mustricola] Gloss. Isidori: 'mustricola, machina ad stringendos mures.' A cujus machinæ similitudine, mustricola etiam dicta est forma lignea, cui induto corio novus fit calceus. *Dac.*

² *Muta*...] Interpretationem desiderat. *Ant. Aug.*

Muta] *Muta*, *exta* dicuntur, quibus nihil divinationis, aut responsi elicitur. Ut contra *Adjutoria*, quæ certum aliquid indicant, aut ab incendio, aut a veneno, talique re, certum instare periculum, portendunt, aut finium deminutionem. *Jos. Scal.*

Muta] Ex rudibus istis aliquid

excitare difficile. Nihil enim schedæ præter lacunas. Sic tamen recte vestigia sequi videor: *Muta* dicuntur omnia, quæ nihil habent, nisi vocem sive mugitum absque intellectu; inde etiam *mutas* dicimus literas, quæ ita pronuntiantur, ut cui potius convenient sono cognosci non possit. *Dac.*

³ *Muta exta*] Ex verbis Festi cognoscere poteris, qualia *exta* non *muta* dixisset; ut si ab incendio, veneno, aut alio tali periculo, a ruspex cavendum esse respondisset; aut si finium deminutionem portendi dixisset. Hæc Paulus omisit uti inania, et jure religionis veræ contemnenda. *Ant. Aug.*

Muta exta] Ut contra, quæ aliquid portendebant, dicebantur *arguta*. *Cicer.* II. de divinat. 'Sunt enim, qui vel argutissima hæc *exta* esse dicant.' *Dac.*

Mutæ² dicuntur literæ; quod positæ in ultimis [PAUL. partibus orationis obmutescere cogant loquentes: vel quod parvæ exiguæque sint vocis; ut cum mutum oratorem, aut tragœdum dicimus.

. . . mutum³ dicimus: aut quod nullius fiant [FEST. vocis, cum in eas literas incidant.

Mutas literas et semivocales,² solebant antiqui duplicare scribendo, aut legendo, et ita ait Ennium scripsisse, in eo quem de . . . r muta duplicata sit primum . . . manu mitti dicebatur ser. sacrorum causa cum dominus ejus.³

Mutini⁴ Titini sacellum fuit in Veliis,⁴ adversum Murum

³ Eadem ed. cum dominus ejus, ut supra . . . —4 Ead. ed. Velis: et mox 'Domiti. calvini:' et 'ex Pontif. extum et vicensimum dextra via. &c. . . ulatæ.'

NOTÆ

² *Mutæ*] Festi verba ex iis, quæ Paulus conscripsit, intelligimus: ordinem tamen videtur mutasse, namque illa duo verba Festi, *mutum dicimus*, referenda sunt ad oratorem, aut tragœdum. Si quis tamen velit nihil mutare, addere poterit ea, quæ Festus scribit, iis, quæ Paulus retulerat. Mihi prior opinio placet. Ant. Aug.

Mutæ] Infra: verba Festi sunt ultima in epitome: præcedentia supplebis ex ipsa epitome. Nam falso putant docti homines, quia Paulus finit, ea incipere Festum. Antecedentia enim, ut dixi, desiderantur. Quæ sequuntur, alio spectant. Jos. Scal.

³ *Mutum*] Multa hic desunt, quæ ex Pauli epitome sic collocanda sunt: *Mutæ dicuntur literæ, quod posita in ultimis partibus orationis obmutescere cogant loquentes, vel quod parvæ exiguæque sint vocis, ut cum oratorem et tragœdum mutum dicimus, aut quod nullius fiant vocis cum in eas literas incidunt.* Dac.

⁴ *Mutas literas et semivocales. . .*] Deest tantum, *In eo quem de tempo-*

re quo muta, &c. Vide in 'solitaurilia.' Quæ sequuntur pertinent ad *manumitti*. Sic 'manumitti dicebatur servus sacrorum causa.' Locum adi. Idem.

⁴ *Mutini*] Vide an ita scribi debeat, in *angiportu*; de quo aris sublati balnearia sunt postea facta domus CN. Calvini: cum mansisset ab urbe condita ad principatum Augusti. Cetera non assequimur: sed addi possunt, quæ Paulus refert de mulierum sacrificio. Videndus etiam Tertullianus in Apolog. cap. 24. Arnob. lib. iv. contra gentes. Firmian. lib. i. cap. 20. Ang. lib. iv. cap. 11. de Civit. Dei. Ant. Aug.

Mutini] Ita explemus, *Mutini Titini sacellum fuit in Veliis, adversum murum Mustellinum in angiportu: de quo aris sublati balnearia sunt facta Domitii Calvini: cum mansisset ab urbe condita ad principatum Augusti. Religiose et sancte cultum fuisse, manifestum est. Nam nunc ad sextum, et vicensimum extra urbem, adiculum habet, ubi et colitur, et mulieres togis prædatis velata ei sacrificant.* Ultima sup-

Mustellinum^c in angī *portu* de quo aris sublati balnearia sunt facta domus *CN. Domitii Calvini*, cum mansisset ab urbe condita *ad principatum Augusti Cæsaris inviolatum* et sancte cultum fuisset, ut manifestum est *ex Pontificum libris*. Nunc ædiculam habet ad sextum et vicensimum dextra *via juxta diverticulum viæ ubi et colitur et mulieres sacrificant in ea togis prætextis velata*.

Mutini Titini sacellum fuit Romæ, cui mulieres [PAUL. velatæ togis prætextis⁵ solebant sacrificare.

Mutire,^d loqui. Ennius in Telepho: Palam mutire plebeio piaculum est.

MYOPARO⁶ genus navigii ex duobus dissimilibus formatum. Nam et midion, et paron per se sunt.⁷

~~~~~

⁵ Eadem ed. *prætextatis*.—⁶ Al. *Myoparo*.—⁷ Legunt Scal. *Dac. nam et Myon, et Paron per se sunt*.

NOTÆ

plevimus ex Paulo, ita ut negari non possit, quin vera verba reddiderimus. Nam ex....*iculum*, fecimus *ædiculam*. ex....*ine, mulieres*. Nam....*ine*, sunt apices literarum syllabæ, quæ est penultima in voce, *Mulieres*. Illud autem....*ela*, quis dubitat esse reliquias vocis *Velata*? Jos. Scal.

Mutini Titini] Mutinum Titinum Priapum vocabant, quem nunc simpliciter vel Mutinum, vel Tutinum. Nam *Mutinum* vel *mutunum* membrum virile significat, ut et *Tutinum* sive *Tutunum*, nempe ex *tuta*, pro *puta*, &c. Nempe a *μυττός*, pudendum, *μυττόν* *μυττόπος*, muttonus. Et a *πόσθη*, *πόσθω* *πόσθωτος*, postunus et *p* mutato in *t* *tutunus*. *Dac.*

^b *In Velis*] Male al. in *velis*. *Palatini montis pars versus Cælum Velis* dicebatur. *Idem*.

^c *Murum Mustellinum*] Ubi murus iste fuerit nescio: forsā juxta collem *Latiarem* in *Quirinali*, ubi vicus fuit, qui *mustellaris* *Varroni* dicitur. *Idem*.

^d *Mutire*] Vide in *Conjectaneo* ter-

tio. *Mutire*, est ne *mu* quidem andere facere, quod Græci *γρῦν*. *Glossarium*: 'Muttum, γρῦ.' Etiam in *Idiotismo* dicimus, 'ne muttum quidem audet dicere.' *Jos. Scal.*

Mutire] Idem quod 'mussare.' *Lucil.* 'Nec laudare hominem neque *mn* facere umquam.' *Mu* autem proprie canum est, unde *mutire* dicitur, ut *gru* porcorum, qui *grunni*re. *Dac.*

^e *Myoparo*] *Lege, nam et Myon, et Paron per se sunt*. Ab insulis *Paro*, *Corcyra*, dicta navigia, *Parones*, *Cercuri*. Quin et *Syriaca* lingua retinuit *Carcura*. Hoc enim est *Cercurus*: nisi *mavis* *κέρκρον* *καὶ οὐράν* nomen dedisse a forma, propter longitundinem videlicet: a forma autem *μύωτες*, hoc est, angusta, et oblonga: ut *myobarbum*, angustus et oblongus *Liberi* patris *cantharus*. Ut annotamus apud *Ansonium*. *Mures* enim et *Mustellæ* oblongo corpore. *Jos. Scal.*

Myoparo] *Navicula piratarum*. *Dac.*

Myrmillonica ⁸ scuta dicebant, cum quibus de muro pugnabant: erant siquidem ad hoc ipsum ⁹ apta.

Myrtea ⁸ corona Papirius usus est, quod Sardos in campis myrteis superasset.

Mancipatus ita adoptantis ¹⁰ ut patris sui ¹⁰ heres [FEST. erat, adoptivus enim ejus, qui ¹¹ adoptat, tam heres est,

~~~~~

8 Al. *Murmilonica*.—9 Quidam lib. *usum*.—10 Ed. Scal. *patri sui*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *suo*.—11 Eadem ed. *quo*.

NOTE

[*Myrmillonica*] Potius scuta, quibus gladiatores, Myrmillones scilicet, utebantur. *Idem*.

[*Myrtea*] Infra: Est fragmentum, quod pertinet ad litteram S, de suis et necessariis heredibus. Cujus hæc extant reliquæ: . . . ut patri suo heres existeret. Et tam heres est, quam, si idem in potestate aliena non fuisset, suus heres: ut patet ex eo, quod ait Sulpicius, in ea oratione, quam dixit pro Aufidia. Perspicuum est, quod ait, de eo, qui in adoptionem datus, a patre adoptivo emancipatus est. Tam enim is heres est beneficio Prætoris, quam si in aliena potestate non fuisset, suus heres futurus erat, jure civili: quamquam non ignoro in bonorum possessionibus nomen heredis *καταχρηστικῶς* poni. Prætor enim heredem facere non potest. *Jos. Scal.*

[*Myrtea*] Mihi quidem ignoti sunt campi illi myrtei, ubi Sardos superavit Papirius. *Dac.*

[*Mancipatus ita adoptantis*] Ad litteram & hoc fragmentum pertinere judicavit Scaliger, quia ibi de suis et necessariis heredibus agitur. Sed sic etiam illud non minus ad m litteram pertineret, cum agat de eo, qui a patre mancipatus, et postea in adoptionem datus, ita adoptantis patris heres fit, ut patris sui naturalis suus heres erat. Animadverteram antequam in schedas incidissem. Hic

autem aliud intendit Sulpicius, quam quod primo aspectu videri potest. Neque enim dicit mancipatum et adoptantis patris et patris naturalis suum heredem esse eodem tempore. Si ita diceret, peccaret certe. Nam mancipatus patris adoptivi tantum suus heres erat cum esset in ejus potestate. Equidem jure prætorio vocabatur in tertios heredes, rescisa scilicet emancipatione, hoc colore, quod licet desiderit esse suus heres patris naturalis, non tamen desit esse filius. At postquam placuit Justiniano emendare jus illud antiquum, filius, quem pater extraneo adoptandum dederat, in patris naturalis potestate remanet, ita ut patri adoptivo succedat tantum ab intestato. Necesse est igitur aliud voluisse Sulpicium. En tibi: Sui heredes dicuntur, qui sunt in potestate patris morientis, ut filius, filia, nepos, neptis, sive naturales, sive legitimi: leg. 1. ff. de suis et legitim. hered. § 2. Mancipatus autem in patris adoptivi familiam transibat, adeoque cum esset in ejus potestate recte ejus suus heres erat. Desinebatque patris sui naturalis suus heres esse, quis in ejus potestate esse desiderat; sed si idem pater naturalis filium datum in adoptionem denno readoptaverit, tum ille revertitur in potestatem patris, atque adeo suus heres est, leg. 12. 41. et

quam si ex eo natus esset: sui patris quasi in potestate aliena non esset, ita est legitimus et suus heres, ut patet manifeste ex eo quod ait Ser. Sulpicius in ea oratione, quam scripsit et habuit pro Aufidia.

*Munus*¹ ait Verrius dicitur administratio reipublicæ: ¹² item magistratus aut præfecturæ, imperii, provinciæ, cum multitudinis universæ consensu, atque legitimis in unum convenientis populi comitiis alicui mandatur per suffragia ut capere eam possit, Jussu populi demandatam, certove ex tempore ex fide sua et certum usque ad tempus administrare.

M. . . . lebatarum.^k . . . . .

12 Ead. ed. reip. publicæ.

NOTÆ

ult. ff. de adopt. Itaque in verbis Festi, *Et sui patris quasi in potestate, &c.* subintelligitur sui patris adoptantis, et rō esset, id est, fuisset. Quod et amico meo Vincentio Collessoni J. C. doctissimo in mentem video venisse. Porro hic *mancipatus* est *datus* in adoptionem, nam emancipationis verbo, quod latissime manat, continetur etiam datio in adoptionem. Qui enim a patre naturali dabatur in adoptionem alteri, adoptaturo eo mancipabatur per æs et libram: leg. ult. cod. de adopt. *Idem.*

¹ *M. . . .*] Certum est, hic de Munere Festum scripsisse: nempe Munus esse administrationem rei publicæ: et curam imperii, quod plebis universæ totiusque populi Comitiis delatum, ac mandatum est: ut fere in hanc sententiam scripsisse videatur: Munus, dicitur administratio reipublicæ, magistratus, præfecturæ, imperii, provinciæ. Cum multitudinis universæ consensu atque legitimis populi Comitiis mandatur, ut capere eam jussu populi, certove ex tempore, et certum ad tempus admi-

nistrare possit. *Jos. Scal.*

Munus] Vide supra post 'Munitio.' *Munera* sunt officia. 'Honores' vocat Horatius. Et inde munera dieti sunt ludi, qui populo dabantur ab iis qui munere instructi, &c. *Dac.*

^k *M. . . . lebatarum*] 'Mille beatarum urbium. . . . stetit pro regno. . . . dixisse ait Veraninus in libro priscarum vocum: quod ei summæ originem ac causam Græcus sermo dederit: eo autem non omnes uti.' His proximum nescio quid dixisse videtur Festus, et recte ei summæ causam dedisse Græcorum sermonem. Gellius libro i. cap. 16. 'Mille,' inquit, 'non pro eo ponitur, quod Græce χίλιοι dicitur, sed quod χίλις. et sicuti una χίλις, et duæ χίλιδες, unum mille, et duo millia, certa atque directa ratione dicitur.' Puto autem testimonium illud, quod producit Veraninus, esse ex scriptis Catonis. *Jos. Scal.*

M. . . . lebatarum. . . .] Hæc viris doctis negotium facessunt. Ego a sequentibus pnto disjungenda et componenda cum istis *menæ* in adi-

*Mille urbium populus stetit*¹ pro regno dixisse ait. . . . .
 Veranius in libro: *quem inscripsit Priscarum vocum*,
 quod ei summæ videatur originem dedisse ac causam Græ-
 cus Sermo *χιλιάς* et *χιλιάδες*, eo autem non omnes uti.

NOTÆ

bus: nam in schedis ita scriptum,
 'cujusmodi est parentatio non sacri-
 ficium.....magno cr.... tenebat
 aram.....' postea sequeba-
 tur 'mille urbium populus stetit,' ut
 supra. Non dubium est igitur quin
 illud *lebatarum* sit pro illo, *tenebat*
aram. Et in iis Festus nobis ritum
 aliquem explicabat, quem divinare
 nequeo. Putabat doctiss. Fulv. Ur-
 sinus huc pertinere, quod ait Varro
 lib. v. rerum divinarum apud Macro-
 b. lib. iii. cap. 2. aras primum an-
 ticas, quod esset necessarium a sa-
 crificantibus eas teneri. Virgil. 'Ta-
 libus orabat dictis arasque tenebat.'

Dac.

¹ *Mille urbium populus stetit*] Lege,
Mille urbium populus stetit pro regno.
 Aiebat, quisquis ille sit, unde hoc
 Verrius desumpsit, pro regno obti-
 nendo populos mille urbium perdi-
 disse, &c. Hoc autem *mille urbium*,
 Verrius adduxit, ut probaret τὸ *mille*
 a Veteribus usurpatum eo consensu,
 quo Græci dicunt *χιλιάς mille urbium*,
 non *mille urbes*: sic Gellius lib. i. c.
 16. 'Mille non pro eo ponitur, quod
 Græce *χιλίοι* dicitur, sed quod *χιλιάς*,
 et sienti una *χιλιάς*, et duæ *χιλιάδες*,
 unum mille, et duo millia, certa at-
 que directa ratione dicitur.' *Idem*.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XII.

NACCÆ^a appellantur vulgo fullones, ut ait Curia- [FEST.
tius, quod nauci non sint, id est,¹ nullius pretii. Idem
sentit et Cincius : quidam aiunt, quod omnia fere opera
ex lana nacæ dicantur a Græcis.²

Nacæ appellantur fullones, quod nauci non sint, [PAUL.
id est, nullius pretii : omnia fere opera ex lana nacæ di-
cuntur a Græcis.

Nænia³ est carmen, quod in funere laudandi gratia canta-

1 Vet. Cod. id quod est.—2 Scribendum monet Scal. Naccæ, dicantur a Græcis νάκη.—3 Al. Nenia.

NOTÆ

^a Naccæ] Scribe, Naccæ, dicantur a Græcis νάκη. Apuleius lib. ix. 'Nam et opportune maritus foris apud Naccam proximum cœnitabat.' Jos. Scal.

^b Nænia] Scribe, Græci enim νήστω extremum intestinum dicunt. At quis ignorat, a jejunitate dictum? Deinde scribe, chordarum ultima νήστω dicitur. Glossarius: 'Nænia, ἀνομία.' ignavia scilicet. Nam et Nænia pro ineptiis. Idem.

Nænia carmen] Multum abest quia Festus ad verum nenia etymon accipit. Delph. et Var. Clas.

cesserit. Nenia Hebraicum et Syriacum vocabulum, non Phrygium, quod putant Grammatici. Et plangentium sonat; nisi enim est plange apud Prophetam; unde et Phryges, et post illos Græci veteres νηπλάρον vocarunt. Ab illis autem nationibus Syriæ morem illum præficarum deductum esse nemo ignorat, nisi qui in Veterum historiis infrequens est. Immo Hebræi miri νηπλάροι fuerunt. Quod crebro in Prophetarum libris occurrit. Vide quæ utiliter olim su-

Pomp. Fest.

. 2 F

tur ad tibiam. Sunt, qui eo verbo finem significari putant. Quidam volunt nœniam ideo dici, quod voci similior querimonia fientium sit. Quidam aiunt nœniæ ⁴ ductum ⁵ nomen ab extremi intestini vocabulo; Græci enim *ῥῆτον* ^c extremum dicunt. ⁶ Sive quod chordarum ultima *ῥῆς* dicitur, extremam cantionis vocem nœniam appellarunt.

Nœnia est ^d carmen, quod in funere laudandi gratia [FEST.

~~~~~

⁴ Quidam lib. *Quidam autem nœnia*.—⁵ Alii libri dictum.—⁶ Scribendum monent Scal. Dac. *Græci enim ῥῆτον extremam intestinum dicunt*; et mox *chordarum ultima ῥῆς dicitur*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *ῥῆτον* et *ῥῆς*.

NOTÆ

per his notavimus in conjectanea nostra. Scal. Alii ab Hebræo *nin* puer *neniam* deducunt, ut sit proprie *nenia*, quidvis puerile, aut ad pueros spectans, ut cantilena, quæ pueris a nutricibus canitur, ut somno occupentur. Arnob. lib. vii. 'Somni enim quiete solvantur, occuparique ut hoc possint, lenes audiendæ sunt *neniæ*.' Iade, quod in funere infantium canebatur, *nenia* dictum, &c. Sed verisimilius est *neniam* prius de cantu funebri dictam fuisse, et deinde ad alia tralatam, et ita dici cœptas res frivolas et nugas, præsertim cum 'nugæ' et 'mortuaria' sic proprie dicebantur, quæ canebantur in mortuorum laudem. Plant. *Asinaria*: 'Hæc sunt non nugæ, non enim mortualia.' Quod etiam origo declarat, nam *nugæ*, Hebraicum et Syriacum vocabulum, (id sonat mœrorem, sicut *nenia* planetum,) de aliis quibusvis tætris rebus et frivolis dictæ sint. Dac.

Nœnia] Magna pars verborum Festi intelligitur ex Pauli epitome. Cetera sunt exempla, quibus ostendebatur verum esse, quod dicebat. Planti est fortasse in Truculento: 'hera apud nos dixit Nœniam de bo-

nia.' Ant. Aug.

^c Græci enim *ῥῆτον*] Lege cum Scaligero, Græci enim *ῥῆτον* extremam intestinum dicunt. At quis ignorat a jejunitate sic dictum? a *ῥηρεῖον*, scilicet, jejuno, unde et Latinis *jejunum* dicitur. Scribe infra, quod chordarum ultima *ῥῆς* dicitur. Vel etiam *ῥῆς*, ut est apud Platonem. Dac.

^d *Nœnia est* ...] *Nœnia est carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam: quod vocabulum Afranius in Materteris posuit: nœniam inter exequias cantabant. Sunt qui eo verbo finem significari crediderunt. Plantus .... abi ergo .... Idem: huic homini amanti mea hera dixit domi et apud nos nœniam de bonis mæto. Quibusdam dictam placet, quod ei voci similior querimonia fientium sit. Quidam aiunt nœnia ductum nomen ab extremi intestini vocabulo: quo vocabulo utitur Plantus in Bacchidibus: Si tibi est machæra, et nobis vervina est domi. Qua quidem ego te reddam, ubi me irritaveris, Confossiolem soricina nœnia. Sive quod eam vocem fendo efferimus: sive, quod chordarum ultimas Græci *ῥῆς* dicunt, extremam cantionis vocem ab eo nœniam appellarunt. In his videmus Verrio seu Festo placuisse ex quorundam*

et apud nos de bonis. Nēniam esto quosda dicunt velle ideo dici.

Nēniam quod ei voci similior querimonia flentium sit: quidam aiunt nenīæ ductum nomen ab extremi intestini vocabulo, ad quod probandum testimonio utitur Plautus, *Bacchidibus*:^a *Si tibi est Machæodem ad nobis verrina est domi qua quidem ego te reddam ubi me irritaveris Confossio-rem sorricina Neniam: sive quod extremam flendo efferimus eam vocem, quærendoque, nam Græci νᾱτας extremum dicunt. Sive quod chordarum ultima νᾱτα dicitur, appellant extremam cantionis vocem Nēniam.*

Nēniæ Deæ^b sacellum extra portam Viminalem [PAUL. fuerat dedicatum.

NOTÆ

mea hera apud nos dixit nēniam de bonis.' Ista enim domi et mesto, a Festo posita supra hæc verba apud nos et *hic homini*, ad sententiam explicandam, ut optime animadvertit Scaliger. Ibi autem *neniam* dixit idem est, quod, supremam dixit, vale dixit, abire jussit, eadem ratione, qua supra diximus. Non vero, ut Lambinus interpretatur, 'cantavit carmen leve, atque inane,' &c. quod ridiculum est. *Idem.*

^a *Plaut. Bacchidibus*] iv. 8. Sed aliter in nostris exemplaribus: *Si tibi est machæra at nobis verrina est domi, Qua quidem ego te faciam, si me irritaveris, Confossio-rem sorricina neniam.* Hic autem censet Festus *Neniam* esse minutissimum intestinum, quod aliter *illam* dicunt. Et inde Plautum dixisse confossio-rem 'sorricina menis,' hoc est tam confectum vulneribus, ut ex eo nihil relinqueretur, quod illa sorricina non esset minutius. Sed longe hic errare Festum dicit Scaliger, neque tamen ipse suam nobis sententiam aperit. Mihi vero non Festus tantum, sed ii omnes, quos hic aliquid tentasse video, longe a scopo videntur aberrasse, quorum

alii ex Arnobio *neniam*, intestinum etiam interpretantur. Alii *sorricinam* *neniam* vocem esse dicunt, quam emittit sorex, quæ sæpe ad illam vocem deprehenditur et confoditur. Quod cui unquam probari possit? Sed ne aliis arguendis immoremur diutius, tandem videamus, an nobis aliquid, si non verius, verisimilius saltem repertum sit. Rem tribus verbis confectam dabo. Per *sorricinam* *neniam* machinulam intelligo, capiendis soricibus denticulatim aculeis confixam, quæ inde *nenia* dicta est, quod ibi *neniam*, funebrem cantum, sorices captæ canunt. Quare eleganter et venuste dixit Plautus *confossio-rem sorricina neniam*. *Idem.*

^b *Nenias Deæ*] *Nenia*, Dea fune-rum, ubi *nenia* canebatur. Augustin. de Civit. Dei lib. v. cap. 2. 'Et Deos ad ipsam hominem pertinentes clausit ad *Neniam Deam*, quæ in funeribus senum cantatur.' Arnob. lib. i. 'In tutela sunt Orbo-um Orbatu liberis parentes: In *Nenim* quibus extrema sunt tempora.' Sic Tibicen, qui *Neniam* canebat, dictus etiam *Nenia*. *Idem.*

Nævia Deæ sacellum ultra portam *Viminalem*. [FEST.
*Nunc tantum habet ædiculam.*⁷

*Nævii silva*¹ dicta juxta urbem, quod *Nævii* cnjus- [PAUL.
 dam fuerit.²

Næviam silvam vocitatam extra⁴ urbem ad milliare [FEST.
 quantum, quod *Nævii* cujusdam ibi domus fuerit, a quo
 nemora *Nævii* appellata etiam fuisse, *Verrius* ait, quam
 obprobrii loco objici ab antiquis solere, quod in ea morari
 adsuessent perditī ac nequam homines, testis est *M. Cato* in
 ea, quam scripsit in *M. Cœlium* si se appellavisset, orsus
 iterum a porta *Nævii* atque exinde in nemora *Nævii* a do-
 mo procul *Nævii*: inde dicunt proverbium natum esse a do-
 mo *Nævii* quod refertur a *Verrio*.⁹

7 In ed. Scal. hæc ita extant:

PAULUS. *Nævii* Deæ sacellum extra portam *Viminalem* fuerat dedicatum.
Nunc tantum habet ædiculam.

FESTUS. . . . sacellum ultra portam . . .
 . . . ædiculam.

8 Quidam lib. fuerat.—9 In ed. Scal. ita:

Næviam silvam vocitatam extra urbem ad milliare quantum, quod *nævii* cu-
 jusdam ibi domus fuerit a quo nemora *Nævii* appellata etiam fuisse, *Verrius*
 ait quam ob probrii loca abjici ab antiquis solere, quod in ea morari adsues-
 sent perditī ac nequam homines. testis est *M. Cato* in ea quam scripsit in
M. Cœlium si se appellavisset orsus, iter eram a porta *Nævii* atque ex inde in
 nemora.

Nævii a domo procul *Nævii* unde dicunt proverbium natum esse a domo *Nævii*
 quod refertur a *Verrio*.

Vide infra.

NOTÆ

¹ *Nævii silva*] Varro lib. iv. de
 Lingua Lat. 'Sequitur porta *Nævii*,
 quod in nemoribus *Nævii*. *Nævii*
 enim loca, ubi ea sic dicta, coluit.'
 Ex his Festi verba intelliges: refere-
 batur *M. Catonis* locus, ex Oratione
 in *Cœlium* si se appellaverit. Prover-
 bium autem, quod *Verrius* referebat,
 ignoro. Ant. Aug.

Nævii] Infra omnino succenta-
 riandum ita: *Næviam silvam* vocita-
 tam extra urbem ad. . . . milliarium:
 quod *Nævii* cujusdam ibi domus fuerit:
 a quo nemora *Nævii* appellata fuisse
 ait: quam obprobrii loco objici solere,

quod in ea morari adsuessent perditī
 homines, testis est *M. Cato* in ea in *Cœ-
 lium* si se appellasset: a qua silva porta
Nævii: atque ea. . . . Quæ seque-
 bantur tantum indicabant *Silvam*
Næviam, quæ obprobrii loco objicie-
 batur, venisse in proverbium, idque
 proverbium etiam ab ipso *Verrio* re-
 ferri. Jos. Scal.

⁴ *Næviam silvam* vocitatam extra]
Nævii portæ et *Nævii* sylvæ me-
 minit Varro lib. iv. de L. L. 'Sequi-
 tur porta *Nævii*, quod in nemoribus
Nævii. *Nævii* enim loca, ubi ea
 sic dicta, coluit.' *Livius* etiam lib.

Nancitor¹ in duodecim, nactus erit, prædatus erit.¹⁰ Item in foedere Latino PECUNIAM QUIS¹¹ NANCITOR, HABETO: ET SI QUID PIGNORIS NANCISCITOR,¹² SIBI HABETO.

Nanum¹³ Græci¹⁴ vas aquarium dicunt humile, [PAUL. et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum; unde nani pumiliones¹⁴ appellantur.

10 Vet. lib. *prænotatus erit*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *qui*.—12 Ed. Scal. *nanciscitur*. Vir doct. in marg. conj. *nancitor*.—13 Ante verba *Nanum Græci*, &c. in ed. Scal. inseruntur verba Pauli: *Nancitor, nactus erit*: ita:

PAULUS. Nancitor nactus erit.

Nanum Græci, &c.

14 Ed. Scal. *pumiliones*.

NOTÆ

11. Hæc porta Plinio 'Lavicana.' Hodie 'porta major,' ab ædificii magnificentia, propter ductum aquæ Claudie, cujus ibi vestigia cernuntur. Eandem etiam a vetustioribus 'rodusculanam' dictam volunt, quod falsum est. Vide 'Rodusculana.' Illa *orsus iterum*, usque ad unde, verba sunt Catonis, ex oratione, quam habuit in Cælium si se appellasset. Eam iterum laudat Festus in voce 'spatiatorem.' *Duc.*

¹ *Nancitor*] PECUNIAM. QUIS. NANCITOR. HABETO. ET. SI. QUID. PIGNORIS. NANCITOR. SIBI. HABETO. *Nancitor* pro *nancitur*, et *nancitur* pro *nanciscitur*: ut, apiscitur. quis pro qui, ἀρχαῖος. Erat caput in foedere Latino, ut, intra decem dies post contestatam litem creditori satisfaceret. Hic vero vult ipsum pignus sibi habere, si post illud tempus ipsi satisfactum non sit. Vel potius intelligit, quod ante bellum contraxerit Latinus cum Romano, sive mutuum sit, sive pignus, uti id valent. *Jos. Scal.*

¹³ *Nanum*] De hoc quid iudicii nostri sit, vide in Conjectaneis. In

Glossario: 'Bardatus, *ῥάβδος, τὸ σκεῦος*.' Scribe *barbatus*. Pumilio Græcum quoque est, *πυγμαλίων*. Idem enim ac *πυγμαῖος*, ut a *simo*, *σιμαλίων*, et similia. Porro superest tantum de verbis Festi: ad imitationem ejusmodi hominum, aequalem humilem et concavum, quem vulgo situlum barbatum vocant, dictum fuisse. Reliqua supplebis ex Gellio, libro xix. cap. 13. Quasi quod hic in Festo desideratur, ita explendum sit: *Nani, humili et brevi statura homines: unde ad imitationem*, &c. *Jos. Scal.*

Nanum] A Græco *ῥάβδος*. Meminit Varro lib. vi. de L. L. 'Vas aquarium vocant *funum*, quo in triclinio allatam aquam infundebant, quo postea accessit *nanus* cum Græco nomine, et cum Latino nomine Græca figura *barbatus*.' Ab eo *pumiliones nani* dicti, ut ait Paulus. Sed contra est; nam a *nanis*, id est, *pumilionibus*, *vas* aquarium *nani* nomen accepit. Id indicat infra Festus. *Pumilio* Græcum quoque est *πυγμαλίων*, idem enim ac *πυγμαῖος*. Ut a *simo* *σιμαλίων*, et similia. *Duc.*

. . . tionemⁿ ejus. . . . .

Nanum Græci vas aquarium dicunt, humilem et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum, unde nani pumiliones appellantur.

Napuras^o nectito cum dixit Pontifex, funiculi ex stramentis fiunt.

*Napuræ funiculi.*¹⁵

Nare a nave dictum: quod aqua feratur natans, ut [PAUL. navis. *Natare* est sæpius *nare*, ut dictitare, factitare.

Nare^p a nave ductum¹⁶ Cornificius ait, quod aqua [FEST. feratur natans, ut navis.¹⁷ Ennius libro septimo: Alter *nare* cupit, alter pugnare paratust. Plautus in *Aulularia*: Quasi pueri, qui *nare* discunt, scirpea induitur ratis. *Natare* igitur est sæpius *nare*, ut dictitare, factitare.

Nares^q appellari putant, quod per ea nasi foramina odoris cujusque nari fiamus.¹⁸

*Narita*¹⁹ est genus piscis minuti. Plautus: *Muriaticam au-*

15 Ead. ed. *feniculi*.—16 Al. dictum.—17 Vet. cod. *avis*.—18 Vett. edd. *fiamus*.—19 Ed. Scal. *Narica*.

NOTÆ

ⁿ . . . . .tionem] Deest spatium ad integra Festi verba capienda, quæ etiam in schedis confusa. Lege: *Nani pumiliones appellantur. Ad imitationem ejusmodi hominum, Nanum Græci vas aquarium dicunt, humile et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum. Vide Gell. lib. xix. cap. 13. Gloss. 'barbatus, ῥάβδος, τὸ σκεῦος.' Idem.*

^o *Napuras*] Vide 'Nectere.' *Ant. Aug.*

Napuræ nectito] Verba sunt ex commentario sacrorum: 'Pontifex minor ex stramentis *napuras* nectito,' hoc est, funiculos facito quibus suæ adnectantur. *Dac.*

^p *Nare*] Non a nave, ut putat Festus, sed a *ῥέω, ῥῶ*, vel a *ῥέω, ῥίνο*. A supino *natum*, *natare*, ut a 'dico,' 'dictam,' 'dictare.' Infra versus

Plauti sic legendus: *Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis. Etsi aliter hunc versum alibi legit Festus in voce 'Scirpus.' Idem.*

^q *Nares*] Idem Donat. in *Adelph.* 'Nares a naritate dictæ sunt, quod nos odoratu doceant præsto et prope esse, quod adhuc oculi non vident.' Sed frustra; *nares* enim a Græco *ῥίνας* per transpositionem. *Idem.*

^r *Narita* [*Narica*] Scribe, *narita*. *νηρίτης*. Versus autem Plauti ita legendi: *Muriatica autem video in vasis stagnæis: Bonam naritam, et camarum, et tagenia: Equinos fartos, conchas picinarias. Equinos scriptum ἀρχαῖκός, pro Echinos. Stagneum vas intelligit, ni fallor, incrustatum. Nam stagnare erat περιτεταλὸν τὰ ἕγγη. Vulgo in idiotismo dicimus invitari. Eo no-*

tem video in vasis stagneis¹ naritam bonam, et canutam, taguma quinas fartas conchas piscinarias.

Narita genus piscis minuti.

[PAUL.

Nassa² est piscatorii³⁰ vasis genus, quo cum intravit piscis, exire non potest. Plantus: nunquam hercule ex ista nassa hodie ego escam petam.

Nassiterna¹ est genus vasis aquarii ansati, et patentis,

30 Quidam lib. piscatoria. — 1 Scal. et Dac. scribunt *Nassiterna*.

NOTE

mine crustariæ tabernæ Romæ institutæ. Hesych. *Νέβουρα, πετάσματα τῶν ἱερῶν, καὶ τῶν σκευῶν*. lego: *πεταλάματα τῶν ἱερῶν καὶ τῶν σκευῶν*. Stagnare ergo, *περιεταλοῦν, γανῆσαι, γράβειν, στρομοῦν*. Sic enim malumus, quam stagnæ vasa interpretari *νασσαίονα*, quanquam non displicet. Quam alieno a Plauti mente sensu Turnebus hos versus restituere conatus sit, facile, qui hominis emendationem cum hac nostra contulerit,prehendere poterit. *Jes. Scal.*

Narita] Ostrei genus, *νηπίνα* Græcia. Plauti versus sic legendi: *Muriatice autem video in vasis stagnæis, Bonam Naritam, et Cammarum et tagumia, Equinos fartos, conchas piscinarias.* Per muriatica, salsamenta intellige, quæ in maria servabantur. *Cammarum* scriptum unico m, veteri consuetudine pro *Cammarum*, et apud Hesych. *Κάμπερον*. *Tagumia* sunt places, *Ταγυμῶνα*, qui et *ἱππὶ* in muria. Vide Athenæum. *Equinos* antiquæ pro *echinos*. *Echinos* fartos vocat, qui farsebantur, id est, saginabantur in vivariis, sicut 'conchas piscinarias,' quæ in piscinis: (sic fartores apud Terent. qui aves stilles farciunt, saginant:) atque adeo *Muriaticorum* nomine Plautus places omnes, qui ab eo enumerati sunt comprehendit. Et ne dubites de hac correctione

audi Plin. lib. 7. cap. 8. 'Sic halex pervenit ad Ostreas, Echinos, Urticas, Cammaros, Mullorum jecinora, innumerisque generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere.' Satin aperte eosdem pisces inter muriaticas, id enim est *halex*, τὸ τάρμαχος, recensuit, quos Plautus? Quare tam boni versus in situ et squalore relinquendi non erant. Scalig. in conjectan. ad Varron. *Dac.*

¹ *In vasis stagnæis*] Vasa intelligit, ni fallor, incrustata, nam stagnare erat *περιεταλοῦν τὰ ἄγγη*. Vulgo in idiotismo dicimus *insitriare*. Eo nomine crustariæ tabernæ Romæ institutæ. Sic enim malumus, quam stagnæ vasa interpretari *νασσαίονα*, quanquam non displicet. *Scal. Idem.*

² *Nassa*] Plaut. in *Militæ*: 'Nunquam Hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.' *Ant. Aug.*

Nassa] Gloss. 'Nassa, κόπρος ἀλιευτῶν.' Versus Plauti: 'Nunquam hercule ex ista nassa ego hodie escam petam.' *Dac.*

³ *Nassiterna*] Vid. Fulgent. *Placiad.* de antiquis vocibus. *Ant. Aug.*

Nassiterna] Scribo, *Nassiterna*: quod tres nasos, hoc est, anas haberet: ita Vatinius calicibus assignat nasos Martialis: et Juvenalis: 'Tu Beneventani auctoris nomen habentem Siccabis calicem nasorum quatuor.' *E.*

quale est quo equi perfundi solent. Plautus in Bacchidibus: Ecquis evocat cum nassiterna, et cum aqua istum impurissimum? et in Nervolaria: * Ecquis effert² nassiternam cum aqua sine suffragio? et Cato in ea oratione quam composuit in Q. Sulpicium. Quotiens vidi trullos, nassiternas, pertusos³ aqualis, matellas sine ansis.

Nassiterna genus vasis aquarii ansati, et patentis.

Natinatio dicebatur negotiatio; et natinatores ex [PAUL. eo seditiosi.

*Natinatio*⁷ dicebatur negotiatio, et Natinatores ex eo, [FEST. seditiosi, negotia gerentes M. Cato in . . . . . tumultu Macedoniae, Etruriam Samnites, Lucanos inter se natinari, atque factiones esse.

Natio⁸ genus hominum, qui non aliunde venerunt, [PAUL. sed ibi nati sunt. In pecoribus quoque bonus proventus feturae, bona natio dicitur.

2 Ed. Scal. Ecquis huc effert.—3 Ead. ed. perfusus.

NOTE

quos post confecta spatia solere perfusione aquae recreari in Circensibus intellige, cum ait, 'quale est, quo equi perfundi solent.' Ulpianus lib. iv. de his qui notantur infamia: 'Neque thumelici, neque xustici, neque agitatores, neque qui aquam aequis spargunt.' Versum autem Plauti iisdem fere verbis ex eadem fabula producit Fulgentius Placiades. Catonis verba emendamus: Quotiens vidi trullos, nassiternas, pertusos aequales, matellas sine ansis. Jos. Scal.

* In Nervolaria] Versus Plauti, quem ex Nervolaria laudat Festus, is hodie legitur in Stichio II. 2. 'Di. Equia huc affert nassiternam cum aqua? Gz. Sine suffragio Populi tamen militatem hic quidem gerit.' Verba Catonia sic legit Scalig. Quotiens vidi trullos, nassiternas, pertusos aequales, matellas sine ansis. Dac.

⁷ *Natinatio*] Festus refert verba Catonis ex Originibus, ut arbitror, qui scripserat, 'audito tumultu Macedoniae, Etruriam, et ceteros natinari,' id est, tumultuari. Ant. Aug.

Natinatio] *Natinatio, negotiatio: et natinatores, negotia gerentes. M. Cato in. . . . . audito tumultu Macedoniae, Etruriam, Samnites, Lucanos inter se natinari, atque factiones esse.* Isidorus: 'Natinare, negotiari.' Est autem non tam priscum verbum, quam prisca verbi forma: 'natere,' 'natinare,' ut, 'iter,' 'itiner:.' 'jecur,' 'jecinur:.' 'prodeunt,' 'prodinunt,' et similia. Est ergo *natinare*, more natantium, semper in negotiis fluctuare. Jos. Scal. Isidor. 'nagare, vacillare, huc et illuc fluctuare.' Lege, *natere*. Dac.

* *Natio*] Præter ea, quæ Paulus scribit, ex verbis Festi tantum elici-

Nationem,* item apud antiquos natum. Cincius, ge- [FEST. nus hominum, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt, significare ait, qui et nationem ait non tantum universim de omnibus, sed etiam de singularibus quoque hominibus se-junctim dici solere, Sinius autem Capito omnia fere genera hominum per nationes dividi, ut Cures Sabinos, Hernicos, Æquos, item Volscos. In pecoribus quoque bonus proven-tus feturæ, bona natio dicitur.

Navali corona solet donari, qui primus in hostium [PAUL. navem armatus transilierit.

Navali corona^b donatur, qui primus in hostium na- [FEST. vem armatus transilierit cujusve opera manure navis hostium capta fuerit: adeptus est eam M. Terentius Varro bello pi-ratico, donante CN. Pompeio magno, item alii, inter quos A. Atilius bello, quod gestum⁴ contra Nabin, ut scriptum est

~~~~~

4 Ead. ed. *gestum est.*

NOTÆ

tur Cincium esse hujus sententiæ auc-torem. Ant. Aug.

* *Nationem*] *Nationem, et natum* Cincius genus hominum, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt, dici auctor est. Sed et *nationem* ait non tantum universim de omnibus, set et de singularibus hominibus conjunctim dici. Hæc Festus. Sequebatur deinde testimonium veteris scriptoris, quod assequi non potuimus. Post Sabinos sequitur: *bona natio in pecoribus quoque bonus provenus dicitur.* Hoc igitur vult Festus, *Nationem* et *natum* de hominibus dici: *nationem* quidem de universis, ut, 'natio Græcorum:' *natum* de singulis, ut, homo maximo natu. Sed et *nationem* de singulis: ad cujus rei fidem adducebat exemplum auctoris veteris. Præterea neque *nationem* tantum de hominibus, sed et de pecoribus dici, quod non sine Græcorum imitatione dictum est: ut Homerus 'Ὀδυσ. κ. βῆ δ' Ἰμερ εἰς σν.

φωδς, βῆ. ἔθνεα ἐπ' ἄλλοις χολίαν. Nos set scripsimus ἀρχαῖος, quia ita est in illis reliquiis, *sete*, pro *set* et. Jos. Scal.

Nationem] Ait Cincius *nationem* et *natum* dici de hominibus universis, ut 'natio Græcorum:' et de singularibus etiam, ut apud Ciceron. 'natio candidatorum,' 'natio optimatum.' Præterea non tantum de hominibus, sed etiam de pecoribus: 'natio eorum,' 'natio suum.' Non sine Græcorum imitatione, qui ἔθνεα etiam de pecoribus dicunt Homer. ἔθνεα χολίαν. Glossæ: 'navitio, *naved.*' Leg. *natio*. Dac.

^b *Navali corona*] Plin. lib. xvi. cap. 4. 'Cedunt et rostratæ civis, quamvis in duobus maxime ad hoc ævi celebres; M. Varrone e piraticis bellis, dante Magno Pompeio; itemque M. Agrippa, tribuente Cæsare, e Siculis, quæ et ipsa piratica:' et postea, 'dedit hanc Augustus coronam Agrippæ,

in carmine Saturnio, quod quidem duces ipsi consueti sunt in tabellis publice ponere, in quo nominabantur qui navali corona donati erant.

Nunquam⁵ ponitur pro nulla tenus, pro non ita: et non etiam significat ut nec.

Navalis^c porta a vicinia navalium dicta. [PAUL.

Navalis porta, item navalis regio, videtur utraque ab [FEST. navalium vicinia ita appellata fuisse.

Navalis scriba,^d qui in nave apparebat, inter aliud genus scribarum minimæ dignitatis habebatur: quod periculis

5 Ead. ed. Neumquam.

NOTÆ

sed civicam a genere humano accepit ipse.' Idem lib. vii. cap. 30. 'M. Varroni Magnus Pompeius piratico ex bello navalem dedit.' Ex his intelliges Festi verba, paucis exceptis, quæ plane ignoro. Adde Gell. lib. v. cap. 5. Ant. Aug.

Navali] Prima Festi verba incipiunt, qui primus in hostium. Desiderantur ergo præcedentia, quæ ex epitome ita supplebimus: *Navali corona solet donari, qui primus in hostium navem armatus transilierit, cujusve opera, manu navis hostium capta fuerit. Itaque adeptus est eam M. Varro, donante Cn. Pomp. Magno, bello piratico. Item A. Attilius, bello contra Nabim.* Quæ sequuntur alio pertinent. M. Varroni coronam navalem datam, auctor Plinius. Et Varro ipse in ii. de Re Rustic. scribit bello piratico inter Delum et Ciliciam Græcæ classibus se præfuisse. A. Attilius prætor cum classe missus est in Græciam ad tuendos socios. Livius libro xxxv. Quæ sequuntur, ut dixi, manifesto ad alia pertinent. Et Carmen, puto Saliare, in testimonium producebatur. Jos. Scal.

Navali corona] Corona navalis tota

ex auro, rostris navium insignita. Ea donatum M. Varronem testatur Plin. et ipse Varro lib. ii. de R. R. scribit bello piratico inter Delum et Ciliciam Græcæ classibus se præfuisse. A. Attilius prætor cum classe missus est in Græciam ad tuendos socios, Liv. lib. xxxv. de Saturnio carmine, quod in tabulis duces publice ponere solebant, Attilius Fortunatianus de Saturnio metro: 'Apud nostros autem,' inquit, 'in tabulis antiquis, quas triumphatori duces in Capitolio figebant, victoriæque suæ titulum Saturniis versibus prosequabantur, talia reperi exempla, ex Regilli tabula: Duello magno dirimendo, regibus subigendis.' Dac.

^c Navalis] Navalis porta regionis decimæ quartæ, a Navalium vicinia appellata. Jos. Scal.

Navalis porta] In regione 14. trans Tiberim, eadem, 'portuensis.' Nunc 'porta ripæ,' vel 'vinaria,' quod extra eam vina externa, maxime tamen Campana et Tusca, vendantur. Dac.

^d Navalis scriba] Navalis scriba dictum, tam propter scribam, quam propter Navalis: quia et nautæ, et id genus hominum male audit: etiam

quoque ejus ministerium esset⁶ objectum. Plantas, non ego te novi navalis scriba columbari impudens: sive quod columbaria in nave appellantur in quibus remigent,⁷ sive quod columbariorum quæstus temerarius incertusque.

Naucum⁸ ait Ateius Philologus poni pro nugis. Cincius, quod in oleæ nucis, quid intus sit.⁹ Ælius Stilo omnium rerum putamen. Glossematorum autem scriptores fabæ grani, quod hæreat in fabulo.¹⁰ Quidam ex Græco, καὶ ὀξύλι, levem hominem significari. Quidam nucis juglandis, quam Verrius juglandam¹¹ vocat, medium velut dissipimentum. Plautus in Parasito pigro: Ambo magna laude lauti, postremo ambo sumus non nauci. Item in Mostellaria; id esse¹² dicam nauci: nescio; et in Truculento: Amas hominem non nauci; et Nævius in Tuni-

~~~~~

6 Vet. cod. esse.—7 Ed. Scal. appellantur ea quibus remigent. Vet. cod. rem gement. Legendum monet Dac. appellantur ea e quibus remigent: sive ut Turnebus et Scal. quibus remi eminent.—8 Alii Nauci, indeclinabilia.—9 Vide Notas.—10 Quidam libb. subachilo.—11 Vet. cod. jugulandum.—12 Ed. Scal. quod id esse dicam.

NOTÆ

apud Homerum Navalis scriba est convicium, Ὀδυσ. Θ. φέρον τε μύθημα, καὶ ἐπὶ τῶν ποσὶν ἴσθ' ὀδύνην, hoc est, γραμματεὺς φέρον, καὶ ἐπὶ τοῦ τῶν ποσὶν. Et legendum, columbar impudens: dictum eadem forma, qua Catullus mulierem prostituti pudoris vocat 'lupanar': Lucilius 'carcer' vocat eum, qui mernit in vincula conjici. Columbaria in nave sunt ea, quibus remi eminent: ita enim legendum: dicta a similitudine foraminum, in quibus par columborum nidificat. Ab eadem similitudine et in re architectonica quid significet, habes apud Vitruvium. Jos. Scal. Lege in fine appellantur ea e quibus remigent. Sive ut Turneb. et Scal. quibus remi eminent. Dac. ...^a Naucum] Mendosum esse vide-

tur; quod in oleæ nucis, quod intus sit. Paulus: olea, aut nucis nuclea, forte quod in olea, nucique intus sit. De nuce juglande vide Macrob. lib. iii. Satur. Ant. Aug.

Naucum] Añi Nauci, indeclinabile. Proprie membrana tenuis, quæ medias nuces disjungit, unde pro nihilo, &c. Lege infra, Cincius quod in oleæ nuce intus sit, vel, Cincius, in olea et nuce quod intus sit. Item, in faba hile pro in fabulo. Faba hilem, Gallice le noir de la fève: naucus a nucus, unde nucleus, nucleus, nucleus. Idque doctus. Guietus adscripserat ora Festi sui, quem mihi communicavit V. Cl. et magni nominis, Ægidius Menagius. Dac.

cularia: ¹³ ejus noctem nauco ducere: sed ¹⁴ Ennius: Illic ¹⁵ est nugator nihili, non nauci homo.

Naucus ¹⁶ pro nugis ponitur: alias pro oleæ, aut [PAUL. nucis nucleo: alii omnium rerum putamen ita appellari volunt. Quidam ex Græco, quod sit ναὶ καὶ οὐχί, levem hominem significari volentes. Quidam volunt sic appellari membranulam, quæ in nucis juglandis est medio. Navia lignum cavatum, ut navis, quo in vindemiis uti solent.

Navia ^f est uno ligno exsculpto, ut navis, quo [FEST.

*****

¹³ Al. *Cunicularia*.—¹⁴ Quidam vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit et pro *sed*.—¹⁵ Vet. cod. *illuc*.—¹⁶ Vett. libb. *Naucis*. Legendum monet *Dac. Naucum* vel *Nauci*, ut supra.

NOTÆ

[*Navia*] Hæc Historia de cote novacula præcisa ab Attio Navio a multis refertur. Sed de ficu Navia nihil aliud accepi. Cicero lib. 1. de Divinat. 'cotem,' ait, 'et novaculam defossam in comitio, supraque impositam puteal.' Idem ait Dionys. lib. 111. addens statnam roneam eidem illic statutam, quod etiam Livius scribit, et Plin. lib. xxxiv. cap. 5. Val. Max. lib. 1. cap. 4. D. Attium Navium angurem appellat. De ficu ruminali Plin. lib. xv. cap. 18. Quærendum igitur est, qua ratione ea, quæ desunt, sarciri possint. *Ant. Aug.*

[*Navia*] Aliter *linter*: et eo quoque utantur in vindemiis. Servius in illud: 'cavat arbore *linter*:' 'Alii,' inquit, '*linter*, in quibus uva portatur, accipiunt.' Hæc Servius Danielis. Tibullus lib. 1. 'Hæc mihi servabit plenis in *linteribus* uvas.' Nam et *navia*, et *linter*, utrumque est lignum cavatum. In verbis Festi lege, *Navia* est unum lignum exsculptum. Unum dixit: unde μορδύλα οὐδὲν Græci. Denique *linter* et *Navia* est οὐδάρω, exsculpere. Melius tamen

legeris, *Navia* ex uno ligno exsculpto, quod retinendum censeo. Cicero 11. de legib. 'Ligneum autem quodque voluerit, uno e ligno dedicato.' *Jos. Scal.*

[*Navia*] Suidas *naviam* *ρομφαίου* interpretatur male. Nam vel hinc satis liquet eo nomine potius navem ipsam intelligi: ut et ex usu illo Veterum, quo pueri denarios in sublime jactantes *capita aut navis* clamabant, de quo Macrobius Saturn. lib. 1. cap. 7. *Dac.*

[*Navia*] Tanti momenti hic locus est, ut de eo totius hujus libri utilitas æstimari possit: Inauditæ præterea, ac reconditæ eruditionis illis præsertim, qui nesciunt ficum Naviam eandem cum ficu Rumina seu Ruminali fuisse. Pomerius prius locum, si non ipsis verbis Festi, at certe sententia ipsa incolumi, atque integra. Sic igitur hos hiatus explemus: *jussit rex cotem ac novaculam preferri: qua prolata interrogatus Augur, an eos illa posset præcidi novacula, subito eam præcidit. Ex eo, Tarquinio, nihil auso contra facere, novaculam ac cotem sub lo-*

utuntur alveo in vindemia. ficus quoque in comitio^s appellatur Navia ab Attio Navio, augure. Nam, cum Tar-

NOTE

cum consecratum defodi jussisse: et fl- cum ab eo salum esse intra id, quod con- tentum sine sacro sit: eamque, si quando aruisset, subteri jussisse. Deinde, cum post tot annos alia in eo loco complures ficus essent, et evulsæ, de loco sacro re- moverentur, omnes, quæ inibi erant ficus, præter eam, ejectas fuisse admonita ac jussu aruspicum, et divinis responsis, quandiu ea viceret, libertatem populi mansuram: ideo quod. . . Postrema non possumus explere, quia non satis spatii relictum sit ad explendum quantum postulat sententia. Tantum enim loci desideratur, quantum satis esset his, aut similibus verbis: ideo quod in ea factum populi Ro. esset: aut tale nescio quid. Multi hujus fabulæ meminere, qui omnes adjuvant con- jecturas nostras. Sed ante omnes Plinius. Cujus verba apponam ex li- bro xv. cap. 18. 'Collitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis. Magis- que ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli, ac Remi conditoris ap- pellata: quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære juxta dicato, tanquam in Comitium sponte transisset. Adacto navigio ili- co arescit, rursusque cura sacerdo- tum seritur.' Hæc ille. In quibus miror eum dixerit *Romæ nata*; quasi de alio Comitio, quam de Romano intelligi possit. Deinde, quid est, *adacto navigio ilico arescere*? Scio Ti- berim ad illum usque tractum Urbis tunc ripis suis ejectum fuisse; idque solitum alias vulgo accidere. At si navigiis tunc ea aqua transmitteba- tur, quis tam religionis contemptor, qui ad fienm navigium adigeret, ut illa exaresceret, cum sciret, hoc non

posse evitari, si illuc ævum impin- geret? Suspiciatus igitur sum id, quod verum esse postea apparuit, locum depravatum esse. Idque fortasse doc- tis viris probabimus, si nostram sen- tentiam de ejus loci emendatione proponamus. Ita igitur legendum pa- tamus: *Collitur ficus arbor in foro ipso Romina, jam sacra fulguribus ibi condi- tis: magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata, quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen (ita voca- bant mammam) miraculo ex ære juxta dicato: quam tanquam in Comitium sponte transisset, ab Attio Navio. Illico arescit, rursusque cura sacerdotum seritur.* Primum quod ait Sacram fuisse, idem et Dionysius testatur his verbis: *ἔπειτα δ' αὐτὸν τὸν Νάβιον θεραπεύσαι διαγροῦς (Tarquinius) ὡς ἀπόντων ἀν- θρώπων θεοφιλοτάτων ἑλλὰς τε φιλο- θρησκίους διαγροῦντο, καὶ, ὅτε μάλιστα αἰσίου τυγχάνοι παρὰ τῶν ἐπιγυρομένων, εὐδαιμονία κατασκευάσας αὐτοῦ χαλαρὴν δι- δόστησεν ἐπὶ τῇ ἀγορᾷ, ἣ καὶ εἰς ἐμὲ ἦν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου καί μιν πλεονεξίας τῆς ἱερᾶς συνῆς.* Deinde subjicit de fulgu- ribus ibi conditis: quia scilicet ibi puteus fuisset, qui cum de cælo tac- tus esset, procuratum eum locum postea, operculo imposito, Puteal vo- catum fuisse: nam Puteal est, oper- culum pntei, etiam teste Jnriscou- sulto. Quare a loco sacro fienm Sa- cram nominat: quia et Dionysius ait aram superimpositam, quod nihil ali- ud est, quam operculum ipsum ostii Deorum Manium: sed fallitur, ut homo Græcus, qui idem putet esse Puteal, ac *φρέαρ*, cum, ut dixi, Pu- teal non *φρέαρ*, sed *τῶμα τοῦ φρέατος* sit. At locis fulguritis aram superim- poni solere, auctor, præter Diony-

quinius Priscus institutas tribus a Romulo mutare vellet, deterrereturque ab Attio per augurium, ut eluderet ejus

NOTÆ

sium, et Artemidorus, ὁ κεραυνὸς τὰ ἄσσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βασιμοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινόμενας θυσίας. In sequentibus de utraque appellatione ficus illius innuit Plinius. Nam, cum eam alii Ruminalem, alii Naviam vocarent, ' frequentius,' inquit, ' a nutrice Gemellorum Urbis conditorum, præsertim cum ibi simulacrum æneum sit lupæ, Ruminalis appellata est, quam Navia ab Actio Navio, qui sponte sua illam transeverit in Comitium: ' utrumque enim verum esse, et Naviam, et Ruminalem vocari: sed magis utique Ruminalem, quam Naviam: propius enim vero esse, et magis consentaneum, eam ante Naviam fuisse, et sub ea lupam Gemellis ubera præbuisse, quam postea ab Actio Navio ibi transeminatam. Vide quam pulchrum vetustatis monumentum sub illo sito mendorum latebat. At enimvero jam Festi verba luce ipsa clariora sunt, neque egent interpretatione: tametsi ab illo dicatur augur cotem præcidiasse, non rex, ut ab aliis proditor. Sed a fabulis non est exigenda fides; præsertim, cum Lactantius idem dicat, quod Festus. In postremis verbis Plinianis elegantia latuerat eos, qui locum corruperunt. Nam, *ilico arescit, rursus seritur*, est, ' simul ac arescit, statim seritur.' Notabis et elegans verbum in Festo, *Subserere*: quod est, priore sata arbore intermorta, aliam in ejus locum serere. Præterea, cum dicit locum consecratum, cum esse, quem et *βωμὸν* Dionysius, et alii Puteal vocabant. Neque prætermittendum quod ait, multas ibi ficus natas fuisse:

Dionysium non ficetum, sed simpliciter *ἐλην βαθείαν* vocasse: cujus verba hæc sunt ex lib. i. ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλ᾽ ἀγριαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ προσόδῳ, ἀλλ' ὥσπερ ἂν χειροῖσθε, ἀποστῆσα τῶν βρεφῶν ἡρέμα, καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποιμανικοῦ ὁμίλου, ἀπῆλθε. καὶ ἦν γὰρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χώρος ἐλη βαθείας συνηρεφῆς, &c. Lege reliqua. Ennius quoque, cum de eadem re loqueretur, ex quo illa sua transcripsit Dionysius præne ad verbum, non aliter, quam silvam vocat Annali primo: ' Induetur ibi lupi' fœmina conspicio amens. Hinc campom celeri passu permensa parumper Conjicit in silvam sese' quæ præne, ut dixi, interpretatus est lingua sua Dionysius. Ultimum est, quod ponit Festus, factum libertatis Po. Ro. in ea ficu situm fuisse. Idque aruspices, et sacras sortes admonuisse: propterea diligenter subserebatur, adeo, ut cum Neronianis temporibus, exarescente trunco, et mortuis ramalibus deminuta esset, loco portenti habitum sit a Pop. Ro. auctor Cornelius Tacitus. Idem fatum, aut ei proximum casa Romuli contineri putabant, quam diligentissima observatione, et anxia superstitione reficiebant, neque sinebant vetustate collabi. Cujus etiam simile nugantur Græci de nave Thesei. *Jos. Scal.*

§ *Ficus quoque in comitio*] Tanti momenti hic locus est, &c. .... Ita Scaliger: sed male ficum Naviam, quæ in comitio non distinguit a ficu Ruminali, sub qua infantibus lupa præbuit Rumam. Certum est enim ficum Naviam in comitio non fuisse, antequam Attio Navio, augure, ibi

prudentiam, interrogavit eum, an fieri posset id quod animo proposuisset suo; cui ille, permittente augurio, cum respondisset effici posse; jussit rex cotem, ac novaculam proferri, *qua prolata interrogatus augur an eos illa posset præcidi, respondissetque posse: novaculam subito præcidit: quo facto, statim Navium, ex eo Tarquinio nihil auso contra amplius facere, novaculam illam ac cotem sub locum consecratum^b defodi jussisse: et ficum ab eo satam ibi esse intra id spatium loci, qui contentus fine sacro sit: eam-*

NOTE

transseminata esset. Necesse est igitur diversam fuisse ab altera Ruminali, unde in comitium translata. Et ita est: fuerat enim ficus Ruminalis in Germalo. Varr. lib. iv. de L. L. 'Germalum a Germanis Romulo ac Remo, quod ad ficum Ruminalem, et hi inventi, quo aqua hiberna Tiberis eos detulerat expositos.' Germalum autem prope palatium fuisse notum est, in ripa Tiberis, ubi etiam sua ætate ficum Ruminalem extitisse narrat lib. i. 'In proxima,' inquit, 'aluvie, ubi nunc ficus Ruminalis est.' Fuit igitur longe a Comitio ficus Ruminalis. Sed ficus illa Navia, quæ in Comitio, Ruminalis etiam dicta ab illa altera Ruminali, quæ in Germalo. Scaligerum fefellit hic locus Festi et alter Plinii, uterque male intellectus. Vide 'Ruminalis.' De ficu Navia et de loco Plinii adendum Salmasius in Solin. Ejus verba olim huc referre cogitaveram, quia multa hic vidi, quæ et ipse viderat prior, sed ejus dissertatio paulo longior; quare satius est te ad integrum fontem remittere. Adi illum p. 1137. &c. *Dac.*

^b *Sub locum consecratum*] Ideo ficum *sacram* supra vocavit, a loco sacro, fulguribus ibi conditis, quia scilicet ibi putens erat, qui cum de cælo tactus fuerit, procuratus is locus

postea, operculo imposito, puteal dictus, nam puteal est operculum putei, teste Jurisconsulto. Quin et Dionysius ait aram superimpositam, quod nihil aliud est quam operculum ostii Deorum Manium. At locis fulguribus aram superimponi solere, auctor, præter Dionysium, et Artemidorus. 'Ὁ κεραυνὸς τὰ ἱερὰ τῶν χυλίων ἐντορμα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνδομήτρους βασιλεὺς καὶ τὰς ἐν ἀστροῖς γερουσίας θύοντας. I. e. 'Fulgura,' inquit, 'ignota loca insignia faciunt propter aras impositas et sacrificia peracta.' Scal. Hic etiam falsus est Scaliger, qui scribit puteal additum, quia ibi puteus erat, qui de cælo tactus. Puteal hic nihil aliud est, quam ara ipsa. Dionysius ὁρὸν βασιλῆως τῶν sub ara quadam defossam novaculam testatur. Unde Festus optime, *sub locum consecratum*. Solus, quod sciam, Plinius sacram ficum facit, fulguribus ibi conditis, sed vel mire fallor, vel alia mens Plinio fuit, cujus verba sic insolubilia, ita forte corrigenda: *Colitur ficus arbor in foro ipso Romina, tam sacra quam fulguribus ibi conditis*. Non dicit Plinius ficam sacram fuisse, fulguribus ibi conditis, sed tanquam ibi fulgura fuissent condita. Quibus verbis innuit puteal sive aram impositam, ut locis fulguribus solebat. *Idem*.

que si quando arescere contigisset subseri sumique ex ea surculos jussisse, quo facto tantos intra temporis tractus cum aliæ in eo loco complures ficus enatae essent,¹ atque ea evulsa deinde de sacro illo loco radicitus removerentur: omnes quæ inibi tunc temporis erant, ficum præter unam illam, ejectas fuisse, admonitu fatali ac jussu in primis aruspicum et divinis etiam responsis promittentibus quandiu ea viveret libertatem populi Romani incolumem mansuram ideoque coli et subseri ex illo tempore captam.

Navitas secundum^k incorruptam consuetudinem dictos, quos nunc nos *navitas* dicimus, testis est Cato in ea quam scrip-

NOTÆ

¹ *Aliæ in eo loco complures ficus enatae essent*] Ideo altam sylvam vocat Dionys. lib. i. καὶ ἦν γὰρ τις οὐ πολλὸ ἀπέχοντος χῶρος ἑλὴ βαθεῖα συνηραφής, 'Erat enim quidam, non longe distans, sacer locus, sylvæ alta tectus.' Ennius quoque cum de ea re loqueretur, unde illa sua transcripsit Dionysius pæne ad verbum, non aliter quam sylvam vocat, Annal. i. 'Endotuetur ibi lupa' femina, conspicio amnem. Hinc campum celeri passu permensa parumper Conjicit in silvam sese.' Scal. Hic iterum errat Scaliger, qui complures istas ficus, ex ficu Navia propagatas, confundit cum sylvâ illâ, quæ prope ficum Ruminalem in Germalò juxta Tiberim. De ista enim intelligendus locus Dionysius, qui eam Panis sacram dicit. Ut et ille alter Ennii. Dac.

^k *Post Navia...tas secundum*] *Navitas* pro *navitas* dixisse Catonem refert, et, ut arbitror, ille locus est, quem Plinius laudat lib. xiv. cap. 13. 'Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit; non aliud, inquit, vinum bibi, quam remiges.' Vide 'Penatores.' Ant. Aug.

Navitas] Infra: *Navitas secundum incorruptum morem dictos, quos nunc*

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

navitas dicimus, testis est M. Cato in ea, quam scripsit, cum in Hispaniam proficisceretur, cum ait: *navitas* quod secum portaverant vinum atque oleum, usus tantum eo sum. Quod hæc sint ex illa oratione Catonis, confirmari certo potest ex Apuleio, qui in Apologia sua fragmentum citat ex eadem oratione, quod non longe ab hoc abfuisse videtur: verba ejus hæc sunt: 'M. autem Cato nihil opertus, ut alii de se prædicarent, ipse in oratione scriptum reliquit cum in Hispaniam consul proficisceretur: tres servos solos ex urbe duxisse, quoniam ad villam publicam venerat: parum vinum qui uteretur: jussisse duos pueros in foro de mensa emi: eos quinque in Hispaniam duxisse.' Jos. Scal.

Navitas] Quod putat Festus *navita* esse a *nare*, et per syncopen dici *nauta*, ibi quidem frustra est, *nauta* enim est a *ναύτης*, unde per Epenthesin *navita*. Porro eadem Catonis verba pæne ad verbum habet Plin. xiv. 13. 'Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit, non aliud, inquit, vinum bibi quam remiges.' Dac.

sit, cum in Hispaniam proficisceretur, cum ait, navitæ quod secum portaverant vinum atque oleum, usus tantum eo sum.

Nauscit cum granum¹ *fabæ se aperit nascendi gratia, quod sit*¹⁷ *non dissimile navis formæ.*

Nauscit cum granum fabæ se nascendi gratia ape- [PAUL. rit, quod sit non dissimile navis formæ.

Naustibulum,^m alveum ad navis similitudinem factum.

Naustibulum + vocabant antiqui vas alvei simile, [FEST. videtur¹⁸ a navis similitudine.

Nautea^a herba granis nigris, qua coriarii utuntur, [PAUL. a nave¹⁹ ductum nomen, quia nauseam facit permutatione T in S.²⁰

Nauteam^o ait Opilius Aurelius herbæ genus esse [FEST. granis nigris, qua coriarii utuntur, *cujus videri*^a *nausea ductum nomen, quia nauseam facit permutatione T et S literarum, inter medicamina antiquis consueta refert. Pau-*

~~~~~

17 Ed. Scal. *At.* —† Hæc verba quidem sunt Festi, sed non ex antiquo lib. —18 Vet. lib. pro *videtur* habet *vid.* pro *videlicet*: bene, censente Dac. —19 Vet. lib. *nausea*. —20 Vet. lib. *t.* et *s.*

NOTÆ

¹ *Nauscit cum granum*] *Nauscit*, quasi *narescit*, sive *naviscit*, in navis formam sese aperit. Nisi potius legendum *naucit*, a *nauci*, quod est fabæ hilum, sive fabæ granum, cum se aperit. *Idem*.

^m *Naustibulum*] Videtur potius navium stationem significasse, quasi navium stabulum: ut Græce *ναυστάβιον*, quasi *ναῦν σταβίον*. *Idem*.

Naustibulum] Pto potius eo *ναυστάβιον* significari. *Jos. Scal.*

^a *Nautea*] Citatur Plantum in Artemone, quæ comædia non extat. Credo etiam ex Curculione illum afferri verum: 'Nam omnium odor un-

guentum præ tuo nautea est:' et ex Casina: 'Ei pro scorto supponetur hircus unctus nautea.' *Ant. Aug.*

Nautea] Proprie aqua e sentina. Est et herba, qua coriarii utuntur ad dependa et depilanda coria. A Græco *ναυτεία*. Gloss. 'Nautea, *ὀσμὴ κορίου*,' 'odor corii.' *Dac.*

^o *Nauteam*] Cum ait Plantum nauteam inter medicamina retulisse, vereor ne frustra sit, nam, ex allatis Plauti locis, nihil aliud colliges, nisi nauteam esse odorem teterrimum sive ex aqua sentinae, sive ex corio, &c. *Idem*.

lus¹ in Artemone *unguentum, quod naribus mulionum nauteam fecisset.* . . . . .

lem atque aromatum *idem curculione.*

Nam odor unguentum omnium præ tuo nautea est in casina.

Ei pro scorto supponetur hircus unctus nautea. Labeo in commentario juris pontificii ait nauteam rubidum quiddam esse, quo pontificum vestimenta quædam colorant.

Nautiorum familia^p a Trojanis dicitur oriunda. [PAUL.

Nautiorum^q familia a Trojanis oriunda est : Nam fuit [FEST.

*****

1 Ed. Scal. 'inter media antiquis consuea. Paulus.'

NOTÆ

^p *Nautiorum familia*] A Naute Trojanano, qui Æneam secutus est. Virgil. 'At senior Nautæ.' *Idem.*

Nautiorum] Multo plura Festus scripserat, quam Paulus referat. Initio de Palladio a Naute Æneæ socio conservato, a quo Nautii dicti sunt. Idem Dionys. scribit lib. vi. et Servius lib. iii. et v. Æn. Historia postea narratur mihi incognita de bello adversus Bruttios gesto post cædem L. Cæcilii : de quibus fortasse Florus lib. xii. Fuit eisdem temporibus Cons. Sp. Nautinus. De quo nihil necepinus, quod ad hujus loci interpretationem pertineat. *Ant. Aug.*

^q *Nautiorum*] Primores quinque versiculi cum duobus extremis certissimum est ad Nautiorum gentem pertinere. Media interjecta ut constat aliena hoc loco esse, ita quo pertineant, affirmare non possum. Scripsisse videtur Festus : *Nautiorum familia a Trojanis oriunda est : quia Nautæ eorum princeps, qui secum simulacrum æneum Minervæ abstulit : unde ei sacra procurare soliti erant Nautii : quare Dea hac vocabatur de causa Nautia. Aut igitur a Dea, aut inde a principe suo familia appellata est. Sacra*

Minervæ non ad gentem Juliam pertinuisse, quæ ab Ænea deducitur, sed ad Nantiam, quæ a Naute, qui fuit socius Æneæ, testis Servius. Inde auspico a Festo relatum, Deam dictam esse Nantiam. Quanquam non video quare Festus familiam potius dixerit, quam gentem : est enim manifesta *κατάχρησις*. *Jos. Scal.*

Nautiorum] De Naute, qui Palladium Romam detulit, Servius ad illud v. Æneid. 'Tum senior Nautæ, unum Tritonia Pallas Quem docuit.' 'Quod autem dicit, 'Pallas quem docuit,' propter illud quod supra diximus fingitur, quia ipse Romam Palladium detulit, unde Nautiorum familia Minervæ sacra retinebat, quod etiam Varro docet in libris quos de familiis Trojanis scripsit.' Historia de Naute, Bruttii, Messana et Q. Cæcilio Metello, mihi quidem inaudita est. Scio tantum unum Q. Cæcilium Metellum occisum, cum contra Bruttios, Lucanos, et alios, qui Aretinum obsidebant, missus esset. *Dac.*

Nautiorum] Hæc quæ sequuntur, quo pertineant, ut jam dixi, nescio. Sunt autem ferme ad hunc

eorum princeps Nautes, qui Romam detulit simulacrum æneum Minervæ, cui postea Nautii sacrificare soliti sunt, unde ipsa quoque Dea Nautia vocabatur hac de causa : alii, quod duce Naute acciti conductique ab Brutiis milites fuerint ad Messanam oppugnandam, contra quos a Senatu sit missus L. Cæcilius Metellus : qui cum ab illis interfectus esset, missi ad eos fuerunt expostulatum de fœdere violato legati.

us P. Veturius, qui cum aliquantisper ob refectionem corporis in oppido quodam inessissent, Brutii, quibus fœdus tunc cum Romanis erat, bello statim eo destiterunt. Inde a principe Naute, familia Nautia appellata est.

Navus, celer, ac strenuus : a navium velocitate videtur

NOTE

modum : Cum arcessiti, conductique ab illis essent ad Messanam oppugnandam, et a Senatu missus L. Cæcilius ab illis interfectus esset : missi porro sunt expostulatum de fœdere violato. . . us, P. Veturius, qui cum ob refectionem corporis oppidum inessissent, Brutii eo quod illis pax cum Romanis erat, bello destiterunt : aut tale quid. Jos. Scal.

Navus] Eonius Annali sexto : 'Navn' repertus homo Gralo patre, Grains homo, Rex Æmoni', Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo.' Alter versus citatur a Nonio, sed perperam ex Annali v. pro vi. In sequenti versu legendum, induperantum : Navorum imperium servare, est induperantum. Sententia a Veteribus celebrata : Bene parere, est imperare. In versu Plauti lege ductarie, non ductarie : Nave agere oportet quod agas, non ductarie Nave agi, est cum navis remigio aut ventis agitur : ductarie, cum funibus adverso amne trahitur. Ausonius in politissimo Panegyrico Mosellæ : 'Tu duplices sortite vias, et cum amne secundo Defluis, ut celeres feriant vada concita remi :

Et cum per ripas nasquam cessante remulco Intendent collo malorum vincula nautæ.' Valgius in Elegia : 'Hinc mea me longo succedens prora remulco Lætantem gratis astitit in hospitij. Et placidam fœcæ quæ jungunt ora Padusam Navigat Alpini flumina magna Padi.' Ductarie ergo agere est *ῥημολυκαῖν*. Non omitendum, quod est in Glossis : 'Navities, ἀπορή.' Idem.

Navus] Ergo, si Scaligerum sequaris in illo Plauti nabe agere oportet, &c. Nave non erit a navus, sed a navis, manifeste contra Festi sententiam, quam hic prægravare decere arbitror, ita ut Plauti versus legatur, ut ab eo positus est, et sic simpliciter exponatur : Te id naviter agere oportet quod agas, non vero remisse quasi inivitus, quasque in eo non sponte tua ferri, sed per vim dueli videaris, sive potius trahi. Nave, i. naviter, *συνεχάλας*, 'strenue,' ut exponunt Glossæ. Item 'navas, ἑμπρακτος, εὐεργαφής, εὐκέρωνος,' 'actuosus, agilis, strenuus.' Duc.

dictus. Ennius libro sexto: Navus repertus homo Graio patre Graius homo rex, et libro sextodecimo: Navorum imperium servare est insuperantum.^a Plautus in Frivolaria: Nave agere oportet, quod agas, non duc-tarier.

Navus, celer, ac strenuus: a navium velocitate [PAUL. dictus.

NEBULO^a dictus est, ut ait Ælius Stilo, qui non [FEST. pluris est quam nebula, aut qui non facile perspicui possit, qualis sit nequam, nugator.

Nec conjunctionem^a grammatici fere dicunt esse disjunctivam, ut Nec legit, nec scribit; cum si diligentius inspicatur, ut fecit Sinnius Capito, intelligi possit eam positam esse ab antiquis pro non: ut et in duodecim est, ASTRI CUSTOS NEC ESIT.³ Item: SI ADORAT FURTO,^u QUOD NEC MANIFESTUM ESIT: et apud Plautum in Phasmate:^x Nec recte si illi dixeris: et Turpilium in Deme-trio: Nec recte dici mihi quod jamdudum audio.

////////

2 Vide Notas.—3 Vet. cod. *nescit*. Vide infra.

NOTÆ

^a *Nebulo*] ‘Nebulo, μάλλον, ὁ τὰ ὕδια λάθρα καταφαγών, εἰκαῖος, λάθρα ἔσθωτος.’ Glossarium. *Jos. Scal.*

Nebulo] ‘Nebulo, vel inanis, vel vanus aut mollis, ut est nebula.’ Donat. Et Horatii interpres: ‘Nebulones, vani et leves ut nebula.’ Gloss. ‘Nebulo, ὁ τὰ ὕδια λάθρα καταφαγών, εἰκαῖος, λάθρα ἔσθωτος,’ id est, ‘mollis, bona sua clam dilapidans, vanus, nequam.’ *Dac.*

³ *Nec conjunctionem*] In verbis duodecim tabularum relatis: *Ast ei custos necessit: item, si adorat furto, &c.* crederem scribi oportere, *nec esit*; et verbum *adorat* significare agat; ut idem Festus scribit verbo ‘Adorare.’ Varro lib. viii. de Ling. Lat. ‘Sum quod nunc dicitur, dicebatur esum, et

in omnibus personis constabat, quod dicebatur esum, ea, est: eram, eras, erat: ero, eris, erit.’ Vel *esit* significat *erit*, vel *sit*: et utroque casu videtur deesse *si*. *Ast si ei custos nec esit*. Sed *Escit* quoque significat *erit*: ut in littera E, et *Superscit*. Ant. Aug.

Nec] In verbis legis 12. Turnebus legendum censet: *carcer custos nec esit*, pro, *Ast ei custos nec esit*. Quod quid sit, ego plane non assequor. *Jos. Scal.*

Nec] Pro non: in leg. 12. tab. ‘Sei furiosus existit, *ast ei custos nec esit*.’ *Esit* pro *erit*. *Dac.*

^u *Si adorat furto*] Vide ‘adorare.’ *Idem.*

^x *Apud Plautum in Phasmate*] Phas-

Nec conjunctio disjunctiva est, ut Nec legit, nec [PAUL. scribit: ponitur etiam pro non. Turpilius: Nec recte dici mihi jamdudum audio.

Nec mulieri¹ nec gremio credi oportere, proverbium est, quod et illa incerti, et levis animi est; et plerumque in gremio posita, cum in oblivionem venerunt exsurgunt, procidunt.

Necem suspicatur² Verrius a Græco duci: nam illi *vékuv* mortuum dicunt, inde nos dicimus neci da. . . .

Necem a Græco dici certum est: *vékuv* enim mortuum dicunt Græci.

Neci datus³ proprie dicitur, qui sine vulnere interfectus est: ut veneno, aut fame.

Necerim,⁴ nec eum

[PAUL.

Necerim, nec eum.

[FEST.

Necessarium⁵ ait esse Opilius⁶ Aurelius, in quo non sit

4 Ed. Scal. *Opillus*.

NOTE

ma dicebatur olim Plauti fabula, quæ nunc Mostellaria. Locus est act. i. sc. 3. Sed et apud Plantum et apud Turpilium legendum est *ne recte* unica voce, vel *ne recte*. Et in verbis Turpilli delendum quod. Idem.

¹ *Nec mulieri*] Mulier in veteri proverbio Græco est inter ea, quæ facile beneficii accepti obliviscuntur. Proverbium id est: *Μή ποτ' εἰς ἔρδην γέροντα, μή ποτ' αἰς τινος κύνα, Μή γέροντα, μή γυναῖκα, μή λάλον κωπηλάτην*. Jos. Scal.

Nec mulieri] De Gremio antem belle admodum Catullus: 'Ut misum sponsi furtivo munere malum Procurrit casto virginis e gremio, Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum, Dum adventu matris prosiliit, excutitur, Atque illud prono præceps agitur decursu, Huic manat tristi conscius ore rubor.' *Dac.*

² *Necem suspicatur*] *Necem suspicatur Verrius a Græco ductum, nam illi vékuv mortuum dicunt, unde nos neci datum, id est, morti: Nihil amplius deest. Idem.*

³ *Neci datus*] Non tantum de eo, qui veneno vel fame necatus est, sed et manu: ut *necare*. Sic 'ferro et fuste necare' dixit Sallust. 'Securi necare' Livius; 'Verberibus et telo necare' Ulpianus. Vide 'occisum.' *Idem.*

⁴ *Necerim*] *Necerim*, pro *Nec im*: *Suerem*, pro *suem*: *Nacerem*, pro *nucem*: et similia. Jos. Scal.

Necerim] Antiquo declinandi modo, pro *nec im*, *nec eum*. *Dac.*

⁵ *Necessarium*] A *ne* et *cesso*, vel a *nec* et *esse*. Quia sine eo nec esse possumus; nec bene esse. Inde *necessarii*, cognati et affines, et *necessitudo*, vinculum affinitatis et cognati-

cessandum; aut sine quo vivi non possit; aut sine quo non bene vivatur; aut quod non possit prohiberi,^f quin fiat.

Necessarium, in quo non sit cessandum. [PAUL.

Necessarii dicuntur cognati, aut affines, in quos necessaria officia conferuntur. [FEST.

Necessarii sunt, ut Gallus Ælius ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur præter ceteros.

Nectar^d Græce significat Deorum potionem: unde Vergilius ait: Stipant, et dulci distendunt nectare cellas. Item Lucretius libro secundo: Et nardi^e florem, nectar qui floribus habet.

Nectar Græce significat Deorum potionem. [PAUL.

Nectere,^g ligare.

Nectere, ligare significat, et est apud plurimos [FEST. auctores frequens: quin etiam in commentario sacrorum usurpatur hoc modo: Pontifex minor ex stramentis napuras⁷ nectito, id est, funiculos facito, quibus sues adnectantur.

Necumquem,^f nec unquam quemquam.

Nefasti dies N littera notantur. [PAUL.

Nefasti⁸ dies notantur⁸ N littera, quod iis nefas est [FEST.

~~~~~

⁵ Vet. cod. *prohibere*.—⁶ Vet. cod. *narde*.—⁷ Ed. Scal. *naturas*.—⁸ Ed. Scal. *notabantur*.

NOTÆ

tionis. Gloss. 'Necessitudo, ἀνάγκη κατὰ φίλων, καθήκον,' 'Amicitie vinculum, adfinitas.' Item 'Necessarii, οἰκείοι, ἀνεργαστοί.' Idem.

^d Nectar] Virg. lib. 1. *Æn. Ant. Aug.*

Nectar] Murinam exponit Festus alibi: locum adi. Versus Lucretii sic ab aliis legitur: *Et nardi florem nectar, qui naribus halet.* Idem.

^e Nectere] Vide 'Napuras.' Idem.

^f Necumquem] Forte e libris Pon-

tificum. Idem.

⁸ Nefasti] Quantam jacturam fecerimus, tum ex Pauli epitome nimis concisa, et brevi, tum ex hujus libri, qui extat, pæne dicam, clade: ex his, quæ scribam manifestum est. Ego enim ex dimidiatis versiculis Festi conjicio, eum principio nominis interpretationem asserre quam Varro, Ovidius, et Macrobius dilucide ostendunt: ut nefasti dies sint, per quos dies nefas sit fari prætorem Do,

Prætori, apud quem lege agitur, fari tria verba, Do, Dico, addico. nep. nota designari solent, qui nefasti priores sunt, quorum pars anterior fas: his servi liberati sunt, delectus habentur, exercitus scribuntur, et in provincias ire licet, sacra quoque instituta fiunt, et vota nuncupata solvi, et ædes sacrari solent.

Nefrendes ^h arietes dixerunt, quod dentibus fren- [PAUL. dere non possint. Alii dicunt nefrendes infantes esse

NOTE

Dico, Addico. Addidit postea, ut Paulus notat, quibus literis hi dies notentur in Fastis: ut cum totus dies nefastus est N notetur; cum vero priore parte diei, tum N et P; ita enim interpretor illud (*nep.*) et illud (*riores sunt*) quod ipsum in fastis Achillis Mæsei editis a Paulo Manutio, idem Paulus, et ante eum Octavius Pantagathus acutissime animadvertent. Ad extremum dicebatur, quid nefastis diebus fieri posset. *Ant. Aug.*

Nefasti] *Nefasti dies N. omni ex parte nefasti sunt, ut dies, apud quem nunquam licet fari Do, Dico, Addico. NE. P. nefasti parte priore sunt: quibus postea et servi liberati sunt sæpe, et ... unt. et in provincias itur, et sacra instituta fiunt, et ædes sacrari, et vota solvi possunt.* Hic vides, N E. P. significare idem quod NP. hoc est, nefas partim: ut NE. PR. in Calendario Romano: hoc est, nefas priore parte. Sic F. P. fas priore, aut partim: alii dicunt NE. PR. nefas prætori: quod non ita placet. Nam NE. PR. et NE. P. et NP. idem est, neque ulla differentia est. NP. et EN. partim nefasti, partim fasti sunt. Hæc tamen differentia, quod NP. semel nefastus, et semel fastus est, EN. mane et vespere nefastus, medio tempore fastus: vel, ut Varroniane loquar, NP. in quo nefastum cedit locum fasto, EN. in quo nefastum insititio fasto diffin-

ditur. *Jes. Scal.*

Nefasti dies] Festi sententiam, partim etiam ejus verba divinarat olim sagacissimus Scaliger. Addideratque: Vides NE. P. significare idem quod NP. hoc est, nefas partim: ut NE. PR. in Calendario Romano, hoc est, nefas priore parte. Cui contrarius erat F. P. fas priore aut partim. Alii dicunt NE. PR. nefas prætori. Quod non ita placet. Nam NE. PR. et NE. P. et NP. idem est, neque ulla differentia est. NP. qui nefasti priore parte, postea fasti sunt, EN. vero, hoc est, eudotercisi, intercisi, qui mane et vespere nefasti, medio tempore fasti sunt, vel, ut Varroniane loquar, NP. in quo nefastum cedit locum fasto. EN. in quo nefastum insititio fasto diffunditur. Hoc est, in quo nefastum in duas partes, interposito fasto, scinditur. *Dac.*

^h *Nefrendes]* Ex Festi verbis intelliges primam opinionem Mucii fuisse, alteram Aterii, qui Livii carmine se tuebatur. Cetera ex Paula nota sunt. Viden. Fulgen. Placidas de antiqua vocibus: et Festus, 'Rienes.' *Ant. Aug.*

Nefrendes] Qui dentibus frendere non possunt, hoc est, frangere, ut apud Serenum: 'fruges frendeo solas, ac sicco robore.' Inde 'nefrendis puer,' 'nefrendis porcus.' Varro lib. II. de R. R. cap. 4. de porcis:

nondum frendentes, id est, frangentes. Livius: Quem ego nefrendem alui, lacteam immulgens opem. Sunt qui nefrendes testiculos dici putent, quos Lanuvini appellant nebrundines,⁹ Græci νεφροῦς, Prænestini nefrones.

Nefrendes dictos asserit Quintus Mucius Scævola [FEST. arietes, quod dentibus frendere non possint. Ateius Capito infantes esse nondum frendentes, id est, frangentes. Livius in Odyssea veteri: quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem et

pro nefrendibus autem, ut antiqui dicebant, rienes nunc dicit usus recens: sunt qui nefrendes dici putant testiculos, quos Lanuvini appellant nebrundines, Græci νεφροῦς, Prænestini nefrones.

Negibundum¹ antiqui pro negantem dixerunt. Cato in ea, quam scripsit.

negibundus.

Negibundum pro negante dixerunt. [PAUL.

Neglegens,¹⁰ non legens, neque electum¹¹ habens, quid debeat facere.

~~~~~

⁹ Al. *nefrundines*.—¹⁰ Vet. lib. *Nes legens*.—¹¹ Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *dilectum*.

NOTÆ

‘Amisso,’ inquit, ‘nomine lactentis, dicuntur nefrendes ab eo, quod nondum fabam frendere possunt, id est, frangere.’ Vide ‘frendere.’ At *nebrundines*, sive *nefrundines*, et *nefrendes*, antiquis dicti, qui postea *rienes*, a Græco νεφροῦς, id est, *rienes*. Et inde postea *nefrendes* et *nefrundines* ad testiculos translatum, quod testiculi rotundi sunt, ut rienes. Fulgentius *nefrendes* porcos dici putavit porcos castratos, quasi sine renibus, sed frustra. Terent. Scaurus de Orthographia: ‘Ne pro Non antiqui posuere, ut nefrendes porcos, qui sunt sine dentibus, id est, qui fabam frenderé non possunt.’ Dac.

Nefrendes] Verba Livii sunt ex ve-

teri Odyssea. *Quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem.* Ex illo, Παῖδα γὰρ ἄνθρωπος ἔηος ἐνὶ μεγάροισι ἀνιτάλλω. Ὀδυσσεύς O. ἀνιτάλλω circumloquitur alere nefrendem lacteam immulgentem opem: ut possis advertere περὶ πρῶτων veterum Latinorum in reddendis et exprimendis Græcorum verbis. Cum tamen in sententiis sæpe eorum diligentiam requiram, ut ostendi olim in Conjectaneis. Jos. Scal.

¹ *Negibundum*] *Negibundus* pro *Negabundus*: ut *artire*, pro *artare*: *impetrare*, pro *impetrare*. Idem.

¹⁰ *Neglegens*] *Nec legens*: e in g, ut ‘nec otium,’ ‘negotium.’ *Negtigens*, qui non legit, id est, deligit. Varro

Nec legens,¹² dictus est non legens, neque dilectum habens quid facere debeat ommissa ratione officii sui.

Negotium quod non sit otium.

Navos, a navis celeritate, quæ velocissima est, dicimus.

Negotium, quod non sit otium.

[PAUL.

Negritu¹ in auguriis significat ægritudo.

[FEST.

Negumate^{13m} in carmine CN. Marcii vatis significat negare, cum ait: Quamvis moventium duonum negumate.

Negumate, negare.

[PAUL.

Neminisⁿ genitivo casu Cato usus est, cum dixit: Sunt multi corde, quos non miseret neminis.

Neminis^o genitivo casu usus est Cato cum dixit et quis [FEST.

¹² Vet. lib. *Neglegens*.—¹³ Legendum monet Scal. *Neginare* vel *Negumate*. Vide infra.

NOTÆ

lib. v. de L. L. 'Negligentia igitur ex eo, quod quis non utatur dilectu: diligentia contra, quia diligit, hoc est, deligat.' *Dac.*

¹ *Negritu*] Dubito quid hoc verbi sit: puto tamen *ritu* esse pro *rite*: *nec ritu, negritu*: ut 'nec otium,' 'negotium.' Ergo *nec rite*, cum non recte est: *rite* autem et *ritu* ad sacrificia et auguria pertinere notum est. *Idem.*

^m *Negumate*] Verba CN. Marcii interprete egent. *Ant. Aug.*

Negumate] Lego, *Neginare*, vel *Negumate*. *Neginare* pro *negare*: ut *Natinare* pro *natare*. Carminis Martiani verba ita videntur legenda: *Quamvis induitium duonum, negumate*. Quamvis, inquit, bonum fuerit initium, tamen negare semper futurum. *Jos. Scal.*

Negumate] Logo, *negumate*, a *nego*, *negino*, sive *neguno*, ut a 'nato,' 'natio': 'fucio,' 'fucino': 'coquo,' 'coquino': 'trico,' 'tricio.' Carmen

Marcii vatis sic lege: *Quamvis induitium duonum, negumate*. Quamvis, inquit, bonum fuerit initium, tamen negare semper futurum. *Scal.* Retinendum *negumate*: ita enim pro *negumate*, n converso in m, ut in 'muginari' pro 'negumari,' &c. *Dac.*

ⁿ *Neminis*] In verbis Catonis, quæ Paulus refert, verbum *corde* nihil significat, at si addas, *lapideo*, sensus elicitur. Sed videntur esse poetæ alicujus; ut illa, *et quis dicere cum sit*: fortasse Ennii in Erechtheo: de qua tragœdia Gell. lib. vi. cap. 16. et Macrobius lib. vi. Satur. *Ant. Aug.*

Neminis] Mira hic est Pauli supinitas, qui Catoni tribuit quæ sunt Ennii, ut infra ex Festo. *Dac.*

^o *Neminis*] *Neminis genitivo casu usus est Cato, cum dixit: et quis diceret, cum sit neminis?* *Idem de magistratibus vitio creatis: neminiisque . . . Ennius in Erechtheo, &c. Jos. Scal.*

Neminis genitivo] *Neminis* etiam legitur apud Plautum Captiv. III. 5.

dicere cum sit *neminis idem de magistratibus* vitio creatis, neminisque . . . . .

Ennius in *Erectheo* : lapideo sunt corde multi, quos non miseret neminis.

Nemo ^P compositum videtur ex *ne*, et *homo*, quod confirmatur magis quia in persona semper ponitur, nec pluraliter formari solet, quia intelligitur pro nullo.

Nemo, nec *homo*. [PAUL.

Nemora ^q significant *sylvas amœnas*.

Nemora significat sylvas amœnas ; valet enim *idem* : [FEST. *ejus autem vocabuli auctor Homerus, qui dixit in Iliade A. 'Εν νέμει σκιερῷ ἐπὶ τε λῖν ἔμβαλε δαίμων*, dubium non est, quin eum designet locum, qui campos et pascua habeat. νέμος a Græcis διὰ τὸ νομᾶ εἶναι ἐν αὐτῷ appellatum.

Nemut, ^r nisi etiam, vel *nempe*. [PAUL.

Nemut, nisi etiam, vel *nempe*, usus est *Cato de po-* [FEST. *testate tribuniciacum* ait : ¹⁴ *nemut* . . . . . *œrumnas*.

Nepa *Afrorum lingua sidus, quod cancer appella-* [PAUL. *tur* : vel, ut quidam volunt, *scorpius*. *Plautus* : *Dabo me ad parietem, imitabor nepam*.

14 Ed. Scal. *de potestate tribunici, cum ait : nemut.*

NOTÆ

'neminis Misereri certum est, quia mei miseret neminem.' *Dac.*

^P *Nemo*] A *ne* pro *non*, et *homo* vel *homo*, ut antiqui dicebant. *Nemo* autem et *nullus* eo differunt, quod *nemo* de persona tantum, *nullus* tam de re, quam de persona ; etsi '*nemo dies*' alicubi me legisse memini. *Idem*.

^q *Nemora*] Reliquis Festi ostendunt illum originem Græcam deduxisse παρὰ τὸ νομᾶ εἶναι ἐν αὐτοῖς, exemploque usum Græci poetæ '*Εν νέμει σκιερῷ*'. *Ant. Aug.*

Nemora] Prima linea deest. Supplendum autem totum ita : *Nemora videtur idem quod sylvas amœnas ca-*

lere. Cujus vocabuli auctor *Homerus*, cum ait : '*Εν νέμει σκιερῷ ἐπὶ τε λῖν ἔμβαλε δαίμων*'. Dubium non est designare locum, qui campos et pascua habet, διὰ τὸ νομᾶς εἶναι ἐν αὐτῷ. Locus, quem citat, est '*Ιδιῶτος A. Jos. Scal.*'

Nemora] Recte quidem *Festus* *nemus* a νέμος, quod *Hesych.* interpretatur σόνδεσθον τόπον καὶ νομὴν ἔχοντα, '*Locum arboribus consitum et pascua habentem*'. Locus *Homer.* est *Iliad. A.* '*In nemore umbroso, leonem autem immisit Deus*'. *Dac.*

^r *Nemut*] Exemplum omisit *Paulus* ; *Catonis* fortasse, qui hoc verbo usus est. *Ant. Aug.*

Nepa * *Afrorum lingua sidus, quod dicitur nostris* [FEST. *cancer, vel, ut quidam volunt, scorpius. Plautus in Casina: recessim dabo me ad parietem, imitabor nepam.*

Nepotes † *luxoriosæ vitæ homines appellati, quod* [PAUL. *non magis his rei suæ familiaris cura est, quam iis, quibus pater avusque vivunt. Nepos compositum ab eo, quod natus post sit patri, quam filius.*

Nepos † *luxoriosus a Tuscis dicitur, nam nepotes* [FEST. *sunt luxuriosi homines appellati, quod non magis his res sua familiaris curæ est, quam iis, quibus pater avusque vivunt: quod nomen ductum ab eo, quod natus post patri sit, quam filius. Quidam, inter quos Aristarchus interpretes Homeri, Græcum esse volunt, ad quod νεός; νεοδωσιν τροφήν afferunt ex Apollonio.*

NOTÆ

* *Nepa*] Plautus in Casina: 'Recessim cedam ad parietem, imitabor nepam.' *Idem.*

Nepa Afrorum] Recte dubitat Festus nepane cancer sit, an scorpius: nam utroque modo Veteres usurpant; pro cancro supra, Plaut. pro Scorpio Cicero et al. sic gloss. 'Nepa, σκοπιος.' *Dac.*

† *Nepotes*] *Nepotes* sunt νεποδοι Græcis etiam νεωδες dicti a νε privativa particula et ποδς, pes, fundamentum, quia fundamentum non essent generis: ποδς enim, ut Latinis pes, pro fundamento. Plaut. Asiuar. 'Ego caput huic argento fui hodie reperiundo. Ego pes fui.' Inde nepotes dicti perditī ac luxoriosæ vitæ homines, cujus rei rationem infra Festus dabit, cui et hanc potes addere, quod nepotibus semper indulgent avi, connivent eorum delictis, ac impediunt, quin ea in parentum conscientiam veniant, unde ii postea nequam evadunt et dissoluti. Hinc 'nepotatus' in Gloss. *δωρία. Idem.*

* *Nepos*] Maximam partem horum verborum Festi ex verbis Pauli in-

terpretaberis, præter id, quod de Tuscis initio dicitur: quodque in fine νεδωσιν scriptum est. De Tuscis nihil aliud habeo, quam me opinari Tuscos eo nomine usos. Græcum autem esse cognovi, cum mihi Fulvius Ursinus, ejus linguae peritissimus, a quo multa in hoc libro emendata sunt, ostendit Apollonium lib. iv. et Theocr. Idyl. xvii. in hac significatione hoc verbo uti. Eustathius quoque idem affirmat, in Δ. Odyss. Fieri etiam potest, ut Apollonii carmen retulerit Festus, cujus finis est: νεός νεοδωσιν τροφή. Quem vero significet illis syllabis (*chus inter*) an Aristarchum, vel Callimachum, aliumve, nobis incertum est. *Ant. Aug.*

Nepos] Vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Nepos] Ita ego hunc locum olim expleveram, præterquam quod in illis. . . *chus*. . . Callimachi locum latere putaverim: οὐ γὰρ ἐργάται τρέφου τὴν μοῖσαν, ὅς ἐ κεῖνος ἑταίριον νεώτος, 'neque enim mercenariam nutritio Musam ut Cæus Hyllichi nepos.' *Si-*

Nepus,¹⁵ * non purus.

[PAUL.

Nequalia,⁷ detrimenta.

Nequam² aurum est, auris quod¹⁶ vehementius ambit: hoc versu Lucilii significare ait Sinius Capito nequam esse aurum, quod auris lædat; vel pondere inaurium cum mollissima pars auris inciditur, vel ex auro intelligi pecuniam, cujus respectu et nimia cupiditate homines ad peccandum adduci.

Nequam aurum est, auris quodvis vehementius [FEST. ambit. Hoc versu Lucilius significare videtur, nequam, esse aurum, quod aures lædat, vel pondere inaurium cum mollissima pars auris inciditur, vel etiam cupiditatem pecuniæ voluit significare.

Nequam,³ qui ne tanti quidem est, quam quod habetur minimi.

Nequeunt¹⁷ non eunt.

Nequimates, Narnienses.

[PAUL

Nequimates^b Narniensis dicti sunt, qui e Nequino op- [FEST.

~~~~~

15 Legit Scal. *Nepurus*.—16 Ed. Scal. *quodvis*. Vide Notas.—17 Vet. lib. *Nequiunt* vel *Nequunt*.

NOTÆ

monidem intelligit. Voce *névodes* usus etiam Theocrit. Idyl. xvii. *Dac*.

² *Nepus*] *Nepurus* pro *non purus*, ut 'nefunera' apud Catul. pro 'non funera': 'nejure' Sallust. pro 'non jure': 'neceant' infra pro 'non eunt.' *Idem*.

⁷ *Nequalia*] An a *ne* et *qualia*, vel a *ne* et *æqualia*, ut legendum sit, *nequalia*, *detrita*. *Idem*.

² *Nequam*] Suspicio Lucilianum versum hac emendatione egere: *Nequam est, aurum auris quous vehementius ambit*. Cujus aures aurum ambit, nequam est homo. Male audiebant apud Romanos barbari, præsertim Pœni, qui aures perforatas habebant, neque mediocriter eos aversabantur. Plautus Pœnulo: 'Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent. Ac.

Quid jam? Mi. Quia incedunt cum annulatis auribus.' Unde locus Cicero- nis in Afrum: 'Atqui aurem foratam habes.' Aliter non video quæ argutia sit, si Sinius Capitonis sententiam sequamur. *Jos. Scal*.

^a *Nequam*] Ex *ne* et *quidquam*. Varr. lib. ix. de L. L. 'ut ex non et volo, nolo: sic ex ne et quidquam item media extrita syllaba, coactum est nequam,' &c. *Dac*.

^b *Nequimates*] Ait *Nequimates* prius vocatos, qui postea *Narnienses* dicti sunt, expulsis colonis veteribus. Plinius: 'Narnienses: quod oppidum antea Nequinum vocatum est.' *Jos. Scal*.

Nequimates] *Nequini*, quod postea *Narnia*, meminit Plin. 'Narnienses: oppidum antea Nequinum vocatum

*pido ejectis colonis veteribus, ibi habitarunt. Cato in ea adversus x. homin.*¹⁸

Nequinont^c pro nequeunt;¹⁹ ut solinunt, ferinunt, pro solent, et feriunt dicebant antiqui. Livius in *Odysea*:

Partim errant, neque nunc Græciam redire (nequinont.)

Nequinont, nequeunt.

[PAUL.

Nequiquam, frustra.

Nequiquam significari idem, quod frustra, plurimis [FEST. auctorum exemplis manifestum est.

Nequitum, et nequitur pro non posse dixerunt. [PAUL.

Nequitum,^e et nequitur, pro non posse dicebant, ut [FEST.

Pacuvius, cum ait: Sed cum contendendi nequitum, ut clam tendenda est plaga. Plautus in *Satyrione*: Retrahi nequitur, quoquo progressa est semel: et Cato *Originum* libro primo: Fana in eo loco^f compluria fuere: ea exauguravit; præterquam²⁰ quod termino fanum fuit, id nequitum exaugurari.

////////

18 Ed. Scal. 'veteri, b. ibi habitarunt Cato in ea adversus x. hominibus.'—19 'Melius necunt: verba Livii ita legenda: Partim errant: nequunt Græciam redire.' Scal. Ita et Dac.—20 Vet. cod. præquam.

NOTÆ

est.' Et Liv. lib. x. cap. 9. 'Alter Consul Apuleius in Umbria Nequinum oppidum circumsegit. Locus erat arduus, atque in parte una præceps, ubi nunc Narnia sita est.' Et paulo post: 'Ita Nequinum in dittonem populi Rom. venit. Colonia eo adversus Umbros missa a flumine Narnia appellata.' Dac.

^c Nequinont] In carmine Livii non est verbum nequinont: et vereor, ne pro neque nunc, nequinont sit scribendum. Ratio autem carminis valde incerta est: quacumque ratione scribatur. Homeri versus ex *Odyssæa*, quam Livius vertit. *Ant. Aug.*

^d Nequeunt] Lege necunt, a nec, non, et cunt. Vide 'nec' et 'nepurus.' Dac.

^e Nequitum] Pacuvii Trochaicum emendamus: Sed cum contendendi nequitum vi, clam tendenda est plaga. Ubi notabis, simpliciter plagam etiam pro rete. Glossarium: 'Plagæ, κυνηγετικά λίνα.' Jos. Scal.

^f Fana in eo loco] Catonis verba de Tarquinio, qui, 'ut libera a ceteris religionibus area esset, tota Jovis templique ejus, quod inedicaretur, exaugurare fana sacellaque statuit; quæ aliquot ibi a Tatius rege, primum in ipso discrimine adversus Romulum pugne vota, consecrata inaugurataque postea fuerant. Inter principia condendi hujus operis, movisse numen ad indicandam tanti imperii molem traditur Deos: nam cum omnium sacellorum exaugurationes ad-

Nervum^s appellamus etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quanquam Plautus eo etiam cervices vinciri ait: Perfidiose captus, eo ædepol nervo cervices probat.¹

Nervum appellamus etiam ferreum vinculum, quo [PAUL. pedes, vel etiam cervices, impediuntur.

Nesi,^b pro sine positum est in lege dedicationis aræ [FEST. Dianæ Aventinensis.

~~~~~

¹ Scal. et Dac. emendant, *Perfidiose captus: edepol nervo cervices probas.* Vet. cod. *eo epol.*—² Legit Scal. *Nesi pro sine positum est in lege ædis Dianæ Aventinensis.*

NOTÆ

mitterent aves, in Terminal fano non addixere.' Liv. lib. i. Vide et Flor. lib. i. cap. 7. Dac.

^s *Nervum*] Glossariam: 'Nervus, ξυλωνθη.' Simpliciter veteres Attici *nervum* vocabant κἄλον, hoc est, 'lignum.' In duodecim: AERIS. CONFESSEI. REBUSQ. JVRE JOVDICATEIS. TRIGINTA. DIES. JVSTEI. SVNTO. POSTIDEA. INDV. MANVS. JACTIO. ESTO. IN JOVB. DVCITO. NEI. JOVDICATVM. FACIT. AVT. QVIPENDO. JOVRE. VINDICIT. SECVM. DVCITO. VINCITO. AVT NERVO. AVT. COMPEDIEVS. QVINDECIM. PONDO. NE. MINORE. AVT. SEI VOLET. MAIORE. VINCITO. SEI. VOLET SVO. VIVITO. NEI. SVO. VIVIT. QVI EVM. VINCTVM. HABEBIT. LIBRAS FARRIS. IN. DIES. DATO. SEI. VOLET PLUS. DATO. Nam, uti dixi, κἄλον vocabant hunc *nervum*: unde, qui ex lege nexi erant, dicebantur ἐγκαλοσκελεῖς in legibus Atheniensium. Glossæ Hesychii: ἐγκαλοσκελεῖς, οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρήα, ἐν κἄλοις δεσμεύοντο τοὺς πόδας. Unde Terentianum: 'In nervum potius ibit.' Tertullianus: 'Nescio an crus de periscelio in nervum se patiat aritari.' Versus Plauti mendosus ita legendus: *Perfidiose captus: edepol nervo cervices probas.* Jos. Scal.

Nervum] Nervus, vinculum ferreum, quo pedes vel cervices impediuntur. De Cervicibus Plant. ut emendat Scal. *Perfidiose captus. Edepol nervo cervices probas*: hoc est, convenientes: et in Aulular. iv. 10. Neque ferreum tantum vinculum, sed et lignum: unde veteres glossæ ξυλωνθη interpretantur ritu Attico; Attici enim simpliciter *nervum* vocabant κἄλον, lignum: unde, qui ex lege nexi erant, dicebantur ἐγκαλοσκελεῖς in legibus Atheniensium. Hesych. ἐγκαλοσκελεῖς, οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρήα, ἐν κἄλοις δεσμεύοντο τοὺς πόδας, 'Qui debita non solvebant, in ligno pedes vinciebantur.' Dac.

^b *Nesi*] *Nesi pro sine positum est in lege ædis Dianæ Aventinensis*] De legibus ædium sacrarum, vide quid notamus ad vocem 'Opima.' Jos. Scal.

Nesi] Per legem intelligit postico ædis Dianæ, quæ in Aventino erat, de more positam: quæ continebat inter alia utrum ædis illa esset templum necne: nam non omnes ædes erant templa. Vide notata in voce 'Opima.' Legis Dianæ Aventinensis mentio extat in vett. inscriptionibus: CETERVM. LEGES. HVIC. ARÆ EKDEM. SVNTO. QVÆ. ARÆ. DIANÆ

Neutiquam,¹ *pro nullo modo dici testis est, cum ait, sed mihi neutiquam cor consentit, cum oculorum aspectu, Cicer. Indissolubiles quidem esse non potestis, neutiquam tamen dissolvemini.*

Neutiquam, pro nullo modo.

[PAUL.

Nexum^k est, ait Gallus Ælius, quodcumque per [FEST. æs et libram geritur, idque necti dicitur: quo in genere sunt hæc: testamenti factio,¹ nexi datio,^m nexi liberatio.³ Nexum æs apud antiquos dicebatur pecunia, quæ per nexum obligatur.

NICTAREⁿ et oculorum, et aliorum membrorum nisu sæpe aliquid conari, dictum est ab antiquis, ut Lucretius in

3 Ed. Scal. nexi danto, nexi liberanto.

NOTÆ

SVNT. IN. AVENTINO. MONTE. DICTÆ. Dac.

¹ *Neutiquam*] Hic versus, 'neutiquam cor,' &c. citatur a Cicerone in Acad. sine poetæ tamen nomine. Ciceronis autem locus extat in libro de universitate. *Idem.*

^k *Nexum*] Solennis ritus et formula abalienationis ejus rei, quæ mancipio dabatur vel pignori. Cicer. III. de Oratore: 'Nexum est quod per libram agitur.' *Idem.*

¹ *Testamenti factio*] Testamentum per æs et libram intellige, quo paterfamilias ei, quem successorem elegerat, familiam suam ac universum jus patrisfam. mancipio vendebat, ab illo nummum æneum, qui libra pendebatur, imaginarii pretii nomine, accipiens. *Idem.*

^m *Nexi datio*] Nexum dare, donner quelque chose en hypothèque, en gage jusques à l'entier paiement, par l'entremise de la balance et de la monnoye. Et differunt, 'nexum dare aliquid' et 'nexum tradere aliquid.' 'Nexum dare,' est rem tradere, ita ut non plane ac solide transeat ad emptorem,

sed nexa et obnoxia maneat venditori. 'Nexum tradere,' ita rem abalienare, ut ea accipientis fiat in solidum. *Idem.*

ⁿ *Nictare*] Proprie, quod Græci νιπτειν. Versus Cæcillii et reliqua ita bene habebunt: Garruli sine dentes jactent: sine nictentur perticis. Novius in Maccho copone: Actutum scibis, cum in nervo nictabere. De verbis Ennii vide in Conjectaneis. Jos. Scal.

Nictare] A nitor, nempe a supino nictum pro nixum. Est autem nictare et nictari proprie quod Græci νιπτειν, cum aves volaturientes alis latera verberant. Et eo sensu usus Lucrēt. cujus integrum locum vide lib. VI. Verba Cæcillii sic Scaliger: Garruli sine dentes jactent, sine nictentur perticis. Sed non placet. Tentabam olim: Gallis sedentes jactent, sine nictentur perticis. Locus Novii in Maccho Copone: Actutum scibis, cum in nervo nictabere. Id est, mox acies cum viaculo cervicem impeditus, omnium membrorum nisu frustra te expeditare conaberis. Dac.

libro quarto : Hic ubi nictari nequeunt insistereque alis. Cæcilius in Hymnide : Garrulis medentes jacent sine nictentur perticis. Novius in Macchoco, Pone actutum, scribit, cum in nervo nictabore :⁴ unde quidam nictationem, quidam nictum, ut Cæcilius in pugile :⁵ Tum inter laudandum hunc timidum tremulis palpebris Percutere nictu ; hic gaudere et mirarier. Nictit canis in odorandis ferarum vestigiis leviter ganniens, ut Ennius in libro x. veluti siquando vinculis venatica venenox⁶ apta solet, si forte ex nare sagaci sensit, voce sua nictit,⁷ ululatque, ibi acuta est. Unde⁸ ipsa gannitio.^p

Nictare^q est oculorum et aliorum membrorum nisu [PAUL. sæpe aliquid conari : dicimus enim nictationem et nictum, Cæcilius : Hunc tremulis palpebris Percutere nictu. Nictit canis^r in odorandis ferarum vestigiis leniter ganniens. Ennius : Nare sagaci sensit, voce sua nictit, ululatque. Unde et gannitio.

Niger^s lapis in comitio locum funestum significat, [FEST.

4 Vide Notas. Vet. lib. scrib. Vet. cod. scribes, et mox nectahere.—5 Ed. Scal. pugilem.—6 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit venox.—7 Vet. cod. nictu.—8 Quidam lib. et unde. Vet. cod. et inde.

NOTÆ

^o Cæcilius in pugile] Ejus verba corrupta suspicor, et forsitan ita legenda : Tum inter laudandum hic timidus tremulas palpebras percutere nictu, hic gaudere : supple, capit, vel hunc timidum tremulas, &c. hunc gaudere : supple videas. Idem.

^p Unde ipsa gannitio] In schedis . . . Unde . . . ipsa gannitio. Lege : unde nictatio ipsa gannitio. Idem.

^q Nictare] Ennii carmen lib. x. mendosum est. Ant. Aug.

^r Nictit canis] Ob odorem ferarum naribus objectum oculorum et membrorum nisu gestit. Versus Ennii sic legit Scalig. in conjectaneis ad Varron. Animusque in pectore latrat, Veluti, siquando vinclo venatica æno Apti Delph. et Var. Clus.

solet cani, forte feram si ex nare sagaci Sensit, voce sua nictat, ululatque ibi acute. 'Apta vinclo æno,' est juncta, connexa vinclo. Cani pro canis. At Gifanius legebat : Veluti, si quando vinculis venatica venox Apti solet, si forte feram ex nare sagaci. Quem non sequor, neque enim illa venatica venox probari posse arbitror. Dac.

^s Niger] Historia nobis ignota. Ant. Aug.

Niger] Nigrum lapidem morti Romuli destinatum primo ait : deinde Faustulum nutricium Romuli ibidem sepultum. Reliqua non assequimur. Lapidem hunc λίθων λέοντα vocat Dionysius Halicarnassensis ; cujus verba, quia mentem Festi nobis spe-

Pomp. Fest.

2 H

ut alii, Romuli morti destinatum, sed non usu obvenit, ut ibi sepeliretur, sed Faustulum nutritium ejus ibi sepultum fuisse, et Quintiliam avum Ti. . . . . qui partes Romuli sequebatur, cujus familia dicta Quintilia juxta appellationem ejus.⁹

Nihili, qui nec hili quidem est.

Ningulus,¹ nullus. Marcius vates : Ne ningalus [PAUL. mederi queat.

Ningulus, nullus, ut Eonius libro secundo : Qui [FEST. ferro minitere : atque in te ningulus mederi queat.

Niquis scivit² centuria est, quæ dicitur a Servio Tullio

*****

⁹ Ed. Scal. 'Ti . . . . . qui cujus familia dicta Quintilia juxta appellationem ejus partes Romuli sequebatur.'

NOTE

riunt, et lacunas explere possant, adducam. Loquitur autem de pugna, quæ inter Romulum et Remum fuit, in qua etiam Remus interiiit : ἐν ταύτῃ φασὶ τὸς τῇ μάχῃ τὸν Φαυστόλῳ, ὃς ἐξερρέφοντο τοὺς νεανίσκους, διαλύσαι εἴη ἔκω τῶν ἀδελφῶν βουλόμενον, ὡς οὐδὲν ὀλὸς τ' ἦν ἀνίστα, εἰς μέσους ἵστασθαι τοὺς μαχομένους ἄνθρωπον, θανάτου τοῦ ταχίστου τυχεῖν προθυμώμενον, ὅπερ ἐγένετο. τινὲς δὲ καὶ τὸν λόντα τὸν λίθινον, ὃς ἔκπετο τῆς ἀγορᾶς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ κρατίστῃ χωρίῳ παρὰ τοῖς ἐμβόλοις, ἐπὶ τῇ σέματι τοῦ Φαυστόλῳ τοῖσιν φασιν, ἔνθα ἔπεσεν ὁπὸ τῶν ἐρρόντων ταφέντος. Acro interpreter vetus Horatii, in Epodos Horatii : 'Varro pro rostris sepulcrum Romuli dixit : ubi etiam in hujus rei memoriam duos leones erectos fuisse constat : unde factum est, ut pro rostris mortui laudarentur.' Jos. Scal.

Niger lapis] De Quintilio, qui Romuli partes sequebatur, et a quo dicti Quintilii, vide 'Fablam' et 'Quintia.' Aiebat forsitan Festus Faustulum a Quintilio sepultum. *Dac.*

¹ *Ningulus*] Ennii versus mendosus

est ; et quia video Paulum referre verba Marci vatis, quod a Festo prætermittitur, arbitror deesse aliquot verba, in quibus Ennii versus finis, et Marci orationis initium sit. *Ant. Aug.*

Ningulus] Dictum pro *neculus* : nam non geminabant literas, et N interpositam. Confusa sunt testimonia Ennii et Martii. *Jos. Scal.*

Ningulus] Male Paulus Marcio vati tribuit, quæ sunt Ennii, cujus verba sic olim restituit Meralis : *Qui ferro minitaris, ut in te ningulus modo Ire queat.* Vel propius ad scripturam Marcellius : *Qui ferro minitere, atque in te ningulus met Ire queat.* De Horatio, qui solus adversus tres Albanos dimicans, singulos prout sequi poterant adortus, superavit. *Ningulus* autem pro *nec ullus* ; *neculus*, *nigulus*, *ningulus*. *Dac.*

² *Niquis scivit*] Hanc centuriam a Servio Tullio institutam dicit Festus, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua, ne quis civis suffragii jure privaretur. *Idem.*

rege constituta, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua: nequis civis suffragii jure privaretur: nam sciscito significat sententiam dicito, ac suffragium ferto: unde scita plebis. Sed in ea centuria neque censetur quisquam,¹⁰ neque centurio præficitur, neque centurialis potest esse, quia nemo certus est ejus centuriæ: est autem Niquiscivit, nisi quis scivit.

Nivem * *Verrius interpretatur novum ex Græco*, qui id *neon dicunt N. significat da.*

Nivem interpretatur novum ex Græco, quod illi [PAUL. dicunt *νίον*.

Nixi Dii appellabantur, quos putabant præsidere parientium nixibus.

Nixi Dii * appellantur tria signa in Capitolio ante [FÆST. cællam Minervæ genibus nixa, velut præsidentes parientium nixibus: quæ signa,¹¹ sunt qui * memoriæ prodi-

10 Ead. ed. *quicquam*.—11 Vet. cod. *sua*.

NOTÆ

* *Nivem*] *Nivem Verrius interpretatur novum ex Græco qui id νίον dicunt N. .... significat da ....* Ita schedæ. Sed ista *N. .... significat da ....* tam huc non pertinere certum est, quam quo pertineant incertum. Puto tamen divisa ab eo capite, ubi de noctiluca. Sed cur a *νίον*, *nivis*, *nix*? An quia tum tantum *nix* est dum nova est, neque in liquorem resoluta? *Nugæ*. *Nix* est ab obsoleto *νίξ*, *νιφός*. Vela *nixi*, ut a 'duxi', 'dux.' Jul. Scaliger volebat esse per syncopen ex *nivis*. *Nivis* autem a *νίγαις*, quo utitur Lucret. *Idem*.

* *Nixi Dii* [*Nixii*] Glossarium: 'Nixæ, ἄδρες.' In fine, quæ ibi *subiecta fuerint mensæ*: hoc est, oppignerata argenteis Corinthiensibus. Deinde ex vetusto libro: *Etiā qui capta Corintho*: hoc est, Sunt etiam qui dicant capta Corintho, &c. *Jos. Scal.*

Nixi Dii] Vel *nixii* a nitendo, quod nixibus parientium præsideant. *Niti* enim proprie de parientibus, et *nixus*, partus. Virg. iv. Georg. 'ant fœtus nixibus edunt.' Ubi Servius: 'Nixibus, partibus a nitendo: unde et enixa dicimus.' *Nixos* autem Deos legas apud Ovid. ix. Metam. 'Fessa malis, tendensque ad cælum brachia, magno Lucinam, nixosque pares, clamore vocaram.' *Dac.*

* *Quæ signa sunt qui*] *Lego: quæ signa, sunt qui memoria prodiderint, Antiocho rege Syria superato, M. Attium subiecta populo Rom. adportasse, atque ubi sunt posuisse. Etiam qui dicant capta Corintho adoepta huc, quæ ibi subiecta fuerint mensæ. Hoc est, sunt etiam qui, &c. Subiecta mensa, hoc est, quæ ibi oppignerata argenteis Corinthiensibus. Idem.*

derint, Antiocho rege Syriae superato, M.¹² Acilium subtracta a populo Rom. adportasse, atque ubi sunt posuisse: etiam quæ¹³ capta Corintho aucta huc, quæ ibi subjecta fuerint mensæ.

NOBILEM^a antiqui pro noto ponebant, et quidem per G litteram,¹⁴ ut Plautus in Pseudolo: Peregrina facies videtur hominis, atque gnobilis.¹⁵ et oculis meis obviam gnobilis objicitur. Attius in Diomede:^b Ergo me Argos referam: nam hic sum¹⁶ gnobilis. Livius in Virgo: Ornamenta incedunt gnobili¹⁷ ignobiles.

Nobilem antiqui pro noto ponebant. Plautus: [PAUL. Peregrina facies, atque ignobilis.

Noctilucam Lucilius cum dixit, obscœnum significat.¹⁸

Noctilucam^c Lucilius cum dixit, lib. ij. obscœnum [FEST. significat nocticula.
medica.

*****

¹² Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Manium*.—¹³ Vet. lib. qui. Vir doct. conj. *que*. Vide Notas.—¹⁴ Vet. cod. *pro c litera*.—¹⁵ Vet. cod. *ignobilis*.—¹⁶ Pro sum vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *suam*.—¹⁷ Legendum monet Scal. qui cum Dac. *ad ignobiles* abundare censet, *Livius in Virgine: Ornamento incedunt gnobili*. Vet. cod. *nobili*. In textu ed. Scal. extat *incedunt pro incedunt*.—¹⁸ In ead. ed. hæc linea Pauli deest.

NOTE

^a *Nobilem*] A *nosco*, *novi*, *notum*, *nobilis*, ut a *motum*, *mobilis*. Antiquæ *gnobilis* addito *g*, ut 'gnarus,' 'gnatus,' 'gnavus.' Locus Plauti e Pseudolo. act. iv. sc. 11. Sed ibi *ignobilis* hodie recte legitur. Id est, ignorabilis, ignotus. Ista, *et oculis meis*: id est, et idem Plautus, *oculis meis*, &c. e Pseudolo. 11. 1. 'Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur?' Dac.

^b *Attius in Diomede*] Attii verba sic alibi: *Ego me Argos conferam, nam hic fuam gnobilis, Ne cui cognoscar noto*. Idem.

^c *Noctilucam*] Deerat prima linea, quæ forsitan adhæserat post *nitem*. Postrema sunt Lucilii verba. Sed pro *noctilucam*, *noctilucum*, hoc est,

noctilugum, vel potius *noctulugum*, commendat Scaliger in conjectaneis, additque eam vocem usurpasse Lucilium pro obscœno, hoc est, mali ominis, quales sunt bubones, aut similes aves noctu lugentes. Sed sic etiam recte *noctilucam* scripserit Lucilius, pro *noctilugam*. Quidam legant *noctipugam*, veretrum intelligentes, quod nocte pungat. Et hæc est vera lectio, ut optime magnus Salmasius in Solinum. Ita enim, inquit, Lucilius contraria compositione finxit *noctipugam*, alludens ad *solipugam*, quam *ἡλιοκνερπιδα* exponit Gloss. in vet. cod. V. Cl. Merserii diserte scriptum *noctinuga*, ex quo factu, fuit facile divinare *noctipuga*, sed veteres Glossam

Noctua a tempore noctis dicta, quo canit vel [PAUL. volat.

Noctua^d videtur dicta a Noctis tempore, eo quo [FEST. canere solet, aut volare : ab ea γλαυκῶπις appellatur Minerva a Græcis, quia noctua oculis est cæsiis.

Nœgeum^e quidam amiculi genus prætextum purpura, quidam candidum ac perlucidum, quasi a nauco, quod putamen quorundam pomorum est tenuissimum, non sine candore, ut Livius ait in Odyssea : Simul ac lacrimas de ore nœgeo deterisit : id est, candido.

Nœgeum amiculi genus. Nœgeum candidum. [PAUL. Livius : Lacrimas de ore nœgeo deterisit : id est, candido.

Nomen dictum quasi novimen, quod notitiam facit.

Nomen^f sive ex Græco ὄνομα dictum est quasi [FEST.

NOTÆ

Palatinæ, quas penes me habeo, hoc confirmant, in quibus legitur, *noctipugam obscurnum quod quasi noctibus compungat.* 'Noctipuga, νυκτίκεντρον.' Sic eam partem vocaverat hoc versu Sotades, *εἰς οὐκ ὀσίην τρυμάλην τὸ κέντρον ἰδὲν.* Apuleius de Psyche grvida, 'crescentes dies et menses exeuntes anxia numerat, et sarcinæ nescia rudimenta miratur, de brevi punctulo tantum incrementulum locupletis utri.' *Idem.*

^d Noctua] Verba ultima, *noctua oculis est cæsiis*, adhæsere post *nonαολα*. De noctua autem idem Varro lib. iv. de L. L. 'Noctua, quod noctu canit et vigilat.' Similiter Græcis νυκτερίς dicitur a νύξ, nox. Minerva vero dicta γλαυκῶπις non a noctua, ut putat Festus, sed, quia ipsa erat λαμπρόφθαλμος, vel φοβερά τῷ ὀρᾶσθαι, visu horrenda. Sed de hoc alibi. *Idem.*

^e Nægeum] Nægeum recte exponit amiculi genus prætextum purpura. Est enim versum ex Homero, φᾶρος πορφύρεον. 'Simulac lacrimas de ore nægeo deterisit.' Ἀδάρυ δμορξάμενος,

κεφαλῆς ἀπὸ φᾶρος ἔλεσκε. 'Οδυσ. Θ. Nam paulo ante πορφύρεον vocavit. Quare vero putet hic esse adjectivum Festus, interpreteturque candido, causam comminisci non queo. *Jos. Scal.*

Nægeum] Mirum, quam graviter hic errarunt et Festus et alii, qui cum eo nægeum candidum interpretantur. Nam in versu Livii vox nægeo non refertur ad ore sed ad deterisit. 'Simulac de ore suo lacrymas deterisit nægeo.' Neque aliud est nægeum, quam amiculum prætextum purpura. Versum enim est, ut optime Scaliger, ex Homero φᾶρος πορφύρεον. In Odyssea quam Livius convertit : 'Simulac lacrymas de ore nægeo deterisit.' Ἀδάρυ δμορξάμενος, κεφαλῆς ἀπὸ φᾶρος ἔλεσκε. Ad verbum : 'Lacrymas detergens, e capite nægeum demebat.' Odyss. Θ. vs. 84. vocavit πορφύρεον μέγα φᾶρος. *Dac.*

^f Nomen] Deest prima linea: Nomen dictum est, quasi Novimen : sive ex Græco ὄνομα, idque familia est : item pro debilo, ut exactum dicimus nomen,

novimen, quod notitiam faciat, sive familiae est, ut Terentius: ponitur etiam pro debito ut exactum dicimus fuisse nomen cum a debitore exacta pecunia sit.

Nonarum,^s Iduum, Kalendarum posteri dies nup- [PAUL. tiis¹⁹ alieni habentur; quoniam hi dies decreto Pontificum atri judicati sunt: quod quotiescumque Romani duces belli gerendi gratia his diebus supplicaverunt, male reipublicam gessere.

Nonarum postridie^b iduum Kalendarum dies alieni [FEST.

~~~~~

19 Lib. vet. apud Ursin. pro nuptiis habet nuptis.

NOTÆ

cum pecunia sit exacta a debitore. Festus *καταχρηστικός* ponit familiam pro gente. Nam potius nomen gentis est, ut Agnomen familiae. *Jos. Scal.*

Nomen sive ex Græco] Hæc trajectione unius vocis non leviter corrupta sunt. Lege: *Sive ex Græco νομα, sive dictum est quasi novimen quod notum faciat. Familia est, &c.* Si malis esse a Græco *νομα*, o præciditur, ut *δδorres*, dentes. Sed melius a *novimen, nomen*. Vel, ut alii, a supino *notum, nomen*, ut a 'motum,' 'momen.' Cum Festus ait nomen esse familiae, familiam ponit pro gente. Nam potius nomen gentis est, ut agnomen familiae. *Dac.*

s Nonarum] Hæc erant ex libro quarto Verrii de verborum significatione, ut Gellius scribit lib. v. cap. 13. Videndus etiam Livius lib. vi. Ovid. 1. Fastor. Plutarch. in Problem. Macrob. lib. 1. Saturn. *Ant. Aug.*

Nonarum] L. m. habet nuptis pro nuptiis. Vide Macrob. lib. 1. c. 15. *Ful. Ursin.*

Nonarum] Deest prima linea: et spatia angustiora relicta sunt, quam quantum satis sit ad ea capienda, quæ desiderantur. Ita igitur suppleto: *Nonarum, Iduum, Kalendarum postridie, item ante IIII. Kalendas, No-*

nas, Idus nova nupta tempus atrum insuscipere observatum est: quoniam atri hi dies esse judicati sunt decreto Pontificum: quod quotiescumque Ro. duces belli gerendi gratia his diebus supplicaverunt, male Remp. gessere. Vide Gellium lib. v. cap. 13. et Macrob. lib. 1. Saturnal. *Jos. Scal.*

Nonarum, Iduum] Macrob. lib. 1. Saturnal. 'Ne hoc prætermiserim quod nuptiis copulandis Kalendas, Nonas, et Idus, religiosas, id est, evitandas censuerunt. Hi enim dies præter Nonas feriati sunt. Feriis autem vim cuiquam fieri piaculare est: ideo tunc vitantur nuptiæ, in quibus vis fieri virginibus videtur, &c. Nonis prohibetur celebritas nuptiarum, quia primus dies verecundum datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet adipisci, et rem divinam facere. Omnes autem postridiani dies, seu post Kalendas, seu post Nonas, Idusve, ex æquo atri sunt. Ideo et nonas inhabiles nuptiis esse dixerunt, ne nupta aut postero die auspicaretur libertatem uxorem, aut atro immolaret, quo nefas est sacra celebrari.' Vide præterea *Liv.* lib. vi. Ovid. Fast. et Plutarch. in Problem. *Dac.*

^b *Nonarum postridie*] Vide Gellium

*habentur.*³⁰ item, novæ nuptæ a D. IIII. Kalend. nonas idus diem atrum inluessere observatum est, quoniam, decreto Pontificum atri hi dies esse judicati sunt, quod quotiescumque Romani duces belli gerendi gratia his diebus supplicare, male rempub. gessere.

Nonas¹ quidem a nova luna, quod in eas concurreret principium lunæ: alii quod semper ante diem Iduum nonam essent, scribique ideo debere primam appellationis ejus syllabam adjecta V litera.

Nonæolæ^{1 k} vocantur papillæ, quæ ex faucibus [PAUL. caprarum dependent.

. . . as est cæsis.¹ . . . [FEST. caprarum suppendent.

Non omnibus^m dormio: proverbium videtur natum a Cipio quodam, qui Pararenchon dictus est, quod simularet dormientem, quo impunitius uxor ejus moecharetur: ejus meminit Lucilius.

30 Ed. Scal. *Nonarum postridie id III. Kalendarum dies, alieni h.*—1 Vet. lib. *Noncola.* Ed. Scal. *Noncola.* Vide Notas.

NOTE

lib. v. cap. 13. qui ipsamet Verrii Flacci verba unde hæc Festi petita sunt. *Idem.*

¹ *Nonas*] Vel a nova luna, vel a novem. Quod a Nonis ad Idus sint novem dies, unde addit per u scribi debere *nonnas*, a novem, *novenus*, *novus*, *nonus*. Utrumque etymon refert Varro lib. v. Vide Macrobi. lib. i. Saturnal. cap. 15. et Scaligerum de emendatione temporum lib. ii. *Idem.*

^k *Nonæolæ*] Mammulas pensiles vocat Varro de Re Rust. lib. ii. cap. 3. ubi in notis suis dubitat Scaliger, num apud Festum legendum sit *nævola*. Quod sint ut nævuli, quomodo et, cum de mamillis sermonem haberet, loquitur Gellius. In Glossario Isidori legitur, *nomicolæ*, *tubercula*, *quæ sub mento capra sunt.* Lege, no-

næolæ. *Idem.*

¹ . . . as est cæsis] Hæc suo loco nota sunt; vide 'noctua.' Reliqua, *nonæolæ* vocantur papillæ, quæ ex faucibus caprarum suppendent. *Idem.*

^m *Non omnibus*] Ne quis dubitet Cipiū scribere, ut in vetustissimo libro Festi est, et ita scribendum esse lib. vii. Epist. Ciceronis, non *Capius*, sciat hanc familiam fuisse Romæ, et extare denarios in quibus legimus M. CIP. M. F. Hi a Cipo fortasse orti, cui cornua esse nata finxerunt. Ovid. xv. Metam. Val. Max. lib. v. cap. 6. Plin. lib. xi. cap. 37. Sed hunc Valerius ex Genucia familia videtur nominare, et prætorem fuisse: quod ne Plinius quidem credidit. *Ant. Aug.*

Non omnibus dormio] Meminit Cicerō lib. vii. ep. 24. 'Capius, opinor,

Non pridem, æque, et recte, et frequenter dicitur, ac jam-
pridem, quam pridem.

Nonuncium,^a *quod vulgo magistri ludi appellant, significat novem uncias: at teruncium, quod singula sex uncia dimidium unciarum trium sit.*

Nonuncium, et teruncium dicitur, quod novem [PAUL. unciarum sit, sive trium.

Nota nunc significat signum, ut in pecoribus; nunc literas singulas, aut binas; nunc ignominiam.

Nota alias significat signum; ut in pecoribus, tabulis, libris, literæ singulæ, aut binæ; alias ignominiam.

Nothum^o Græci natum ex uxore non legitima vocant, qui

NOTÆ

olim, Non omnibus dormio. Sic ego non omnibus, mi Galle, servio.' Ubi *Cipium* vocat quem Festus *Cipiam*. Nisi et apud eum rescribendam *Cipius*. Sane *Mss.* habent *Citius*, ut semper proclivis fuit corruptio *p* in *t*. *Cipius* enim legendum est. Fuit Romæ hæc familia, ut ex Denariis, ubi *M. CIP. M. F.* Pararenchon autem dictus est Græce, *παπαρυχων*. Diceret Gallice, *le renflard*. Locus Lucii. 'non omnibus dormio,' est ex incerto Sat. libro. *Dac.*

^a *Nonuncium*] Videtur Festus dicere teruncium et nonuncium idem esse, et significare novem uncias, ita ut teruncium componatur ex sex sexunciis sive sexunciis. Quod certe ridiculum. *Teruncium* enim a tribus unciis, ut *nonuncium*, a novem. Sed mutilum ego esse hunc locum contendo, adeoque supplendum, ut *teruncium duas sexuncias, quod singula, &c.* *Uncia* autem non ab *uno*, ut putavit Varro, sed a *Siculo obyria*, et *obyria* ab *εἰς*, mutato *e* in *u*, unde *unus*. Ut optime ex Polluce Scaliger apud Varronem. *Idem.*

^o *Nothum*] Illud, *Spurio patre natus*, falsum est: malim, *Spurius incerto patre natus*, ut Julius Paris notat in

epitome. Sed videtur *Spurium* pro iucerto accipere: et *Servium* facit *Spurii* filium. Vide Quintil. lib. iiii. Plutarch. in Problem. Justinian. lib. i. Instit. tit. de nuptiis. De matre *Ser. Tullii* in Lugdunensi *Ti. Claudii* imp. oratione dicitur: 'Servius Tullius, si nostros sequimur, captiva natus Ocreia; si Tuscos, Cæli quondam Vivennæ sodalis.' Livius serva natum non credidit, sed *Servio Tullio*, qui princeps Corniculorum fuit. Dionys. lib. iv. *Tullio Corniculano* et *Ocreia* natum: *Servii* prænomen nato filio matrem imposuisse, quod in servitute natus esset. Plinius, sive quis alius, in libro de viris illustr. 'Servius Tullius P. Corniculani et Ocreiæ captivæ filius:' cujus verba facile mutari possunt in *Sp.* et *Ocleisiam*. *Ant. Aug.*

Nothum] *Spurius* est, cujus pater ignoratur, atque, ut *Lucretius* loquitur, 'volgivaga Venere conceptus.' Cujus vocabulum Græci non habent. Nam *νόθος* quos vocant, ii naturales apud Romanos et patrem certum habent: *οἰστροί* autem furto concepti sunt. *Spurio* patre natos joculari dicto vocant Romani, quia, cum pater eorum ignoretur, matris esse di-

apud nos spurio patre natus dicitur, quod Ser. Tullius, qui Romæ regnavit, natus est ex concubina Spurius Tulli tributis:² nisi forte malumus³ credere Oclisia Corniculana⁴ captiva, cum susceptum matre serviente. Nothum Græci natum ex uxore non legitima dicunt, qui apud nos spurio patre natus dicitur. Novæ curiæ⁵ proxime⁵ compitum Fabricium [FEST.

2 Vet. lib. *Sp. Tulli Tr. vel Tiburtis*.—3 Ed. Scal. *malumus*.—4 Vet. cod. *Oclisiam Corniculam*.—5 Ed. Scal. *proxima*.

NOTE

cuntur. Sed quia nunquam matris dicebantur liberi jure Ro. neque enim dicebatur, L. Titius Gaie filius, sed L. Titius Marci filius, propterea eos vocabant Spurii filios, ut, Titius Spurii filius, a parte scilicet matris, unde procreati in lucem prodierunt, quæ honeste nominari non potest. Nam *Spurium* eam partem vocabant Veteres. Auctores Plutarchus, Apuleius, Isidorus. Omnes enim *Spurium* ἀπὸ τῆς σπορᾶς vocatam dicunt eam partem. Hoc ita esse, præter ea, quæ superius a nobis dicta sunt, fidem fecerit, quod eos etiam *Favonios* vocabant. Nam *Favonia* ova, quæ Græce θηλέμια dicuntur, ea sunt, quæ sine initu maris conceptasunt. *Favonii* igitur quasi sine patre. Quin et Plutarchus cum SP. quo *Spurius* notabatur, interpretetur sine patre, significat eos filios sine patre vocatos. Recte igitur hic apud Festum nostrum Nothum dici illum, quem vulgo spurio patre natum vocabant. Quod quam imprudenter doctissimi viri mutare conati sint, nemo non videt: tum quia eisdem verbis legitur apud abbreviatorem, tum etiam propter eam causam, quæ a nobis in medium producta est. Sed et Plutarchus aperte: διὰ τὴν τοῦ ἀνδρογυνῆς σπορᾶν υἱὸς καλοῦνται; Nam falsa est lectio vulgata, σποριοῦς υἱός.

Nunquam enim hominem vulgo conceptum *Spurium filium*, sed *Spurium simpliciter*, et *Spurii filium*, vocabant. Delenda ergo menda de codice Plutarchi. *Jos. Scal.*

Nothum] Et illud de spuris quidem verum est. De nothis probari non potest, neque enim ignoratur eorum pater. Nunc aliud quærendum est, et hoc ipsum continue Festus subjunxerat, sed quia librariorum incuria corruptum fuit, interpretes adhuc latuit. Lege modo: *Quod Ser. Tullius, qui Romæ regnavit, natus ex concubina Spurii Tulli Tiburtis*. Hanc enim ille rationem reddit cur nothi spurio patre nati dicerentur. Sensus est, 'quem Græci nothum dicunt, hoc est, ex matre non legitima natum, is apud Romanos spurio patre natus dicitur, quia Servius Tullius ex concubina et spurio Tullo Tiburte natus est.' Nil verius. Quæ sequuntur sic legito: *Nisi forte malumus credere Oclisia Corniculana captiva cum susceptum matre serviente*. De Servio Tullio alii alia afferunt. Vide Liv. lib. 1. et Dionys. lib. 14. *Dac.*

[*Novæ curiæ*] Triginta curiarum nomina non extant: sed et hoc loco septem nominantur, et quatuor tantum nomina redduntur. Sunt etiam duarum curiarum nomina sub litera

œdificatæ sunt: quod parum amplæ erant veteres a Romulo factæ, ubi is populum et sacra in partis triginta distribuerat, ut in iis ea sacra curarent, quæ, cum ex veteribus in novas evocarentur, septem⁶ curiarum per religiones evocari non potuerunt: itaque Forensis,⁷ Raptæ, Vellensis,⁸ Velitiæ res divinæ sunt in veteribus curiis.

Novalis⁹ ager novæ relictus sementi.

[PAUL.

⁶ Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *quatuor*.—⁷ Ed. Scal. *Forensis*.
—⁸ Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Vellensis*.

NOTÆ

T. Curia enim Titia atque Tifata explicantur, et apud Livium Fancia Curia lib. ix. Ceterarum nomina non accepi. Ant. Aug.

Novæ curiæ] Mirum, cum septem curiarum mentionem fecerit, quatuor tantum nomina apposuisse: et cum dubium non sit perperam aptum pro quatuor legi, proxime verum est, ut ex notis numerorum error ille manaverit. ut VII. pro IIII. legerit librarius: quod facile fuit, ut dum primum notæ inferiori parte inter se co hæserint. Porro *Forensis*, non *Ferriensis*, ascribendum esse, vel unum Ovidius convicavit Fastorum libro III. 'Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus acer. A tribus hunc primum turba Forensis habet.' *Ferrienses* sunt, quos Strabo *Ferules*, Plinius *Ferretios* vocat. Nam a populis finitimis Curias vocavit Romulus. Sic Tifatam, Veliensem, &c. Velitia, cujus hic mentio, dicta a Velitienais: quorum meminit idem Plinius: licet perperam in vulgatis libris *Vellenses* pro *Velitienais* hodie legatur. Cum ex his Festi verbis pateat veteres curias, præter quatuor, exanguratas fuisse, et in locum earum novas consecratas, jure quis dubitaverit, quare M. Varro suo tempore veteres vocet, non novas, cum ait: 'Curis

duorum generum: nam et ubi curarent Sacerdotes res divinas, et curias veteres, et ubi Senatus humanas, ut curia Hestilia.' Frustra enim vocasset veteres, nisi et novæ quoque jam tum essent. Sed non dubium potius veteres dixisse, quia illæ vocatæ primum curiæ; nam novæ adhuc non erant. Jos. Scal.

Novæ curiæ] Sacra autem evocare solebant e locis, quos religione solverent. Ulpian. Dig. leg. i. Tit. 8. 'Sacrarium etiam in edificio privato esse potest, et solent, qui eum locum liberare religione volunt, sacra inde evocare.' Duc.

⁹ *Novalis*] Dno versiculi dimidiati pertinent ad ea quæ Paulus refert. Cetera aliena esse videntur; neque adhuc reperi, quid significant: apud Dionys. lib. viii. T. Sicinius Cos. de Volscis triumphavit. Referuntur autem in fine nomina quorundam illustrium virorum, qui intra superiores 16. annos Consules fuerunt: Opiter Verginius Tricostus, Postumus Cominius Aruncus, P. Veturius Geminus, A. Sempronius Atratinus, Sex. Fufius Fusus: inter hos Lævinus nominatur, quod cognomen est Valeriorum: Item, ... *Mus Tolerius*, quem arbitror fuisse Manium Tullium, qui tunc etiam Cos. fuit. At *Stævelum*, et *Fer-*

Novalem agrum ¹ *Ælius Gallus, et Opilius, item* [FEST. *Aurelius, cum aiunt esse quem Græci νῶον dicunt, ad quod Homero quoque teste utuntur, qui dixit νῶον βαβίλης τέλειον ἰκίοναι. Sed Cincius, eum esse ubi gleba procissa ad novam sementem sit relicta.*

Nauti consulu, ² et T. Sicini Volsci populi, cum atrox prælium inissent adversus Romanos, Tribuni Mil. in Circo combusti feruntur, et sepulti in crepidine quæ est proxime Circum, qui locus postea fuit lapide albo constratus, qui pro rep. in eo prælio occubuerunt Opiter Verginius Tricostus :

NOTE

... non agnosco. Credidi aliquando fuisse hæc nomina eorum virorum, qui intra urbem sepulti, vel combusti sunt, quod in 12. tab. id reperitur prohibitum : et hi ante 12. fuere. Cicero lib. 11. de Legibus, cum recitasset legis verba : 'Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito : ' Quid,' inquit, 'qui post duodecim in urbe sepulti sunt? Claros viros credo T. fuisse; aut eos, quibus hoc ante hanc legem virtutis causa tributum est, ut Publicolæ, ut Tuberto; quod eorum posteri jure tenerunt; aut eos, si qui hoc, ut C. Fabricius, virtutis causa consecuti sunt.' Plutar. in Problem. Publicolæ, et Fabricii meminit; sed affirmat triumphalibus concessum, ut ossa eorum intra urbem deferri possent. Sed quid certi sit, judicent doctiores : illamque locum quærant, proxime circum, qui sit lapide albo constratus. *Ant. Aug.*

Novalis] Deest prima linea. *Novalem agrum* Quintus Mucius eum esse vult, qui ad novam sementem sit relictus. Quæ sequuntur, fragmenta sunt, quæ quod supra positum est post 'Nautiorum.' Est autem ferme ita : *Consulatu T. Sicini, Volsci cum prælium inissent adversum, victique essent, combusti feruntur in crepidine, quæ est*

proxime circum, qui locus lapide albo constratus est, &c. Quod fragmentum forsitan distractum est a Novendialibus feriis. *Jos. Scal.*

¹ *Novalem agrum*] Prior pars hujus lacunæ adhæserat post *nocevas* in edit. Scaligeri et aliis. *Novalis* ager, qui et *novale*, Græcis νῶμα, νεαρός, νεός, νεὺς, et dicitur ager, qui aratione novatus, nec dum satus est, sed per annum cessat : locus Homeri quem laudat Festus, est ex Iliad. 2. 'Novalis profundi ad terminum pervenire.' *Dac.*

² *Nauti consulu*] Quod ait Festus *Nauti consulu et T. Sicini*; cave credas Nautium et Sicinum eodem anno Cons. fuisse : nam falsum est. Annos duos hic Festus amplectitur. Priori, hoc est, anno ab Urbe condita 266. Spurius Nautius Rutilus consul fuit, cum Sexto Furio Medullino. Et eo anno adversus Volscos pugnatum est. Verum anno sequenti T. Sicinius Sabinus cum C. Aquilio Tuscus consulatum obtinuit, et Sicinius Volcos devicit, deque iis triumphavit. Vide Liv. lib. 11. et Dionys. lib. viii. In sequentibus notandum est eos, qui pro repub. occubuerant, intra urbem sepultos, quod et alibi notavimus. Et sepultos etiam alibi, quam ubi combusti. *Idem.*

Valerius Lævinus: Posthumus Cominus Aruncus, Melius Tolerinus, P. Veturius Geminus, A Sempronius Atratinus, Verginius Tricostus, Mutius Scævola. Sex. Fusius Medulinus.

Novendiales¹ Feriæ, *dicuntur institutæ a Tullo Hostilio rege ex monitu, procurandis prodigiis nono die in feriis Latinis: sive quod in monte Albano lapidibus pluisset,*¹⁰ *sive quod vox esset exaudita: ut Albani suo ritu facerent, quæ omiserant sacra: nam ab his illa sunt tunc revocata, quæ missa cratea pæne funditus deleta, negligere temporibus sequentibus cepisset.*

*N. dicuntur*¹¹ *inventæ a Marcello Cos. operæ quibus admotis Syracusæ facilius expugnari possent.*

Novendiales feriæ a numero dierum sunt dictæ. [PAUL.

*****

⁹ Ead. ed. 'Cominius, Oruncus.'—¹⁰ Ead. ed. 'nono die inferia. *Latinis: sive quod in more Albano lapidibus pluisset.*'

NOTE

¹ *Novendiales*] Livius scribit, devictis Sabinis a Tullo Hostilio Rege, 'nuntiatum esse, in monte Albano lapidibus pluisse; missis, qui id viderent, renuntiavit, audisse vocem ex luco, ut patrio ritu sacra Albani facerent. Romanis novendiale sacrum publice susceptum, seu voce cælesti ex Albano monte missa, seu aruspicium monitu: mansisse solenne, ut, quandoque idem prodigium nuntiaretur, feriæ per novem dies agerentur.' Ex his verbis maxima pars verborum Festi intelligi potest: postremi versiculi interpretem desiderant. Adde Liv. lib. xxxviii. Ant. Aug.

Novendiales] Glossarium: 'Novendialia, ἑννὰ ἐπὶ νεκρῶν ἀργύρεα.' Jos. Scal.

Novendiales Feriæ] Novendiales feriæ et novendialia sacra dupliciter a Romanis acta fuere. Uno modo, cum

defunctis nono die quam mortui fuerant parentabant: altero, cum prodigium aliquod accidisset, quod per novem continuos dies sacro, quod inde novendiale dicebatur, solebant explere. De quo hic Festi locus accipiendus: cujus verba Incem accipient ex verbis Livii, qui fuscæ historiam narrat. Illud vide lib. i. sect. 81. in illis, *missa cratea pæne funditus. Rescribe, amissa civitate ac pæne funditus deleta. Dac.*

Novendiales] Quid velit, non obscurum est, namque ad illa verba, *quæ missa crate.* Videtur illis novendiale sacrum factum, quos Tarquinius sub crate necavisset. De quo vide Livium. Jos. Scal.

¹¹ *N. . . dicuntur*] Supplendum existimo: *Novæ dicuntur, &c.* Dicit quædam machinas inventas a Marcello, ut Syracusæ facilius expugnarentur. Dac.

Noverca * dicitur, quam quis sublati liberis novam uxorem duxit augendæ ¹¹ familiæ gratia.

Noverca ¹ dicitur quam quis liberis sublati novam ux- [FEST. orem ducit arcendæ familiæ gratia, id est, coërcendæ: prima autem memoratur apud Vecterrania, ¹² quæ nupsit.

Navibus regnante * Ser. Tullio quod in Aventinum montem paludib. disclusum ascenderetur, ab advectione sic dictum aiunt, vel quod Aventinus in Aventino rex Albanus sit sepultus. ¹³

Noxa ponitur pro peccato aut pro peccati poena, [PAUL. cum lex jubet noxæ dedere pro peccato.

Noxia* apud antiquos damnum significat, sed a poetis ponitur pro culpa.

*****

¹¹ Ead. ed. ducit. Vet. lib. arcendæ vel accersendæ.—¹² Ed. Scal. Vecterrania. Dac. reponit apud Verrium Annia, vel apud veteres Annia.—¹³ In ead. ed. hic inseruntur τὰ ¹ Ναυαλὸν ἀγρὸν, &c. . . . . ἰκείσθαι.

NOTÆ

* *Noverca*] Repone ex veteribus editionibus, *arcendæ familiæ*. Arcendi verbo primigenio utitur Festus pro derivato, *arcesso*, alibi, cum ait: 'Sagmina vocantur verbenæ, id est, herbæ puræ: quia ex loco sancto arcebantur a Consule.' Quod consensu receptum videtur, cum lex et proportio sermonis Latini posceret, ut diceretur *arcire*, non *arcere*, quod postea dictum *accire*; ut 'Arcedo,' 'accedo'; 'Arvenio,' 'advenio.' *Arceo* ergo, *arcesso*: ut 'capio,' 'capeso.' Hic vero *arcere* ipse Festus usurpat pro coërcere, ut ipse interpretatur: quod olim non animadvertit Turnebus. *Jos. Scal.*

¹ *Noverca*] Infra: deest prima linea. *Noverca* dicitur, quam quis liberis sublati novam uxorem ducit arcendæ familiæ gratia, id est, coërcendæ. Reliquasunt fragmentum Novendialium feriarum. Et in illo, *ecterrania*, ag-

nosco vestigia nominis *lectisternia*, quod verbum socommodum est novendialibus feriis. In fine hæc desiderantur: *Novalem agrum Ælius a nova semente*: alii aiunt esse Græcum, *ναυαλ*, ad quod teste Homero quoque utuntur: *ἱεμενοι ναυαλὸν βαθείης τέλειον ἰκείσθαι*. Locus est *Ἰλιάδ. Σ*. Superius quoque de novali agro disseruit: nisi mavis conjungere cum his. Tamen non est novum Festo iterum, aut ter, de eadem re loqui: ut de Supparo ter, de Sucula bis. *Idem.*

Noverca] Pro illo *Vecterrania*, quod corruptum est, repono apud Verrium *Annia*, vel apud veteres *Annia*: nam *Annia* est nomen illius quæ prima noverca memoratur. Immane quantum hic erravit Scaliger. *Dac.*

² *Navibus regnante*] Vide 'Aventinus.' *Idem.*

³ *Noxia*] Glossarium: 'Noxatio, *ἐξόβη*.' 'Noxam dedit, *εἰς κόλασιν δέ-*

Noxia, ut Ser. Sulpicius Rufus ait, *damnum significat*: apud poëtas autem, et oratores, ponitur pro culpa: at noxa peccatum, aut pro peccato poenam,¹⁴ ut Attius in Melappino:¹⁵ Te esse huic noxæ obnoxium. Item cum lex iubet noxæ dedere, pro peccato dedit iubet. Cæcilius in Hypobolimæo Chæretrato.¹⁶ Nam ista quidem noxa mulieris est¹⁷ magis, quam viri.

NUCES^c *flagitantur nuptis, et jaciuntur pueris, ut novæ nuptæ intranti domum novi mariti auspiciam fiat secundum et Solistimum.*

~~~~~

14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *pæna*.—15 Ead. ed. *Melanippo*. Vir doct. ibid. conj. *Menalippo*.—16 Ead. ed. *chæretrato*. alii legunt *Chæretrato*.—17 Vet. cod. *muliebrem et*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *muliebri est*.

NOTE

Sæxer, als ebbæras. Porro Cæcilius citatur in *Hypobolimæo Chæretrato*: ut distinguatur ab altera fabula quam idem poëta docuit, *Hypobolimæo Æschino*. Gellius libro xv. cap. 4. Cave confundas cum alia fabula ejusdem, cui titulus erat, *Hypobolimæa Rasturia*. Nonius ejus sæpe meminit. Sed in omnibus libris Grammatici etiam in recentioribus codicibus corrupte citatur. Igitur ita emendabis quotiescumque citatum reperies hanc fabulam in his vocibus aut verbis quam subjungam: 'Lactare,' 'Obsordere,' 'Singulatim,' 'Mantare,' 'Cæpiam.' In omnibus enim his verbis, ubi Nonius præducit testimonia ex Cæcilio, semper corrigendum: *Cæcilius Hypobolimæa Rasturia*. Joo. Scal.

Noxia ut Ser. Sulpicius] Bene inter *noxam* et *noxiam* discrimen statuit hic Servius ad illud Virgil. 'unius ob noxam.' 'Noxam,' inquit, 'pro noxiâ, quæ noxia culpa est, id est, peccatum. Noxa uatem pæna.' Sed quod non vidit Servius, vera et propria horum vocabulorum differentia est, quod *noxæ* generale est, quæ omne id quod nocet intelligitur, tam culpa

quam læsio, vel pæna, et homo qui nocet. *Noxia* vero adjectivum, subintelligitur culpa, et simpliciter maleficio, culpam, vel peccatum significat. Terent. Plaut. Inde illæ formulæ loquendi, 'noxam sarcire,' pro 'damnum sarcire': 'noxæ' vel 'in noxam dedere,' id est, animal, mancipiumve vivum tradere pœnæ pro damno dato. In 12. tab. 'Sei servus sciente domino furtum faxit, aliamve noxam nocaverit, dominus noxæ dedito.' Item: 'Si quadrupes pauperiem faxit, dominus sarcito, noxæve dedito.' Sic noxiæ solvi et solutum esse, pro carere delicto ob quod possit noxali judicio agi. *Dac.*

^b *Attius in Melappino*] Attii Menalippum vocat Cicer. Nonius etiam aliquando, sed sæpius *Menalippam*, et ita male. *Idem.*

^c *Nuces*] Ex his verbis Festi efficitur, auspiciam solistimum ex nocibus cadentibus in nuptis fieri. Id displicet Plinio lib. xv. cap. 22. et Varro ni apud Servium viii. Eclog. Ambo hæc de nocibus juglandibus intelligunt. Huc pertinent illa Catulliana: 'Concubine, nuces da:' et Virgilii:

Nuces flagitantur ^d nuptiis,¹⁸ jaciuntur pueris, ut [PAUL. novæ nuptæ intranti domum novi mariti secundum fiat auspicium.

Nuculas • Prænestinos ¹⁹ appellabant; quod inclusi a Poenis Casilini famem nucibus sustentarunt; vel quod in eorum regione plurima nux minuta nascitur.

Nuculas Prænestinos antiqui appellabant, quod in- [FEST.

*****

18 Vet. lib. nuptiis vel a nuptis.—19 Vet. lib. Prænestini vel Prænestinas.

NOTÆ

^d Sparge, marite, nucēs.' *Ant. Aug.*

[Nuces] Nuces cadentes 'auspicium sonivium' facere ait Plinius lib. xv. cap. 32. quod hic vocatur 'sollistimum auspicium.' *Jos. Scal.*

^d Nuces flagitantur] Auspicium Sollistimum est, quod nucēs in terram cadentes faciunt. 'Sonivium' vocat Plin. lib. xv. cap. 32. Cur nucēs autem spargerentur in nuptiis variæ causæ afferuntur. Vide Servium ad illud Eclog. viii. 'Sparge, marite, nucēs.' Vide Catall. carm. 57. de nuptiis Julii et Manlii. Hoc institutum e Græcis fontibus manasse certum est, nam in ea gente novæ sponas juglandas, amygdalas, et id genus alia spargebat, quæ ipsi vocabant *καραχλωμα*. locuples testis Aristophanes. *Dac.*

• Nuculas] Liv. lib. xxiii. scribit, 'Prænestinos quosdam fuisse Caillini in præsidio; famemque tolerasse. in qua Romanos milites nucēs in flumen, qui medius erat inter Romana castra et oppidum, profudisse, easque fuisse eratibus exceptas.' Macrobius lib. iii. Saturn. refert Varro nem existimasse, Prænestinas nucēs esse dictas, quod juxta agrum Prænestinum essent, Caristinas ἀρὸν τῶν καπνῶν dictas. *Ant. Aug.*

Nuculas] Nævius in Ariolo: 'Heri

Quis apud te? Prænestini, et Lanuvii hospites. Supte utrosque decuit acceptos cibo. Alteris inanem bulbam madidantem dare, Alteris nucēs in proclivi profundere.' Nuculas manifesto dictos confirmant hi versus. Itaque jubet illis in proclivi nucēs profundere, ut solebat pueris. Quin in veteribus saxis mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. *Jos. Scal.*

Nuculas] De Prænestinis cum paucis Romanis Casilini in Campania ab Annibale obsessis, famemque nucibus, quam ad se medio amne Volturne defuebant, sustentibus, vide Livium lib. xxiii. sect. 19. Nuculas autem manifesto dictos confirmant versus Nævii in Ariolo: 'Heri Quis apud te? Prænestini et Lanuvini hospites. Supte utrosque decuit acceptos cibo. Alteris inanem bulbam madidantem dare, Alteris nucēs in proclivi profundere.' Lego, *Alteris inanem bulgam madidam te dare.* Ideo ait in proclivi, quia proclivi fluviæ ad Prænestinos nucēs defuebant. In veteribus saxis, ut monuit Scal. mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. *Dac.*

clusi a *Panis Casilini famem nucibus*²⁰ sustentaverunt, vel quod in eorum regione plurima nux minuta¹ nascitur.¹

Nudius tertius² compositum ex nunc et die tertio. [PAUL.

Nudius tertius compositum ex nunc et die tertio. [FEST.

N. . . . . dicuntur³ in agro quos. . . . .

alio nomine appellant a parte totum significantes, quasi inde appellati sint. . . . .

dicantur pa. . . . .

dicitur coelum cavum. . . . .

dicatur dam. . . . .

Numam⁴ Pompilium Janiculum montem habitavisse ferunt in quo arcam ejus inventam cum libris Numæ nominis a Terentio quodam scriba repastinante agrum.

20 Ed. Scal. nuncio.—1 Kad. ed. pascitur.

NOTÆ

¹ *Plurima nux minuta*] Quam Prænestinam ideo vocavit Varro. Macrob. III. Saturnal. *Idem*.

² *Nudius tertius*] Ex verbis Festi quædam videntur esse referenda ad aliud verbum mihi ignotum. *Ant. Aug.*

Nudius tertius] Nudius tertius, quasi nunc dies tertius. *Dac.*

³ *N. . . . . dicuntur*] Duo capita hic videntur cohasisse, sed quid contineant et quo pertineant, divinare non possum. *Idem*.

⁴ *Numam*] Vide Plin. lib. XIII. cap. 13. ex cujus verbis hæc sarcientur melius, quam ex iis, quæ eadem de re Livius scribit lib. XL. et Plutar. in Numa. *Ant. Aug.*

Numam] Numam Pompilium Janiculum habitasse ferunt, in quo arcam ejus inventam in ruinis a Terentio quodam repastinante agrum. *Jes. Scal.*

Numam] Hanc historiam sic Liv. lib. XL. sect. 29. 'Eodem anno' (an-

no 572.) 'in agro L. Petillii scribæ sub Janiculo, dum cultores agri altius molliuntur terram, dum lapidæ arcæ, octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ, inventæ sunt, operculis plumbo devinctis. Literis Latinis Græcisque utraque arca inscripta erat. In altera Numam Pompilium, Pomponis filium, Regem Romanorum, sepultum esse, in altera libros Pompillii inesse. Eas arcas cum ex amicorum sententia dominus apernisset, quæ titulum sepulti regis habuerat, inanis inventa, sine ullo vestigio corporis humani aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus absumtis. In altera duo fasces, candelis involuti, septenos habuere libros, non integros modo, sed recentissima specie. Septem Latini de jure Pontificio erant, septem Græci de disciplina sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit.' Vide Plin. lib. XIII. cap. 13. *Dac.*

Numæ Pompilii in Janiculo est sepulchrum. [PAUL.

Numella,¹ genus vinculi, quo quadrupedes deligantur.

Numella genus vinculi, quo quadrupedes alligantur, [FEST.
solent autem ea fieri nervo, aut corio crudo bovis ut plurimum.

Numen,¹ quasi nutus dei, ac potestas, dicitur. [PAUL.

Numen quasi nutus Dei, ac potestas dicitur. [FEST.

Numerum senatum^m ait quisvis senator consuli, cum impedimento vult esse, quo minus faciat senatusconsultum: postulatque, ut aut res, quæ referuntur,^a dividantur;^a aut singuli consulantur; aut si tot non sint senatores, quo numero liceat præscribi senatusconsultum.

Numerius^o prænomen nunquam ante fuisse in patricia familia dicitur, quamvis³ Fabius, qui unus, post sex et tre-

2 Ead. ed. adferuntur.—3 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit quam is.

NOTE

¹ Numella] Nonius Numellam machinam, ligeam dicit, in quam et pedes et collum immittebant. Idem.

¹ Numen] A nuo, nutum, numen. Unde proprie nutum significat, et quoniam Dei nutum statim sequitur eventus, inde factum est, ut numen pro voluntate divina et imperio sumatur, atque etiam pro ipso Deo. Varr. vi. de L. L. 'numen dicunt esse imperium ab nutu.' Idem.

^m Numerum senatum] Si quis ex senatoribus impedire volebat quominus senatus consultum fieret, postulare poterat, ut 'singuli consulerentur,' vel, 'ut res, quæ referrentur, dividerentur.' Aut, si tot non essent senatores, quot numero licebat præscribi Senatus consultum, dicere licebat Consuli, 'numera senatum.' Cælius in epistol. ad Cicer. lib. viii. 'Renunciatum nobis erat Hirtium diutius dicturum. Præcedimus eum. Non modo non fecit, sed cum de hostibus ageretur et posset rem impe-

dire si ut numeraretur postularet, tacuit.' In fine pro præscribi nemo non videt legendum præscribi: quod et olim Brissonius in libro de formulis. Sed non vidit vir doctiss. addendum in fine, ut legeretur. Luge modo. Idem.

^a Ut aut res, quæ referuntur, div.] quoties sententia sua duas pluresve res quis complectebatur, eas si non omnes probarentur, postulabatur, ut divideretur, hoc est, ut de singulis referretur. Seneca epist. 21. lib. iii. 'Quod in senatu fieri solet, faciendum esse in Philosophia quoque existimo, cum censuit aliquis quod ex parte mihi placeat, jubeo illum dividere sententiam et sequor.' Idem.

^o Numerius] Idem ait Julius Paris in epitome Valerii Maximi de prænominibus. Cur autem dicatur Numerius, M. Varro in Catone, sive de liberis educandis, ita scribit: 'Ut qui contra celeriter erant nati, fere Numerios prænominabat: quod qui

centos ab Etruscis interfectos superfuit, inductus ⁴ magnitudine divitiarum uxorem duxit Otacilii Malevantani, ut tum dicebantur,⁵ filiam ea condicione, ut qui primus natus esset, prænومine avi materni Numerius appellaretur.

Numerius prænomen est tractum ab avo. [PAUL.

Numero dicebant pro nimium.

Numere et numero ^P dicitur. *Sed numere sunt videtur* [FEST.

⁴ Vet. cod. *inductis*.—⁵ Ed. Scal. *Malevantani*. Pro *dicebantur* legendum monet Dac. *dicebatur*.

NOTÆ

cito facturum quid ostendere volebat, dicebat numero id fore, quod etiam in partu precabantur Numeriæ, quam Deam solent indigotare etiam Pontifices.' Hæc mendose Nonius, sed nos emendate, ut opinamur, conscripsimus. *Ant. Aug.*

^P *Numero*] Multa hic obscura, et mendosa in verbis Festi. Vidend. Nonius de varia signif. sermonum. *Idem.*

Numero] Varro Cato de liberis educandis: 'ut qui contra celeriter erant nati, fere Numerioi prænominabant: quod qui cito facturum quid se ostendere volebat, dicebat numero id fore: quod etiam in partu precabantur Numeriæ, quam Deam solent indigotare etiam Pontifices.' Nelei Carmen et reliqua ita legendum, *Nunquam numero matri faciemus volup.* Id est, nunquam nimium faciemus. Apud Nævium: *Neminem vidi, qui numero sciret, quod scito est opus.* Id est, nimium sciret. Et tamen hic versus attribuitur Turpilio: paulo levius immutatus apud Nonium. Turpilius Demetrio: *Nunquam quenquam numero vidi facere, quod facto est opus.* Porro totus locus ita supplendus: *Numere sunt videtur esse alienum Numero fuerunt: sive eo ordine usurparunt veteres, consuetudine loquendi quadam ejusmodi: sive ob mo-*

*rem aliam, quemadmodum videtur unus Pompeius Sextus, extrema syllaba vocativi casus, eadem correpta, in e, temporis præsantis. Numero antiquos nimium dixisse apparet. Sinius Capito esse nimium. Vos estis minime, nisi numero perbiterint, nisi cito, nisi nimium. Si isse qui exeam, numero estis mortui, hoc exempla, ut pingeretis . . . id est, cito mortui estis. Hæc Festus. In quibus notandum Numere per e, præsenti tempore usurpari solitum: numero per o, præterito: sic 'die-quarte' in futuro et præsenti, 'die-quarto' in præterito usurpabant: sic 'præfiscino,' 'præfiscine,' et similia. In secundo exemplo dictum isse, pro ivero: ut 'jusso' pro 'jussero;' 'capso,' 'cepero.' Sed melius legatur, istoqui exeam. Istoqui, ut alioqui: et verum est. *Jos. Scal.**

Numere] Vide Gell. lib. x. cap. 24. *Ista, Esse enim ita locutum nimium vos estis, &c.* sine dubio corrupta sunt. Forte: *Esse enim ita locutum Ennium: vos estis, &c.* Nam quoquo modo illud nimium in poetæ nomen convertendum. *Ista, si isse qui exeam, &c.* legebat Scaliger, si istoqui exeam. Istoqui, ut alioqui. Sed sic etiam ea non mihi minus suspecta sunt. Nam quæ sequuntur Plauti sunt e Pænulo v. 4. 'o Apollo, o Zeuxis pictor, Cur numero estis

esse *præsentis temporis*, et *prorsus alienum numero fuerunt*, quod de *præterito usurpatur*, sive eo ordine *usurparunt antiqui quadam consuetudine loquendi, qua solebant proferre verba ejusmodi*; sive *certa fine extremarum vocalium, quemadmodum videtur in suis scriptis usus Pompeius Sextus, apud quem reperitur extrema syllaba vocativi casus producta, et ejusdem casus eadem correpta, terminataque in e temporis præsentis. Numero autem dixisse antiquos nimium quod significare, ait Sinius Capito: esse enim ita locutum.*

. . . . . um vos estis minime. . . . .

Nisi numero perbiterint, nisi cito. . . . . .

. . . . . *id est nimium si isso, qui exeam, numero estis mortui, hoc exemplo, ut pingeretis, id est, cur cito mortui estis? Item in Nelei: Nunquam numero matri faciemus volui. Idem⁶ est, Nunquam nimium faciemus. Apud Nævium: Neminem vidi, qui numero sciret, quique scit, id est, opus, id est, nimium sciret. An panurgus Antonius hæc ait numero nimium cito? celeriter nimium: ut Plautus in Casina:⁹ Ere mi: quid vis mea ancilla? nimium sæpius numero dicis nimium cito. Attius in Cœnomao: Ego ut essem adfinis tibi, non ut te extinguerem, Tuam peti gnatam, numero te expurgat timor. Afranius in Suspecta: Per falsum, et abs te credito numero nimis. Celeriter. Cæcilius in Æthri-
one: Ei perii: quid ita? numero venit, fuce domum.*

~~~~~

6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *id est*. Vide Notas.

NOTÆ

mortui, hoc exemplo ut pingeretis.
In impressis, *Hinc exemplum ut pingeretis*. Quærendum igitur quo modo illa si *istoqui exeam* sint convertenda.
Dac.

⁹ *Plautus in Casina*] Locus est act. III. sc. 5. 'Ere mi: quid vis, mea ancilla? Nimium sævis. Numero dicis.' Ere pro *here*. Sic infra ex Cæ-

cilio ei pro *hei*. Postrema verba Attii in Cœnomao apud Nonium leguntur. Lege, *tuam petii gnatam, &c.* Idem.

¹ *Cæcilius in Æthri-
one*] Æthri-
onem
Cæcilius laudat etiam infra in voce 'sentinat.' Sed in voce 'ora,' Æschri-
onem. Eadem tamen videtur fabula, quare ubique vel Æschri-
one le-

Afranius in *Simulante* : Ei⁷ misera numero, ac nequicquam egi gratias.

Numidas^a dicimus, quos Græci Nomadas; sive [PAUL. quod id genus hominum pecoribus negotiatur; sive quod herbis ut pecora aluntur.

Numidas dicimus, quos Græci *Nomádas*, sive quod id [FEST. genus hominum pecoribus negotiatur, sive quod herbis ut pecora aluntur.

Nummus^t ex Græco nomismate nascitur. [PAUL.

Nummi a Græco numismate existimantur dici, et [FEST. tantundem apud eos, et apud illos valere, quia pleraque nomina a Græcis accepimus, quorum hoc proprium est.

Nuncupata pecunia^u est, ut ait Cincius in libro secundo de officio jurisconsulti, nomina certa nominibus propriis pronunciata. CUM NEXUM FACIET, MANCIPIUMQUE UTI LINGUA NUNCUPASSIT, ITA UTI NOMINARIT, LOCUTUSVE ERIT, ITA JUS ESTO.⁸ Vota nuncupata^x dicun-

⁷ Vet. cod. *e* pro *ei*. Vide infra.—⁸ Ed. Scal. *nuncupasset, ita jus esto; ita uti nominarit, locuturuse erit, ita jus esto*.

NOTÆ

gendum, vel *Æthrione*: ut est etiam apud Nonium. Verba Afranii sic legenda, *Enim sera numero ac nequicquam egi gratias*. In verbis Cæcillii *face* pro *fuge*. Idem.

^a *Numidas*] Potius quia sæpe loca alia atque alia petentes permutant pabulum, quod Græcia *νομή*. unde *Nomades*, Sall. Jugurth. *Idem*.

^t *Nummus*] *Pura* puta Græcorum vox est. Illam Romani a Doriensibus Siciliæ et magnæ Græciæ incolis accepere. Varr. lib. v. 'In argento nummi. Id a Siculis.' Ipicharmus poëta Siculus apud Pollucem lib. ix. 'Ἄλλ' ὄμως καλὰ καὶ πῶς ἄρως, ἐβήσσι δέ μοι καὶ νούμμοις,' Sed tamen pulcræ et pingues agnæ: invenient autem Mibi et nummos.' A νόμος igitur, νόμισμα, νοῦμμος. Quare inepte

Sueton. qui a Numa *nummos* scribit appellari. *Idem*.

^u *Nuncupata pecunia*] Palam nominata. Ista, cum *nexum faciet* e duodecim tab. id est, cum paterfamilias per æs et libram familiam vendet, &c. Vide 'nexum.' Quæ sequuntur *ita uti nominarit* verba sunt Festi illa *uti lingua nuncupassit* interpretantur. *Idem*.

^x *Vota nuncupata*] Nominata, promissa. Nuncupandi autem verbum in votis solenne est, ut in deditiois devotionibus et aliis id genus, quæ certa formula et conceptis verbis publice privatimque peraguntur. *Legè* in fine ex vett. libb. Quod etiam in votis nuncupandis esse convenientius. *Idem*.

tur, quæ Consules, Prætores, cum in provinciam proficiscuntur, faciunt; ea in tabulas præsentibus multis referuntur. At Santra libro secundo de verborum antiquitate satis multis nuncupata conligit non directo nominata significare, sed promissa, et quasi testificata, circumscripta, receptaque etiam ⁹ in votis nuncupandis esse convenientius.

Nundinalem ⁷ cocum Plautus dixit in *Aulularia*, *Cocus nundinalis* ille est, in *nonum diem* ¹⁰ solet ire coctum, *Cocum* qui novendialis alias appellatur, manifesto significat quem dixit *nundinalem*, quod in *nonum diem* coqueret.

Nundinas ² feriarum diem esse voluerunt antiqui, ut rustici convenirent mercandi vendendique causa, eumque nefastum, ne si liceret cum populo agi, interPELLARENTUR nundinatores.

Nundinas feriarum diem esse voluerunt antiqui: [PAUL. quo mercandi gratia urbem rustici convenirent.

Nuncius ⁴ et res ipsa, et persona dicitur.

Nuncius ⁵ et persona dicitur; et res ipsa. In persona [FEST.

⁹ Alii legunt quod etiam.—10 Ed. Scal. 'Cocus nundinale est in nonum diem.'

NOTÆ

⁷ *Nundinalem*] Plaut. in *Aulul.* 'Coquas ille nundinalis est, in nonum diem Solet ire coctum.' *Ant. Aug.*

Nundinalem] *Nundinalem coquum* Plautus dixit, pro novendiali. 'Coquos ille nundinalis est, in nonum diem Solet ire coctum: novendialem manifesto significat, quia in nonum diem coqueret. Fuit cum putarem *nundinalem coquum* dictum Plauto, quod tantum Nundinis conducetur. Tamen melior Festi sententia. *Jos. Scal.*

Nundinalem cocum] Locus Plauti est *Aulular.* II. 4. Cocum autem intelligit bustuarii ordinis, qui magis nosset coquere cœnam feralem, quæ nono die fiebat, quam ad ingeniosæ

gulæ genium escas parare. Male qui aliter. *Dac.*

² *Nundinas*] Lego, *Nundinas feriatum diem*. A nono die dictæ, quia nono quoque die fiebant, ut cum rustici octo diebus in agris opere faciendo versati essent, nono die intermisso rure ad mercatum et leges accipiendas Romam venirent; et inde translata vox ad celebres mercatorum conventus immunes liberosque, quos vulgo vocamus *fuire*s. Idem.

⁴ *Nuncius*] Syraousana vox est quam a *νῆος* Siculi declinarunt: *νῆος, νουγκλος* itaque scribi malim per c. Idem.

⁵ *Nuncius*] Non satis video quam differentiam fecisse dicatur Cæsar si

dicatur, ut Nuncius advenit: in re, ut, Est nuncius allatus: quam differentiam C. Caesar in commentariis fecisse videtur. Nuper, quasi noviter,¹¹ tanquam dicamus novissime. [PAUL. sime.

Nuper^c quasi noviper tanquam dicamus novissime, [FEST. estque prateriti temporis id autem: si. . . . . sa erant, qui ni.¹² . . . . .

Nupta verba^d dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non licebat, ut Plautus in Dyscolo: ¹³ Virgo sum, nondum didici nupta verba dicere.

*Nuptam^e a Græco dictum, illi enim nuptam appellant *νύμφην*.* [PAUL.

*Nuptam, novam^f sponsam, ut etiam mulieres quibus [FEST. in nuptiis utuntur, pronubæ,¹⁴ ab eadem causa, hoc est, a nubendo dicuntur, aliqui appellatam esse volunt: nec defuerunt tamen qui dicerent sic appellatam¹⁵ ab eo quod *νύμφην* Græci novam nuptam vocant: alii, quod appellat uxorem *νύν* Homerus loquendi quadam consuetudine, quæ est*

11 Vet. lib. *noviper*.—12 Ed. Scal. *nu*.—13 Ead. ed. *Dyscolo*.—14 Ead. ed. *pro nube: ab*.—15 Ead. ed. *appellatam esse*.

NOTE

nuncius dixerit et de re et de persona. Idem.

^c *Nuper*] Quæ desunt, plane deposita. *Nuper* autem est nove opere, ut *tope* toto opere. Vide '*tope*.' Idem.

^d *Nupta verba*] Id est, obsecra. Nubere enim de muliere dicitur, quæ cum viris solet. Plaut. *Cistel.* 1. 1. 'Hæc quidem ecaster quotidie viro nubit, nupsitque hodie.' Nuptias facere dixit Petron. *Plantus* etiam *Casina* 11. 8. 'Tantisper dum ego cum *Casina* faciam nuptias.' Idem.

^e *Nuptam*] Infra: *Nuptam, novam sponsam, item uti pronubas mulieres, quibus in nuptiis utuntur, ab eadem causa, hoc est, a nubendo, aliqui appellatam esse volunt.* Sunt tamen, qui dicerent

appellatam ab eo, quod *νύμφην* Græci vocant: alii, quod appellat uxorem *νύν* Homerus consuetudine Græcorum antiqua, cum ait, 'Ἐξ ἀντὶς γαίης νύν ἀνδρῶν ἀλκυονίδων. Deerat prima linea, ut apparet, in reliquiis Festi: versus, quem in testimonium producit, est 'Ινδίδος Γ. *Jos. Scal.*

^f *Nuptam, novam*] Non dubium quin *nupta* sit a *nube*, velo, quod sponsa, cum ad maritum duceretur, flameo faciem nuberet. A *nube*, *nupta*, et a *nupta*, *nuptiæ*. Id infra probant *Ælina* et *Cincius*. Probavit et Varro lib. iv. Vide '*obnubit*.' *Locus Homeri* est ex *Iliad.* Γ. 'Ex longinqua terra *nuptam* virorum bellatorum.' *Dac.*

antiqua Græcorum, cum ait, 'Εξ ἀπλῆς γαίης πύδιν ἀνδρῶν αἰχμητάων.

Nuptias ^s dictas esse ait Santra ab eo, quod *nymphæa* dixerunt Græci antiqui γάμον. inde novam nuptam νέαν νύμφην. Cornificius, quod nova petantur conjugia. Curatius, quod nova pacio ¹⁶ fiat. Ælius, et Cincius, quia flameo caput nubentis obvolvatur, quod antiqui obnubere vocarunt ¹⁷ ob quam causam legem quoque parentam ¹⁸ jubere caput ejus obnubere, qui parentem necavisset, quod est obvolvere.

Nusciciosum ^b Ateius Philologus ait appellari solitum, qui propter oculorum vitium parum videret: at P. Opilius Aurelius, ¹⁹ nusciciones esse cæcitudines nocturnas. Ælius Stilo, qui plus videret vesperi, quam meridie, nec cognosceret, nisi quod usque ad oculos admovisset.

~~~~~
16 Ead. ed. ratio.—17 Vet. cod. *vocarint*.—18 Scal. legendum putat *legem, quoque Parens ta. III.* Vir doct. in marg. conj. *Paricam*. Fulv. Ursin. legit *funestam*.—19 Ed. Scal. ac *Popilius Aurelius*.

NOTE

^s *Nuptias*] Quod Græci dixerunt *nymphæa*: intellige νυμφεῖα. 'Et tamen νύμφη non παρὰ τὸ νυμφεῖον, sed contra. Obscurum vero, quid sit lex Parensta. Puto legendum, *legem, quoque Parens ta. III.* hoc est, legem, cujus principium Parens, in Tabula tertia: sic in voce 'Reus:' 'Numa in secunda Tabula, secunda lege.' Non solum tabula citatur, sed et lex. Novum vero non est, edicta, et actiones legitimas, et capita legum, iis verbis nominare, a quibus incipiunt: cum talia passim apud Veteres occurrant, præsertim apud Ciceronem. Ex his non dubium est, leges regias in duodecim tabulas a Decemviris connectas fuisse: et prima, secunda, tertia Tabula leges Regias contineri: quinta leges Regias de patria potestate in 4. Tabulam relatas auctor Dionysius. De iis autem, qui parentes interfecis-

sent aut verberassent, Romulum, Tatium, Servium, Reges legibus capitalem pœnam sanxisse, constat vel ex eo, quod extat in voce 'Plorare,' legis regie fragmento. Nam necesse est eam regiam legem fuisse, cum Solon nihil de ea re statuisset. Sed rogatus, quare prætermisisset, 'Quia,' inquit, 'nunquam putavi fore, qui tantum nefas auderet.' Nescio an veram lectionem assecutus sim. Saltem spero me propius a vero abesse, quam qui *Paricam* legunt, decepti corrupto loco Festi ex sequenti libro, ut suo loco dicemus; sed et meliorem lectionem nostram, quam Turnebi, qui inusitate ponit *legi parens*. Jos. Scal.

^b *Nusciciosum*] Vide 'Luscitio.' Varro et Nonius Opilium secuti sunt. Festus Ælium Stilonem. *Dac.*

Nusciciosus,¹ qui parum videt propter vitium oculorum, quique plus videt vesperi, quam meridie.

Numida dicuntur Nomades, qui diutius vivere dicuntur: unde Cato in.

Numida vivaces quod multam vivunt aetatem dixit.

Nuces mitti Cerialibus Capito Sinius solitum esse dici ait: cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti, quod cum mitti nuces mos esset, plane volumus a parte totum designare, quia adeo diligantur supra omnia alia missilia, præ flamma cum sunt ustæ quæ sparguntur nuces.

NOTE

¹ Post *Nusciciosus*] *Numida* dicuntur Nomades, qui diutius vivere dicuntur. Unde Cato vivaces esse *Numidas*, quod aetatem multam vivunt, dixit. Quæ sequuntur alio pertinere scio, et ni fallor, ita concipienda sunt: *Nuces mitti Cerialibus Capito Sinius solere dici ait, cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti*: reliqua non tam verbis reddere possum, quam sententiam aperire: eas nuce flamma ustas, aut tostas fuisse; eoque nomine a populo diligi. Nam certum est inter missilia, et nuces, et cicer sparsum fuisse: ut in Satira: 'ciceringere late Rixanti populo.' Ubi Cicer pro omni missili accipiendum, ut hinc nucem: et torreris solere Phajns, et frigi Plantus; aiunt: unde inter 'delicata' edulia 'frictas nuces' ponit. Non solum autem in Circensibus frictum cicer cum nucibus spargebatur: sed et per spectacula circumferebatur, et vendebatur. Horatius: 'Nec si quid fricti ciceris probat aut nucis emtor.' Et: 'In cicere atque faba bona in, perdasve lupinis Latus ut

in Circo spatieri, aut mæns ut stes.' Acro: 'Antiquis temporibus, ubi pauperiores erant Romani, hæc dabantur, et spargebantur in vulgus ab his, qui ludos Florales exhibebant, ad plausum, et populi favorem captandum.' Hoc vult igitur Sinius Capito, nuce pro omnibus missilibus dici, quia inter omnia missilia hæc a populo diligantur, præsertim flamma cum sunt ustæ. Hæc omnino est sententia. Videamus num ita verba expleri possint: *Nuces mitti Cerialibus Capito Sinius solere dici ait, cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti*: quod, cum mitti nuces mos esset, plane volumus a parte totum designare: quia adeo diligantur supra alia missilia, præsertim flamma cum sunt ustæ. Vel præ flamma, hoc est, præ tostura, aut frictura: quod valde placet. Fuit, cum putavi hæc pertinere ad litteram V, et de vulpibus agi, quæ stipulis involutæ subjecto igne ardentes Circensi ludicro Cerealibus mittebantur. Ovid. lib. iv. Fast. Jos. Scal.

